

MIRAS
UNIVERSITETI

Университет MIRAS

«ЖАС ЗЕРТТЕУШІ 2024»

**АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-
ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

28-29 ҚАРАША 2024 ЖЫЛЫ

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

«МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ 2024»

28-29 НОЯБРЯ 2024 ГОДА

УНИВЕРСИТЕТ «МИРАС»

«ЖАС ЗЕРТТЕУШІ 2024»

*атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ*

28-29 қараша 2024 жылы

МАТЕРИАЛЫ

международной научно-практической конференции
«МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ 2024»

28-29 ноября 2024 года

I ТОМ

Педагогика және психология / Педагогика и психология

ШЫМКЕНТ

ЖЫЛ БОЙЫ ТҮСІҢІЗ

357 000₸-ден
БАСТАП ОҚЫТУ

БАКАЛАВР
дәрежесінің оқу
мерзімі 2 жыл

БАКАЛАВРИАТ
от 2-х лет

ҚАШЫҚТЫҚТАН
оқыту

ОНЛАЙН
обучение

ҰБТ ТАПСЫРМАЙ
оқуға түсу мүмкіндігі
қарастырылған

ПОСТУПЛЕНИЕ
без ЕНТ

ОБУЧЕНИЕ ОТ
357 000₸
ПОСТУПАЙТЕ КРУГЛЫЙ ГОД

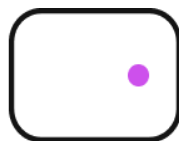
WWW.MIRAS.APP

[MIRAS.EDUCATION](https://www.instagram.com/miras.education)

Call-center: +7 (775) 007-30-01

ONLINE TYCY

TABYS.ME

Miras Университетінен ерекше ұсыныс!

Шақырылған әрбір талапкерге **100 000** теңгеден бастап табыс табыңыз. Толығырақ Tabys.me веб-сайтында.

Қаржылық тәуелсіздік пен қосымша табыс алу мүмкіндігін жіберіп алмаңыз! Бізге дәл қазір қосылыңыз және Tabys.me арқылы ақша табыңыз.

Уникальное предложение от Университета Miras!

Зарабатывайте от **100 000** тенге за каждого приглашенного абитуриента. Подробнее на сайте Tabys.me.

Не упустите свой шанс на финансовую независимость и дополнительный доход! Присоединяйтесь к нам прямо сейчас и начните зарабатывать с Tabys.me!

УДК 001
ББК 72
Ж 33

Жас зерттеуші 2024: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдары. – Шымкент, 2024. – Т. 1. Педагогика және психология – 488 б.

Молодой исследователь 2024: Материалы международной научно-практической конференции. – Шымкент, 2024. – Т. 1. Педагогика и психология – 488 с.

Редакция алқасы (*редакционная коллегия*): Н.Ғ.Халықберген, А.Б-П.Даниярова, И.Ю.Хан, Т.С.Митрошенко, А.В.Роговой, С.Ж. Көшкінбаев, Г.П.Коптаева, Д.Б.Ешенкулова, М.Т.Сулейменова, Ж.А.Жуматаева, Д.С.Абдуллина, М.А.Усербаева.

ISBN 978-601-82177-6-0

«Жас зерттеуші 2024» атты халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының материалдарында бизнес және басқару, туризм және қонақжайлылықты басқару, ақпараттық және телекоммуникациялық жүйелер, физика, құқықтану, педагогика және психология, филология, дизайн және көркем еңбек, дене шынықтыру және спорт, бастапқы әскери дайындық, химия және биология бағыттарының дамуы бойынша ғылыми еңбектер жарияланды.

В материалах международной научно-практической конференции «Молодой исследователь 2024» опубликованы научные труды по развитию следующих направлений: бизнес и управление, туризм и управление гостеприимством, информационные и телекоммуникационные системы, физика, юриспруденция, педагогика и психология, филология, дизайн и художественный труд, физическая культура и спорт, начальная военная подготовка, химия и биология.

УДК 001
ББК 72

ISBN 978-601-82177-6-0

© Университет «Мирас», 2024

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ

Аббас А.Қ., Алтынбек Г., Сейдалы Ұ.Н.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья раскрывает плюсы и минусы современных информационных технологий на базе начального общего образования. Авторы утверждают, что информационные средства и технологии помогают ученикам самостоятельно находить необходимую информацию для развития и образования, развить навыки критического мышления, но в то же время, ограничивают возможность творческого мышления, увлекает и отвлекает игровыми пространствами.

Summary: The article reveals the pros and cons of modern information technologies based on primary general education. The authors argue that information tools and technologies help students independently find the necessary information for development and education, develop critical thinking skills, but at the same time, limit the possibility of creative thinking, fascinates and distracts with game spaces.

Қазіргі заманғы ақпараттық кеңістік үнемі өсіп, дамып келеді, бұл өз кезегінде ересек ұрпақта да, балаларда да қосымша дағдыларды дамыту қажеттілігіне әкеледі. Бастауыш сыныптарда ақпараттық сауаттылыққа ерекше назар аударылады. Бастауыш сынып оқушылары жаңа білімге өте сезімтал болғандықтан, ақпаратты тез есте сақтайды.

Сонымен қатар, жас кезінен бастап қазіргі балалар техникамен дербес немесе ата-аналарының көмегімен танысады, оны игереді және кейде ересектерге телефонмен немесе компьютермен әртүрлі манипуляцияларды үйрете алады. Барлық қиындық-балалар мессенджерлерде қуана сөйлеседі, ойын ойнайды және оған көп қарайды. Бірақ оқуға келгенде, әдетте, олар бұл қызмет түріне деген қызығушылықты тез жоғалтады [1].

Осы себепті мұғалімдер оқу процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізе отырып, оларды оқушылардың белгілі бір жас санаты үшін жарқын және қызықты етуге тырысады. Оларға мыналар жатады:

- 1) Түрлі-түсті презентациялар;
- 2) интерактивті ойындар;
- 3) шығармашылық тапсырмалар.

Ақпараттық технологиялар оқу материалын оқу процесінің жас қатысушылары үшін қолжетімді етуге, мектептегі білім беруді, басқару, тәрбие процестерін жаңғыртуға және ақпараттың қолжетімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Бұл мектеп біліміне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу процесінде маңызды артықшылықтар болып табылады. Жаңа технологиялардың артықшылықтарына тұрмыстық алаңдаушылықты жеңілдететін, бос уақытты өткізуге жаңа идеялар әкелетін адамдардың кеңейтілген мүмкіндіктері жатады. Яғни, балалар интернетте ұсынылған бейне материал арқылы игере отырып, өздері үшін қызықты әрекетті таңдай алады. Сондай-ақ, мұғалімдер интернет-ресурстан толыққанды материалды пайдалана

алады немесе тапсырманың шешімін немесе нақты әрекеттің орындалуын көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік беретін шағын үзінді таңдай алады.

Жаңа технологияларға негізделген оқу қызметі қызықты жобалар бойынша ұжымдық жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Тәуелсіздік пен шығармашылық аспектілерді дамытады. Мұны қазіргі мектептердің білім беру кеңістігіндегі жаңа технологиялардың артықшылықтарына жатқызуға болады. Жаңа ақпараттық технологиялар балалардың өміріне белсенді түрде еніп, оларды желілердің айла-амалдарына тартып, оқыту мен дамудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынғанымен, олардың белгілі бір кемшіліктері де бар. Әрі қарай, біз оларды толығырақ талдаймыз.

Балалар өздеріне дамыта отырып, тапсырмаларды белсенді орындайды:

- тәуелсіздік;
- бастама;
- қызығушылық;
- ерікті мінез-құлық;
- коммуникативті;
- интеллектуалды қабілеттер.

Оқушылар шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, оқу және тәрбие процесіне әлеуметтік-мәдени технологияны енгізу арқылы жан-жақты білім мен дамуға ие болады. Сондай-ақ, білім беру процесінің тұтастығы жобалар әдісін ұйымдастырады. Онда мектепке дейінгі мекемелердің ерекшелігі ескеріледі, қатаң пәндік ерекшелік жоқ. Ол ойын, экскурсия, баяндау, сындарлы әдістерден тұрады. Тәрбиеленушілердің шығармашылық және зерттеу әлеуетін, сондай-ақ өз бетінше де, командада да жұмыс істеу қабілетін ашады [2].

Телебағдарламалар мен компьютерлік бағдарламалар балаларға білім береді, ой-өрісін кеңейтеді, өскелең ұрпақ үшін ойын-сауық алаңы ретінде қызмет етеді. Сонымен қатар, оларды көшеде серуендеуден, ашық ойындардан, қарым-қатынастан және қызығушылықтары бойынша бос уақытты өткізуден айырады. Бұл көрсеткіштер баламалы ма, жоқ па, мәселе ашық күйінде қалып отыр. Мектепке дейінгі жаста балалар белсенді ойнайды және дамиды, өйткені бұл оқу-тәрбие бағдарламасында қарастырылған, бірақ есейген сайын олар жаңа ақпараттық технологиялардың виртуалды әлеміне ене бастайды. Балалық шақтан және оған тән барлық әшекейлерден ләззат алу мүмкіндігін жіберіп алады. Бұл балаларды дамытуда, тәрбиелеуде және оқытуда инновациялық ақпараттық технологиялардың ықпалының елеулі кемшілігі.

Қажетті ақпаратты табу процесі жеңілдетіледі, балаларға үй тапсырмасын орындау барысында көп күш жұмсаудың қажеті жоқ. Кітапханаларға қатысу деңгейі және ақпаратты өз бетінше өңдеу процесі, мәтіндегі басты нәрсені оқшаулау және оны жаңа білімге айналдыру төмендейді [3].

Сайтта сұрау салу жеткілікті, ал оқушылар үлкен ақпарат базасына қол жеткізе алады. Осылайша, балалар материалды жинақтау немесе теңдеуді шешу арқылы шығармашылық және сыни ойлауды, зейін мен есте сақтауды дамытпайды. Тінтуірді бірнеше рет басу жеткілікті, және барлық үй тапсырмалары орындалды, бірақ сонымен бірге жаңа білім пайда болмайды

және оқу дағдылары бекітілмейді. Бұл жаңа технологиялардың маңызды кемшілігі. Балалар оқу мотивациясын жоғалтады, өйткені олар не үшін тырысып, үйреніп жатқанын түсінбейді, егер барлық білім интернетте болса және сіз оларға бірнеше минут ішінде қол жеткізе алсаңыз және оларды алуға жылдар жұмсамасаңыз. Білім мен мотивацияға деген құштарлық жоқ, бұл алынған ақпаратты саралаудың, оны синтездеудің және тұжырымдарды тұжырымдаудың дамымаған дағдыларына әкеледі. Ақпарат ақыл-ой әрекеті процесінде алынуы керек олжа емес, қол жетімді ресурсқа айналады.

Әдістемелік материалдармен жеткіліксіз қамтамасыз ету. Кейде кейбір мұғалімдердің АКТ-ны қолдануға психологиялық немесе техникалық дайындығы болмайды, оны өзгерістерден қорқумен, дамуға бос уақыттың болмауымен түсіндіруге болады.

Жаңа технологиялардың өскелең ұрпақтың санасына теріс әсерін көрсететін келесі аспект ересектермен қарым-қатынастың азаюы және өсудің күрделілігіне қатысты мәселелер бойынша бірлескен шешімдерден бас тарту. Көптеген балалар өздерінің қиыншылықтарын ата-аналарымен емес, әлеуметтік желілерде құрдастарымен бөлісуге тырысады. Бұл проблемалық жағдайдың шиеленісуіне және оқушының ересек өмірін құруға теріс әсер ететін бірқатар психологиялық проблемалардың пайда болуына әкеледі [4].

Компьютерде көп уақыт өткізе отырып, балалар физикалық және психологиялық деңгейде өздеріне бейсаналық зиян келтіреді. Ең алдымен, ұзақ отыру омыртқаның проблемаларын тудырады, оның қисаюына әкеледі.

Компьютерден шығатын сәуле көруді бұзады. Әлеуметтік желілердегі хат-хабарлар тірі қарым-қатынас, диалогтар мен монологтар құру дағдыларын шектейді. Бірте-бірте қоғамнан бас тарту және жалғыздық өмірдің таныс түріне айналады. Болашақта балаларға қоғамда сәтті әлеуметтену қиын болады. Денедегі шаршау ұйқының бұзылуына, тітіркену деңгейінің жоғарылауына әкеледі, жүйке белгілері пайда болады, бұл баланы мазасыз етеді. Бұл ата-аналармен, мұғалімдермен және құрдастарымен қақтығыстар тудырады. Бірте-бірте интернетте гаджеттермен уақыт өткізу әдеті қарым-қатынас пен әлеуметтік дағдылардың төмендеуіне, сондай-ақ тәуелділікке әкеледі. Бұл тәуелділіктен психологиялық білім беру мамандарының көмегіне жүгіну арқылы ғана құтылуға болады.

Сіз жаңа технологияларды өзгерте аласыз және оларды дұрыс бағытқа бағыттай аласыз. Сонымен, ақпаратты өңдеу және теру кезінде балалар тез реакция мен зейінді дамытады. Логикалық ойын түрінде ұсынылған тапсырмалар ми мен жадты дамытуға көмектеседі. Өзіңіздің шығармашылық жобаларыңызды құру жасауға деген ұмтылысты дамытады және кеңінен ойлауға үйретеді.

Қазіргі білім беру кеңістігінде жаңа технологиялардың пайдасы мен зияны туралы сұраққа нақты жауап жоқ. Олар ақыл-ойға да, жас ұрпақтың дамуына да оң және теріс әсер етеді. Мұның бәрі ересектердің таңдалған мінез-құлық стратегиясына байланысты.

Сонымен, жаңа және дәстүрлі технологиялар сабақтарында біріктіру мұғалімдерге оқу материалын жаңа қырынан ұсынуға мүмкіндік береді, сонымен

бірге оқушыларға жаңа білімге деген сүйіспеншілік пен ұмтылысты оятады. Осылайша, қажетті оқу және әлеуметтік дағдыларды дамыту.

Ата-аналар балаларға көбірек көңіл бөліп, олардың мәселелерін тыңдай отырып, оларды диалогқа бейімдейді. Мәселе туындаған кезде балалар ересектерге кеңес алу үшін келеді. Осылайша, балаларға қиын болып көрінетін жасөспірімдер проблемалары шешіледі. Ересек адам үшін бұл қысқа уақыт ішінде шешуге болатын ұсақ-түйектер.

Мақаланы аяқтай отырып, жаңа технологиялар ақылмен қолданылса және оқушылардың іс-әрекетін дұрыс білім беру бағытына бағыттаса, пайда әкелетінін атап өтуге болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ш.Т. Таубаева, С.Т. Иманбаева, А.Е. Берикханова Педагогика. - Алматы., Дарын-2022.
2. Г.П. Мажихбаева, Н.Х. Маметжанова, Л.Ә. Рсалина. Білім берудегі цифрлық технологиялар. - Алматы., Дарын-2022.
3. Таубаева Ш. Т., Мақсұтова И.О. Дидактикадағы инновация: оқу құралы. - Алматы., Дарын-2022.
4. Ураева Г.С.// Инновации в начальной школе // Вопросы науки и образования. - 2020., №7 (91.- С. 68-73).

ОӘЖ 371

КӘСІБИ ДАҒДАРЫС ЖАҒДАЙЫНДА ЖОО ОҚЫТУШЫЛАРЫНА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕКТИҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Абдибахи Ұ.Т.

«Мирас» университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается феноменология кризиса личности и кризисных ситуаций человека – теория психологической науки. А так же, особенности психологической помощи педагогам в профессиональном кризисе.

Summary: The article examines the phenomenology of personality crisis and human crisis situations - the theory of psychological science. Also, especially psychological help to teachers in a professional crisis.

Тұлға дағдарысы мен адамның дағдарыстық жағдайларының феноменологиясы психологиялық ғылымның теориясы мен практикасы үшін әлі де өзекті болып қала береді. Көптеген қоғамдық институттардағы тұрақты өзгерістер, экономикалық тұрақсыздық, жаһандану процестері жалпы әлеуметтік шиеленістің артуына ғана емес, сонымен қатар қазіргі адамдардың жеке сенімсіздік пен тұрақсыздық сезімдерінің күшеюіне әкеледі. Өз қажеттіліктерін қанағаттандыра алмау, өзін отбасында, кәсіпте және жалпы өмірде жүзеге асыру дағдарыстық жағдайлардың пайда болуына әкеледі және олардан шығудың жолдарын іздеуге итермелейді, өкінішке орай, Әрқашан сындарлы бола бермейді.

Мектеп мұғалімдерінің жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіру мәселесі ерекше алаңдаушылық тудырады. ҚР білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде үздіксіз білім беру реформалары жағдайында мұғалімдерден кәсіби жолды тәуелсіз жобалауды, кәсіби жетістіктерге ішкі мотивацияның болуын талап ететін жаңа әлеуметтік-кәсіби жағдай қалыптасты.

Алайда, зерттеу тәжірибесі көрсеткендей, мұғалімдердің едәуір бөлігі тез өзгертін әлеуметтік-экономикалық және кәсіби жағдайларға бейімделу қиындықтарын бастан кешіреді. Қазіргі білім беру үдерісіндегі өз рөлін қайта қарастыруға дайын болмау және туындайтын кәсіби қиындықтарды (сыртқы және ішкі қақтығыстар, дағдарыстық және стресстік жағдайлар және т.б.) жеңе алмау кейде мұғалімдерде елеулі әлеуметтік-психологиялық проблемалардың туындауына себеп болады: ішкі наразылықтың күшеюінен бастап әлеуметтік қарама-қайшылық пен агрессияның өсуіне дейін. Мұғалімдердің эмоционалды тұрақсыздығы білім беру процесінің сапасын төмендетіп қана қоймай, білім алушылармен өзара әрекеттесу сипатына да әсер етеді.

Аталған проблемалардың болуы мұғалімдердің жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіру феноменологиясын зерттеу және психологиялық қолдаудың тиісті бағдарламаларын жасау қажеттілігін анықтайды.

Қазіргі уақытта педагогикалық психология мен кәсіби даму психологиясында кәсіби дағдарыс дегеніміз не және оны жеңу процесі қандай екендігі туралы нақты түсінік қалыптасты. Осыған қарамастан, "тұлғаның кәсіби дағдарысы" анықтамасының нақты анықтамасы әлі жоқ, ғалымдар әртүрлі категориялармен жұмыс істейді: "кәсіби дағдарыс", "кәсіби даму дағдарысы", "кәсіби даму дағдарысы" және т.б. сонымен қатар, барлық зерттеулер дағдарысты шешудің мінез-құлық, сыртқы компоненттеріне баса назар аударады және оның ішкі аспектілерін сипаттау жоқ.

Осыны ескере отырып, біздің зерттеуіміздің міндеті "тұлғаның кәсіби дағдарысы" ұғымының мәнін негіздеу және мұғалімдердің оның тәжірибесінің психологиялық ерекшеліктерін ашу болып табылады. Психологиялық әдебиеттегі "дағдарыс" санатына алғашқы үндеулер З. Фрейдтің жазбаларында кездеседі. Болашақта бұл санат психотробума мәселелерімен айналысатын зерттеушілердің назарына айналды. Сонымен, шетелдік ғалымдардың еңбектерінде (мысалы, Е. Lindemann) дағдарыс психо-травматикалық оқиғалардың адамға әсер етуінен туындайтын жағдай ретінде және жағымсыз психикалық және физикалық сезімдермен (сезімдермен) жүретін уақытпен шектелген тепе-теңдік кезеңі ретінде көрінеді, кейде адамның жағдайды Құзыретті түрде жеңу қабілетін айтарлықтай төмендетеді [1].

Отандық психологиялық ғылымда "дағдарыс" категориясына авторлар жеке тұлғаның қалыптасу процесінде туындайтын мәселелерді – өмірлік (Р. А. Ахмеров, т. б. Марцинковская және т. б.), жас (Л. С. Выготский, Е. Л. Солдатова және т. б.) және кәсіби (Э. Ф. Зеер, А. К. Маркова, Е. А. Могилевкин, Ю. П. Поваренков, Н. С. Пряжников, Е. Ю. Пряжникова, Э. Э. Симанюк және т. б.) [2].

Ф. Е. Василюк, И. Г. Малкина-Пых және А. О. Прохоровтың еңбектерінде дағдарыс сыртқы жағдайлардан туындаған қауіптің әсерінен туындайтын эмоционалды тепе-теңдіктің ішкі бұзылуымен бірге жүретін өмір жолындағы бетбұрыс ретінде қарастырылады; субъект мотивтерді жүзеге асырудың мүмкін невожможстігіне тап болатын жағдай ретінде, ұмтылыстар, құндылықтар оған таныс тәсілдермен. Дағдарыс тәжірибе процестерін өзектендіретіні атап өтілді [3].

Тәжірибе құбылысы ұзақ уақыт бойы шетелдік және отандық философтар мен психологтардың зерттеу тақырыбы болды.

Отандық психологияда тәжірибе дәстүрлі түрде адамның ішкі өмірінің оқиғасына айналатын және жеке контекстпен анықталатын психикалық құбылыс ретінде түсінілді. Кейінірек тәжірибе категориясы психологиялық жағдайды нақты өзгертетін белсенді, нәтижелі ішкі процесс ретінде түсіндіріле бастады, яғни. тәжірибе-әрекет ретінде [4].

Осылайша, жеке дағдарысты бастан кешіру мәселелеріне қатысты басылымдардың мазмұны бұл сұрақтардың теоретиктер мен практиктерді қызықтыратынын көрсетеді. Психологиялық дағдарыстардың феноменологиясын және оларды бастан кешіру процесін ашатын бірқатар жұмыстар бар. Алайда, қазіргі уақытта жеке дағдарыстың кәсіби аспектісін қарастыратын мұндай зерттеулер жоқ.

Жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіру процесінің негізгі ерекшеліктері ретінде біз өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі растауға, өзін-өзі жүзеге асыруға деген ұмтылыстың төмендеуінен көрінетін өмірлік бағдарлардың мазмұнындағы өзгерістерді бөліп көрсетеміз; өзінің қажетсіздігі мен пайдасыздығын сезіну, кәсіби перспективаны жоғалту, іс-әрекет пен дамудың мағынасын жоғалту, сондай-ақ рефлексия процестерін өзектендіру.

Біздің пилоттық зерттеу үш кезеңнен тұрды:

- мұғалімдердің жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіруінің психологиялық ерекшеліктерін теориялық негіздеу;
- эмпирикалық деректерді жинау;
- сипаттамалық статистиканы, салыстырмалы талдауды (Манн-Уитни U – критерийі) және корреляциялық талдауды (Спирмен r-критерийі) қолдана отырып, деректерді Математикалық талдау.

Эмпирикалық материалды жинау үшін:

1) М.В.Клементьеваның өмірбаяндық рефлексия әдістемесі [5].

Аталған санат бойынша автор субъектінің жеке өмірін тікелей түсінуге және интроспекциялауға бағытталған рефлексияның пәндік формасын түсінеді. Өмірбаяндық рефлексия адамның өмірдегі процестерді, құбылыстар мен оқиғаларды тану, сәйкестендіру және түсіндіру механизмдерінде көрінеді және өмірдің мағыналарын қалыптастыру процестеріне қатыса отырып, өмір жолының өзін-өзі реттеуін қамтамасыз етеді;

2) Арефлексия, интроспекция, жүйелік рефлексия және квазирефлексия сияқты рефлексивтілік параметрлерінің ауырлығын зерттеуге мүмкіндік беретін Д. А. Леонтьевтің, Е. Н. Осиннің дифференциалды рефлексивтілік сынағы [5];

3) Д.А. Леонтьевтің өмірлік бағдарлар сынағы ("өмірдегі мақсат" тестінің бейімделген нұсқасы (Purpose-in-life Test) Дж. Крамбо және Л. Махолика), өмірдің мағынасын зерттеуге бағытталған және жеке тұлғаның мағыналық бағдарларының ерекшеліктерін (өмірдегі мақсаттар, өмірдің қанықтылығы және өзін-өзі жүзеге асыруға қанағаттану) анықтауға мүмкіндік береді, олар сәйкесінше мақсатқа (болашаққа), процеске (қазіргі) және нәтижеге (өткенге) байланысты;

4) феноменологиялық әдіс негізінде әзірленген "тұлғаның кәсіби дағдарысының тәжірибесі" авторлық сауалнамасы. Бұл әдіс адамның тәжірибесінің байлығы мен тереңдігін көрсететін табиғи тілдің сөздері мен сөздерін қолдануды қамтиды. Феноменологиялық зерттеудегі субъект тиісті тәжірибесі немесе тәжірибесі бар және оларды сипаттай алатын кез келген адам болуы мүмкін [6].

Сауалнама сұрақтары келесі санаттарға бөлінді:

● А санаты-жеке тұлғаның кәсіби дағдарысына дейінгі жалпы көзқарас:

– А1-кәсіптің бейнесі (А11-кәсіптің әлеуметтік маңыздылығы, А12-қызметке қызығушылық, А13-шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі, А14-кәсіби перспективаның болуы);

– А2 – мамандықтағы "мен" бейнесі (А21 – белсенділік, а22 – субъективтілік, өз қабілеттеріне сенімділік, а23 – мамандықпен өзін-өзі сәйкестендіру, а24-басқалардың көзімен "мен");

– А3-жалпы эмоционалды фон (А31-көтерілген эмоционалды фон, А32-тыныш, тіпті эмоционалды фон);

● В санаты-жеке тұлғаның кәсіби дағдарысы кезіндегі жалпы көзқарас:

- В1-дағдарыс кезіндегі кәсіптің бейнесі (В11-кәсіптің әлеуметтік маңыздылығы төмен, В12-қызметке қызығушылықтың болмауы, В13-қызметтің күнделікті сипаты, В14-кәсіби перспективаның болмауы);

- В2-дағдарыс кезіндегі "Мен" бейнесі (В21-қызметті, кәсіби жағдайларды бақылауды жоғалту, В22-дамуды тоқтату, В23-кәсіби сәйкестікті жоғалту, В24-қызметті теріс сыртқы бағалау, В25-өзін-өзі бағалаудың төмендеуі);

● В санаты – дағдарысты бастан кешіру:

– В1-эмоционалды тәжірибелер (В11-мазасыздық, қорқыныш, В12-ашу, тітіркену, В13-сағыныш, босаңсу, В14-үмітсіздік, үмітсіздік, В15-шиеленіс);

– В2-құндылық-семантикалық саланың өзгеруі (В21 - өмір салаларының иерархиясының өзгеруі, В22-жұмыстың семантикалық контекстінің өзгеруі);

– В3-рефлексия (В31 - ішкі әлемнің рефлексиясы, В32-қызмет мазмұнының рефлексиясы, в33-әлеуметтік ортаның рефлексиясы);

● Г санаты-дағдарысты еңсеру жөніндегі қызмет:

– Г1-әлеуметтік ресурстарды пайдалану;

- Г2-жеке ресурсты өзектендіру;

– Г3-хобби, хобби;

- Г4-жұмыс орнын өзгерту;

- Г5-кәсіптің өзгеруі;

- Г6-қызмет сипатының өзгеруі) [7].

Сауалнама мен сауалнама нәтижелеріне сүйене отырып, мұғалімдердің жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіру фактілері анықталды.

Зерттеуге қатысушылардың өзіндік есептерін мазмұнды талдау негізінде, мұғалімдердің кәсіби қызмет жағдайын жеке өзін-өзі бағалауы (атап айтқанда, оны дағдарыс деп тану), олардың жалпы сипаттамаларын кәсіби іс-әрекеттің эмоционалды фоны мен сипаты және өзіміз туралы кәсіби маман ретінде идеялар, біз дағдарысты бастан өткерген мұғалімдер тобын (70 адам) және кәсіби дағдарысты бастан кешірмейтін субъектілерді (80 адам) қамтитын салыстыру тобын құрдық.

Манн-Уитнидің параметрлік емес критерийі (U – критерийі) арқылы субъектілердің екі ерекше тобын салыстыру біздің жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіру процесінде өмірлік бағдарлардың өзгеруі және рефлексиялық процестер өзекті болады деген болжамдарды растады. Атап айтқанда, жалпы көзқарас туралы жауаптар (контент-аналитикалық категория Б) дағдарыс кезеңінде көптеген мұғалімдер өз қызметін бағалауды күрт қабылдай бастайды деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді (ішкі санат В24, жауаптардың жалпы санының 21%); кәсіби жағдайларды бақылауды жоғалтады (В21 кіші санаты, жауаптардың 20%); уақытша кәсіби перспективаның бұлыңғырлығын немесе жоқтығын сезінеді (В14 кіші санаты, жауаптардың 12%) және нәтижесінде кәсіби өмірдің одан әрі сценарийін жоспарлау қажеттілігі, өйткені болашақ түсініксіз және түсініксіз болып көрінеді. Сонымен қатар, осы топтың субъектілері кәсіби қызметке деген қызығушылықтың төмендеуін (В12 кіші санаты, 17%) және оның күнделікті сипатын (В13 кіші санаты, 14%) атап өтті.

Дағдарысты бастан кешіру процесінің ерекшеліктерін ашатын жауаптар (в контент-аналитикалық категориясы) мұғалімдердің бесінші бөлігінің (В22, 21% кіші санаты) жұмысының семантикалық контекстінің өзгеруін көрсетті.

Мазмұнды талдау нәтижелерін растау семантикалық бағдарлардың параметрлері бойынша субъектілердің екі тобын салыстырмалы талдау деректері болды (кесте). Бұл параметрлердің ауырлығының айтарлықтай төмендеуі тұтастай алғанда дағдарысты бастан өткеріп жатқан мұғалімдердің бүкіл үлгісі бойынша анықталды.

Кесте 1. Зерттеуге қатысушылардың өмірлік бағдарларының параметрлерін салыстырмалы талдау нәтижелері

Өмірлік бағдарлардың параметрлері	Мұғалімдер топтары: 1-дағдарысты бастан өткерушілер, 2-салыстыру тобы	Орташа дәреже	U-Манн – Уитни Статистикасы	Маңыздылық деңгейі (p)
Өмірдегі мақсаттар	1	41,86	849,50*	0,00
	2	72,24	1333,50	0,09
Өмір процесі	1	54,59		

	2	66,67		
Өмірдің тиімділігі	1	47,92	1080,0*	0,00
	2	69,59		
Бақылау локусы-мен	1	42,99	892,50*	0,00
	2	71,74		
Бақылау локусы-өмір	1	51,11	1201,00*	0,02
	2	68,20		
Өмірдің жалпы мағынасы	1	54,61	1334,00	0,09
	2	66,67		

* Өмірлік бағдарлардың параметрлерінің ауырлығындағы маңызды айырмашылықтар.

"Өмірдің тиімділігі" шкаласы бойынша мәндер немесе өзін-өзі жүзеге асыруға қанағаттану жолдың бағасын, оның өнімділігі мен мағынасын көрсетеді. Бірінші топтағы субъектілердегі (дағдарысты бастан өткерген) осы шкала бойынша төмен мәндер олардың өмір сүрген бөлігіне наразылығын білдіруге мүмкіндік береді. Мүмкін, кәсіби дағдарыс кезінде мұғалімдер өздерінің жетістіктерін қайта қарау, жинақталған тәжірибе мен өз мүмкіндіктерін көрсету қажеттілігін тудырады. Сонымен қатар, өткенге қанағаттанбау қазіргі жағдайда кәсіби білім мен дағдылардың қолда бар бағажы әлеуметтік-кәсіби ортада қойылған міндеттерге қол жеткізуді қамтамасыз ете алмайтындығына байланысты болуы мүмкін.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер қазіргі уақытта дағдарыс тәжірибесі мен мұғалімнің кәсіби дамуының ерекшеліктері туралы идеяларды толықтырды. Бұл ақпарат жеке тұлғаның кәсіби дағдарысын бастан кешіретін мұғалімдерді психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламаларын жобалауға негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Василюк Ф. Е. К истории понятия переживания // Научная школа Л. С. Выготского: традиции и инновации: сборник материалов международного симпозиума. Москва: МГППУ, 2016. 344 с. С. 114–122.
2. Fillip S.-H., Aymanns P. Kritische Lebensereignisse und Lebenskrisen. Vom Umgang mit den Schattenseiten des Lebens. Stuttgart: Kohlhammer, 2010. 448 p.
3. Olson A. The theory of Self-actualization: mental illness, creative and art. Psychology Today [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <https://www.psychologytoday.com/blog/theory-and-psychopathology/201308/the-theory-self-actualization> (дата обращения 13.07.2016).
4. Василюк Ф. Е. Переживание и молитва. Опыт общепсихологического исследования. Москва: Смысл, 2015. 191 с.
5. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы: справочник практического психолога. Москва: Эксмо, 2014. 554 с.
6. Прохоров А. О. Теоретические и методологические аспекты проблемы неравновесных психических состояний // Психология состояний / под ред. А. О. Прохорова. Москва; Санкт-Петербург: ПЕР СЭ; Речь, 2014. 608 с.
7. Прохоров А. О. Саморегуляция психических состояний в повседневной, обыденной жизнедеятельности человека // Психологические исследования. 2017. Т. 10, № 56. С. 7. Режим доступа: <http://psystudy.ru> (дата обращения: 01.12.2017).

БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Абдикадирова Л.А., Мавланова Ш.А., Избасар Д.М.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются эффективные способы развития познавательного интереса учащихся на уроках начальных классов. Основное внимание уделяется разнообразным методам и приемам, которые способствуют активизации учебной деятельности, таким как игровые технологии, проблемные ситуации и проектная работа. Обсуждаются также роль эмоциональной поддержки со стороны учителя и создание благоприятной образовательной среды.

Summary: The article discusses effective ways to develop students' cognitive interest in primary school lessons. The main focus is on a variety of methods and techniques that contribute to the activation of educational activities, such as game technology, problem situations and project work. The role of emotional support from the teacher and the creation of a favorable educational environment are also discussed.

Соңғы жылдары педагогикада, сондай-ақ ғылымның көптеген басқа салаларында тәжірибе мен жұмыс әдістерін қайта құру үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылықтарын дамыту мәселесі өзекті болып жатыр.

Л.С. Выготскийдің пікірінше, танымдық қызығушылық – бұл «балалардың мінез-құлқының табиғи қозғалтқышы», бұл «инстинктивті ұмтылыстың шынайы көрінісі; баланың іс-әрекеті оның органикалық қажеттіліктеріне сәйкес келетіндігін көрсету». Сондықтан мұғалімнің оңтайлы шешімі, балалардың мүдделерін ескере отырып, бүкіл білім беру жүйесін құру керек.

Сондай-ақ, Н.Г. Морозова танымдық қызығушылықты мотив ретінде анықтайды, оны «оқушының маңызды жеке сипаттамасы және оқушының оқуға интегралды танымдық-эмоционалды қатынасы» деп сипаттайды. Автор қызығушылық мотивациялық салада болып жатқан күрделі процестердің көрінісі деп санайды.

Біз қызығушылықтың бұл түрі (танымдық қызығушылық) бастауыш мектеп жасында оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда өте маңызды деп санаймыз. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығы өте жарқын эмоционалды бояуға ие. Бұл бақылауларға, сипаттамаларға, әсерлерге деген қызығушылықта көрінеді. Бастауыш мектеп жасындағы танымдық қызығушылық көбінесе психиканың неоплазмасымен, өсуге деген ұмтылыс және тәуелсіздікке деген ұмтылыс ретінде анықталады. Бұл жастағы танымдық қызығушылық ілімнің қолданыстағы заңдылықтарына және жалпы білімнің негізіне ену ниетімен байланысты.

Психологиялық әдебиеттерде біз танымдық қызығушылықтың пайда болу табиғаты туралы ғалымдардың ұқсас көзқарастарын таптық. Көптеген отандық және шетелдік психологтар қызығушылықты қажеттілікпен байланыстырады

және оларды жиі салыстырады. Қажеттіліктер мен танымдық қызығушылықтар арасындағы байланыс өте күрделі және олардың арасында тең белгі қоюға негіз бермейді.

Сонымен, С.Л. Рубинштейн қызығушылық қажеттілікті көрсетеді, бірақ онымен шектелмейді деп сипаттады. Қызығушылықтың дамуына танымдық қызығушылықтың оқу қызығушылығына ауысу жағдайларын да жатқызуға болады. Осыған байланысты И.Ф. Харламов оны танымдық қызығушылықтың басқа түрлерінен ерекшелейтін оқу қызығушылығының ерекшелігін зерттеді. Әлемді зерттей және біле отырып, бала айналасындағы шындықтың әртүрлі салаларына қызығушылық танытып, көптеген жаңалықтар ашады.

Г. И. Щукинаның пікірінше, танымдық қызығушылық - бұл белсенді идеяға, күшті эмоцияларға, ұмтылыстарға толы, адамның әлемге, оның объектілеріне, құбылыстары мен процестеріне деген көзқарасы.

Ойын әрекеті - балалар үшін бұл кез-келген шындықты қалпына келтіру, онда әрекет етуді үйрену (кез-келген балалар ойыны мысал бола алады), ойын баланың тәрбиесі мен айналасындағы әлемді білуге негізделген. Бұл тәсіл, әрине, бағдарламалық материалды сәтті игеруге және білім деңгейін арттыруға ықпал етпейді. Керісінше, оқушылар нашар меңгерген материал жаңа білімді игеруге сенімді қолдау бола алмайды.

Кеңес психологтары мотивацияның динамикалық және мазмұнды жақтарының бірлігі туралы ережеден туындайды. С.Л. Рубинштейн атап өткендей, мотивацияның семантикалық жағын бөліп көрсету «адамның ақыл-ойына, адамның санасына, ақыл-ойына ғылыми негізделген сенімді көрсетеді».

Оқуға деген қызығушылық мәселесі педагогикалық ойдың дамуының бүкіл тарихи процесінде болды. «Қызығушылық» ұғымын зерттеушілер әртүрлі ғылымдар тұрғысынан анықтайды: философия, әлеуметтану, психология, педагогика. Олардың әрқайсысын толығырақ қарастырайық.

Философияда «қызығушылық» ұғымы адамның әртүрлі әлеуметтік салалары мен іс-әрекеттеріне енетін қажеттіліктер мен құндылықтарға қатысты ашылады. Философия ғылымы адамның мүдделері неғұрлым әр түрлі болса, қоғам өмірі соғұрлым кең болады, бұл өз кезегінде мәдениетте, техникада, өнерде, ғылымда көрінеді [1].

Әлеуметтанудағы ынта-жігер саласы адам мен қоғамның этикалық және эстетикалық, әлеуметтік өміріне таралады. Әлеуметтану ғылымы тұрғысынан Н.Г. Капустин және А.Г. Здравомыслов [2] пікірі бойынша, қызығушылық – «бұл өрнектің бірлігі, субъектінің ішкі болмысының көрінісі және объективті әлемнің көрінісі, субъектінің санасындағы адамзат мәдениетінің материалдық және рухани құндылықтарының жиынтығы. Қызығушылық жеке және қоғамдық құндылықтардың бірігуіне ықпал етеді, бұл адамның ұмтылыстары мен тілектерінің объектісі» [3].

Педагогикалық энциклопедияда «әлеуметтік түсінікке деген қызығушылық әлеуметтік әрекеттердің, оқиғалардың, жетістіктердің нақты себебі ретінде қарастырылады, тікелей мотивтердің, ойлардың, идеялардың және т.б., осы әрекеттерге қатысатын адамдар, әлеуметтік топтар, таптар» [4].

Г.С. Цехмистровтың пікірінше, «XX ғасыр әлеуметтануының басты мәселелерінің бірі – қызығушылықтың объективті-субъективті сипаты, адамдардың нақты мүдделері мен олардың осы мүдделер туралы түсініктерін ажырату» [5].

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау педагогикалық ғылым контекстінде қызығушылықтың әртүрлі анықтамалары келтірілгенін көрсетті. Алайда оның маңызды жақтарын бөліп көрсетуге болады. Бір жағынан, қызығушылық - бұл шындықты тереңірек көрсетуге ықпал ететін танымдық қажеттіліктің көрінісі, екінші жағынан, адамның белгілі бір тақырыпқа, шындық құбылысына танымдық бағдары білім алу үшін маңызды ынталандырудың бірі болып табылады.

Қызығушылық, бұл адам үшін күрделі және маңызды білім, психологиялық анықтамаларда көптеген түсіндірулер бар:

- адамның назарын селективті бағыттау (Н. Ф. Добрынин, Т. Рибо);
- оның эмоционалды және ақыл-ой белсенділігінің көрінісі (С. Л. Рубинштейн);
- әр түрлі сезімдерді белсендіруші (Д. Фрейер);
- адамның әлемге белсенді эмоционалды-танымдық қатынасы (Н.Г. Морозова);
- адамның өмірлік мәні мен эмоционалды тартымдылығының санасынан туындаған объектіге нақты қатынасы (А.Г. Ковалев) [6].

Бастауыш сынып оқушыларының дамуында маңызды орын танымдық қызығушылыққа ие. Мұғалімдердің алдында әрқашан танымдық қызығушылықтың дамуы болды. Тіпті Сократ шәкірттеріне логикалық ойлау, шындықты іздеу, ойлау қабілеттерін үйретті. Дж. Руссо оқушыға жаңа білім тапқысы келетін танымдық стрессті тудыратын жағдайлар жасады.

Теориялық қызығушылық белгілі бір ғылымның күрделі теориялық мәселелері мен мәселелерін білуге деген ұмтылыспен де, оларды таным құралы ретінде қолданумен де байланысты. Бұл адамның әлемге, оның қайта құрылуына белсенді әсер ету кезеңі, ол адамның дүниетанымымен, ғылымның күші мен мүмкіндіктеріне деген сенімімен тікелей байланысты. Теориялық қызығушылық жеке тұлға құрылымындағы танымдық принципті ғана емес, сонымен қатар индивид, субъект, тұлға ретінде тұлғаны сипаттайды.

Осылайша, қызығушылық, әдетте, адамның өз қызметіне деген он көзқарасы ретінде анықталады. Танымдық қызығушылықты оқытудың маңызды себептерінің бірі, тұрақты тұлға ретінде және оқытудың тиімді құралы ретінде қарастыруға болады. Осы жұмыс аясында Біз Г.И. Щукина ұсынған анықтаманы ұстанатын боламыз, танымдық қызығушылық - бұл таным саласына, оның пәндік жағына және білімді игеру процесіне бағытталған жеке тұлғаның таңдаулы бағыты.

Танымдық қызығушылықтардың дамуы кезең-кезеңмен жүреді. Ғалымдар оның қалыптасуының келесі кезеңдерін ажыратады: қызығушылық, қызығушылықтың шарықтауы, танымдық қызығушылық, теориялық қызығушылық. Мұғалімдер танымдық қызығушылықты дамытудың әртүрлі

кезеңдерінің сипаттамалық ерекшеліктерін түсінуге, мектеп оқушыларынан кез-келген қызмет түріне қызығушылықтың шамалы ұшқынын ажырата білуге, оны жандандыруға және ғылымға, білімге деген шынайы қызығушылыққа айналдыруға барлық жағдай жасауға міндетті.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Умурзакова, Ш.Д. Познавательный интерес у дошкольного возраста [Текст] / Ш.Д. Умурзакова // Педагогикалық кеңес = Педагогический совет. – 2017. - № 4/5.- С. 21-22
2. Здравомыслов, А. Г. Потребности, интересы, ценности / А. Г. Здравомыслов – Москва, 2012. – 191 с.
3. Капустина Н.Г. Познавательные интересы младших школьников //Начальная школа плюс До и После. – 2015. – № 02. – С. 3-7.
4. Писарева, Л. В. Детские интересы и их значение в педагогическом деле / Л.В. Писарева. – Москва, 2014. – 410 с.
5. Цехмистрова Г.С. Основы научных исследований: учебное пособие / Г.С. Цехмистрова. - Киев: Слово, 2013. - 180 с.
6. Кулько, В. Н. Формирование у учащихся умения учиться / В.Н. Кулько, Г.Ц. Цехмистрова. – Москва: Просвещение, 2013. – 156 с.

ӘОЖ 371.1

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЗАМАНАУИ ОЙЫНШЫҚТАРДЫ КӨРНЕКІЛІК РЕТІНДЕ ҚОЛДАНУ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ

БО -122 Абдикаримова Н.
Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. Мамаева А
Шымкент университеті

Түйін: Бұл ғылыми жоба бастауыш сыныптарда оқыту процесінде заманауи ойыншықтарды көрнекі құрал ретінде пайдаланудың тиімді әдіс-тәсілдерін зерттеуге арналған. Заманауи ойыншықтар оқу материалдарын түсіндіруді жеңілдетеді, оқушылардың қызығушылығын арттырады және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Зерттеу барысында LEGO, STEM ойыншықтары, интерактивті құрылғылар сияқты құралдар қолданылды. Зерттеудің мақсаты – оқыту сапасын арттыруға бағытталған инновациялық әдістерді анықтау және оларды практикада қолдану жолдарын ұсыну. Данный научный проект посвящен изучению методов использования современных игрушек в качестве наглядных пособий в начальной школе. Современные игрушки упрощают объяснение учебного материала, повышают интерес учащихся и развивают их творческие способности. В исследовании использовались такие инструменты, как LEGO, STEM-игрушки и интерактивные устройства. Цель исследования – определить инновационные методы, направленные на повышение качества обучения, и предложить способы их практического применения.

Summary: This scientific project focuses on exploring methods for using modern toys as visual aids in primary school education. Modern toys simplify the explanation of learning materials, increase students' engagement, and foster creativity. The study utilized tools such as LEGO, STEM toys, and interactive devices. The goal of the research is to identify innovative methods aimed at improving the quality of education and propose practical applications for these methods.

Қазіргі таңда бастауыш сыныпта заманауи ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану тиімді әдіс тәсілдердің бірі болып есептеледі. Балаға тақырыпты жылдам әрі, түсінігін тез қалыптастыруға септігі оразан зор. Қазіргі уақытта бастауыш сыныптарда өзгерістер көп. Бұрынғы әдіс тәсілдермен қазіргі таңдағы әдіс тәсілдерді салыстыруға да келмейді. Соның бірі қазіргі уақытта қолданылып келе жатқан көрнекіліктер яғни заманауи ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану. Ойыншықтарды көрнекілік ретінде пайдалана отырып сабақты балаларға түсіндіру барысында пәндерді қызықтыра отырып өтуге мүмкіндік береді. Қызығушылық артқан кезде, оқушылардың сабаққа белсенді қатысуы мен білім деңгейі жақсарады. Қазіргі уақытта балаларға ойыншықтарды қолдана отырып сабақ өту балалардың назарларын аударып қана қоймай ой – санасына жақсы көмектесе алады. Айтылып өткендей заманауи ойыншықтарды тек оқу құралында ғана пайдаланып қоймай оқушының тәрбиелік мақсатын да пайдалына аламыз. Ойыншықтарды қолдану арқылы оқушыларды дұрыс мінез – құлыққа және де әлеуметтік жауапкершілікке көптеген ұжымдар арасында жұмыс істеуге тәрбиелеуге болады. Яғни бір сөзбен айтқанда заманауи ойыншықтар балалардың логикалық ойлау, әлеуметтік дағдылар мен қатар креативтік тіпті тіл үйрену сияқты қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Заманауи ойыншықтар көрнекілік ретінде бастауыш сыныпта қолдану балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып шығармашылық және ойлау қабілеттерін дамытады. Қазіргі таңда ойыншықтарды балаға кері әсері тигізбеу үшін оларды тиімді пайдалану өте маңызды рөл атқарады. Яғни оқу бағдарламасы мен ойыншықтарды ара қатынасын дұрыс құру маңызды. Әр ойыншықтың білім беру мақсатында қолдану балалардың тұлғалық және танымдық дамуына оң әсер етеді. Балалар ойыншықтар арқылы жан – жақты дамыды. Осы жайлы мектептерде ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану бір адамның ғана идеясы емес. Ал ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану негізгі бастау алу: Фридрих Фрөбеле 19 ғасырда неміс педагог ойын арқылы оқытудың негізін қалады. Ол балалардың оқытуда арнайы ойын құралдарын қолдану керек деп есептеді. Оның өз есімімен аталған « Фрөбель сыйлықтары деп аталатын ойыншықтары геометриялық пішіндер құрылыс блоктары қазіргі заманауи STEM – ойыншықтардың негізгі болып саналады. Ал Италияндық педагог Мария Монтессори балалардың өзіндік оқу қабілеттерін дамытуға арналған әдіс – тәсілдермен жасап шығаруға ол балалардың танымдық дағдыларын дамытуға арналған ойыншықтарды қолданды. Мысалы (түсті блоктар, сандар мен әріптерге арналған жиынтық тар. Қазақстанда заманауи ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану 2000 жылдар басы алғашқы қадамдар болды. Осы кезде Қазақстан білім беру саласында жаңартылатын бағдарламаларды енгізе бастады. 2010 жылдарында заманауи технологиялардың енгізе басталып 2015 жылдар жатпайтын қолданды. Қазіргі таңда көптеген мектептер мен орталықтарда кеңінен қолданылады. Еліміздің білім беру жүйесінде жаңғыртулар және Цифрлық Қазақстан бағдарламасы бұл үдерісінде жеделдетті. Қазіргі күнде бастауыш сыныптарда көрнекіліктерсіз сабақ өту мүмкін емес

..Балаларға сабақ барысында тақырыптық материалдарды көрнекіліктермен өтіледі. Қазіргі таңда көрнекілік қолдану оқушылардың оқу материалын жақсырақ түсініп есте сақтауын қамтамасыз ететін бірде бір маңызды әдістердің бірі. Сабақ барысында көрнекілікті тиімді пайдалану оқушылардың назарын аударып білімді тереңірек меңгеруге көмектеседі. Дидактикалық материалдар оларға : Кестелер Плакаттар ,Карточкалар Мультимедиялық құралдарға – Презентация лар мен вийдио роликтер жатқызақ болады. Ал ойыншақтар тұралы заманауы ойыншықтар ойының басты құралы. Бала туылғанан бастап көріп білуге құлшынысы. Өсе келе оның айналасын танып білуге деген құлшынысы одан әрі өседі. Ойыншықтар бала дамуына жоғары әсер ететін құралдардың бірі . Ойыншықтар мен ойын кезінде баланың сөзі қол қимылдары бет әлпеті қимылы күнделікті өмірдегіге қарағанда айқындалады. Қазіргі кезде бала дамуындағы ойыншықтардың алар орны зор . Ойыншықтар бала интеллектісін дамытады. Сондықтанда мектеп терде қолдану тиымды әрі тақырыптарды меңгеруге көмектеседі. Заманауы ойыншықтар дың пайдалы жақтары өте көп әсіресе балалардың дамуына мен білім алуына қосатын үлесі ерекше . Мұндай ойыншықтар баланың танымдық физикалық эмоцианалды және әлеуметтік қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады . Ал қазіргі уақытта бастауыш сыныптарда заманауы ойыншықтарды пайдалануда мынадай қағидаларды қолданамыз .

- Ойыншықтарды сабақ барысында тиімді ұйымдастыру үшін ойыншықтарды қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

- Балалардың өзіндік жұмысында бағыттап ойыншықтарды қолдану арқылы тапсырмаларды орындауға мүмкіндік беру қажет.

- Ойыншықтарды сабақ мақсатына сай және оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес таңдау керек.

Қазіргі таңда бастауыш сыныптарда заманауы ойыншықтарды пайдалану баланың қиялын кеңейтіп логикалық қабілетін дамытады. Әр бір пәндегі кез келген тақырып материалдарынан балаға тез түсінікті анық және нақты түсіндіре аламыз . Заманауы ойыншықтарды көрнекілік ретінде бастауыш сыныпта қолдану өте тиімді . Солардың бірі қазіргі таңда да математика пәнін **Bee Bot ,Robot Mouse ,Osmond** сияқты электронды ойыншақтарды қолдана отырып математикада балаларға қарапайым есептерді шығару мен қатар санай білуді кез келген заттың пішіндері мен өлшемдерді тану сияқты тапсырмаларды орындауға көмектеседі. Яғни заманауы ойыншықтарды бастауыш сыныптағы кез келген пәндерде қолдана аламыз. Бұл құралдар әр пәнде балардың материалды тереңірек түсінуге және қызығушылық пен меңгеруге көмектеседі. Бүгінгі заман талабына сай бұл ойыншықтар балалардың болашақ технологиялық және шығармашылық әлемге дайындауға көмектеседі. Интерактивті құрылғылар балалардың әріптерде шет тілдерін үйрететін электрондық ойыншықтар **Fisher Rice** құрылғылар танымдық дағдылар ды дамытады Ойыншықтар көбінесе балаларға тәуелсіз зерттеу мен сабақ барысында тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, робот құрастыру немесе конструктормен жұмыс жасау барысында балалар проблемаларды

шешуге және өз бетінше шешім қабылдауға үйренеді. Яғни бұл әдіс білім беру процесінде өз бетінше жұмыс жасауға және дағдыларын арттыруға ықпалын жеңілдетеді. Ойыншықтар балаларды топпен жұмыс істеуге, өзара әрекеттесуге үйретеді. Бірлескен ойындар барысында оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ шешімдер қабылдауға дағдыланады. Сонымен қатар, ойын процесінде балалардың эмоциялық интеллектісі де дамиды. Қазіргі таңда заманауи ойыншықтар қолдану бұл балаларға цифрлық әлем және де жаңа технологиялармен танысуға мүмкіндік бере отырып. Ойыншықтар арқылы жаңа әдістер мен құралдарды енгізеді. Әсіресе робототехника мен бағдарламалау, балаларды болашақтың кәсіби салаларына дайындайды. Зерттеу барысында басқа елдермен салыстырып көрсек болады. Яғни білім жағынан дамыған елдердің бірі Сингапур елі. Бұл елде мектепке дейінгі және бастауыш сынып оқушыларына ойын арқылы оқыту әдісі кең таралған. Сингапурдағы мектептерде интерактивті ойыншықтар кеңінен қолданылады. Олар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Сингапурда бастауыш сыныпта қолданылатын заманауи ойыншықтардың түрлері: STEM және робототехникаға арналған ойыншықтар: LEGO Education (LEGO WeDo, LEGO Mindstorms): LEGO-ның білім беру жинақтарбалаларды робототехникаға, программалауға және логикалық ойлауға үйрету үшін қолданады. Бастауыш сынып оқушылары LEGO құрылғыларын құрастырып, оларды код арқылы басқаруды үйренеді. Dash and Dot: Бұл роботтар арқылы балалар программалау негіздерін ойнау арқылы меңгереді. Dash пен Dot-ты қолдану оңай, әрі интерактивті. Bee-Bot және Blue-Bot: Бұл шағын роботтар балаларды алгоритм құруға және программалаудың негізгі қағидаларын түсінуге үйретеді. Заманауи ойыншықтарды көрнекілік ретінде қолдану – балалардың білімін, дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға тиімді әдіс. Бұл тәсіл оқыту мен тәрбиелеудің жаңа деңгейін қалыптастырып, оқу процесін қызықты әрі өнімді етеді. Заманауи ойыншықтар балалардың танымдық қабілеттерін, логикалық ойлауын, моторикасын және сенсорлық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Олар ойын арқылы оқу мен даму процесстерін жеңіл әрі тартымды етеді. Заманауи ойыншықтардың көпшілігі белгілі бір дағдыларды үйретуге бағытталған (мысалы, сандарды тану, пішіндерді ажырату, тілдік қабілетті дамыту). Бұл оларды көрнекілік құралы ретінде қолдануды тиімді етеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Абраменкова В. Ребенок в «закранье». Кромешный мир компьютерных игр. – М.: Лепта книга, 2009. – 112 с. (В помощь родителям).
2. Коняев Н.М. Игрушки русских императоров. Детство дворцового мальчика. – СПб.: Издательство «Сатисъ», 2005. – 332 с.
3. Лыкова И.А., Касаткина Е.И., Пеганова С.Н. Играют девочки: гендерный подход в образовании: Учебно-методическое пособие. – М.: Издательский дом «Цветной мир», 2014. – 96 с., илл.
4. Лыкова И.А., Касаткина Е.И., Пеганова С.Н. Играют мальчики: гендерный подход в образовании: Учебно-методическое пособие. – М.: Издательский дом «Цветной мир», 2014. – 96 с., илл.

5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. – 4-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 456 с.

6. Соколова Л.В., Некрылова А.Ф. Воспитание ребенка в русских традициях. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 208 с.: ил. – (Первые шаги).

ОӘЖ 371.1

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ КӨРНЕКІ ОҚЫТУДЫҢ РӨЛІ

Абдугаппарова А.Д., Жура А.О., Бекен Г.А.
«Мирас» Университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются роль визуального обучения в формирования навыков младших школьников

Summary: The article examines the role of visual learning in developing skills in primary school students.

Мектеп оқушыларының педагогикалық қабілеттерін ерте дамыту мәселесі әрқашан өзекті мәселелердің бірі болып келді. Адамның даму қарқыны жылдар өткен сайын бәсеңдейтіні белгілі, ал ерте жастағы Кемшіліктер дамудың кейінгі кезеңдерінде алмастырылмайды. Ал кіші мектеп оқушысының әлеуетті қабілеттері неғұрлым толық жүзеге асса, жеке тұлға өмірде соғұрлым үлкен жетістікке жете алады.

Бұл мәселе өте жан-жақты және шешілуі қиын, көптеген байланысты мәселелермен байланысты. Жалпы баланың "оқу қабілеті" ұғымына не кіреді және оны үздіксіз білім алуға бағытталған мектеп түлегі үшін идеалды үлгі ретінде қабылдауға болады? Әр жас параллелінде олардың қалыптасуы мен дамуының қанағаттанарлық нәтижесі ретінде нені қабылдауға болады, яғни баланың білім алу және жас дамуы жылдарында қарқынды дамып келе жатқан аралық модель ретінде пайдалануға болады? Бұл модельдер мен әдістерді жасына қарамастан, оның дамуының белгілі бір кезеңдерімен байланыстырудың орнына, оларға арнайы баланың күнтізбелік жасымен жақындауға бағытталған осы модельдер мен әдістемелік даму жүйелерін байланыстыру орынды ма? Ал егер олай болмаса, баланың ерте даму мәселелерін шешу үшін қолданыстағы сыныптық білім беру жүйесі қолайлы ма, әлде баланың табиғи дамуына кедергі келтірмейтін, бірақ басқа білім беру түрлеріне көшу мәселесін қарастыру қажет пе? баланың нақты мүмкіндіктері шегінде оны мүмкіндігінше күшейтіңіз? [1].

Мүмкіндіктерді толық іске асыру қалай әсер етеді? баланың жасына байланысты дамуы оның денсаулығына әсер ете ме? Жалпы баланың және оның оқу қабілетінің оңтайлы дамуы үшін дидактикалық, әдістемелік және психологиялық қолдаудың қандай жүйесі болуы керек? Әр түрлі жеке ерекшеліктері бар балалар үшін бұл қалай ерекшеленуі керек және бұл ерекшеліктерді қалай ескеру керек? Баланың қандай дағдылары мен

ерекшеліктері педагогикалық қабілеттердің даму деңгейіне көбірек әсер етеді, оларды қалыптастырудың қандай әдістері мен құралдары, ұйымдастырудың қандай формаларын қолдану керек? Педагогикалық қабілеттердің әртүрлі элементтері бір-бірімен қалай байланысты, ал кейбіреулерінің қалыптасуы басқалардың қалыптасуына қаншалықты әсер етеді? Педагогикалық қабілеттердің жекелеген компоненттерінің қалыптасуы білім сапасына және пәндік дағдылардың қалыптасуына оқушының оқу үлгерімінің формальды көрсеткіштері ретінде қалай әсер етеді? Бастауыш мектеп жасындағы баланың білім алуына және жалпы дамуына қандай әдістер мен құралдар тиімді әсер етеді?

Бұл мәселелерді шешуде бастауыш сынып оқушысының оқу қабілетін дамытуда оқу материалын визуализациялау мүмкіндіктерін зерттеу ерекше орын алады. Кішкентай балалардың жарқын, түрлі-түсті суреттер мен түрлі-түсті суреттері бар кітаптарға деген сүйіспеншілігі белгілі. Олар баланы қызықтырады, оның назарын аударады және бұл көрнекі оқу құралдарын қолданудың сөзсіз оң әсері [2].

Көрнекі құралдардың әртүрлі түрлерін қолдану кезінде оқу процесінің тиімділігінің артуын атап өтетін көптеген зерттеулер бар. Алайда, көрнекі және ауызша компоненттердің әсерінің сипаты мен тиімділігін егжей-тегжейлі және объективті салыстырмалы зерттеу бастауыш сынып оқушысының оқуына ғана емес, сонымен бірге оның оқу дағдыларын дамытуға да жеткілікті.

Көрнекі құралдардың түрлерінің, өлшемдерінің, түсінің, пішінінің, мәнерлеу құралдарының, әр түрлі оқу және дамыту мақсаттарымен үйлесімдерінің, оқу материалдарының өзіндік ерекшеліктерінің, жеке ерекшеліктерінің айырмашылықтары тұрғысынан оңтайлы арақатынасын табу мәселесі ақпаратты қабылдайтын және оқушының дамуында алға жылжитындардың және т. б. Баланың жалпы дамуының өте қажетті құрамдас бөлігі ретінде қиялды дамыту үшін көрнекі құралдарды пайдалану мүмкіндіктерін зерттеу бұл орындаушылық дағдылардың дамуына және нақты білімді меңгеруге оң немесе теріс әсер ете ме деген сұрақты көтерген жоқ [3].

Оқытудың көрнекі-моторлы формаларынан жалпылауға және оларға тән оқыту әдістеріне (Л.Занковтың, В. В. Давыдовтың теориялары) ерте көшу абстрактілі ойлауды қалыптастыруды ерте бастауға мүмкіндік береді, бірақ бұл ауысу күшті және тиімді болған жағдайда ғана. барлық оқушылардың сыныбы үшін. Бұл бастауыш мектепте оқытудың қазіргі тәсілімен мүмкін емес. Бүкіл сынып бір мезгілде қалыпты, әсіресе дамуы сәл кешіктірілген балаларға қажетті ұзақ бейімделу кезеңсіз математикалық қораптың элементтерін қалдырып, санадағы әрекеттерге көшкенде, бірден күрт алшақтық пайда болады. білім берудегі жетістіктер арасында. әр түрлі жеке типологиялық сипаттамалары бар балалар.

Үлгеруге, мәртебесін жоғалтпауға және мұғалімнің көзқарасына деген ұмтылыс баланы қобалжытады, шамадан тыс жұмыс істейді, үй тапсырмасына кететін уақытты көбейтеді, бұл бірте-бірте күресуден бас тартуға, өзін-өзі ұстауға, агрессивтілікке және истерияға әкеледі. Педагогика ғылымы мен

практикасы ұсынған оқу құралдарының, оның ішінде аудиовизуалды құралдардың алуан түрлілігі мен бастауыш сынып оқушыларының оқу қабілеттерін дамытудағы олардың әлеуетін анықтамау арасында қайшылық туындады. Бұл оқу материалдарын визуализациялаудың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану сипаты мен әдістемесі мен бастауыш сынып оқушысының педагогикалық қабілеттерін дамытудың тиімділігі арасындағы тәуелділікті орнату мәселесін шешуді өзекті етті.

Қабілеттер мәселесі және олардың дамуы отандық және шетелдік әдебиеттерде бірнеше рет зерттелген. А.Г. Ковалев пен В. Н. Мясищев зияткерлік, көркемдік, көшбасшылық және басқа қабілеттерді бөліп көрсете отырып, қабілеттердің тұжырымдамасын, құрамын және түрлерін талдайды. Б.М. Теплов қабілеттер мәселесін адамның жеке психологиялық ерекшеліктері мен айырмашылықтары тұрғысынан қарастырады және адам іс-әрекетінің әртүрлі түрлерінің қабілеттердің сол немесе басқа түрінің қалыптасуымен байланысын, туа біткен және туа біткен арасындағы байланысты талдайды. олардың дамуында алынған. Қабілеттердің дамуының негізінде жатқан бейімділіктер мәселесін А.Г. Хрипкова зерттейді. Қабілеттер мен ойлаудың, қабылдаудың психикалық процестерінің дамуы арасындағы байланыс, Л. Рубинштейн зерттеген. Л.Анциферова, А. В. Брушлинский, К.А. Абулханова-Славская ақыл-ой әрекетінің заңдылықтарын және олардың қабілеттердің дамуына әсерін зерттеді. Б.Г. Ананьев қабілеттер мен тұлға арасындағы байланысты психологиялық формация ретінде қарастырды. Н.С. Лейтес, Е.Г.Белов баланың дарындылығы мәселесін белгілі бір қабілеттердің синтезі ретінде зерттейді. В.И.Киреенко визуалды белсенділікке қабілеттілік мәселесін талдайды [4].

Малков баланың жеке әр түрлі табиғи негіздерін және оның ақыл-ой, зейін, қабылдау, есте сақтау және ойлаудағы көріністерін зерттейді. М.Князева баланың көркемдік қабілетін дамыту жүйесін құрастырады. В.А. Крутецкий, В. Разумовский мәселені субъектінің қабілеттерін дамытудың тар мағынасында зерттейді.

Визуализация мәселесі де ғалымдардың назарын аударды.Көріну мәселесін А.Коменский, И. Г. Песталоцци, А. Дистервег, К. Д. Ушинский.А.Коменский визуализацияны қолдануды бірінші болып оқушылар тікелей қабылдайтын нақты бейнелер бойынша білім беруді құрудың дидактикалық принципіне көтерді, сезім мен қабылдауды танымның негізгі формасы деп санайды.

Оқытудағы көріну мәселесін психологиялық тұрғыдан А.В. Брушлинский, Л.С. Выготский, В. В. Давыдов, А. Н. Леонтьев, Л.С. Рубинштейн, П.Я. Гальперин, Иа Тойдзе және т.б.Л.М. Фридман визуализацияны оқытудағы модельдеу тәсілі ретінде қарастырады. З.С. Белова оқушылардың шынайы ойлауын қалыптастырудағы визуализация мүмкіндіктерін зерттейді. Л.В. Занков, А. Г. Халтобин, А. И. Зилберштейн, Л. П. Хитяева мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетін дамытудағы көрнекіліктің рөлін анықтайды. В.П. Зинченко, Н.Ю. Вергелис, Б.М.

Величковский, Г.Г. Вучетич бейнені қалыптастыру, визуалды есте сақтаудың функционалдық құрылымы және "визуалды" ойлауды дамыту мәселелерін зерттеді. В.И. Евдокимов, Н.М. Силич көрнекіліктің оқу процесінің тиімділігіне әсерін тексерді. С.Г. Шаповаленко мен Н.М. Шахмаев көрнекілік мәселесін оқытуда техникалық құралдарды жасау және қолдану проблемасымен ұштастыра қарастырады. Е, Г. Мингазов гносеологиялық принциптерді тұжырымдайды оқытудағы визуализация мысалдары, А.В.Славин таным құрылымындағы көрнекі бейненің рөлін талдайды. И.С. Якиманская балалардың кеңістіктік ойлауын дамыту мәселесін және осы мәселені шешудегі визуализацияның рөлін зерттейді. Модельдеуді оқытуда визуализация құралы ретінде қолдану мәселесін В.Г. Болтянский, А. Рашитов, М. К. Буслова, М. В. Гамезов, Е. В. Зыков, Б. С. Карапетян Ю. в. Зерттейді. А.Куци, А.К. Маркова, И.Б. Новик, Ю. Дадожанов, Л.В. Занков. Көрнекі құралдарды қолдану кезінде кіші мектеп оқушыларында есте сақтаудың психологиялық ерекшеліктері дамиды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Букреева А. А. Коррекция памяти младших школьников // Научно- методический электронный журнал «Концепт». 2019. С. 121–125.
2. Веракса Н. Е. Детская психология: учебник для академического бакалавриата. Люберцы: Юрайт, 2016. 446 с.
3. Денисова О.П. Психология и педагогика: учебное пособие. М.: Флинта, 2019, 422 с.
4. Долгова В. И., Ключева Г. М., Тавобилова И. Д. Исследование видов памяти первоклассников // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2015. Т. 31. С. 131–135.

ОӘЖ 371.9

БАЛАЛАРДАҒЫ СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ МЕН ТҮЗЕТУДІҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Абдулла Ж. М., Серік Д. Е., Алдаберген Б. Ә.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается актуальная проблема современных подходов к диагностике и коррекции этих нарушений основывающихся на комплексном понимании причин, механизмов и проявлений речевых расстройств.

Summary: The article discusses the actual problem of modern approaches to the diagnosis and correction of these disorders based on a comprehensive understanding of the causes, mechanisms and manifestations of speech disorders.

Балалардағы сөйлеу бұзылыстары олардың коммуникативті дағдыларының дамуына және жалпы элеуметтік жұмысына айтарлықтай әсер етуі мүмкін өзекті мәселе болып табылады. Бұл бұзылуларды диагностикалау мен түзетудің заманауи әдістері сөйлеу бұзылыстарының себептерін, механизмдері мен көріністерін жан-жақты түсінуге негізделген.

Сөйлеу бұзылыстарының диагностикасын төмендегідей бөліп көрсетсек болады:

Көп деңгейлі диагностика: диагностиканың заманауи әдістеріне стандартталған тесттер, бақылаулар, ата-аналар мен мұғалімдердің сауалнамалары, сондай-ақ аспаптық және фонологиялық талдаулар сияқты әртүрлі құралдарды қолдану жатады.

Психологиялық-педагогикалық тәсіл: бұл тәсіл тек тілдік аспектілерді ғана емес, сонымен бірге баланың психоэмоционалды жағдайын да ескереді. Психологиялық диагностика мазасыздық, өзін-өзі бағалаудың төмендігі немесе тұлғааралық қарым-қатынастардағы проблемалар сияқты сөйлеу бұзылыстарының себептерін анықтауға көмектеседі.

Технологияны қолдану: сөйлеу дағдыларын бағалауға арналған бағдарламалық қосымшалар сияқты жаңа технологиялар диагностиканы тиімдірек және дәл жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл сонымен қатар сөйлеуді тану бағдарламалық құралын пайдаланып баланың сөйлеу жазбаларын талдауды қамтиды [1].

Сөйлеу бұзылыстарын түзету

Жеке көзқарас: әр бала бірегей, сондықтан түзету бағдарламалары олардың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып жасалады. Бұл логопедпен сеанстарды, сөйлеуді дамыту ойындарын және арнайы жаттығуларды қамтуы мүмкін.

Ойын режимдері: ойнау-үйренудің және түзетудің ең тиімді әдістерінің бірі. Логопедия жұмысында ойын әдістерін қолдану босаңсыған атмосфераны құруға мүмкіндік береді және баланың осы процеске белсенді қатысуына ықпал етеді.

Отбасының қатысуы: түзету процесіне ата-аналарды тарту маңызды. Ата-аналарға үйде сөйлеуді дамытуды қолдауды үйрету түзетудің тиімділігін едәуір арттыра алады.

Мультимедиялық технологиялар: оқу ойындары мен бейнематериалдар сияқты мультимедиялық ресурстарды пайдалану сабақтарды әртараптандыруға және оларды балалар үшін тартымды етуге мүмкіндік береді.

Көпсалалы тәсіл: логопедтердің, психологтардың, мұғалімдердің және медицина мамандарының ынтымақтастығы баланың дамуының барлық аспектілерін ескеретін кешенді түзету жоспарын жасауға мүмкіндік береді.

Бұл компоненттердің әрқайсысы өз рөлін атқарады және олардың кез келгенінің дамымауы тұтастай алғанда бүкіл функцияның қалыптасуында нақты қиындықтарға әкеледі [2].

Жоғары психикалық функциялар динамикалық ұйымдастыру принципіне сәйкес, функционалдық бірліктердің құрамы қалыптасқан сайын максималды кеңейтілген жүйе барған сайын құлдырай бастайды, функцияны жүзеге асыруға бұрын қатысқан кейбір компоненттер жасырын күйге өтеді, бірақ қажет болған жағдайда олар қайтадан белсенді бола алады. Сонымен, жазылғандардың айтылуы бірінші сынып оқушысы үшін өте маңызды, өйткені ересектер бейтаныс сөзді жазу қиын болған кезде ғана айтылымға жүгінеді.

Мектепке сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың көп бөлігі түседі. Балалардың сөйлеу тазалығы туралы мәселе өте маңызды. Мектепте сөйлеу тілінің жеткіліксіздігі оқу үлгерімін бұзуы мүмкін, жазбаша тіл зардап шегеді.

Мамандар өз жұмысында балалар сауықтыру сөйлеу-психологиялық осындай бірегей бағыттарды пайдаланады:

-Айтылым жаттығулары;

-Саусақ гимнастикасы;

-Мотор жаттығулары;

-Логопедиялық массаж-бет массажи, шпатель тіл массажи, тіл таңдай массажи.

-Кинезиотерапия-бұл дененің ішкі тіндеріне болжамды әсер етуі мүмкін, сондай-ақ қабыну процесінің барысын жақсартатын, микроциркуляция мен лимфа дренажының жеткілікті деңгейін қамтамасыз ететін теріге арнайы жасалған серпімді орындауға арналған дағдылар мен әдістердің жиынтығы.

Миофункционалды түзету құралдарын қолдану-ауызбен тыныс алу, саусақтарды сору, емізік түрінде жаман әдеттері бар балалардың сөйлеу тілінің бұзылуының алдын алуға және түзетуге бағытталған инновациялық әдіс, сондай-ақ тіс жүйесінің дамуының бұзылуына бейімділігі бар адамдар.

Физиотерапия әдістерінің бірі-акупунктура әдісі-адам ағзасының белгілі бір нүктелеріне емдік мақсатта әсер ету. Су-джок-аяқтар мен қолдардағы нүктелерді қолданатын акупунктураның бір нұсқасы. Процедураларды орындау үшін арнайы массажерлер қолданылады.

Логопедияның әдіснамалық және теориялық негізін одан әрі қалыптастыру сөйлеу әрекетін жүйелі түсіну тұрғысынан сөйлеу бұзылыстарын зерттеуді қамтитын сөйлеу бұзылыстарын зерттеуге жүйелі көзқарастың басым болуына әкелді. Сондықтан зерттеушілер сөйлеу бұзылыстарының белгілерін түсіндіруге негізделген клиникалық пікірлерді логопедия теориясына тікелей аударуға болмайды деген тезисті ұстана бастады. Зерттеушілердің генетикалық және жүйелік принциптерге, сондай-ақ сөйлеу бұзылыстарын терең талдауға негізделген негізгі ұстанымы бұрыннан қалыптасқан жүйеде даму және сөйлеу бұзылыстары кезінде пайда болған сөйлеу бұзылыстарын анықтаудың пайдасыздығының дәлелі болды. Сөйлеу бұзылыстарының біліктілігі мен жіктелуі баланың жасын ескермейтін клиникалық классификацияның принциптері мен критерийлерінен айырмашылығы, талдаудың басқа принциптеріне және нақтырақ критерийлерге негізделуі керек [3].

Сөйлеу бұзылыстарының классификациясын жасау саласындағы кейінгі зерттеулер екі бағытқа бөлінді. Бір бағыт сөйлеу бұзылыстарын жаңа мазмұнмен толтырған кезде оларды қалпына келтірудің дәстүрлі әдістерін сақтаумен байланысты. Екінші бағыт белгіленген тәсілдерден бас тартуды және сөйлеу бұзылыстарының жаңа тобын енгізуді көздейді. Екінші бағыттың өкілі-сөйлеу бұзылыстарының психологиялық-педагогикалық классификациясын жасаған Өмірбекова Қ.Г. Бұл жіктеу мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында логопедиялық топтарды аяқтау үшін қолданыла бастаған сөйлеу дамуының бұзылуының әртүрлі формаларында сөйлеу кемістігінің көрінуінің жалпы

заңдылықтарын ескеру принципіне негізделген. Педагогика және психологиялық критерийлер, олардың негізгілері: сөйлеу компоненттері (сөйлеудің фонетикалық, грамматикалық және лексикалық құрылымы), сөйлеу формалары және олардың өзара байланысы (ауызша және жазбаша), сонымен қатар сөйлеу әрекетінің функционалдық аспектілері.

Жалпы, логопедиялық диагностикада сөйлеу бұзылыстарының механизмдерін диагностикалау, сондай-ақ қалыптаспаған сөйлеу деңгейін анықтау маңызды. Осы ерекшеліктерді ескеру және оларды бірге қарастыру баланың сөйлеу бұзылыстарын неғұрлым сараланған түзетуге мүмкіндік береді. Тебенова Қ.С. бұл мәселеде өте маңызды аспектіні атап өтті: логопедия диагнозы жалпыдан нақтыға ауысуы керек, яғни алдымен сөйлеу белгілерінің кешенін анықтау керек, содан кейін сөйлеу патологиясының механизмдерін, табиғатын нақтылау қажет. Сөйлеу және сөйлемейтін белгілердің өзара әрекеттесуі, сөйлеу кемістігінің құрылымын анықтау болып табылады.

Бүгінгі таңда маман сөйлеуді дамытуды диагностикалаудың заманауи әдістерін білуі және оларды жүзеге асыру үшін қажетті құрал-жабдықтардың, соның ішінде инновациялық жабдықтардың, ойыншықтардың және сөйлеудің негізгі компоненттерін егжей-тегжейлі зерттеуге арналған оқу құралдарының болуы қажет.

Тек бейіні бойынша ғана емес, сонымен қатар ғылымның сабақтас салаларында да білім мен тиімді әдістер жиынтығына ие бола отырып, маманға сөйлеуді дамытуды жеке зерттеуге, балалармен логопедиялық жұмыста интеграцияланған және сараланған тәсілді қолдануға және енгізуге мүмкіндік береді.

Балалардағы сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау мен түзетудің заманауи әдістері жан-жақты және жеке көзқарасқа негізделген. Техниканың үйлесуі, психологиялық-педагогикалық әдістерді қолдану, отбасының белсенді қатысуы сөйлеудің сәтті дамуына жағдай жасайды. Тиімді түзету сөйлеу дағдыларын жетілдіріп қана қоймайды, сонымен қатар баланың жалпы дамуына, оның әлеуметтік бейімделуіне және эмоционалдық әл-ауқатына ықпал етеді [4].

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Дүйсенбаев А.К., Балтымова М.Р. "Логопедия негіздері", Алматы, 2018 ж.
2. Өмірбекова Қ. Г., Оразаева Г.С., Төлебиева Г.Н., Ибатова Г.Б. "Логопедия" Алматы, 2015 ж. Оқулық/ .
3. Ғ.А.Абаева., А.Е.Ерболат. "Дефектология негіздері" Алматы, 2018 ж.
4. «Тебенова Қ. С. "Дамуында ауытқылары бар балалар" Алматы, 2015 ж.

АГРЕССИЯ ЖӘНЕ ЗОРЛЫҚ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОРҒАНЫСТЫҢ БІР ТҮРІ

Абдурахманова Ф.С., Ордабек Б.А., Тұрғанәлі А.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Агрессия и насилие являются проявлениями внутреннего стресса и психологической боли. Эти явления можно рассматривать как защитные механизмы, помогающие справляться с эмоциями и защитить себя от угроз. Агрессия может проявляться в различных формах, включая физическую и психологическую, и часто возникает в ответ на сильные эмоциональные переживания или социальную несправедливость. Понимание агрессии как психологического механизма позволяет лучше справиться с ней и снижать уровень насилия в обществе. Психологическая поддержка и образование могут помочь в предотвращении агрессии и насилия.

Summary: Aggression and violence are manifestations of internal stress and psychological pain. These phenomena can be viewed as defense mechanisms that help individuals cope with emotions and protect themselves from perceived threats. Aggression can manifest in various forms, including physical and psychological, often arising in response to intense emotional experiences or social injustices. Understanding aggression as a psychological mechanism allows for better management and reduction of violence in society. Psychological support and education can aid in preventing aggression and violence.

Агрессия-бұл әлеуметтік, психологиялық және мәдени факторлардан бөлек қарастыруға болмайтын күрделі құбылыс, өйткені өмірдің барлық аспектілері бір-бірімен байланысты және өзара тәуелді; мысалы, агрессия көбінесе бәсекелестік немесе стресс жағдайында агрессивті көріністер қорғаныс тәсіліне айналатын әлеуметтік жағдайларға жауап ретінде пайда болады және агрессивті мінез-құлықты ынталандыратын әлеуметтік нормалар, оның пайда болу ықтималдығын арттыруы мүмкін [1].

Стресс, фрустрация немесе жарақат сияқты психологиялық факторлар да маңызды рөл атқарады, өйткені, мысалы, балалық шақтағы зорлық-зомбылықтан аман қалған адам агрессияны ішкі ауырсынумен күресу тәсілі ретінде көрсете алады, бұл қолдау мен терапияның қажеттілігін көрсетеді. Сонымен қатар, мәдениет агрессияны қабылдауға айтарлықтай әсер етеді, өйткені әртүрлі мәдениеттерде қақтығыстарға қатысты өзіндік нормалар мен тәсілдер бар, бұл агрессивті мінез-құлықтың тамырларын түсінуге көмектеседі [2].

Экономикалық тұрақсыздық пен теңсіздік агрессияның өсуіне ықпал етеді, өйткені ресурстардың жетіспеушілігі адамдарды өмір сүру үшін күресте агрессивті әрекетке итермелеуі мүмкін, ал экономикалық қысымдағы стресстің жоғары деңгейі қақтығыстар мен зорлық-зомбылыққа әкелуі мүмкін. Осылайша, агрессия көп қырлы құбылыс болып табылады және бұл қатынастарды түсіну зорлық-зомбылықтың алдын алу стратегияларын әзірлеуге және жүйенің тұтастығына назар аудару зорлық-зомбылық пен қорқынышсыз болашақты құруға көмектесетін бейбіт қоғам құруға жаңа жол ашады [3].

– Позитивті түрі түсінікті, енді қауіпті түрі туралы айтсаңыз.

– Пассивті агрессия дегеніміз – ашудың көріністері басылатын мінез-кұлық. Орысша айтқанда, «в тихом омуте черти водятся». Пассивті агрессорда өте көп реніш, ашу-ыза бар, ол жағымсыз эмоцияларды білдіруге қабілетсіз және қорқады. Мұндай адамдар ешқашан не қалайтынын, не нәрсеге көңілі толмайтынын тікелей айтпайды. Керісінше, олар жанжалдан әдемілікпен аулақ жүреді, сізді байсалды сөздермен бөліп-жарып, сізден ренжіген нәрселерін болжауыңызды күтеді. Өз сезімдері мен тілектерін қалай ашық айтуды білмейтін адам әрдайым пассивті агрессор болады. Белгілі бір уақытқа дейін мұндай адам жақсы серіктес болып көрінуі мүмкін, ұрыспайды, айқайламайды, сізбен барлық жағынан келіседі, қандай керемет десеңізші, бірақ құпия айқын болып, қарым-қатынас жаман түске айналады. Әсіресе пассивті-депрессиялық туысы немесе әріптесі, болса, қиынға соғады. Сондықтан эмоцияларыңызды сақтағаннан гөрі оны білдірген жақсы.

Агрессия мен зорлық – адамзат қоғамында жиі кездесетін құбылыстар. Бұл құбылыстардың себептері мен салдары күрделі және көп қырлы. Агрессия – адамның немесе топтың басқа адамдарға зиян келтіру ниеті, ал зорлық – агрессияның шектен шыққан, күш қолдануды қамтитын түрі. Бұл мақалада агрессия мен зорлықтың психологиялық қорғаныс механизмі ретінде рөлі қарастырылады [4].

Агрессияның анықтамасы

Агрессия – бұл басқа адамдарға, жануарларға немесе заттарға зиян келтіру әрекеті. Агрессияның үш негізгі түрі бар:

1. Физикалық агрессия: дене жарақаттарын немесе физикалық зақымдарды қамтиды. Мысалы, ұрып-соғу, шабуыл жасау.

2. Вербалды агрессия: психологиялық қысым жасау, қорқыту немесе жәбірлеу арқылы көрінеді. Мысалы, ауыр сөздер айту, мазақ ету.

3. Психологиялық агрессия: эмоционалдық зиян келтіру, манипуляция, немесе эмоционалдық қанау.

Зорлықтың түрлері

Зорлық – агрессияның радикалды және ауыр түрі. Зорлықты екі үлкен категорияға бөлуге болады:

1. Физикалық зорлық: Бұл түрі адамдарға физикалық зақым келтіруге бағытталған. Мысалы, соғыс, жекпе-жек, немесе тұрмыстық зорлық-зомбылық.

2. Психологиялық зорлық: Эмоционалдық немесе психологиялық қысым арқылы жүзеге асырылады. Бұл манипуляция, қорқыту, немесе эмоционалдық теріс пайдалануды қамтиды.

Агрессия мен зорлықтың психологиялық себептері

Агрессия мен зорлықтың психологиялық себептері тереңде жатыр. Оларға мыналар жатады:

1. Эмоционалдық күйзеліс: Стресс, қорқыныш, немесе ауыртпалық адамды агрессивті әрекеттерге итермелеуі мүмкін. Адамдар қоршаған ортадағы әділетсіздікке немесе жеке қауіп-қатерге жауап ретінде агрессивті әрекеттерге барады.

2. Жеке тәжірибе: Отбасында немесе қоғамда зорлық-зомбылық көрген адамдардың агрессивті мінез-құлық көрсетуі ықтимал. Мұндай тәжірибе оларды осындай мінез-құлықты қабылдауға үйретеді.

3. Социокультуралық факторлар: Қоғамдағы нормалар мен құндылықтар агрессияның туындауына әсер етеді. Мысалы, кейбір мәдениеттерде агрессияға немесе зорлық-зомбылыққа қолдау көрсету қалыпты жағдай болып саналуы мүмкін.

Психологиялық қорғаныс механизмі

Агрессия мен зорлықты психологиялық қорғаныс механизмі ретінде қарастыру маңызды. Адамдар эмоционалдық күйзелістерден, қорқыныштан немесе психологиялық ауыртпалықтан қорғау үшін агрессивті әрекеттерге баруы мүмкін.

1. Агрессияны басу: Адамдар өз эмоцияларын, сезімдерін немесе қажеттіліктерін басу үшін агрессивті әрекеттерді қолдана алады. Бұл жағдайда агрессия – өзін-өзі қорғау немесе басқаларды қорғау үшін қабылданған әрекет.

2. Топтық динамика: Топ ішінде агрессия көрсету жеке тұлға үшін қорғаушы механизм ретінде әрекет етуі мүмкін. Адам топтың бір бөлігі ретінде өзін қауіпсіз сезінуге тырысады, бұл агрессивті мінез-құлықты қабылдауға алып келеді.

3. Әлеуметтік идентификация: Адамдар әлеуметтік топтың мүшесі ретінде агрессивті мінез-құлықты қабылдауға бейім. Мысалы, белгілі бір топтың мүддесін қорғау үшін агрессивті әрекеттер жасау.

Агрессия мен зорлықтың алдын алу

Агрессия мен зорлықты азайту үшін бірнеше тәсілдер ұсынылады:

1. Психологиялық қолдау: Психологтар мен психотерапевттер агрессивті мінез-құлықты басқаруға көмектесетін техникаларды үйрете алады. Эмоционалдық сауаттылықты арттыру агрессияны азайтуға мүмкіндік береді.

2. Білім беру: Қоғамда агрессия мен зорлық-зомбылықтың алдын алу үшін білім беру бағдарламаларын енгізу маңызды. Жастарға агрессияның салдарын түсіндіру, зорлық-зомбылыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру керек. Әлеуметтік өзгерістер: Қоғамдағы зорлық-зомбылыққа қарсы заңдар мен нормаларды күшейту, агрессияны қолдайтын мәдени құндылықтарды қайта қарау маңызды.

Қорытындылай келе, агрессия мен зорлық – адам психологиясының күрделі құбылыстары. Олар адамның эмоциялық күйзелісіне, әлеуметтік қысымға және жеке тәжірибесіне жауап ретінде пайда болады. Агрессияны психологиялық қорғаныс механизмі ретінде түсіну, осы мәселелерді басқаруға мүмкіндік береді. Психологиялық қолдау, білім және әлеуметтік өзгерістер арқылы агрессия мен зорлықтың алдын алуға болады. Адамдардың эмоционалдық сауаттылығын арттыру және агрессивті мінез-құлықтың себептерін түсіну – бейбіт және қауіпсіз қоғам құрудың негізі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Бодалев, А. А. (1995). Психология агрессии. Москва: Смысл.

2. Зинченко, В. П. (2006). Психология и агрессия: теоретические и практические аспекты. Санкт-Петербург: Питер.
3. Ковалев, В. В. (2001). Психологические механизмы агрессивного поведения. Москва: Логос.
4. Соловьев, Е. В. (2010). Психология насилия и его предотвращение. Москва: РГГУ.

ОӘЖ 371

ҚОРШАҒАН ӘЛЕМДІ ОҚЫТУДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Абдурахмонова Д. Е., Жексембай Ж. Ж., Ешім О. Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье обоснованы основные возможности применения мультимедийных технологий в начальной школе, в частности, на уроках ознакомления с окружающим миром. Исследование обосновывает основные направления и цели применения информационно-коммуникационных технологий в системе начального образования. В работе определены основные дидактические преимущества мультимедийных технологий обучения, а также психолого-педагогические условия их применения в учебно-воспитательном процессе начальной школы.

Summary: The article substantiates the main possibilities of using multimedia technologies in primary school, in particular, in the lessons of familiarization with the outside world. The study substantiates the main directions and goals of the use of information and communication technologies in the primary education system. The paper identifies the main didactic advantages of multimedia learning technologies, as well as the psychological and pedagogical conditions for their use in the educational process of primary schools.

Бастауыш мектепті ақпараттандыру қазіргі білім беру мақсатына жетуде және ХХІ ғасырда баланың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бүгінгі таңда балаларды оқытудың маңызды атрибуттарының бірі-компьютер. Компьютердің көмегімен студенттер жаңа ақпаратты іздеуді және онымен жұмыс істеудің практикалық әдістерін үйренеді, компьютерлік сауаттылықты меңгереді, нәтижесінде оқу процесінде білімді игеру мотивациясы артады.

Бастауыш сыныптарда "әлемді тану" пәнінің ерекшелігін есепке алу ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың маңыздылығын, оқу процесін оңтайландыру және оның нәтижелерінің сапасын арттыру үшін ақпараттық-технологиялық құралдарға жүгінудің орындылығын негіздеуге мүмкіндік береді.

Бұл мақаланың мақсаты-Бастауыш мектепте қоршаған әлемді оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктерін зерттеу, олардың дидактикалық артықшылықтарын негіздеу.

Бастауыш мектептегі дүниетаным курсы зерттеудің нәтижесі-табиғаттану ұғымдарының жүйесін қалыптастыру, табиғат компоненттері арасындағы қатынастарды орнату, тірі және жансыз табиғат элементтерінің адамдардың еңбек қызметіне әсерін түсіну; адамның қоғамдағы рөлін, әлеуметтік процестер мен құбылыстардың жалпы мәнін анықтау [1].

Бастауыш мектептегі дүниетаным пәні күрделі, бірақ танымдық және өте қызықты. Пәнге деген қызығушылықты жоғалтпау үшін сабақты қызықты, шығармашылық ету керек. Мұнда мультимедиялық технологиялар көмекке келеді.

Осы зерттеу контекстінде мультимедиялық оқыту технологиялары оқу процесінің максималды тиімділігін қамтамасыз ететін компьютерлік желілерге негізделген ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, оқыту мақсатын жүзеге асыруға бағытталған педагогикалық әдістер мен техникалық құралдардың жиынтығы болып табылады [2].

Заманауи ақпараттық қоғамды құру және дамыту білім беруде мультимедиялық технологияларды кеңінен қолдануды көздейді.

Оқу-тәрбие үдерісінде мультимедиялық технологияларды пайдалану мынадай мүмкіндіктер береді:

- оқуға деген ынтаны арттыру;
- шығармашылық әлеуеттің өзін-өзі жүзеге асыруын қамтамасыз ету;
- білім алушылардың танымдық саласын жандандыру;
- сабақтарды өткізу әдістемелерін жетілдіру;
- оқу процесінің тиімділігін арттыру;
- бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін уақтылы қадағалау;
- жұмысты тиімді жоспарлау және жүйелеу;
- ақпараттық-коммуникациялық технологияларды өзін-өзі тәрбиелеу құралы ретінде пайдалану;
- сабақты немесе іс-шараны сапалы және жылдам дайындауды жүзеге асыру.

В.Н. Шарапов бастауыш білім беру жүйесінде мультимедиялық технологияларды қолданудың алты негізгі бағытын анықтайды:

- мультимедиялық технологияларды қолдану негізгі құжаттаманы электронды форматта рәсімдеуге көшуге мүмкіндік береді: Бастауыш оқытудың барлық пәндері бойынша күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау жасау, әдістемелік банктер құру.

- мультимедиялық технологияларды пайдалану жедел өзгерістер, толықтырулар енгізуге мүмкіндік береді, ақпаратты сақтауды және оған қол жеткізуді жеңілдетеді.

- мультимедиялық технологияларға жүгіну оқушылардың көпшілігінде есту қабілетінен көрнекі қабылдаудың басым болуын ескеруге мүмкіндік береді. Бұл мәселені ішінара шешуге оқу процесінде электронды көрнекі құралдарды қолдану ықпал етеді.

- мультимедиялық технологияларды қолдану оқушыларды жобалық қызметке белсенді қосуға мүмкіндік береді.

- мультимедиялық технологияларды қолдану бастауыш сынып оқушыларын Қашықтықтан оқытуға мүмкіндік береді.

- мультимедиялық технологияларды пайдалану әрбір заманауи мұғалімнің кәсіби қызметінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі дамытуды тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Мультимедиялық технологияларды қолданудың бірқатар дидактикалық артықшылықтары бар, атап айтқанда:

- психикалық белсенділікті жандандыру;
- материалды берік есте сақтау;
- дербестік пен ұйымшылдықты қалыптастыру;
- коммуникативтік қасиеттерді дамыту;
- ілімге деген оң көзқарасты тәрбиелеу.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің теориялық көздері мен педагогикалық тәжірибесін талдау "бастауыш сыныптардағы әлемді тану" оқу курсына оқыту контекстінде мультимедиялық технологияларға жүгінудің негізгі мақсаттарын анықтауға мүмкіндік береді, атап айтқанда:

- табиғат формалары, карталар, схемалар және т. б.;
- табиғат және табиғат құбылыстары туралы деректі фильмдер, мультфильмдер көрсету;
- мәтіндік оқу материалын таңдау (өлеңдер, жұмбақтар, әңгімелер, қызықты фактілер және т. б.);
- оқыту ойындарын өткізу;
- дидактикалық материалды әзірлеу: карталар, диаграммалар, тапсырмалары бар кестелер;
- көрнекі құралдарды көрсету;
- мультимедиялық қолдауы бар педагогикалық бағдарламалық құралдарды пайдалану және т. б.

Бастауыш мектепте дүниетаным пәні шеңберінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларға жүгіну білім алушылардың бірқатар негізгі құзыреттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді, атап айтқанда:

- оқу-танымдық құзыреттілік;
- ақпараттық құзыреттілік;
- коммуникативтік құзыреттілік;
- жалпы мәдени құзыреттілік.

Педагог-практиктердің пікірінше, қоршаған әлем сабақтарында мультимедиялық технологияларға жүгінудің келесі артықшылықтары бар.

- мультимедиялық технологияларға жүгіну бастауыш сынып оқушыларын сабақта оқытудың оң уәждемесін күшейтеді, олардың танымдық қызметін жандандырады;
- мультимедиялық технологияларды қолдану сабақтарды жоғары эстетикалық және эмоционалды деңгейде өткізуге мүмкіндік береді;
- сабақтарда мультимедиялық технологиялардың көрінуін, көптеген дидактикалық материалдарды тартуды қамтамасыз етеді;
- мультимедиялық технологиялардың арқасында қоршаған әлем сабақтарында орындалатын жұмыстар көлемі 1,5-2 есеге артады;
- дүниетаным курсының мазмұнын зерделеу контекстінде мультимедиялық технологияларға жүгіну арқылы оқытуды саралау мен дараландырудың жоғары дәрежесі қамтамасыз етіледі;

- мультимедиялық технологияларды қолдану бастауыш сынып оқушыларының өзіндік іс-әрекетінің мүмкіндіктерін кеңейтеді;

- қоршаған әлем сабақтарында мультимедиялық технологияларды пайдалану білім алушылардың зерттеу және жобалау қызметінің дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді;

- акт құралдарына жүгіну түрлі анықтамалық жүйелерге, электрондық кітапханаларға, басқа да ақпараттық ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді, бұл "әлем танымы" оқу курсының мазмұнын сапалы кеңейтуге және тереңдетуге, ақпараттық жоспардағы сабақтарды байытуға мүмкіндік береді.

- дүниетаным сабақтарында мультимедиялық технологияларды пайдалану әдеттегі жұмыс түрлеріне радикалды инновацияларды енгізуге мүмкіндік береді, белсенді, қызықты және жан-жақты ашуға, тіпті өте күрделі материалды түсінікті түрде ұсынуға және осылайша оқу уақытын сәтті қысқартуға ықпал етеді [3].

Оқу пәні контекстінде мультимедиялық технологияларға жүгінудің негізгі бағыттары мен артықшылықтарының арасында оны дайындау көп уақытты қажет етпейтінін атап өткен жөн. Сонымен қатар, көрнекілік балаларға жарқын, қызықты, көрнекі көрінеді. Электрондық көрнекілік, пәннің ерекшелігін ескере отырып, балалардың бейнелі ойлауын дамытуға мүмкіндік береді, қоршаған әлемнің шындығын дәлірек зерттеуге мүмкіндік береді, балалардың оқуға және танымдық белсенділікке деген ынтасын арттырады.

Сондай-ақ, бастауыш сынып оқушыларының жобалық қызметін жүзеге асыруға қатысты қоршаған әлем сабақтарында мультимедиялық технологиялардың маңыздылығы өте маңызды, өйткені бүгінде бұл құралдарға жүгінбестен балаға жобаға қажетті ақпаратты табу, жұмыс нәтижелерін рәсімдеу және зерттеу ұсыну өте қиын.

Алайда, қоршаған әлем сабақтарында мультимедиялық технологияға жүгінгенде, компьютер мұғалімді алмастыра алмайтынын есте ұстаған жөн, сонымен қатар оқу сабағы ойын-сауыққа айналмауы керек. Компьютер және басқа мультимедиялық құрылғылар қазіргі баланың өмірінде өте маңызды. Балалар электронды экранның алдында көп уақыт өткізеді, ойын ойнайды, бейнелерді көреді және т.б. бұл олардың физикалық және психикалық денсаулығына кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан қоршаған әлем сабақтарында мультимедиялық технологияларға жүгіну мақсатты болмауы керек. Мультимедиялық технологияларды қолдану педагогикалық процестің негізгі мақсаттарына бағынуы және қажеттіліктерге сәйкес жүзеге асырылуы керек.

Осылайша, білім беруді ақпараттандыру кезеңінде мектептің оқу-педагогикалық процесін қазіргі жағдайда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарына жүгінбей елестету қиын. Еліміздің көптеген мектептерінде оқу кабинеттері оқу-тәрбие процесін және оның нәтижелерін әртараптандыруға, оңтайландыруға және сапалы жақсартуға мүмкіндік беретін компьютерлермен, мультимедиялық тақталармен немесе проекторлармен және басқа да ұйымдастыру техникасымен жабдықталған [4].

Оқу пәнін оқыту контекстінде ақпараттық-коммуникативтік технологиялар құралдарын пайдалану әлемді тану курс мазмұнының көкжиегін кеңейтуге, электрондық білім беру ресурстарын пайдалануға, бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыруға, олардың жобалық және зерттеу дағдыларын дамытуға, сабақтарды бай, көрнекі, ақпараттық етуге мүмкіндік береді, бұл сөзсіз балалардың білім сапасы мен оқу жетістіктерін арттыруға әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Шарапов В.Н. Информационные технологии в процессе обучения младших школьников // Наука и школа. – 2012. – № 5. – С. 16-19.
2. Г.П. Мажибаева, Н.Х. Маметжанова, Л.Ә. Рсалина. Білім берудегі цифрлық технологиялар. - Алматы., Дарын-2022
3. Таубаева Ш. Т., Мақсұтова И.О. Дидактикадағы инновация: оқу құралы. - Алматы., Дарын-2022
4. Вдовина Н. С. Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся профессиональных образовательных организаций на основе оптимального сочетания средств обучения: Автореф... дис. канд. пед. наук — Барнаул: АГУ, 2015.

УДК 377

ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ НАВЫКОВ РАБОТЫ С ИНФОРМАЦИЕЙ

Абдурашидова М.М., Канибекова С.А., Сайдиагзамова Т.С.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақала қазіргі қоғам жағдайында олардың табысты дамуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын балаларда ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырудың өзекті мәселесіне арналған. Автор осы дағдыларды игеру үшін қажетті негізгі аспектілерді қарастырады: дереккөздерді сыни тұрғыдан бағалау, ақпаратты талдау және жүйелеу, сонымен қатар оны практикалық мәселелерді шешу үшін сауатты пайдалану мүмкіндігі.

Summary: The article is devoted to the urgent problem of developing children's information skills, which is an important component of their successful development in modern society. The author examines the key aspects necessary for mastering these skills: the ability to critically evaluate sources, analyze and systematize information, as well as competently use it to solve practical problems.

На сегодняшний день остаётся важной задачей успешное освоение учащимися новых знаний, навыков и компетенций, включая способность к обучению. Большие перспективы для этого открывает развитие универсальных учебных действий (УУД). Эта возможность возникает потому, что УУД представляют собой обобщённые действия, которые формируют мотивацию к обучению и помогают учащимся ориентироваться в различных областях знания. Универсальные учебные действия образуют целостное понятие «умение учиться». Впервые концепция формирования данного умения была

предложена Д. Б. Элькониним и была разработана его учениками, среди которых В. В. Давыдов, В. В. Репкин, Л. Е. Журова, Г. А. Цукерман [1].

Ключевым аспектом школьных стандартов нового поколения является их нацеленность не только на достижение предметных знаний, но и, в первую очередь, на развитие личности учащихся. Это включает в себя освоение универсальных методов учебной деятельности, которые способствуют успешному обучению на всех уровнях образования. Одним из продуктивных подходов к формированию универсальных учебных действий (УУД) при обучении младших школьников является проектный метод. Он основан на необходимости решения ряда интересных и практично полезных задач, которые связаны с реальной жизнью. Важным в проектной работе становится не только конечный результат познавательной деятельности, но и развитие навыков проектирования у ученика. К этим навыкам относятся умение ставить проблемы, определять цели, организовывать и планировать деятельность, эффективно работать с информацией, проводить самоанализ и рефлексию, а также презентовать свои идеи, коммуницировать и принимать взвешенные решения [2].

На этапе поиска информации студенты учатся эффективно обращаться с любыми доступными ресурсами: они последовательно и корректно проводят наблюдения, извлекая необходимую информацию в процессе познавательного общения с взрослыми и сверстниками, а также работают с текстами (в книгах, на компьютере), сужая область поиска с помощью рациональных методов деятельности. На этапе обработки информации учащиеся осваивают навыки отделения основного от второстепенного, а также структурирования и адаптации объема информации в соответствии с учебной задачей (при необходимости изменяя или сохраняя систему кодирования). На этапе хранения информации студенты смогут сознательно и эффективно применять особенности своего запоминания при выборе методов кодирования, предназначенных как для краткосрочной, так и для долговременной памяти. При этом носители информации (книги, электронные ресурсы), хотя и требуют специальных навыков, не являются определяющим фактором. Они могут использоваться как средства для достижения нужного результата: либо как единственный ресурс, либо в сочетании с другими источниками информации [3].

Навыки работы с информацией у детей включают умение находить, анализировать, оценивать и применять информацию для решения определенных задач. Эти навыки способствуют развитию критического мышления, самоконтроля, дисциплины и креативного подхода к выполнению заданий. Освоение информационных навыков с ранних лет создает у детей прочную основу для будущего обучения и карьерного развития, а также помогает им адаптироваться к обществу, где они ежедневно сталкиваются с множеством источников информации. На первых этапах жизненно важно научить малыша ориентироваться в мире информации. Это может охватывать умения находить данные в книгах, учебниках, а также в интернете. В этом

процессе следует обращать внимание на возрастные характеристики детей: ученики начальной школы начинают с простых заданий по поиску, постепенно осваивая более сложные задачи[4].

Эффективное освоение навыков работы с информацией требует применения различных методов и стратегий. Некоторые из них включают:

Проектная деятельность. Одним из наиболее действенных подходов является проектная деятельность, в ходе которой дети самостоятельно исследуют темы, анализируют собранные данные и представляют результаты в форме презентаций или исследований. Этот подход развивает умения анализировать, синтезировать и представлять информацию. Использование цифровых ресурсов. В современных образовательных программах ключевую роль играет интеграция цифровых ресурсов. Сюда относятся обучающие платформы, электронные библиотеки и онлайн-курсы. Дети учатся безопасному и эффективному использованию интернета, осваивают принципы цифровой безопасности, что является основой их информационной грамотности [5].

Стимулирование критического мышления. Учителя могут поддерживать детей в развитии критического мышления, обсуждая с ними достоверность различных источников, демонстрируя примеры фейковых новостей и дезинформации, а также учат формулировать аргументы и выдвигать гипотезы. Развитие навыков работы с информацией — это многогранный процесс, в который вовлечены как школы, так и родители. В образовательных учреждениях дети приобретают знания и практические способности, которые усиливаются занятиями дома и поддержкой семьи. Родители могут содействовать своим детям в развитии этих умений, поддерживая их любознательность и обеспечивая доступ к различным информационным ресурсам [6].

Развитие у детей умений работать с информацией является одной из центральных задач современной педагогики, требующей совместных усилий как со стороны образовательных учреждений, так и семей. Эти умения имеют решающее значение для становления критического мышления, а также для развития независимости и самостоятельности. Школы, применяя различные подходы и методы обучения, могут содействовать детям в освоении этих навыков и подготовить их к жизни в обществе, насыщенном информацией [7].

Список использованной литературы:

1. Андреев, А. А. Информационная грамотность как условие успешной адаптации детей в образовательной среде // Педагогика и психология образования. - 2020. - № 4. - С. 72-83.
2. Беспалько, В. П. Системный подход к обучению. - М.: Просвещение, 2019. - 240 с.
3. Вайндорф-Сысоева, М. Е. Основы информационной грамотности в школьном образовании // Вестник образования и науки. - 2021. - № 1. - С. 95-102.
4. Гуревич, Р. С. Педагогические технологии информационно-образовательной среды. - М.: Наука, 2018. - 192 с.
5. Ермаков, П. Н., Пальцева, Н. В. Информационная культура учащихся и педагогов: проблемы и пути решения. - М.: Просвещение, 2020. - 168 с.

6. Колесникова, И. А. Формирование навыков работы с информацией у школьников младших классов // Начальная школа. - 2021. - № 7. - С. 56-60.

7. Куприянов, А. В. Проектная деятельность как средство развития информационной грамотности у детей // Вопросы современной педагогики. - 2019. - № 5. - С. 42-50.

ОӘЖ 371

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ, ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Абдыкалык У. А., Шыңғысхан М. М., Рахатай Ұ. Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются индивидуальная работа учащихся, ситуация и пути совершенствования.

Summary: The article examines the individual work of students, the situation and ways of improvement.

Оқушылардың өзіндік жұмысы – білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі. Оқушылардың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарын дамыту, олардың шығармашылық ойлауын қалыптастыру, сондай-ақ өздігінен білім алу дағдыларын дамыту мақсатында өзіндік жұмыстың рөлі зор. Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі реформалардың нәтижесінде оқушыларға кеңейтілген өзіндік жұмыстар ұсыну қажеттілігі артып келеді. Себебі, дүниежүзілік деңгейде бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін білім алушылардың дербес және жауапкершілікті түрде жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру маңызды [1].

Дегенмен, өздігінен жұмыс жасаудың тиімділігін арттыру, оқушылардың мотивациясын көтеру, оқу үрдісінде кедергілерді жою – бүгінгі күннің негізгі мәселелерінің бірі. Оқушылардың өзіндік жұмыстарының жағдайы мен сапасы әртүрлі факторларға байланысты. Олардың ішінде мұғалімнің әдіснамалық дайындығы, оқу құралдарының сапасы, оқушылардың психологиялық-педагогикалық дайындығы, сондай-ақ ата-аналардың қолдауы маңызды рөл атқарады.

Өзіндік жұмыс — оқушылардың белгілі бір білімді, дағдыларды және қабілеттерді меңгеру мақсатында мұғалімнің тікелей басшылығынсыз өз бетімен орындайтын оқу әрекеті. Бұл оқу үрдісінің ажырамас бөлігі болып табылады және оқушылардың танымдық белсенділігін, дербестігін, жауапкершілігін, сондай-ақ шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Өзіндік жұмыс ұғымы оқушының белгілі бір тапсырмаларды дербес орындау қабілетін білдіреді. Мұндай жұмыстар оқыту үрдісінде маңызды рөл атқарады, себебі олар оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ашуға, өзіндік ойлау қабілетін дамытуға, ақпаратты өңдеуге және оны қолдануға үйретеді [3].

2. Өзіндік жұмыстың мәні

Өзіндік жұмыстың мәні оқушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастыруға, білімдерін бекітуге және кеңейтуге, сондай-ақ зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталған дербес қызметінде көрініс табады.

Өзіндік жұмыстың басты мәні:

- Оқушының белсенділігі мен дербестігін дамыту: Оқушылар өздерінің оқу үдерісіне белсенді қатысып, материалды игеру барысында дербес шешім қабылдауға үйренеді.

- Жауапкершілік қалыптастыру: Өзіндік жұмыс жауапкершілік сезімін дамытуға ықпал етеді, өйткені оқушы тапсырмаларды орындау барысында нәтижелерге өзі жауап береді.

- Танымдық қабілеттерді жетілдіру: Өзіндік жұмыс оқушылардың зерттеу жүргізу, талдау жасау, қорытынды шығару сияқты танымдық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

- Өзін-өзі бақылау: Өзіндік жұмыс барысында оқушы өз жұмысын жоспарлап, оның нәтижелерін бақылап, бағалайды, бұл өзін-өзі реттеу қабілетін дамытады.

3. Өзіндік жұмыстың түрлері

Өзіндік жұмыс әр түрлі формада жүзеге асырылуы мүмкін:

- Жазбаша тапсырмалар: эссе, реферат, есептер, бақылау жұмыстары.
- Ауызша тапсырмалар: баяндамалар, пікірталастар, презентациялар.
- Зерттеу жұмыстары: эксперименттер, жобалар, зертханалық жұмыстар.
- Практикалық тапсырмалар: модельдер жасау, сурет салу, схемалар әзірлеу.

4. Өзіндік жұмыстың білім беру үдерісіндегі рөлі

Өзіндік жұмыс оқушылардың білім алу үдерісіндегі дербестігін арттыруға, өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыруға, шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, мұғалімдерге оқушылардың білім деңгейін бағалауға, олардың білімге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Өзіндік жұмысты тиімді ұйымдастыру оқушының оқу жетістіктерін арттыруға, оқуға деген қызығушылығын ынталандыруға және өзіндік дамуға ықпал етеді [4].

Өзіндік жұмыс білім беру процесінің маңызды элементі болып табылады. Ол оқушылардың білімді тереңірек меңгеруіне, танымдық белсенділігін арттыруға және дербес ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Білім беру мекемелерінде өзіндік жұмыс әртүрлі пәндер мен оқу бағдарламаларында қолданылады және оның тиімділігі оқыту сапасын арттыруға тікелей әсер етеді.

Өзіндік жұмыс – оқушының мұғалімнің тікелей басшылығынсыз, өз бетімен орындаған оқу әрекеті. Бұл оқу тапсырмаларын орындау барысында оқушының өз білімін қолдану, талдау, синтездеу және бағалау қабілеттерін дамытуға бағытталған процесс.

Танымдық белсенділікті арттыру. Өзіндік жұмыс оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы болып табылады.

Танымдық белсенділік дегеніміз – оқушының жаңа білімді іздеуге, игеруге және қолдануға деген ынтасы мен қабілеті. Өзіндік жұмыс барысында оқушылар өз бетімен ізденуге, оқуға және шешім қабылдауға үйренеді. Бұл олардың білімін тереңдетуге және кеңейтуге ықпал етеді.

Оқушылардың дербестігін дамыту. Оқушылардың дербестігі – олардың оқу процесінде өзін-өзі басқару, өз бетімен шешім қабылдау және әрекет ету қабілеті. Өзіндік жұмыс оқушылардың дербестік қабілетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Дербестік оқушыларға қиындықтарды жеңуге, өз оқу траекториясын жоспарлауға және өз бетінше білім алуға мүмкіндік береді. Бұл қабілет болашақта да, әсіресе жоғары оқу орындарында және кәсіби қызметте маңызды болады.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту. Өзіндік жұмыс шығармашылық қабілеттерді дамытудың тиімді құралы болып табылады. Шығармашылық қабілет – бұл жаңа идеяларды ұсыну, проблемаларды стандартты емес жолмен шешу және жаңа білімдерді игеру қабілеті. Өзіндік жұмыс барысында оқушыларға әртүрлі тапсырмалар беріледі, олардың кейбіреулері шығармашылық ойлауды талап етеді. Мұндай тапсырмалар оқушыларды ойлау, талдау және жаңа шешімдер іздеу қабілеттерін дамытуға ынталандырады.

Жауапкершілікті қалыптастыру. Өзіндік жұмыс оқушылардың жауапкершілік сезімін дамытуға ықпал етеді. Жауапкершілік – бұл оқушының өз іс-әрекеттері мен шешімдері үшін жауап беру қабілеті. Өзіндік жұмыс барысында оқушылар өздерінің оқу нәтижелері үшін жауап береді, бұл олардың жауапкершілік сезімін нығайтуға көмектеседі.

Оқытуды жекелендіру. Өзіндік жұмыс оқытуды жекелендіруге мүмкіндік береді. Әр оқушының қабілеті, қызығушылығы және оқу қарқыны әртүрлі. Өзіндік жұмыс арқылы мұғалім әрбір оқушының жеке қажеттіліктерін ескере отырып, тапсырмаларды таңдай алады. Бұл оқытуды тиімдірек және нәтижелірек етеді.

Пәндік білім мен дағдыларды тереңдету. Өзіндік жұмыс арқылы оқушылар пәндік білімдерін тереңдетіп, оларды практикалық қолдану дағдыларын дамыта алады. Өзіндік жұмыс барысында олар өз бетімен зерттеу жүргізіп, әдебиеттерді талдап, шығармашылық тапсырмаларды орындайды. Бұл процесте оқушылар теориялық білімдерін практикада қолдануды үйренеді, бұл олардың оқу материалының мазмұнын тереңірек түсінуге және меңгеруге көмектеседі.

Уақытты тиімді басқаруға үйрету. Өзіндік жұмыс уақытты басқару дағдыларын дамытуға көмектеседі. Оқушылар өз міндеттерін орындау үшін уақытты дұрыс жоспарлауға және бөлуді үйренеді. Уақытты басқару дағдылары болашақта да, әсіресе кәсіби қызметте маңызды рөл атқарады.

Өзіндік жұмысты ұйымдастырудың негізгі принциптері

Жоспарлылық. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру кезінде мұғалімдер оқу процесін жоспарлауда белгілі бір жүйелілік пен сабақтастықты сақтауы қажет. Тапсырмалар оқушылардың білім деңгейіне, оқу бағдарламасына және мақсаттарына сәйкес келуі керек.

Жеткілікті күрделілік деңгейі. Өзіндік жұмыс тапсырмалары оқушының деңгейіне сәйкес келуі керек, бірақ сонымен бірге олардың білімін кеңейтуге және күрделі мәселелерді шешуге ынталандыруы тиіс. Тапсырмалар тым жеңіл немесе керісінше, шамадан тыс қиын болмауы керек.

Мақсаттылық. Өзіндік жұмыс белгілі бір мақсаттарға жетуге бағытталуы тиіс. Мұғалімдер оқушыларға жұмыс барысында қандай мақсаттарға жету керектігін нақты түсіндіріп, оларды сол мақсаттарға жетуге ынталандыруы қажет.

Кері байланыс. Өзіндік жұмыс нәтижелерін бағалау және талдау арқылы оқушылардың жетістіктері мен кемшіліктерін анықтау маңызды. Мұғалімдер оқушыларға кері байланыс беріп, олардың қателіктерін түзетуге және білімдерін жетілдіруге көмектесуі керек [5].

Өзіндік жұмыс оқыту процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және оқушылардың танымдық белсенділігін, дербестігін, шығармашылық қабілеттерін, жауапкершілігін және уақытты басқару дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Өзіндік жұмысты тиімді ұйымдастыру арқылы оқушылардың оқу жетістіктерін арттыруға және олардың болашақта табысты білім алуы мен кәсіби дамуына негіз қалауына болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Дүйсембаева, А. С. Оқушылардың өзіндік жұмысы: әдістемелік нұсқаулар. – Алматы: Мектеп, 2019.
2. Мұқанова, Г. С. Оқушылардың дербес жұмыс істеуге ынталандыру әдістері. – Алматы: ҚазМемҚызПедУниверситеті, 2020.
3. Құдайбергенова, Б. А. Оқушының өзіндік жұмысы: теория және практика. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2021.
4. Сейтжанова, А. М. Жобалау әдістері арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. – Шымкент: Шұғыла, 2022.
5. Педагогика негіздері: оқулық. – Алматы: Кыргыз Республикасы Білім министрлігі, 2018.

ОӘЖ 37.033

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА САЛАУАТТЫ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абен Г.А., Бахтиярова М.М., Алиаскар Д.О.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье представлена возможности повышения познавательной активности детей младшего школьного возраст формирование у учащихся начальных классов культуры здорового и безопасного образа жизни.

Summary: The article presents the possibilities of increasing the cognitive activity of primary school children, the formation of a culture of healthy and safe lifestyle among primary school students.

Бастауыш сынып оқушылары арасында салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру қазіргі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Балалар әртүрлі стресстер мен жағымсыз әсерлерге ұшырайтын тез өзгеретін әлемде мұндай оқиғалардың маңызы бұрынғыдан да зор. Балаларды өз денсаулығы мен қауіпсіздігіне қамқорлық жасау рухында тәрбиелеу олардың болашағының негізін қалайды, сонымен бірге қоғамның жалпы әл-ауқатына ықпал етеді.

Салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениеті туралы түсінік. Салауатты өмір салты мәдениеті тек физикалық денсаулықты ғана емес, сонымен бірге психологиялық әл-ауқатты, әлеуметтік бейімделуді, эмоционалды интеллектті де қамтиды. Бұл мыналарды қамтиды: Дұрыс тамақтану: дұрыс тамақтану мен тамақтану әдеттерінің маңыздылығын түсіну.

Дене белсенділігі: тұрақты физикалық белсенділік, ашық ойындар және спорт. Психологиялық денсаулық: стрессті жеңе білу, қарым-қатынас дағдыларын дамыту және жанжалдарды шешу.

Қауіпсіздік: жол жүру ережелерін, қоғамдық орындардағы қауіпсіз жүріс-тұрысты, сондай-ақ төтенше жағдайлар кезіндегі әрекеттерді білу. Оқу орындарының рөлі. Салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыруда білім беру мекемелері басты рөл атқарады. Бұл тұрғыда келесі стратегияларды ажыратуға болады: Оқу процесіне интеграциялау: Денсаулық сақтау және қауіпсіздік мәселелерін әр түрлі пәндерге енгізу. Мысалы, сыртқы әлем және дене шынықтыру сабақтарының бір бөлігі ретінде дұрыс тамақтану және физикалық белсенділіктің маңыздылығы туралы тақырыптарды қарастыруға болады [1].

Жобалық іс-әрекет: студенттер денсаулық, қауіпсіздік және қоршаған ортаны қорғау мәселелерін зерттей алатын тақырыптық жобаларды әзірлеу. Бұл, мысалы, "салауатты өмір салты" туралы жоба болуы мүмкін, онда жігіттер плакаттар немесе презентациялар жасайды.

Сыныптан тыс жұмыстар: экскурсиялар, танымдық ойындар, тренингтер және мастер-класстар, олар белсенді демалыс пен салауатты өмір салтына бағытталады. Мысалы, алғашқы медициналық көмек көрсету сабақтары оқушылардың күнделікті өмірдегі қауіпсіздік туралы білімдерін арттыра алады.

Ата-аналармен ынтымақтастық: денсаулық мәдениетін қалыптастыру процесіне ата-аналарды тарту маңызды. Кездесулер, семинарлар мен іс-шараларды ұйымдастыру ата-аналардың балаларда салауатты әдеттерді қалыптастырудың маңыздылығы туралы хабардарлығын арттыруға бағытталған. Психологиялық-педагогикалық аспектілері

Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс кезінде балаларға Денсаулықтың маңыздылығын түсінуге көмектесетін психологиялық әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет: Ойын әдістері: ойын жағдайлары арқылы дағдыларды қалыптастыру. Мысалы, әртүрлі жағдайларда қауіпсіз мінез-құлықты түсіну үшін рөлдік ойындарды пайдалану.

Талқылау: денсаулық пен қауіпсіздік мәселелерін талқылау үшін жайлы атмосфера жасаңыз. Балалардың өз ойлары мен алаңдаушылықтарын білдіре

алуы маңызды. Үнталандыру және ынталандыру: Балалардың Денсаулығы мен қауіпсіздігі саласындағы жетістіктерін оң нығайту, спорттық іс-шаралар мен акцияларға қатысуға ынталандыру.

Бастауыш сынып оқушылары арасында салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру мұғалімдердің, ата-аналардың және жалпы қоғамның бірлескен күш-жігерін қажет ететін күрделі міндет болып табылады. Денсаулық сақтау саласындағы білім беру білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналуы маңызды, бұл балалардың жеке жауапкершілік деңгейінде де, кеңірек әлеуметтік контексте де олардың денсаулығы мен қауіпсіздігіне саналы көзқарасын дамытуға ықпал етеді. Өз дененізбен және айналаңыздағы әлеммен үйлесімді өмір сүру-өскелең ұрпақтың табысты болашағының кепілі. Сыныптан тыс жұмыстар: салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған "Денсаулық Күні", спорттық іс-шаралар немесе жарыстар сияқты тақырыптық іс-шараларды Ұйымдастыру. Мұндай іс-шараларға қатысу балалардың командалық рухының дамуына ықпал етеді және дене белсенділігіне оң көзқарас қалыптастырады [2].

Мастер-класстарды өткізу: диетологтар, спорт жаттықтырушылары немесе психологтар сияқты мамандарды балалар мен олардың ата-аналарына шеберлік сабақтарын өткізуге шақыру. Бұл Бүкіл отбасының Денсаулығы мен қауіпсіздігі туралы хабардарлығын арттыруға көмектеседі.

Қауіпсіз мінез-құлыққа үйрету: жолдарда, Интернетте және үйде қауіпсіздік туралы білім беру бағдарламаларын жасаңыз. Алғашқы медициналық көмек және шұғыл көмек көрсету сабақтары балаларды төтенше жағдайларға дайындауда да пайдалы болуы мүмкін.

Заманауи технологияларды қолдану. Цифрлық дәуірде оқытудың жаңа құралдарын салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру процесіне енгізу маңызды. Мұнда сіз бөлектей аласыз. Электрондық ресурстар мен қосымшалар: денсаулық пен физикалық белсенділікті бақылау үшін мобильді қосымшалар мен онлайн платформаларды пайдаланыңыз. Мұны балалар үшін де, ата-аналар үшін де біртұтас "сау" отбасылық кеңістік құру үшін жасауға болады.

Тәрбиелік роликтер мен мультфильмдер: интерактивті мазмұн арқылы ата-ана тәрбиесі. Мультфильмдер балаларға түсінікті түрде тамақтану және белсенділік туралы пайдалы кеңестер бере алады [3].

Ата-аналарға арналған курстар мен Вебинарлар: ата-аналарға балаларды салауатты өмір салтын ұстануда қолдаудың маңыздылығы туралы білім беру. Вебинарлар тамақтану, белсенді демалыс және қауіпсіз мінез-құлық тақырыптарын қамтуы мүмкін. Отбасымен және қоғаммен өзара әрекеттесу

Салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру отбасылар мен қоғамның белсенді қатысуынсыз сәтті бола алмайды. Мұндағы ең маңызды мәселе. Отбасылық іс-шаралар: спорттық жарыстар, пайдалы тағамдар пикниктері немесе ашық ауада серуендеу сияқты отбасыларға арналған бірлескен іс-шараларды ұйымдастырыңыз. Бұл отбасылық байланыстарды нығайтуға және бірлескен медициналық көмекке көмектеседі.

Қоғамдық ұйымдармен серіктестік: жергілікті спорт клубтарымен, денсаулық сақтау ұйымдарымен және ата-аналар комитеттерімен

ынтымақтастық. Бірлескен жобалар балалардың спорттық іс-шараларға және ақпараттық қолдауға қолжетімділігін кеңейте алады. Әлеуметтік науқандар: салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған жергілікті акциялар мен науқандарға қатысу. Бұған тазалық күндері, экологиялық мерекелер немесе Денсаулық пен қауіпсіздіктің маңыздылығын көрсететін басқа да іс-шаралар кіруі мүмкін. Бастауыш сынып оқушылары арасында салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру-бұл оқу орындарының, отбасылардың және бүкіл қоғамның кешенді көзқарасын талап ететін көп қырлы процесс.

Балалардың дұрыс әдеттерін, денсаулығы мен қауіпсіздігі туралы хабардарлығын қалыптастыру олардың физикалық және психикалық жағдайын жақсартып қана қоймайды, сонымен қатар олардың жалпы дамуына лайықты жағдай жасайды. Бұл денсаулық пен қауіпсіздік әр отбасы мен жалпы қоғамдастықтың назарында болатын болашаққа инвестиция.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Стадник М.В. Использование медиауроков для развития мышления младших школьников. Библиотека сообщества учителей начальных классов. Образовательный портал «Сеть творческих учителей», 20018.

2. Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. Журнал «Начальная школа» № 1, 2015.

Учебные материалы: уроки, картинки, виджеты. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.smartboard.ru/> (дата обращения 15.06.2016).

ОӘЖ 159.9

ОЙЫН ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАМУ ДИНАМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Абилханова А.К., Абдуали Н.Б., Бакимова С.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается влияние игровой деятельности на динамику развития младших школьников с задержкой психического развития. Описываются, как различные виды игр, такие как ролевые, дидактические и физические, способствуют эмоциональному, когнитивному и социальному развитию детей. Подчеркивается, что игры являются важным инструментом для улучшения навыков общения, логического мышления и эмоциональной саморегуляции. В статье также обсуждаются рекомендации для педагогов и родителей по созданию условий для эффективного использования игровой деятельности в обучении.

Summary: The article examines the impact of play activities on the developmental dynamics of elementary school students with delayed mental development. It describes how various types of games, such as role-playing, didactic, and physical games, contribute to the emotional, cognitive, and social development of children. The article emphasizes that play serves as an essential tool for enhancing communication skills, logical thinking, and emotional self-regulation. Additionally, it discusses recommendations for educators and parents on creating conditions for the effective use of play activities in learning.

Кіші мектеп жасындағы балалардың психикалық дамуы - бұл күрделі, көпқырлы процесс, ол түрлі факторлардың әсерінен жүзеге асады. Ойын әрекеті - балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивті дамуына елеулі әсер ететін негізгі құралдардың бірі. Психикалық дамуы баяулаған балалар үшін ойынның рөлі ерекше, өйткені бұл балалардың дамуы мен әлеуметтенуінде ойын әрекеті маңызды орын алады [1].

Ойын әрекетінің мәні

Ойын - балалардың өміріндегі ең маңызды іс-әрекеттердің бірі. Ойын арқылы балалар қоршаған орта мен адамдар арасындағы қарым-қатынастарды үйренеді, эмоцияларын білдіреді, проблемаларды шешу дағдыларын дамытады. Ойынның әртүрлі түрлері балалардың жеке дамуындағы әр түрлі аспектілерді қамтиды. Психикалық дамуы баяулаған балалар үшін ойын әрекеті - әлеуметтік және эмоционалдық тәжірибе алудың бірден-бір көзі.

Ойынның түрлері және олардың әсері

1. Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындар балаларға әлеуметтік рөлдерді тәжірибелеуге мүмкіндік береді. Мұндай ойындар балалар арасында қарым-қатынас жасау, өз пікірін білдіру, басқалармен келіссөздер жүргізу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, "Отбасы" ойыны балаларға отбасы мүшелерінің рөлдерін атқаруға мүмкіндік береді, бұл олардың эмоционалдық және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді [2].

2. Дидактикалық ойындар

Дидактикалық ойындар психикалық дамуы баяулаған балалар үшін білім беру және дамыту мақсатында арнайы дайындалады. Бұл ойындар логикалық ойлауды, зейінді жинақтауды, және түрлі тапсырмаларды орындау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, "Сандықтар" ойыны арқылы балалар сандық түсініктерді меңгереді, оларды салыстырады, және математика бойынша негізгі дағдыларды дамытады.

3. Дене ойындары

Физикалық белсенділік балалардың моторикасын жақсартып, олардың психикалық жағдайына оң әсер етеді. Дене ойындары стрессті азайтып, балалардың көңіл-күйін көтереді. Мысалы, командалық ойындар балалардың бірлесіп жұмыс істеу, командада болу және физикалық белсенділікті арттыру дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Ойын әрекетінің психикалық даму динамикасына әсері

Ойын әрекеті психикалық дамуы баяулаған балаларға бірнеше бағытта әсер етеді:

Эмоциялық даму: Ойын балалардың эмоционалдық жағдайын реттеуге көмектеседі. Ойын барысында балалар өз эмоцияларын білдіре алады, әлеуметтік дағдыларын дамытады. Психикалық дамуы баяулаған балалар эмоцияларын білдіруде қиындықтар кездесетіндіктен, ойын арқылы олар өз сезімдерін жақсырақ түсініп, бақылауға мүмкіндік алады.

Когнитивті даму: Ойын әрекеті балалардың логикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады. Ойын арқылы олар

проблемаларды шешу, жоспарлау, және шешім қабылдау дағдыларын меңгереді. Мысалы, "Құрылысшы" ойынында балалар әртүрлі материалдардан заттарды құрастыру арқылы шығармашылық және конструктивті ойлау қабілеттерін дамытуда [3].

Әлеуметтік даму: Ойын балаларға басқа балалармен араласуға, өзара әрекеттесуге, және достық қатынастарды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Психикалық дамуы баяулаған балалар үшін бұл әсіресе маңызды, өйткені олар әлеуметтік ортада өзін-өзі көрсету қабілетін дамытуы керек. Ойын барысында балалар арасындағы өзара қарым-қатынас, ынтымақтастық және командада жұмыс істеу дағдылары қалыптасады.

Ойынның педагогикалық аспектілері

Мұғалімдер мен тәрбиешілер балалардың ойын әрекетін дамыту үшін түрлі педагогикалық әдістер мен стратегияларды қолдануы керек. Ойын сабақтарының құрылымы, тақырыптары мен мақсаттары балалардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес болуы тиіс. Мысалы, психикалық дамуы баяулаған балалар үшін ойын сабақтарын өткізу кезінде [4]:

-Динамика мен қозғалыс: Ойынның қозғалмалы элементтерін қосу балалардың зейінін арттырады.

-Жеке тәсіл: Әр балаға жеке назар аударып, оның мүмкіндіктеріне сәйкес ойын жағдайларын құру.

-Топтық жұмысты ұйымдастыру: Балаларды шағын топтарға бөліп, бірлескен жобалар мен тапсырмалар беру.

Ойынның дамыту аспектілері

-Когнитивтік даму: Ойын балалардың логикалық ойлау, проблемаларды шешу және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Рөлдік ойындар мен стратегиялық ойындар баланың талдау жасау дағдыларын арттырады.

-Әлеуметтік даму: Ойын барысында балалар бір-бірімен әрекеттесіп, әлеуметтік дағдыларын дамытады. Олар командалық жұмыс, өзара түсіністік және келісімге келу сияқты маңызды қасиеттерді үйренеді.

-Эмоционалдық даму: Ойын эмоцияларды басқару, достық, мейірімділік және командада жұмыс істей алу қабілеттерін қалыптастырады. Балалар ойын барысында қуаныш, реніш және бәсекелестік сезімдерін бастан өткереді.

Ойынның түрлері

-Рөлдік ойындар: Балалар әртүрлі рөлдерді атқара отырып, әлеуметтік жағдайларды модельдейді. Мұндай ойындар олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді.

-Дидактикалық ойындар: Оқу процесінде білімді игеруге бағытталған. Мысалы, санамақтар, жұмбақтар, сөздік ойындар балалардың білімін нығайтуға көмектеседі.

-Спорттық ойындар: Физикалық даму мен дене тәрбиесін қалыптастырады. Командалық ойындар балалар арасында ынтымақтастықты арттырады.

4. Ойынның әдістемелік аспектілері

-Ойынның құрылымы: Ойынның нақты мақсаттары, ережелері және уақыт шектеулері болуы тиіс. Бұл балалардың белсенділігін қамтамасыз етеді.

-Оқытушының рөлі: Мұғалім балаларды ойынға тарту, бағыт-бағдар беру және ынталандыру арқылы олардың қызығушылығын арттыра алады. Оқытушы балалардың жетістіктерін бағалап, кері байланыс беру арқылы олардың дамуын қолдайды.

Ойын әрекетіндегі ата-аналардың рөлі.

Ата-аналар да балалардың ойын әрекетіне үлкен әсер етеді. Олар балаларымен бірге ойнап, ойынның маңызды екенін түсінуі керек. Ата-аналардың ойынға қатысуы балалардың эмоционалдық дамуын қолдап, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Ата-аналар балаларымен ойындарды ұйымдастыру арқылы олардың психологиялық денсаулығына оң әсер ете алады.

Қорытындылай келе, ойын әрекеті кіші мектеп жасындағы психикалық дамуы баяулаған балалардың даму динамикасына үлкен әсер етеді. Ойын арқылы олар әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивті дағдыларын дамытады. Сондықтан, мұғалімдер мен ата-аналар балалардың ойын әрекетіне назар аударып, оларды дамыту үшін қажетті жағдайлар жасауы керек. Ойын — бұл тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар психикалық дамудың маңызды элементі. Ойынның көмегімен балалар өзін-өзі тану, өз мүмкіндіктерін зерттеу және әлеуметтік ортада әрекет ету дағдыларын дамыту мүмкіндігіне ие болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Сейітов, Т. Б. (2018). Психикалық даму ерекшеліктері. Алматы: Білім.
2. Құдайбергенова, Г. С. (2019). Ойын әрекеті және балалардың даму динамикасы. Астана: Фолиант.
3. Нұрғалиева, А. Ж. (2020). Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ойынның рөлі. Шымкент: Қазақ университеті.
4. Оспанова, Л. М. (2021). Психикалық дамуы баяулаған балалармен жұмыс жасау әдістемесі. Алматы: Рауан.

УДК(373.31)

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖҮЙЕЛІ СӨЙЛЕУІН ДАМУЫ

Авилбекова Д.К., Серикбаева А.С.

«Международный Университет Астана», г.Астана, Казахстан

Аннотация: В данной статье мы затронем развитие системной речи младших школьников. Остановимся на систематических и связных речевых навыках младших школьников, а также на особенностях системной речи. В том числе обсуждаем методические требования к особой игре.

Annotation: In this article, we will touch on the development of systematic speech by Primary School students. We will focus on the systematic and connecting speech skills of Primary School students, as well as on the features of systematic speech. In particular, we will discuss the methodological requirements for a special game.

Түйін сөздер: тіл дамыту, әдіс-тәсілдер, байланыстырып сөйлеу, ойын әдістемесі, жүйелі сөйлеудің ерекшеліктері.

Жүйелі сөйлеу дегеніміз – ойын грамматикалық дұрыс, бейнелі мазмұндалған, логикалық рәсімделген және ауызекі түріндегі сөйлеу коммуникациясының нәтижесі және сөйлеу әрекетінің үдерісі деп айтамыз. Байланыстырып сөйлеу – адамдардың өзара түсінісуін қамтамасыз ететін мағыналы сөздердің сөйлемдегі жүйесі. Яғни, осы екі термин бір-бірімен тығыз байланысты деп айтсақта болады. Қазіргі таңдағы болашақ бастауыш мұғалімнің тілді үйретуге дайындығымен, байланыстырып сөйлеу дағдыларымен және жүйелі түрде сөйлеуді дамыту мәселелерін ашып көрсетеміз. Бұл проблема бастауыш сынып мұғалімнің тілді оқытуға әдістемелік дайындығының үйлесімді сөйлеуді дамытуға дайындық ретіндегі аспектілерінің бірі болып табылады [3,110 б].

Жүйелі түрде байланыстырып сөйлеудің мақсаты – балалардың сөйлеуін дамыту әдістемесінің теориялық негізін меңгеруге, коммуникативтік біліктердің қалыптасуына, бар білімдерді жүйелеуге және ой–өрісін кеңейтуге көмектеседі.

Байланыстырып сөйлеуді дамыту міндеттері – балалардың сөйлеуін дамыту бойынша педагог жұмысының көлемі, бастауыш балалардың жастық ерекшеліктерін және тілді меңгеру заңдылықтарын ескере отыра қалыптастыруға қажет білімдер мен біліктер[2,56 б]. Мұғалім байланыстырып сөйлеудің негізгі мақсаты – міндеттерді ескерсе, балалардың сөйлеуін дамытуда ешқандай қиындық болмайды. Оқушыларға дағдыларды мұғалім барынша тиімді әдіс–тәсілдер қолдану керек.

Тілдің қоғам өміріндегі және тұлғаның дамуындағы рөлі туралы теория, таным теориясы сөйлеуді дамыту әдістемесінің әдіснамалық негізі болып табылады. Тілді адамдардың қарым–қатынас жасауының маңызды құралы ретінде, оның мұқтажыдан, басқа адамдармен қарым–қатынас жасау қажеттілігінен туындауының түсінігі ана тілін үйрету мақсатын, олардың қоғам алдына қойылған талаптарға сәйкестігін анықтауға көмектеседі[4,46 б].

Келесі қарастыратынымыз бастауыш сыныпта жүйелі түрде әрі байланыстырып сөйлеудің ерекшеліктеріне тоқталамыз:

Байланыстырып сөйлеудің **лингвистикалық ерекшелігі** тілді лексикалық, фонетикалық және грамматикалық деңгейлерде белгі жүйесі ретінде үйренуді құрайды. Тілдің жүйелілігі балаға ана тілді меңгеруді түсінуге және түсіндіруге көмектеседі.

Психологиялық ерекшелігі жалпы, сондай–ақ жастық психологияның, соның ішінде бастауыш психологиясының тұжырымдары мен нақты білімдерінен құралады.

Педагогикалық ерекшелігі сөйлеуді дамыту әдістемесінің жеке дидактика бола тұра, педагогиканың негізгі түсініктері мен терминдерін («мақсаты», «міндеттері», «әдістері», «тәсілдері» және т.б.), сондай–ақ оның тәрбиелеу және оқыту принциптері мен құралдарына, заңдылықтарға тиесілі орнын қолданатындығымен сипатталады.

Физиологиялық ерекшелігі И.П.Павловтың сөйлеудің қалыптасу механизмдерін түсіндіретін екі дабылдық жүйе туралы білім құрайды. И.П.Павлов мидың негізгі міндетін сыртқы әлемнен келетін дабылды қабылдау және ойлау деп атап өткен [1,15 б].

Бастауыш сынып оқушыларының жүйелі түрде сөйлеуін дамыту яғни тілді дамытудағы қазақ ғалымдарының қолданған әдіс–тәсілдері мен тұжырымдаларына тоқтала кетсек:

Қазақ даласында оқу–ағарту ісін ұйымдастыру, қазақ балаларының сауатын ашу мен тілін дамыту мәселелеріне арнап алғаш рет ғылыми еңбектер жазған ғалым Ы.Алтынсарин болды. Тіл дамыту мәселелерінің зерттелу жайы туралы әдістемелік еңбектерді зерттей отырып, бастауыш сынып жасындағы балалардың ауызша тілін дамытуда басшылыққа алған. Ыбырай Алтынсарин «Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиісті емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиісті емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс». Яғни осы ойы арқылы балалардың ойлауын, қабылдауын сонымен қатар сөйлеуін дамыту үшін ең алдымен әрбір мұғалім ең қолайлы әдіс–тәсілдер тауып, сонымен жұмыс істеу керек делінген.

А.Байтұрсынұлы балалардың жүйелі түрде байланыстырып сөйлеуін дамыту үшін дыбысты әдісін қолданған.

Дыбысты әдіс: балалармен әңгімелесу – оқу–үйретуде даярлайтын жұмыстар–сөзден дыбыстарды айырып шығару–әріптермен таныстыру–білген әріптерінен сөз құрау. Осы бес байланыс арқылы балалардың тілін дамытып, сонымен қатар сөйлеуін дамытқан.

М.Жұмабаев «Ана тілі бастауыш мектепте» деген еңбегінде оқушылардың сөйлеу дағдысын дамытуға дағдыландыратын жаттығулар жүйесін ұсынған.М.Жұмабаев ұсынған әдіс–тәсілдер:

- Сахналау.
- Сурет бойынша әңгіме.
- Әңгіменің бір бөлімін алып тастап айта білу.
- Хат жаза білу.
- Бір белгілі бір әңгімеге ұқсас екінші әңгімені ойдан шығару.

М.Жұмабаев балалардың тілін, сөйлеуін жүйелі түрде дамытатындай әдіс–тәсілдерді бөліп тұрып қарастырған.

Тіл дамыту әдістемесінің ғылыми негізін зерттеген С.Рахметова тіл дамытуға «балалардың сөздігін байытуға, мағынасын түсініп, сол сөздерді дәл қолдана білуге, өз ойларын, пікірін екінші біреуге жеке сөйлемдер арқылы, логикалық тұтастығын сақтай отырып, жүйелі түрде әңгімелеу арқылы ауызша айтып беруге үйрету жұмысын айтамыз» деп анықтама береді. Оны мынадай үш құрамдас бөліктерге бөлген:

- Оқушылардың сөздік қорын дамыту;
- Сөз тіркесі, сөйлеммен жұмыс жүргізу;
- Байланыстырып сөйлеуге үйрету;

Қазақ тілін оқыту әдістемесінде қатысымдық әдістің теориялық және әдіснамалық негіздерін ғылыми тұрғыдан алғаш рет қарастырған ғалым – Ф.Ш.Оразбаева. «Қатысымдық әдіс – тілдік қатынас теорияларын іс жүзінде асырушы барлық іс-әрекеттер мен тәжірибелердің жиынтығы», – деп тұжырымдайды.

А.Макаренконың айтуынша: «Ойынға бір жақты көзқарас қате. Педагогикалық үрдісте ойынды дұрыс пайдалану сабақтың тиімділігін арттырады, балаларға қуаныш сыйлайды. Ойын бала үшін жаңа ортаға тезірек бейімделуіне мүмкіндік береді. Жаңа ортаға, оқу үрдісіне өту үйреншікті өмір сүру әдістерін өзгертуді қажет етеді». Ойын – балалардың шынайы ойлап тапқан шындығына тез, еркін енеуіне, өзіндік «Менің» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді. Ойын – әрқашан білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды[5,89 б].

Ойынға қойылатын әдістемелік талаптар:

– Ойынның мақсаты нақты және керекті көрнекіліктер мен материалдар күн ілгері дайындалып қою.

– Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібін оқушыларға әбден түсіндіру.

– Ойынға сыныптағы оқушылардың түгел қатысуын қамтамасыз ету.

– Ойын үстінде шешім қабылдай білуіне, ойлана білуіне жетелеу.

– Ойын түрлерін бағдарламаға сай іріктеп алу.

– Ойынды баланың жас ерекшелігіне қарай түрлендіріп пайдалану.

– Қарапайым ойыннан қиын ойынға көшу.

– Міндетті түрде ойынның қорытындысын жариялау қажет.

Осы ұсынылған әрбір әдіс-тәсілдер бастауыш сынып оқушыларының жүйелі сөйлеуін дамытуға арналған. Оқушылардың байланыстырып жүйелі түрде сөйлеуін дамыту үшін қазақ ғалымдарыда, орыс ғалымдарыда қолдан келгенше ізденіп, бар әдіс-тәсілдерін ұсынып тәжірибе жүзінде қолданып көрген.

Айтылым: әуелі бала сөйлейді, жаза алмайды, айтушы сөзбен бірге емеурін құралдарын пайдаланады, айтылым кезінде сөз кенеттен туындайды, айтуда үзілістер мен дауыс ырғағы рөл атқарады. Айтушының тыңдаушысы бар, ол оның реакциясын көре алады, ауызша сөйлеу толық емес сөйлемдерден де болады, ауызша сөйлеуде қысқарту, бір тақырыптан екіншісіне ауытқу жиі байқалады.

Жазылым: адамды жазуға үйрету керек. Жаза білу адамнан білімді талап етеді. Жазу үшін тыныс белгісін, сөйлемдердің логикалық жүйелілігін сақтауы керек. Жазбаша сөзге жауап бірден болмайды, жауап жазбаша да, ауызша да болуы мүмкін, жазбаша жұмыс уақыт пен жоспарлауды талап етеді. Ол логикалық жағынан дұрыс ұйымдастырылуға тиіс, қайталау болмауға тиіс.

Тыңдалым: сөздік белгілерді білу, түсіну, басқаның сөзін ықыласпен тыңдай білу керек. Айтылым кезіндегі сөйлеу жағдаяттарына сүйену, емеурін құралдарына назар аудару, егер сөйлем түсініксіз болса, қайталауды өтіну қажет. Айтушының сөзінің мағынасын түсінуге тырысу, оны мұқият тыңдап

тұрғаныңды сездіру, өзіндегі сөздік қорға сүйену мүмкін болмаса, айтушы сөзіне, оның дауыс ырғағына, қолданған емеурін құралдарына қарап болжам жасай білуге үйрену қажет.

Оқылым: көру арқылы қабылданып, есте сақталады, қоршаған ортамен байланыстың жоқтығы, сондықтан сөздің жайылыңқы болуы, ойдың жүйелілігі, бірізділігі, монологтық сөйлесудің орын алуы, сөздікті пайдалану, сол арқылы түсініксіз мәселеге қайта оралу, мәтінде кездесетін клишелерді білу және оларды орынды пайдалану арқылы жүзеге асыруға тиіс[2,32 б].

Осы айтылған 4 дағдыларды балалардың байланыстырып сөйлеуін дамытатын дағдылар. Соның ішінде айтылым мен тыңдалымның сөйлеу әрекетінің ауызша түрі ретінде қарастыратын болсақ, жазылым мен оқылымның сөйлеу әрекетінің жазбаша түрі ретіндегі арақатынасы болады.

Қорытындылай келе, бастауыш сыныпта жүйелі сөйлеуді дамыту үшін практикалық, көрнекілік, ойын және оқыту әдістерін қолданамыз. Тілдік 4 дағды арқылы сөйлеуді дамытамыз. Бастауыш оқушыларының сөйлеуін дамытуда қазақ, орыс ғалымдары тиімді әдіс-тәсілдерді жіктеп алған.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1.З.К.Мустафина.,В.С.Торемуратова.,А.С.Маметекова.,С.С.Быстрова., Сөйлеудің даму негіздері:Нур-Султан,2019.-110б.

2.Ә.Әлметова.,Сөйлеу әрекеті түрлеріне оқыту:Алматы,2017.-114б.

3. «Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы» Алматы,2024.-522б

4.Б.Ж.Кумаровна., Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі:Қостанай,2019.-80б.

5. Ә.Мұханбетжанова Педагогиканы оқыту әдістемесі. Оқулық.- Алматы: ЖШС РПИК “Дәуір”, 2011ж. -368 бет.

ОӘЖ 159.9

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Адил А.Б., Холдибекова Ж.И., Садвакас А.К.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается развитие лидерских качеств у младших школьников, что является важной задачей современного образования. Акцентируется внимание на том, что формирование лидерских навыков начинается с раннего возраста и включает в себя развитие таких качеств, как ответственность, инициативность, умение работать в команде и коммуникативные навыки.

Summary: The article examines the development of leadership skills in younger schoolchildren, which is an important task of modern education. Attention is focused on the fact that the formation of leadership skills begins at an early age and includes the development of qualities such as responsibility, initiative, teamwork and communication skills.

Өркениеттің қазіргі даму кезеңіне тән белгілердің бірі - айналамыздағы әлем тез өзгеріп отырады. Сонымен қатар, қоғам өмірінің барлық салаларында болып жатқан өзгерістердің ауқымы соншалықты маңызды және олардың әлеуметтік-экономикалық және психологиялық салдары соншалықты радикалды, сондықтан өркениет дамуының жаңа жаһандық проблемасының – өзгермелі әлемдегі адам проблемасының пайда болуы туралы айтуға болады.

Қазақстанда болып жатқан қоғамдық өмірдің жаңаруымен, әлеуметтік-экономикалық жағдайдың тұрақтануымен, білім берудің жаңғыртылуымен байланысты инновациялық процестер өскелең ұрпақтың бойында ХХІ ғасырдың жеке басының қасиеттерін тәрбиелеу міндетін қояды. Осыған байланысты білім беру мемлекеттік тапсырысты жүзеге асыру институты ретінде ерекше ұйымдастырушылық дағдылары бар, стандартты емес идеяларды ұсынуға және айналасындағыларды басқаруға қабілетті, командада жұмыс істей алатын, басқа адамдармен өнімді қарым-қатынас құра алатын адамды дайындауға арналған.

Ғалымдар көшбасшылар туылмайды, бірақ айналады деп келіседі. Кез-келген адамның көшбасшы болуға мүмкіндігі бар екендігі атап өтілді. Бірақ бұған қарамастан, статистика адамдардың тек 5%-ы өздерін табысты көшбасшы ретінде жүзеге асыратынын көрсетеді. Сондықтан білім беру жүйесіне жас ұрпақтың көшбасшылық қабілеттерін мақсатты дамыту процесіне жаңа психологиялық-педагогикалық тәсілдер қажет. Көшбасшы -бұл бастама көтеруге, жауапкершілікті алуға қабілетті жарқын адам тұлғасы. Бұл топтың барлық басқа мүшелері өздерінің мүдделеріне әсер ететін және бүкіл топ қызметінің бағыты мен сипатын анықтайтын жауапты шешімдерді қабылдау құқығын мойындайтын адам. Мұндай тұлғалар балалар топтарында қалыптасады және дамиды.

Қазіргі уақытта елімізде мектептегі білім беруді жаңарту бойынша дәйекті жұмыс табанды және мақсатты түрде жүргізілуде. Оның негізгі мазмұны халықаралық білім беру кеңістігіне интеграциялау және инновацияларды енгізу негізінде оқытудың ең жоғары сапасына қол жеткізу болып табылады. Бұл міндет әсіресе бастауыш мектеп жағдайында артады, өйткені баланың жеке басының белсенді қалыптасу кезеңі, оның бейімділігі мен қабілеттерін анықтау жас мектеп жасы болып табылады. Бұл баланың жеке басының қалыптасуын қамтамасыз етуге, оның қабілеттерін жан-жақты дамытуға, оның жан-жақты дамуына жағдай жасауға бағытталған орта бастауыш мектеп. Сондықтан дәл осы кезеңде баланың жасырын қабілеттерін табу және оларды дамыту өте маңызды.

Топтық өзара әрекеттесу феномені ретінде көшбасшылыққа психологтардың жұмыстары арналған: Р.Л. Кричевский, Л.Н. Божович, О. С. Газман, Ф.Я. Шапиро және т.б.

Көшбасшылық мәселесін зерттеуде Е.В. Андриенконың, В.В. Давыдовтың, А.В. Запорожецтің, С.А. Багрецовтың (көшбасшылық типологиясы) еңбектері белгілі бір үлес қосты.

Бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық қабілеттерін дамытудың теориялық негіздерін анықтау үшін А.Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн, Ж. И. Намазбаева, К.Б. Жарикбаев, Х.Т. Шерьязданова және т. б. кіші мектеп жасындағы балалардың даму ерекшеліктері, олардың сыртқы әлеммен өзара әрекеттесу ерекшеліктері, балалардың табиғи нысандарды қабылдауы мәселелері бойынша зерттеулер маңызды болды. Бұл мәселеге алғашқылардың бірі болып В.А. Сухомлинский жүгінді. А. С. Макаренко сонымен бірге ұжымды тәрбиенің маңызды факторы деп санады. Оның идеялары білім берудің маңызды тұжырымдамаларын: ұжым мен жеке тұлғаны, ұжымдық шығармашылық қызметті дамытуға жемісті әсер етті.

Зерттелетін мәселені талдауға жағдай жасайтын белгілі бір теориялық алғышарттар отандық педагогика ғылымында дамыды. Бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудың тарихи-теориялық мәселелерін Р.К. Бекмағамбетова, Ш.Майгаранова зерттеді; педагогикалық кадрларды даярлау мәселелері Н.Д. Хмель, Н.Н. Хан, Л. А. Шкутина, Б.Т. Кенжебекова, О. Б. Боталованың еңбектерінде зерттелді

Біздің зерттеуіміз үшін Қазақстандағы саяси көшбасшылықтың қалыптасуы, болашақ мамандарда көшбасшылық пен көшбасшы имиджін қалыптастыру мәселелері бойынша отандық ғалымдардың жұмыстары ғылыми қызығушылық тудырады: Б.Т. Куппбаев, А. Т. Байтурбаев, Г. М. Козыбакова; болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінде көшбасшылық қасиеттерді дамыту Б. Баймуханбетова еңбектерінде көрініс тапты.

Ол билікке деген ұмтылыс жеке қасиеттерге немесе кемшіліктерге тәуелді емес, бірақ адамдардың еркі мен санасына тәуелді емес объективті заң сияқты әрекет етеді деп сенді. Биліктің шыңына көтерілудегі жетістік билікке бағдарлаудың қарқындылығымен емес, қолма-қол ақшамен де анықталады. Артықшылық билеушінің жағында болады, ол адамдардың психологиясын ескеріп, олардың ойлау ерекшеліктерін, моральдық қағидаларын, артықшылықтары мен кемшіліктерін біледі [1]. Макиавеллидің көшбасшылық теориясы 18 ғасырға дейін қабылданған.

Тек 19 ғасырдан бастап көшбасшылық тек билік пен билікті пайдалануға ғана емес, басқаша зерттеле бастайды. Ғалымдардың назары көшбасшылардың жеке мінез-құлық белгілері мен олардың мінез-құлық стильдерін зерттеуге аударылды. Жалпы, осы кезеңнің барлық жұмыстары үшін бұл мәселенің алыпсатарлық тұрғыдан қарастырылғандығымен сипатталады: зерттеушілер тек тарихи немесе әдеби мысалдармен негізделген өз пікірлерін білдірді.

Тек XX ғасыр көшбасшылықты эксперименттік зерттеудің негізін қалады. Ғасырдың аяғында мәселені зерттеуде қоғамдағы демократиялық және экономикалық өзгерістерді көрсететін маңызды өзгерістер орын алуда. Бұл кейбір тақырыптар мен түсініктерге, атап айтқанда саяси көшбасшылардың зерттеулеріне, көшбасшылардың этникалық айырмашылықтарына және т.б. жасырын тыйым салуды алып тастауға байланысты.

Қазіргі уақытта объективті себептерге байланысты аркология деп аталатын ғылымның жаңа саласының пайда болуы қажет (грек тілінен архос –

билеуші, логос – ілім). Оның мақсаты көшбасшылықты анықтайтын факторлар жүйесін құру, оның әр түрлі топтардағы ерекшеліктерін зерттеу. Наркологияның негізгі пәні көшбасшының қалыптасуына әсер ететін факторлар болып табылады [2].

Бүгінде бұл құбылыс әлемнің барлық дерлік елдерінде зерттелуде. Дегенмен, зерттеулердің көп бөлігі Еуропа мен АҚШ-та жүргізіледі. Тек Америкада көшбасшылықты зерттеу үшін 32 зерттеу орталығы құрылды.

Біздің елімізде бұл проблема бұрынғы зерттеулерде саяси тұрғыдан қарастырылған. Л.Ф. Әділованың «Саяси көшбасшы имиджін қалыптастырудың теориялық және қолданбалы негіздері» докторлық диссертациясында саяси билік пен қоғамның өзара іс-қимылы контекстіндегі көшбасшылық ерекшелігі және Қазақстандағы саяси көшбасшылық институтының қалыптасуының негізгі заңдылықтары анықталды [3].

Б.Т. Есполов саяси саладағы көшбасшылықты да қарастырды. Ол «Саяси көшбасшылықтың» тұжырымдамалық парадигмалары мен типтерін анықтады; Қазақстан Республикасының тұрақты қоғамдық-саяси дамуының факторы ретінде саяси көшбасшылықтың ғылыми-теориялық және әдістемелік негіздерін ашты; «саяси көшбасшылық» санатының мәні анықталды және ғылыми негізделді және «саяси көшбасшылық» ұғымына авторлық түсіндірме берілді; демократиялық саяси жүйені нығайту контекстінде жас егемен мемлекет үшін саяси көшбасшылықтың қазақстандық моделінің қажеттілігі мен заңдылығы дәлелденді [4].

Жұмыста Н.Ә. Назарбаевтың жеке басының қалыптасуы мен дамуына қазақстандық көшбасшы сипатының негізгі белгілерін бір мезгілде жіктеуге мүмкіндік беретін, қолданыстағылардан ерекшеленетін сипаттама ұсынылды; Қазақстан Республикасының егемендігі мен мемлекеттілігін нығайтудағы Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың рөлі талданды және қорытындыланды; азаматтардың әлеуметтік сұрауларына тұрақты мониторинг жүргізу қажеттілігі негізделді; саяси және әлеуметтік-экономикалық процестерді болжаудың дәстүрлі емес әдістерін пайдалана отырып, Қазақстан Республикасындағы саяси көшбасшылық институтының даму перспективалары айқындалды [4].

Қазақстандық ғалымдар жүргізген зерттеулерді талдау мынадай қорытынды жасауға негіз береді:

- көшбасшылық мәселесі бойынша жұмыстар саны артты;
- көшбасшылықты зерттеудің түрлі салалары пайда болды: саяси, ұйымдастырушылық, оқу және т. б.;
- көшбасшылықты дамытуда пәнаралық қатынас пайда болады;
- көшбасшылықтың жас аспектісі әзірленуде.

Жоғарыда айтылғандардан көшбасшылық мәселесі әртүрлі елдер мен мәдениеттерде қарастырылды деп қорытынды жасауға болады. Бұл зерттеулер дипломдық жұмыс контекстінде бастауыш мектептің оқу-тәрбие процесінің жалпы көрінісін түсіну және моделін жобалау үшін қажет.

Көшбасшылық зерттеулердің көптігіне қарамастан, әлі күнге дейін ашылмаған сұрақтар көп. Өздеріңіз білетіндей, ақпаратты жүйелеу үшін, біздің

жағдайда көшбасшылық туралы зерттеулер біртекті құбылыстарды топтарға бөледі, яғни жіктейді.

Өздеріңіз білетіндей, көшбасшылар ересектер арасында ғана емес, балалар арасында да ерекшеленеді. Ғалымдардың пікірінше, адамның онтогенезіндегі көшбасшылық феномені бастауыш мектеп жасында қалыптасады және дамиды. Бастауыш мектеп жасындағы көшбасшылық ұғымын қолдану заңды және әлеуметтік құбылыстардың тұтастығы мен өзара байланысы туралы диалектикалық ілімнің іргелі идеяларына, қайшылықтарды дамудың қозғаушы күші ретінде жүзеге асыруға, тәрбие мен оқытудың жалпы және ерекше, әлеуметтік-тарихи мәні туралы маңызды философиялық ережелерге сүйенеді (Б.Г. Ананьев, Е. В. Бондаревская, Л.С. Выготский, В. И. Загвязинский және т.б.); гуманистік педагогика мен психологияның принциптері (А. Маслоу, К. Роджерс және т. б.).

Ғылым жинақтаған теориялық тәжірибе ғалымдар қабілеттердің өмір бойы дамуына қатысты бірауыздылық танытпайтынын көрсетеді. Олардың кейбіреулері бұл процесте әлеуметтік фактор, яғни іс-әрекетті ұйымдастырудың белгілі бір тәсілі жетекші рөл атқарады деп санайды; басқалары бұл іс-әрекетте көрінетін, бірақ тұқым қуалаушылыққа байланысты психологиялық заңдарға негізделген деп санайды.

Біз қарастырып отырған мәселе бойынша жүргізілген зерттеулерді талдау ерекше белгілері бар бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық қабілеттерін дамытуды арнайы зерттеу қажеттілігін растайды. Келесі параграфтың мазмұны «бастауыш сынып оқушыларының көшбасшылық қабілеттері» ұғымының мәнін және олардың сипаттамаларын ашады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Макиавелли Н. Государь // Сочинения исторические и политические. - М.: ЭКСМО; Мысль, 2017.
2. Почебут Л. Г., Чикер В.А. Организационная социальная психология. –Спб.: Речь, 2012.
3. Адилова Л.Ф. Теоретические и прикладные основы формирования имиджа политического лидера: автореф. ... док.полит.наук: 23.00.02. – Алматы, 2013. – 51 с.
4. Есполов Б.Т. Понятийный аппарат исследования политического лидерства // Адам әлемі. Мир человека. – 2019. - №3. – С. 83-91.

ОӘЖ 371

МУҒАЛІМНІҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Айдарбек А. Д., Хандуйсен Г. М., Серик А.М.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются пути развития коммуникативных навыков педагога и значение профессионального самосовершенствования учителя в современной системе образования.

Summary: The article examines the ways of developing the communication skills of a teacher and the importance of professional self-improvement of a teacher in the modern education system.

Мұғалімнің кәсіби өзін-өзі жетілдіруі қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды бөлігі болып табылады. Білім берудің динамикалық өзгерістермен, инновациялармен және жаңа талаптармен бетпе-бет келуіне байланысты, мұғалімдер өз білімдерін, дағдыларын және педагогикалық шеберліктерін үнемі дамыту керек. Бұл процесс тек арнайы білім дәрежесіне қол жеткізумен шектелмейді, сонымен қатар кәсіби тәжірибені, методикалық тәсілдерді және педагогикалық психологияны тереңірек меңгеруді қажет етеді.

Қазақстанның білім беру жүйесі халықаралық стандарттарға сәйкес жаңартылып, мұғалімдерден заманауи ерекше дағдылар мен креативті тәсілдерді талап етеді. Мұғалімнің кәсіби өзін-өзі жетілдіруі арқылы педагогикалық шеберлігін арттыру, оқу процесінде инновациялық методикаларды енгізу, оқушылардың қызығушылықтарын ояту және оларды шығармашылық деңгейде дамыту – бұл бүгінгі білім беру парадигмасында басты мақсаттардың бірі.

Коммуникативті дағдылар-бұл коммуникациялық процестердегі адамның ерекшеліктерінің сипаттамасы, ол коммуникатордың ниеттілігін (негізгі семантикалық доминанттар) түсінудің жеткіліктілік дәрежесін көрсетеді [1]. Қарым-қатынас проблемасы өзінің көптеген аспектілерінде теориялық тұрғыдан қазіргі қоғамның шындықтары оны қоғамдық өмірдің бетіне шығарғанға дейін, оған ерекше айқындық пен өзектілік бергенге дейін жүзеге асырылды.

Қарым-қатынас ұғымын кең, яғни философиялық тұрғыдан түсіндіру қарым-қатынас пен консенсустың шарттары мен мүмкіндіктері туралы сұрақ түрінде адам мен қоғамның шарттары мен мүмкіндіктері туралы іргелі философиялық мәселені қайта құруға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қарым — қатынас проблемасы өзінің терең мәнінде субъектілер: тұлғалар, мәдениеттер, қоғамдар арасындағы өзара түсіністік проблемасы болып табылады, демек, ынтымақтастық, өзара сенім мүмкіндігі проблемасы, онсыз бірлескен іс — әрекет мүмкін емес [1].

Өзара түсіністік-бұл айырмашылықтарды сақтай отырып, ортақтықты табу. Демек, біз бірлескен қызметті ұйымдастыру үшін мүдделерді үйлестіру үшін жеткілікті қауымдастық дәрежесі туралы айтып отырмыз. Толыққанды қарым-қатынас қоғамдастықтың дәл осындай дәрежесіне (деңгейіне) жетуді көздейді. Ақпаратты беру символдық жүйелер арқылы жүзеге асырылады. Қолданылатын символдық жүйелерге байланысты коммуникацияның екі түрін ажырату әдеттегідей: вербалды және вербалды емес. Ауызша қарым-қатынас белгі жүйесі ретінде сөйлеуді қолданады және тілді меңгеруді қамтиды. Оның мүмкіндіктері бойынша ол вербалды емес қарым-қатынастың барлық түрлері мен түрлеріне қарағанда әлдеқайда бай, сонымен бірге оны толығымен алмастыра алмайды. Ауызша қарым-қатынастың дамуы вербалды емес өзара әрекеттесуге негізделген. Зерттеушілердің пікірінше, сөйлеу-коммуникацияның

ең әмбебап құралы. Ақпаратты кодтау және декодтау сөйлеу арқылы жүзеге асырылады. Коммуникативті қызмет мыналарды қамтиды: әлеуметтік-тарихи тәжірибенің мазмұнын беру және игеру; әртүрлі қызмет түрлерінің тәжірибесін беру және оларды игеруді қамтамасыз ету; ішкі және қоршаған әлем туралы ойлармен, тәжірибелермен алмасу, сұхбаттасушыларды нәтижеге жету үшін белгілі бір жолмен әрекет етуге шақыру және сендіру. Байланыстың негізгі функциялары: басқарушылық, ақпараттық, эмоционалды және фатикалық (байланыс орнатуға байланысты).

Жетекші-басқару функциясы: коммуникацияның негізгі саналы немесе бейсаналық мақсаты-оның қатысушыларының бір-біріне әсер ету, екіншісінің мінез-құлқына әсер ету ниеті. Е. В. Ключевтің пікірінше, ақпаратты бере отырып, қарым-қатынас процесіне қатысушылар белгілі бір мақсаттар мен ниеттер қояды. Коммуникативті мақсат-бұл коммуникативті акт бағытталған стратегиялық нәтиже. Дамудың алғашқы кезеңдерінде балада келесі ниеттер, коммуникативті функциялар қалыптасады: өтініш; назар аудару; бас тарту; өз іс-әрекеттеріне түсініктеме беру, не болып жатқанын түсіндіру, фактілерді анықтау; хабарлама және ақпарат сұрау; сезімдерді білдіру және т.б. хабарламаның мақсатына байланысты ақпараттың екі түрін ажыратуға болады: ынталандырушы және анықтаушы. Ынталандыру туралы ақпарат сұрау, талап, бұйрық, кеңес және т.б. түрінде көрінеді, ол кез-келген әрекетті ынталандыруға арналған және сұхбаттасушының мінез-құлқы түрін өзгертуге тікелей бағытталған. Анықтайтын ақпарат хабарлама түрінде болады және әңгімеге қатысушының мінез-құлқына тікелей әсер етпейді [2].

Коммуникативтік дағдылар - бұл адамдар арасындағы ақпарат алмасу, ой, сезімдер мен идеяларды жеткізу және түсіну үрдісі. Мұғалімдер үшін осы дағдылардың маңызы зор, себебі олар білім беру процесінің негізі болып табылады. Коммуникацияны тиімді пайдалану, мұғалімдерге оқушылармен, ата-аналармен, әріптестермен және оқу ұйымының басшылығымен дұрыс қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

Қарым-қатынастың дамуына рөлдік модельдеу сияқты әлеуметтік тәжірибенің жаңа түрі – ойындарды әзірлеу, дайындау және өткізу қызметі де ықпал етеді, оған мыналар кіреді:

- Ойын құру (өнертабыс, дизайн, құрылыс);
 - ойынға дайындықты басқару (орындаушыларды таңдау және орналастыру, рөлдерді бөлу, нұсқау беру);
 - Ойынды басқару (консалтинг, арбитраж, операциялық реттеу, талдау).
- Жастар ойын бірлестіктерінің әлеуметтік-мәдени тәжірибесінің негізі рөлдік ойындар болып табылады:
- конкурс-жеке немесе топтық;
 - ойынның өзара әрекеттесуін реттейтін және қатысушылардың өзіндік имиджін құруда және мәселелерді шешу жолдарын таңдауда шығармашылығын қамтамасыз ететін ережелердің болуы;
 - рөлдік рецепттерді, өзара әрекеттесу мақсаттарын сипаттауды және болып жатқан оқиғаларға көзқарасты қамтитын рөлдер;

- кейбір қиялшылық, бір жағынан жағдайдың шарттылығы, екінші жағынан өзара әрекеттесу шындығы;

- Әр түрлі объектілерге ойын мәндерін беру. Рөлдік модельдеу тұлғааралық және топ аралық, субмәдени және мәдениетаралық өзара әрекеттесулердегі қарым-қатынастың барлық ерекшеліктерін білуді талап етеді. Шағын және үлкен ойындар ерекшеленеді; өтетін орны бойынша – шкаф, көпбұрыш, далалық, қалалық; өзара әрекеттесу сипаты бойынша – ауызша, театрландырылған, интерактивті, жауынгерлік және т.б. Ойынға арналған материал көбінесе әртүрлі дәуірлердегі тарихи оқиғалар, әлем халықтарының аңыздары мен мифтері немесе әдеби шығармалардың сюжеттері болып табылады [3]. Ситуациялық рөлдік ойын-бұл коммуникативті міндеттерді шешуде және ойын ережелерімен реттелетін қиялдағы жағдайда қатаң белгіленген рөлдерді орындайтын қатысушылардың пәндік-практикалық әрекеттерін модельдеуде арнайы ұйымдастырылған жарыс. Ойын ережелері (рецепттер) коммуникативті нормалардың игерілуін қамтамасыз етеді, ал ситуациялық рөлдік ойынға қатысу процесі нормативті ойынмен қарым-қатынастың жеке контекстінің кездесуі ретінде қарастырылуы мүмкін. Жарыс қарқынды қарым-қатынас саласындағы имитациялық өзара әрекеттесу мәселелерін шешудің жылдамдығы мен сапасынан тұрады, мұнда ойыншылар бір-біріне белсенділік мотиваторы ретінде әрекет етеді.

Мұғалімнің коммуникативтік дағдылары педагогикалық шеберліктің негізі ретінде үлкен маңызға ие. Бұл дағдылар мұғалімнің оқушылармен, ата-аналармен және әріптестерімен тиімді байланыс орнатуына мүмкіндік береді. Коммуникация дағдыларының дамуы оқыту процесінің сапасын арттырып, оқу ортасындағы ықтимал кедергілерді жоюға көмектеседі [4].

Коммуникативтік дағдыларды дамыту мұғалімнің кәсіби өсуіне, педагогикалық шығармашылығын арттыруға, және оқушылардың білім алуға деген қызығушылықтарын көтеруге септеседі. Мұғалімнің тыңдау, түсіну, жауап беру және кері байланыс беру қабілеті оқушының даралығын құрметтеу және олардың қажеттіліктеріне сәйкес әрекет ету арқылы оқу үдерісін одан әрі тиімді етеді.

Осылайша, мұғалімнің коммуникативтік дағдыларын дамыту - тек педагогикалық шеберліктің бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар білім берудің сапалы, тиімді және жемісті болуына әсер ететін аса маңызды фактор. Сондықтан, мұғалімдерге арнайы курстар мен тренингтер арқылы коммуникативтік дағдыларын жетілдіру, тәжірибеде қолдану және бағалау механизмдерін енгізу қажет. Мұғалімдерге арналған мұндай бағдарламалар олардың кәсіби құзыреттерін арттырып, шәкірттерімен қарым-қатынасты нығайтуға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ахметова, А. Педагогикалық шеберлік: теория және практика. Алматы: Қазақ университеті, 2019.

2. Иманбаева, Ж. Коммуникативтік дағдыларды дамыту әдістері. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2020.

3. Көшербаева, Б. Мұғалімнің кәсіби құзыреті: коммуникативтік бағыт. Павлодар: Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, 2018.

4. Нұрланова, С. Білім беру жүйесіндегі коммуникативтік дағдылар. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, 2021.

ОӘЖ 371.2

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ

Айтбек Г.О., Жорабек Ә.У., Мұхтар Б.Ә.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются критериальное оценивание учебных достижений учащихся

Summary: The article discusses the criteria-based assessment of students' academic achievements

Критериалды бағалау-бұл алдын-ала белгіленген критерийлер мен стандарттар жүйесіне негізделген оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау әдісі. Бұл тәсіл білім мен дағдылардың нақты аспектілеріне назар аудара отырып, оқу нәтижелерін объективті және нақты бағалауға мүмкіндік береді. Бұл мақалада біз критериалды бағалаудың негізгі сипаттамаларын, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін қарастырамыз.

1. Критерийлерді анықтау.

Критериалды бағалаудың негізгі ерекшелігі-бағалау жүргізілетін критерийлерді нақты анықтау. Бұл критерийлер мыналарды қамтуы мүмкін:

Білім мен түсінік - оқушының материалды қаншалықты меңгергені. Білімді қолдану-білгендерін іс жүзінде қолдану мүмкіндігі. Талдау және синтез-ақпаратты талдау және қорытынды жасау мүмкіндігі. Шығармашылық — тапсырмалар мен жобаларды шешудегі өзіндік ерекшелік. Бағалауды бастамас бұрын, оқытушылар белгілі бір баға алу үшін оқушыға нені көрсету керектігін нақты сипаттайтын айдарлар әзірлейді.

2. Объективтілік және ашықтық.

Критериалды бағалау бағалау процесінің объективтілігін арттыруға бағытталған. Бағалау алдын-ала белгіленген критерийлерге негізделгендіктен, бұл мұғалімнің жеке қалауы сияқты субъективті факторлардың әсерін азайтады. Ашықтық сонымен қатар маңызды аспект болып табылады: студент белгілі бір бағаны нақты не үшін алатынын нақты түсінеді [1]. Бұл мотивацияны жақсартуға ықпал етеді, өйткені студент жақсартуды қажет ететін аспектілер бойынша саналы түрде жұмыс істей алады.

3. Кері байланыс.

Критериалды бағалаудың күшті жақтарының бірі-сындарлы кері байланыс беру мүмкіндігі. Мұғалімдер қандай критерийлер сәтті орындалғанын және қайсысы жұмыс істеу керектігін егжей-тегжейлі түсіндіре алады. Бұл оқушының дамуына ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар оқу процесін мақсатты және сындарлы етеді.

4. Даралау және саралау.

Критериалды бағалау оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Мұғалімдер тапсырмаларды әр оқушының дайындық деңгейі мен қабілеттеріне сәйкес бейімдей алады, бұл оқу процесіне оң әсер етеді. Сонымен қатар, оқушылардың әртүрлі топтары үшін әртүрлі критерийлерді қолдану мүмкіндігі күрделілік деңгейі мен жұмыс көлеміне қатысты саралауды тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

5. Мәселелер мен кемшіліктер.

Көптеген артықшылықтарға қарамастан, критериалды бағалаудың кемшіліктері де бар. Олардың кейбіреулері мыналарды қамтиды: Еңбек сыйымдылығы-нақты айдарлар мен критерийлерді әзірлеу мұғалімнің айтарлықтай уақыт шығындарын талап етеді. Критерийлерді тұжырымдаудағы қиындық бағалау үшін, әсіресе шығармашылық пәндерде негізделген және ашық критерийлерді белгілеу әрдайым оңай бола бермейді.

Формализация қаупі — егер екпін критерийлерге тым көп ауысса, оқытудың тірі компоненті жоғалады, мұнда бағалау ғана емес, процесс те маңызды [2].

Критериалды бағалау-бұл бағалау процесінің объективтілігі мен ашықтығын арттыруға көптеген мүмкіндіктер беретін оқу нәтижелерін бағалаудың заманауи тәсілі. Алайда, оны сәтті жүзеге асыру кешенді тәсілді, егжей-тегжейге назар аударуды және бағалау жүйесін үнемі дамытуға және бейімдеуге дайын болуды талап етеді. Сайып келгенде, критериалды бағалаудың басты мақсаты — оқу процесін қолдау, оны тиімдірек ету және әр оқушының жетістіктеріне бағдарлау. Критериалды бағалау оқытуға жеке көзқарасты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың әртүрлі білім деңгейлерін ескере отырып, критерийлерді олардың ерекше қажеттіліктері мен дағдыларына жақсырақ сәйкестендіру үшін бейімдеуге болады. Бұл әр оқушының өз қарқыны мен деңгейінде жұмыс істей алатын және қажет болған жағдайда қолдау ала алатын инклюзивті білім беру ортасын құруға көмектеседі. Сонымен қатар, саралау оқушыларға қабілеттеріне қарай әр түрлі тапсырмалар беру арқылы көрінуі мүмкін. Мысалы, жоғары білім деңгейін көрсететін студенттерге күрделі тапсырмалар ұсынылуы мүмкін, ал жетістіктері төмен студенттер негізгі ұғымдармен жұмыс істей алады.

5. Сыни ойлауды дамыту.

Критериалды бағалау оқушылардың сыни ойлау және аналитикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Олар белгілі бір нәтижелерге қол жеткізіп қана қоймай, сонымен қатар олардың көрсеткіштерін көрсетілген критерийлер бойынша талдай білуі керек болғандықтан, бұл оларға оқу процесін жақсы түсінуге көмектеседі. Студенттер сұрақтар қоюды, балама шешімдерді табуды және өз таңдауын дәлелдеуді үйренеді.

6. Стресс және қысым.

Бір жағынан, критерийлерге негізделген бағалау студенттердің күйзелісі мен қысымын төмендетуі мүмкін, өйткені олардың жетістіктері нақты критерийлер мен үміттерге байланысты екенін түсінеді. Екінші жағынан, егер

критерийлер тым қатал немесе жеткіліксіз болса, бұл қысым сезімін тудыруы мүмкін. Сондықтан мұғалімдердің оқушылардың құзыреттілік деңгейін көрсететін адекватты және шынайы үміттерін дамытуы маңызды.

Критериалды бағалау-бұл білімді бағалаудың объективті, ашық және дараланған процесіне ықпал ететін тиімді әдіс. Оның көмегімен мұғалімдер оқушылардың үлгерімін жақсырақ қадағалай алады, ал оқушылар оқуға саналы түрде жақындай алады. Алайда, максималды нәтижеге жету үшін критерийлерді мұқият әзірлеп, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру қажет [3].

Бұл тәсіл бағалауды жақсартуға ғана емес, сонымен бірге нәтижелі білім беру ортасын құруға да мүмкіндік береді. Критериалды бағалауды қолданатын мұғалімдер өз әдістерін үнемі жетілдіруге және өздері үшін де, оқушылары үшін де өсу мен даму кеңістігін құруға ұмтылуы керек.

Қорытындылай келе, бірқатар қорытынды жасауға болады: қазіргі бастауыш мектептердегі критериалды бағалаудың ерекшеліктері туралы қорытынды жасауға болады. Ең алдымен, бастауыш сыныптардағы білім сапасын жақсарту оқушылардың білім сапасы мен үлгерімін жақсартумен тікелей және тығыз байланысты екенін атап өткен жөн, бұл өз кезегінде оң мотивация болмаған жағдайда мүмкін емес. Бастауыш сынып оқушыларының мотивациясына оң әсер ететін барлық факторларды қолдана отырып, деңгейдің жоғарылауына қол жеткізуге болады. Бұл жағдайда Критериалды бағалау бастауыш сынып оқушысының мазасыздық деңгейін төмендетуге оң әсер ететіндігіне байланысты айтарлықтай көмек көрсете алады. Кіші оқушының аралық жұмыс үшін алған бағалары журналға жазылмағандығы бұл жұмыстың білім алу үшін маңызды іс-әрекетке айналуына әкелмейді [4].

Критериалды бағалау шеңберінде мұғалімнің рөлі өзгереді-судьядан бастап ол оқушының жетістігіне қызығушылық танытатын өзіндік кеңесшіге айналады. Критериалды бағалау сонымен қатар мұғалім мен бастауыш сынып оқушылары арасындағы қақтығыс аймағын теңестіруге әкеледі, бұл бағалауды оқу процесінің барлық тараптары бірдей оң қабылдайтын критерийлерге сәйкес бірлескен жұмысқа айналдыруға әкеледі. Критериалды бағалаудың ашықтығы мен ашықтығы, онда оқу процесінің екі жағы да оқуға деген өзіндік көзқарасын білдіре алады, оқушыға өзінің жеке оқуының нақты пәні болуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Косыбаева У.А., Утебаев И.С., Жанабай А.М., Сатыбалдиноғва А.К. Критериальное оценивание - новые качества в системе образования // Молодой ученый. - 2018. - № 13 (199). - С. 126-129.
2. Муртазоева С.К. Критериальное оценивание как условие успешного обучения учащихся // European research. - 2017. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriterialnoe-otsenivanie-kak-uslovie-uspeshnogo-obucheniya-uchaschihsya> (дата обращения: 25.11.2023).
3. Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы: Учебно-метод. пособие / АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» / Под ред. О.И. Можаевой, А.С. Шилибековой, Д.Б. Зиеденовой. - Астана, 2016. - 48 с.

4. Щербакoвa И.А., Лебeдeвa А.Д. Тeхнoлoгия кpитepиaльнoгo oцeнивaния в нaчaльнoй шкoлe // Студeнчeский нaучный фoрyм – 2014. URL:<https://scienceforum.ru/2014/article/2014003202?ysclid=lpdublqs6s363538323> (дaтa oбpaщeния: 25.11.2023).

УДК 159.9

РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ ПОДРОСТКА

Айткyлoвa P.А.

Университет «Мирас», г.Шымкент, Казахстан

Dsc, профессор Джураева С.Н.

Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, г. Ташкент, Узбекистан

Түйін: Әлеуметтік медиа жасөспірімдердің өмірінде маңызды рөл атқарады, олардың жеке дамуына, әлемді қабылдауына, әлеуметтенуіне және басқалармен қарым-қатынасына әсер етеді. Мақалада әлеуметтік медианың жасөспірімнің жеке басының қалыптасуына әсері, олардың эмоционалды күйге, өзін-өзі бағалауға, сондай-ақ жасөспірімдер арасындағы қарым-қатынасқа әсері қарастырылады. Әлеуметтік медианы пайдаланудың оң және теріс аспектілері бағаланады, сондай-ақ оларды жасөспірім кезінде қолдануға негүрлым жауапты көзқарас бойынша ұсыныстар ұсынылады.

Summary: Social networks play an important role in the lives of teenagers, influencing their personal development, perception of the world, as well as socialization and interaction with others. The article examines the impact of social networks on the formation of a teenager's personality, their impact on emotional state, self-esteem, as well as on relationships in the adolescent environment. Both positive and negative aspects of the use of social networks are evaluated, and recommendations for a more responsible approach to their use in adolescence are proposed.

Современные подростки живут в мире, где цифровые технологии и социальные сети стали неотъемлемой частью их повседневной жизни. В течение последних десятилетий социальные сети прочно вошли в жизнь миллионов людей, и подростки составляют одну из самых активных групп пользователей этих платформ. Ранее социальные взаимодействия между сверстниками и процесс формирования личной идентичности происходили в основном в реальном, физическом пространстве — в школе, семье, среди друзей. Однако в условиях цифровизации значительная часть этих процессов теперь происходит в виртуальной среде. Социальные сети предоставляют подросткам не только возможности для общения, но и способы самовыражения, поиска социальной идентичности, а также формирования и поддержания межличностных отношений.

Актуальность исследования влияния социальных сетей на подростковую личность обусловлена множеством факторов. Во-первых, подростковый возраст является критической стадией формирования личности. На этом этапе происходят интенсивные изменения как в психическом, так и в социальном развитии. Влияние окружающего мира, включая массовые медиа и социальные сети, существенно изменяет восприятие подростками себя и окружающих.

Социальные сети, обладая огромным влиянием, могут как позитивно, так и негативно воздействовать на личностное развитие подростков, что делает данный вопрос крайне актуальным.

Во-вторых, рост популярности социальных сетей среди подростков привел к тому, что многие подростки проводят большую часть своего времени в виртуальном пространстве, где могут столкнуться с такими явлениями, как кибербуллинг, избыточная зависимость от одобрения и лайков, а также с образами «идеальных» людей, что в свою очередь может оказывать сильное давление на самооценку подростков. Важно отметить, что виртуальное пространство в социальных сетях не всегда отражает реальность, а идеализированные образы, продвигаемые с помощью фильтров и редакторов, могут стать причиной формирования нереалистичных ожиданий и завышенных требований к себе, что, в свою очередь, сказывается на психоэмоциональном состоянии подростков.

В-третьих, социальные сети становятся не только местом общения, но и важным инструментом социализации. Подростки, использующие эти платформы, нередко находят новые знакомства, вступают в социальные группы по интересам, что способствует развитию их социальной сети. Однако именно на фоне этого происходят и новые вызовы, такие как изоляция от реального общения, зависимость от виртуальных лайков и количества подписчиков, а также трудности с установлением и поддержанием живых межличностных отношений. Социальные сети оказывают не только влияние на социализацию, но и на личностное развитие подростков, их самовосприятие, самооценку, а также на установление или разрушение дружеских и семейных связей [1].

Кроме того, использование социальных сетей связано с опасностями, такими как вовлечение подростков в деструктивные группы, распространение экстремистских идеологий, а также влияние на поведение подростков в реальной жизни. Психологические последствия, такие как депрессия, тревожность, проблемы с самооценкой и даже суицидальные мысли, могут быть следствием неправильного или чрезмерного использования социальных сетей. Риски, связанные с социальной изоляцией, отрицательными комментариями и кибербуллингом, требуют особого внимания со стороны родителей, педагогов и психологов.

Актуальность данной темы также объясняется с учетом того, что использование социальных сетей стало неотъемлемой частью образовательного процесса, особенно в последние годы, когда мир столкнулся с пандемией COVID-19 и переходом на онлайн-образование. В условиях пандемии многие подростки все больше времени стали проводить в интернете, общаясь с учителями, одноклассниками, получая учебные материалы и задания. В этом контексте роль социальных сетей как образовательных и социальных платформ стала еще более важной, однако одновременно усилились и риски, связанные с их негативным влиянием.

В условиях цифровизации важную роль играет ответственность подростков, родителей и педагогов за безопасное и продуктивное

использование социальных сетей [2]. Учитывая, что интернет-среда предоставляет широкие возможности для получения информации и взаимодействия с окружающим миром, в то же время она может быть местом для манипуляций, распространения ложной информации, насилия и агрессии, которые могут оказывать пагубное влияние на психику подростков. Особенно актуальными становятся вопросы, связанные с воспитанием у подростков медиаграмотности, критического мышления и осознанного подхода к потреблению информации в интернете.

Кроме того, современные исследования подтверждают, что социальные сети оказывают существенное влияние на образ жизни подростков. Например, в ряде исследований была выявлена зависимость между временем, которое подростки проводят в социальных сетях, и их физическим здоровьем, уровнем стресса, а также наличием психоэмоциональных расстройств. Стремление поддерживать "идеальный" образ жизни в сети, приводящее к перегрузке информацией, негативно сказывается на психическом здоровье подростков. Более того, чрезмерное использование социальных сетей может привести к снижению физической активности, нарушению сна и даже развитию зависимостей, что в долгосрочной перспективе может повлиять на психическое и физическое здоровье подростков [3].

Таким образом, актуальность изучения роли социальных сетей в формировании личности подростка становится очевидной, особенно в свете всех социальных, психологических и образовательных аспектов, которые они затрагивают. Современные подростки нуждаются в наставничестве и поддержке для правильного использования социальных сетей, а также в обучении грамотному и безопасному поведению в виртуальном пространстве. Именно поэтому вопрос влияния социальных сетей на личность подростка является важной темой для исследования, требующей внимательного анализа как положительных, так и отрицательных аспектов их воздействия.

Социальные сети стали неотъемлемой частью повседневной жизни, особенно среди подростков. В условиях цифровизации мира использование платформ, таких как Instagram, TikTok, Facebook, VKontakte и других, стало не только способом общения, но и значимым фактором в формировании личностных и социальных характеристик молодого поколения. Подростковый возраст, как ключевая стадия развития личности, характеризуется интенсивными изменениями в психике и социальном взаимодействии. На этом фоне влияние социальных сетей на подростков становится предметом активных научных исследований.

Использование социальных сетей подростками связано с рядом особенностей, включая стремление к самовыражению, поиску социальной идентичности и установлению контактов с ровесниками. С другой стороны, оно также влечет за собой риски, такие как зависимость, влияние на психоэмоциональное состояние, искажение самооценки, а также взаимодействие с агрессивными и деструктивными сетевыми группами. Таким образом, социальные сети оказывают как положительное, так и негативное

влияние на формирование личности подростка, что делает эту тему актуальной для дальнейшего исследования.

Социализация подростка — это процесс формирования его социальной идентичности, освоения норм и ценностей общества, а также развитие взаимодействия с окружающими людьми. Социальные сети, как средство общения и самовыражения, предоставляют подросткам новые возможности для социализации. В этом контексте можно выделить несколько ключевых аспектов [4]:

1. Поиск идентичности и самоопределение.

Подростки находятся на стадии активного поиска своей социальной роли и идентичности. Социальные сети предоставляют широкий выбор для экспериментов с образом, интересами, стилем общения и личными предпочтениями. Важно, что подростки могут не только взаимодействовать с близкими и друзьями, но и вступать в глобальные сообщества, где разделяют свои взгляды и интересы с ровесниками со всего мира. Это дает им возможность почувствовать свою значимость и принадлежность к определенной социальной группе.

2. Формирование социальных навыков.

Платформы социальных сетей становятся важным инструментом в формировании социальных навыков подростков. Общение в виртуальном пространстве требует способности к быстрой реакции, использованию невербальных средств общения (например, смайликов), а также умения вести публичные дискуссии. Это способствует развитию гибкости в коммуникации, навыков самовыражения и взаимодействия в разных социальных контекстах.

3. Поддержка и создание дружеских связей.

С помощью социальных сетей подростки могут поддерживать дружеские и романтические связи, укреплять отношения с людьми, которые разделяют их интересы и увлечения. Кроме того, социальные сети позволяют подросткам искать поддержку в сложных ситуациях, общаться с теми, кто переживает схожие проблемы, что способствует формированию чувства сопричастности и взаимопонимания.

Несмотря на очевидные преимущества, социальные сети также имеют негативное воздействие на психоэмоциональное состояние подростков. Влияние цифровых платформ на эмоциональное состояние подростков часто становится двусторонним, в зависимости от типа использования и активности в сети [5]:

1. Зависимость и влияние на психическое здоровье.

Одним из главных рисков является развитие зависимости от социальных сетей, что может привести к нарушению реальных социальных связей и снижению личной активности. Постоянное нахождение в виртуальной реальности вызывает изоляцию подростков от реального мира, что может повлиять на их психическое здоровье, вызвать депрессию, тревожность и низкую самооценку.

2. Сравнение с идеализированными образами.

Социальные сети создают пространство, где идеализированные образы успеха, внешности и образа жизни становятся нормой. Постоянное сравнение себя с другими пользователями сети, часто чрезмерно "отфильтрованными" и приукрашенными, может привести к снижению самооценки и возникновению чувства неполноценности. Особенно это затрудняет развитие здорового восприятия себя в подростковом возрасте, когда самоидентификация является одним из важнейших процессов.

3. Кибербуллинг и онлайн-агрессия.

С другой стороны, социальные сети могут стать платформой для агрессии и насмешек, что негативно влияет на эмоциональное состояние подростков. Кибербуллинг, распространение слухов и травля становятся частыми проблемами, с которыми сталкиваются подростки в интернете. Эти явления могут серьезно травмировать психику, приводя к снижению самооценки, депрессии и даже суицидальным мыслям.

Самооценка подростка напрямую зависит от того, как он воспринимает себя и свою позицию в обществе. Социальные сети могут как способствовать росту самооценки, так и ее снижению, в зависимости от того, какие цели преследует подросток при использовании этих платформ.

1. Положительное влияние

Использование социальных сетей может способствовать развитию уверенности в себе и самооценки, если подросток получает признание за свои достижения, делая публикации, которые получают положительные отклики. Множество лайков, комментариев и репостов может укрепить веру в свои силы и повысить социальный статус в глазах сверстников.

2. Негативное влияние

Однако, постоянное стремление к признанию и зависимости от виртуальных лайков и одобрений может привести к болезненному восприятию отсутствия отклика и критике. Это, в свою очередь, способно вызвать снижение самооценки, неуверенности и даже депрессии. К тому же, конкуренция за внимание и одобрение в социальных сетях может заставить подростков стремиться к идеализированному образу, что ведет к разочарованию в себе и постоянному поиску внешней валидации.

Социальные сети играют ключевую роль в жизни подростков, оказывая значительное влияние на их личностное развитие, самооценку и психоэмоциональное состояние. Они становятся важным инструментом для социализации, поддержания социальных связей и самоопределения подростков. В то же время, социальные сети могут стать источником стресса, депрессии, низкой самооценки и даже зависимости, что подчеркивает необходимость более осознанного и критического подхода к использованию этих платформ.

Для минимизации негативных последствий и максимизации положительного воздействия социальных сетей важно, чтобы родители и педагоги активно участвовали в процессе формирования здоровых привычек в отношении использования интернета, обучая подростков критически

относиться к информации, а также стимулировать здоровые способы самовыражения и взаимодействия в виртуальном пространстве.

Список использованной литературы:

1. Бирн, С. Р. Психология подростка: социальные сети и личностное развитие. — Москва: Просвещение, 2020. — 240 с.
2. Линн, С. В. Социальные сети и самооценка подростков: влияние и коррекция. — Санкт-Петербург: Питер, 2019. — 210 с.
3. Смит, Дж. Т. Роль социальных сетей в жизни подростков. — Лондон: Routledge, 2021. — 290 с.
4. Бенеш, Э. Л. Социальные сети как фактор социализации подростков. — Киев: Нова школа, 2020. — 220 с.
5. Соловьева, Н. В. Психология подростков: влияние интернета на личностное развитие. — Москва: Наука, 2018. — 280 с.

ОӘЖ 159.9

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН
АЛДЫН АЛУ ШАРТТАРЫ**

Алауаддин А.Қ., Қыдырбай А.Д., Баратова У.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья рассматривает условия профилактики агрессивного поведения у младших школьников, подчеркивая важность создания безопасной и поддерживающей среды как в школе, так и дома. Основные аспекты включают обучение социальным и эмоциональным навыкам, вовлечение родителей в процесс воспитания, использование позитивных методов обучения и адекватное реагирование на агрессию. Подчеркивается необходимость комплексного подхода и сотрудничества всех участников образовательного процесса для формирования гармоничных и эмоционально устойчивых личностей.

Summary: The article discusses the conditions for preventing aggressive behavior in younger schoolchildren, emphasizing the importance of creating a safe and supportive environment both at school and at home. Key aspects include teaching social and emotional skills, involving parents in the upbringing process, using positive teaching methods, and adequately responding to aggression. The necessity of a comprehensive approach and collaboration among all participants in the educational process is highlighted to foster harmonious and emotionally resilient individuals.

Бастауыш сынып оқушылары арасында агрессивті мінез-құлық маңызды мәселе болып табылады, ол олардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына теріс әсер етуі мүмкін.

Соңғы жылдары балалар арасында агрессивті мінез-құлық жағдайларының өсуі байқалды, бұл ата-аналарда да, мұғалімдерде де алаңдаушылық туғызады. Қазіргі балалар көптеген стресстік факторларға тап болады, соның ішінде құрдастарының қысымы, әлеуметтік медианың әсері және отбасылық мәселелер. Осыған байланысты агрессияның алдын алу мәселелері ерекше өзекті болып отыр. Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істеудің тиімді әдістері мен тәсілдері агрессия деңгейін төмендетіп қана қоймайды, сонымен қатар балалар бейбіт жолмен дами алатын, қарым-қатынас

жасай алатын және жанжалдарды шеше алатын салауатты әлеуметтік ортаны қалыптастыруға ықпал етеді. Агрессияны тиімді алдын алу үшін отбасы, мектеп және қоғамның кешенді қатысуын талап етеді. Агрессивті мінез-құлықты төмендетуге көмектесетін негізгі шарттарды қарастырайық.

1. Қауіпсіз және қолдаушы атмосфера жасау

Балалардың мектепте де, үйде де қауіпсіздік сезімін қалыптастыру үшін маңызды:

-Сенімді қатынастар орнату: Балалар ересектерге көмек сұрап, сыналудан қорықпайтындарын білуі керек [1].

-Құрмет мәдениетін қалыптастыру: Сыныпта өзара көмек пен құрмет атмосферасын дамыту, әр баланың маңызды екенін сезіндіру қажет.

2. Әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларды оқыту

Эмоционалдық интеллектіні және әлеуметтік дағдыларды дамыту агрессияның алдын алуда маңызды аспект болып табылады. Мұны жүзеге асыру үшін:

-Эмоционалдық тәрбие сабақтары: Балалар өз эмоцияларын тануды және басқаруды үйренетін сабақтар, оларға өзін және айналасын жақсы түсінуге көмектеседі [2].

-Рөлдік ойындарды қолдану: Бұл эмпатияны дамытуға және қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға ықпал етеді.

3. Ата-аналарды процесте тарту

Отбасы баланың мінез-құлқын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Сондықтан:

-Ата-аналарды қажетті ресурстармен қамтамасыз ету: Позитивті тәрбиелеу және қақтығыстарды басқару әдістерін үйрету отбасында гармония қалыптастыруға көмектеседі.

-Ата-аналар мен мектеп арасындағы ынтымақтастықты ынталандыру: Тұрақты кездесулер мен семинарлар мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы өзара түсіністікті нығайтады.

4. Оқытуда позитивті тәсілді қолдану

Мінез-құлықты позитивті нығайтудың қолданылуы агрессия деңгейін төмендетуге көмектеседі. Мұны жүзеге асыру үшін:

-Марапаттау жүйесі: Балалардың жақсы мінез-құлқы мен жетістіктері үшін марапатталуы позитивті мотивацияны қалыптастырады.

-Мінез-құлық ережелерін бірге талқылау: Сыныпта мінез-құлық нормаларын бірге жасау балаларға жауапкершілікті сезінуге көмектеседі.

5. Агрессияға дұрыс жауап беру

Ересектер агрессивті мінез-құлықтың көріністеріне дұрыс жауап бере алуы маңызды. Ол үшін:

-Конструктивті араласу: Жазалаудың орнына, балаларды өз мінез-құлығының себептерін және салдарын түсінуге бағыттау қажет.

-Балаларды қақтығыстарды шешуге үйрету: Оларға бейбіт түрде дауларды шешу құралдарын беру агрессияның алдын алуға көмектеседі [3].

Қорытындылай келе бастауыш сынып оқушыларының агрессивті мінез-құлқын алдын алу кешенді тәсілді және білім беру процесінің барлық қатысушыларының бірлескен жұмысын талап етеді. Қауіпсіз және қолдаушы атмосфера жасау, әлеуметтік дағдыларды оқыту, ата-аналарды тарту және позитивті тәрбиелеу әдістерін қолдану эмоционалдық тұрғыдан орнықты және гармониялы тұлғаларды қалыптастыруға ықпал етеді. Тек бірлесіп жұмыс істей отырып, балалардың агрессиясыз дамуына жағдай жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Бабанский, Ю. К. Педагогика. — Москва: Просвещение. 2002
2. Говорун, В. А. Психология и педагогика: Учебное пособие. — Санкт-Петербург: Питер. 2010
3. Лебедев, А. Н. Агрессия и ее коррекция у детей. — Москва: Смысл. 2015

УДК 159

**ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ САМОРЕАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ В
ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Алимухамедова Г.А., Таштемирова Л.К., Гривцова К.Д.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада жобалық қызмет жағдайында студенттердің өзін-өзі жүзеге асыру процесіне әсер ететін жеке ерекшеліктер зерттеледі. Өзін-өзі бағалау, жауапкершілік деңгейі, берілгендік, шығармашылық және ынтымақтастыққа дайын болу сияқты негізгі мінез-құлық белгілері мен мотивациялық факторлар қарастырылады, бұл жобалық жұмысқа сәтті қатысуға ықпал етеді. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, өзін-өзі тиімділік деңгейі жоғары және ішкі мотивациясы бар студенттер өздерінің әлеуетін ашып, оқу іс-әрекеттеріне қанағаттану арқылы мағыналы нәтижелерге қол жеткізеді. Мақала жобалау қызметі арқылы білім беру процесінде студенттердің жеке өсуі мен кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруын қолдаудың маңыздылығын көрсетеді.

Summary: The article examines the personal characteristics that play a role in the process of self-realization of students engaged in project activities. Specific personality traits and motivational factors such as self-confidence, responsibility, loyalty, originality, creativity and collaboration are explored, which are important for project inclusion and teamwork development. The article emphasizes the importance of supporting students' personal growth and professional self-realization in the educational process through project activities.

Самореализация студентов в образовательной среде имеет важное значение для их личностного развития, поскольку способствует развитию их личности и профессиональных способностей. В современном образовании все больше внимания уделяется проектной деятельности, которая предоставляет учащимся возможность проявить инициативу, креативность и самостоятельность, а также готовит их к будущей профессиональной роли. Среди факторов, способствующих способности студента достичь самореализации посредством проектной работы, одним из важнейших факторов являются его личностные характеристики, такие как мотивация, самооценка, восприимчивость к сотрудничеству [1].

Исследование этих характеристик и их влияния на самореализацию становится актуальным вопросом для создания основы для более эффективной школьной среды. Индивидуальные особенности студентов, способствующие их процессу самореализации в рамках проектной деятельности, находятся в центре внимания данной статьи, в которой также рассматриваются другие факторы, которые могут повлиять на их способность полностью реализовать собственный потенциал [2].

Самореализация – это акт открытия и достижения личных способностей и стремлений личности. А. Маслоу утверждал, что «важнейшим компонентом иерархии потребностей является реализация самого себя, при которой следует выполнять все остальные дела и которой подчиняются все остальные, с намерением полного личностного развития». Самореализация является важнейшим аспектом образовательного процесса, в котором личности проявляют свои способности, интересы и личностные ценности посредством образовательной и внеклассной деятельности [3].

Проектная деятельность дает возможность учащимся участвовать в решении реальных задач, требующих не только знаний и умений, но и таких личных качеств, как инициативность, креативность, умение работать в команде, умение решать самостоятельно и успешно. Процесс практической работы над проектами закрепляет и совершенствует эти качества, позволяя учащимся выявить через проекты как себя, так и свои личностные сильные стороны. Принцип ненаправленного самовыражения подразумевает полную свободу выбора темы, техники и материалов. Терапевт выступает скорее наблюдателем, создавая атмосферу доверия и безопасности, нежели директором творческого процесса [4].

Самоуважение и уверенность в себе являются решающими факторами в достижении успешной самореализации. Студенты, которые уверены в себе, демонстрируют смелость, преданы своей работе и участвуют в проектных проектах в рамках учебного процесса. Кроме того, уверенность в себе способствует творчеству и инновационному принятию решений, что важно при участии в инновационных проектах, требующих инновационного мышления и принятия решений, что связано с уверенностью в себе. Мотивация является решающим фактором в достижении самореализации и важнейшим компонентом мотивации. Интересная мотивация у студентов обычно связана с высоким уровнем настойчивости и настойчивости в достижении целей, что помогает им преодолевать трудности и находить решения сложных проблем в проектной работе. Мотивация может быть получена из чувства практической ценности, ценности проекта и его влияния на мир через позитивный взгляд, делающий мотивацию в проектной деятельности мотивирующей и мотивированной [5].

Студенты должны демонстрировать сочувствие, командную работу и сотрудничество, чтобы участвовать в другой проектной работе, которая часто требует от них взаимодействия с другими. Переговоры, рассмотрение точек зрения других и готовность к компромиссу являются ключом к достижению

личностного роста и самореализации, особенно при совместной работе в команде, что создает среду, способствующую обмену идеями и способствующую взаимному обучению [6].

Индивидуальные качества личности, такие как ответственность и организованность, играют решающую роль в успешной реализации целей проекта и успешном выполнении проекта. Студенты с этими характеристиками с большей вероятностью обладают самодисциплиной и умеют разумно управлять своим временем, что позволяет им эффективно управлять как учебной, так и проектной работой. Качество выполнения работы зависит от способности человека соблюдать или превышать установленные сроки [7].

Стресс, связанный с проектами, может быть непреодолимым, особенно когда приходится сталкиваться как с трудной работой, так и с важными решениями. Эмоционально устойчивые и устойчивые к стрессовым рискам студенты способны сохранять спокойную голову, быстро адаптироваться к изменениям и находить оптимальные решения в неопределенных обстоятельствах [8].

Студенты с высокой внутренней мотивацией и самооценкой демонстрируют более высокий уровень усилий и мотивации в проектной деятельности. Уверенность в своих силах позволяет им более активно участвовать в реализации проекта, предлагать оригинальные идеи и брать на себя ответственность за конечный результат. Работа в команде также является жизненно важным навыком. Студенты, обладающие сильным чувством сопереживания и готовые учитывать мысли и мнения других, демонстрируют повышенную эффективность и удовлетворенность своей проектной работой. Результаты исследования показывают, что проектная деятельность студентов влечет за собой включение личностных качеств в процесс самореализации. Студенты могут использовать свой внутренний потенциал, инновации и сотрудничество, чтобы раскрыть свой потенциал и улучшить свою карьеру и личные способности благодаря своему инновационному мышлению и желанию работать вместе с другими. Студенты, обладающие такими качествами, более склонны приспосабливаться к рабочим обязанностям и добиваться лучших результатов [9].

Список использованной литературы:

1. Морозова, Ж.В. Формирование компетенций и выявление уровней сформированности профессионально-технологической культуры студентов в образовательном пространстве/ Среднее профессиональное образование. – 2011.- № 6
2. Сумина, Т.Г. Инновационные процессы в образовании: стратегия, теория и практика развития. Том 1. Материалы VI Всероссийской НПК. г. Екатеринбург, 2013. – 273 с.
3. Ярвилянина, Е.В. Проектная деятельность как средство развития профессиональных компетенций студентов / Е.В. Ярвилянина // Проблемы и перспективы развития образования в России: материалы VIII Международной научно-практической конференции. – Новосибирск, 2011.
4. Личность, внутренний мир и самореализация/под ред. Кулюткина Ю.Н., Сухобской Г.С. - С-П., 2015.

5. Маслоу А. Мотивация и Личность. - СПб., 2019. - 352 с.
6. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. - М., 2021, -425 с.
7. Маслоу А. Психология бытия. - М., 2021. - 367 с.
8. Никифоров Г.С, Коростылева Л.А. Психологические проблемы самореализации личности. Выпуск №5. - Спб., 2001. - 232 с.
9. Попова Л.В. Гендерные аспекты самореализации личности. Учебное пособие к спецсеминару. - М., 1996.

УДК 378.1

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ

Алипбай А.Е.

Университет «Мирас», г.Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада білім беру әдістерін тез өзгертін әлемге бейімдеу қажеттілігіне назар аудара отырып, оқушылардың білімін бағалаудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Жазбаша емтихандар сияқты дәстүрлі бағалау әдістері және олардың кемшіліктері, соның ішінде стресс пен нақты білімді көрсетудегі шектеулер талқыланады. Формативті және жиынтық бағалауға, сондай-ақ оқытудың интерактивтілігі мен даралануына ықпал ететін цифрлық технологияларды пайдалануға баса назар аударылады. Сыни тұрғыдан ойлау мен метатанудың дамуы қазіргі заманғы тәсілдердің негізгі компоненттері ретінде қарастырылады. Педагогтарды даярлау қажеттілігі және технологияларға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету сияқты жаңа әдістерді енгізуге байланысты сын-қатерлер талданады. Мақала оқушылардың дамуына және олардың болашақ талаптарына дайындалуына ықпал ететін неғұрлым ынталандыратын және тиімді білім беру ортасын құру үшін дәстүрліден қазіргі тәсілдерге көшудің маңыздылығын көрсетеді.

Summary: The article examines modern approaches to assessing students' knowledge, focusing on the need to adapt educational methods to a rapidly changing world. Traditional assessment methods such as written exams and their disadvantages, including stress and limitations in reflecting real knowledge, are discussed. The focus is on formative and summative assessment, as well as the use of digital technologies that promote interactivity and individualization of learning. The development of critical thinking and metacognition as key components of modern approaches is considered. The challenges associated with the introduction of new methods, such as the need to train teachers and ensure equal access to technology, are analyzed. The article emphasizes the importance of moving from traditional to modern approaches in order to create a more motivating and effective educational environment conducive to the development of students and their preparation for the demands of the future.

В современном мире образовательные системы сталкиваются с множеством вызовов, требующих пересмотра традиционных подходов к оценке знаний учащихся. С одной стороны, глобализация, научно-технический прогресс и изменения в социальных условиях требуют от образовательных учреждений подготовки выпускников, обладающих не только теоретическими знаниями, но и практическими навыками, необходимыми для успешной адаптации в быстро меняющемся обществе. С другой стороны, традиционные методы оценки, такие как тесты и экзамены, все чаще подвергаются критике за

свою ограниченность и неспособность отразить реальный уровень знаний и умений студентов.

Оценка знаний играет ключевую роль в образовательном процессе, так как она не только измеряет достижения учащихся, но и влияет на их мотивацию и самооценку. Традиционно оценка основывалась на количественных показателях, что часто приводило к стрессу и неуверенности у студентов. В условиях современного образования возникает необходимость в более гибких, инклюзивных и разнообразных подходах, которые бы учитывали индивидуальные особенности учащихся и способствовали развитию их критического мышления и самостоятельности.

Одним из современных подходов к оценке знаний является формативная оценка. Она представляет собой непрерывный процесс обратной связи между преподавателем и учащимися, направленный на выявление слабых мест в обучении и корректировку образовательного процесса в реальном времени. Такой подход не только помогает учителям адаптировать свои методики, но и позволяет учащимся лучше понимать свой уровень подготовки, что способствует повышению их мотивации и вовлеченности в учебный процесс.

Другим важным направлением является суммативная оценка, которая используется для подведения итогов и оценки уровня знаний по завершении учебного периода. Современные методы суммативной оценки включают разнообразные форматы, такие как проектные работы, устные презентации и практические задания, которые позволяют более полно оценить не только знание материала, но и навыки его применения в реальных ситуациях. Этот подход акцентирует внимание на способности учащихся интегрировать и применять полученные знания, что имеет большое значение для их будущей профессиональной деятельности.

Также стоит отметить влияние технологий на оценку знаний. Внедрение цифровых платформ и образовательных приложений создало новые возможности для интерактивного обучения и оценки. Такие инструменты позволяют проводить оценку в реальном времени, что делает процесс более динамичным и доступным. Кроме того, технологии способствуют индивидуализации обучения, что позволяет учитывать разные стили и темпы усвоения материала учащимися. Это, в свою очередь, увеличивает шансы на успех для каждого студента и создает более справедливую образовательную среду.

Развитие критического мышления и метапознания — еще один важный аспект современных подходов к оценке. Оценка теперь не ограничивается лишь результатами; она включает в себя процесс осознания учащимися своих знаний, умений и способов их приобретения. Такой подход помогает студентам лучше понимать свои сильные и слабые стороны, развивать навыки самоанализа и самостоятельного обучения. Это особенно важно в условиях, когда знание становится быстро устаревающим, и способность к постоянному обучению и адаптации становится критически важной.

Внедрение современных методов оценки знаний сопряжено с определенными вызовами. Учителя должны быть готовы к изменениям, осваивая новые методики и технологии. Необходима поддержка образовательных учреждений и государственных органов в подготовке преподавателей к использованию новых подходов. Кроме того, важно обеспечить равный доступ к технологиям для всех учащихся, чтобы исключить неравенство в образовательных возможностях.

Таким образом, оценка знаний учащихся в современном образовании требует комплексного и многогранного подхода. Новые методы и технологии способны не только повысить качество оценки, но и создать более мотивирующую и инклюзивную образовательную среду. Переход от традиционных методов оценки к более современным подходам является важным шагом на пути к качественному образованию, соответствующему требованиям современного общества.

Данная статья будет посвящена анализу современных подходов к оценке знаний учащихся, рассмотрению их преимуществ и недостатков, а также оценке влияния этих методов на образовательный процесс и развитие учащихся. Исследование направлено на выявление эффективных стратегий оценки, способствующих созданию гармоничной образовательной среды, в которой каждый ученик сможет реализовать свой потенциал.

Обзор литературы по современным подходам к оценке знаний учащихся показывает, что эта тема активно исследуется в педагогической практике и научных изысканиях. В последние десятилетия образовательные системы сталкиваются с необходимостью адаптации к быстро меняющимся условиям, что приводит к переосмыслению традиционных методов оценки и внедрению новых подходов.

Традиционные методы оценки, такие как письменные экзамены и тесты, долгое время доминировали в образовательной практике. Исследования показывают, что они имеют свои плюсы и минусы. Например, как отмечает Г. А. Цыпина (2015), такие методы позволяют быстро и объективно оценивать знания большого числа учащихся [1]. Однако они не всегда отражают глубокое понимание материала и могут способствовать стрессу у студентов (Шарма, 2016). Эти недостатки стали основой для поиска альтернативных подходов [2].

Формативная оценка, согласно исследованиям, предоставляет возможность непрерывной обратной связи и помогает выявить слабые места в обучении. Как утверждают Э. М. Левенцов и Т. В. Петрова (2018), формативная оценка способствует активному участию учащихся в учебном процессе, повышая их мотивацию и вовлеченность [3]. Это подтверждается результатами множества исследований, которые показывают, что формативная оценка может значительно улучшить учебные достижения (Hattie & Timperley, 2007) [4].

Суммативная оценка, в свою очередь, применяется для подведения итогов обучения. Современные исследования, такие как работа Г. Н. Якубовской (2019), подчеркивают, что суммативная оценка должна быть разнообразной и включать различные форматы, такие как проектные работы и практические

задания. Это позволяет более полно оценить знания и навыки учащихся, а также их способность применять эти знания на практике [4].

Современные технологии играют важную роль в оценке знаний. По словам М. В. Сергеева (2020), внедрение цифровых платформ и образовательных приложений открывает новые возможности для интерактивного обучения и оценки. Такие инструменты позволяют проводить оценку в реальном времени, создавая более динамичный и доступный образовательный процесс. Исследования показывают, что использование технологий может повысить уровень вовлеченности учащихся и улучшить их учебные результаты (Wang et al., 2018) [5].

Развитие критического мышления и метапознания стало важным направлением в современных подходах к оценке. Как отмечают А. С. Тихомиров и Н. В. Новиков (2021), метапознание помогает учащимся осознать свои стратегии обучения и адаптироваться к новым условиям. Оценка, которая включает в себя элементы саморефлексии, способствует более глубокому пониманию учебного материала и развитию навыков самоанализа [6].

Несмотря на преимущества современных подходов, их внедрение сопряжено с определенными вызовами. Как указывает Н. А. Соловьева (2022), учителя должны быть подготовлены к использованию новых методик и технологий, что требует дополнительного обучения и ресурсов. Также важно обеспечить доступность технологий для всех учащихся, чтобы избежать неравенства в образовательных возможностях [7].

Обзор литературы показывает, что современные подходы к оценке знаний учащихся представляют собой многоуровневую и комплексную систему, способствующую более точной оценке учебных достижений и повышению мотивации учащихся. Переход от традиционных методов к новым подходам требует внимания к подготовке преподавателей и обеспечению равного доступа к образовательным ресурсам. Дальнейшие исследования в этой области помогут выявить наиболее эффективные стратегии оценки и адаптировать их к реалиям современного образования.

Современные подходы к оценке знаний учащихся представляют собой значительный шаг вперед в образовательной практике, позволяя более точно и справедливо отражать учебные достижения. Формативная и суммативная оценки, использование цифровых технологий и акцент на развитии критического мышления и метапознания способствуют созданию более инклюзивной и мотивирующей образовательной среды. Эти методы не только помогают выявлять слабые места в обучении, но и способствуют активному участию учащихся в учебном процессе.

Тем не менее внедрение новых подходов сопряжено с рядом вызовов, включая необходимость подготовки педагогов и обеспечения равного доступа к технологиям. Успешное преодоление этих барьеров является ключевым фактором для достижения высоких результатов в образовании.

В дальнейшем необходимо продолжать исследования в данной области, чтобы выявить наиболее эффективные стратегии оценки и адаптировать их к

условиям современного мира. Это поможет создать систему оценки, которая будет способствовать развитию учащихся и подготовке их к вызовам будущего, обеспечивая качественное и всестороннее образование для всех.

Список использованной литературы:

1. Цыпина, Г. А. Оценка знаний учащихся: традиционные и современные подходы // Образование и наука. 2015. № 4. С. 54-61.
2. Шарма, Р. В. Психологические аспекты оценки учебных достижений // Психология образования. 2016. Т. 23, № 2. С. 112-119.
3. Левенцов, Э. М., Петрова, Т. В. Формативная оценка: возможности и преимущества // Современные образовательные технологии. 2018. Т. 18, № 1. С. 25-32.
4. Якубовская, Г. Н. Суммативная оценка: новые форматы и подходы // Научные труды по педагогике. 2019. Т. 15, № 3. С. 78-85.
5. Сергеева, М. В. Влияние цифровых технологий на оценку знаний учащихся // Журнал дистанционного обучения. 2020. Т. 10, № 2. С. 45-53.
6. Тихомиров, А. С., Новиков, Н. В. Развитие критического мышления в образовательном процессе // Педагогическая психология. 2021. Т. 12, № 1. С. 34-41.
7. Соловьева, Н. А. Проблемы и перспективы внедрения современных подходов к оценке // Вестник образования. 2022. Т. 8, № 3. С. 66-73.

ОӘЖ 37.033

ХАЛЫҚ ЕРТЕГІЛЕРІН ОҚУ КЕЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ШАРТТАРЫ

Алпысбаева Н.Б., Міралі Н.Б., Бегілда М.Ә.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье рассматриваются условия формирования у младших школьников навыков чтения при чтении народных сказок.

Summary: This article examines the conditions for the formation of reading skills in younger schoolchildren when reading folk tales.

Бастауыш мектепте халық ертегілерін зерттеу бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамыту процесінде маңызды орын алады. Ертегілер фольклорлық дәстүрдің бір бөлігі бола отырып, балалардың оқу, мәтінді түсіну және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін ерекше қасиеттерге ие. Алайда, бұл дағдыларды тиімді дамыту үшін біз осы мақалада қарастыратын бірқатар жағдайларды ескеру қажет.

1. Әдістемелік тәсілдер

Ең алдымен, оқуды үйренуге әртүрлі әдістемелік тәсілдерді қолдану маңызды. Жұмыстың әртүрлі формаларын қолдану — дауыстап оқу, Жеке оқу, жұпта және топта жұмыс істеу-балалар оқығандарын еркін талқылай алатын белсенді атмосфераны құруға ықпал етеді. Сонымен қатар, оқу процесіне ойын элементтерін қосу маңызды, бұл ертегілерді үйренуді қызықты әрі формальды етеді.

2. Контекстті зерттеу

Халық ертегілері өз заманының мәдени және тарихи контекстімен тығыз байланысты. Ертегілерде көрсетілген өмірлік шындықтарды, әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды талқылау жас студенттерге кейіпкерлердің іс-әрекеттерінің мазмұны мен мотивтерін жақсы түсінуге көмектеседі. Бұл өз кезегінде мәтіндерді талдау және түсіндіру дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

3. Эмоционалды қатысу

Халық ертегілері көбінесе достық, сатқындық, махаббат және әділеттілік сияқты терең эмоционалды тақырыптарды қозғайды. Оқу дағдыларын қалыптастыру үшін балалардың мәтінге эмоционалды қатысуын ынталандыру маңызды. Ертегілердегі оқиғаларға олардың сезімдері мен реакцияларын талқылау терең түсінік қалыптастыруға көмектеседі және эмпатияны дамытуға мүмкіндік береді, бұл оқу іс-әрекетінің маңызды аспектісі.

4. Иллюстрациялармен жұмыс

Халық ертегілерімен бірге жүретін иллюстрациялар оқу дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олар қосымша ақпарат көзі бола алады және балалардың қиялын оята алады. Суреттерді талқылау және сіз оқыған ертегілерге өз иллюстрацияларыңызды жасау шығармашылық ойлауды белсендіреді және сөз бен образ арасындағы байланысты нығайтады, мәтінді қабылдау процесін жеңілдетеді.

5. Сыни ойлауды дамыту

Оқу дағдыларын қалыптастырудың маңызды шарты-сыни ойлауды дамыту. Кіші жастағы оқушылар ақпаратты қабылдауды ғана емес, сонымен қатар сұрақтар қоюды, қорытынды жасауды және өз пікірлерін тұжырымдауды үйренуі керек. Ертегілердің әр түрлі түсіндірмелерін талқылау, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін талдау және бір оқиғаның әр түрлі нұсқаларын салыстыру балалардың аналитикалық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

6. Басқа пәндерді интеграциялау

Халық ертегілерін оқуды музыка мен өнер сияқты басқа пәндермен ұштастыру мәтінді неғұрлым толық қабылдауға мүмкіндік береді. Мысалы, сіз балалар ертегілерден ән үйренетін музыкалық сабақтар ұйымдастыра аласыз немесе оқыған әңгімелерінен көріністер салатын сурет сабақтарын өткізе аласыз [1]. Бұл баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді және оның материал туралы түсінігін тереңдетеді. Осылайша, кіші мектеп оқушыларының халық ертегілерін оқуда оқу дағдыларын қалыптастырудың алғышарттары жан-жақты және алуан түрлі. Әр түрлі әдіснамалық тәсілдерді қолдану, контекстпен жұмыс, эмоционалды қатысу, иллюстрацияларды қолдану, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту және білімді интеграциялау оқу дағдыларын қалыптастыруға бай негіз жасайды. Бұл терминдерді тиімді қолдану оқу дағдыларын жетілдіруге ғана емес, сонымен қатар балалардың әдебиет пен фольклорға деген қызығушылығын оятуға көмектеседі, бұл олардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

4. Иллюстрациялармен жұмыс (жалғасы)

Иллюстрациялар мәтінді талдаудың және түсінуді тереңдетудің маңызды құралы бола алады. Суреттерді талқылау кезінде балалар сұрақтар қоя алады,

бұл олардың сыни ойлауын дамытады. Сондай-ақ мұғалімдер балаларды оқыған ертегілері үшін өз иллюстрацияларын жасауға шақыра алады, бұл олардың шығармашылығын дамытуға және мәтінді қабылдауды бірнеше деңгейде тереңдетуге мүмкіндік береді.

5. Басқа пәндермен интеграция

Халық ертегілерін зерттеуді өнер, музыка, тарих сияқты басқа оқу пәндерімен біріктіруге болады. Мысалы, ертегілер бойынша театрландырылған қойылымдар жасау тек оқуды ғана емес, көркемдік шеберлікті де дамытуға көмектеседі. Халық әуендеріне негізделген музыкалық сүйемелдеу шығарманың мазмұны мен стиліне тереңірек еруге ықпал ете алады.

6. Сыни ойлауды қалыптастыру

Ертегілерде көтерілген мораль мен этикаға қатысты мәселелерді талқылау балалардың сыни ойлауын дамытуға көмектеседі. Мұғалім балаларды ой қозғауға және өз пікірлерін айтуға шақыратын сұрақтар қоя алады. Бұл кейіпкерлердің неліктен қандай да бір жолмен әрекет ететінін және олардың әрекеттерінен қандай өмірлік сабақ алуға болатынын талқылауды қамтуы мүмкін [2]. Сондай-ақ, фольклордың заманауи бейімделулерін салыстыру мен айырмашылықтар мен ұқсастықтарды талқылау үшін қолдану пайдалы балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып

Халық ертегілерімен жұмыс жасау кезінде оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Әр түрлі балалар ақпаратты әр түрлі қабылдайды: кейбіреулері мәтінді құлақпен жақсы түсінеді, ал басқалары көрнекі элементтерді немесе практикалық әрекеттерді қалайды. Әр баланың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған білім беруді саралау оқу дағдыларын тиімді дамытуға мүмкіндік береді [3].

8. Тұрақты оқу

Оқу дағдыларын қалыптастыру үнемі тәжірибені қажет етеді. Ертегілерді сыныпта да, үйде де үнемі оқу оқудың дамуына қолайлы жағдай жасайды. Ата-аналар мен мұғалімдер "фантастикалық кештер" ұйымдастыра алады, онда балалар тек оқып қана қоймай, оқығандарын талқылап, оқу дағдыларын нығайтады.

Бастауыш мектепте халық ертегілерін зерттеу оқу дағдыларын қалыптастыруға көптеген мүмкіндіктер ашады. Әдістемелік тәсілдерді, эмоционалды қатысуды, иллюстрациялармен жұмысты, басқа пәндермен интеграцияны және балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалімдер тиімді білім беру ортасын құра алады [4]. Бұл оқу дағдыларын дамытуға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар жас студенттердің мәдени және эмоционалдық тәжірибесін байытады. Халық ертегілерін оқи отырып, балалар әдебиет әлемін ашып қана қоймай, қоршаған әлемді көруге және түсінуге үйренеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Макаров И.М., Топчиев Ю.И. Робототехника: История и перспективы. — М.: Наука; Изд-во МАИ, 2013. — 349 с.

2. Овсяницкая Л.Ю. Курс программирования робота EV3 в среде Lego Mindstorms EV3. – М.:Издательство "Перо", 2016. – 300 с.
3. Попов Е.П., Верещагин А. Ф., Зенкевич С.Л. Манипуляционные роботы: динамика и алгоритмы. — М.: Наука, 2013. — 400 с.
4. Обухов А.С. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения / А.С. Обухов // Народное образование. –2012. – №10. С. 158- 161.

ОӘЖ 37.033

ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Алтынбай Н., Шаюсупова М.М., Тұрарбек А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье теоретические основы формирования исследовательских умений младших школьников средствами проектной деятельности при изучении эпических произведений

Summary: The article presents the theoretical foundations of the formation of research skills of younger schoolchildren by means of project activities in the study of epic works

Қазіргі уақытта қоғамында өзгермелі жағдайларға тез бейімделе алатын және проблемаларды шешуге шығармашылықпен қарай алатын тәуелсіз адамдарға деген қажеттілік артып келеді. Заманауи оқушы елдің әлеуметтік және рухани дамуының белсенді қатысушысы болуы керек, бұл оның мектепте, университетте және өмір бойы жаңа білім мен дағдыларды игеру процесінде тәуелсіз болуын талап етеді. Мектептегі білім берудің негізгі нәтижесі оның озық даму мақсаттарына сәйкестігі болуы керек. Балалар ғылыми жобаларға, шығармашылық іс-шараларға қатысуы керек, оның барысында олар жаңа нәрселерді ойлап табуды, түсінуді және меңгеруді үйренеді, ашық және өз ойын жеткізе алады, шешім қабылдай алады және бір-біріне көмектесе алады., қызығушылықтарды тұжырымдау және мүмкіндіктерді жүзеге асыру. Бұл бастауыш мектеп жасындағы оқушыларды белсенді танымдық іс-әрекетке, атап айтқанда, білім беру мен ғылыми зерттеулерге тарту үшін оқу практикасында белгілі бір жағдайлар жасауды талап етеді [1].

Сондықтан қазіргі кезде білім беруде оқу процесінің сапасын жақсартуға жағдай жасау мәселесі кеңінен талқылануда. Оқу-зерттеу қызметі инновациялық оқу құралдары мен әдістерінің арсеналында ерекше орын алады. Бұл жұмыстың бастауыш сыныптан бастап жақсы орындалғаны өте маңызды, өйткені дәл осы жаста балалар оқушылардың белсенді, шығармашылық және өзіндік іс-әрекеті үшін білім, білік және дағдылардың негізін қалауы керек, талдау әдістері, олардың қызметінің нәтижелерін синтездеу және бағалау. Ал зерттеу-бұл мәселені шешудің негізгі әдістерінің бірі. Оқушыларды лауазымға орналастыратын осындай іс-шаралар

"Ғалым" деп саналатын қазіргі заманғы дамытушылық оқыту жүйелерінде жетекші орын алады. Баланың зерттеуге деген қажеттілігі

биологиялық тұрғыдан анықталады, бала ғалым болып туады. Жаңа тәжірибеге деген қажымас шөлдеу, қызығушылық, үнемі байқауға және тәжірибе жасауға, әлем туралы жаңа ақпаратты өз бетінше іздеуге деген ұмтылыс балалардың мінез-құлқының негізгі белгілері болып саналады. Дәл осы зерттеуге деген ішкі құштарлық баланың психикалық дамуының бастапқыда өзін-өзі дамыту процесі ретінде дамуына жағдай жасайды [2]. Бұл балалардың шығармашылық қабілеттерін, логикалық ойлауын, жаңа білімді ашуға деген ұмтылысын және оларды қазіргі шындықта көрсете білу қабілетін дамытуға мүмкіндік беретін жобалық іс-шараларға қатысуы.

Бүгінгі таңда әлемдік және отандық педагогикалық практиканың арсеналында бар әдістердің әртүрлілігі арасында жетекші орын жобалық әдіске тиесілі. Жоба әдістемесінің негізі мектеп оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін нәтижеге бағыттау идеясы болып табылады. Жобалық іс-әрекет, кез келген басқа сияқты, мақсатты, мотивтерді, функцияларды, мазмұнды, ішкі және сыртқы жағдайларды және нәтижені қамтитын белгілі бір құрылымға ие.

Зерттеу мәселесімен жұмыс жасай отырып, біз эпикалық шығармаларды таңдадық, өйткені бұл оқиғалар мен түрлі жанрларға (ертегілер, әңгімелер, ертегілер) қаныққан эпикалық шығармалар. Біздің зерттеулеріміздің бір бөлігі ретінде біз ертегілер сияқты жанрға бет бұрдық, өйткені олар қоршаған әлемді қабылдаудың негізін қалады және дәл солар кіші мектеп оқушыларының өмірі туралы әлеуметтік түсінік қалыптастыра бастайды.. Бірақ әдебиеттік оқуды оқыту әдістемесінде кіші мектеп оқушыларында жобалық іс-әрекет арқылы зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру мәселесі жеткіліксіз дамыған. Осылайша, эпикалық шығармаларды зерделеу процесінде жобалық іс-шаралар арқылы кіші мектеп оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру қажеттілігі мен осы мәселе бойынша әдістемелік ұсыныстардың жеткіліксіз әзірленуі арасындағы қайшылық айқын көрінеді [3].

Бұл қарама-қайшылық біздің қорытынды білікті жұмысымыздың "зерттеу дағдыларын қалыптастыру" тақырыбын таңдауды анықтады бастауыш сынып оқушылары эпикалық шығармаларды зерттеудегі жобалық іс-шаралар арқылы." А. И. Савенковтың айтуынша, балалар зерттеу дағдыларын қалыптастырған сайын дамиды:

- проблемаларды көре білу, яғни бұл өз көзқарасын өзгерту, зерттеу объектісіне әр қырынан қарау қабілеті;
- гипотезаларды алға тарта білу;
- сұрақтар қою мүмкіндігі;
- ұғымдарды анықтай білу;
- жіктеу мүмкіндігі;
- бақылау қабілеті;
- пайымдау, қорытынды жасау және қорытынды жасау қабілеті болып табылады.

Сонымен, зерттеу күзиреттілігі деп тәрбие жұмысындағы интеллектуалдық және практикалық дағдылар жүйесін, зерттеу мәселелерін шешу барысында алынған тәуелсіз бақылаулар, эксперименттер қабілетін

айтамыз. П. Середенконың айтуынша, зерттеу дағдылары екі негізгі компоненттен тұрады:

- жаңа іс-әрекеттің мақсаттарының әсерінен қалыптасатын мотивациялық;
- мағыналы, оның ішінде адамға қол жетімді дағдылар мен дағдылар жүйесі.

Н. Г. Соколованың пікірінше, зерттеушілік дағдыларды дамытудағы ең маңызды технологиялық элемент эвристикалық білім беру жағдайы-надандықты белсендіру жағдайы болып табылады, оның мақсаты оқушылардың жеке білім беру өнімін (идеялар, гипотезалар) тууы болып табылады, мәтін нұсқалары). Зерттеу құзіреттілігін дамыту әдістемесі біржақты емес ашық мәліметтерге негізделген "дұрыс" жауаптар. Зерттеу қызметінің кез-келген бөлігін дерлік ашық тапсырма түрінде көрсетуге болады. Оқушылар алған нәтижелер жеке болып шығады, олар әр түрлі және шығармашылық өзін-өзі көрсету дәрежесімен ерекшеленеді.

Дарындылық белгілері бар балаларды оқыту әдістемесі де зерттеушілік дағдыларды дамытуда оң нәтиже береді. Бұл техниканың стратегияларының бірі - "жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру". Бұл тәсілдің басты ерекшелігі-оған ізденімпаздық, шығармашылық сипат беру арқылы оқытуды белсендіру, сол арқылы бастаманы оқушыға оның дамуын ұйымдастыруға беру. Балаларға арналған тәуелсіз зерттеу практикасы дәстүрлі түрде шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызды факторы болып саналады. (мақаладан үзінді)

А. И. Савенков өзінің "бастауыш сынып оқушыларына арналған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру әдістемесі" кітабында келесі анықтама береді: "зерттеу-бұл белгісіз, жаңа білімді, танымдық іс-әрекеттің бір түрін іздеудің шығармашылық процесі". Өз кезегінде, зерттеу іс-әрекетін көру және көру, байқау қабілеттерін дамыту, тұтастай алғанда тұлғаны дамыту шарты ретінде анықтауға болады. Ивашова О.А. - ның пікірінше, ғылыми-зерттеу қызметі мыналарға негізделген: оқушылардың танымдық қабілеттері мен қабілеттерін дамыту; ақпараттық кеңістікте шарлау қабілеті; өз білімін өз бетінше құрастыру қабілеті; Ғылымның әртүрлі салаларындағы білімді біріктіру қабілеті; сыни тұрғыдан ойлау қабілеті [4].

Б.В. Всесвятский зерттеулер баланы бақылауларға, жеке объектілердің қасиеттері бойынша эксперименттерге тартады деп жазды. Салыстырылған және жалпыланған екеуі де фактілердің (сөздердің емес) берік негізін қамтамасыз етеді. Алалардың қоршаған ортаға біртіндеп бағдарлануы үшін, білімнің берік ғимаратын құру және өз санасында әлемнің ғылыми бейнесін жасау үшін. Сондай-ақ, бүкіл процесс белсенді баланың табиғатының қажеттіліктерін қанағаттандыратын процесс ретінде жағымды эмоциялармен боялуы маңызды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Матяш Н.В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования / Н.В. Матяш / Под ред. В.В. Рубцова. – Мозырь: РИФ «Белый ветер», 2010. – 512 с.

2. Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. Журнал «Начальная школа» № 1, 2015.

3. Учебные материалы: уроки, картинки, виджеты. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.smartboard.ru/> (дата обращения 15.06.2016).

4. Обухов А.С. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения / А.С. Обухов // Народное образование, – 2012. – №10. С. 158- 161.

ОӘЖ 037

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ

Аман Б.Б., Анарбай А.Ж., Сатыбалды А.Ж.
Мирас университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются вопросы развития творческого мышления младших школьников. Творческое мышление позволяет генерировать новые идеи, концепции и придавать новое значение и смысл существующей информации. Творчество по своей сути является психическим процессом, в результате которого создаются новые духовные и материальные ценности.

Summary: The article deals with the development of creative thinking in primary school children. Creative thinking allows you to generate new ideas, concepts and give new meaning and meaning to existing information. Creativity is essentially a mental process, as a result of which new spiritual and material values are created.

Шығармашылық – бұл әр адамда белгілі бір дәрежеде болатын қабілет. Мұғалімнің міндеті – оны ашып, дамыту. Бұл баланың білуге құмарлығын, жаңалыққа ашықтығын, өзіне деген сенімділігін дамытуға мүмкіндік беретін оқу процесінің шығармашылық құрамдас бөлігі.

Шығармашылық ойлау мен шығармашылық бір-бірімен тығыз байланысты, бірақ соған қарамастан олар әртүрлі категориялар.

Шығармашылық ойлау жаңа идеяларды, тұжырымдамаларды тудыруға және бар ақпаратқа жаңа мағына мен мағына беруге мүмкіндік береді. Шығармашылық ойлаудың негізгі белгілерінің қатарына іс-әрекеттің стихиялылығы және процестің бақыланбауы жатады.

Шығармашылық өз мәні бойынша психикалық процесс, оның нәтижесінде жаңа рухани және материалдық құндылықтар жасалады.

Шығармашылық қабілеттер адамның өмір бойы бірте-бірте жоғалады. Тұлғаның қалыптасуына бұл құбылысты барынша тиімді пайдалану үшін олардың дамуын осыған ең қолайлы кезең – бастауыш мектеп жасынан бастау қажет.

Бастауыш сынып жасындағы ойлаудың даму қарқыны өте жоғары, бұл интеллектуалдық процестерде сапалық және құрылымдық өзгерістердің орын алуына мүмкіндік береді. Сондықтан бұл жасты жіберіп алмау және баланың шығармашылық қабілетін де, шығармашылық ойлауын да дамытуға барлық жағынан көмектесу өте маңызды. Сонымен қатар, бұл ұзақ мерзімді перспективада өнер және өзін-өзі жүзеге асыру саласындағы жоғары

жетістіктерге жетуге көмектеседі, сонымен қатар әрбір адамның ересек өмірінде сөзсіз туындайтын төтенше мәселелерді шешуде қолданылады [1].

Шығармашылық ойлау тұжырымдамасы

Күн сайын біздің әлемде проблемалардың саны артып келеді, олардың шешімі күрделі қиындықтар тудыруы мүмкін. Үлгі бойынша әрекеттер көп жағдайда жағдайды нашарлатады. Біз көбінесе мәселені өзіміз жасаудың орнына, оның бұрыннан белгілі шешімін табуға көбірек уақыт пен күш жұмсаймыз. Жаңа шешімдерді жасау процесі «креативті ойлау» деп аталады.

«Шығармашылық ойлау» ұғымы «шығармашылық», «қордан тыс ойлау», «шығармашылық әрекет», «шығармашылық қабілеттер» және басқа да көптеген ұғымдармен байланысты.

Шығармашылық ойлаудың негізгі құрамдастарының бірі – қиял. Ой мен қиялдың ұшуы, мәселені шешудің бейнесін жасау көбінесе ең қысқа жолды қолданатын әрекет жоспарына әкеледі.

Шығармашылық ойлау интуициямен де байланысты. Ол қатаң пайымдаулар мен логика заңдарымен шектелмей, ойдың секірісімен, түсінігімен және шабытымен ерекшеленеді.

Шығармашылық әдетте жаңа нәрсені тудыратын әрекет ретінде анықталады. Бұл шығармашылық, өнімді әрекет жалпы шығармашылықтың анықтамасы болып табылады. Шындықты, білімді, идеалды бейнені объектіден түбегейлі басқа нәрсе ретінде жасайтын ойлауды (бұл бейне объектінің көрінісі болса да) шығармашылық ойлау деп атауға болады [2].

Психологияда адамның шығармашылық ойлауының мәселелері кеңінен зерттеледі. Ол репродуктивті ойлауға қарсы өнімді ойлау мәселесі ретінде қойылған. Психологтар бірауыздан өнімді және репродуктивті компоненттердің кез келген ойлау процесінде өзара байланысты екенін мойындайды. Шығармашылық ойлаудың мәнін ашуға, шығармашылық әрекет тетіктерін және шығармашылық ойлау сипатын анықтауға көп көңіл бөлінеді.

Дж. Гильфорд шығармашылық әрекетке қабілеттілікті, ең алдымен, ойлау ерекшеліктерімен байланыстырады. Гилфорд адам интеллектінің мәселелерін зерттеп, шығармашылық индивидтерге дивергенттік деп аталатын ойлау тән екенін анықтады. Мұндай ойлау түрі бар адамдар мәселені шешу кезінде барлық күш-жігерін жалғыз дұрыс шешімді табуға шоғырландырмайды, бірақ мүмкіндігінше көп нұсқаларды қарастыру үшін барлық мүмкін бағыттар бойынша шешімдерді іздеуге кіріседі. Мұндай адамдар адамдардың көпшілігі білетін және белгілі бір жолмен ғана қолданатын элементтердің жаңа комбинацияларын құруға немесе бір қарағанда ортақ ештеңесі жоқ екі элементтің арасындағы байланыстарды құруға бейім. Шығармашылық ойлаудың негізінде дивергентті ойлау тәсілі жатыр, ол келесі негізгі белгілермен сипатталады:

Жылдамдық - бұл идеялардың максималды санын білдіру қабілеті (бұл жағдайда олардың сапасы емес, саны маңызды).

Икемділік – әр түрлі ойды білдіру қабілеті.

Түпнұсқалық - жаңа стандартты емес идеяларды тудыру мүмкіндігі (бұл жалпы қабылданғандармен сәйкес келмейтін жауаптар мен шешімдерде көрінуі мүмкін).

Толық - бұл сіздің «өніміңізді» жақсарту немесе оған дайын көрініс беру мүмкіндігі.

Өнімді шығармашылық деп бағалау басқа мәселе. Бұл жерде әлеуметтік критерийлер күшіне енеді: жаңалық, мазмұндылық, ерекшелік және т.б.

Шығармашылық ойлау екі жеке сапамен байланысты: ізденіс мотивациясының қарқындылығы және ойлау процесінде пайда болатын бүйірлік формацияларға сезімталдық.

Шығармашылық ойлау қабілеті бар адамға тән негізгі қасиеттерге түйсік, қиял, қиял, өнертапқыштық, жаңа нәрселерге ашықтық, таптаурындардың жоқтығы, көрегенділік, ерекшелік, бастамашылдық, тәуекелшілдік, әзілқойлық, табандылық, өзіне сенімділік, жоғары өзін-өзі бағалау жатады. ұйымдастыру және тиімділік. Осы қасиеттерге ие адам мақсатқа жетуден емес, шығармашылық процестің өзінен қанағат табады.

Сонымен, шығармашылық ойлауды дамыту мәселесінде екі бағыт бар:

- оқу жағдайлары мен күнделікті өмірдің әсері;
- дамыту экспериментін жүргізу.

Даму оқыту мен тәрбиелеу процесінде болады. Ол дүниемен өзара әрекеттесу барысында, оқу процесінде материалдық және рухани мәдениет пен өнердің мазмұнын меңгеру арқылы қалыптасады. Сондықтан шығармашылық ойлауды ерекше, мақсатты түрде дамыту, жүйелі қалыптастырушы ықпал туралы айтуға болады.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық ойлауының, оларды шығармашылық өнім жасауға итермелейтін басты ерекшеліктерінің бірі - олардың туындыларына деген көзқарасының ерекшелігі. Баланың іс-әрекеті әдетте басқа адамдардың идеялары мен нұсқауларымен бақыланбайды, бұл оған толық еркіндік береді.

Дәстүрлі білім беру жүйесі ақпаратты есте сақтау мақсатында қабылдау мен жаңғыртуға негізделген. Бұл әрекеттердің барлығы тиімді болғанымен, балалардың шығармашылық қабілеттері мен ойлау қабілетін салыстырмалы түрде аз пайдаланады. Бастауыш сыныпта осы жұмыс жүйесін меңгерген оқушылар кейінірек алынған білім қорын емес, шығармашылық пен қиялды пайдалана отырып, мәселеге шығармашылықпен келуді сұрағанда қиындықтарға тап болады. Осының барлығын балаларды оқудың ең басында шығармашылыққа баулу арқылы болдырмауға болады.

Бірінші сынып оқушылары өздеріне жүктелген тапсырманы түсінуімен және оны іс жүзінде орындаудың қиындығымен ерекшеленеді. Бірақ үшінші сыныпта балалар жұмыс үлгісін талап етпей-ақ өздерінің іс-әрекет жоспарын орындай алады [3].

Бұл бастауыш сыныпта баланың ойлауының белсенді дамитындығына әкеледі. Білімді игеру процесінде ол өзіне бұрыннан белгілі ақпараттың

байланыстары мен қатынастарын жалпылау мен абстракциялауға негізделген ұғымдарды тұжырымдауды үйренеді.

Мектеп оқушыларының шығармашылық ойлауының ерекшелігі – баланың өз шығармашылық өніміне сын көзбен қарайтындығы. Баланың жоспары қандай да бір идеяларды, критерийлерді немесе талаптарды басшылыққа алмайды, сондықтан субъективті болып табылады.

Шығармашылық ойлауды дамытуды орындаушылық шеберлікті қалыптастырудан бөліп қарауға болмайды. Оқушылардың дағдылары мен қабілеттері неғұрлым жан-жақты және жетілдірілсе, олардың қиялдары соғұрлым бай, жоспарлары соғұрлым шынайы, балалар күрделі математикалық тапсырмаларды орындайды [4].

Психологтар адамның ойлау қабілетінің дамуы оның тілінің дамуымен ажырамас екенін анықтады. Сондықтан оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытудағы ең маңызды міндет – есептерді шешу жолдарын ауызша сипаттай білуге, жұмыс әдістері туралы айтуға, есептің негізгі элементтерін атауға, оның графикалық кескіндерін салуға және оқуға үйрету. Оқушылардың қажетті сөздік қорын меңгеруі олардың ішкі әрекет жоспарын қалыптастыру және дамыту үшін өте маңызды. Кез келген шығармашылық процесте мәселе алдымен санада шешіліп, кейін сыртқы жазықтыққа ауысады.

Шығармашылық ойлауды дамытудың педагогикалық құралдары алуан түрлі, бірақ олардың барлығы бір нәтижеге жетуге бағытталған – оқушылардың дарындылығын дамыту. Мұнда олардың кейбіреулері бар:

1. Оқушылардың теориялық және практикалық құрамдас бөліктерін бір жүйеге келтіріп, өз бетінше білім алу әрекетінің тиімді құралдарын жасауға мүмкіндік беретін, әркімнің өз білімдерін ашуға, дамытуға және жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жаңа заманауи педагогикалық технология ретінде жобалық оқыту әдісін пайдалану. олардың жеке басының шығармашылық әлеуеті. Бірінші орында студенттердің алған білімдері мен дағдыларын қолдануға ғана емес, сонымен қатар олардың негізінде жаңасын алуға негізделген өздік жұмысының формалары келеді. Жоба әдісі шығармашылыққа, ақпараттық кеңістікте шарлауға және өз білімін өз бетінше құруға негізделген;

2. Оқыту үрдісіндегі ойындар кіші мектеп оқушыларының үлкен қызығушылығын тудырады. Бұл сізді ойландыратын, оқушының қабілетін сынап, дамытуға мүмкіндік беретін, оны басқа оқушылармен бәсекеге тартатын ойындар. Мәселенің мәні ойынның балалардың шығармашылық қабілеттері мен жеке қасиеттерінің дамуына әсер етуінде жатыр. Ойын жағымды эмоционалды фон жасайды, оған қарсы барлық психикалық процестер белсенді түрде жүреді. Ойынның әдістері мен әдістерін қолдану, олардың реттілігі мен өзара байланысы бұл мәселені шешуге көмектеседі.

3. Еңбек қызметі арқылы кесте тігу, дизайн, модельдеу т.б. Баланың қолынан шыққан кез келген бұйым оның көп күш-жігерін, шыдамдылығын, уақытын және ең бастысы оны жақсы және әдемі жасауға деген ұмтылысын жұмсайтын оның жұмысы. Баланың дұрыс ұйымдастырылған, ойластырылған іс-әрекеті оның белсенді, жүйелі, ынталы болуына көмектеседі, бастаған

жұмысын аяқтауға, берілген тапсырмаларды өз бетінше шешуге үйретеді. Бірқатар еңбек дағдыларын жинақтаған оқушылар болашақта жұмыстың кез келген түрімен қуана айналыса алады. Маңызды міндет – жұмысқа оң мотивация туғызу, оқушыны қызықтыру.

Сонымен, шығармашылық ойлаудың негізгі белгісі жеке тұлғаның белсенділігін тудыратын жүйе ретінде тұтас психикадағы процестің ерекшелігімен байланысты.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Анпилогова Л.Н. Развитие творческих способностей учащихся во внеурочной деятельности /Л.Н. Анпилогова // Начальная школа. – 2014. - № 1. – С.21-24.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология. [Текст] /Л.С. Выготский. М.: Педагогика, 2014. - С. 391-410.
3. Гафитулин М.С. Развитие творческого воображения // Из опыта работы со школьниками начальных классов // Метод. разработка по использованию элементов теории решения изобретательских задач в работе с детьми – Казань, 2016. – С. 2–18.
4. Таубаева Ш. Т., Мақсұтова И.О. Дидактикадағы инновация: оқу құралы. - Алматы., Дарын-2022

УДК 316.77

АНАЛИЗ РОЛИ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ

Амангельдиева А.М.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада жеке тұлғаның қалыптасуындағы құндылықтардың рөлі зерттеліп, олардың жеке тұлғалардың мінез-құлқына, таңдауына және өзін-өзі сезінуіне әсеріне назар аударылады. Шварц пен Рокичтің модельдерін қоса алғанда, негізгі теориялық тәсілдер, сондай-ақ әлеуметтенудің құндылық белгілерін игеруге әсері қарастырылады. Жаһандану және цифрландыру сияқты заманауи сын-қатерлердің құндылық жүйелерін қалай өзгертіп, жастар үшін жаңа мүмкіндіктер мен қақтығыстар тудыратыны талданады. Бұл өзгерістердің сәйкестілік пен өзін-өзі тануды қалыптастырудағы салдары талқыланады. Мақала тез өзгеретін қоғам жағдайында жеке тұлғалардың салауатты дамуын қолдау үшін құндылықтар динамикасын түсінудің маңыздылығын көрсетеді. Зерттеу нәтижелері одан әрі ғылыми зерттеулер мен тәрбие мен білім беру бойынша практикалық ұсыныстар үшін негіз бола алады.

Summary: The article examines the role of values in personality formation, focusing on their impact on the behavior, choice and self-perception of individuals. The main theoretical approaches, including the Schwartz and Rokich models, as well as the impact of socialization on the assimilation of value orientations are considered. It analyzes how modern challenges such as globalization and digitalization are changing value systems, creating new opportunities and conflicts for young people. The consequences of these changes for the formation of identity and self-awareness are discussed. The article emphasizes the importance of understanding the dynamics of values to support the healthy development of individuals in a rapidly changing society. The results of the study can serve as a basis for further scientific research and practical recommendations on upbringing and education.

Ценности являются важнейшими компонентами человеческой жизни, определяющими как личные, так и социальные аспекты существования. Они представляют собой устойчивые убеждения, которые формируют наше поведение, выбор и взаимодействие с окружающим миром. В процессе формирования личности ценности играют ключевую роль, так как они задают направления, в которых человек стремится развиваться, и устанавливают стандарты, по которым оценивается правильность его действий.

Формирование ценностей начинается в детстве, когда индивид находится под сильным влиянием своей семьи, культурных традиций и социальных институтов. В процессе социализации ценности усваиваются и интегрируются в систему самосознания, что в дальнейшем влияет на идентичность и самооценку личности. Социальные взаимодействия, образование и массовая культура также способствуют формированию и изменению ценностей, что делает этот процесс динамичным и многогранным.

Существует множество теоретических подходов к пониманию ценностей и их влияния на формирование личности. Например, подход Шварца выделяет несколько универсальных ценностей, таких как безопасность, саморазвитие, доброта и достижения, которые являются основополагающими для большинства людей. Эти ценности, в свою очередь, могут сочетаться и взаимодействовать, формируя сложные системы, влияющие на поведение и принятие решений.

Важным аспектом является то, что ценности не существуют в вакууме — они взаимодействуют с окружающей социальной средой. В условиях глобализации и цифровизации общества наблюдается изменение ценностных систем. Молодежь сегодня сталкивается с множеством источников влияния, что приводит к конфликту между традиционными и современными ценностями. Это также может вызывать кризис идентичности, так как молодые люди ищут свое место в мире, где старые ориентиры теряют свою значимость.

Ценности оказывают влияние на множество аспектов жизни. Они формируют мировосприятие, определяют социальные взаимодействия и играют ключевую роль в развитии идентичности. Например, человек, ценящий честность, будет иначе воспринимать окружающий мир и принимать решения, чем тот, кто ставит на первое место достижения. Эти различия оказывают заметное влияние на то, как человек строит отношения, как он реагирует на социальные нормы и как принимает жизненные решения.

Социализация, как процесс передачи и усвоения ценностей, играет центральную роль в формировании личности. Первоначальные ценности закладываются в семье, а затем развиваются и изменяются в ходе взаимодействия с образовательными учреждениями, сверстниками и культурными традициями. При этом важную роль играют современные технологии, которые предоставляют новые возможности для обмена и трансформации ценностей. Например, социальные сети становятся платформами для распространения различных идеалов и стандартов, что влияет на восприятие себя и окружающего мира.

Данная статья посвящена анализу роли ценностей в формировании личности, исследованию их влияния на поведение и взаимодействие индивидов. В ней будет рассмотрен теоретический аспект понимания ценностей, их классификация и влияние на идентичность и самосознание. Также будут обсуждены современные тенденции, которые влияют на изменение ценностных систем в условиях быстро меняющегося общества.

Основной целью статьи является выявление основных механизмов, через которые ценности формируют личность, а также анализ того, как современные вызовы и изменения в социальной среде влияют на эти процессы. Понимание роли ценностей в жизни индивидов позволяет глубже осознать, как они формируют свое место в обществе, как общество в свою очередь влияет на эти процессы, и как можно поддержать здоровое развитие ценностных ориентиров у молодежи.

Таким образом, исследование ценностей и их влияния на формирование личности является актуальной задачей в современном мире, где ценностные ориентиры могут меняться быстрее, чем когда-либо. В условиях, когда старые нормы и стандарты подвергаются сомнению, понимание того, как ценности влияют на личность и ее развитие, становится важным для построения гармоничного общества, в котором люди смогут находить свое место и реализовывать свой потенциал. В дальнейшей части статьи будет проведен более глубокий анализ существующих исследований в этой области, что позволит обобщить текущие знания и предложить рекомендации для будущих исследований и практик.

Анализ литературы по роли ценностей в формировании личности охватывает множество подходов и теорий, отражающих сложность этого явления. Ценности, как устойчивые убеждения, формируют не только индивидуальное поведение, но и общественные нормы, в рамках которых развивается личность.

Одним из наиболее влиятельных подходов к исследованию ценностей является теория Шварца, которая выделяет несколько универсальных ценностей, таких как безопасность, саморазвитие, традиции, доброта и достижения. В его модели ценности не являются изолированными; они взаимосвязаны и могут конфликтовать друг с другом. Это взаимодействие ценностей может существенно влиять на поведение и принятие решений индивидов (Schwartz, 1992) [1].

Другим значимым подходом является концепция Рокича, который делит ценности на терминальные и инструментальные. Терминальные ценности представляют собой конечные цели, к которым стремится личность, такие как счастье и успех, в то время как инструментальные ценности касаются способов достижения этих целей (Rokeach, 1973). Это разделение помогает понять, как личные и социальные ориентиры формируют идентичность и поведение [2].

Социализация играет ключевую роль в формировании ценностей и, соответственно, личности. Исследования показывают, что семейные ценности, передаваемые в детстве, создают основу для дальнейшего формирования

идентичности. Влияние родителей и их отношения к различным жизненным ситуациям формируют первичные ценностные установки, которые, в свою очередь, влияют на поведение в adulthood (Kohn, 1986) [3].

Культура и социальные нормы также играют значительную роль в формировании ценностей. Массовая культура, включая средства массовой информации и социальные сети, воздействует на молодежь, формируя новые идеалы и стандарты. Исследования показывают, что в условиях современного общества ценности могут быстро меняться, создавая неопределенность и затрудняя процесс формирования стабильной идентичности (Twenge et al., 2010) [4].

Современные вызовы, связанные с глобализацией и цифровизацией, также влияют на ценностные системы. Молодежь сталкивается с множеством источников влияния, что может привести к конфликту между традиционными и современными ценностями. Например, исследования показывают, что молодые люди часто испытывают давление со стороны социальных сетей, что может вызывать кризис идентичности и снижение самооценки (Vogel et al., 2014) [5].

Также стоит отметить, что ценности могут меняться в зависимости от культурного контекста. В условиях глобализации происходит пересечение различных культурных ценностей, что создает новые возможности для личностного роста, но и в то же время вызывает конфликты между различными системами ценностей (Inglehart & Baker, 2000) [6].

Анализ литературы показывает, что ценности играют центральную роль в формировании личности, влияя на поведение, социальные взаимодействия и развитие идентичности. Понимание этих процессов требует учета множества факторов, включая семейное воспитание, культурные контексты и современные вызовы. Дальнейшие исследования в этой области могут помочь выявить механизмы, через которые ценности влияют на личность, а также разработать рекомендации для поддержки здорового формирования ценностных ориентиров у молодежи в условиях быстроменяющегося общества.

Ценности играют ключевую роль в формировании личности, определяя поведение, социальные взаимодействия и самоощущение индивида. Анализ литературы показал, что процесс усвоения ценностей начинается в детстве и продолжается на протяжении всей жизни, находясь под влиянием семьи, общества и культурных традиций. Современные вызовы, такие как глобализация и цифровизация, создают новые условия для формирования и трансформации ценностных систем, что может приводить к конфликту между традиционными и новыми идеалами.

Кроме того, взаимодействие между различными ценностями и их влияние на идентичность подчеркивает важность комплексного подхода к изучению данного феномена. Понимание ценностей и их роли в жизни людей необходимо для разработки эффективных стратегий поддержки молодежи и формирования здоровых ценностных ориентиров.

Дальнейшие исследования в этой области помогут глубже осознать механизмы, через которые ценности влияют на личность, а также адаптировать

методы воспитания и образования к современным реалиям, что, в свою очередь, будет способствовать гармоничному развитию индивидов в условиях постоянно меняющегося мира.

Список использованной литературы:

1. Шварц, Ш. Х. Теория ценностей: основополагающие ценности и их влияние на поведение // Психология. 1992. № 4. С. 34-45.
2. Рокич, М. Ценности и социальные изменения. М.: Прогресс, 1973. 248 с.
3. Кон, И. С. Социализация и формирование личности // Социология. 1986. № 1. С. 12.
4. Твенд, Ж. М., Вайз, М. Р., Рохан, М. Л. Изменение ценностей у молодежи в условиях социальных сетей // Журнал молодежной психологии. 2010. Т. 15, № 3. С. 56-68.
5. Инглхарт, Р., Бейкер, W. M. Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism // Perspectives on Politics. 2000. Vol. 14, No. 4. P. 1-16.
6. Вогель, Э. А., Роуз, Дж. П., Робертс, Л. Р., Эклс, К. Социальное сравнение, социальные медиа и самооценка // Психология массовой культуры. 2014. Т. 3, № 4. С. 206-222. DOI: 10.1037/ppm0000047.

ОӘЖ 37.036.5

САБАҚТАН ТЫС ЖҰМЫСТЫҢ ОҚУ ҮЛГЕРІМІНЕ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ

Анарбай Ә.Қ., Сабырхан Т.Қ., Авабакирова У.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

*Резюме: В статье рассматривается влияние внеклассной работы на успеваемость.
Summary: The article examines the influence of extracurricular work on success.*

Дәстүрлі бос уақытты өткізу саласындағы жұмыс мамандардың (теоретиктер мен практиктердің) назарын аударды. Мектептегі сыныптан тыс жұмыстардың көптеген анықтамаларын зерттей келе, сарапшылардың көпшілігі сыныптан тыс жұмыстарды бастауыш сыныптан кейін жүзеге асырылатын оқу және оқу бағдарламаларының кешені деп түсіну керек деген пікірге келіседі деп нақты айта аламыз. Сонымен қатар, Бұл бастауыш Мектептің міндетті бөліміне қосымша бағдарламалар жиынтығы [1].

Сыныптан тыс жұмыстар баланың жеке басын қалыптастырады және дамытады. Оқу жоспары мен процесін басқару адамның ішкі табиғи қасиеттерін дамытып, нығайтып қана қоймайды, сонымен қатар өзінің мінез-құлқы мен санасындағы жағымсыз әлеуметтік ауытқуларды түзетеді, сонымен қатар үнемі өзін-өзі дамытуды, физикалық және рухани өзін-өзі жүзеге асыруды талап етеді.. Бұл дегеніміз, әр адам, ең алдымен, өзін-өзі тәрбиелейді, жеке өзі білім мен тәжірибе жинақтайды.

Мектептегі білім берудің тиімділігін арттыру үшін резервтерді іздеу балалардың танымдық іс-әрекетін белсенді зерттеу мен дамытуды және мектеп оқушыларының педагогикалық мотивациясын қалыптастыру тәсілдерін анықтайды.

Білім алушы әлеуметтік-мәдени, рухани-адамгершілік құндылықтар мен қоғамда жеке адамның, отбасының, қоғамның және мемлекеттің мүддесі үшін қабылданған мінез-құлық ережелері мен нормалары негізінде."Сыныптан тыс жұмыстар-бұл мектеп оқушыларының іс-әрекетін ұйымдастырудың, мектептің оқу-сауықтыру міндеттерін жан-жақты шешудің бір түрі.

Сыныптан тыс жұмыстардан сыныптан тыс жұмыстарға сабақтастық сабақ барысында алған білімдерін сыныптан тыс жұмыстарда практикалық қолдануға мүмкіндік береді [2].

Осылайша, осы мәселе бойынша арнайы әдебиеттерді талдау мектептегі сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру процесінде бірқатар іргелі мәселелерді шешуге назар аударуға мүмкіндік берді: Сыныптан тыс жұмыстардың нәтижесінде мектеп оқушылары ой-өрісінің кеңеюін, шығармашылық қабілеттерінің жандануы мен дамуын, білімге деген құштарлығын және т.б. сезінеді.оқушының оқу пәндеріне деген қызығушылығы, жауапкершілігі мен тәртібі, құрдастары мен мұғалімдеріне деген мейірімділігі сияқты жеке қасиеттері ынталандырылады және дамиды, сыныптағы жетістіктері артады.

Сыныптан тыс тәрбие жұмысының мәні оның мазмұнында ашылады және оқушының жеке басының әлеуметтену процесін жеңілдету болып табылады. Ол үшін мұғалім сабақтан тыс уақытта балаларға бір немесе басқа іс-әрекетті ұйымдастырады.

Рекреациялық-педагогикалық жұмыс мектептегі педагогикалық үдеріс шеңберінде оқу-тәрбие іс-әрекетінің алуан түрлерін қолдану негізінде балаларды тәрбиелеуге ықпал етеді. Бұл мүмкіндіктер келесідей:

- Сыныптан тыс жұмыстар кезінде дамуға үлгермейтін балалардың қабілеттері әр балаға қосымша уақыттың көп болуына байланысты сыныптан тыс оқу процесінде толығырақ ашылады;

- Сыныптан тыс жұмыстар барысында балалардың жеке тәжірибесі байытылады, практикалық дағдылар сыныптан тыс жұмыстарға белсенді қатысу және сыныптастарымен және мұғаліммен өзара әрекеттесу арқылы кеңейтіледі;

- Балалар іс-әрекеттің жаңа түрлеріне, пайдалы және нәтижелі жұмысқа деген қызығушылықты дамытады. Практикалық дағдыларды қалыптастыруға байланысты және өнімді іс-әрекетке, жұмысқа деген қызығушылықтың негізінде бала жұмыста дербестігін дамытады. Баланың пайдалы жұмысына қызығушылық болмаған жағдайда және бала өзімен не істеу керектігін білмесе, бұл жұмыстың өзекті және іргелі маңызы бар;Сыныптан тыс жұмыстар оқушылардың орыс тіліндегі дағдыларын нығайтуға тікелей немесе жанама түрде көмектесе алады (ең алдымен сөйлеу - ауызша және жазбаша, содан кейін емле мен тыныс белгілері). Олар әрдайым бола бермейтін және сыныпта толық қолданыла алмайтын әдістемелік әдістерді қолдануға мүмкіндік береді [3].

Оқушылардың белгілі бір сипаттамалары мен пәндері бойынша тілдік фактілерді талдау, жіктеу және таңдау дағдыларын жетілдіру, сол арқылы тілдің даму деңгейін арттыру Оқу жоспарынан тыс сабақты ұйымдастыру және

өткізу процесінің кезеңдері: Білім беруді ұйымдастырудың ерекшеліктерімен танысу мектептегі және тікелей сыныптағы процесс. Мектеп мұғалімдері мен сынып жетекшісінің жұмысымен танысу. Болашақта сабақ өткізілетін тақырыпты таңдау. Сынып оқушыларымен оқу іс-әрекетін ұйымдастырыңыз. Сыныптан тыс жұмыстарды жүргізу мұғалімнің бірқатар кәсіби дағдыларын дамытуға ықпал етеді: нақты оқу пәндері бойынша сыныптан тыс жұмыстарды жоспарлау. Белгілі бір білім беру іс-шараларын жүзеге асыру жоспарларын жасаңыз. Балалармен жұмыс істеудің ең тиімді әдістерін, құралдары мен әдістерін таңдай білу.

Әдістемелік және оқу әдебиеттерімен, дидактикалық материалдармен, көрнекі құралдармен және т.б. жұмыс істеу дағдылары. Сыныптан тыс жұмыстарға, көрнекі құралдарға, оқу құралдарына және т.б. арналған жазбаларды әзірлеу., оқушылардың жасын, олардың психикалық және физикалық даму ерекшеліктерін ескере отырып, сыныптағы жұмыс әдістерін, құралдарын, әдістері мен формаларын (сыныптан тыс жұмыстар) таңдау кезінде.

Сынақ сабағын дайындауға және өткізуге кіріспес бұрын, сіз кейбір ұсыныстарды оқып, түсінуіңіз керек:

Сабақтың тақырыбы оның өтуіне шамамен бір апта қалғанда анықталуы керек. Қажетті оқу-әдістемелік әдебиеттерді таңдаңыз. Сабақтың контурын жасаңыз. Жазбалардан басқа, қажетті көрнекі, дидактикалық материалдарды, техникалық және аудио құралдарды және т.б. дайындаңыз. сабақты өзіңіз өткізбес бұрын, оқу орнының оқытушылары оқытатын осы тақырып бойынша бірнеше сабаққа қатысыңыз. Сынақ сабағында оқушылардың шаршауына және белсенділігінің төмендеуіне жол бермеу үшін олардың кезектесіп әрекет түрлерін қамтамасыз етіледі. Мамандар үйірмелерге сыныптан тыс орыс тілі курстарында басым рөл атқарады. Үйірмені сыныптан тыс жұмыстардағы топтық өзара әрекеттесудің ең танымал түрі ретінде бір немесе бірнеше сынып оқушылары жиырмадан аспайтын балалар үйірмесімен ұйымдастыра алады. Мұндай үйірменің негізі орыс тілін оқытуды жөн көретін студенттердің белсенді қатысуы болып табылады.

Білім алушылар жұмысқа бірден араласпайды, бірақ белгілі бір дайындық кезеңінен өткеннен кейін. Оның барысында онымен сұхбат өткізіліп, барлығына орыс сөзі бойынша ғылыми-көпшілік әдебиеттер көрмесі ұйымдастырылады. Сонымен қатар, сіз газет, ақпараттық бюллетень және т.б. шығаруды ұйымдастыра аласыз [4].

Үйірмедегі сыныптан тыс жұмыстар барысында орыс тілі мен орыс тілін насихаттау студенттерге орыс мәдениеті, сөйлеу және тіл әлемін кеңінен ашуға және топтық жұмыстың, ұжымдық жұмыстың барлық артықшылықтарын пайдалануға мүмкіндік береді. Дәстүр бойынша үйірмедегі сабақтар аптасына бір рет өткізіледі, бірақ оқушылардың кіші тобы үшін бұл кезеңді орыс тілі сабақтары арасында үзілістер аз болатындай етіп қысқартуға болады.

Үйірме жұмысының мазмұнының аспектілеріне мұқият назар аудару керек, өйткені бұл жұмыс студенттермен жыл бойы өзара әрекеттесуге арналған.

Ең танымалдары-алты ай немесе бір жыл ішінде өткізілген сабақтарды синтездеуге, қол жеткізілген нәтижелерді бағалауға және сыныптан тыс жұмыстардың одан әрі жолдары мен мақсаттарын белгілеуге мүмкіндік беретін орыс тіліндегі кештер немесе ертеңгіліктер. Мұндай іс-шаралар тілдік мәселелерге және ережелер мен жаттығулар түріндегі ана тілінің қызықты ерекшеліктеріне назар аударады.

Ертеңгілікке немесе кешке орыс тілінде дайындала отырып, студенттер ойын әрекеттері үшін әртүрлі ақпараттық есептер, сценарийлер мен материалдар жасай алады. Бұл баланың тәуелсіздігін дамытуға және ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, үлкен аудитория алдында сөйлеу барысында баланың сөйлеу дағдыларын меңгеруі және сөйлеу қорқынышын жеңуді үйренуі маңызды. Төменгі сыныптарда орыс тілінде сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру барысында мұғалім балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты психологиялық ерекшеліктеріне сүйене отырып, бастауыш сынып курсына арналған оқу материалын жақсы және тиімді меңгеруге көмектеседі.

Мұғалімдердің бос уақытын ұйымдастыру жалпы дидактикалық және әдістемелік принциптерге негізделген. Олар бос уақытты өткізу сияқты жұмыс түрлерін жоспарлауда кеңінен қолданылады. Орыс тілі бағдарламасында сыныптан тыс жұмыстардың қатаң бағдарламасы жоқ. Алайда, сыныптың жеке ерекшеліктеріне, мектептің техникалық-әдістемелік әлеуетіне және мұғалімнің жеке қасиеттеріне байланысты пән бойынша тиімді қосымша жұмыс құруға болады. Әрине, міндетті бағдарлама сабақтарында оқылған материалға сүйену керек. Аудиториялық және сыныптан тыс жұмыстар арасындағы айқын және айқын байланыс айқын көрініп, осы бағыттағы өнімділік критерийлерінің бірі болуы керек.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. М.: Просвещение, 2013. 288 с.
2. Асмолов А. Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. М.: Просвещение, 2010. 68 с.
3. Ахметова Д. З. Теория и методика воспитания. Казань: Познание, 2007. 184 с.
4. Болховитин С. М. Содержание и методика воспитательной работы в группах продленного дня / Под ред. С. М. Болховитина, А. А. Огородникова // Нач. шк., 2008. № 2. С. 50-52.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

Анарбекова С., Михтибек А.М., Құрал А.З.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются функциональная грамотность младшего школьника

Summary: The article examines the functional literacy of a primary school student

Функционалдық сауаттылық-бұл адамның әртүрлі өмірлік жағдайларда күнделікті міндеттерді шешу үшін білімі мен дағдыларын тиімді пайдалану қабілеті. Бастауыш мектеп жасында функционалдық сауаттылықтың маңызы ерекше, өйткені дәл осы кезеңде баланы одан әрі тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің негіздері қаланады. Функционалдық сауаттылықтың анықтамасы. Функционалдық сауаттылық тек оқу және жазу қабілетін ғана емес, сонымен қатар дағдылардың кеңірек жиынтығын қамтиды, мысалы:

Түсіністікпен оқу: мәтіннен ақпарат алу, оның мағынасын түсіндіру және қорытынды жасау мүмкіндігі.

Математикалық сауаттылық: сатып алу құнын есептеу, уақытты жоспарлау және т.б. сияқты практикалық есептерді шешуде математикалық дағдыларды қолдана білу. Сандық құзыреттілік: ақпаратты іздеу, талдау және ұсыну үшін ақпараттық технологиялар мен цифрлық құралдарды қолдана білу. Коммуникативтік дағдылар: басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау және қарым-қатынас жасау, оның ішінде ауызша және вербалды емес қарым-қатынас құралдарын қолдану. Білім берудегі функционалдық сауаттылықтың рөлі. Функционалдық сауаттылық бүкіл оқу процесінде, жастайынан қалыптасады. Бұл дағдыларды дамытуда бастауыш сынып мұғалімдері шешуші рөл атқарады. Олар белсенді оқуға жағдай жасайды, оқушылардың өзіне деген сенімділігі мен оқуға деген қызығушылығын қалыптастыруға ықпал ететін түрлі әдістер мен құралдарды енгізеді. Мысалы, ойын тапсырмалары, жобалар және практикалық жаттығулар арқылы студенттерді функционалдық сауаттылықты әртүрлі контексте пайдалануға ынталандыруға болады [1].

Оқушылардың алған білімдерін іс жүзінде қалай қолдануға болатынын көруі маңызды, бұл оларға оқу процесінің маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Функционалдық сауаттылықты дамыту мысалдары. Мәтіндерді оқу және талдау: пікірталас пен сыни талдауға әкелетін кітаптарды, әңгімелер мен мақалаларды пайдалану. Бұл балаларға сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Практикалық есептерді шешу: математикалық білімді нақты жағдайларда, мысалы, мектеп демалысын жоспарлағанда немесе дүкенге барғанда қолдану.

Сандық технологиялар: ақпаратты іздеу, мәтіндермен жұмыс істеу және қарапайым презентациялар жасау сияқты компьютермен және интернетпен жұмыс істеу негіздерімен таныстыру. Жобалық іс-әрекет: мектеп оқушылары

арасында қарым-қатынасты, ынтымақтастықты және өзара көмекті дамытуға ықпал ететін жобалар бойынша топтарда жұмыс жасау. Бастауыш сынып оқушысының функционалдық сауаттылығы оның жалпы дамуының маңызды аспектісі болып табылады, ол одан әрі білім алу мен әлеуметтік бейімделудің негізін қалады. Модерн білім беру процесінің студенттердің заманауи әлемде қауіпсіз шарлауы, білімдерін тиімді қолдануы және әртүрлі өмірлік жағдайларға бейімделуі үшін осы дағдыларды дамытуға бағытталуы маңызды [2].

Мұғалімдер, ата-аналар және жалпы қоғам функционалдық сауаттылықтың маңыздылығын түсініп, балалардың дамуына белсенді үлес қосуы керек. оқушылардың қызығушылықтарына сәйкес, сонымен қатар оқу процесіне оқылған мәтіндерді талдауға арналған тапсырмаларды енгізу сыни тұрғыдан ойлау және ақпаратты түсіну дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Нақты әлемдегі математиканы қолдану тапсырмалары: мұғалімдер азық-түлік сатып алу, іс-шараларды жоспарлау немесе жоспарлау сияқты күнделікті жағдайларға байланысты тапсырмаларды ұсына алады. Бұл балаларға математиканың практикалық жағын көруге және нақты контексте компьютерлік дағдыларын нығайтуға көмектеседі.

Технологияны қолдану: балалардың цифрлық сауаттылығын дамыта отырып, зерттеу жүргізу, презентация жасау немесе сыныптастарымен қарым-қатынас жасау үшін компьютерлерді немесе планшеттерді пайдалануы қажет жобаларды қосу. Интерактивті платформалармен және қосымшалармен жұмыс материалды тереңірек қабылдауға ықпал етеді. Ойын әдістері: рөлдік ойындарды, оқу ойындарын және математикалық ойындарды пайдалану оқуды қызықты әрі интерактивті ете алады. Мұндай әдістер әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды дамытуға, сондай-ақ ұжымда жұмыс істеуді үйренуге ықпал етеді. Функционалдық сауаттылықты бағалау. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын бағалау маңызды міндет болып табылады, өйткені ол оқушылардың алған білімдерін әртүрлі өмірлік жағдайларда қаншалықты тиімді пайдаланатынын анықтауға көмектеседі. Бұл мыналарды қамтуы мүмкін:

-Тестілеу: оқу деңгейін, математикалық дағдыларды және технологияны қолдануды анықтауға бағытталған жүйелі түрде тесттер өткізу.

Жобалық жұмыс: оқушылар өз білімдерін практикада қалай қолданатынын көрсететін жеке немесе топтық жұмысты бағалау.

-Мониторинг: сыныптағы оқу процесін бақылау, оқушылардың белсенділігі мен оқу процесіне қатысуын талдау [3].

-Кері байланыс: мұғалімдердің, ата-аналардың және оқушылардың үнемі кері байланысы табысты оқыту стратегиялары мен көбірек назар аударуды қажет ететін салаларды анықтауға көмектеседі.

Функционалдық сауаттылық-табысты бастауыш білім берудің маңызды аспектісі. Бұл дағдыларды дамыту балаларға оқу міндеттерін ойдағыдай орындауға ғана емес, сонымен бірге өмірді сенімді бағдарлауға, негізделген шешімдер қабылдауға және қоршаған әлеммен тиімді қарым-қатынас жасауға

көмектеседі. Бұған қол жеткізу үшін балалардың өзін-өзі дамытуына және одан әрі оқуына ынталандыратын белсенді, практикалық және қызықты оқуға жағдай жасау қажет. Сауаттылық бастауыш білім берудің маңызды аспектісі болып табылады, өйткені ол негізгі дағдыларды қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар балалардың өз бетінше оқу және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытады. Ерте кезеңде берік іргетас қалау арқылы біз студенттерге қарқынды дамып келе жатқан әлеммен сәтті қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береміз. Мұғалімдерге арналған ұсыныстар

Кіші жастағы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін мұғалімдер келесі ұсыныстарды ескеруі керек: Оқу пәндерін интеграциялау: пәнаралық жобаларда әр түрлі пәндерді (мысалы, математика, жаратылыстану және әдебиет) біріктіру балаларға білім мен оны өмірде қолдану арасындағы байланысты көруге көмектеседі. Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту: талдау мен рефлексияны қажет ететін сұрақтар қою. Сіз оқыған мәтіндерді талқылау немесе математикалық есептерді талдау оқушылардың өз білімдерін іс жүзінде қалай қолдана алатынын анықтауға көмектеседі. Қауіпсіз оқу ортасын құру: оқушылардың сұрақтар қоюға және өз ойларымен бөлісуге ыңғайлы болуы маңызды. Бұл оқу процесіне белсенді қатысуға ықпал етеді және мотивацияны арттырады. Үйде оқытуды қолдау: үй тапсырмасы бойынша ұсыныстар мен сыныптан тыс жұмыстар арқылы ата-аналарды оқу процесіне тарту балалардың дағдыларын нығайта алады.

Сіз оқыған кітаптарды талқылау немесе математикалық ойындарды бірге ойнау жаттығуға қосымша мүмкіндіктер туғызады. Оқытудың әртүрлі форматтарын қолдану: оқушыларға қалай оқығысы келетінін таңдау мүмкіндігін беру (мысалы, визуалды, есту немесе кинестетикалық тәсіл арқылы) жеке қалауларды ескеруге және оқуды жекелендіруге көмектеседі. Материалдар мен әдістерді үнемі жаңартып отыру: олардың әдістерін оқушылардың қазіргі қажеттіліктеріне бейімдеу үшін білім берудегі жаңа тенденцияларды және осы саладағы пікір көшбасшыларын ұстану маңызды. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыру кешенді тәсілді және оқу процесінің барлық аспектілерінің қатысуын талап етеді [4]. Мұғалімдер, ата-аналар және білім беру мекемелері әр оқушының өз дағдылары мен сенімділігін дамыта алатын ортаны құру үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек. Білімді түсінуге, талдауға және қолдануға баса назар аудара отырып, біз балаларға табысты оқушы болуға ғана емес, сонымен бірге оларды болашақта туындайтын қиындықтарға дайындауға көмектесеміз. Білім-бұл фактілерді білу ғана емес, сонымен қатар сыни тұрғыдан ойлау, мәселелерді шешу және өзгермелі жағдайларға бейімделу қабілеті, бұл табысты өмірдің негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Демидова М. Ю., Иванов С. В., Карабанова О. А. и др. Оценка достижения планируемых результатов в начальной школе. Система заданий. В 3 ч. Ч. 1. - 3-е изд. - М.: Просвещение, 2013. - 215 с.
2. Выгодина, М. В. Мотивация как фактор успешной учебной деятельности младшего

школьника [Текст] // Творчество субъекта познания, общения и деятельности / Под ред. В. С. Агапова, М. М. Мишиной, М. И. Плугиной. – М., 2015. – С. 119-124.

3. Горская, Н. Е. Теоретические подходы к исследованию структуры мотивации личности [Текст] / Н. Е. Горская // Вестник Иркутского гос. технического ун-та. – 2015. – № 1. – С. 217-221.

4. Гринько, А. И. Проблемы стимулирования самостоятельной учебно-познавательной деятельности учащихся [Текст] / А. И. Гринько // Родная школа. – 2013. – № 5. – С. 72-75.

ОӘЖ 159.9

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ӘЗІРЛЕУ

Анаркулова А.Д., Жиенкүл А.М., Ералы Н.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается процесс разработки тематических проектов для учеников начальных классов. Внимание уделено значению проектной деятельности в образовательном процессе, а также особенностям ее внедрения на начальном уровне обучения. Описаны методы и подходы к созданию проектов, которые помогают ученикам развивать творческие и исследовательские навыки. Подчеркнута важность интеграции проектов в учебный процесс для всестороннего развития учеников.

Summary: The article discusses the process of developing thematic projects for primary school students. It highlights the importance of project-based activities in education and the specific features of implementing them at the elementary level. The methods and approaches to project development are described, aiming to foster creative and research skills in students. The article emphasizes the significance of integrating projects into the curriculum to ensure the comprehensive development of students.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде бастауыш сынып оқушыларын жан-жақты дамыту басты мақсаттардың бірі болып табылады. Білім беру процесі тек ақпаратты жаттау мен түсінумен шектелмей, оқушылардың шығармашылық және зерттеу қабілеттерін дамытуға бағытталуы тиіс. Осы тұрғыда тақырыптық жобалар оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, зерттеу жүргізу қабілеттерін дамытуға, және сонымен қатар, олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге үлкен үлес қосады. Тақырыптық жобаларды әзірлеу және оларды оқу бағдарламасына енгізу бастауыш сынып оқушылары үшін маңызды оқу құралына айналды. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларына арналған тақырыптық жобаларды әзірлеу ерекшеліктері қарастырылады [1].

Тақырыптық жобалар – бұл оқушылардың белгілі бір тақырып бойынша өз бетінше зерттеу жүргізу, ақпарат жинау, оны талдау және қорытынды жасау арқылы білімдерін тереңдету тәсілі. Бастауыш сынып оқушылары үшін мұндай жобалар тек білім алуға ғана емес, сонымен қатар, олардың зерттеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жобалық әдіс оқушыларды шығармашылық тұрғыдан ойлауға, дербес шешім қабылдауға және алынған білімдерін

практикалық түрде қолдануға үйретеді. Тақырыптық жобалардың маңыздылығы оқушылардың жеке тұлға ретінде қалыптасуында үлкен рөл атқарады. Мұндай жобалар балалардың сыни ойлау қабілеттерін дамытып, олардың өз пікірлерін негіздей алатын және түрлі көзқарастарды салыстыра білетін дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, оқушылардың жобаларды бірлесіп орындауы олардың топтық жұмыс дағдыларын жақсартып, бір-бірімен қарым-қатынас жасау, өз ойларын ашық айту қабілеттерін жетілдіреді [2].

Бастауыш сынып оқушыларына арналған жобалық оқыту әдістері бірнеше маңызды аспектілерді ескеруді қажет етеді. Біріншіден, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес жобалардың мазмұны мен күрделілігі анықталуы тиіс. Кішкентай оқушылардың зейінін шоғырландыру уақыты шектеулі болғандықтан, жобалық тапсырмаларды қысқа, нақты және қызықты ету қажет. Жобалық оқыту кезінде оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін түрлі ойын элементтері, интерактивті тәсілдер қолданылады. Екіншіден, жобаларды орындау кезінде мұғалімнің рөлі үлкен. Мұғалімдер оқушыларға жобаны орындау барысында бағыт-бағдар беріп, қажетті ресурстарды ұсынуы тиіс. Сонымен қатар, мұғалімнің мақсаты – оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге ынталандыру, олардың креативті ойлау қабілеттерін дамытуға жағдай жасау. Мұғалімдер оқушылардың жобаларын бағалау барысында олардың тек нәтижесін ғана емес, сонымен қатар, жобаны орындау үдерісін де ескеріп, әрбір оқушының үлесін әділ бағалауы керек. Жобалық әдіс бастауыш сынып оқушыларын жаңа біліммен қаруландырып қана қоймай, олардың бойында жауапкершілік, ұйымшылдық сияқты қасиеттерді де қалыптастырады. Бұл жастағы балалар жобалар арқылы өздері үшін жаңа ақпаратты іздеу және оны түсінікті формада жеткізу дағдыларын үйренеді. Жобалар балалардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың өзіндік жұмысқа деген қызығушылығын арттырады [3].

Бастауыш сынып оқушыларына арналған тақырыптық жобаларды әзірлеу барысында тақырыпты дұрыс таңдау маңызды. Тақырыптар оқушылардың қызығушылығын оятып, олардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі тиіс. Мысалы, табиғат құбылыстары, жануарлар әлемі, тарихи тұлғалар немесе балаларға таныс әлеуметтік мәселелер секілді тақырыптар оқушылардың белсенділігін арттыруға көмектеседі. Тақырыпты таңдау кезінде оқушылардың өз қалауын ескеру де маңызды, өйткені олар өздерін қызықтырған тақырыптармен жұмыс істегенде, нәтижелері де жақсы болады. Жобаларды орындау бірнеше кезеңнен тұрады. Бірінші кезеңде оқушыларға жоба туралы жалпы ақпарат беріледі, тақырып түсіндіріледі және жобаға қатысты негізгі мақсаттар мен міндеттер айқындалады [4]. Бұл кезеңде мұғалім оқушыларды жобаға қатысуға ынталандырып, олардың қызығушылығын оятады. Екінші кезеңде оқушылар ақпарат жинап, оны жүйелеу жұмысымен айналысады. Бұл кезеңде мұғалімнің рөлі бағыттаушы ретінде маңызды. Мұғалім оқушыларға ақпарат көздерін тауып, оларды дұрыс пайдалануға көмектеседі. Оқушыларды ақпаратты сыни тұрғыдан бағалауға және тек сенімді дереккөздерден ақпарат

алуға үйрету де осы кезеңде жүзеге асырылады. Үшінші кезең – жобаны орындау және оны ұсыну. Оқушылар жинақталған ақпарат негізінде жобаны жасап, оны шығармашылық түрде ұсыну жолдарын ойластырады. Жобаны қорғау кезеңі оқушылардың өз ойларын еркін жеткізу, сұрақтарға жауап беру қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл кезеңде оқушылар өз еңбегінің нәтижесін сыныптастарына немесе мұғалімге таныстырады, бұл өз кезегінде олардың сенімділігін арттырады.

Тақырыптық жобалар бастауыш сынып оқушыларына көпқырлы оң әсер етеді. Біріншіден, жобалық жұмыс балалардың дербестігін арттырып, өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын дамытады. Оқушылар өздері үшін жаңа ақпаратты іздеп тауып, оны талдау, жүйелеу арқылы оқу процесіне белсенді қатысады. Мұндай жұмыс түрлері олардың білімге деген қызығушылығын оятып, зерттеушілік дағдыларын қалыптастырады. Екіншіден, тақырыптық жобалар оқушылардың коммуникативтік дағдыларын жақсартады. Оқушылар өз жобаларын сынып алдында қорғау кезінде өз ойын түсінікті және нақты жеткізуге үйренеді. Сонымен қатар, топтық жобаларды орындау кезінде оқушылар бір-бірімен өзара байланыс орнатып, бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді. Үшіншіден, тақырыптық жобалар балалардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады. Олар ақпаратты тек жинап қана қоймай, оны талдап, салыстырып, ең маңыздысын бөліп көрсетуді үйренеді. Бұл дағдылар олардың жалпы танымдық қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, жобалық жұмыстар балалардың эмоционалдық және әлеуметтік дамуына да оң әсер етеді. Олар өз еңбегінің нәтижесін көріп, мақтаныш сезімін сезінеді. Бұл олардың өзіне деген сенімділігін арттырып, шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді [5].

Қорыта келгенде, бастауыш сынып оқушыларына арналған тақырыптық жобаларды әзірлеу олардың жан-жақты дамуына оң әсер ететін тиімді әдіс болып табылады. Жобалық оқыту балаларды дербес жұмыс істеуге, зерттеушілік қабілеттерін дамытуға және шығармашылық тұрғыдан ойлауға баулиды. Тақырыптық жобаларды орындау барысында оқушылар тек білім алып қана қоймай, сонымен қатар, өз ойларын жеткізу, бірлесіп жұмыс істеу, ақпаратты талдау және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Осылайша, тақырыптық жобалар бастауыш сынып оқушыларының танымдық және тұлғалық дамуына үлкен үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ахметова, Р. (2018). Бастауыш сыныптарда жобалық оқытудың ерекшеліктері. Білім беру жүйесі журналы, 2(14), 35-42.
2. Қуатова, С. (2019). Жобалық әдіс және оның бастауыш мектеп оқушыларын дамытудағы рөлі. Бастауыш сыныптар педагогикасы, 3(28), 22-29.
3. Омарова, Г. (2020). Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың жобалық әдістері. Алматы: Мектеп баспасы.
4. Нұрмұхамбетова, Л. (2021). Тақырыптық жобаларды әзірлеу және оны бастауыш сыныпта қолдану. Педагогикалық зерттеулер журналы, 5(31), 18-25.
5. Әлиева, М. (2017). Жобалық оқыту арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту. Жас педагог, 1(19), 40-45.

ИЗУЧЕНИЕ СКЛОННОСТИ К АДДИКТИВНОМУ ПОВЕДЕНИЮ У КАЗАХСТАНСКИХ СТУДЕНТОВ

Анепкина М.Д.

Научный руководитель: к.пс.н., доцент Шоманбаева А.О.

Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада қазақстандық студенттердің аддиктивті мінез-құлыққа бейімділігін эмпирикалық зерттеу нәтижелері келтірілген. Аддитивті мінез-құлық ұғымының сипаттамасы берілген, зерттеудің өзектілігі анықталған, тұлғаның төмен бейімделу әлеуеті мен созылмалы стресстің жоғары деңгейінің тәуелділік мінез-құлқына бейімділіктің қалыптасуына әсері анықталған.

Summary: The article presents the results of an empirical study of the tendency to addictive behavior among Kazakhstani students. The concept of additive behavior is described, the relevance of the study is determined, the influence of low adaptive potential of the individual and high levels of chronic stress on the formation of a tendency to addictive behavior is revealed.

Аддиктивное поведение – это разновидность отклоняющегося поведения, проявляющаяся в патологическом влечении к химическим средствам и поведенческим паттернам, позволяющим избегать реальности путем изменения сознания [1, 2, 3, 4]. Проблема аддиктивного поведения остается актуальной, поскольку, несмотря на все профилактические работы, статистика употребления не снижается. Так, по данным Бюро национальной статистики АСПиР РК [5] за первое полугодие 2023 года расходы на алкоголь у казахстанцев выросли на 13%. Несмотря на рост цен, спрос на алкогольные напитки, особенно крепкие, в стране только растет. Производство не может покрыть спрос, из-за чего приходится наращивать импорт крепких алкогольных напитков. Помимо зависимостей, ставших «классикой» аддиктологии (алкоголизм и наркомания), общество все чаще сталкивается с появлением новых форм зависимостей – от компьютерных игр, интернета, спорта. Аддиктивность отображается во всем многообразии человеческой жизни, а потому любой поведенческий акт может стать объектом зависимости [6].

Проблема аддикций тесно связана с кризисными периодами жизни. Для молодых людей таким периодом становится студенчество. Главная особенность студенческого возраста – формирование профессионального самосознания. Кризис идентичности в студенчестве становится завершающим в психосоциальном развитии личности: человек познает себя, свою роль, находит профессиональный и личностный путь. Однако если студент сталкивается с трудностями на этом этапе, у него может возникнуть отрицательная идентичность, непринятие социальных норм и социальных ролей, что является причиной развития аддиктивного поведения [7].

Цель исследования: изучение факторов риска и склонности к аддиктивному поведению.

Объект исследования: аддиктивное поведение у студентов.

Предмет исследования: факторы, влияющие на склонность к аддиктивному поведению.

Гипотеза исследования: на формирование склонности к аддиктивному поведению влияет адаптационный потенциал личности и уровень хронического стресса.

Методы исследования:

– Теоретический анализ научной литературы;

– Эмпирическое исследование с помощью следующих методик:

1. Опросник диагностики аддикций (ОДА-2010) А. В. Смирнов;

2. Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» А. Г. Маклаков и С. В. Чермянин;

3. Лейпцигский экспресс-тест на выявление хронического стресса (ЛЭТС) К. Решке и Г. Шредер (адаптация А. Гарбер и Л. Карапетян).

– Математико-статистическая обработка результатов эмпирического исследования.

Исследование проводилось в оффлайн и в онлайн форматах со студентами, обучающимися на бакалавриате на технических, естественнонаучных и социально-педагогических направлениях шымкентских и алматинских университетов. Выборку исследования составили 50 студентов в возрасте от 18 до 24 лет, из них 19 юношей и 31 девушка.

Для изучения склонности к аддиктивному поведению у студентов был использован опросник диагностики аддикций (ОДА-2010) А. В. Смирнова. В гистограмме (см. рис. 1) представлены результаты.

У 30% студентов продиагностирована высокая склонность к одной или более формам аддикций. При этом самый высокий показатель среди всех представленных форм аддикций наблюдает у игромании – у 26% опрошиваемых продиагностирован высокий уровень проявления аддиктивного поведения. А зависимость от интернета – единственная из приведенных форм аддикций, которая в той или иной степени присутствует у всех респондентов. 78% студентов имеют средний уровень зависимости от интернета, 22% – высокий уровень.

Подавляющее число студентов имеют среднюю склонность к различным формам аддикций. Риск формирования зависимости возможен при определенных социальных условиях, сложных жизненных ситуациях и кризисах, а потому профилактика формирования аддиктивного поведения необходима на всех уровнях образования и развития личности.

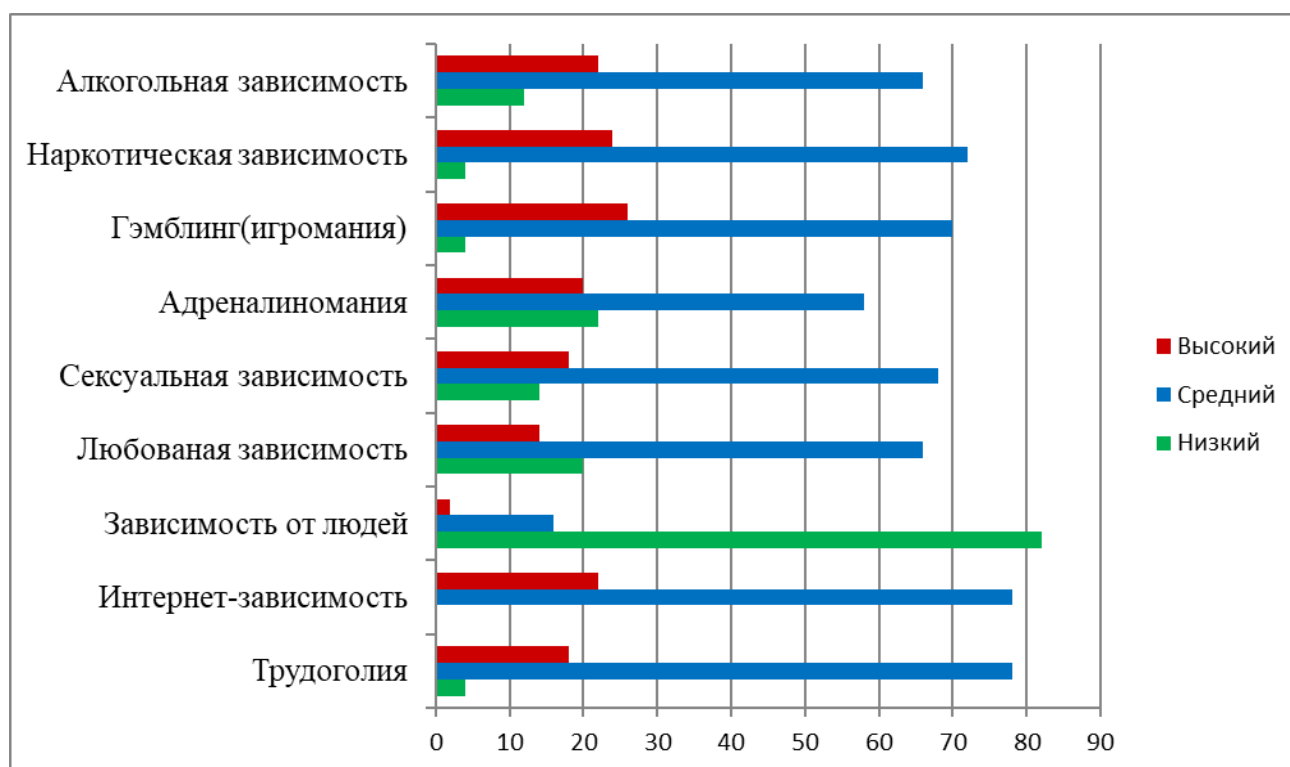

Рисунок 1 – Показатели уровня склонности к различным формам аддиктивного поведения у студентов.

В дальнейшем исследованием объектом нашего внимания стали респонденты, относящиеся к группам «высокой» и «низкой» склонности к формированию различных форм аддикций для выявления и сравнения их индивидуальных особенностей. Для реализации этой цели был выбран многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» А. Г. Маклакова и С. В. Чермянина.

К группам «высокой» и «низкой» склонности к аддиктивному поведению респонденты были разделены по следующему принципу:

– «Высокая» склонность обозначает то, что у респондента наблюдается повышенная тяга к употреблению ПАВ и развитию поведенческих форм аддикций, К данной категории мы отнесли респондентов имеющих высокий уровень по одной и более шкалам аддикций. В группу «высокой» склонности было отобрано 15 человек, из них 7 юношей, 8 – девушек.

– «Низкая» склонность обозначает то, что респонденту характерен малый риск развития аддикций и практически отсутствуют черты личности, способствующие формированию проблемного поведения. В данную группу мы отнесли 9 респондентов, имеющих низкий уровень по трем и более шкалам аддикций. Из них 4 юноши, 5 – девушек.

В таблице 1 представлены результаты диагностики личностного адаптивного потенциала – это характеристика личности, проявляющаяся в способности активно приспосабливаться к социальным условиям среды.

Таблица 1 – Результаты по шкале ЛАП.

Наименование группы	Низкий уровень ЛАП	Средний уровень ЛАП	Высокий уровень ЛАП	Средний показатель (в стэнах)
Группа «низкой» склонности	11,11% (1 человек)	66,67% (6 человек)	22,22% (2 человека)	3,88
Группа «высокой» склонности	60% (9 человек)	40% (6 человек)	0	2,13

Показатель ЛАП суммируется из шкал НПУ, КС и МН. Потому нам необходимо подробнее рассмотреть каждую из шкал.

Из всех критериев наименьшая разница между группами наблюдается в коммуникативных способностях (КС). Средний показатель по шкале КС у группы «низкой» склонности – 4,88 стэна, у группы «высокой» склонности – 3,93 стэна. Большинство респондентов обеих групп набрали 4 и более стэна, что соответствует среднему уровню развития коммуникативных способностей: им характерно стремление к налаживанию контактов с людьми, однако возможны затруднения в конфликтных ситуациях.

Следующим критерием для рассмотрения является нервно-психическая устойчивость (НПУ). Средний показатель группы «низкой» склонности равен 4,11 стэнам, средний показатель группы «высокой» склонности – 2,26 стэна.

Большинству респондентов из группы «высокой» склонности характерен низкий уровень развития нервно-психической устойчивости. Это проявляется в низком уровне поведенческой саморегуляции и склонности к нервно-психическим срывам. Также у лиц этой группы наблюдается нестабильная, неадекватная самооценка (как пониженная, так и завышенная).

Самая большая разница между группами наблюдается по критерию моральной нормативности. Средний показатель среди респондентов группы «низкой» склонности составляет 5,88 стэна, средний показатель группы «высокой» склонности – 3,13 стэна. Соответственно, отличительной чертой большинства лиц, относящихся к группе «высокой» склонности, является низкий уровень развития моральной нормативности. Такие люди неадекватно оценивают свое место и роль в коллективе, отвергают или не могут следовать общепринятым нормам поведения. Это усложняет процесс адаптации индивидуума в новых социальных условиях, что делает его подверженным развитию девиантного поведения.

Склонность к аддиктивному поведению находится в тесной взаимосвязи со стрессом, переживаемым человеком, и способностью совладать с ним. Потому дополнительной методикой в исследовании был выбран Лейпцигский экспресс-тест на выявление хронического стресса авторства К. Решке и Г. Шредер в адаптации А. Гарбер и Л. Карапетян.

В группе «низкой» склонности 66,67% имеют средний уровень стресса, и только 11,11% – высокий уровень.

У 80% респондентов из группы «высокой» склонности выявлен высокий уровень хронического стресса, что свидетельствует о сильном психологическом дискомфорте, нервно-психической напряженности и состоянии, ведущего к дезадаптации. Только у 20% респондентов группы «высокой» склонности продиагностирован средний уровень стресса.

Исходя из всего вышесказанного, мы можем сделать вывод, что высокий уровень хронического стресса и низкий уровень личностного адаптационного потенциала, проявляющийся в нервно-психической устойчивости и моральной нормативности, влияют на формирование аддиктивного поведения. Потому основными целями профилактической работы должны стать повышение компетенций по преодолению стресса и повышению адаптационных возможностей личности.

Список использованной литературы:

1. Мандель Б. Р. Аддиктология (ФГОС ВПО). Учебное пособие. – М.: Директ-Медиа, 2014. – 536 с.
2. Михайлов М. А. Острое патологическое влечение к психоактивным веществам (клиника и терапия) – М.: Издательство «Спорт и культура – 2000», 2015. – 447 с.
3. Светличная Т.Г. Феномен зависимости: терминологический анализ / Т.Г. Светличная, Л.И. Миньшикова, Е.А. Смирнова // Социальные аспекты здоровья населения. – 2018. – № 1
4. Prevalence of Food Addiction and Association with Stress, Sleep Quality and Chronotype: A Cross-Sectional Survey among University Students. Clin. / Najem, J.; Saber, M.; Aoun, C. // Nutr. – 2020 – № 39 – P. 533–539. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30878156> (дата обращения: 30.10.2024)
5. Казахстанцы увеличили расход на алкоголь на 13% [Электронный ресурс] // Сайт EnergyProm – проект по мониторингу экономики Казахстана. – Режим доступа: <https://kurl.ru/YizVz> (Дата обращения: 27.04.2024)
6. Егоров А.Ю. К вопросу о новых теоретических аспектах аддиктологии // Наркология и аддиктология: Сб. науч. тр. Казань, 2004. С. 80-88.
7. Бемянская Т. Э. Социально-психологические характеристики студенческого возраста // Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2020. – №. 3 (55). – С. 220-227.

ОӘЖ 373.1.02:372.8

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ӘДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ

Анетова Ә.Қ., Аширбекова Б. А., Ерик А.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: В статье раскрыты особенности формирования навыка чтения в младшем школьном возрасте, проанализированы педагогические условия формирования навыка чтения как фактора успешности младших школьников. Для формирования навыка чтения на уроках литературного чтения выделяют особые методы и приемы, посредством которых у младших школьников развивается не только автоматизированное умение по озвучиванию текста, но и осознанное восприятие прочитанного произведения, способствующее формированию навыка чтения.

Summary: The article reveals the features of the formation of reading skills in primary school age, analyzes the pedagogical conditions for the formation of reading skills as a factor of success of younger schoolchildren. For the formation of reading skills in literary reading lessons, special methods and techniques are distinguished, through which younger schoolchildren develop not only an automated ability to sound the text, but also a conscious perception of the read work, contributing to the formation of reading skills.

Оқу дағдысы-бұл компоненттерден тұратын оқу механизмі: дұрыстық, еркін сөйлеу, сана және мәнерлілік. Бұл компоненттердің барлығы өзара байланысты және өзара тәуелді. Графикалық белгілерді дәл айтпай-ақ, мәтіннің жеке бірліктерін дұрыс түсіну болмайды, әр бірліктің мағынасын түсіндірмей, олардың байланысын анықтау мүмкін емес, ал мәтіннің жекелеген компоненттерінің байланысы болмаса, шығарманың мазмұны туралы хабардар болмайды. Демек, шығарманың жалпы мағынасын түсіну оның барлық компоненттерін дұрыс оқуға ықпал етеді, ал мәтінді дұрыс оқу және түсіну оқудың мәнерлілігінің негізі болып табылады. Кейбір дағдыларды қалыптастыру үшін автоматтандырылған дағды дамиды, ұзақ жаттығуларды орындау қажет емес. Ең бастысы-жаттығудың ұзақтығы емес, жиілігі қажет.

Бастауыш сынып оқушысының дұрыс және еркін оқу дағдыларын дамыту бойынша күнделікті жұмыс бірінші сыныптан бастап әдеби оқу сабақтарында жүргізілуі керек. Тек осындай жағдайларда ғана толыққанды оқу дағдысын қалыптастыруға және бастауыш сынып оқушыларының әдеби дамуына ықпал етуге болады. Осылайша, оқушылардың дұрыс, еркін және саналы оқу дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыс ажырамас бірлікте жүзеге асырылады. Бұл жүйелі жұмыс сабақты оқушылар үшін жанды, қызықты және танымдық етеді [1].

Оқу бастауыш сынып оқушыларының психикалық белсенділігінде маңызды рөл атқарады, олардың дағдылары мектепте оқу процесінде игеріледі. Бастауыш сынып оқушылары үшін оқу процесі сабақта шыдамдылықты, назар аударуды және еңбекқорлықты қажет ететін ең күрделі және ұзақ процесс болып табылады. Оқылған мәтінді түсіну оның мағынасына байланысты сөздің дыбыстық формасына негізделген. Бұл тараптар бір-бірімен өте тығыз байланысты. Оқуды түсіну белгілі бір ақпаратты қабылдау сипатымен анықталады. Осыған байланысты оқу дағдысын қалыптастыру мәселесі бастауыш сынып оқушысының үйлесімді тұлғасын дамыту үшін өзекті және маңызды болып табылады.

Бастауыш сыныптарда оқу оқу сабақтарына негізделген. Оқу дағдысы бастауыш сынып оқушыларын оқыту процесінде табыстың маңызды факторы болып табылады. Егер оқушы оқу техникасын, ауызша және жазбаша тілді меңгерсе және әдеби оқу сабақтарын жақсы көретін болса, онда ол басқа мектеп пәндерін де сәтті меңгеретіні байқалды.

В. Сухомлинский " Оқу – бұл балалар әлемді және өздерін көретін терезе" деп атап өтті. Шынында да, оқу процесінде өзін-өзі танудың өсуі, ақыл-ой қабілеттерінің қалыптасуы, адамгершілік, патриоттық және эстетикалық даму жүзеге асырылады. Оқушылардың өзін-өзі дамытуға деген қызығушылығы, өз

ойларын дәлірек және сауатты білдіруге, сөйлеуін дамытуға деген ұмтылысы бар.

Сонымен қатар, оқу дағдысын қалыптастыру кезінде оқылатын мәтіннің ерекшеліктерін ескеру қажет. Ең бастысы, оқу процесін мағынасыз жазбаша дауысқа дейін азайтудың қажеті жоқ. Әдеби оқу сабақтарында оқуды эстетикалық әрекет ретінде қарастыру керек, өйткені ең алдымен көркем шығармалар зерттеледі. Бастауыш сынып оқушылары мәтіндегі семантикалық мағынаны бөліп көрсетуді және оқығандары негізінде өз ойларын айтуды үйренуі керек. Сөйлеу әрекеті ретінде оқудың басымдығы оқу дағдысының дамуына әкелмейді, керісінше оны тежейді.

Оқу дағдысы күрделі психофизиологиялық процестердің қатарына жатады. Онда ақыл-ой мен сөйлеу әрекетіне қатысты элементтер мен қасиеттер тоқылған. Оқу процесіне оқырманның жеке қасиеттері, оның сезімдері, қабылдауы, зейіні, қиялы, қабілеттері, қызығушылықтары, құндылықтары кіреді. Қоршаған әлем туралы жинақталған білім дамуда. Лексика жұмылдырылады, оқырман күнделікті сөйлеу, тұрмыстық, жеке және ұжымдық қарым-қатынас формалары процесінде жинақтаған сөздердің қоры, сөз қолданудың, сөзжасамның және сөзжасамның үйренген модельдері, мәтінді құру модельдері, сөйлемдер белсендіріледі [3].

Бастауыш сынып оқушысының оқу дағдыларын қалыптастыру келесі ерекшеліктерге ие:

- Оқу өрісі оны "анықтау" үшін тек бір әріпті қамтиды, көбінесе оны басқалармен салыстырады; хатты оқу оқырманның дыбысты бірден айтуға деген табиғи иемделісін оятады, бірақ мұғалім бүкіл буынды айтуды сұрайды, демек, ол кем дегенде тағы бір әріпті оқып, алдыңғы әріпті есте сақтау керек, ол екі-үш дыбысты буынға біріктіруі керек. Мұнда көптеген оқушылар үлкен қиындықтарға тап болады. Шынында да, бүкіл сөзді оқу үшін оның құрамдас дыбыстарын ғана жаңғырту жеткіліксіз. Оқу процесі баяу жүреді, өйткені сөзді оқу үшін сөздегі әріптерге сәйкес келетін қабылдау мен танудың бірнеше әрекетін жасау керек, сонымен қатар дыбыстарды буындарға, ал буындарды сөздерге біріктіру керек. Жаңадан келген оқушының көзі сызықты жоғалтады, өйткені ол қайтып келіп, әріптерді, буындарды қайта оқып шығуы керек. Оның көзқарасы сызықтарға параллель қозғалуға әлі үйренбеген. Бұл мәселе біртіндеп жоғалады, өйткені оқушының назары кеңейіп, ол бірден бүкіл буынды немесе бүкіл сөзді қабылдайды;

- оқушы оқылатын мәтіннің мағынасын әрдайым тез түсіне бермейді. Оқудың техникалық жағына көп көңіл бөлінеді, әрқайсысы қарапайым, кіші оқушының оны түсінуге уақыты жоқ. Мағынаны түсіну оқу процесінен алшақтайды, сөздің «анықтамасы» оны оқумен бірге емес, кейін пайда болады. Бастауыш сыныпта оқудың саналылығына үлкен мән беріледі. Оқудың саналылығы суреттер, сұрақтар мен мұғалімнің түсіндірмелері, Көрнекі құралдар, мәтіндерді дауыстап оқу арқылы артады, өйткені есту тітіркендіргіші сөзді көрнекі қабылдауды толықтырады және оның мағынасын түсінуге

көмектеседі. Алайда оқудың әлсіз санасы сауаттылықты үйренудегі ең маңызды қиындық болып табылады;

- жаңадан келген оқырман үшін сөздерді бірінші буынға немесе суретке, контекстке сәйкес табу әдеттегідей. Бұл сөздерді болжау әрекеттері көбінесе оқуда қателіктерге әкеледі, бірақ оқушы саналы түрде оқуға тырысады. Мұндай қателер буындарды дереу оқу, дыбыстық әріптерді талдау және синтез арқылы түзетіледі. Оқуды үйренудегі жиі кездесетін қиындық-дыбысты естудің қиындығы: оқушылар жеке дыбыстарды айтады, ал буын құра алмайды. Дыбысты естудің қиындықтарын жеңудің ең тиімді әдісі-силлабикалық оқу. Оқу бірлігі ретінде сөзге назар аудару оқу процесіне көмектесе алады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқылатын мәтінді қабылдауы ересек адамның қабылдауынан өзгеше және ерекше қасиеттерге ие:

- фрагменттілік, оқылатын шығарманы қабылдау тұтастығының жеткіліксіздігі;

- жалпылама қабылдаудың әлсіздігі;

- өмірлік тәжірибенің жеткіліксіздігі;

- оқушының практикалық қызметімен байланысы;

- айқын эмоционалдылық пен стихиялылық, эмпатия;

- сөйлеу мазмұнына қызығушылықтың басым болуы;

- сөйлеудің мәнерлі құралдарын түсіну жеткіліксіз;

- баланы қабылдаудың репродуктивті деңгейінің басым болуы.

Бастауыш сыныпта оқу кезінде бастауыш сынып оқушысы ауызша-логикалық ойлауға көшетіні белгілі, бұл жаста визуалды-бейнелі ойлау басым болып қала береді. Жас оқушыға себеп-салдар байланысын орнату қиын, бұл ойлаудың осы түрінің ерекшелігінен туындайды. Сондықтан балаға уақытша байланыстарды анықтау оңайырақ, сол себепті баланың оқу дағдыларын қалыптастыруда қиындықтар туындайды. Бастауыш сынып жасында мәтінді түсінуге және ойлауға бағытталған жұмысты қажет ететін семантикалық жады белсенді түрде қалыптаса бастайды [3].

Семантикалық есте сақтауды жетілдірудің арқасында оқушыға мәтіндегі себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға көмектесетін белгілі бір тұтастық ретінде оқылатын жұмыс туралы түсінік қалыптасады. Сонымен қатар, бастауыш сынып оқушыларына келесі талдау үшін мәтіннің жеке компоненттерін бөлу қиын – қажетті эпизодтың мағынасын анықтау, әрекеттерді бағалау және кейіпкерлердің мінезін талдау және т. б.

Оқу дағдысын қалыптастыру процесі күрделі, көп қырлы процесс. Ең алдымен, бұл оқылатын шығарманың мағынасын түсіну қабілетін қалыптастыру оның мазмұны; оқудың дұрыстығы – сөздерді өткізіп жіберуге, ауыстыруға, ауыстыруға, қателіктерге жол бермейтін етіп оқи білу; экспрессивтілік - тепкілеу белгілерін дұрыс интонациялай білу, мәтінге эмоционалдылық, жандылық, қарқын беру – белгілі бір оқу жылдамдығы.

Бастауыш сынып оқушыларында оқу процесінің дамудың келесі кезеңдері бар екенін айтады: буын, буын + сөз, сөз + буын. Бірінші кезеңде оқушы әріпті көріп, оны дыбысқа аударады. Кіші оқушы әріптерді неғұрлым

жақсы білсе, бір әріптен екіншісіне сенімді түрде ауысады, оқу процесі соғұрлым тез жүреді. Оқудың қажетті әдісі - осы әріптерге сәйкес келетін дыбыстардың баяу, дәйекті айтылуы.

Кіші оқушы келесі әрекеттерді орындайды: әріптің графикалық бейнесін талдайды, оны дыбысқа аударады, сөздің құрамына кіретін буындарды дәйекті түрде оқиды, оларды сөзге біріктіреді, оның мағынасын түсінеді.

Оқу дағдысын қалыптастыру процесі келесі шарттармен сипатталады.

- оқу дағдыларын қалыптастыру кезінде қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау сияқты психологиялық процестердің ерекшеліктерін ескеру қажет;

- оқу дағдысы тезірек бекітіледі, онымен бірге сөйлеу әрекетінің басқа түрлері дамыған кезде дамиды: тыңдау, жазу;

- оқу сабақтары сабақтағы жұмыстың мазмұны, формалары мен технологиялары бастауыш сынып оқушыларының тек оң мотивациясын, оқуға және кітапқа деген қызығушылығын қалыптастыруға ықпал ететіндей етіп құрылуы керек;

- оқу дағдыларын қалыптастыру тек бір сабақтың – әдеби оқу сабағының ғана емес, басқа сабақтардың мақсаттарының бірі ретінде қарастырылуы керек.

Оқу дағдыларын қалыптастыру процесі бастауыш сынып оқушыларында өте баяу жүреді, бұл оның дамуы мен қабылдау ерекшеліктеріне байланысты.

Сыныптың әр оқушысында толыққанды оқу дағдысын қалыптастыру кезінде әр мұғалім бір уақытта екі процесті – оқуды және оқуды түсінуді жетілдіруге үйретуі керек.

Оқу дағдысын қалыптастырудың алғашқы кезеңдерінде мұғалімге оқу техникасына үлкен мән беру керек, содан кейін оқуды түсіну керек.

Осылайша, оқу дағдысы екі маңызды компоненттен тұрады: оқылған мәтінді түсіну мен түсінуді қамтитын семантикалық компонент және мәні оқудың дұрыстығы мен мәнерлілігінен тұратын техникалық компонент.

Бастауыш сынып бағдарламасында сыныптан сыныпқа кезең-кезеңмен оқыту қарастырылған және әр кезеңде оқу дағдысының қалыптасуы келесі критерийлер мен көрсеткіштер бойынша бағаланады: оқылған көлем, дұрыстық, хабардарлық, мәнерлілік [4].

Қазіргі уақытта оқушылар аз оқиды және қалаусыз. Бұл белгілі бір себептерге байланысты, мысалы: оқуға деген қызығушылықтың болмауы, интернеттің, гаджеттердің пайда болуы және т. б.

Оқу дағдысын қалыптастыру процесі 3 кезеңде жүзеге асырылады: аналитикалық, синтетикалық және автоматтандыру кезеңі.

Аналитикалық кезеңде кіші оқушы дыбыс пен әріпті байланыстыруды, буындарды біріктіруді, содан кейін сөздерді қосуды үйренеді. Осы кезеңде оқуды түсіну қабылдау процесінен уақыт бойынша бөлінеді: оқушы алдымен сөзді оқиды, содан кейін ғана оның мағынасын түсінеді. Бұл кезеңге тән – «ұсақталған» оқу, онда сөздер бір-біріне қосылу арқылы интонациясыз оқылады. Осы кезеңдегі қателіктер: сөздердің аяқталуын ауыстыру және сөздерді қайталау. Кейде оқушының өзі өз қателіктерін байқайды және оларды түзетуге тырысады, сондықтан ол оқу дағдысын қалыптастырудың басқа

кезеңіне өтеді. Синтетикалық оқу кезеңі оқушының санасындағы сөз тек жеке бөліктердің бірігуімен ғана емес, тұтастай әрекет етуімен сипатталады. Бұл жағдайда сөзді визуалды қабылдау оның мағынасын түсінумен сәйкес келеді.

Синтетикалық оқу кезеңі ұзақ уақытқа созылады, ол бастауыш білім беру кезеңінде созылады, ал оқушылардың көпшілігі мектептің орта буынында ғана аяқтайды.

Оқу дағдыларын автоматтандыру кезеңінде қалыптасқан дағдылар жетілдіріліп, бекітіледі. Оқудың техникалық жағы оқудың мәні мен мағынасын түсіну процесіне жол береді. Оқушының автоматтандыру кезеңіне өтуінің маңызды белгісі-оның оқуға деген ұмтылысы.

Осылайша, оқуды үйрену барысында мұғалім бастауыш сынып оқушыларына аналитикалық кезеңдегі қиындықтарды мүмкіндігінше тез жеңуге және автоматтандырылған оқу дағдысын қалыптастыру арқылы оқуға деген қызығушылықты дамытуға көмектесуге назар аударуы керек.

Сондықтан бастауыш сынып оқушылары үшін оқу дағдыларын қалыптастыру мектепте табысты оқудың маңызды факторы болып табылады. Алайда, бұл үшін оқу дағдыларын қалыптастыру және жетілдіру бойынша жүйелі және мақсатты жұмыс қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Литвинова А. В. Особенности формирования навыка чтения младших школьников / А.В. Литвинова, М.В. Мойсеев // Молодой ученый №1 (81) январь. Изд. «Молодой ученый» – 2015. – С. 21 – 23.
2. Львов М.Р. Методика развития речи младших школьников / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 2017. – 176 с.
3. Методика обучения литературе в начальной школе: учебник для студ. Высш. Учеб. заведений [Текст] / под ред. М.П. Воюшиной. – М.: Издательский центр «Академия», 2010. – 288 с.
4. Зимняя, И.А. Педагогическая психология: учебник для вузов Текст. / И.А.Зимняя. М.: Логос, 2013.

УДК 152.27

ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ФОНА НА ОБУЧЕНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Антонова К.Е., Пайзиева У.Ф., Суюнбаева Г.О.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларын оқытуға эмоционалды фонның әсері қарастырылады, бұл оқу материалын сәтті игеру үшін балалардың эмоционалды жағдайының маңыздылығын көрсетеді. Эмоциялар білім беру процесінде шешуші рөл атқарады, өйткені жағымды эмоциялар мотивацияға, зейін мен шығармашылықты жақсартуға ықпал етеді, ал жағымсыз эмоциялар оқу үлгерімі мен оқу мазасыздығының төмендеуіне әкелуі мүмкін. Психология мен педагогика бойынша заманауи әдебиеттерді талдай отырып, мақала эмоционалды интеллекттің маңыздылығын және оның бастауыш

сынып оқушыларының эмоционалды жағдайын басқарудың практикалық тәсілдерін ұсына отырып, оқу процесіне әсерін көрсетеді.

Summary: This article examines the influence of the emotional background on the education of younger schoolchildren, emphasizing the importance of the emotional state of children for the successful assimilation of educational material. Emotions play a key role in the educational process, as positive emotions contribute to motivation, improved attention and creativity, while negative emotions can lead to lower academic performance and learning anxiety. Analyzing the modern literature on psychology and pedagogy, the article demonstrates the importance of emotional intelligence and its impact on the educational process, offering practical approaches to managing the emotional state of younger schoolchildren.

Эмоции (emotion)- в переводе с латинского потрясаю, волнуя, что означает психологические состояния, вызванные нейрофизиологическими изменениями, по-разному связанные с мыслями, чувствами, поведенческими реакциями и степенью удовольствия или неудовольствия [1].

Эмоциональный фон играет важную роль в процессе обучения, в особенности у младших школьников, чья психика и способность к восприятию информации находятся на стадии формирования. Эмоции могут способствовать обучению, так и затруднять его, что делает их важнейшим аспектом педагогической деятельности [2].

Философ, писатель, врач- психиатр Нордау С. в книге «Ребенок и школа: управление эмоциями и мотивацией», где представлены практические рекомендации для родителей и учителей по управлению эмоциональным состоянием ребенка в процессе обучения, в которых говорится, что родители и учителя должны быть ролевыми моделями для детей, демонстрируя, как управлять эмоциями и справляться с трудностями, важно показывать, как можно конструктивно реагировать на стрессовые ситуации и искать решения, должны активно слушать детей, когда они делятся своими переживаниями и трудностями, поддержка и понимание со стороны взрослых помогают ребенку чувствовать себя безопасно и уверенно, эти подходы помогают создавать поддерживающую атмосферу, в которой ребенок чувствует себя эмоционально защищенным и мотивированным к обучению, что в свою очередь способствует его успешному развитию и адаптации в образовательной среде [3].

Эмоции могут оказывать как позитивное, так и негативное влияние на обучение. Позитивный эмоциональный фон, создаваемый поддерживающей атмосферой в обществе школьников, способствует лучшему восприятию информации и соответственно повышают уровень заинтересованности в учебе. В то время как негативные эмоции влияют совершенно противоположно, то есть вызывают снижение учебных достижений, усвоение материала, отношения с окружающими, психику и физическое здоровье [4].

Положительные эмоции создают у ребенка желание учиться и получать новые знания, способствуют эффективному усвоению учебного материала и развитию познавательных способностей, такие как радость, удовлетворение, интерес и уверенность в себе. Положительные эмоции улучшают концентрацию и помогают детям сосредоточиться на учебной деятельности. Радость и удовольствие от процесса обучения снижают вероятность отвлечений

и способствуют более глубокому погружению в материал. Дети в хорошем настроении быстрее переключаются между задачами и могут дольше удерживать внимание на сложных аспектах. Положительные эмоции создают у ребенка желание учиться и получать новые знания. Интерес к предмету и чувство радости от учебных успехов формируют внутреннюю мотивацию, которая играет важную роль в образовательном процессе. Младшие школьники, испытывающие позитивные эмоции, активнее включаются в учебные задания, проявляют инициативу и стремление к достижению успехов. Когда дети испытывают радость от выполнения заданий или похвалы учителя и родителей, это стимулирует их к дальнейшим достижениям. Положительная обратная связь укрепляет их веру в собственные силы и повышает интерес к учебе [5].

Негативные эмоции, такие как страх, тревога, грусть, раздражение и неуверенность, могут значительно замедлять образовательный процесс младших школьников. Эмоциональный дискомфорт оказывает влияние на когнитивные функции ребенка, мотивацию к обучению и его взаимоотношения с окружающими, что приводит к снижению успеваемости и ухудшению общего эмоционального состояния. Негативные эмоции могут резко снижать мотивацию младших школьников к обучению. Когда ребенок чувствует тревогу или страх перед выполнением задания, он теряет интерес к учебному процессу и может избегать активностей, связанных с учебой. Тревожные переживания или ощущение неуспеха заставляют ребенка чувствовать, что его усилия напрасны, и он теряет желание работать над задачами. Кроме того, негативные эмоции могут быть вызваны неблагоприятной атмосферой в классе, где ребенок может сталкиваться с критикой или недостаточной поддержкой со стороны учителя или сверстников. Это приводит к снижению уверенности в своих силах и дальнейшему падению интереса к учебе. Негативные эмоции оказывают сильное влияние на способность ребенка сосредоточиться на учебном процессе. Страх и тревога вызывают чрезмерное напряжение, что препятствует эффективной концентрации. Дети, находящиеся в состоянии стресса, могут легко отвлекаться, терять нить задания и не завершать его до конца. Такие эмоции, как гнев или раздражение, могут также приводить к импульсивному поведению, что мешает ребенку должным образом организовать свою учебную деятельность. Внимание переключается на негативные мысли и переживания, а это значительно замедляет процесс усвоения учебного материала [6].

Одними из ключевых факторов, формирующих эмоциональный фон младших школьников, являются родители и учителя. Именно они создают условия, в которых ребенок либо испытывает положительные эмоции, мотивирующие его на учебу, либо сталкивается с эмоциональными трудностями, препятствующими успешному усвоению знаний. Рассмотрим подробнее, каким образом родители и учителя влияют на эмоциональный фон младших школьников в образовательном процессе [7].

Влияние родителей на эмоциональное состояние ребенка:

Семейная атмосфера и подход родителей к воспитанию оказывают значительное влияние на эмоциональный фон ребенка в школе. Родители

закладывают основы эмоционального восприятия окружающего мира и формируют отношение ребенка к обучению.

- Поддержка и поощрение. Дети, которые получают поддержку и одобрение от родителей, чувствуют себя более уверенными в себе и своих силах. Положительные эмоции, связанные с обучением, возникают, когда родители хвалят за успехи, помогают справиться с трудностями и создают благоприятную эмоциональную атмосферу дома. Это формирует у ребенка мотивацию к обучению и уверенность в том, что его усилия ценны.

- Ожидания и давление. Высокие ожидания родителей могут как способствовать развитию ребенка, так и приводить к негативным последствиям, если они сопровождаются чрезмерным давлением. Часто страх не оправдать ожидания родителей вызывает у ребенка тревогу и стресс, что снижает его когнитивные способности и мотивацию к учебе. Родители должны избегать излишнего давления и критики, чтобы не формировать у ребенка негативные эмоции, связанные с процессом обучения.

- Эмоциональная вовлеченность родителей. Родители, которые активно интересуются школьной жизнью ребенка, оказывают позитивное влияние на его эмоциональный фон. Когда родители не только контролируют успеваемость, но и участвуют в обсуждении школьных событий, оказывают поддержку в трудные моменты и проявляют заботу, это создает у ребенка чувство безопасности и снижает вероятность возникновения тревоги и стресса [8].

В книге Готтмана и Деклера«Эмоциональный интеллект ребенка. Практическое руководство для родителей» даются практические рекомендации для родителей по созданию благоприятной эмоциональной среды, например эмоциональная поддержка:открытые и поддерживающие беседы о чувствах помогают ребенку лучше понимать свои эмоции и развивать эмоциональный интеллект.Родители могут помогать ребенку называть его чувства и объяснять, как справляться с ними; построение доверительных отношений: важным аспектом создания благоприятной эмоциональной среды является доверие между родителями и детьми. Родители должны быть готовы слушать и поддерживать ребенка, демонстрируя уважение к его мыслям и чувствам [9].

Роль учителя в формировании эмоционального фона:

Учитель играет центральную роль в жизни младшего школьника, так как в школьной среде ребенок проводит значительную часть своего времени. От того, каким образом учитель строит отношения с учениками и организует учебный процесс, зависит их эмоциональное состояние и успехи в учебе.

- Эмоциональная поддержка и обратная связь. Учитель, который создает атмосферу доверия и эмоциональной поддержки в классе, помогает детям чувствовать себя комфортно и уверенно. Позитивная обратная связь, похвала за достижения, доброжелательное отношение к ошибкам помогают снять напряжение и страх перед неудачами. Это способствует формированию положительного эмоционального фона, который стимулирует интерес к учебе и активное участие в уроках.

•Стиль общения и педагогический подход. Учитель, использующий авторитарный стиль общения, может вызвать у детей страх и неуверенность, что негативно сказывается на их эмоциональном состоянии. Наоборот, демократический подход, где учитель проявляет уважение к личности каждого ученика, поддерживает его инициативу и стимулирует креативность, способствует положительным эмоциям и улучшает восприятие учебного процесса.

•Учет индивидуальных особенностей детей. Разные дети обладают различными эмоциональными и когнитивными способностями. Учителя, которые учитывают эти особенности, помогают каждому ученику раскрыть свои сильные стороны и справиться с трудностями.

Индивидуальный подход снижает стресс и тревожность, так как ребенок чувствует, что его потребности и эмоции важны для учителя [10].

По книге К. Ривза «Психология образования: управление эмоциями и поведением в классе» рассматриваются различные подходы, которые учителя могут использовать для создания положительного эмоционального климата в классе, например активное вовлечение учащихся, то есть учитель может использовать различные методы вовлечения учеников в учебный процесс, включая групповые проекты, обсуждения и интерактивные задания. Это не только способствует обучению, но и помогает детям чувствовать себя частью класса; положительное подкрепление, в котором говорится, что учитель должен поощрять положительное поведение и достижения учеников, используя похвалу и другие формы признания. Это помогает укрепить уверенность детей в своих силах и создает позитивное отношение к учебе [11.]

Таким образом из вышеперечисленных фактов можно сделать вывод, что эмоциональный фон младших школьников оказывает значительное влияние на их обучение, потому что эмоции напрямую связаны с когнитивными процессами, такими как внимание, память и мышление. В этом возрасте дети особенно чувствительны к своему эмоциональному состоянию, и оно либо стимулирует их учебную активность, либо создает барьеры на пути к успешному усвоению знаний. Положительный эмоциональный фон способствует повышению мотивации, уверенности в себе и желанию учиться, тогда как негативные эмоции, такие как страх, тревога или неуверенность, могут вызывать снижение успеваемости, ухудшение концентрации и памяти. Кроме того, эмоциональное благополучие ребенка влияет на его социальные взаимоотношения в школе и общий интерес к обучению. В связи с этим важно, чтобы родители и учителя создавали благоприятные эмоциональные условия, поддерживая ребенка, помогая ему справляться с трудностями и мотивируя к учебе через положительное подкрепление и доверие. Эмоциональная поддержка и комфортная учебная среда формируют основу для успешного обучения и развития младших школьников.

Список использованной литературы:

1. Готтман Д., Деклер К. Эмоциональный интеллект ребенка. Практическое руководство для родителей. — М.: Альпина Паблишер, 2019.

2. Пинтс М., Морисон Г. С. Социальное и эмоциональное развитие детей. — СПб.: Питер, 2021.
3. Олдс Л., Филлипс Д. Социально-эмоциональное обучение: как развить эмоциональный интеллект у детей. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2020.
4. Крук А. Е. Эмоциональный интеллект и школьная успеваемость: современные исследования. — М.: Вильямс, 2022.
5. Долл Б., Махан М. Эмоциональная поддержка и мотивация в обучении. — СПб.: Питер, 2018.
6. Нордау С. Ребенок и школа: управление эмоциями и мотивацией. — М.: Эксмо, 2021.
7. Гербер А. Как развить эмоциональную устойчивость у детей. — М.: Альпина Паблишер, 2020.
8. Гринберг М. Т., Домитрович С. Е. Социально-эмоциональное развитие в образовательной среде: теория и практика. — СПб.: Питер, 2023.
9. Вебер Л. Психология мотивации и эмоционального интеллекта в школе. — М.: Просвещение, 2019.
10. Ривз К. Психология образования: управление эмоциями и поведением в классе. — М.: Эксмо, 2022.
11. Гончарова, Н. А. Влияние эмоционального фона на успеваемость учащихся начальной школы. Вопросы психологии, 2018

ОӘЖ 371

ЖОБАЛАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ МАҢЫЗЫ

Артел Б.М., Темиралыева А.Э., Чуткариева М.С.
«Мирас» университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: В статье рассмотрено исторические основы проектной деятельности, понятие проектной деятельности, значение проектной деятельности в образовании, способы применения проектной деятельности в технологическом образовании.

Summary: The article examines the historical foundations of project activities, the concept of project activities, the importance of project activities in education, and ways of using project activities in technological education.

Оқу іс-әрекеті – оқушы тұлғасын тәрбиелеу, дамыту және өзін-өзі дамыту үшін оңтайлы жағдай жасауға бағытталған мұғалім әрекетінің жүйесі, сондықтан әлеуметтік маңызы бар жобалар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің тиімді әдісі болып табылады.

Бұл жұмыс педагогика саласындағы зерттеулерге арналған және әлеуметтік маңызы бар жобалардың бала тұлғасының дамуына әсерін зерттеуге қатысты. Қазіргі кезде қазіргі мектеп оқушыларының кең ғылыми көзқарасын, жалпы мәдени қызығушылықтарын қалыптастыруға, санасында жалпы адамзаттық құндылықтардың басым бағыттарын бекітуге бағытталған. Сондықтан қазіргі мектептің басты міндеттерінің бірі – әрбір баланың тұлғалық дамуы мен оның белсенді ойын қалыптастыру үшін қажетті және толық жағдай жасау.

Өмірдің заманауи талаптары өскелең ұрпаққа қоғамдық, әлеуметтік, ақпараттық салаларда өз бетінше навигация жасау дағдыларын, әртүрлі

құрамдағы және бейіндегі топтарда тиімді ынтымақтастық дағдыларын, жаңа байланыстар мен мәдени байланыстарға ашық болуды қажет ететіндей, өзіндік болмысын, тарихи-мәдени тамырын жоғалтпайды.

Жобалау әдісі 19 ғасырдың екінші жартысында пайда болды. Өздеріңіз білетіндей, ол АҚШ-та пайда болды және «іс-әрекет арқылы оқыту» принципін жариялаған прагматикалық педагогиканың теориялық тұжырымдамалық, ойларға негізделген. Бұл ғылыми мектеп оқу іс-әрекетіне «Бәрі де өмірден, бәрі де өмір үшін» қағидасына негізделді.

Бұл әдіс есептер әдісі деп аталады және ол философ және педагог Дж.Дьюи, сондай-ақ оның шәкірті В.Х. Килпатрик жасаған философия мен білім берудегі гуманистік бағыттың идеяларымен байланысты болды. Дж.Дьюи оқуды оқушының осы нақты білімге деген жеке қызығушылығына сәйкес мақсатқа сай әрекеті арқылы белсенді негізде құруды ұсынды [1].

Сондықтан балалардың өмірде олар үшін пайдалы болуы мүмкін және қажет болатын алған білімге деген қызығушылықтарын көрсету өте маңызды болды. Ал бұл үшін нақты өмірден алынған, балаға таныс және маңызды мәселе қажет, оны шешу үшін ол алған білімін және әлі игерілмеген жаңаларын қолдануы керек.

Тегін білім беру ойынан туындайтын жоба технологиясы қазір толық дамыған және құрылымдық білім беру жүйесінің біріктірілген құрамдас бөлігіне айналуда. Бірақ оның мәні өзгеріссіз қалады – балалардың белгілі бір білім көлемін меңгеруді талап ететін белгілі бір мәселелерге қызығушылығын ояту және бір немесе бірнеше мәселелерді шешуді көздейтін жобалық іс-әрекеттер арқылы, алған білімдерін іс жүзінде қолдануды көрсету. Жобалық әдіс 20 ғасырдың басында мұғалімдердің назарын аударды [2]. Жобалық оқыту ойлары мұғалімдердің әзірлемелерімен бір мезгілде дерлік пайда болды.

Мәдениет кеңістігінде әрекет ететін қазіргі адамның іргелі сипаттамаларының бірі оның жобалық әрекетке қабілеттілігі болып табылады. Л.Ю.Бритвина жобалық қызмет инновациялық санатқа жатады, өйткені ол шындықты түрлендіруді көздейді, біріздендіруге, игеруге және жетілдіруге болатын сәйкес технология негізінде құрылады.

Біріншіден, жобалау негіздерін меңгерудің өзектілігі, бұл технологияның білім беру жүйесін ұйымдастырудың барлық деңгейінде кең ауқымды болуымен түсіндіріледі.

Екіншіден, әлеуметтік-мәдени дизайнның логикасы мен технологиясын меңгеру аналитикалық, ұйымдастырушылық және басқарушылықтарды тиімдірек жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Үшіншіден, жобалау технологиялары маманның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді.

Белсенділік – субъектінің объектімен белсенді әрекеттесу әдісі, оның барысында субъект өзінің кез келген қажеттіліктерін қанағаттандырады, мақсатқа жетеді. Іс-әрекетті адамның өзі қандай да бір мағына беретін кез келген әрекеті деп атауға болады. Белсенділік адамның жеке басының саналы жағын сипаттайды [3].

«Жоба» сөзі (латын тілінен сөзбе-сөз аударғанда – «алға лақтырылған») сөздіктерде «бір нәрсенің жасалу алдындағы жоспары, ойы, мәтіні немесе сызбасы» деп түсіндіріледі.

Жоба — жаңа стандартына сәйкес — мақсатқа жету үшін қабылданған басталу және аяқталу мерзімдері бар келісілген және бақыланатын тапсырмалардан тұратын әдістердің бірегей жиынтығы. Жобаның мақсатына жету үшін уақыт, ақша және ресурстар сияқты нәтижелерді алуға шектеулерді қоса алғанда, алдын ала белгіленген талаптарға сәйкес келетін нәтижелерді алу қажет.

Жобаларды жүзеге асырудың қиындығы мұғалімнің әр оқушымен жеке жұмысына көп уақыт бөлу қажеттілігінде. Жоба шығармашылық жұмыс болып табылады, оның барысында оқушылар білімін толықтыруды жалғастырады және курстың алдыңғы бөлімдері мен қосымша білімдер негізінде жұмысты орындауға қажетті дағдыларды қалыптастырады [4].

Жобалармен жұмыс істеу мұғалімнің шығармашылық мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік береді, бірақ сонымен бірге оқытудың жобалық әдісін қолданғанда мұғалімнің алдында тұрған міндеттер күрделене түседі. Мұғалім жасөспірімнің шығармашылық дағдыларын қалыптастыруға және бастамасын дамытуға мүмкіндік беретін негізгі және қосымша мақсаттар мен жұмыс кезеңдерін жан-жақты анықтауы керек. Мұғалім үнемі жобалар тақырыбы бойынша білімін толықтырып отыруы керек, бірлескен жұмыста «ойын жаттықтырушысы» ретінде әрекет етіп отыруы қажет.

Жобалау қызметінің технологияларының мәселесі қарастырылып мәселенің оқу-тәрбие үдерісінің барлық қатысушылары үшін әлеуметтік және ғылыми маңыздылығы, білім берудегі жобалық әдіс технологиясын тану тұрғысынан -оқушылар арасында әлеуметтік құзыреттілік пен әлеуметтік белсенділікті қалыптастыру қаралды. Жобалау қызметінің технологиялық білім беру әдісінде әлеуметтік маңызы бар жобаларды пайдалану ерекшеліктері зерттелді [5].

Оқушылар өздерінің алдарындағы түпкі нәтижені – күнделікті өмірде қолданатын, өз қолдарымен жасап, жан-тәнін салған, сол үшін аянбай тер төгу керек екенін көреді. Сұлулықты өз қолыңмен жасау адамды өз көзінше асқақтатады, адамгершілікке тәрбиелейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Шацкий С.Т. Современные технологии школьного обучения. М., «Владос» С.Т. Шацкого.,- 2014. - 340 стр.
2. Поливанова К.И. Проектная деятельность школьников: пособие для учителей.: Поливанова, К.И. Образование, 2015. - 192 стр.
3. Сасова И.А., Гуревич М.И. Метод проектов в технологическом обучении школьников. М.: Сасова И. А. «Вентана-Граф», 2018. -272 стр.
4. Хохлова М.В. Проектно-преобразовательная деятельность младших школьников. Педагогика, Хохлова М.В., №5, -2014. -256 стр.
5. Шлинке Т.Н. Метод проектов является одним из условий повышения учебной мотивации учащихся начальных классов. Шлинке Т.Н. - 2018. № 9. -210 стр.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ВЫБОР ПРОФЕССИИ

Арымбек Ғ.М.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

PhD, профессор Абдуллаева Р.М.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами, г. Ташкент,
Узбекистан

Түйін: Мақалада кәсіпті таңдауға темпераменттің әсері қарастырылады, оның кәсіптік бағдар беру процесінде маңыздылығын көрсетеді. Темперамент жеке тұлғаның негізгі сипаттамаларының бірі ретінде мотивацияны, қалауды және жұмысқа деген көзқарасты анықтайды. Темпераменттің негізгі түрлері — холерик, сангвиник, флегматик және меланхолик — және олардың әртүрлі кәсіптерге сәйкестігі талданады. Темперамент пен кәсіби қанағаттану деңгейі арасындағы байланыс, сондай-ақ тұлға типі мен кәсіби қызмет арасындағы сәйкессіздікке байланысты тәуекелдер зерттеледі. Темпераментті диагностикалау әдістері және оларды білім беру мекемелерінде қолдану қарастырылады, бұл студенттерге мамандық таңдауға саналы түрде жақындауға көмектеседі. Мақала психологиялық білімді кәсіби бағдарлау жүйесіне біріктіру қажеттілігін атап көрсетеді және студенттердің мансаптық қызметіндегі табыстылық пен қанағаттану деңгейін арттыру үшін осы саладағы әрі қарайғы зерттеулердің маңыздылығына назар аударады.

Summary: The article examines the influence of temperament on the choice of profession, emphasizing its importance in the process of professional orientation. Temperament, as one of the key personality characteristics, determines motivation, preferences and approaches to work. The main types of temperament are analyzed — choleric, sanguine, phlegmatic and melancholic — and their correspondence to various professions. The relationship between temperament and the level of professional satisfaction is investigated, as well as the risks associated with the discrepancy between the type of personality and professional activity. Methods of temperament diagnosis and their application in educational institutions are considered, which can help students to consciously approach the choice of profession. The article emphasizes the need to integrate psychological knowledge into the system of professional orientation and focuses on the importance of further research in this area to increase the level of success and satisfaction of students in their career activities.

Выбор профессии — это один из наиболее значимых этапов в жизни каждого человека. Этот процесс не только определяет карьерный путь, но и оказывает глубокое влияние на личностное развитие, уровень удовлетворенности жизнью и профессиональную самоидентификацию. Наиболее важными факторами, влияющими на выбор профессии, являются интересы, ценности, социальные условия и личностные особенности, среди которых темперамент занимает особое место.

Темперамент представляет собой биологически предопределенную основу личности, отражающую особенности эмоционального реагирования, поведения и общих склонностей человека. Согласно теории Гиппократа, темперамент делится на четыре основных типа: холерик, сангвиник, флегматик и меланхолик. Каждый тип обладает уникальными характеристиками, которые могут предопределять предрасположенность к определенным профессиям. Например, холерики, известные своей энергичностью и склонностью к

активным действиям, могут стремиться к профессиям, требующим быстрой реакции и лидерских качеств. С другой стороны, меланхолики, обладающие глубокими эмоциональными переживаниями и аналитическим мышлением, могут проявлять себя лучше в областях, требующих внимательности и тщательности, таких как наука или искусство.

Психологи и специалисты в области профессиональной ориентации подчеркивают важность понимания индивидуальных особенностей темперамента при выборе профессии. Исследования показывают, что соответствие между типом темперамента и профессией может значительно влиять на уровень профессионального удовлетворения и успеха. Например, работа Б. Н. Седова (2003) показывает, что люди, выбирающие профессию, соответствующую их темпераменту, чаще достигают высоких результатов и испытывают удовлетворение от своей деятельности. Напротив, несоответствие между профессиональной деятельностью и типом темперамента может приводить к стрессу, низкой продуктивности и профессиональному выгоранию.

Современные образовательные системы и службы профессиональной ориентации всё чаще обращаются к вопросу влияния темперамента на выбор профессии. Важно, чтобы эти системы включали в себя оценку индивидуальных особенностей учащихся, что позволит направлять их в те области, где они смогут реализовать свой потенциал. Одной из задач образовательных учреждений является не только передача знаний, но и помощь учащимся в понимании своих личностных характеристик и их влияния на выбор будущей профессии.

Кроме того, в последние годы наблюдается тенденция к увеличению значимости навыков эмоционального интеллекта и гибкости, что требует от специалистов умения адаптироваться к изменениям в рабочей среде. Понимание темперамента и его влияния на профессиональную деятельность может помочь в формировании необходимых навыков и умений, что особенно актуально в условиях быстрого изменения технологий и требований к специалистам.

Таким образом, изучение влияния темперамента на выбор профессии представляет собой многогранную задачу, включающую как теоретические аспекты, так и практическое применение в сфере профессиональной ориентации. Это исследование не только углубит понимание взаимосвязи между темпераментом и профессиональной деятельностью, но и поможет разработать более эффективные методы консультирования и поддержки учащихся в процессе выбора профессии.

Цель данной статьи — провести анализ влияния различных типов темперамента на выбор профессии, а также рассмотреть практические аспекты, связанные с этой темой. В статье будут представлены теоретические основы, рассматривающие типологию темперамента и его соответствие различным профессиональным сферам. Также будет обсуждаться, как понимание индивидуальных особенностей может быть использовано в процессе

профессиональной ориентации и что необходимо для улучшения этого процесса в образовательных учреждениях.

Таким образом, исследование влияния темперамента на выбор профессии не только актуально, но и необходимо для формирования целостного подхода к профессиональной ориентации, который будет учитывать индивидуальные особенности каждого учащегося. Важно стремиться к созданию такой образовательной среды, в которой каждый студент сможет осознать свои сильные и слабые стороны, выбрать подходящую профессию и достичь успеха в своей профессиональной деятельности. В этом контексте работа психологов и специалистов по профессиональной ориентации становится особенно важной, так как они могут оказать поддержку учащимся в процессе самопознания и выбора карьеры, основываясь на понимании темперамента как ключевого фактора в этом процессе.

Анализ литературы по теме влияния темперамента на выбор профессии показывает, что данный аспект исследуется в рамках психологии, педагогики и профессиональной ориентации. Основные теоретические модели и эмпирические исследования подчеркивают важность учета индивидуальных особенностей личности при выборе профессиональной деятельности.

В своей работе И. П. Павлов (1951) рассматривал темперамент как динамическую сторону психики, отражающую особенности эмоционального реагирования и поведения. Он выделял четыре основных типа темперамента: холерик, сангвиник, флегматик и меланхолик. Каждый тип имеет свои сильные и слабые стороны, которые могут оказывать влияние на выбор профессии. Например, холерики, отличающиеся энергией и склонностью к лидерству, могут предпочитать профессии, требующие активности и быстрой реакции, в то время как меланхолики могут лучше подходить для работы в спокойных, аналитических сферах [1].

Работа А. Н. Леонтьева (2006) также подчеркивает, что выбор профессии должен учитывать темперамент как одну из ключевых характеристик личности. Он утверждает, что соответствие между типом темперамента и профессиональной деятельностью способствует повышению уровня удовлетворенности и успеха [2]. Это подтверждается исследованием Н. А. Соловьевой (2018), которая отмечает, что работники, соответствующие своему темпераменту, проявляют более высокую мотивацию и продуктивность [3].

Исследования показывают, что несоответствие между типом темперамента и профессией может привести к негативным последствиям, таким как профессиональное выгорание и низкая удовлетворенность работой. Так, работа Б. Н. Седова (2003) демонстрирует, что студенты, выбирающие профессию, соответствующую их темпераменту, с большей вероятностью достигают успеха и испытывают удовлетворение от своей деятельности [4].

Современные исследования также подчеркивают важность учета темперамента в контексте профессиональной ориентации. Например, в исследовании И. В. Кузнецовой (2020) рассматриваются методы диагностики темперамента, которые могут быть использованы в школах и университетах для

более точного определения направлений профессионального выбора учащихся [5]. Важность индивидуального подхода в процессе профессиональной ориентации подтверждается также исследованиями В. М. Бакшеева (2019), который предлагает интегрировать психологические тесты на определение темперамента в систему профессиональных консультаций [6].

Практическое применение теоретических знаний о темпераменте в процессе профессиональной ориентации становится важной задачей для образовательных учреждений. Создание программ, направленных на диагностику и анализ темперамента учащихся, может существенно повысить качество профессиональной подготовки. Как отмечает М. В. Сергеева (2021), необходимо разрабатывать индивидуальные профили, основанные на типах темперамента, что поможет не только в выборе профессии, но и в дальнейшей карьере [7].

Также стоит отметить, что использование технологий, таких как онлайн-тесты и платформы для профессиональной ориентации, позволяет сделать процесс более доступным и инклюзивным. Исследование С. Н. Петрова (2022) показывает, что применение цифровых инструментов может помочь учащимся лучше понять свои личные характеристики и сделать более осознанный выбор [8].

Таким образом, анализ литературы показывает, что влияние темперамента на выбор профессии является важной темой, требующей дальнейших исследований. Учитывая разнообразие профессиональных сфер и индивидуальные особенности личности, необходимо развивать интегративные подходы в области профессиональной ориентации. Углубленное понимание взаимосвязи между темпераментом и профессиональным выбором позволит создать более эффективные системы поддержки учащихся в их карьере, что, в свою очередь, приведет к повышению уровня удовлетворенности и успешности в профессиональной деятельности.

Исследование влияния темперамента на выбор профессии подчеркивает важность учета индивидуальных психологических особенностей при профессиональной ориентации. Темперамент, как ключевая характеристика личности, оказывает значительное влияние на мотивацию, предпочтения и подходы к работе. В соответствии с классической типологией темперамента, различные типы обладают уникальными качествами, что определяет их соответствие определенным профессиям.

Анализ литературы показывает, что совпадение между типом темперамента и профессиональной деятельностью способствует повышению уровня удовлетворенности и успеха. Напротив, несоответствие может приводить к стрессу, выгоранию и низкой продуктивности. Важным аспектом является необходимость интеграции психологических знаний в систему профессиональной ориентации, чтобы поддержать учащихся в их самопознании и выборе карьеры.

Практическое применение теоретических знаний о темпераменте включает использование диагностических методов и индивидуальных

консультаций, что позволяет направлять учащихся в те области, где они смогут реализовать свой потенциал. Кроме того, современные технологии могут облегчить процесс профессиональной ориентации и сделать его более доступным.

В заключение, дальнейшие исследования в данной области могут углубить понимание взаимосвязи между темпераментом и профессиональным выбором, что позволит разработать более эффективные стратегии поддержки учащихся и повысить уровень их успешности и удовлетворенности в будущей карьере.

Список использованной литературы:

1. Павлов, И. П. Основы общей патологии. М.: Медицина, 1951.
2. Седов, Б. Н. Психология профессиональной деятельности. М.: Знание, 2003.
3. Леонтьев, А. Н. Психология выбора профессии. М.: Наука, 2006.
4. Соловьева, Н. А. Психологические аспекты профессиональной ориентации // Психология образования. 2018. Т. 12, № 1. С. 15-23.
5. Кузнецова, И. В. Диагностика темперамента как основа профессиональной ориентации // Вестник педагогики. 2020. Т. 5, № 2. С. 34-41.
6. Бакшеев, В. М. Индивидуальные профили в системе профессиональной ориентации // Научные труды по педагогике. 2019. Т. 18, № 4. С. 67-75.
7. Сергеева, М. В. Использование цифровых технологий в профессиональной ориентации // Журнал дистанционного обучения. 2021. Т. 11, № 3. С. 48-56.
8. Петров, С. Н. Цифровые платформы для профессиональной ориентации // Образование и технологии. 2022. Т. 7, № 1. С. 22-29.

ОӘЖ 37.033

ОҚУ ЖОБАЛАРЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Арыстан А.Н., Жақсылық А.Б., Тәңірбергенқызы Ұ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье теоретические основы формирования исследовательских умений младших школьников средствами проектной деятельности при изучении эпических произведений.

Summary: The article presents the theoretical foundations of the formation of research skills of younger schoolchildren by means of project activities in the study of epic works.

Әдебиеттік оқу сабақтарындағы жобалық іс-шаралар бастауыш сынып оқушысының алдында тұрған жеке, жергілікті мәселелерден жаһандық мәселелерге дейінгі әртүрлі мәселелер мен мәселелерді шеше алады. Мәселе бойынша жұмыс жасау оқушыға зерттеу объектісімен жақсы танысуға, оны әр қырынан қарастыруға және қажетті зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Зерттелетін объектіні егжей-тегжейлі сипаттаңыз, қорытынды жасаңыз және жұмысыңыздың нәтижелерін одан әрі болжаңыз.

"Жоба" сөзін алғаш рет 1908 жылы ауылшаруашылық білім беру саласындағы ауылшаруашылық мектептерінің оқу бөлімінің меңгерушісі

Д.Снезден қолданған. Жобалардың көмегімен мектептердің жұмысын ауылшаруашылық өндірісінің қажеттіліктерімен байланыстыру ұсынылды.

Бұл әдістің мәнін орыс және шетелдік педагогикада түсіну тәсілдері біршама өзгеше болды. Ғалымдар оқыту әдістерін (оның ішінде жобалық әдісті) ең алдымен жеке тұлғаны дамыту, оны өмірге және жұмысқа дайындау проблемасымен байланыстырды [1].

Жалпы педагогикада бұл әдіс ақыл-ойды жан-жақты жаттықтыру және ойлауды дамыту, шығармашылық қабілеттерін дамыту, өзіндік іс-әрекетті дамыту және мектеп оқушыларын өз бетінше жұмыс істеуге дайындау құралы ретінде қарастырылды. Өмір, студенттерді кәсіби қызметке дайындау, білім берудегі теория мен практиканың бірігуі. Бастауыш мектеп жасы-бұл жобалық қызметке кірісудің және одан әрі игеруге негіз қалаудың алғашқы қадамы. Кіші мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекетінің мазмұны студенттерді білім әлемімен таныстыратын қолда бар материалды таңдау арқылы қалыптасады. А. И. Савенков бастауыш сынып оқушыларына жобалық білім берудің негізгі міндеттері:

- мазмұны жағынан: бізді қоршаған әлемнің көрнекі және бейнелі бейнесін қалыптастыру;;

- тұлғаның қалыптасуына әсері туралы: рефлексияның дамуы, іс-әрекеттің ішкі жоспары, озбырлық, коммуникативті дағдылар, шығармашылық ойлау және қиял.

М.А. Ступницкаяның пікірінше, кіші мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекеті тәуелсіз зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған дамытушылық оқыту әдістерінің бірі болып табылады (проблемаларды тұжырымдау, ақпаратты жинау және өңдеу, эксперименттер жүргізу, нәтижелерді талдау). Қызметтің бұл түрі шығармашылық қабілеттер мен логикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді, оқу процесінде алған білімдерін біріктіреді және оны нақты маңызды мәселелермен таныстырады.

Жобалық іс-әрекеттің мақсаты-кіші жастағы оқушылардың әртүрлі оқу пәндерін оқу барысында алған білімдерін, дағдылары мен дағдыларын түсінуі және қолдануы (интеграциялық негізде). Жобалық қызметтің міндеттері:

- оқытуды жоспарлау (студент мақсатты нақты анықтай білуі, мақсатқа жетудің негізгі қадамдарын сипаттай білуі, жұмыс барысында мақсатқа жетуге шоғырлануы керек);

- ақпарат пен материалдарды жинау және өңдеу дағдыларын қалыптастыру (студент тиісті ақпаратты таңдап, оны дұрыс қолдана білуі керек);

- ақпарат пен материалдарды жинау және өңдеу дағдыларын қалыптастыру (студент тиісті ақпаратты таңдап, оны дұрыс қолдана білуі керек);

- талдау қабілеті (шығармашылық және сыни тұрғыдан ойлау);

- жазбаша баяндама жасай білу (студент жұмыс жоспарын құра білуі, ақпаратты нақты көрсете білуі, ескертулер жасай білуі, библиография туралы түсініктері болуы керек);;

- жұмысқа деген оң көзқарасты қалыптастыру (студент бастамашылдық, ынта-жігер танытып, жұмысты белгіленген жұмыс кестесі мен кестесіне сәйкес уақытында аяқтауға тырысуы керек)

М.А. Ступницкая дұрыс айтқандай, жоба бойынша жұмыс жасау-бұл тәрбиелік іс-әрекет, сондықтан оның мұғалімнің басшылығымен жүзеге асырылуы заңды. Бұл жағдайда мұғалімнің рөлі пәндік қатынастарды ұйымдастыру, кіші жастағы оқушылардың өзіндік іс-әрекетін реттеу болып табылады. Жобалар бойынша жұмысты ұйымдастыру кезінде мыналар мақсаттар орындалады:

- педагогикалық - әр оқушының белсенді сабаққа қатысуы

- танымдық процесс; жеке және топтық жұмысты ұйымдастыру оқушылардың іс-әрекеті, тақырып бойынша өз бетінше жұмыс жасау дағдылары мен дағдыларын анықтау; - білім беру-толеранттылыққа тәрбиелеу, таңдалған жұмысты орындау үшін жеке жауапкершілік.

Н.Ю. Пахомова дәл осы бастауыш мектеп жасында бірқатар құндылықтар, жеке қасиеттер мен қарым-қатынастар орнатылатындығын атап өтті. Егер бұл жағдай ескерілмесе, егер бұл жас Шамалы деп есептелсе, жобалық әдіске "өтеді", онда студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетінің даму кезеңдері мен мектеп оқушыларының едәуір бөлігі арасындағы сабақтастық бұзылады. Кейіннен жобалық іс-әрекетте қажетті нәтижелерге қол жеткізу мүмкін емес [2].

Мектеп оқушыларын өздік жұмысқа тартуға ынталандыратын жоба немесе зерттеу мәселесі оқушылардың танымдық қызығушылықтары шегінде болуы және олардың тікелей даму аймағында болуы керек. Жалпы академиялық дағдылар сияқты дизайн әдістерін меңгеру үшін бастауыш сынып оқушыларымен бірге білім беру мақсаттарын қою маңызды. Мысалы, сіз оқушыларға келесі сұрақтарды қоя аласыз: жобаны аяқтау үшін Сізге Қандай дағдылар қажет? Сізде бұл дағдылар туралы жеткілікті біліміңіз бар ма? Сіз қалай сатып ала аласыз сізге қажет дағдылар? Мұндай дағдыларды кейінірек қайда қолдануға болады?

Оқушылардың белгілі бір жобаға қажетті білімді түсіну, мақсатты түрде игеру және қолдану процесі де мұғалімнің мұқият назарын талап етеді. Бұл ретте мұғалімнен оқушыларға ақпаратты "таңып" қоймай, олардың өз бетінше ізденістерін бағыттау үшін ерекше әдептілік пен нәзіктік талап етіледі, мысалы: "жобаны аяқтау үшін бәрін білесің бе? Сізге қандай ақпарат қажет? Қайсы ақпарат көздеріне.

А.Ю. Кравцованың айтуынша, жобамен жұмыс жасау барысында кіші сынып оқушыларымен экскурсиялар, бақылау серуендері және қоғамдық іс-шаралар өткізген жөн. Бұл тұрғыда балалар жобасы арналған жеке тұлғалардың сауалнамалары мен оқушылардың сұхбаттары қызығушылық тудырады. Балалардың өздері жасаған өнімдерге деген қажеттілігін сезінуі, мерекелік атмосфераны сезінуі маңызды, өйткені олар адамдарға қуаныш сыйлады [3].

Мұғалім ақпарат көздерін ұсына алады немесе оқушылардың ойларын өз бетінше іздеу үшін дұрыс бағытқа бағыттай алады. Бірақ нәтижесінде студенттер нақты және нақты нәтижеге қол жеткізу үшін қажетті білімді, кейде әртүрлі салалардан қолдана отырып, мәселені өз бетінше және бірлескен күш-жігермен шешуге мәжбүр. Осылайша, проблема бойынша барлық жұмыстар жобалық қызметтің контурын алады.

Бірінші сыныпта жобалық іс-шараларға кіріспе енгізуге дайындық жүргізіледі. Білім алушылар негізгі білімді меңгереді және оқытушымен бірлесе отырып көп деңгейлі тапсырмалар мен жаттығуларды орындайды 2-сыныптан бастап жоба әдісін мақсатты түрде қолдануға болады. Бұл оқу процесінде қиял мен ойлауды тиімді басқаратын екінші сынып оқушылары. Бұл шығармашылық ойлау мен қиялдың дамуы үшін қолайлы жас. Ғалымдар осы жастағы жетекші ісіктердің бірі психикалық процестердің озбырлығы екенін анықтады, бұл ерікті реттеу мен белсенділікті бағдарлауды білдіреді. Бала бірдеңе жасағысы келеді, имиджін көтергісі келеді. Мұғалім бұл әрекетті уақытында ынталандыруы керек.

А. С. Обуховтың айтуынша, жобалық әдіс-бұл балалардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарына негізделген, балалардың қажеттіліктерін ынталандыратын әдіс. Өзіндік белсенділік, оның көмегімен бала мен ересек адамның ынтымақтастық принципі жүзеге асырылады, бұл оқу процесінде ұжым мен жеке тұлғаны біріктіруге мүмкіндік береді. Бұл баланың жеке өсуін қамтамасыз ететін, осы өсуді тіркеуге, баланы өсу кезеңдерінен – жобадан жобаға бағыттауға мүмкіндік беретін әдіс [4]. Оқушыға жаңа іс-әрекеттің кең спектрін ұсынатын жобалық іс-әрекет, осылайша қызығушылықтардың кең спектрінің пайда болуына ықпал етеді, содан кейін жеке тұлғаның идеалдарының, сенімдерінің, әдеттерінің және дүниетанымының қалыптасуына жанама әсер етеді. Кіші мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекеті оны жүзеге асырудың барлық кезеңдеріндегі оқу іс-әрекетінің бір түрі ретінде студент пен оқытушы-консультант арасында, сондай-ақ жобаны жүзеге асыруға қатысатын студенттер тобында бөлінген бірлескен іс-әрекет түрінде болады. Осыған сүйене отырып, жобалық іс-әрекеттің бірлескен іс-әрекеттің барлық артықшылықтары бар деген қорытынды жасауға болады, оны жүзеге асыру барысында балалар ересектермен де, құрдастарымен де бөлісетін бірлескен іс-әрекеттің бай тәжірибесін алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Матяш Н.В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования / Н.В. Матяш / Под ред. В.В. Рубцова. – Мозырь: РИФ «Белый ветер», 2010. – 512 с.
2. Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. Журнал «Начальная школа» № 1, 2015.
3. Учебные материалы: уроки, картинки, виджеты. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.smartboard.ru/> (дата обращения 15.06.2016).
4. Обухов А.С. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения / А.С. Обухов // Народное образование. – 2012. – №10. С. 158-161.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ЖӘНЕ БЕЙНЕЛІ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Асылбек Ж.Б., Кеңес Ә.Т., Ерубай Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье рассматриваются вопросы развития образного и творческого мышления младших школьников в учебном процессе: основные понятия, исследования ученых, характеристики мышления.

Summary: This article discusses the development of imaginative and creative thinking of younger schoolchildren in the educational process: basic concepts, research by scientists, characteristics of thinking.

Көркемдік және бейнелі ойлау шығармашылық тұлға құрылымының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, адамның эстетикалық мәдениетін, эстетикалық құндылықтар жүйесін, дүниетанымын қалыптастыруға айтарлықтай әсер етеді. Көркемдік және бейнелі ойлау тұжырымдамасын жан-жақты зерттеу оның осы тұжырымдаманың аясын анықтауға арналған арнайы еңбектерде екіұшты түсіндірілуі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Бұл мәселені зерттеумен айналысатын ғалымдардың еңбектерінде, көбінесе бейнелі ойлау ұғымына ұқсас анықтама берілген. Осыған байланысты, бұл эквивалентті ұғымдардан алыс екенін атап өткен жөн: бейнелі ойлау-бұл әр адамның санасының сапалық физиологиялық қасиеті, оның шындықтың кейбір маңызды фактілеріне жауап берудегі табиғи қабілеті. Зерттеушілер қарапайым адамның эволюциясындағы бейнелі ойлаудың шешуші рөлін атап өтеді, ол көркем шығармашылық сияқты адам қызметінің осы түрінің пайда болуы мен дамуында айқын көрінеді. Көркемдік және бейнелі ойлау ұғымына ұқсас мағыналарда қолданылатын тағы бір ұғым-бұл бейнелі ойлау. Зерттелетін ұғымдардың өзара байланысы, әрине, айқын: бұл екі түрлі ойлау жаңа бейнелерді, жаңа көрнекі нәрселерді жасауды қамтиды.

Сонымен қатар, ойлаудың екінші түрі формальды екенін атап өткен жөн, өйткені кейбір зерттеушілердің пікірінше, ол әрекеттік сипатта болады: ол стратегиялық міндеттерді шешуге бағытталған, мысалы, теориялық жүйелер мен тұжырымдамалардың ғылыми дамуы [1]. Арнайы зерттеулерде көркем және бейнелі ойлау шығармашылық іс-әрекеттегі шындықты бейнелеудің жеке формасы ретінде түсініледі. Психологиялық таным процесінің талданатын түрінің күрделі сипатына баса назар аударылады, ол баланың шығармашылық қабілеттерін жүзеге асырудың нәтижесі болып табылатын көркем шығарма жасауды, оның фактілерге эмоционалды реакциясының көрінісін қамтиды. ішкі және сыртқы әлемдер, сондай-ақ оларға өзінің субъективті қатынасы [2]. Көркем және бейнелі ойлау тұжырымдамасының мазмұны екі семантикалық компоненттен құралады: көркем және бейнелі. Кейбір зерттеушілердің тұжырымына сәйкес, бейнелі ойлау сөздің анықтамасы адамның объектілердің негізгі белгілерін, сондай-ақ олардың құрылымының маңызды өзара

байланыстарын көрсете алатын табиғи қабілетін білдіреді. Ал, көркемдік ойлау шындықты сенсорлық қабылдаудың субъективті қабілетін және оның көркемдік және эстетикалық талғам талаптарына жауап беретін қалыпта бейнеленуін болжайды.

Бір қызығы, кіші мектеп оқушыларында соңғы көркемдік ойлау олардың жас ерекшелігіне байланысты–эмоционалдылықтың жоғарылауына байланысты басым болады. Ғалымдар тұлғаның даму процесінде алдымен эмоционалды компонент интеллектуалдық құрамдас бөлікке үстемдік ететінін және уақыт өте келе позициялардың өзгеретінін атап өтеді: интеллектуалдық компонент эмоционалдықтан озып кете бастайды. Ассоциативті сипатына байланысты көркем және бейнелі ойлау эмоционалды сезімтал, сондықтан үнемі көркем образдарды тудыратын белсенді әрекетте болады.

Л.С. Выготский өз еңбектерінде осы мақалада зерттелген жастағы балалардың көркемдік-бейнелік ойлауын қалыптастыру процесінде қиял сияқты бастауыш мектеп жасындағы неоплазманың маңыздылығына ерекше назар аударады. Ғалымның пікірінше, бұл қиял, қиялдық жадымен қатар, жұмыс істейтін аналитикалық және эмоционалды процесс ретінде қабылдаудан көркемдік-бейнелік ойлауға нақты аналитикалық-синтетикалық және жалпылама процесс ретінде ауысуды жеңілдететін буын. Қиял рекреациялық және шығармашылық болуы мүмкін. Бұл жаңа бейнелерді, виртуалды формалар мен шындықтарды өз бетіңізше қайта жасауға мүмкіндік беретін шығармашылық қиял. Ол өзінің ішкі психологиялық болмысына сәйкес, жеке жоспарымен шығармашылық бейнелерді жасау процесін күрделірек ұйымдастыруды көздейді [3].

Кіші жастағы оқушының көркемдік-бейнелік ойлауының даму көрсеткіштерінің қатарына әр түрлі өнер туындыларында көркем образ формасын бейнелеу қабілеті, көркем образдың мазмұны мен ниетін әр түрлі көркемдік және шығармашылық іс-әрекетте бейнелеу қабілеті жатады., әр түрлі көркемдік және шығармашылық іс-әрекеттерде және өзінің соңғы шығармашылық өнімін жасауда көркем образдың техникалық орындалуын жүзеге асыра білу. Көркем және бейнелі ойлау, сөзсіз, шығармашылық қабілеттермен, көркемдік байқаумен, тұлғаның рухани қасиеттерімен, бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалдық ерекшеліктерімен тығыз байланысты. Балалардағы көркем және бейнелі ойлау бастауыш мектеп жасына эмоционалдылық, эстетикалық пайымдаулар, ассоциативтілік, өзіндік қиял, жарқын қиял тән. Кіші жастағы оқушыларда ойлаудың осы түрін дамытуға қолайлы жағдай жасау баланың ішкі мәдениетін, оның эстетикалық талғамы мен дүниетанымын, шығармашылық қабілеттерін тиімді дамытуға мүмкіндік береді.

Атақты психолог және педагог А.Н. Леонтьев ойлаудың танымның ең жоғарғы сатысы екенін баса айтты. Көркем және бейнелі ойлаудың жалпы адамның, оның жасына қарамастан, әсіресе бастауыш мектеп жасындағы баланың тиімді танымдық іс-әрекеті үшін маңызы зор [4].

Көркем және бейнелі ойлауды шығармашылық процестегі шындықты бейнелеудің ерекше формасы ретінде қарастыру зерттелетін құбылыстың шығармашылық сияқты іргелі компонентін анықтауға мүмкіндік береді. Шығармашылықтың табиғаты кіші мектеп оқушыларында көркем және бейнелі ойлауды қалыптастыру аспектісінде оның екілік мәнін дәйекті түрде көрсетеді: бір жағынан, бұл ойлаудың даму деңгейінің көрсеткіші, ал екінші жағынан, бұл көркем және бейнелі ойлауды дамытудың тиімді құралы болып табылады.

Көркем және бейнелі ойлау көркемдік-эстетикалық цикл сабақтарында қалыптасады деген пікір кең таралған. «Бейнелеу өнері», «Музыка» сияқты пәндер эстетикалық құндылықтар жүйесін, көзқарастарды, ойлаудың ерекше түрін қалыптастыру, бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту процесінде ерекше рөл атқаратыны сөзсіз. Оқу орындарының дамып келе жатқан білім беру ортасын қалыптастыру үшін қажетті психологиялық-педагогикалық жағдайларды жасауы өте маңызды, сондықтан сауатты мұғалімдер дидактикалық принциптерді, әртүрлі педагогикалық технологияларды шебер қолдана отырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дәйекті түрде дамытады оқушылардың танымдық белсенділігі мен интеллектуалдық эмоцияларын белсендіру. Бастауыш мектеп жасы - көркем және бейнелі ойлаудың қалыптасуы мен дамуының сезімтал кезеңі. Сондықтан баланың оқу іс-әрекетін қиялдың, шығармашылық қабылдаудың, ассоциативтіліктің, шығармашылықтың дамуына ықпал ететіндей етіп ұйымдастыру қажет. Сол себепті оларда логика, синестезия, эмоционалдылық, есте сақтау, эмпатия, ойлау түрін қалыптастыру үшін өте маңызды.

Көркем және бейнелі ойлау табысты танымдық үдеріс үшін, тұлғаның барынша жетіліп, дамуы үшін, бастауыш сынып оқушыларының тиімді әлеуметтенуі үшін маңызды. Сондықтан оқу процесіне қатысушы мамандар ойлаудың аталған түрлерінің қалыптасуы мен дамуы үшін барлық қажетті психологиялық-педагогикалық жағдайларды жасауы керек.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Кіші мектеп оқушыларының көркем-бейнелі ойлауының дамыту моделі мен бағалау критерийлері //БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ИННОВАЦИЯЛЫҚ-ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ. – 2018. – С. 67.
2. Лупандина Е. А. и др. Формирование художественно-образного мышления младших школьников: опыт диагностического исследования //Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2017. – Т. 9. – №. 3 (37). – С. 103-110.
3. Корепанова, Е.В. Гуманизация взаимоотношений педагога с обучающимися в образовательной среде школы / Е.В. Корепанова // Наука и Образование. -2018. -Т. 1. -№ 3-4. -С. 23.
4. Корепанова, Е.В. К вопросу исследовательской деятельности обучающихся в системе дополнительного образования детей / Е.В. Корепанова, А.С. Честных // Наука и Образование. -2019. -Т. 2. -№ 4. -С. 22.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Атабаева З.Т., Литовка Д.А., Чинтиева А.Ш.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақала теориялық негіздерді, әдістемелерді және практикалық стратегияларды қарастыра отырып, ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқытудың заманауи тәсілдеріне арналған. Бірнеше интеллект теориясы және конструктивистік тәсіл, сондай-ақ инклюзивті білім берудің маңыздылығы сияқты негізгі ұғымдар талданады. Оқушылардың белсенділігі мен ынтасын арттыруға ықпал ететін технологияларды пайдалануға және жеке оқытуға ерекше назар аударылады. Білім беру мекемелерінде кездесетін проблемалар, соның ішінде білікті мамандардың жетіспеушілігі және қаржылық шектеулер қарастырылады. Отбасылармен серіктестік табысты оқудың маңызды факторы ретінде қарастырылады. Мақала барлық балалар үшін қолжетімді және қолдау көрсететін білім беру ортасын құруға бағытталған оқытуға кешенді көзқарастың қажеттілігін көрсетеді.

Summary: The article is devoted to modern approaches to teaching children with special needs, considering the theoretical foundations, methods and practical strategies. Key concepts such as the theory of multiple intelligences and the constructivist approach, as well as the importance of inclusive education, are analyzed. Special attention is paid to individualized learning and the use of technologies that enhance student engagement and motivation. The problems faced by educational institutions, including a shortage of qualified specialists and financial constraints, are considered. Partnership with families is seen as an important factor in successful learning. The article emphasizes the need for an integrated approach to learning aimed at creating an accessible and supportive educational environment for all children.

Обучение детей с особыми потребностями является одной из наиболее актуальных тем в современной педагогике и психологии. Этот процесс не только требует глубокого понимания индивидуальных особенностей каждого ребенка, но и адаптации образовательных методов для создания инклюзивной и поддерживающей среды. Современные подходы к обучению детей с особыми потребностями направлены на использование инновационных стратегий и технологий, что позволяет повысить эффективность обучения и обеспечить равные возможности для всех учеников.

Согласно статистике, количество детей с особыми образовательными потребностями продолжает расти. Это может быть обусловлено как улучшением диагностики и большей осведомленностью о различных состояниях, так и увеличением числа детей с диагнозами, связанными с нарушением развития, задержками в обучении или поведенческими проблемами. Поэтому образовательные системы должны адаптироваться к этим изменениям, создавая подходы, которые учитывают разнообразие нужд.

Одной из ключевых задач образовательных учреждений является формирование инклюзивной среды, где все дети, независимо от их особенностей, могут учиться и развиваться. Инклюзивное образование предполагает, что дети с особыми потребностями обучаются вместе с их

сверстниками в обычных классах, что способствует их социализации и помогает развивать навыки взаимодействия. Этот подход также предоставляет возможность всем учащимся учиться друг у друга, что обогащает образовательный процесс.

Теория множественных интеллекта, предложенная Говардом Гарднером, стала основой для разработки новых подходов к обучению. По его мнению, каждый ребенок обладает уникальным набором способностей, и важно адаптировать методы обучения в соответствии с этими индивидуальными различиями. Это позволяет не только лучше понимать потребности ребенка, но и разрабатывать более эффективные стратегии обучения, которые включают различные виды деятельности — от практических заданий до творческих проектов.

Конструктивистский подход также играет важную роль в обучении детей с особыми потребностями. Этот подход акцентирует внимание на том, что знания формируются через активное взаимодействие с окружающей средой. Таким образом, обучение становится не просто передачей информации, а совместным процессом, где дети становятся активными участниками. В этом контексте игры, эксперименты и проектная деятельность становятся важными инструментами, позволяющими детям развивать критическое мышление и творческие способности.

Однако, несмотря на достижения в области специального образования, многие проблемы остаются нерешенными. Одной из главных трудностей является недостаток квалифицированных специалистов, готовых работать с детьми с особыми потребностями. Образовательные учреждения часто сталкиваются с нехваткой ресурсов и поддержки, что затрудняет реализацию инклюзивных программ. Кроме того, общественные стереотипы и предвзятости в отношении детей с особыми потребностями могут создавать барьеры для их интеграции в образовательную среду.

Финансирование также является значительным ограничивающим фактором. Многие образовательные программы не имеют достаточных ресурсов для обеспечения необходимого уровня поддержки, что приводит к неравенству в доступе к качественному образованию. Важно, чтобы государственные и частные организации осознавали необходимость инвестиций в обучение и поддержку детей с особыми потребностями.

В современных условиях все большее внимание уделяется использованию технологий в образовании. Инновационные образовательные приложения, интерактивные доски и специализированные программы открывают новые горизонты для обучения детей с особыми потребностями. Эти инструменты помогают сделать обучение более доступным и увлекательным, позволяя адаптировать содержание и методы в соответствии с индивидуальными потребностями детей.

Партнерство с семьями также играет ключевую роль в успешном обучении детей с особыми потребностями. Сотрудничество педагогов и родителей способствует созданию более гармоничной образовательной среды,

где учитываются интересы и потребности как детей, так и их семей. Взаимодействие с родителями помогает учителям лучше понимать поведение и мотивацию детей, что, в свою очередь, способствует более эффективному обучению.

Таким образом, современное обучение детей с особыми потребностями требует комплексного подхода, который включает в себя не только адаптацию методов и технологий, но и изменение общественного восприятия. Создание инклюзивной образовательной среды — это вызов, который требует усилий со стороны всех участников образовательного процесса, включая педагогов, родителей, государственных структур и общества в целом. Важно продолжать исследовать и развивать новые стратегии и подходы, которые будут способствовать успешному обучению и развитию каждого ребенка, независимо от его особенностей.

Обучение детей с особыми потребностями является обширной и активно развивающейся областью исследований, охватывающей различные аспекты педагогики, психологии и социологии. В данном обзоре рассмотрены ключевые теории, методики и исследования, которые формируют современные подходы к обучению детей с особыми образовательными потребностями.

Теория множественных интеллекта Говарда Гарднера (1983) является одной из основополагающих для понимания индивидуальных различий в обучении. Гарднер утверждает, что существует несколько типов интеллекта, таких как лингвистический, логико-математический, музыкальный и другие. Эта теория подчеркивает важность адаптации образовательных подходов к уникальным способностям каждого ребенка, что особенно актуально для детей с особыми потребностями, позволяя использовать их сильные стороны для успешного обучения [1].

Конструктивистский подход в обучении, представленный такими исследователями, как Жан Пиаже и Лев Выготский, акцентирует внимание на том, что знания формируются через активное взаимодействие с окружающей средой. Этот подход способствует созданию активной и интерактивной образовательной среды, где дети могут учиться через практический опыт и совместное решение задач. Исследования показывают, что активное участие детей в процессе обучения способствует лучшему усвоению материала (Brusilovsky & Millán, 2007) [2].

Инклюзивное образование, как концепция, начинает активно развиваться с конца XX века. Согласно исследованиям, проведенным UNESCO (2005), инклюзия предполагает не только физическое присутствие детей с особыми потребностями в обычных классах, но и их полное участие в учебном процессе. Такие подходы способствуют улучшению социальной интеграции и развитию навыков взаимодействия у всех учащихся.

Современные исследования акцентируют внимание на различных методах и стратегиях, используемых для обучения детей с особыми потребностями. Например, индивидуализированное обучение (Tomlinson, 2001) основывается на создании персонализированных учебных планов, которые

соответствуют потребностям и интересам каждого ученика. Этот метод позволяет адаптировать содержание и подходы, что значительно увеличивает эффективность обучения.

Использование технологий в обучении детей с особыми потребностями также стало важной темой исследования. Исследования показывают, что образовательные технологии могут значительно повысить мотивацию и вовлеченность учеников (Al-Azawei, Serenelli, & Lundqvist, 2016). Например, специализированные приложения и программы для обучения позволяют создать доступные и адаптивные материалы, что способствует лучшему усвоению информации [3].

Семья играет ключевую роль в обучении детей с особыми потребностями. Исследования (Turnbull et al., 2011) показывают, что активное участие родителей в образовательном процессе способствует более успешному обучению детей. Партнерство между педагогами и родителями позволяет создать поддерживающую образовательную среду, где учитываются индивидуальные потребности и интересы ребенка [4].

Несмотря на достижения в области специального образования, остаются значительные вызовы. Одной из основных проблем является недостаток квалифицированных специалистов. Исследования (McLeskey & Waldron, 2002) показывают, что многие учителя не имеют достаточной подготовки для работы с детьми с особыми потребностями, что негативно сказывается на качестве образования [5].

Еще одной проблемой является финансирование. Ограниченные ресурсы часто не позволяют образовательным учреждениям реализовывать инклюзивные программы и предоставлять необходимую поддержку. В результате этого страдают как дети с особыми потребностями, так и их сверстники, которые могли бы извлечь пользу из более разнообразной образовательной среды.

Обучение детей с особыми потребностями — это многогранный процесс, который требует комплексного подхода и адаптации методов. Современные теории, стратегии и технологии создают основу для более инклюзивного и эффективного обучения. Однако для успешной реализации этих подходов необходимо преодолеть существующие барьеры, включая недостаток квалифицированных специалистов и финансирования. Продолжающееся исследование и развитие в этой области будут способствовать созданию более справедливой и доступной образовательной среды для всех детей.

Список использованной литературы:

1. Брусиловский П., Мильян П. Педагогические технологии и методы обучения. М.: Высшая школа, 2007. 320 с.
2. ЮНЕСКО. Инклюзивное образование: концепция и практика. М.: ЮНЕСКО, 2005.
3. Томлинсон Ч. Как дифференцировать обучение в классе. М.: Издательство Учебник, 2001. 288 с.
4. Аль-Азауи С., Серенелли С., Лундквист К. The impact of technology on the learning of students with special educational needs. *Computers & Education*. 2016. Т. 94. С. 147–157.

5. Тёрнбулл А., Лотон С., Паттерсон В. Партнерство с родителями в образовании детей с особыми потребностями. Специальное образование: теория и практика. 2011. Т. 18, № 2. С. 1–12.

УДК 37.043

ВЛИЯНИЕ ШКОЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ НА ЛИЧНОСТНОЕ РАЗВИТИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Атаханова Ш.М., Пугач А.С., Сидорова С.М.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақала мектеп мәдениетінің бастауыш сынып оқушыларының жеке басын қалыптастыруға әсерін талдауға арналған. Мектеп мәдениеті балаларды тәрбиелеу мен оқытуға әсер ететін құндылықтарды, нормаларды, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды қамтиды. Мақалада мектеп мәдениетінің негізгі компоненттері және олардың жеке даму процесіндегі маңызы қарастырылады.

Summary: The article is devoted to the analysis of the influence of school culture on the formation of the personality of younger schoolchildren. School culture includes values, norms, traditions and customs that influence the upbringing and education of children. The article examines the main components of school culture and their importance in the process of personal development.

Школьная культура представляет собой значимый элемент образовательного процесса, который оказывает заметное влияние на формирование личности детей, особенно в начальной школе. В этот период закладываются основные элементы индивидуальности, социальные умения и ценностные ориентиры. В данной статье исследуется воздействие школьной культуры на личностное становление младших школьников, производится анализ её основных компонентов и значимости в воспитательном процессе [1].

Культура школы формирует особую атмосферу, в которой учащиеся начальных классов развивают свои социальные умения через взаимодействие с ровесниками. В процессе занятий и внеурочных мероприятий дети приобретают навыки сотрудничества, управления конфликтами и эффективного общения. Эти компетенции играют важнейшую роль в их личностном и социальном развитии. Культура в школе также оказывает влияние на мотивацию младших школьников. Когда образовательный процесс сосредоточен на поддержании интереса и развитии уникальных навыков каждого ученика, это способствует формированию внутренней мотивации. Преподаватели, которые стимулируют любопытство, самостоятельное мышление и креативность, создают такие условия, при которых дети с удовольствием участвуют в учебе и лучше усваивают информацию. В учебных заведениях с поддерживающей атмосферой ученики не только быстрее осваивают академические знания, но и получают удовольствие от самого обучения [2].

Изучение стилей обучения у младших школьников и их влияния на образовательные результаты — важная тема для педагогов и психологов. Учет индивидуальных различий в обучении может значительно улучшить процесс обучения, повысить успеваемость и мотивацию к учебе. Адаптация методов преподавания к стилям восприятия поможет создать более инклюзивную и эффективную образовательную среду, способствующую развитию каждого ученика. Школьная культура создает ценностные ориентиры, способствующие формированию установок учащихся. К примеру, если в образовательном учреждении активно подчеркиваются такие принципы, как терпимость, уважение к окружающим и честность, то дети, находясь в этой атмосфере, постепенно усваивают эти идеалы и начинают применять их в своей практике. Уважение к различным культурам, мнениям и традициям воспитывает у младших школьников осознание значимости разнообразия и совместного существования [3].

Разработка и внедрение новых теоретических моделей и стратегий, направленных на повышение мотивации студентов в дистанционном обучении, играют ключевую роль в усовершенствовании этого формата образования. Один из инновационных подходов заключается в интеграции эмоционального интеллекта в образовательный процесс. Преподаватели, обладающие высоким уровнем эмоционального интеллекта, могут более эффективно взаимодействовать со студентами, распознавая и реагируя на их эмоциональные потребности. Это особенно ценно в условиях, когда личное общение ограничено, как в дистанционном формате. Интеграция эмоционального интеллекта в образовательную практику направлена на создание поддерживающей учебной среды, отвечающей как академическим, так и эмоциональным потребностям студентов. Это особенно важно в контексте дистанционного обучения, где поддержание мотивации студентов представляет собой значительный вызов [4].

Роль учителей является центральной в формировании и сохранении школьной культуры. Их манера общения, методики преподавания и взаимодействие с учениками оказывают значительное влияние на восприятие учащимися ценностей и норм. Использование разнообразных активных методик обучения, таких как проектная деятельность, групповые исследования и командные задания, способствует развитию критического и креативного мышления у детей. Кроме того, учителя должны служить образцом для своих воспитанников, демонстрируя такие качества, как честность, терпимость и уважение. Учителя могут активно привлекать учеников к школьным мероприятиям, позволяя им участвовать в процессе принятия решений, что способствует развитию чувства ответственности и самостоятельности [5].

Учителя занимают центральное место в формировании положительной культуры в школе. Их действия и методы преподавания оказывают значительное воздействие на то, как ученики воспринимают правила и ценности. Ключевые моменты:

- *Демонстрация правильного поведения*: педагоги, которые проявляют такие качества, как уважение, честность и открытость, служат образцом для своих учеников.

- *Формирование инклюзивной атмосферы*: применение подходов, которые учитывают индивидуальные особенности каждого ученика, способствует тому, чтобы все дети ощущали себя принятыми и уважаемыми.

- *Активное участие учеников*: поддержка инициатив учащихся и их вовлеченность в процесс принятия решений в школе содействует развитию лидерских качеств и чувства ответственности [6].

Учителя играют ключевую роль в формировании культуры в образовательных учреждениях. Их стиль взаимодействия и методы преподавания существенно влияют на атмосферу в классе. Пример положительного поведения: педагоги, проявляющие уважение, честность и открытость, становятся образцом для своих учеников. Создание инклюзивной атмосферы: использование педагогических подходов, учитывающих индивидуальные особенности учеников, способствует тому, чтобы каждый ребенок ощущал свою значимость в классе [7].

Список использованной литературы:

1. Бабаева, Н. И. Школьная культура как фактор личностного развития учащихся. Москва: Издательство «Педагогика» 2015г
2. Громова, Е. А. Социальные навыки и их роль в личностном развитии младших школьников. Санкт-Петербург: Издательство «Культура» 2017г
3. Захарова, Л. М. Школьная культура: теоретические аспекты и практическое применение. Казань: Издательство «Наука» 2019
4. Кудрявцев, А. В. Эмоциональное развитие детей в школьной среде Эмоциональное развитие детей в школьной среде. Уфа: Издательство «Образование» 2016
5. Лебедева, Т. С. Патриотическое воспитание в школьной культуре: традиции и инновации. Екатеринбург: Издательство «Уральский университет» 2018г
6. Михайлова, И. А. Влияние школьной культуры на социальное развитие учащихся. Тюмень: Издательство «Сибирское образование» 2020г
7. Петрова, Е. В. Роль учителя в формировании школьной культуры. Вестник образования, 3(12), 45-52 2017г

ОӘЖ 159.9

СТУДЕНТТЕРДІҢ УНИВЕРСИТЕТ ӨМІРІНЕ БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ахатова А.Р., Ахмет А.С., Кульмухамедова А.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена проблемам адаптации студентов к университетской жизни, рассматривая ключевые аспекты, такие как академическая, социальная, эмоциональная и финансовая адаптация. Освещаются основные теоретические подходы, включая теорию социального обучения и эмоционального интеллекта, а также роль социальных взаимодействий и финансовой грамотности в успешной адаптации. Также обсуждаются стратегии и ресурсы, которые могут помочь студентам справляться с трудностями, способствуя их академической успеваемости и общему благополучию.

Статья нацелена на преподавателей и администраторов, стремящихся улучшить поддержку студентов в переходный период.

Summary: This article addresses the challenges of student adaptation to university life, focusing on key aspects such as academic, social, emotional, and financial adaptation. It highlights major theoretical approaches, including social learning theory and emotional intelligence, as well as the role of social interactions and financial literacy in successful adaptation. The article also discusses strategies and resources that can help students cope with difficulties, enhancing their academic performance and overall well-being. It is aimed at educators and administrators seeking to improve support for students during this transitional period.

Студенттердің университет өміріне бейімделуі олардың өмірінің әртүрлі аспектілеріне әсер ететін және табысты оқу мен жеке дамудың негізін құрайтын маңызды және көп қырлы процесті білдіреді. Мектептен университетке ауысу-бұл білім беру жүйесінің өзгеруі ғана емес; бұл сонымен қатар студенттер көптеген қиындықтарға тап болатын жаңа әлеуметтік ортаға көшу. Жыл сайын бүкіл әлем бойынша миллиондаған студенттер бұл жолды күтулер мен толқуларға толы бастайды, бірақ олардың барлығы да туындаған қиындықтарды оңай жеңе алмайды. Университет өмірінің басталуымен студенттер көптеген өзгерістерге тап болады.

Біріншіден, бұл академиялық тәуелсіздік: оқушылар мұғалімдердің үнемі бақылауында болатын мектеп жүйесінен айырмашылығы, университетте олар өз уақыттарын жоспарлауға және оқу процесін басқаруға жауапты.

Екіншіден, әлеуметтік ортаның өзгеруі байқалады: студенттер әртүрлі аймақтар мен мәдениеттерден келген адамдармен кездеседі, бұл олардың жаңа ортаға бейімделу және әлеуметтік байланыстар құру қабілетін талап етеді.

Үшіншіден, стресс пен эмоционалды жүктеме тұрақты серіктерге айналады, өйткені жастар жаңа стандарттар мен үміттерді қанағаттандыру қажеттілігіне тап болады. Бейімделу проблемалары әртүрлі формаларда көрінуі мүмкін.

Студенттер академиялық жүктемені сезінуі мүмкін, бұл олар үйренгеннен әлдеқайда көп. Көбінесе оларға белсенді қатысуды және сыни ойлауды қажет ететін оқытудың жаңа стиліне бейімделу қиынға соғады. Әлеуметтік қиындықтар жалғыздық пен оқшаулану сезімдерінде көрінуі мүмкін, әсіресе туған үйінен кетіп, бейтаныс қалаға келгендер үшін. Стресс пен мазасыздық сияқты эмоционалды мәселелер студенттің өмірімен бірге жүретін қаржылық қиындықтармен күрделене түсуі мүмкін [1]. Студенттердің бейімделу мәселелерін зерттеудің маңыздылығын асыра бағалау мүмкін емес. Академиялық жетістіктер ғана емес, сонымен қатар жастардың жалпы психоэмоционалды жағдайы да осы кезеңнің сәтті өтуіне байланысты. Университеттер мен колледждер бұл мәселені түсініп, студенттерге қиындықтарды жеңуге көмектесетін әртүрлі қолдау бағдарламаларын жасай бастайды, бірақ бұл көбінесе жеткіліксіз. Бұл эсседе біз студенттердің университет өміріне бейімделу мәселелерін, соның ішінде академиялық, әлеуметтік, эмоционалды және қаржылық аспектілерді егжей-тегжейлі қарастырамыз. Біз бұл факторлардың бір-бірімен қалай байланысты екенін және олардың жалпы бейімделу процесіне қалай әсер ететінін қарастырамыз.

Сондай-ақ, біз студенттерге осы кезеңді сәтті жеңуге көмектесетін қолданыстағы стратегиялар мен ресурстарды зерттейміз. Ең бастысы, бейімделу бір реттік процесс емес, уақытты, шыдамдылықты және қолдауды қажет ететін ұзақ жол екенін түсіну. Әрбір студент бірегей және біреуіне сәйкес келетін нәрсе екіншісіне сәйкес келмеуі мүмкін. Сондықтан әр оқушының қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, оған жеке көзқарасты дамыту маңызды. Студенттерді бейімдеу мәселесін зерттеу білім беру мекемелері үшін де практикалық маңызы бар. Студенттердің алдында тұрған қиындықтарды түсіну университеттерге қолдау көрсететін және инклюзивті білім беру ортасын құруға көмектеседі.

Бұл өз кезегінде студенттердің оқу үлгерімі мен жалпы өмір сапасының жақсаруына әкелуі мүмкін. Осылайша, студенттердің университет өміріне бейімделу процесі оның жетістігіне әсер ететін көптеген факторларды қамтитын күрделі және көп қырлы процесс болып табылады. Осы мәселелерді түсіну және оларды шешу жолында жұмыс істеу студенттердің білім сапасы мен өмірін едәуір жақсарты алады, олардың өз қабілеттеріне деген сенімділігі мен өмірдің алдына қойған қиындықтарды жеңе білуін қамтамасыз етеді.

Студенттерді университет өміріне бейімдеу-бұл академиялық, әлеуметтік, эмоционалды және қаржылық компоненттерді қоса алғанда, көптеген аспектілерді қамтитын күрделі процесс. Эссенің осы бөлігінде біз студенттердің жаңа жағдайларға қалай бейімделетінін және осы процестің сәттілігіне қандай факторлар әсер ететінін түсінуге көмектесетін негізгі теориялық тәсілдерді қарастырамыз.

I. Бейімделудің психологиялық теориялары

Бейімделу процесін түсіндіретін негізгі теориялардың бірі-Альберт Бандураның әлеуметтік оқыту теориясы. Бұл теория адамдардың басқалардың мінез-құлқын бақылау арқылы үйренетінін көрсетеді. Университеттік өмір контекстінде бұл студенттер өздерінің іс-әрекеттері мен стратегияларын магистранттар мен оқытушылардың тәжірибесіне қарай реттей алатынын білдіреді. Табысты мінез-құлқын үлгілерін бақылау арқылы студенттер бейімделу қиындықтарын оңай жеңе алады [2].

Тағы бір маңызды тұжырымдама-Леон Фестингердің когнитивті диссонанс теориясы. Бұл теория адамдардың сенімдері мен мінез-құлқында үйлесімділікке ұмтылатынын айтады. Студенттер университеттің өмірі мен шындыққа деген үміттері арасында қақтығысқа тап болған кезде, бұл стресс пен ыңғайсыздықты тудыруы мүмкін. Мысалы, егер студент оқудың қарапайымдылығын күтсе, бірақ курстардың күрделілігінің жоғары деңгейіне тап болса, бұл когнитивті диссонансқа әкелуі мүмкін. Бұл жағдайды шешу үшін студент бейімделу процесінің маңызды бөлігі болып табылатын үміттерін немесе мінез-құлқын өзгерте алады [3].

II. Бейімделудің әлеуметтік теориялары.

В. С. Дружининнің әлеуметтік-мәдени бейімделу теориясы сәтті бейімделу студент орналасқан мәдени контекстке байланысты екендігіне назар аударады. Университетте студенттер көбінесе туыстарынан өзгеше болуы

мүмкін жаңа мәдени нормалар мен құндылықтарға тап болады. Жаңа мәдениетке бейімделу уақыт пен күш-жігерді қажет етеді және университет қауымдастығына сәтті интеграция бейімделу процесін айтарлықтай жеңілдетеді. Бұл теория әлеуметтік өзара әрекеттесу мен қолдау ортасының маңыздылығын көрсетеді [4].

Әлеуметтік сәйкестілік теориясы студенттердің бейімделуін түсінуде де маңызды рөл атқарады. Бұл теорияға сәйкес, адамдар өздерін әртүрлі әлеуметтік топтарға жататындығы арқылы анықтайды. Университет контекстінде студенттер клубтарға, қызығушылық топтарына немесе спорттық командаларға қосылу арқылы өз орнын табуға ұмтыла алады. Мұндай әлеуметтік байланыстарды орнату тиесілілік сезімін арттырады және жалғыздық сезімін азайтады, бұл өз кезегінде сәтті бейімделуге ықпал етеді.

III. Академиялық бейімделу.

Студенттердің академиялық бейімделуінің өзіндік теориялық негіздері де бар. Күтулер мен нәтижелер теориясы оқудағы жетістік студенттердің өз мүмкіндіктері мен нәтижелеріне деген үміттеріне байланысты екенін айтады. Егер студент оқу жүктемесін сәтті жеңе алатынына сенсе, бұл оның табысқа жету ықтималдығын арттырады. Екінші жағынан, төмен үміттер мотивацияның төмендеуіне және соның салдарынан академиялық қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Академиялық бейімделудің маңызды аспектісі-оқудың өзін-өзі реттеу моделі. Бұл модель өз оқуын белсенді басқаратын, мақсаттар қоятын, стратегияларды әзірлейтін және олардың жетістіктерін бағалайтын студенттер университет өміріне бейімделуде табысты болатынын атап көрсетеді. Уақытты жоспарлау және ұйымдастыру, сондай-ақ оқытудың тиімді әдістерін қолдану мүмкіндігі табысты академиялық бейімделудің негізгі факторы болып табылады [5].

IV. Эмоционалды бейімделу.

Студенттердің университет өміріне эмоционалды бейімделуі де зерттеу үшін маңызды тақырып болып табылады. Эмоционалды интеллект теориясы бейімделу процесінде өз эмоцияларын, сондай-ақ басқа адамдардың эмоцияларын тану және басқару қабілеті шешуші рөл атқаратынын атап көрсетеді. Эмоционалды интеллект деңгейі жоғары Студенттер әлеуметтік байланыстарды құруда, стрессті басқаруда және қиын жағдайларда оңтайлы шешімдерді табуда табысқа жетеді.

Сонымен қатар, стресс теориясы мен күресу стратегияларын эмоционалды бейімделуді түсіну үшін де қолдануға болады. Бұл теория стресстің студенттер кездесетін өзгерістер мен қиындықтарға қалыпты жауап екенін айтады. Алайда, бейімделудегі жетістік студенттің стрессті қалай жеңетініне байланысты. Жоспарлау, позитивті ойлау және әлеуметтік қолдау іздеу сияқты тиімді күресу стратегиялары студенттерге бейімделу қиындықтарын сәтті жеңуге көмектеседі.

V. Қаржылық бейімделу.

Қаржылық бейімделу-теориялық талдауды қажет ететін тағы бір маңызды аспект. Қаржылық мінез-құлық теориясы қаржылық сауаттылық деңгейі мен қаржыны басқара білу студенттердің әл-ауқатына тікелей әсер етеді дейді. Бюджеттеу, қарыздарды басқару және инвестициялар туралы қажетті білімі бар Студенттер қаржылық қиындықтарды жақсы жеңе алады, бұл олардың университет өміріне жалпы бейімделуіне ықпал етеді.

Сонымен қатар, әлеуметтік капитал теориясы қаржылық бейімделудегі желілік қатынастар мен қолдаудың маңыздылығын көрсетеді. Стипендиялар, гранттар және қаржылық көмек сияқты ресурстарға қол жеткізе алатын студенттердің қаржылық қиындықтарға емес, оқуға сәтті бейімделу және көңіл бөлу мүмкіндігі жоғары.

Зерттеудің теориялық бөлігінде біз студенттердің университет өміріне бейімделуінің әртүрлі аспектілерін, соның ішінде психологиялық, әлеуметтік, академиялық, эмоционалдық және қаржылық факторларды қарастырдық. Бұл теориялардың әрқайсысы студенттердің жаңа білім беру ортасына көшуге байланысты қиындықтарды қалай шешетінін және оларды осы процесте қалай қолдауға болатындығын түсіндіруге көмектеседі. Осы теориялық негіздерді түсіну студенттерге тиімді қолдау бағдарламалары мен ресурстарын әзірлеудегі маңызды қадам болып табылады, бұл өз кезегінде олардың оқу үлгерімі мен жалпы өмір сапасын айтарлықтай жақсарта алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Астапов, А. В. Психология адаптации студентов к учебной деятельности в вузе: дис. ... канд. психолог. наук. — Санкт-Петербург, 2019. — 150 с.
2. Бандура, А. Теория социального обучения: Книга для родителей. — Москва: Питер, 2017. — 256 с.
3. Дружинин, В. Н. Социальная адаптация студентов: проблемы и решения // Вестник университета. — 2020. — № 2. — С. 45-50.
4. Фестингер, Л. Теория когнитивного диссонанса. — Москва: Издательство «Наука», 2016. — 180 с.
5. Петров, И. А., Сидорова, М. Н. Эмоциональный интеллект: основы и практика. — Казань: Казанский университет, 2018. — 220 с.

УДК 316:376 (574)

«БАРЬЕРЫ В РАЗВИТИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СЕЛЬСКИХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН» (НА ПРИМЕРЕ ШКОЛЫ – ЛИЦЕЯ №1 СЕЛА ЧУНДЖА АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ)

Ахметова А.

Научный руководитель: Италмасова Р.Б.
Университет «Нархоз», г. Алматы, Казахстан

Түйін: Мақала Алматы облысы Шонжы ауылының № 1 мектеп-лицейі мысалында Қазақстан Республикасының ауылдық мектептерінде инклюзивті білім беруді дамытудағы кедергілерді зерттеуге арналған. Инклюзивті білім беруді енгізу заңнамалық қолдауға қарамастан, ауылдық аудандарда көптеген кедергілерге тап болады. Негізгі кедергілер

білікті кадрлардың жетіспеушілігін, материалдық ресурстардың жоқтығын, ата-аналар мен педагогтардың төмен хабардар болуын, сондай-ақ теріс әлеуметтік ұстанымдарды қамтиды. Зерттеудің әдістемелік негізі сарапшылармен терең сұхбат болды, бұл проблемаларды анықтауға және оларды шешу жолдарын ұсынуға мүмкіндік берді. Мақалада педагогтардың кәсіби дамуын, материалдық-техникалық базаны жақсартуды және Қазақстанның ауылдық мектептерінде инклюзивті білім беруді табысты іске асыру үшін әлеуметтік және психологиялық кедергілерді еңсеруді қамтитын кешенді тәсіл қажеттігіне назар аударылады.

Summary: The article is devoted to the study of barriers in the development of inclusive education in rural schools of the Republic of Kazakhstan on the example of school-lyceum №1 of Chundzha village, Almaty region. The introduction of inclusive education, despite legislative support, faces numerous barriers in rural areas. The main barriers include lack of qualified personnel, lack of material resources, low awareness of parents and teachers, and negative social attitudes. The methodological basis of the study was in-depth interviews with experts, which allowed to identify problems and suggest ways to solve them. The article focuses on the need for a comprehensive approach, which includes professional development of teachers, improvement of material and technical resources and overcoming social and psychological barriers to the successful implementation of inclusive education in rural schools in Kazakhstan.

Инклюзивное образование, которое подразумевает создание образовательной среды, доступной и приемлемой для всех детей, независимо от их индивидуальных особенностей и потребностей, является ключевым фактором в построении справедливого и равноправного общества. В Республике Казахстан, как и во многих других странах мира, инклюзивное образование признано приоритетным направлением образовательной политики. Однако, несмотря на законодательные инициативы и программы по его внедрению, инклюзивное образование в сельских школах Республики Казахстан сталкивается с рядом серьезных барьеров, которые препятствуют успешной реализации этого направления образовательной политики.

В рамках проведенного исследования автора статьи Ахметовой А. на тему «Барьеры в развитии инклюзивного образования в сельских школах Республики Казахстан» (на примере школы-лицея №1 села Чунджа Алматинской области) был проведен анализ барьеров внедрения инклюзивного образования, основанный на методе глубинного интервью с педагогами, родителями и представителями местных органов образования. Результаты интервью подтвердили наличие нескольких ключевых проблем, которые мешают эффективному внедрению инклюзивного образования в сельских школах. Одним из основных барьеров является нехватка квалифицированных кадров. Педагоги школы отмечают, что для успешной работы с детьми с особыми образовательными потребностями (ООП) необходима не только профессиональная подготовка, но и постоянное повышение квалификации. Этот барьер был также подтвержден также и внешними экспертами, к примеру Скрипкин Р.А. отмечает "дефицит квалифицированных кадров является одной из основных трудностей внедрения инклюзивного образования в Казахстане". [1] Как результат многие сельские школы не могут обеспечить полноценную поддержку для детей с ООП, что снижает эффективность инклюзивного образования.

Другим важным барьером является недостаточно развитая материально-техническая база в школах для предоставления услуг по инклюзивному образованию. В интервью педагогами было отмечено, что существует острая нехватка технических средств и специализированных материалов и это значительно ограничивает возможности для обучения детей с ООП.

Третьим барьером выступает низкий уровень осведомленности родителей детей с инклюзией и общественности в РК в целом. К примеру, в ходе интервью респонденты часто отмечали такой фактор, как недостаток знаний об инклюзии у родителей, имеющих детей с инклюзией. Также родители не были осведомлены о правовых аспектах инклюзивного образования и о том, как оно должно быть реализовано. В этом контексте ученый-исследователь Елисеева И.Г. пишет, что "инклюзия требует комплексного подхода, включающего повышение осведомленности родителей". [2] Это отсутствие осведомленности затрудняет взаимодействие с детьми с особыми потребностями и снижает уровень вовлеченности семей в образовательный процесс.

Также в рамках авторского исследования был выявлен психолого-педагогический барьер, когда сами педагоги не обладают достаточными знаниями и навыками в области психолого-педагогической поддержки детей с ООП. Об этом пишут и другие ученые, в частности Л.Н. Лиходедова которая подчеркивает, что «отсутствие должной подготовки педагогов и психологов препятствует успешной реализации инклюзии». [3]

Также в рамках авторского исследования было выявлено, что педагоги школы-лицея №1 села Чунджа часто сталкиваются с трудностями в управлении классом, где обучаются дети с разными потребностями, что приводит к снижению эффективности образовательного процесса.

В целом исследования различных авторов также подтверждают вышеупомянутые барьеры и предлагают более детальное описание проблем в развитии инклюзивного образования в сельских школах. Эта позиция подчеркивает, что в сельских школах ситуация обостряется из-за дефицита специалистов и ограниченных ресурсов. Дандыбаев Ж.О. в своей статье подчеркивает, что "в сельской местности инклюзивное образование сталкивается с проблемой недостаточного финансирования и низким уровнем общественного понимания этого процесса" [4]. Этот фактор является важным барьером, поскольку без должной поддержки на уровне государственного и местного управления трудно обеспечить полноценное внедрение инклюзивных практик.

Таким образом, основные барьеры, с которыми сталкиваются сельские школы в Казахстане при внедрении инклюзивного образования, включают недостаток квалифицированных кадров, нехватку материально-технических ресурсов, низкую осведомленность родителей и общественности, а также недостаточную подготовленность педагогов и психологов. Эти барьеры требуют комплексного подхода и государственных усилий для улучшения

ситуации в сельских школах. Анализ данных научной литературы и глубинного интервью экспертов РК демонстрирует, что для успешного развития инклюзивного образования в сельских школах Казахстана необходим системный и комплексный подход.

Основными барьерами на пути развития инклюзивных образовательных услуг на селе в РК являются: дефицит квалифицированных кадров, отсутствие материально-технических ресурсов, низкий уровень информированности родителей и методические трудности педагогов. Для преодоления этих препятствий требуются государственная поддержка, увеличение финансирования, подготовка специалистов, а также информационные и просветительские мероприятия для родителей и общества. Эти меры позволят создать условия для равного доступа к образованию для всех детей, что, в свою очередь, будет способствовать их социальной адаптации и интеграции в общество.

Список использованных источников:

1. Скрипкин Р.А. Актуальные проблемы развития инклюзивного образования в Казахстане // Сборник материалов научной конференции. <https://old.kuam.kz/sites/default/files/2023/nii/conf/sv2-23.pdf#page=121>

2. Елисева И.Г. О практической реализации инклюзивного образования в Казахстане // Open School Казахстан. https://open-school.kz/glavstr/inclusiv_obraz/arhiv_stat_2012_2015/132.pdf

3. Лиходедова Л.Н. Проблемы и задачи инклюзивного образования в Республике Казахстан // Материалы конференции http://dspace.kgsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/3747/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F-%D0%92%D0%90_2014_%D0%A1%D0%91.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=151

4. Дандыбаев Ж.О. Инклюзивное образование в сельской местности // Материалы конференции. https://repo.kspi.kz/bitstream/handle/123456789/6623/alt-chtenia-17-02-2023-2_773-777.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ОӘЖ 376.4

ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДАҒЫ ЭМОЦИОНАЛДЫ-ЕРІКТІК СФЕРАНЫ ТҮЗЕТУ ӘДІСТЕРІ

Ахылбек М.Ш., Шінәлі Т.Д., Хужантова Қ.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье освещается проблема коррекции эмоционально-волевой сферы у детей с особыми образовательными потребностями, среди которых одну из самых многочисленных групп составляют младшие дети с нарушениями интеллекта.

Summary: The article highlights the problem of correction of the emotional and volitional sphere in children with special educational needs, among which one of the most numerous groups are younger schoolchildren with intellectual disabilities.

Эмоционалды-еріктік сала баланың жеке басының дамуында, әсіресе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларда шешуші рөл атқарады. Мұндай балалар эмоционалды

қабылдауда, эмоцияларын басқаруда және ерік-жігерін қалыптастыруда қиындықтарға тап болуы мүмкін. Эмоционалды-еріктік саланы түзету-бұл сәтті әлеуметтік бейімделу мен тұлғаның дамуына жағдай жасауға бағытталған оқу процесінің маңызды бөлігі.

Бұл қағида әр баланың эмоционалды әл-ауқатын қамтамасыз ету, балалардың даралығы мен бастамашылдығын қолдау, баланың даму деңгейіне назар аудару арқылы жүзеге асырылады. Баланың балалық шақтың барлық кезеңдерінде толыққанды өмір сүруі баланың қоршаған шындыққа эмоционалды реакциясынсыз, эмоциялар мен сезімдерді білдірмей мүмкін емес. Эмоциялар мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының бейімделуі мен әлеуметтенуінде маңызды рөл атқарады. Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалды интеллектісін, оның эмоционалды жауаптылығын, эмпатиясын, құрдастарымен бірлескен іс-әрекетке дайындығын қалыптастырудың маңыздылығын көрсетеді [1].

Эмоционалды-еріктік саланы түсіну

Ерікті эмоционалды салаға эмоционалды реакциялар, ерікті күш-жігер, әртүрлі жағдайларда өз мінез-құлқын бақылау қабілеті жатады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларда келесі ерекшеліктер болуы мүмкін:

- Эмоционалды тұрақсыздық: көңіл-күйдің тез және болжанбайтын өзгеруі.
- Өзін-өзі реттеудің бұзылуы: эмоциялар мен мінез-құлықты басқарудағы қиындықтар.
- Әлсіз мотивация: мақсатқа жету немесе тапсырмаларды орындау үшін ерік-жігердің жеткіліксіздігі.

Осы ерекшеліктерді түсіну түзетудің тиімді әдістерін таңдауға мүмкіндік береді.

Түзету әдістері

Ойын терапиясы

Ойын терапиясы- ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеудің ең тиімді әдістерінің бірі. Ойын арқылы балалар өз эмоцияларын білдіре алады және оларды басқаруды үйренеді. Көмекші ойын әрекеттері:

- Эмоционалды интеллекттің дамуы;
- Өзін-өзі көрсету үшін қауіпсіз орта жасау;
- Әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына ықпал ету.

Рөлдік ойындар мен үстел ойындары сияқты әртүрлі ойын әдістерін қолдану балаларға өз сезімдерін және басқалардың эмоцияларын түсінуге үйренуге көмектеседі.

Арт-терапия

Арт-терапия эмоционалды-еріктік саланы түзету үшін шығармашылық белсенділікті қолданады. Оған сурет салу, модельдеу және басқа да көркемдік жұмыстар кіреді. Бұл әдіс:

- Бұл балаларға өз сезімдерін сөзсіз білдіруге мүмкіндік береді;
- Қиял мен шығармашылықтың дамуына ықпал етеді;
- Өнер туындыларын жасау арқылы өзіне деген сенімділікті нығайтады.

Арт-терапия ерекше қажеттіліктері бар балаларға мазасыздық пен стрессті жеңуге көмектеседі, бұл олардың эмоционалды жағдайына оң әсер етеді.

Музыкалық терапия

Музыкалық терапия-бұл эмоционалды және ерікті саланы түзетудің тағы бір күшті құралы. Музыка баланың эмоционалды жағдайына әсер етеді және көмектеседі:

- Мазасыздық пен агрессия деңгейін төмендету;
- Ритм мен үйлестіру сезімін дамыту;
- Бірлескен музыкалық шығармашылық арқылы өзін-өзі көрсетуге және әлеуметтенуге ықпал ету.

Музыка сабақтарына музыка тыңдау да, жасау да кіруі мүмкін, бұл эмоционалды босатуға мүмкіндік береді және жалпы көңіл-күйді жақсартады.

Когнитивті мінез-құлық терапиясы

Когнитивті-мінез-құлық терапиясы жағымсыз ойлау үлгілері мен эмоционалды реакцияларды өзгертуге бағытталған. Бұл әдіс балаларға көмектеседі:

- Эмоциялар мен олардың себептері туралы хабардар болу;
- Әр түрлі жағдайларда реакцияларыңызды басқаруды үйрену;
- Позитивті көзқарастар мен шоғырлануды қалыптастыру.

Рөлдік ойындарды, өзін-өзі реттеу жаттығуларын және балаларға эмоцияларын қабылдауға және басқаруға көмектесетін эмоционалды күнделік жүргізуді қамтуы мүмкін.

Әлеуметтік дағдылар және оқыту

Әлеуметтік дағдыларды дамыту бойынша тренингтер басқа адамдармен қарым-қатынасты жақсартуға бағытталған. Мұндай сабақтар балаларға көмектеседі:

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту және басқалардың сезімдерін түсіну.
- Ұжымда жұмыс істеуді және жанжалдарды шешуді үйрену.
- Өзіңізге деген сенімділікті және әлеуметтік байланыстарды нығайту.

Тренингтерге рөлдік ойындар, топтық пікірталастар, жағымды қарым-қатынас тәжірибесін қалыптастыруға ықпал ететін жобалық іс-шаралар кіруі мүмкін [2].

Мектепке дейінгі жас эмоциялар мен сезімдерге байланысты әр түрлі, баладан оларды дұрыс түсінуді және орынды білдіруді талап етеді. Эмоциялар әдетте баланың қабылдауын, зейінін, есте сақтауын, ойлауын және басқа психикалық процестерін, сондай-ақ оның белсенділігін реттейді. Тіпті қалыпты дамып келе жатқан балалар да жиі басым эмоцияларға ұшырайды және әрқашан эмоцияларды басқара алмайды. Балаға тәжірибеден хабардар болуды, басқа балалар мен ересектердің сезімдерін түсінуді үйрену үшін жеткілікті уақыт пен күш қажет. Балаға эмоцияларды басқаруды үйрету маңызды. Бұл дағды мектеп жасына дейінгі балаларға мінез-құлықты (эмоционалды және

ерікті саланы) ерікті түрде басқаруға мүмкіндік береді және басқалармен жағымды қарым-қатынас жасауға ықпал етеді.

Жеке даму жолынан өту кезінде қолданылатын әдістемелік құралдар: рөлдік және ашық ойындар, әңгімелесу және диалог түріндегі сабақтар, әдеби шығармаларды оқу және талқылау, ақпаратты қабылдаудың эмоционалдық құрамдас бөлігін күшейтетін шағын импровизациялық эскиздер; демалуға, қорқынышты бейтараптандыруға, алаңдаушылық пен агрессияны азайтуға, мінез-құлық саласын жақсартуға көмектесетін психологиялық жаттығулар мен ойын жаттығулары, сондай-ақ әлеуметтік және коммуникативтік дағдылар; ойлауды, қиялды, сөйлеуді және есте сақтауды дамытуға арналған жаттығулар; демалуға көмектесетін психологиялық жаттығулар мен ойын жаттығулары; арт-терапия әдістерін қолдану (арт-терапия), терапия, ертегі, қуыршақ жасау).

Баланың дамуындағы көптеген қиындықтарды ата - аналар, әдетте, 3 жастағы дағдарыс-ерте жастан мектепке дейінгі кезеңге өту кезінде пайда болатын жас дағдарысы, қалыптасқан тұлғаның күрт және түбегейлі қайта құрылуымен бірге жүреді. Механизмдер және баланың санасы мен тұлғасының жаңа ерекшеліктерін қалыптастыру, сондай-ақ басқалармен қарым-қатынастың жаңа түріне көшу. Дамудың дағдарыстық кезеңі баланың эмоционалды тұрақсыздығымен қатар жүреді, ал кіші мектепке дейінгі жаста, эмоционалды-еріктік сфера енді қалыптаса бастаған кезде, эмоционалды интеллект әлі қалыптаспаған, тіпті ең кішкентай ынталандыр, бала қарқынды реакциялармен негізсіз әрекет етеді [3].

Осы кезеңде ата-аналар баланың өсуін бақылайды. 4-5 жас аралығындағы мектеп жасына дейінгі бала ерікті эмоционалдық саланы дамыта бастайды, эмоционалдық интеллект дамиды (адамның өз сезімдері мен эмоцияларын тану қабілеті, жасау үшін қажетті эмоцияларды ояту қабілеті, жағымсыз эмоцияларды басқару; басқа адамдардың сезімдерін түсіну, түсіну негізінде басқалармен сындарлы қарым-қатынас орнату), олардың сезімдері, сезімдері мен сезімдері туралы алғашқы тікелей хабардар болу пайда болады. Басқалардың сезімдері (ойлау мен эмпатияның негізгі дағдылары қалыптасады). Құрдастарымен қарым-қатынас жасау балаларға қуаныш сыйлайды және белгілі бір мінез-құлық стандарттарын сақтай алады. Бала қарым-қатынас шеңберін кеңейтеді және алғашқы достарына оларды есте сақтауға және жаңа кездесулерді күтуге мүмкіндік береді [4].

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардағы эмоционалды-еріктік саланы түзету маңызды және көп қырлы міндет болып табылады. Ойын терапиясы, арт-терапия, музыкалық терапия, когнитивті мінез-құлық терапиясы сияқты әртүрлі әдістерді қолдану баланың сәтті эмоционалды және ерікті дамуына жағдай жасауға мүмкіндік береді. Жеке көзқарас, отбасының қатысуы және пәнаралық ынтымақтастық түзету үшін тамаша жағдай жасауға ықпал етеді және балалардың одан әрі жеке және әлеуметтік дамуына негіз болады [5].

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми./ М. В. Киселева. - Санкт-Петербург: Речь; Москва: Речь, 2022. - 158 с.

2. Дүйсенбаев А.К., Балтымова М.Р. "Логопедия негіздері", Алматы, 2018 ж.
3. Өмірбекова Қ. Г., Оразаева Г.С., Төлебиева Г.Н., Ибатов Г.Б. "Логопедия" Алматы, 2015 ж. Оқулық/ .
4. Абаева Ғ.Е., Ерболат А.Е. "Дефектология негіздері" Алматы, 2018 ж.
5. Тебенова Қ. С. "Дамуында ауытқылары бар балалар" Алматы, 2015 ж.

УДК 373.31

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ашимова А.М., Моминова А.Ш., Солтанова Т.Ж.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада қазіргі білім беру технологияларының бастауыш мектептегі оқу процесіне әсері қарастырылады. Оқушылардың негізгі дағдыларын дамытуға және оқуға деген ынтасын арттыруға ықпал ететін интерактивті әдістерге, цифрлық платформаларға, мультимедиялық құралдарға және бейімделу бағдарламаларына ерекше назар аударылады. Мұндай технологияларды қолдану әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге, оқу материалын қабылдауды жақсартуға және оқу процесіне белсенді қатысуды ынталандыруға мүмкіндік береді. Қорытындылай келе, бастауыш білім беру сапасын арттыру және бастауыш сынып оқушыларын жан-жақты дамыту үшін заманауи технологияларды біріктірудің маңыздылығы атап өтілді.

Summary: The article examines the impact of modern educational technologies on the learning process in primary school. Special attention is paid to interactive methods, digital platforms, multimedia tools and adaptive programs that help students develop key skills and increase motivation to study. The use of such technologies makes it possible to take into account the individual characteristics of each student, improve the perception of educational material and stimulate active participation in the educational process. In conclusion, the importance of integrating modern technologies to improve the quality of primary education and the comprehensive development of primary school children is emphasized.

Интеграция современных образовательных технологий в начальное образование приводит к улучшению методов преподавания учителей и более эффективным и увлекательным методам обучения, поскольку современные образовательные технологии продолжают формировать жизнь детей. Наиболее важным аспектом начальной школы является способность предоставить учащимся необходимые навыки для их будущего, что требует от них подготовки и оснащения необходимыми технологиями для облегчения их обучения. Инновационные современные технологии, такие как цифровые платформы и интерактивные доски, открывают отличные перспективы для достижения этих целей [1].

Образовательные технологии – это совокупность средств, методов и средств, расширяющих и оптимизирующих образовательный процесс. За последние десятилетия технологии добились значительных успехов в традиционных методах и формах обучения, что привело к значительным изменениям в их нынешней педагогической практике. Технологии используются в начальном образовании для облегчения учебной деятельности,

улучшения когнитивных, коммуникативных и социальных навыков, а также для поддержки развития когнитивных, коммуникативных и социальных навыков [2].

Было обнаружено, что использование технологий в образовании улучшает мотивацию учащихся, поощряет участие в обучении и способствует персонализированному обучению. Психологические теории, в том числе теория социального обучения Альберта Бандуры и концепция зоны ближайшего развития Льва Выготского, фокусируются на психологии того, как ученик должен взаимодействовать и активно участвовать в образовательном процессе, способствуя тем самым более глубокому и лучшему усвоению учебного материала. и, таким образом, к собственному пониманию материала учащимися и их собственному опыту обучения [3].

Навыки работы с информацией у детей включают умение находить, анализировать, оценивать и применять информацию для решения определенных задач. Эти навыки способствуют развитию критического мышления, самоконтроля, дисциплины и креативного подхода к выполнению заданий. Освоение информационных навыков с ранних лет создает у детей прочную основу для будущего обучения и карьерного развития, а также помогает им адаптироваться к обществу, где они ежедневно сталкиваются с множеством источников информации. На первых этапах жизненно важно научить малыша ориентироваться в мире информации. Это может охватывать умения находить данные в книгах, учебниках, а также в интернете. В этом процессе следует обращать внимание на возрастные характеристики детей: ученики начальной школы начинают с простых заданий по поиску, постепенно осваивая более сложные задачи [4].

В системе начального образования интерактивная доска используется как инструмент, который широко используется и широко рекламируется. Учителя могут использовать этот инструмент, чтобы визуально продемонстрировать свой контент и помочь учащимся понять процесс, делая его более привлекательным для учащихся. Интерактивные доски не только отображают учебные материалы, но также облегчают выполнение заданий и решение проблем в режиме реального времени, помогая закрепить материал. Учителя могут использовать платформы цифрового обучения, такие как Google Classroom, ClassDojo и Seesaw, для управления обучением, создания и проверки заданий, а также взаимодействия с учащимися и родителями посредством образовательного контента. Khan Academy Kids, ABCmouse и BrainPOP — это образовательные приложения, предлагающие детям интерактивный опыт обучения. Учащиеся имеют свободу работать на этих платформах в своем собственном темпе, просматривать контент и оценивать свой прогресс в своем собственном темпе, что помогает учителям лучше понимать индивидуальные качества каждого ученика, которого они обучают [5].

Учебные программы, созданные с помощью адаптивных технологий, таких как искусственный интеллект, могут быть настроены в соответствии с индивидуальными навыками, интересами и знаниями учащихся. Учебные

платформы по математике и языкам предлагают широкий спектр задач в зависимости от уровня подготовки ребенка, а также позволяют учителям отслеживать успеваемость учащихся. Адаптивная технология позволяет учащимся преодолевать трудности, которые от них ожидают решения, тем самым придавая им уверенность и позволяя уверенно решать их на своем уровне. Виртуальная реальность и дополненная реальность (AR) становятся все более распространенными в образовании, предлагая студентам возможность лучше погрузиться в выбранную ими область. VR может помочь детям развить творческие способности и навыки решения проблем, позволяя им исследовать космическое пространство, музеи и исторические эпохи. AR позволяет «восстановить» ваши учебники, добавив в тексты и изображения дополнительные слои информации, которые можно просматривать на планшетах или смартфонах [6].

Современные образовательные технологии могут произвести революцию в начальном образовании, позволяя детям познавать себя и других более увлекательным, доступным и эффективным способом, что улучшает их учебный опыт. С помощью современных технологий можно удовлетворить потребности учащихся и развить важные навыки или интерес к обучению. Для полного использования этих возможностей необходим доступ к современному оборудованию и квалифицированная подготовка преподавателей [7].

Список использованной литературы:

1. Безруких, М. М. Как разработать программу формирования культуры здорового и безопасного образа жизни в образовательном учреждении. Начальная школа / М.М. Безруких, Т.А. Филиппова. - М.: Просвещение, 2012. - 128 с.
2. Бибеева, О. А. География. Современные образовательные технологии. Опыт работы. Разработки уроков / О.А. Бибеева, Л.А. Ласикова, Н.В. Приходько. - М.: Учитель, 2015. - 128 с.
3. Богомолова, О. Б. Преподавание информационных технологий в школе (+ CD-ROM) / О.Б. Богомолова. - М.: Бино. Лаборатория знаний, 2019. - 420 с.
4. Вербенец, А. М. Планирование образовательного процесса дошкольной организации. Современные подходы и технология. Учебное пособие / А.М. Вербенец, О.Н. Сомкова, О.В. Солнцева. - М.: Детство-Пресс, 2015. - 288 с.
5. Воробьева, О. Я. Коммуникативные технологии в школе / О.Я. Воробьева. - М.: Учитель, 2019. - 144 с.
6. Галеева, Н.Л. Образовательная технология ИСУД / Н.Л. Галеева. - М.: Книга по Требованию, 2013. - 220 с.
7. Гогоберидзе, А. Г. Детство с музыкой. Современные педагогические технологии музыкального воспитания и развития детей раннего и дошкольного возраста / А.Г. Гогоберидзе, В.А. Деркунская. - М.: Детство-Пресс, 2016. - 656 с.

ПОДДЕРЖКА ДЕТЕЙ-СИРОТ В РК: СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Бадья А.

научный руководитель - д.с.н ассоцпрофессор Италмасова Р.Б.

Университет «Нархоз», г. Алматы, Казахстан

Түйін: Мақала Қазақстан Республикасындағы жетім балаларды мемлекеттік қолдау жүйесін зерттеуге арналған. Қолдаудың негізгі бағыттары – тұрғын үймен қамтамасыз ету, әлеуметтік жәрдемақылар беру және жұмысқа орналасуға қолдау көрсету. Жүргізілген талдау көрсеткендей, жетім балалардың өмірін жақсартуға бағытталған қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілер мен бағдарламаларға қарамастан, жүйеде айтарлықтай мәселелер бар. Негізгі қиындықтар тұрғын үй беру рәсімдерінің ашық еместігін, қамқоршылар үшін қолжетімді ақпараттың жеткіліксіздігін және тұрғын үй алу үшін ұзақ күту мерзімін қамтиды.

Summary: The article examines state support for orphans in the Republic of Kazakhstan, covering key areas such as housing provision, social benefits, and employment assistance. The analysis shows that, despite existing legal frameworks and programs aimed at improving the lives of orphans, significant issues remain within the system. The main challenges include a lack of transparency in housing allocation processes, insufficient accessible information for guardians, and long waiting periods for housing.

Государственная поддержка детей-сирот является одной из наиболее важных социальных функций государства, направленных на защиту интересов социально-уязвимых групп населения. В Республике Казахстан забота о детях, оставшихся без попечения родителей занимает большую часть социальной политики, в стране реализуется множество проектов, охватывающих разные сферы социального обеспечения – это и образование, и медицинское обслуживание и обеспечение жильем. Также имеются программы в рамках которых обеспечивается жилье, а также предоставляются разная помощь по трудоустройству детей-сирот.

Актуальность данной темы исследования заключается в необходимости анализа содержания государственной поддержки детей-сирот РК, а также проведении анализа ее эффективности. Анализ содержания и эффективности государственной помощи детям-сиротам позволит совершенствовать эту помощи в перспективе. Для достижения выше озвученной цели будут рассмотрены ключевые нормативно-правовые акты РК, проанализированы официальные статистические данные, а также будут оценены практические результаты уже реализованных государственных социальных инициатив в сфере поддержки детей-сирот.

Задачи исследования включают:

1. Изучение нормативной базы государственной поддержки детей-сирот РК.
2. Анализ существующих государственных программ и их практической реализации.
3. Выявление проблемных аспектов в процессе реализации поддержки.

Нормативная база государственной поддержки детей сирот и существующие программы:

Основным документом Республики Казахстан в отношении детей сирот и их льгот является социальный кодекс. В нем прописаны все основные статьи касающиеся государственных пособий и выдачи государственного жилья. В них расписано что дети сироты имеют право на получение ежемесячных социальных пособий вплоть до достижения 18 лет, в случае продолжения обучения в дневной форме - 23 лет. [1] Размер пособий - 1,54 прожиточного минимума на каждого ребенка. [2]

Дети сироты в стране имеют право на первоочередное получение жилья из государственного жилищного фонда. Это прописано в законе о жилищных отношениях Республики Казахстан, где сказано, что выдача жилья управляется местными органами управления. [3] Также имеется отдельный приказ Министра Просвещения РК “Об утверждении Правил сохранности жилища детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей”, в котором прописаны правила сохранности жилища детей сирот, а также детей оставшихся без попечения родителей. Эти категории граждан обеспечиваются жильем по социальному найму, в зависимости от нуждаемости, через местные органы власти, которые устанавливают порядок очередности и предоставления жилья. [4]

Дети-сироты, являющиеся выпускниками детских домов получают пособия через депозитный счет, когда как дети оставшиеся без попечения родителей или дети-сироты находящиеся под опекой получают ежемесячные выплаты пособий.

Сам процесс получения государственного жилья для выпускников детских домов и детей сирот, находящихся под опекой, состоит из подачи документов на получение государственного жилья и включения в очередь. [5] Различается сам процесс подачи документов, все документы для выпускников детских домов подготавливают социальные работники детского дома и постановка в очередь происходит достаточно быстро, тогда, как для детей-сирот проживающих с опекунами требуется, чтобы опекун подавал документы самостоятельно. Место в очереди, после включения в неё, можно узнать онлайн и через органы местного управления (акимат). В случае переезда в другой город ребенку-сироте потребуются смена очереди из одного города в другой. Также для ускорения продвижения очереди рекомендуется чаще проверять свою очередь вручную иначе очередность как показывает практика может измениться и не в пользу очередника.

По результатам глубинного интервью, проведенного автором статьи, для детей-сирот, находящихся под опекой и выпускников детских домов, условия получения государственного жилья существенно разнятся. К примеру, в отношении выпускников детских домов, основную работу по получению государственного жилья производят социальные работники. Благодаря чему весь процесс сбора и подачи документов происходит своевременно, вся информация о получении и выдаче объясняется адекватно детям-сиротам.

Основной проблемой в их случае, является смена очереди в случае переезда, поскольку в этом случае происходят сложности со сбором документов из-за недостаточного количества информации. Для решения этой проблемы можно стоит улучшить качество и количество информации о подаче документов, а также предоставлять более своевременную информацию об каких-либо изменениях.

Что касается детей-сирот, находящихся под опекой родных-опекунов, процесс является более трудоемким и сложным. В частности, опекуны, которые должны своевременно подать все эти документы, чтобы дети-сироты встали в очередь сразу после приобретения статуса сироты иначе их шансы на получение государственного жилья по достижении совершеннолетия существенно снизятся.

Анализ интервью детей-сирот показал, что серьезной проблемой уже на начальных этапах получения данной услуги- постановка на очередь за жильем для сироты опекуны и сами дети-сироты не могут получить полной информации. Сами сотрудники акиматов и других органов не владеют полной информацией и усиливают бюрократию и создают хаос.

Еще одним вызовом является медленное продвижение в очереди. В случае детей-сирот находящихся под опекуном имеется большая очередь продвижение в которой происходит очень медленно, из за чего процесс получения жилья может затягиваться на долгие годы. Существует определенное количество кейсов когда люди ждут свои квартиры десятилетиями и даже к 30 годам не получают их.

Одной из самых существенных проблем, связанных с очередью на жилье, является отсутствие прозрачности. В настоящее время наблюдается значительная нехватка общедоступной информации о тонкостях процесса распределения жилья. Эта неясность распространяется и на критерии, используемые для отбора лиц, которым в конечном итоге будет предоставлено жилье. В результате многие люди оказываются в неведении относительно основных факторов, влияющих на распределение квартир. Без четкого понимания задействованных процессов и критериев заявителям становится все сложнее ориентироваться в системе или понимать, почему принимаются те или иные решения. Эта непрозрачность не только порождает разочарование среди нуждающихся в жилье, но и поднимает вопросы о справедливости и равноправии в процессе распределения. В целом, недостаток прозрачной информации создает значительный барьер для доверия и уверенности в жилищной системе, в результате чего многие заявители чувствуют себя маргинализированными и неуверенными в своих перспективах.

В Казахстане правительство уделяет большое внимание поддержке сирот в рамках своей социальной политики, стремясь содействовать социальной справедливости и защищать уязвимые слои населения. В этом исследовании анализируются правовые рамки и различные государственные инициативы, которые предоставляют жилье, социальные пособия. В нем представлен подробный обзор текущей системы поддержки этой группы, подчеркивая, что

государственная помощь включает финансовую помощь, приоритетный доступ к жилью. Однако в исследовании также выявлены существенные проблемы, с которыми сталкиваются сироты и их опекуны при попытке получить доступ к этим услугам, особенно в отношении жилья. Такие проблемы, как неоднозначные процедуры распределения жилья, недостаточная информация о необходимых документах и праве на получение помощи, а также длительное время ожидания, затрудняют адаптацию и социализацию сирот. Результаты исследования показали, что выпускники детских домов, как правило, успешно проходят процесс подачи заявления при помощи социальных работников, в то время как сироты, живущие с опекунами, сталкиваются с большими трудностями, поскольку бремя бумажной работы ложится на их опекунов, которые часто не имеют важной информации и сталкиваются с бюрократическими препятствиями. Кроме того, непрозрачный процесс распределения жилья может привести к задержкам и проблемам справедливости, способствуя неуверенности и разочарованию среди участников и снижая их доверие к системе поддержки. Анализ показывает, что необходимы улучшения в системе поддержки сирот в Казахстане.

Таким образом, одной из главных рекомендаций по результатам авторского исследования является обеспечение прозрачности процесса распределения жилья, предоставления доступной и полной информации о требованиях, условиях, документах и изыскание возможностей ускорения процесса выдачи жилья детям-сиротам. Внедрение этих изменений может усилить государственную помощь, помочь в социальной интеграции сирот и повысить доверие к социальной политике правительства, тем самым улучшая их возможности для успешной социальной интеграции.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 г. О правах ребенка
2. Социальный кодекс РК от 20 апреля 2023 г.
3. Закон Республики Казахстан о жилищных отношениях от 16 апреля 1997 г.
4. Приказ Министра Покровительства Об утверждении Правил сохранности жилища детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей от 29 июня 2023 г.
5. Балтабаева А.А. (2019 г.). Правовое положение социально незащищенных слоев населения на примере лиц достигших совершеннолетия (сравнительный анализ)

УДК 159.9

КВАЗИ-ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ БАЗОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

Баенова А.М.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Dsc, профессор Джураева С.Н.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами, г. Ташкент, Узбекистан

Түйін: Психология мен педагогиканы оқыту күрделі психикалық процестерді, адамның мінез-құлқын түсінуді және әртүрлі деректер түрлерін (физиологиялық,

психологиялық, физикалық және демографиялық) жинауды қамтиды. Студенттерді нақты практикалық мәселелерді шешуге дайындау белгілі бір оқу жағдайларын жасауға бағытталуы керек. Психология бойынша квази-кәсіби қызмет мазмұнды және белсенді аспектілерді қамтиды және негізделеді кәсіби бағытталған материалдар, студенттерді белгілі бір практикалық әрекеттерді модельдеуге тарту. Жалпы, практикалық дағдылар қалыптасатын белгілі бір ортаны қалыптастыру студенттердің кәсіби қызметке кірігуін қамтамасыз етеді. Сондай-ақ квази-кәсіби жағдайларда күрделі мәселелер мен қарама-қайшы міндеттерді шешу мүмкіндігі студенттердің танымдық процестерін жандандырудың қажетті шарты болып табылады.

Summary: Teaching psychology and pedagogy involves complex mental processes, understanding human behavior, and collecting different types of data (physiological, psychological, physical, and demographic). The preparation of students for solving specific practical problems should be aimed at creating certain learning conditions. Quasi-professional activity in psychology involves both substantive and active aspects and is based on professionally oriented materials, involving students in the modeling of certain practical activities. In general, the formation of a certain environment in which practical skills are formed ensures the integration of students into professional activities. Also, the ability to solve complex problems and conflicting tasks in quasi-professional conditions is a necessary condition for activating the cognitive processes of students.

Психология – это научная дисциплина, изучающая закономерности возникновения, развития и функционирования психики и психической деятельности человека и групп людей. Для ведения практической деятельности в качестве психолога необходимо в первую очередь получить образование и диплом психолога. Обучение в ВУЗе дает хорошую теоретическую подготовку, но некоторые практические навыки приобретаются во время квази-профессиональной подготовки. В ВУЗах формируются три группы компетенций: академические (знания и умения по изученным дисциплинам, умение учиться), социально-личностные (культурно-ценностные ориентации, знание идеологических и нравственных ценностей общества и государства, умение им следовать), профессиональные (способность решать задачи, разрабатывать планы и обеспечивать их выполнение в профессиональной сфере)

Квази-профессиональная деятельность, организованная в рамках образовательной подготовки, является способом формирования психологических и педагогических компетенций студентов [1, 2]. Роль квази-профессиональной деятельности заключается в поэтапной профессиональной подготовке будущих специалистов и развитии необходимых базовых компетенций. В психологии термин компетенции означает систему взаимосвязанных, взаимообусловленных и взаимозависимых свойств личности, а именно знания, умения, навыки и способы саморегуляции. Компетенция также может определяться как круг полномочий, обязанностей и вопросов в определённой сфере деятельности.

Во время обучения основным недостатком в развитии личностного потенциала считается низкий уровень волевого потенциала студентов и таких характеристик, как целеустремленность, настойчивость, инициатива, решительность, самоконтроль и ответственность. Именно эти качества необходимо усилить в период квази-профессиональной подготовки [3, 4]. На

рисунке 1 представлены методы и технологии, используемые в ходе осуществления квази-профессиональной практики.

Вид технологий и методов	Неимитационные, неигровые технологии и методы	Неимитационные, игровые технологии и методы	Имитационные, неигровые технологии и методы	Имитационные, игровые технологии и методы	Комбинированные технологии и методы
Формы, методы и технологии	Инновационные технологии и методы активного обучения				
	Проблемная лекция, лекция-визуализация, лекция вдвоем, лекция с заранее запланированными ошибками, лекция пресс-конференция, лекция-беседа, лекция-дискуссия, лекция с разбором конкретной ситуации, лекция-консультация и т.д.	Рефлексивно-ролевые игры, организационно-деятельностные игры, экспертные игры, включая компьютерные.	Кейс-метод, мозговой штурм, метод «обратного мозгового штурма», метод «двойного мозгового штурма», метод «конференции идей», контекстное обучение, занятия с затрудняющими условиями, методы группового решения задач(метод Дельфи, метод дневников, метод 6-6), метод развивающейся кооперации, занятия на тренажерах	Имитационные игры: деловые игры, ролевые игры, имитационные игры с тренажерами, технология «Дебаты» и т.д.	Технология «Развития критического мышления» Психологические и социально-психологические тренинги

Рис. 1. Квази-профессиональная деятельность

Основным навыком, которым должен овладеть каждый студент является применение системы тестов первоначальной диагностики, включающей в себя диагностику индивидуальных черт личности, по результатам которой можно поставить задачи дальнейшей работы.

Психологическое тестирование также известно как психометрия. Психологические тесты – это научно обоснованные и стандартизированные тесты, разработанные психологами. Они используются для оценки различных характеристик людей, таких как отношение, способности, личность, коэффициент интеллекта и эмоциональный коэффициент. В наши дни доступно множество психологических тестов, таких как тестирование на профпригодность, оценка психического здоровья, образовательное тестирование, оценка личности и т.д., которые используются для различных целей. Психологические тесты могут проводиться в автономном режиме (достаточно иметь карандаш и бумагу) или онлайн (в цифровом формате), в зависимости от условий и доступности. Необходимая часть психологических тестов заключается в том, что участники или испытуемые, на которых проводится тест, должны быть надлежащим образом проинформированы о процедуре тестирования, а также им должны быть предоставлены устные

инструкции по заполнению теста и его продолжительности для лучшего понимания.

В квази-профессиональной среде студенты также могут отрабатывать различные методики. Например, метод оценки уровня когнитивной активности, мотивации достижения, тревожности и гнева как актуальных состояний и как личностных особенностей. Познавательная активность в данном случае понимается как присущее человеку любопытство, непосредственный интерес к окружающему миру, стимулирующий познавательная деятельность учащегося. Гнев и тревога являются базальными эмоциями, связанными с работой определенных структур мозга, они усиливают действие эметогенных раздражителей, отражают трудности в адаптации обучаемого к жизненным ситуациям. В ходе наработок определенных методик у студентов появляется уверенность в достижении результатов [5].

Можно выделить следующие составляющие профессиональной пригодности: гражданские качества личности, система ценностей, убеждения, отношение к своей работе, способности человека, его физическое и психическое здоровье, индивидуальные и общие способности, общий уровень культуры, грамотности.

Список использованной литературы:

1. Моисеева Ю.А. Подходы к моделированию квазипрофессиональной деятельности студентов // Ярославский педагогический вестник. 2019. № 5 (110). С. 74-80.
2. Ergasheva G.S., Raupova M.Kh. Modeling of students' quasi-professional activities. Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol. 6, No. 7, 2330-2336. <http://journalppw.com>
3. Pavlenkovich O.B. Professionally-oriented approach in the preparation of students of artistic and pedagogical specialties. SHS Web of Conferences 87, 00058 (2020), <https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700058>
4. Timkina Y., Khlybova M. Quasi-professional tasks in the foreign language education. OP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng., 2019, 483, doi:10.1088/1757-899X/483/1/012064.
5. Zakharova A.N., Lavina T.A., Antonova N.A., Hartfelder D.V., Yakovleva E.V. Psychological Aspects of Professional Suitability of Students at the Stage of Higher Education. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 2020, v. 447, pp. 407-414.

УДК 159.923

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Базарова А.К., Якимбек Ж., Мурадова Р.А.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада EQ негізгі компоненттері қарастырылады: өзін-өзі тану, өзін-өзі реттеу, мотивация, эмпатия және элеуметтік дағдылар, олардың мансаптағы сәттілік пен тиімділікке әсерін талдау. Эмоционалды интеллекттің өзара әрекеттесу сапасын жақсартудағы, стрессті басқарудағы және өзгерістерге бейімделуді жақсартудағы рөлі атап өтіледі. EQ деңгейі жоғары адамдар өнімділікті арттыруға және топтық жұмысты жақсартуға ықпал ететін оң жұмыс климатын жасайды.

Summary: The article examines the main components of EQ: self-awareness, self-regulation, motivation, empathy and social skills, analyzing their impact on success and effectiveness in a career. The role of emotional intelligence in improving the quality of interactions, stress management and increasing adaptability to change is emphasized. People with high EQ create a positive work climate, which contributes to increased productivity and improved teamwork.

В современном обществе успех индивидуума как в рабочей, так и в личной сферах определяется не только его профессиональными навыками и знаниями, но и умением управлять своими эмоциями, а также воспринимать и воздействовать на чувства других. Эмоциональный интеллект (EQ) представляет собой эту способность — осознавать, осмысливать, контролировать и применять эмоции в повседневной жизни. Эмоциональный интеллект состоит из пяти ключевых элементов: самосознание, саморегуляция, мотивация, эмпатия и социальные навыки. Давайте подробнее рассмотрим каждую из этих составляющих, чтобы лучше понять, каким образом эмоциональный интеллект может воздействовать на профессиональную деятельность [1].

Самосознание представляет собой умение осознавать личные чувства и осмысливать их воздействие на свои мысли и поступки. Люди с высоким уровнем самосознания способны идентифицировать свои эмоциональные состояния и анализировать их, что способствует принятию более обоснованных решений в трудных ситуациях. Например, понимая, что стресс или раздражение могут негативно сказаться на атмосфере в команде, такой человек может своевременно успокоиться и грамотно управлять своими эмоциями. Самосознание играет важную роль в эффективном лидерстве, так как оно позволяет лидеру быть более открытым, восприимчивым к критике и избегать неправильных решений, вызванных интенсивными эмоциями. Лидер, осознающий, как его эмоции могут влиять на других, лучше осведомлён о том, когда необходимо изменить своё поведение [2].

Саморегуляция представляет собой способность контролировать свои импульсивные реакции и адаптироваться к изменяющимся обстоятельствам. Она способствует поддержанию спокойствия в стрессовых ситуациях, помогает избегать резких высказываний и действий, а также справляться с разочарованиями. Люди, обладающие развитыми навыками саморегуляции, способны объективно анализировать ситуации и принимать решения, соответствующие их долгосрочным целям, а не сиюминутным эмоциям.

В профессиональной среде саморегуляция способствует минимизации конфликтов и недопонимания. Например, если сотрудник сталкивается с трудностями в выполнении задачи, человек с высоким уровнем саморегуляции не будет сразу критиковать его, а постарается выяснить причины возникшей проблемы и предложить помощь. Такой подход способствует формированию доверия и укреплению рабочих отношений [3].

Мотивация в контексте эмоционального интеллекта представляет собой способность управлять своими эмоциями с целью достижения намеченных

целей и преодоления препятствий. Человек с высокой мотивацией не уступает перед неудачами, а вместо этого ищет пути их решения. Он сосредоточен на личностном и профессиональном развитии, что существенно способствует его результативности и успехам в карьере. В корпоративной среде сотрудники, обладающие высокой внутренней мотивацией, демонстрируют большую продуктивность, поскольку их движущей силой являются не внешние стимулы, такие как финансовое вознаграждение или признание, а стремление к успешности и профессиональному росту. Такой работник не ограничивается лишь выполнением своих обязанностей, а активно ищет возможности для повышения эффективности своей работы и развития компетенций [4].

Арт-терапию иногда используют как средство коррекции поведения, но работать с детьми приходится неохотно. Склонные к тревоге дети, как правило, сопротивляются новой школьной среде и могут стать замкнутыми. Арт-терапия посредством рисования и лепки позволяет детям преодолеть тревогу, стать более эмоционально подготовленными и глубже понять свои эмоции, а также преодолеть страхи и неуверенность. Враждебное поведение компенсируется агрессивным поведением. Детям, демонстрирующим агрессивное поведение, часто трудно контролировать свои эмоции и импульсивные реакции, особенно если они были агрессивны [5].

Эмпатия представляет собой способность осознавать и испытывать чувства других людей. Это ключевое качество для эффективного командного взаимодействия, которое требует внимательности и понимания. Индивиды с высоким уровнем эмпатии способны предугадывать реакции своих коллег, клиентов или руководителей, а также лучше осознавать их потребности. К примеру, эмпатичный лидер уделяет особое внимание мнениям и потребностям своей команды, а также осознает их тревоги и опасения. Это свойство способствует формированию доверительных отношений, поскольку каждый член команды ощущает свою значимость и ценность. Взаимное доверие, в свою очередь, создает более сплоченный коллектив, который легче справляется с трудностями и демонстрирует высокую продуктивность [6].

Социальные навыки предполагают умение устанавливать и поддерживать положительные взаимоотношения, вести переговоры, работать в команде и разрешать конфликты. Индивиды с высокоразвитыми социальными навыками способны легко находить общий язык с коллегами и демонстрировать лидерские качества в сложных обстоятельствах. В профессиональной сфере данные навыки способствуют созданию комфортного рабочего окружения и обеспечивают эффективное взаимодействие между сотрудниками. Особенно важно это в условиях командной работы: наличие развитых социальных навыков позволяет своевременно сглаживать конфликты, минимизировать напряженность и достигать продуктивного сотрудничества [7].

Список использованной литературы:

1. Абульханова-Славская К.А. Личностный аспект проблемы общения // Проблемы общения в психологии. М.: Наука, 2022.

2. Абульханова-Славская К А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды. М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2022.
3. Авдеев В.В. Психотехнология решения проблемных ситуаций. - М.: Асток-Пресс, 2021.
4. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. - 2-е изд. /Б.Г.Ананьев. - СПб.: Питер, 2019. - 272 с.
5. Андреева Г.М Социальная психология. М.: Аспект-Пресс, 2023
6. Андреева Г.М, Богомолова КН., Петровская Л.А. Современная зарубежная социальная психология в XX столетии. М.: Аспект- Пресс, 2018.
7. Андреева Г.М, Яноушек Я. Основные направления воздействия общения на совместную деятельность // Общение и оптимизация совместной деятельности. М., 1987. С.6-20

ОӘЖ 37.033

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Базат А.Қ., Орынбай С.І., Қалдар А.І.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена изучению специфики формирования экологической культуры у младших школьников в условиях дополнительного образования. Раскрыто понятие «экологическая культура» с точки зрения отечественных и зарубежных ученых, определены структурные компоненты исследуемого понятия.

Summary: The article is devoted to the study of the specifics of the formation of ecological culture among younger schoolchildren in conditions of additional education. The concept of "ecological culture" is revealed from the point of view of domestic and foreign scientists, the structural components of the concept under study are determined.

Бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін дамыту үшін мұғалімдер Білім берудің әртүрлі формалары мен әдістерін қолданады. А.С.Боголюбов кіші мектеп оқушыларының экологиялық мәдениетін едәуір арттыру реттелмейтін экологиялық білім беру іс-әрекетінің көмегімен мүмкін болады деп санайды. Оның жұмысының негізгі мақсаты-жас мектеп оқушылары арасында қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру үшін жағдай жасау, ол тиісті экологиялық санаға негізделген. А. С. Боголюбов өз жұмысында қолданатын негізгі әдістер [1].

1) оқушыларға экологиялық білімдерін ашуға және қоршаған ортаға ұқыпты қарауды қалыптастыруға мүмкіндік беретін экологиялық әңгімелер. Әңгімелесу барысында студенттер өсімдіктер мен жануарлардың жойылып кету фактілерімен танысады, табиғат әлеміне қосылады;

2) жұмыстардың экологиялық оқулары (М. Пришвин, В. Бианки, А. С. Пушкин, М. Кәрім, Н. Мусин) Экологиялық Көкжиектердің кеңеюіне ықпал етеді; Аналитикалық іс – шараларды ұйымдастыру кезінде Е.А. Дмитриева мен А. С. Ландырева маңызды әдістемелік алғышарттардың бірін-жаңа оқу

материалын зерделеу кезінде проблемалық жағдай туғызуды анықтай алды. Мысалы, тақырып бойынша сабақтың басында

А.А. Кимнің айтуынша, кіші мектеп оқушылары жансыз және әсіресе жабайы жануарлардың айналасындағы заттарға өте мұқият қарайды. Табиғаттағы маусымдық өзгерістер, әртүрлі иістер мен дыбыстар балалардың назарын аударады. Сондықтан қосымша білім беру жүйесінде экскурсиялар жүргізу қажет: "біздің Саябақ", "қаламыздың табиғаты". Балалар "ағаш отырғыз", "құстар Асханасы" экологиялық акцияларына қатысады.

Кіші мектеп оқушыларына қосымша білім беруді жүзеге асыру аясында А.А. Ким жұмыстың келесі түрлерін қолдануды ұсынады: тірі және жансыз табиғат объектілерін бақылау, табиғатқа экскурсиялар, әңгімелер, баяндамалар, Экологиялық мерекелер, жобалар, ғылыми-зерттеу жұмыстары [2].

Л. В. Мордвина эксперименттік жұмыс аясында бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін ойдағыдай қалыптастырудың негізгі шарттарын анықтады:

3) Экологиялық ойындар. Ойын барысында кіші жастағы оқушылар табиғатқа әсер етудің алуан түрлі тәжірибесін алады, ойын студенттердің жеке тәжірибесін сыртқы әлеммен дұрыс қарым-қатынас жасау мысалдарымен толықтыруға мүмкіндік береді;

4) шығармашылық сағаты. Бұл әдісті қолданған кезде студенттер табиғаттың сұлулығын суреттер, қосымшалар және қолөнер арқылы көруге және бейнелеуге үйренеді;

5) табиғат құпиялары. Өздерінің экологиялық жұмбақтарының құрамына қатыса отырып, кіші мектеп оқушылары байқағыштықты, зеректікті және логикалық ойлауды дамытады [3].

1) қоршаған ортаға байланысты сабақтар өткізуге міндетті. Табиғат туралы білімді тереңдету және жүйелеу үшін мұғалім интеллектуалды викториналарды, сонымен қатар экологиялық идеяларды дамыту үшін дидактикалық ойындарды қолданады.

2) квесттік іс-әрекет, жарыс ойындары, саяхат қызметі, жарыс қызметі, дидактикалық ойындар, ойын-сауық ойындары сияқты ойын формалары мен әдістерін қолдану;

3) оқушылардың бастауыш сынып оқушыларының табиғи объектілермен өзара әрекеттесу тәжірибесін алуын ұйымдастыру. Тәжірибе мен практикалық дағдыларды игеруге оқушылар қатысуы ықпал етті: "таза қолдар", "жақсы тамақтанған Құстың аязға қарсы ештеңесі жоқ" акцияларында, жобада

Ел экологиясы" бағдарламасында кіші мектеп оқушылары арасында экологиялық идеяларды қалыптастыру бойынша жұмыс жүйесінің сипаттамасы берілген. Бағдарлама өзгертілген және жаратылыстану бағытына ие. Бұл бағдарламаның жаңалығы оқушылар іс-шаралар өміріне жеке араласуында жатыр. Практикалық іс-әрекет саласы да кеңейді, бұл кіші мектеп оқушыларына зерттеу пәндері мен құбылыстарына деген қызығушылықтарын арттыруға және қабілеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. тапсырманы қою және оны орындау талаптары мен тәртібіне сәйкес эксперимент

жүргізу. Осы бағдарламаны іске асыру аясында мұғалімнің жұмысы негізделетін педагогикалық принциптер: қол жетімділік, сабақтастық, ғылыми, жүйелі, көріну, жүйелілік, ойын-сауық, тұлғаға бағытталған қарым-қатынас [4].

Осы бағдарламаны іске асыру аясында жұмыстың келесі әдістері мен формалары қолданылады: ойын, әңгіме, иллюстрация, шағын топтарда жұмыс, экскурсия, практикалық жұмыс, бақылау. Бұл бағдарламаның экологиялық білім беруіндегі ең бастысы-барлық студенттер табысты болуы, өз мақсаттарына жетуі, жоғары білім деңгейіне ие болуы, ой елегінен өткізе білуі, қорытынды жасай білуі, алған білімдерімен жұмыс істеуі, жетілдірілуі.

Бұл бағдарламаның жаңалығы оның экологиялық бағдарында жатыр. Кіші мектеп оқушыларына экологиялық тәрбие беру үйірме жұмысында басымдыққа ие болады, ол оқушылардың жас ерекшеліктері мен психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылады, оның түпкі мақсаты экологиялық мәдениетті қалыптастыру болып табылады. Кіші мектеп оқушыларының психикалық ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалім практикалық жұмыстарға, бақылаулар мен эксперименттерге дағдыларды қалыптастыруға жағдай жасайды. Бұдан шығатыны, бағдарламаны туған өлкенің экологиясы туралы білім жүйесін қамтамасыз ететін біліммен толықтыру қажеттілігі туындайды.

Бағдарлама шеңберінде экологиялық білім берудің міндеттеріне байланысты сабақтарды ұйымдастырудың келесі формалары қолданылады: теориялық және практикалық сабақтар, кіріктірілген сабақтар, тесттер, шыққан елдеріне экскурсиялар, өлкетану мұражайлары, көрмелер, Ботаникалық бақтар, хайуанаттар бағы, әлеуметтік пайдалы жұмыс, жазғы далалық шеберханалар, үй тапсырмалары, бұқаралық іс-шаралар, мерекелер, қызықты адамдармен кездесулер, дебаттар, ертеңгіліктер, байқаулар, тәрбиелік және рөлдік ойындар, Экологиялық Ойындар.

Бұл бағдарламаның ерекшелігі-балаларды әр түрлі жастағы кіші жастағы оқушылардан тұратын гетерогенді топтарға тәрбиелеу. Мұндай топтарда топтық жұмыс студенттер үшін қызықты. Бірлескен іс-шаралар барысында мектеп оқушыларының мінезі күшейіп, дамиды, өзара көмек пен ұжымшылдық сезімі дамиды: бұқаралық іс-шаралар, өсімдіктер мен жануарларды бақылау, ғылыми-зерттеу жұмыстары, дәріс тобының жұмысы. Қоршаған орта құбылыстарының алуан түрлілігін, олардың ортақ және өзіндік ерекшеліктерін зерттеу педагогикалық үйірменің негізгі мақсаттары болып табылады. Бұл тұжырымдама экологияны өмірдің қоршаған ортамен байланысын зерттейтін ғылым ретінде классикалық түсіндіруге негізделген.

Бағдарламаларды талдағаннан кейін, одан әрі білім беру жүйесіндегі бастауыш сынып оқушыларына экологиялық білім берудің негізгі мақсаты танымдық қызығушылықтар мен бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Эксперименттік іс-әрекет арқылы ғылыми түсініктер. Экологиялық мәдениетті қалыптастыру үшін мұғалімдер мен тәрбиешілер қолданатын негізгі әдістер мен формалар: байқау, экскурсия, әңгімелесу, зерттеу, шағын

конференциялар, дидактикалық ойындар, шағын топтарда жұмыс. Қосымша білім беруді жүзеге асыру нәтижесінде жан-жақты дамыған бастауыш сынып оқушыларының қалыптасуына жағдай жасалады. Әрі қарай оқыту сонымен қатар үйірмелерге қатысушылардың қызығушылықтарын, жеке қабілеттерін, олардың мотивтері мен қызығушылықтарын ескереді. Қосымша экологиялық білім беру жүйесінде негізгі міндет негізгі пәндер бойынша білімдерін кеңейту емес, практикалық тәжірибе жинақтау мүмкіндіктерін арттыру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Товарищев, Ф. Д. Проблемы экологического воспитания обучающихся в школьном дополнительном образовании / Ф. Д. Товарищев, Р. П. Софронов. – Текст : электронный // Ученые записки Орловского государственного университета. – 2020. – № 1 (86). – С. 270-275. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vospitanie> (дата обращения: 28.02.2023).
2. Дмитриева, Е. А. Методические условия формирования экологической культуры младших школьников в условиях дополнительного образования / Е. А. Дмитриева, А. С. Ландырева. – Текст : электронный // Ярославский педагогический вестник. – 2013. – № 2, Т. II. – С. 137-142. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie> (дата обращения: 09.03.2023).
3. Гладких В. В. Гражданско-патриотическое воспитание молодежи в поликультурной среде вуза [Текст]: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д. пед. наук (13.00.05) / Гладких Валентина Владимировна; Тамбовский гос. университет им. Г.Р. Державина.- Тамбов, 2011. – 435 с.
4. Курносова, С. А. Воспитание у младших школьников эмоциональной отзывчивости к природе / С. А. Курносова. – Текст : электронный // Педагогика. – 2018. – № 2 (55). – С. 42-47. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vospitanie-emotsionalnoy> (дата обращения: 01.03.2023).

УДК 159.9

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУҒА ДЕГЕН МОТИВАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ОҚУ ҮЛГЕРІМІНІҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

Байдилда А., Бегимова.М.М.

Каспий қоғамдық университеті, Алматы.к

Аннотация: Статъя рассматривает проблемы, связанные с мотивацией студентов к учебе. Обсуждаются причины низкой мотивации в учебном процессе и объясняются ситуации, когда мотивация оказывается недостаточной. Также выделяются факторы, способствующие повышению учебной мотивации студентов. В статье рассматриваются важные аспекты, способствующие самостоятельному обучению студентов, развитию профессиональных навыков и формированию интереса к будущей профессии.

Ключевые слова: мотивация, обучение, студент, рейтинг, конкуренция, саморазвитие, профессиональная адаптация, мотивационные системы, стипендия.

Summary: The article discusses issues related to student motivation in learning. It examines the reasons why motivation can be insufficient and analyzes the factors that contribute to its enhancement. The article emphasizes the importance of motivation for successfully acquiring professional skills and its role in fostering interest in independent learning and continuous self-education.

Keywords: motivation, learning, student, rating, competition, self-development, professional adaptation, motivational systems, scholarship.

Оқу процесіндегі мотивация деңгейі мен оның әсері білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады. Мотивация дегеніміз студенттің оқуға деген қызығушылығы мен белсенділігін анықтайтын ішкі және сыртқы қозғаушы күштердің жиынтығы. Ол оқушылардың оқу нәтижелеріне және болашақта кәсіби қызметке даярлығына тікелей әсер етеді. Оқу мотивациясының деңгейі, оны арттыру әдістері және студенттердің оқу процесіне қатынасы білім беру саласындағы өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Оқу мотивациясының рөлі мен маңыздылығы

Мотивация – бұл оқу барысында маңызды фактор. Ол студенттің пәнге деген көзқарасын, белсенділігін, қызығушылығын және табандылығын анықтайды. Мотивацияның екі түрі бар: ішкі және сыртқы. Ішкі мотивация студенттің жеке қызығушылығынан туындайды. Бұл – білімге деген шынайы құмарлық, жаңа ақпаратты меңгеруге деген ынта, өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыс. Сыртқы мотивация сыртқы факторлармен байланысты: бұл – жоғары баға алу, стипендияны сақтау, ата-ананың қолдауын алу және болашақ мансапқа дайындық.

Білім беру процесінде ішкі мотивацияның маңыздылығы ерекше. Оқытудың ұзақ мерзімді тиімділігіне негізделген бұл мотивация студенттерді тұрақты және нәтижелі оқу процесіне тартады. Ішкі мотивациясы жоғары студенттер жаңа ақпаратты тезірек меңгереді, өздігінен білім алуға ұмтылады және кәсіби дағдыларын дамытады.[1]

Мотивацияны қалыптастырудағы негізгі факторлар

Мотивацияның жоғары деңгейі оқу процесінде маңызды рөл атқарады. Алайда, студенттердің көпшілігінде мотивация әрқашан жоғары бола бермейді, бұл оқу үлгеріміне теріс әсер етуі мүмкін. Мотивацияны арттыру үшін келесі факторларға назар аудару керек:

1. Мамандықты саналы таңдау. Студенттердің мамандықты дұрыс таңдамайтын жағдайлары жиі кездеседі. Ата-ананың, қоғамның немесе мектеп мұғалімдерінің қысымы нәтижесінде студенттер өз қалауын емес, басқалардың пікірін басшылыққа ала отырып мамандықты таңдайды. Мұндай жағдайда студенттердің оқу мотивациясы төмендейді, өйткені олар таңдаған салаға деген қызығушылықтарын сезінбейді. [2]

2. Пәннің практикалық маңыздылығын көрсету. Көптеген студенттер сабақ барысында алған білімдерінің практикалық қолданбалы мәнін көрмейді. Егер студент пәннің өмірдегі маңыздылығын түсінбесе, оның оқу мотивациясы төмендейді. Бұл жерде оқытушының рөлі зор: ол өз пәнінің кәсіби қызметте қалай пайдаланылатынын және нақты мысалдармен дәлелдейтін байланыстарды көрсетуі қажет. Студенттерге пәннің өзектілігін түсіндіру оқу материалын жақсы меңгеруге ықпал етеді.[3]

3. Оқытушының қолдауы мен ынтасы. Оқытушы мен студент арасындағы өзара қарым-қатынас оқу мотивациясының деңгейіне тікелей әсер етеді. Оқытушының студентке деген қатынасы, қолдау көрсетуі және пәнді меңгеру

барысындағы белсенділігі студенттердің оқу процесіне қатынасына әсер етеді. Қазіргі кезде оқытушылар студенттермен электронды байланыс арқылы белсенді қарым-қатынас орнатып, қолдау көрсетіп отыруы маңызды. Мысалы, кейбір оқытушылар студенттерге сұрақтарды пошта арқылы жіберуге, онлайн байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Бұл студенттерге қажетті материалдарды жақсы түсініп, сұрақтарын шешуге көмектеседі.[5]

4. Оқу материалдарын тиімді беру әдістері. Оқытушылардың оқу материалдарын түсіндіру әдістері де студенттердің мотивациясына әсер етеді. Құрғақ теориядан гөрі практикалық тапсырмалар, өмірден алынған мысалдар, интерактивті әдістер оқу процесін қызықты әрі түсінікті етеді. Студенттерге тек оқу материалын ғана емес, сонымен қатар оны қалай қолдану керектігін үйрету маңызды. Бұл олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.[6]

Оқу мотивациясын төмендететін факторлар

Оқу мотивациясының төмен болу себептерін бірнеше факторлармен түсіндіруге болады. Алдымен, студенттің пәнге деген қызығушылығының жоқтығы мотивацияны әлсіретеді. Кейбір пәндерге деген қызығушылық оқытушының немесе пәннің мазмұнының жеткіліксіз тартымдылығымен байланысты болуы мүмкін.

1. Студенттің мақсатсыздығы. Кейбір студенттер нақты мақсатсыз оқиды. Оларға болашақта қай салада жұмыс істейтінін түсіну қиын, және бұл олардың оқу үлгеріміне теріс әсер етеді. Мақсатсыз студенттер жиі сабаққа немқұрайлы қарайды, пәнді меңгеруге ынталанбайды және оқытушының айтқандарын елемейді. Мұндай жағдайларда оқу процесі механикалық сипатта болады, бұл мотивацияны төмендетеді.[4]

2. Оқытушының мотивациясы. Оқытушының пәнге деген құлшынысының жоқтығы студенттердің де мотивациясына әсер етеді. Егер оқытушы тек қана формальды түрде сабақ өткізіп, пәнді терең түсіндірмесе, студенттерге пән қызықсыз болып көрінуі мүмкін.

3. Оқу процесіндегі қиындықтар. Кейбір пәндер күрделі болып келеді және студенттердің материалды меңгеруі қиынға соғады. Бұл олардың мотивациясын төмендетеді. Студенттерге пәнді түсіну үшін көбірек уақыт пен күш салуға тура келеді, бірақ бұл оларға артық жүктеме сияқты көрінуі мүмкін. Оқытушылар күрделі материалдарды қарапайым түрде түсіндіруге тырысуы керек.

Оқу мотивациясын арттыру жолдары

Оқу процесіндегі мотивацияны арттыру үшін бірнеше әдістер мен тәсілдерді қолдануға болады:

1. Практикалық тапсырмалар. Оқу материалын теориядан практикалық іске асыруға көшу арқылы студенттер пәннің маңыздылығын сезінеді. Оқытушылар студенттерге нақты мысалдар мен практикалық тапсырмаларды көбірек бере отырып, олардың пәнге деген қызығушылығын оята алады.[7]

2. Топтық жұмыс. Студенттер арасында топтық жұмыс мотивацияны арттырудың тиімді тәсілдерінің бірі болып табылады. Топтық жұмыс барысында студенттер бір-біріне қолдау көрсетіп, өз идеяларын талқылайды

және бірлесіп шешім қабылдайды. Бұл олардың оқуға деген ынтасын арттырады.

3. Оқушыларды марапаттау. Мотивацияны арттырудың тағы бір жолы – оқушылардың жетістіктерін марапаттау жүйесін енгізу. Оқушылардың табыстары бағалануы және оларды ынталандыру үшін түрлі марапаттар ұсынылуы мүмкін. Бұл студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырып, оларды белсенді жұмыс істеуге итермелейді.

Қорытындылай келе, оқу мотивациясы білім беру процесінің тиімділігін анықтайтын негізгі құрамдас бөлік болып табылады. Студенттердің оқуға деген қызығушылығын, белсенділігін және табандылығын арттыру үшін ішкі және сыртқы мотивацияның маңызы зор. Студенттердің мамандықты дұрыс таңдауына, пәннің практикалық маңыздылығын көрсетуге, оқытушының қолдауына және оқу материалдарын тиімді жеткізу әдістеріне назар аудару қажет.

Сонымен қатар, студенттердің оқу мотивациясын төмендететін факторларды, мысалы, мақсатсыздық, оқытушының мотивациясының төмендігі және оқу қиындықтарын ескеру маңызды. Оқу процесіндегі мотивацияны арттыру үшін практикалық тапсырмалар, топтық жұмыс, және жетістіктерді марапаттау сияқты әдістерді қолдану ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Варданян Ю.В., Варданян Л.В., Лежнева Е.А. Развитие мотивационной основы профессиональной стратегии студента в процессе тренинга психологической безопасности // В мире научных открытий, 2015, No 1(61). Б. 364-378.
2. Федоренко А.В. Показатели социально-психологической адаптации студентов к учебно-профессиональной деятельности // В мире научных открытий, 2015, No 1(61). Б. 428-440.
3. Луценко Е.Л., Пилявская Т.В. Кадровый потенциал организации: проблемы формирования и развития // В мире научных открытий, 2015, No 1(61). Б. 325-334.
4. Павлова М.Ю. Вопросы адаптации выпускников вузов // Вестник Воронежского института высоких технологий. 2013. No 10. Б. 234-237.
5. Москальчук Ю.И., Наумова Е.Г., Киселева Е.В. Проблемы оптимизации инновационных процессов в организациях // моделирование, оптимизация и информационные технологии
6. Свиридов В.И. Технологии, применяемые при подготовке современных инженеров
7. Вестник Воронежского института высоких технологий. 2012. N 9. Б. 151-152.

ОӘЖ 37.3:371.12

БАСТАУЫШ МЕКТЕП «ҚАЗАҚ ТІЛІ» САБАҒЫНДА ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Бакирова А.Е., Мухаметжан Д.Р., Кудайберген Ж.Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Школьный период в начальном классе – важный период для развития творческих способностей. В это время закладываются фундаментальные основы воображения, творческого мышления и самовыражения. Это фундаментальное

утверждение о цели и результате образовательного процесса. Развитие сознания, формирование знаний, практических навыков и умений – ключевые компоненты успешного обучения.

Summary: The school period in primary school is an important period for the development of creative abilities. At this time, the fundamental foundations of imagination, creative thinking and self-expression are laid. This is a fundamental statement about the purpose and outcome of the educational process. The development of consciousness, the formation of knowledge, practical skills and abilities are the key components of successful learning.

Мектепке дейінгі және бастауыш мектеп кезеңдері шығармашылық қабілеттердің дамуы үшін маңызды кезең болып табылады. Осы уақытта қиялдың, шығармашылық ойлаудың және өзін-өзі көрсетудің іргелі негіздері қаланады. Бұл жастағы балаларда табиғи қызығушылық пайда болады, өзін-өзі көрсетудің әртүрлі формаларымен тәжірибе жасайды және олардың ойлауы әлі де стереотиптермен және шектеулермен шектелмейді, бұл өзіндік ерекшелік пен мәселелерді шешуге стандартты емес көзқарастың дамуына ықпал етеді. Дегенмен, шығармашылық тұлғаның дамуы өмір бойы жалғасатын үздіксіз процесс екенін атап өткен жөн [1].

Мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалардың шығармашылық белсенділігін дамытуда топтық және ұжымдық іс-әрекеттер орасан зор рөл атқарады. Бұл бірнеше факторларға байланысты:

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Басқа балалармен өзара әрекеттесу идеялар алмасуды, талқылауды, ымыраға келуді және ынтымақтастықты қажет етеді. Бұл сөйлеуді дамытуға, өз ойын анық жеткізуге және басқаларды түсінуге ықпал етеді.

- Шығармашылықты ынталандырады: Топта жұмыс істеу көбінесе бала жеке ойлап таппаған жаңа идеяларды тудырады. Балалар бір-бірінің тәжірибесінен үйренуге, шабыттануға және басқа адамдардың идеяларын өз идеяларымен толықтыруға үйренеді. Ұжымдық шығармашылық мәселеге әртүрлі қырынан қарауға мүмкіндік береді.

- Әлеуметтік дағдыларды дамыту: Топта балалар бірлесе жұмыс істеуге, міндеттерді бөлуге, басқалардың пікірімен санасуға және жанжалдарды шешуге үйренеді. Бұл табысты өмір сүру үшін қажетті маңызды әлеуметтік дағдылар.

- Өзін-өзі бағалауды арттыру: жоба бойынша сәтті бірлескен жұмыс баланың өзін-өзі бағалауын арттырады, өзіне деген сенімділігін нығайтады және одан әрі шығармашылық үшін мотивацияны дамытуға ықпал етеді.

- Өзін-өзі ұйымдастыру және жоспарлау дағдыларын дамыту: Ұжымдық іс-әрекетте балалар жұмысты жоспарлауды, уақыт пен ресурстарды бөлуді, өз әрекеттерін басқа қатысушылардың әрекеттерімен үйлестіруді үйренеді.

- Жауапкершілік сезімінің пайда болуы: Балалар жалпы нәтиже олардың қосқан үлесіне байланысты екенін түсінеді, бұл жауапкершілік пен тәуелсіздік сезімін дамытуға ықпал етеді.

Дегенмен, топтық жұмыс арқылы шығармашылық белсенділікті тиімді дамыту үшін мыналар қажет екенін есте ұстаған жөн:

- Топтық жұмысты дұрыс ұйымдастыру: Топ балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып құрылуы керек, ал тапсырмалар орындалатын және барлық қатысушылар үшін қызықты болуы керек.

- Педагогикалық бағыт-бағдар беру: ересек адам балалардың іс-әрекетіне бағыт-бағдар беріп, туындаған мәселелерді шешуге көмектесуі керек, бірақ сонымен бірге оларға өз бетінше шешім қабылдауға және бастама көтеруге мүмкіндік беруі керек.

- Қолайлы психологиялық атмосфераны құру: Балалар өздерін жайлы және еркін сезінуі керек, қателесуден және өз ойларын айтудан қорықпау керек.

Қорытындылай келе, топтық және ұжымдық іс-әрекеттер балалардың шығармашылық белсенділігін дамытудың күшті құралы болып табылады, бірақ дұрыс ұйымдастыру және педагогикалық қолдау болған жағдайда ғана.

Кіші мектеп оқушылары өзін-өзі бағалауды және өзіндік тұлғаны белсенді дамыту процесінде. Ересектер, әсіресе мұғалімдер сияқты беделді тұлғалар, олардың өздері мен қабілеттері туралы сенімдерін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Ересек адамның оң бағасы баланың өзін-өзі бағалауын айтарлықтай арттырады және оның одан әрі белсенділігін ынталандырады, ал теріс баға оның ынтасы мен өзіне деген сенімділігіне үлкен әсер етуі мүмкін [2].

Топтық әдістемелік ойындар бірнеше себептерге байланысты бастауышыны оқушыларының шығармашылық белсенділігін ынталандыру үшін тамаша:

- Бірлескен шығармашылық: Ойындар балалар бірлесіп жұмыс істеуге, идеялармен бөлісуге және бірге жаңа нәрсе жасауға үйренетін орта жасайды. Бұл топтық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі және басқалардың пікірімен санасуды үйретеді.

- Сәтсіздік қорқынышының төмендеуі: Топта балалар өздерін сенімдірек сезінеді және қателіктер жасаудан қорықпайды, өйткені жауапкершілік қатысушылар арасында бөлінеді. Бұл көбінесе эксперимент пен тәуекелге баруды қамтитын шығармашылық ойлауды дамыту үшін өте маңызды.

- Мотивацияның жоғарылауы: Ойын форматы оқуды қызықты және қызықты етеді, бұл балалардың қатысуға деген ынтасын арттырады және шығармашылық процестен ләззат алуға мүмкіндік береді.

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Балалар өз ойларын анық, түсінікті жеткізуге, басқаларды тыңдауға, өз көзқарастарын дәлелдеуге үйренеді.

Бұл дұрыс байқау. Шынында да, бастауыш мектепте ақпаратты ауызша беру мен диалог материалды меңгеру мен меңгеруде басты рөл атқарады. Диалогқа негізделген оқытудың топтық формасы кіші жастағы мектеп оқушыларының психологиясының ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді: олардың беделді ересектердің (мұғалімдердің) пікірлерін қабылдауы, құрдастарымен қарым-қатынас пен қарым-қатынасқа деген ұмтылысы, сонымен қатар қарым-қатынас дағдыларын және ұжымшылдықты дамыту.

Дегенмен, мұндай жүйенің тиімділігі мұғалімнің диалогты ұйымдастырудағы, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып,

оқытудың ауызша формасын толықтыратын сан алуан әдіс-тәсілдерді қолданудағы кәсіби шеберлігіне байланысты екенін айта кеткен жөн. Тек ауызша сөйлеуге шамадан тыс көңіл бөлу өз бетінше жұмыс істеу және сыни ойлау дағдыларын дамытуды шектейді.

Қазіргі педагогикада топтық жұмыстың әртүрлі формалары белсенді түрде қолданылуда және оларды қолдану көбінесе сабақта оқушылардың бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру қажеттілігінен туындайды. Дегенмен, «көбінесе» - бұл жеткілікті кең жалпылау екенін атап өткен жөн. Оқу топтарын құрудың нақты себептері әртүрлі болуы мүмкін, соның ішінде:

- Дидактикалық мақсаттар: Пікірталас, пікірталас арқылы байланыстырып сөйлеу, ынтымақтастық, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту.

- Ұйымдастырушылық мәселелер: Үлкен сыныпты басқару, уақыт пен ресурстарды пайдалануды оңтайландыру.

- Психологиялық ерекшеліктер: Топтық жұмыс барысында оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әртүрлі оқу қажеттіліктері бар оқушыларға қолдау көрсету, қолайлы атмосфера құру [3].

Сондықтан топтарды құру мен сабақты өткізу арасында байланыс болғанымен, мектептегі топтық жұмысты ұйымдастыруға әсер ететін факторларды кеңірек ескеру қажет.

Бұл оқу процесінің мақсаты мен нәтижесі туралы іргелі тұжырым. Сананы дамыту, білім, практикалық дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру – табысты оқытудың негізгі құрамдас бөліктері.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Д.С.Ильясова, М.К.Тасбулатова, Т.А.Оспанова. Бірінші сыныпта оқу үдерісін ұйымдастыру туралы әдістемелік ұсыныстар. Назарбаев Зияткерлік мектептері тәжірибесінен. 2019.

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық: Екінші(негізгі) деңгей /Бакиров К.А., Намысова Г.А., Аушева И.У., Шаримова А.Г., Ғабдоллақызы Б., Байкенова Б.А -3-басылым. -Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының баспасы, 2014.-292 б. - Мұғалімдерге арналған нұсқаулық 83-85.

3. Исабаев Ә. Қазақ тілін оқытудың дидактикалық негіздері А.: Мектеп 2004.

ОӘЖ 37.3

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бақыт Ақнұр

Жетекшісі: Мамажарова.Ә.К

Семей қаласының «Шәкәрім» атындағы Университеті КеАҚ

Қазіргі таңда білім беру саласында жаңа технологияларды қолдану – заман талабы. Әлемдік деңгейде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру үдерісіне де елеулі өзгерістер әкелді. Бастауыш сынып оқушыларына білім беруде жаңа технологиялардың

қолданылуы оқыту сапасын жақсартып қана қоймай, олардың шығармашылық және танымдық белсенділігін арттырады. Қоғамдағы технологиялық прогресс балалардың мектептегі оқыту әдістеріне де әсер етіп, оқу процесін анағұрлым қызықты әрі қолжетімді етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық және танымдық ерекшеліктері олардың оқыту әдістерін заманауи құралдар арқылы әр тараптандыруды қажет етеді. Осы кезеңде балалардың зейіні, есте сақтау қабілеті, қиялы мен логикалық ойлау қабілеттері белсенді түрде дамиды, сондықтан олар үшін ақпараттың көрнекі, бейнелі түрде берілуі аса маңызды. Жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артып, материалды түсіну және меңгеру деңгейі жақсарады. Мысалы, интерактивті тақталар, электрондық оқулықтар, компьютерлік және мультимедиа технологиялары арқылы сабақтарды өткізу – білім беру сапасын арттырудың маңызды тәсілдері болып табылады. Мұндай құралдар балаларға ақпаратты көрнекі түрде ұсына отырып, олардың белсенді қатысуына, білімді терең әрі нақты меңгеруіне жағдай жасайды.

Жаңа технологиялар әсіресе қашықтықтан оқытуда маңызды рөл атқарды. COVID-19 пандемиясы кезінде қашықтықтан оқыту форматы білім беру жүйесін қайта қарауды қажет етті, бұл өз кезегінде жаңа технологияларды қолданудың маңыздылығын көрсетті. Бастауыш сынып мұғалімдері оқушылармен қашықтан байланыс орнату және материалды тиімді жеткізу үшін сандық платформалар мен онлайн құралдарды қолдануға бейімделе бастады. Осылайша, технологиялар оқыту форматының икемділігін қамтамасыз етіп қана қоймай, сабақтарды қашықтықтан да қызықты және тиімді өткізуге мүмкіндік берді.

Сонымен қатар, жаңа технологияларды қолдану оқушылардың сыни ойлау, логикалық және зерттеу дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Мысалы, жобалық оқыту әдісін қолдану арқылы балаларға өз бетімен іздену және шығармашылық жұмыс жасау мүмкіндігі беріледі. Олар әртүрлі тақырыптар бойынша зерттеу жүргізіп, нәтижесінде презентация, баяндама немесе көрнекі материалдар әзірлеу арқылы өз қабілеттерін шыңдайды. Мұндай тәжірибе оқушыларды белсенді, дербес ойлауға, ақпаратты сын көзбен қарауға және оны жүйелеп, дұрыс жеткізуге үйретеді.

Жалпы, бастауыш сыныптарда оқытудың жаңа технологияларын қолдану – оқушылардың танымдық белсенділігі мен білім сапасын арттырудың негізгі жолдарының бірі. Бұл әдістер оқытуды жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сондықтан, білім беру жүйесін жаңа технологиялармен қамтамасыз ету, мұғалімдерді оқыту мен тәжірибе алмасу мүмкіндіктерін кеңейту – білім сапасын арттырудағы маңызды қадамдар.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық ерекшеліктеріне қарай әртүрлі технологиялар қолданылуда. Солардың ішінде ең көп таралған түрлері:

1. Интерактивті тақталар – мұғалімдерге материалды көрнекі түрде түсіндіруге, оқушылармен кері байланыс орнатуға мүмкіндік береді.

Интерактивті тақталар арқылы оқушылар суреттерді, бейнематериалдарды көріп, ақпаратты жақсырақ қабылдай алады.

2. Электрондық оқулықтар – оқушылардың үйрену қарқынына бейімделетін икемді құралдар. Электронды кітаптар әртүрлі тапсырмалармен және тесттермен бірге жүреді, бұл оқушылардың білімін бекітуге көмектеседі.

3. Компьютерлік және мультимедиа технологиялары – оқушылардың түрлі дағдыларын дамытатын балалардың назарын аударып, оқытуды қызықты етеді. интерактивті материалдарды, бейнероликтер мен анимацияларды қамтиды. Мультимедиалық материалдар

4. Сандық ресурстар мен білім беру платформалары – оқушылардың өз бетімен жұмыс жасауына, тапсырмаларды орындауына және тесттерді тапсыруына мүмкіндік береді. Мұндай ресурстардың арқасында білім беру процесі қашықтықтан да жүргізіледі.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу процесінде ойын технологияларының орны ерекше. Ойын элементтері білім беру процесін қызықты әрі түсінікті етеді. Ойын технологиялары арқылы балалар топтық жұмысқа тартылады, олардың өзара қарым-қатынасы дамиды. Ойындар әсіресе математика, қазақ тілі және шет тілдерін үйренуде кеңінен қолданылады. Мысалы, «Тапқыр бала» ойыны балаларға логикалық тапсырмаларды шешуге көмектеседі, ал «Сөз тап» ойыны тілдік дағдыларын жетілдіреді.

Ал, жобалық оқыту әдісі оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуда тиімді. Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша жоба жасау ұсынылған кезде, олар ақпарат жинау, талдау, және қорыту қабілеттерін дамытады. Мысалы, "Табиғат және экология" тақырыбында жоба дайындау балаларды табиғатты қорғауға шақырып, экологиялық білімін жетілдіреді. Жоба орындау барысында балалар сыни ойлауға үйреніп, шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.

Сонымен қатар, электрондық оқулықтар мен мультимедиа материалдары – оқушыларға ақпаратты көрнекі әрі қызықты түрде ұсынатын құралдар. Олар балалардың есте сақтау қабілетін жақсартады, сабақтарды тартымды етеді. Мысалы, бейнероликтер арқылы тақырыпты түсіндіру оқушылардың тақырыпқа деген қызығушылығын арттырады. Электрондық оқулықтардың тағы бір артықшылығы – оларды кез келген жерде қолдануға болады, бұл әсіресе қашықтықтан оқыту кезінде маңызды.

Жаңа технологиялар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы болып табылады. Мультимедиа материалдары, интерактивті ойындар, электрондық оқулықтар балалардың қиялын дамытып, шығармашылық қабілеттерін шыңдайды. Мысалы, көркем еңбек немесе музыка сабақтарында балалар арнайы бағдарламалар арқылы өз туындыларын жасай алады. Бұл олардың өнерге деген қызығушылығын оятып, шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.

Қазіргі білім беру жүйесінде жаңа технологияларды қолданудың маңызы зор. Жаңа ғасырдың талабына сай, бастауыш сынып оқушылары үшін оқу процесі көрнекі, қызықты әрі тиімді болуы тиіс. Қазіргі заманғы оқыту әдістері

мен технологиялары бұл міндетті толық орындауға қабілетті, өйткені олар оқушылардың ақпаратты жақсы қабылдап, терең түсінуіне, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға және өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай жаңа технологияларды тиімді пайдалану олардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырып, білімге деген ынтасын оятады. Интерактивті тақталар, мультимедиялық құралдар, электрондық оқулықтар мен білім беру платформалары оқытуды тек қызықтырып қана қоймай, оқушылардың ойлау қабілеттерін, шығармашылықтарын дамытуға үлкен септігін тигізеді. Сонымен қатар, жаңа технологиялар оқушылардың ақпаратты өңдеу, талдау және оны қолдану дағдыларын жетілдіреді, бұл оларды болашақта өмірде кездесетін түрлі қиындықтарға бейім етеді.

Жаңа технологияларды қолдану барысында балалардың сыни ойлау қабілеттері дамиды. Оқушыларға түрлі жобалар мен тапсырмалар беру арқылы олар өз бетімен зерттеу жүргізуге, шығармашылық көзқарас қалыптастыруға дағдыланады. Мысалы, виртуалды экскурсиялар, интерактивті ойындар және түрлі мультимедиялық тапсырмалар балаларға оқу материалына деген қызығушылығын арттырады. Бұл өз кезегінде оқушылардың ақпаратты қабылдауы мен оны ұғынуын жақсартады. Жобалық оқыту әдісінің арқасында балалар тек теориялық білім ғана емес, практикалық дағдыларды да меңгереді, бұл олардың өмірлік дағдыларын дамытуға үлкен ықпал етеді.

Сонымен қатар, қашықтықтан оқыту жағдайындағы жаңа технологиялар білім беру үдерісінің үздіксіздігі мен икемділігін қамтамасыз етеді. Пандемия кезіндегі тәжірибе көрсеткендей, жаңа технологияларды қолдану тек қала мектептерінде ғана емес, ауылдық жерлерде де білім беруді қамтамасыз етудің тиімді жолы болып табылады. Мұғалімдер үшін жаңа технологиялар оқыту әдістерін жетілдіруге, оқу материалдарын сандық түрде ұсынуға және оқушылармен әрдайым байланыс орнатуға мүмкіндік береді.

Жаңа технологиялардың енгізілуімен бірге білім беру жүйесінде бірқатар қиындықтар да туындауы мүмкін. Мысалы, ауылдық мектептерде қажетті инфрақұрылымның болмауы, мұғалімдердің жаңа технологияларды толық меңгермегендігі және оқу материалдарының сандық түрінде болмауы секілді мәселелер кездеседі. Бұл мәселелерді шешу үшін мемлекеттік деңгейде қаржылық қолдау көрсету, мұғалімдерге арналған арнайы тренингтер ұйымдастыру, мектептерге заманауи құрылғыларды жеткізу қажет. Сонымен қатар, технологиялармен жұмыс істей білу үшін мұғалімдерге арнайы курстар мен біліктілікті арттыру бағдарламаларын ұсыну маңызды.

Қорыта айтқанда, бастауыш сыныптарда оқытудың жаңа технологияларын қолдану – білім беру сапасын арттырудың негізгі бағыты болып табылады. Бұл әдістер оқушылардың білімін ғана емес, олардың тұлғалық дамуын да қолдайды, олардың ойлау қабілеттерін, шығармашылықтарын дамытуға мүмкіндік береді. Жаңа технологияларды қолдану арқылы оқыту процесі қызықты, әрі тиімді бола түседі, бұл өз

кезегінде балалардың білім сапасын және олардың өмірлік дағдыларын жақсартуға септігін тигізеді. Сондықтан, білім беру жүйесін жаңа технологиялармен толықтыру және мұғалімдерді қолдау – еліміздің білім беру саласын дамытудағы маңызды қадамдардың бірі болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ахметова, А. Б. (2020). Білім берудегі жаңа технологиялар. Алматы: Білім баспасы.
2. Жұмағұлова, М. (2018). Бастауыш мектепте оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері. Нұр-Сұлтан: Оқу Әдістемелік Орталығы.
3. UNESCO (2020). ICT in Education: Policy Guidelines for ICT in Education. Retrieved from UNESCO Digital Library: <https://unesdoc.unesco.org>

ОӘЖ 371

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІН БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ

Балабек Ж. Н., Алимхан Ә. Н., Бекпулатова М. С.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассмотрено анализ индивидуальной работы учащихся начальных классов.

Summary: The article examines the analysis of individual work of primary school students.

Қазіргі уақытта біздің қоғамдағы экономикалық және әлеуметтік жағдай өскелең ұрпақ үшін көптеген қауіп факторларын тудырады, бұл бірқатар мәселелерге әкеледі. Оқушылардың, тәрбиешілердің, ата-аналардың және мектеп әкімшілігінің өзара әрекеттесу процесі әртүрлі жолдармен қалыптасуы мүмкін – өзара төзімділік пен ынтымақтастық қатынастарына; артықшылық пен қанау; басу, бағыну немесе қамқорлық пен қолдау. Осы жағдайлардың барлығында жеке тұлға өзінің психологиялық қауіпсіздік деңгейімен белгілі бір әлеуметтік ортада болады, сәйкесінше оның дамуы мен психологиялық әл-ауқатын қалыптастыру процесі әр түрлі болады [1].

Психологиялық әл-ауқат мәселесі әсіресе өзекті болып табылады және оны бірқатар зерттеушілер әзірлейді (В. А. Ананьев, Б.С. Братусь, И. Н. Гурвич, Н. Г. Гаранян, И. В. Дубровина, О. В. Хухлаева және т. б.). Отандық психологиялық ғылымда зерттеудің осы саласына қызығушылықтың артуы ХХ ғасырдың соңғы онжылдығына келеді. Алайда, ресейлік ғалымдар сау тұлға мәселесіне әлдеқайда ертерек қызығушылық танытты. Психиканың толыққанды жұмыс істеу мәселелерімен Б. Г. Ананьев, В.М. Бехтерев, Л. С. Выготский, В. Н. Мясищев, С. Л. Рубинштейн, А. Н. Леонтьев айналысқан.

Психологиялық әл-ауқатты зерттеудің өзектілігі үш негізгі тармақпен байланысты: адам туралы ғылым өкілдерінің медициналық денсаулық моделінің жеткіліксіздігі туралы хабардар болуымен, онда ол тек айқын аурулардың болмауы ретінде қарастырылады, сондай-ақ "аурудың болмауы" критерийінен тыс денсаулықты оң анықтау қажеттілігі; денсаулық туралы

бірқатар өзара байланысты құбылыстарды қамтитын құбылыс ретінде кешенді идеяларды дамыта отырып компоненттер: психикалық, соматикалық, психологиялық, мәдени және т. б.; өмірдегі ізгіліктерді, игіліктерді түсінудің философиялық негіздерін, сондай-ақ әл-ауқаттың әлеуметтік-психологиялық аспектілерін, соның ішінде дені сау, "қалыпты" адамда қолайсыздықтың көріну мүмкіндігін ашу үшін ғылым мен практиканы сұрай отырып.

Оқу-тәрбие процесі "білім беру ортасы" деп аталатын белгілі бір әлеуметтік және кеңістіктік-пәндік ортада жүзеге асырылады. Білім беру қазіргі адамның дамуы мен әлеуметтенуінің маңызды тетіктерінің бірі болып табылады. "Білім беру ортасы" ұғымы ондаған жылдар бұрын пайда болды және жақында жиі кездеседі. Шетелдік зерттеулердің көпшілігінде білім беру ортасы" мектептің тиімділігі " тұрғысынан әлеуметтік жүйе ретінде бағаланады – эмоционалды климат, психологиялық әл-ауқат, білім беру процесінің сапасы.

Білім беру ортасының тәсілдері мен модельдерін талдау және жалпылау осы тұжырымдаманы неғұрлым толық сипаттайтын анықтама беруге мүмкіндік береді. Сонымен, білім беру ортасы-бұл білім беру технологиясын және осы білім беру мекемесінің миссиясын іс жүзінде жүзеге асыру үшін қажет білім беру жағдайларының жүйесі, оның ішінде кеңістіктік-пәндік жағдайлар, оқу процесінің субъектілері арасындағы тұлғааралық қатынастар жүйесі және білім алушылардың жас ерекшеліктеріне және жеке мүдделеріне сәйкес білім алушыларды әлеуметтендіру үшін қажетті әр түрлі қызмет түрлерінің кеңістігі.

Г. Ю. Беляев білім беру ортасының типологиялық белгілерін анықтады:

1. Кез-келген деңгейдегі білім беру ортасы жүйелік сипаттағы күрделі объект болып табылады.

2. Білім беру ортасының тұтастығы жүйелі әсерге қол жеткізудің синонимі болып табылады, ол үздіксіз білім беру деңгейінде оқыту мен тәрбиелеудің кешенді мақсатын іске асыруды білдіреді.

3. Білім беру ортасы адамның әлемге кең әлеуметтік-мәдени-дүниетанымдық бейімделуі аясында адами қатынастардың жиынтығын дамытатын белгілі бір әлеуметтік қауымдастық ретінде өмір сүреді және керісінше.

4. Білім беру ортасы әртүрлі, кейде бір-бірін жоққа шығаратын әртүрлі жергілікті орталардың түрлерін қалыптастыратын модальділіктің кең спектріне ие.

5. Бағалау-мақсатты жоспарлауда білім беру ортасы оң және теріс сипаттамалардың жиынтық тәрбиелік әсерін береді, ал құндылық бағдарларының векторы білім беру процесінің жалпы мазмұнының мақсатты белгілерімен тапсырыс береді.

6. Білім беру ортасы шарт ретінде ғана емес, сонымен қатар оқыту мен тәрбиелеу құралы ретінде де әрекет етеді.

7. Білім беру ортасы-бұл педагогикалық мақсаттардың жетекші жағдайларының, әсерлері мен тенденцияларының координаттар жүйесін құрайтын әлеуметтік, кеңістіктік-пәндік және психологиялық-дидактикалық компоненттердің диалектикалық өзара әрекеттесу процесі.

8. Білім беру ортасы жеке іс-әрекеттің субстратын құрайды, оқу жағдайынан өмірге ауысады [2].

В. А. Ясвин білім беру ортасының "жобалық өрісі" моделінің төрт компонентті құрылымы туралы идеяға негізделген тұлғаға бағытталған, дамушы ортаны психологиялық-педагогикалық жобалау жүйесін жасады.

Осылайша, білім беру ортасы-бұл жеке тұлғаны қалыптастыру үшін арнайы ұйымдастырылған жағдайларды, сондай-ақ Әлеуметтік және кеңістіктік-объективті ортаға енгізілген даму мүмкіндіктерін қамтитын психологиялық-педагогикалық шындық, ал оның психологиялық мәні оқу процесіне қатысушылардың іс-әрекеттері мен қарым-қатынастарының жиынтығы болып табылады. Бұл шындықты бекіту оған қатысатын субъектілердің қарым-қатынас жүйесі арқылы мүмкін болады.

Білім беру ортасына психологиялық сипаттама беру үшін адамның ішкі табиғаты толық ашылған жағдайларды анықтау қажет. Осы шарттардың жиынтығын "психологиялық қауіпсіздік" ұғымымен анықтауға болады.

Білім беру ортасы адамның өмірлік ортасының бөлігі болып табылады, ал психологиялық қауіпсіздік оның психологиялық сипаттамаларының бірін білдіреді. Психологиялық қауіпсіздік мәселесі және оны білім беру ортасында құру тұжырымдамасы іс жүзінде жоқ.

Психологиялық қауіпсіздік ұғымы біркелкі емес. Әр түрлі тілдердің түсіндірме сөздіктеріндегі анықтамаларға негізделген "қауіпсіздік" ұғымын талдау әр түрлі мәдениеттерде адамның сезімдері мен тәжірибелеріне баса назар аударылатын қауіпсіздік туралы шамамен бірдей идеялар қалыптасқанын анықтады. Осы талдау негізінде психологиялық қауіпсіздік дегеніміз – бұл жалпы қоғам мен әрбір жеке тұлға өмір сүру сапасын адекватты және сенімді деп қабылдайтын қоғамдық сананың жағдайы, өйткені ол азаматтардың қазіргі кездегі табиғи және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін нақты мүмкіндіктер туғызады және оларға сенімділік береді.

Тұлғааралық өзара әрекеттесуге, психологиялық қорғауға және психологиялық климатқа бағытталған зерттеулерге сүйене отырып, психологиялық қауіпсіздік параметрін тұлғаны қалыптастыру, дамыту және сақтау үшін қажетті фактор ретінде ажыратуға болады. Қауіпсіздікке деген қажеттілікті қанағаттандырған кезде ғана жеке тұлғаны дамыту, оның психологиялық әл-ауқатын қалыптастыру үрдісі пайда болады.

Білім беру мекемесіндегі баланың жеке басына психологиялық зиян келтіру қаупінің көзі мектептегі қауіп факторлары болуы мүмкін. Бұл педагогикалық әсердің стресстік тактикасы; әдістемелер мен технологиялардың баланың жасына және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес келмеуі; білім беру процесін, әсіресе қозғалыс, демалу, тамақтану режимін ұтымсыз ұйымдастыру; мұғалімдердің психологиялық құзыреттілігінің жеткіліксіздігі [3].

Мектептің білім беру ортасына қатысушылардың өзара әрекеттесуіндегі психологиялық зорлық-зомбылықтан қорғау мәселесі ерекше өзекті болып отыр. Психологиялық зорлық-зомбылық-бұл адамға физикалық, психикалық,

рухани әсер ету, оның моральдық, психикалық және өмірлік мәртебесін төмендетеді, оған физикалық, психикалық және рухани азап әкеледі.

Осылайша, мектептің психологиялық қауіпсіз білім беру ортасын қатысушылардың көпшілігі оған оң көзқараспен қарайтын, мектептің білім беру ортасының сипаттамаларына қанағаттанудың жоғары деңгейі және өзара әрекеттесудегі психологиялық зорлық-зомбылықтан қорғалатын орта деп санауға болады.

Білім беру ортасына қатысушылардың өзара әрекеттесуіндегі негізгі қауіп психологиялық жарақат алу болып табылады, нәтижесінде оң даму мен психикалық денсаулыққа зиян келтіріледі, негізгі қажеттіліктердің негізгі қанағаттануы болмайды, яғни өзін-өзі тану жолында кедергі болады. Мектептің психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жеке-жеке параметрлерге, ал білім беру процесінің әрбір жеке қатысушысының даралығына назар аудару керек және осы процесті бақылау процесі қауіпсіздік сезімін бұзбауы керек. Мектептің білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі-оқушылардың психологиялық әл-ауқатын толыққанды дамытудың, сақтаудың және нығайтудың маңызды шарты.

Психологиялық әл-ауқатты бағалау ыңғайсыздық пен күйзеліс тұрғысынан анықталатын адамның әл-ауқатының дәрежесін (қолайлы, шартты түрде қауіпсіз, қолайсыз) бағалау болып табылады.

Әл-ауқатты анықтаудағы негізгі тәсілдерді көрсететін психологиялық әл-ауқаттың тұжырымдамалық моделін Б.Настаси және басқа зерттеушілер жасаған. Психологиялық әл – ауқатты анықтайтын негізгі факторлар екі топқа бөлінеді-жеке және әлеуметтік-мәдени.

Жеке факторлардың бірінші тобына мыналар жатады:

- әлеуметтік маңызды құзыреттер (академиялық, көркемдік, физикалық және т. б.);
- әлеуметтік-психологиялық ресурстар (бейімделу құралдары, проблемаларды шешу қабілетін дамыту, күресу стратегиялары);
- жеке осалдық (жеке тәуекелдер: өмір тарихы, Отбасы тарихы, дамудағы ауытқулар).

Әлеуметтік-мәдени факторлардың екінші тобына мыналар жатады:

- бала кіретін қауымдастықтардың әлеуметтік-мәдени ерекшеліктері (құрдастар тобы, Мектеп қоғамы,отбасы / туыстары, көршілер, діни қауымдастықтар және т. б.);
- әлеуметтендіру агенттері (ата-аналар, мұғалімдер, құрдастар, БАҚ);
- әлеуметтік-мәдени стресстер (қоғамдағы зорлық-зомбылық, отбасылық қақтығыстар, қорқыту/қудалау, кедейлік және т. б.);
- өзара іс-қимылдың мәдени нормаларының ерекшеліктері (гендерлік рөлдер, құрдастарымен қарым-қатынастың топтық нормалары, бала туу қатынастары және т. б.);
- әлеуметтік тәжірибе (әлеуметтендіру практикасы) алу нысандары (тренингтер, оқыту, модельдер құру).

Баланың дамуының әлеуметтік жағдайы әр жас кезеңінде баланың мінез-кұлқы мен қызметіне қойылатын талаптарды анықтайтын жалпыадамзаттық қатынастар жүйесінде белгілі бір орын алатындығына байланысты. Сонымен, оқушының психологиялық әл-ауқаты көбінесе оның әлеуметтік және оқу іс-әрекетінің мектеп талаптарына қаншалықты сәйкес келетіндігімен анықталады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ветренко С. В. Психология младших школьников. — М.: Юрайт. 2024. 117 с.
2. Немов Р. С. Общая психология. Психология личности. — М.: Юрайт. 2024. 941 с.
3. Узнадзе Д. Н. Психология и педагогика. Теория развития ребенка. — М.: Амрита-Русь. 2023. 268 с.

УДК 371.26.(574)

**ВЛИЯНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ PISA НА ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ПОЛИТИКУ В
КАЗАХСТАНЕ**

Балтабай М., Егимбаева А.
Международный университет Астана, г. Астана, Казахстан

Түйін: Бұл мақалада Қазақстанның оқушыларының білім жетістіктерін бағалау жөніндегі халықаралық бағдарламаға (PISA) қатысуы оның білім беру саясатына қалай әсер еткені қарастырылады. Қазақстан 2009 жылы PISA-ға қосылғаннан бері оның нәтижелері негізгі мықты жақтарын және жақсартуды талап ететін салаларды анықтады, бұл барлық ел бойынша білім сапасын арттыру үшін саясаттағы тұрақты өзгерістерге алып келуде. Қазақстандағы PISA нәтижелерін салыстырмалы талдау негізінде осы зерттеуде оқушылардың үлгеріміндегі үрдістер қаралады және осы нәтижелердің оқу бағдарламаларын әзірлеуді, мұғалімдерді даярлауды, ресурстарды бөлуді және STEM-ге және цифрлық сауаттылыққа екпінді күшейтуді қоса алғанда, білім беру реформаларына әсері бағаланады. Мақалада PISA Қазақстанның халықаралық стандарттарға сәйкестігі және білім берудегі теңдікті арттыру жөніндегі күш-жігерін бағыттап отырып, бағдар ретінде қалай әрекет еткені туралы айтылады.

Summary: This article examines how Kazakhstan's participation in the International Student Assessment Program (PISA) has influenced its educational policy. Since Kazakhstan joined PISA in 2009, its results have identified key strengths and areas for improvement, leading to constant policy changes to improve the quality of education across the country. Based on a comparative analysis of PISA results in Kazakhstan over several cycles, this study examines trends in student achievement and assesses the impact of these results on education reforms, including curriculum development, teacher training, resource allocation, and increased emphasis on STEM and digital literacy. The article describes how PISA acted as a reference point, guiding Kazakhstan's efforts to meet international standards and increase equality in education.

Казахстан участвует в Программе международной оценки успеваемости учащихся (PISA) с 2009 года, целью которой является оценка успеваемости 15-летних учащихся в области чтения, математики и естественных наук. PISA, организованный Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), оценивает готовность студентов применять свои знания и навыки в реальных жизненных ситуациях. Результаты PISA в Казахстане выявили сильные и слабые стороны системы образования, что побудило провести

целенаправленные реформы для улучшения результатов образования. В этой статье исследуется влияние результатов PISA на образовательную политику Казахстана путем сравнения показателей PISA и анализа ключевых политических реакций на каждую оценку.

Результаты PISA, полученные Казахстаном с 2009 года, свидетельствуют о постепенном, но неравномерном росте успеваемости обучающихся. В 2009 году средние баллы по Казахстану были ниже среднего показателя по ОЭСР по всем трем оцениваемым предметным областям, при этом математика была самой сильной из трех. Результаты участия нашей страны в PISA-2009 были неутешительными, из 65 стран по грамотности чтения учащиеся из Казахстана заняли 59 мест, по естественнонаучной грамотности - 58 мест, по математической грамотности - 53 места [1]. Этот первоначальный результат продемонстрировал необходимость всесторонних реформ в системе образования Казахстана, особенно в области чтения и естественных наук.

К 2012 году Казахстан осуществил первые политические меры, сосредоточив внимание на подготовке учителей и реформе учебных программ. Однако результаты PISA 2012 показали лишь незначительные улучшения. В области чтения показатели Казахстана оставались ниже среднего показателя по ОЭСР, в то время как в естественных науках и математике наблюдался незначительный рост. Это высветило текущие проблемы в преодолении разрыва в успеваемости между казахстанскими студентами и их зарубежными сверстниками.

В 2012 году по результатам PISA учащиеся Казахстана показали результаты ниже среднего по ОЭСР. В частности, в области читательской грамотности Казахстан занял 63-е место из 65 стран, что указывает на значительное отставание в этой области. По естественно-научной грамотности казахстанские обучающиеся занимали 52-е место, а по математической грамотности — 49-е место [2].

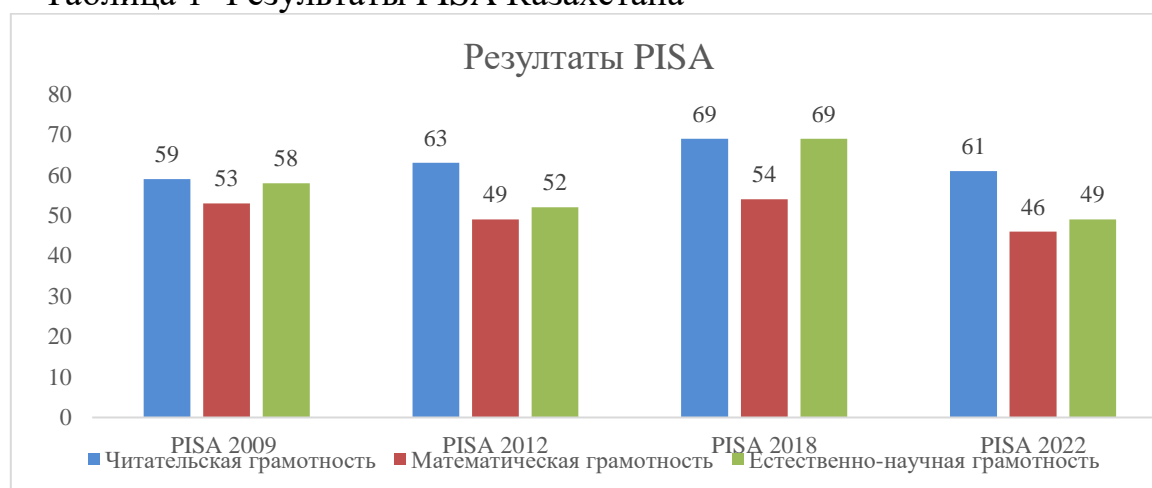
Результаты PISA за 2015 год отразили стагнацию в успеваемости: баллы по чтению, естественным наукам и математике вновь отстали от средних показателей по ОЭСР [3]. Ограниченный прогресс, достигнутый в период с 2009 по 2015 год, побудил к дальнейшим изменениям в политике, сделав упор на STEM-образовании и включении навыков критического мышления и решения проблем в учебную программу. В 2018 году Казахстан внедрил обновленные стандарты учебной программы, которые более точно соответствуют компетенциям PISA, что способствовало заметным улучшениям в цикле PISA 2018 года.

В последней оценке PISA (2018) Казахстан добился скромных успехов, увеличив средний балл по всем предметным областям, особенно по математике. Несмотря на успехи, разрыв в показателях со странами ОЭСР сохраняется, что указывает на необходимость продолжения реформ. В ответ политики посчитали приоритетным развитию цифровой грамотности и инфраструктуры образования в сельской местности, чтобы сократить различия в качестве образования между городами и сельской местностью.

После введения в 2018 году новых образовательных стандартов, направленных на выполнение требований PISA к компетенциям, Казахстан продемонстрировал улучшение результатов PISA 2018. По читательской грамотности Казахстан занял 69-е место из 79 стран, 69-е место по научной грамотности и 54-е место по математической грамотности [4].

Результаты 2022 года по математической грамотности занял 46-е место, по читательской грамотности — 61-е место, по естественно-научной грамотности — 49-е место [5]. Так, по сравнению с результатами 2018 года Казахстан не достиг своих целей и не повысил свое место в рейтинге.

Таблица 1- Результаты PISA Казахстана

Эти рейтинги показали, что реформы начали приносить плоды, но необходимы дальнейшие улучшения, чтобы привести уровень образования в Казахстане в соответствие с международными стандартами.

Указанные выводы, полученные в результате оценки PISA, оказали большое влияние на формирование образовательной политики Казахстана, проведение реформ в учебных программах, повышение квалификации преподавателей и распределение ресурсов.

Одним из наиболее важных результатов, достигнутых PISA в системе образования Казахстана, является реформа учебных программ. После проведения первоначальной оценки в 2009 году, казахстанские политики приняли решение внедрить международные стандарты разработки учебных программ. Они будут включать в себя подходы, основанные на компетенциях и навыках. Акцент на критическом мышлении и аналитических навыках стал центральным в новых требованиях программы Казахстана, особенно в областях STEM [6].

В PISA качество учителей было определено как ключевой фактор улучшения успеваемости учащихся. С 2009 года Казахстан увеличил финансирование подготовки педагогов. Государство сотрудничало с международными партнерами, такими как ОЭСР, для реализации учебных программ, готовящих учителей к успешному внедрению обновленных образовательных курсов. Также были внедрены системы оценки

педагогической деятельности для обеспечения высоких стандартов преподавания [7].

Результаты PISA продемонстрировали разницу в образовательных показателях между урбанизированными и сельскими местностями Казахстана. Для решения данной проблемы правительство увеличило финансирование сельских школ, улучшив образовательное оснащение и обеспечив доступ к цифровым материалам. Также были предприняты меры по снижению соотношения студентов и преподавателей и обеспечению равного доступа к качественному образованию по всей стране [8].

Акцент PISA на естественнонаучных и математических компетенциях побудил Казахстан усилить внимание к образованию в области STEM. Правительство внедрило специализированные программы STEM, включив в учебную программу обучение практическим навыкам и цифровую грамотность, чтобы подготовить студентов к требованиям экономики, основанной на технологиях [8]. Участие Казахстана в программе PISA способствовало сотрудничеству с международными организациями и другими странами с высокими показателями в области образования. Изучая передовой опыт стран с высокими показателями PISA, Казахстан адаптировал свою образовательную политику для повышения конкурентоспособности в глобальном контексте.

Несмотря на эти реформы, Казахстан по-прежнему сталкивается с трудностями в достижении конкурентоспособных показателей PISA. Разрыв в качестве образования между городскими и сельскими районами остается проблемой, равно как и необходимость привлечения и удержания квалифицированных учителей. Кроме того, несмотря на то, что в настоящее время проводятся реформы учебных программ и подготовки учителей, для достижения существенных улучшений в показателях PISA необходимо их последовательное внедрение по всей стране.

Участие Казахстана в PISA послужило катализатором реформ в сфере образования, оказав влияние на разработку учебных программ, подготовку учителей и распределение ресурсов. Хотя прогресс был постепенным, правительство Казахстана по-прежнему привержено улучшению результатов образования, особенно в результатах оценки PISA. Решая проблемы, выявленные в PISA, Казахстан может продолжать строить систему образования, которая готовит молодежь к конкурентоспособности в мировом рынке.

Список использованной литературы:

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010). PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do.
2. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2013). PISA 2012 Kazakhstan National Report.
3. OECD. (2016). PISA 2015 Results: Excellence and Equity in Education.
4. OECD. (2019). PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do.
5. OECD. (2023). PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education.
6. OECD. (2018). Education in Kazakhstan.

7. UNESCO. (2014). Teacher Training and Professional Development in Kazakhstan.

8. Sarmurzin, Y., Amanzhol, N., Toleubayeva, K., Zhunusova, M., & Amanova, A. (2021). The impact of OECD research on the education system of Kazakhstan. *Asia Pacific Education Review*, 22(4), 757-766.

ОӘЖ 37.359.4

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ МЕДИАҚҰЗЫРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Балхияр Д.Е., Юлдашбекова Д.Г., Батирбекова С.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Подготовка педагогов-новаторов — это ключевой аспект современного образования. Они должны быть готовы к внедрению инновационных методов и подходов, которые помогут улучшить качество обучения и сделать его более актуальным для современных реалий. Инновационный учитель должен быть не только экспертом в своей предметной области, но и обладать гибкостью мышления, креативностью и способностью адаптироваться к новым условиям.

Summary: Training innovative teachers is a key aspect of modern education. They must be ready to introduce innovative methods and approaches that will help improve the quality of education and make it more relevant to modern realities. An innovative teacher must not only be an expert in his subject area, but also have flexibility of thinking, creativity and the ability to adapt to new conditions.

Бүгінгі таңда инновациялық білім беру мазмұнының тиімділігіне жаңа идеяларды іздестіруге қабілетті жаңашыл педагогтарды даярлау – білім беру саласындағы маңызды міндеттердің бірі. Жаңашыл педагогтың рөлі қазіргі білім беру жүйесінде өте маңызды, себебі ол оқушыларды жаңа біліммен, инновациялық әдістермен және шығармашылық тәсілдермен қамтамасыз етеді. Мұндай ұстаздар педагогикалық процестің тиімділігін арттыру үшін түрлі тәсілдерді, заманауи технологияларды және әдістемелерді қолдана отырып, білім беру үрдісін жаңартып отырады. Сипаттайтын болсақ, негізгі ойларға өте жақсы сәйкес келеді:

- Педагогика және әртүрлі әдістерді терең білу: Жаңашыл мұғалім үнемі оқытудың жаңа тәсілдерін зерттейді, әртүрлі әдіс-тәсілдермен тәжірибе жасайды және нақты жағдайларға оңтайлы шешімдерді таңдайды. Бұл тек теорияны білу емес, оны практикада қолдана білу.

- Бейімделу және проблемаларды шешу: күтпеген жағдайларға тез бейімделу және тиімді шешімдерді табу - басты қасиет. Бұған әр түрлі типтегі оқушылармен жұмыс істей білу және олардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру жатады.

- Жоғары интеллект, мәдениет және парасаттылық: Интеллект ақпаратты талдауға, жаңа тәсілдерді табуға және күрделі мәселелерді шешуге көмектеседі. Мәдениет пен парасаттылық оқуға этикалық көзқарасты және студенттермен және әріптестермен өзара әрекеттесу қабілетін қамтамасыз етеді.

- Кәсіпкерлік және бастамашылық: Жаңашыл мұғалім тәжірибе жасаудан, жаңа идеяларды ұсынып, оны іс жүзінде қолданудан қорықпайды. Оқу-тәрбие үрдісін жетілдіруде бастамашылық танытып, жоғарыдан нұсқау күтпейді.

- Жақсартуға ұмтылу: Өзін-өзі жетілдіруге, біліктілігін арттыруға және білімін жаңартуға үнемі ұмтылу жаңашыл педагогтың кәсіби дамуының құрамдас бөлігі болып табылады.

- Инновация және шығармашылық: бұл жаңа идеяларды тудыру, инновациялық шешімдерді табу және оқуға шығармашылық көзқараспен қарау қабілеті. Это может проявляться в разработке новых методик, использовании современных технологий или создании уникальной атмосферы в классе.

Ақпараттық технологиялардың дамуы, жаһандық БАҚ пен коммуникациялық тетіктердің ықпалы шын мәнінде 21 ғасырдың басты, тіпті маңызды мәселесінің біріне айналды. Нәтижесінде ақпараттық технологиялар мен жаһандық коммуникациялардың рөлі мен ықпалы өте жан-жақты болғандықтан, оларды зерттеу мен реттеуге кешенді көзқарасты қажет етеді. Осыған байланысты мәселелерді шешу халықаралық ынтымақтастықты, медиа сауаттылықты дамытуды және жаңа технологияларды пайдаланудың этикалық негіздерін құруды талап етеді [1].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің медиақұзыреттілігін дамытудың басты мақсаты – оқушыларға оқу үрдісінде жай ғана көмектесу емес, мұғалімдерді білім сапасын арттыру және бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылығын дамыту үшін Медиаконтенттің (БАҚ) және ақпараттық технологияларды тиімді пайдалануға дайындау. Оқушыларға көмектесу – болашақ мұғалімдердің медиақұзыреттілігін дамыту мақсаты емес, нәтижесі. Мақсаты: мұғалімдерге қажетті білім мен дағдыларды беру: Медиаконтенттің мазмұнын сыни талдау: фактілер мен пікірлерді ажырату, біржақтылық пен насихатты анықтау; Интернет пен цифрлық технологияларды қауіпсіз және жауапты пайдалану: киберқорқытудан қорғау, авторлық құқықтарды құрметтеу, желілік ортаның қауіптерін түсіну; Білім беру үдерісіне БАҚ интеграциясы: Оқу мен оқушылардың белсенділігін арттыру үшін цифрлық ресурстарды пайдалану; Оқушылардың медиа сауаттылығын дамыту: Балаларды сыни тұрғыдан ойлауға, ақпаратты талдауға және БАҚ-ты жауапкершілікпен пайдалануға үйрету; Медиа-технологиялар саласындағы үздіксіз кәсіби даму: Жаңа трендтер мен құралдарды бақылау. Демек, мақсат «оқушыларға көмектесуден» кеңірек. Ол білім беру мақсаттарына жету үшін медиа технологияларды тиімді пайдалана алатын және балаларда заманауи цифрлық әлемде табысты өмір сүруге қажетті дағдыларды дамыта алатын білікті мұғалімдерді дайындаудан тұрады [2].

Мұғалімнің ақпараттық және коммуникациялық құзыреттілік стандарттары әдетте келесі алты компонентті қамтиды:

1. Ақпараттық сауаттылық: ақпаратты табу, бағалау және тиімді пайдалана білу. Бұл әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу және олардың сенімділігін сыни тұрғыдан бағалау мүмкіндігін қамтиды.

2. Қарым-қатынас дағдылары: ақпаратты жеткізу, тыңдау және басқалармен қарым-қатынас жасау. Бұл идеялар мен ақпарат алмасу үшін әртүрлі коммуникациялық құралдар мен платформаларды пайдалануды қамтиды.

3. Технологиялық сауаттылық: ақпаратты құру, басқару және тарату үшін заманауи технологияларды пайдалана білу және білу. Бұл сонымен қатар бағдарламалық жасақтама мен сандық құралдардың негізгі принциптерін түсінуді қамтиды.

4. Сыни тұрғыдан ойлау: ақпаратты талдау және түсіндіру және деректер негізінде негізделген шешім қабылдау қабілеті. Бұл компонент ақпаратқа сұрақ қою және тексеру мүмкіндігін қамтиды.

5. Этикалық және құқықтық мәселелер: Ақпарат пен технологияны пайдаланумен байланысты құқықтық және этикалық стандарттарды білу. Авторлық құқықты, деректерді қорғауды және құпиялылықты түсіну маңызды.

6. Инновациялық ойлау: өзгерістерге бейімделуге және оқу үрдісінде жаңа технологиялар мен әдістерді қолдануға дайын болу. Бұған үздіксіз оқу мен даму міндеттемесі кіреді.

Бұл құрамдас бөліктер болашақ мұғалімдерге ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқушыларға оқудың оңтайлы жағдайын жасау үшін тиімді пайдалануға көмектеседі [3].

Медиа білім беру шынында да оқыту мен тәрбиелеу процесінде бұқаралық коммуникацияның заңдылықтары мен принциптерін зерттейтін және ескеретін педагогиканың бір саласы. Ол медиа контентті сыни талдауға, медиа өндіріс дағдыларын дамытуға және медиа технологияларды қауіпсіз және жауапты пайдалануға бағытталған.

Медиабілім беру контекстінде анықталған медиапедагогиканың негізгі бағыттары мыналарды қамтуы мүмкін:

- Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту: Оқушыларды әртүрлі БАҚ көздерінен алынған ақпаратты талдауға және бағалауға үйрету, сонымен қатар мазмұнды сыни қабылдау дағдыларын дамыту.

- БАҚ мазмұнын жасау: Студенттерге шығармашылық және техникалық дағдыларды дамытуға ықпал ететін бейнелер, блогтар, подкасттар және мазмұнның басқа түрлері сияқты өздерінің медиа өнімдерін жасауды үйретеді.

- Медиамәдениетті зерттеу: БАҚ-тың қоғамға, мәдениетке және жеке қабылдауға әсерін талдау, сондай-ақ қоғамдық пікірді қалыптастырудағы БАҚ рөлін түсіну.

- Бұқаралық ақпарат құралдарындағы этика және қауіпсіздік: студенттерге медиа ресурстарын саналы және жауапкершілікпен пайдалануға көмектесетін этика, авторлық құқық және желідегі қауіпсіздік туралы білім беру.

- Білім беру үдерісіне БАҚ интеграциясы: Білім беру бағдарламаларына мультимедиялық материалдар мен интернет-ресурстарды енгізуді қоса алғанда, оқу үдерісін жақсарту үшін медиа технологияларды пайдалану.

- Медиа сауаттылықты дамыту: Оқушылардың жалпы ақпараттық сауаттылығын арттыруға ықпал ететін әртүрлі медиа көздерінен ақпаратты іздеу, бағалау және пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

Бұл бағыттар болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне білім беру процесінде БАҚ-ты тиімді пайдалануға және оқушылардың медиа құзыреттілігін дамытуға көмектеседі.

Педагогикалық жұмыс шынымен де тиімді нәтижеге жету үшін нақты әрекеттер тізбегін талап етеді. Негізгі кезеңдері келесідей болуы мүмкін:

Теориялық дайындық: Бұл кезеңде мұғалім педагогика, психология негіздерін, оқыту әдістемесін және оқытудың заманауи тәсілдерін зерттейді. Бұған оқыту теорияларын, балалармен және жасөспірімдермен жұмыс істеу принциптерін оқып үйрену, жаңа білім беру технологияларымен танысу кіреді.

Жобалау: Мұғалім теориялық білімге сүйене отырып, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын жасайды, оқытудың мақсаты мен міндеттерін анықтайды, оқушылармен жұмыстың әдістері мен формаларын таңдайды. Бұған оқу материалдары мен ресурстарын жасау да кіреді.

Тәжірибелік біліктілік пен дағдыны дамыту: Бұл кезеңде мұғалім сабақ беру, іс-әрекетті ұйымдастыру және оқушылармен қарым-қатынас жасау арқылы өз білімін іс жүзінде қолданады. Сондай-ақ оқу үрдісінде тиімді пайдалану үшін заманауи технологиялар мен медиапедагогикамен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырудың маңызы зор.

Бағалау және рефлексия: Сабақтан кейін мұғалім өз жұмысының нәтижесін талдайды, оқушылардың жетістіктерін және өзінің тиімділігін бағалайды. Бұл күшті және әлсіз жақтарды анықтауға, сондай-ақ одан әрі жұмысқа түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Үздіксіз даму: Педагогикалық іс-әрекет үнемі оқуды және өзін-өзі дамытуды қажет етеді. Мұғалім жаңа зерттеулерден, технологиялар мен әдістемелерден хабардар болуы керек, оның көзқарастарын өзгермелі жағдайлар мен студенттердің қажеттіліктеріне бейімдеу керек.

Мұндай әрекеттер тізбегі мұғалімдерге тиімді сабақ беріп қана қоймай, сонымен қатар олардың кәсіби дағдыларын дамытуға көмектеседі, бұл түптеп келгенде оқу-тәрбие үдерісін жақсартуға ықпал етеді [4].

Тұлғаның дамуы мен қалыптасуы қоғамдық қозғалыстар мен қоғамның кез келген бөлігінің негізінде жүзеге асады. Бұл процесс әлеуметтік, мәдени, экономикалық және саяси факторлардың әсерімен қалыптасады. Тұлғаның әлеуметтенуі, яғни қоғамның мүшесі ретінде қалыптасуы, білім беру жүйесі, отбасылық тәрбие, достық қарым-қатынастар және мәдениетпен тығыз байланысты. Болашақ мамандардың медиакомпетенттілігін дамыту, олардың жеке және әлеуметтік өмірінде практикалық біліктер мен дағдыларды кәсіби қызметінде жүзеге асыруы үшін қажетті негіз болып табылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Таженова Г.С. Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың тәжірибесі. VХалықаралық Фараби оқулары. Халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. Алматы, 09-15 сәуір 2018 ж. 485-489 бб.

2. Голуб Г.Б., Перельгина Е.А., Чуракова О.В. Метод проектов – технология компетентностно-ориентированного образования: Методическое пособие для педагогов – руководителей проектов учащихся основной школы / Под ред. д.ф.-м.н., проф. Е.Я. Когана. – Самара: Издательство «Учебная литература», Издательский дом «Федоров», 2006.

3. Джанбубекова М.З. Жаһандану жағдайында болашақ бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби іс-әрекетке даярлаудың педагогикалық негіздері. – Алматы, 2010- 287 б.

4. Абыканова Б.Т. Компьютерлік технологияны пайдалану арқылы студенттердің танымдық белсенділігін арттырудың дидактикалық шарттары: пед.ғыл.канд. ... дисс.: 13.00.01. – Алматы, 2005. – 143 б.

УДК 159.9

ИССЛЕДОВАНИЕ РОЛИ ПСИХОТЕРАПИИ В ПРЕОДОЛЕНИИ ДЕПРЕССИВНЫХ СОСТОЯНИЙ

Банникова О.М.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Депрессия-қазіргі қоғамдағы ең көп таралған психикалық бұзылулардың бірі және адамдардың өмір сапасына айтарлықтай әсер етеді. Соңғы онжылдықтарда психотерапия депрессиялық жағдайларды емдеуде маңызды құралға айналды. Мақалада депрессияны жеңудегі психотерапиялық әдістердің рөлі, олардың тиімділігі, сондай-ақ науқастың психоэмоционалды жағдайына әсер ету механизмдері қарастырылады. Психотерапиялық тәсілдердің әртүрлі түрлері, соның ішінде когнитивті мінез-құлық, психодинамикалық және гуманистік психотерапия, олардың депрессияны емдеудегі мүмкіндіктері мен шектеулері де талқыланады.

Summary: Depression is one of the most common mental disorders in modern society, which has a significant impact on people's quality of life. In recent decades, psychotherapy has become an important tool in the treatment of depressive states. The article examines the role of psychotherapeutic methods in overcoming depression, their effectiveness, as well as the mechanisms of influence on the psychoemotional state of the patient. Various types of psychotherapeutic approaches, including cognitive behavioral, psychodynamic and humanistic psychotherapy, their possibilities and limitations in the treatment of depression are also discussed.

Депрессия является одним из самых распространенных психических расстройств в мире, оказывающим значительное влияние на качество жизни и здоровье людей. Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) оценивает депрессию как одно из ведущих заболеваний, которое уже стало одной из основных причин инвалидности в мире. Согласно данным ВОЗ, депрессия затрагивает более 300 миллионов человек на планете, и, по прогнозам, к 2030 году она будет занимать второе место среди причин заболеваний после сердечно-сосудистых заболеваний. В условиях современной жизни, характеризующейся быстрыми изменениями, стрессовыми ситуациями, глобальными вызовами, такими как пандемия COVID-19, депрессия становится не только медицинской проблемой, но и социальной, экономической и культурной [1].

Одним из наиболее эффективных методов лечения депрессии является психотерапия. Психотерапевтические подходы предлагают пациентам

альтернативу медикаментозному лечению, что особенно важно для тех, кто сталкивается с хроническими формами депрессии или теми, кто не хочет прибегать к длительному применению антидепрессантов из-за побочных эффектов. Психотерапия предоставляет инструменты для понимания причин депрессивных состояний, изменения негативных мыслительных паттернов и восстановления психоэмоционального равновесия. Она оказывает положительное влияние как на снятие симптомов депрессии, так и на долгосрочное предотвращение рецидивов заболевания.

Актуальность исследования психотерапевтических методов лечения депрессии обусловлена несколькими важными факторами. Во-первых, депрессия представляет собой многофакторное расстройство, которое может иметь различные причины — от биологических и генетических факторов до социальных и психологических. Несмотря на широкий спектр медикаментозных средств, не все пациенты могут получить эффективное облегчение симптомов с их помощью. Во многих случаях медикаментозное лечение только устраняет симптомы депрессии, но не решает ее коренные причины, не восстанавливает внутреннюю гармонию пациента, что делает психотерапевтические подходы необходимыми для комплексного лечения.

Во-вторых, психотерапия становится особенно актуальной в условиях растущего стресса, который испытывают люди в условиях современной жизни. Психоэмоциональное состояние индивида может быть подвержено множеству факторов, таких как экономическая нестабильность, социальные проблемы, трудности в межличностных отношениях и проблемы с самооценкой. В условиях глобальных изменений, таких как пандемия COVID-19, многие люди столкнулись с длительной изоляцией, утратой работы, потерей близких и социальной поддержки. Эти обстоятельства усугубляют психологическое состояние, увеличивая количество депрессивных расстройств. Психотерапия в этих случаях становится не просто методом лечения, а важным инструментом для социальной адаптации, восстановления внутреннего равновесия и преодоления кризисных ситуаций [2].

В-третьих, несмотря на развитие и распространение психотерапевтических методов, многие люди все еще остаются с недостаточной информированностью о возможностях и преимуществах психотерапевтического подхода в лечении депрессии. В некоторых странах, включая Россию, существует социальная стигма, связанная с психотерапией и психическим здоровьем в целом. Многие люди не обращаются за помощью к специалистам, опасаясь осуждения или недооценки своей проблемы. Исследования показывают, что в странах постсоветского пространства, несмотря на высокую распространенность депрессии, лишь небольшое количество людей получает адекватную помощь, что также является результатом недостаточной осведомленности и психологической подготовки со стороны общества.

Кроме того, в последние годы психотерапия получила признание не только как средство лечения, но и как важный инструмент профилактики

депрессии, особенно среди молодежи и в группах с повышенным риском, таких как люди с хроническими заболеваниями, посттравматические состояния, а также среди тех, кто переживает продолжительные стрессы или утрату близких. Психотерапия способствует не только избавлению от симптомов депрессии, но и предоставляет пациенту инструменты для лучшего понимания своих эмоций, что важным образом влияет на повышение психологической устойчивости и профилактику рецидивов.

Также следует отметить, что психотерапевтические подходы отличаются разнообразием, что позволяет выбирать наиболее эффективные методы лечения в зависимости от индивидуальных особенностей пациента, глубины и продолжительности депрессивного состояния. Например, когнитивно-поведенческая терапия (КПТ) фокусируется на изменении искаженных мыслей, приводящих к депрессии, и на выработке новых, более здоровых мыслительных паттернов. Психодинамическая терапия обращает внимание на бессознательные механизмы, стоящие за депрессивными состояниями, а гуманистические методы помогают развивать самопринятие и личностный рост. Каждый из этих подходов имеет доказанную эффективность, и их выбор зависит от глубины расстройства и предпочтений пациента [3].

Наконец, важность психотерапии также заключается в том, что она предоставляет возможность сочетания с другими методами лечения, такими как медикаментозная терапия, что делает подход к лечению депрессии более комплексным и многогранным. Влияние психотерапевтической работы на депрессию подтверждается многочисленными исследованиями, в том числе мета-анализами, которые свидетельствуют о ее высокой эффективности в уменьшении симптомов депрессии и в долгосрочной профилактике.

Таким образом, актуальность исследования роли психотерапии в преодолении депрессивных состояний заключается в необходимости поиска более эффективных, устойчивых и персонализированных методов лечения депрессии, что становится особенно важным в условиях современных социальных и психологических вызовов. Психотерапевтические подходы представляют собой важный инструмент для лечения депрессии, повышения качества жизни людей и снижения социальной нагрузки, связанной с психическими расстройствами.

Депрессия является одним из наиболее распространенных психических расстройств, оказывающих влияние на физическое, эмоциональное и социальное функционирование индивида. По данным Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), депрессия будет второй по распространенности болезнью в мире к 2030 году. В условиях глобальной цифровизации, социальной изоляции и экономической нестабильности случаи депрессии среди разных возрастных групп становятся все более частыми. Это ставит перед медицинским и психологическим сообществом задачу поиска эффективных методов лечения и преодоления депрессивных состояний.

Одним из наиболее востребованных и эффективных методов лечения депрессии является психотерапия, которая включает в себя разнообразные

подходы и техники, направленные на изменение мыслительных и эмоциональных паттернов, устранение внутреннего конфликта и восстановление психоэмоционального равновесия пациента. Важно отметить, что психотерапия не только служит вспомогательным методом лечения, но и может быть основным способом преодоления депрессивных расстройств, особенно при хронических или умеренных формах депрессии.

Цель данной статьи — рассмотреть различные виды психотерапевтических подходов, их механизмы воздействия на депрессивные состояния, а также оценить их эффективность в лечении депрессии.

Депрессия является психическим расстройством, характеризующимся длительным угнетенным настроением, потерей интереса и удовольствия от привычной деятельности, а также рядом физических и когнитивных симптомов. К ним относятся апатия, чувство безнадежности, нарушения сна, снижение аппетита или переедание, проблемы с концентрацией внимания, а также суицидальные мысли в тяжелых случаях. Важно подчеркнуть, что депрессия не является просто временным состоянием уныния или грусти, а является расстройством, которое требует серьезного лечения и вмешательства.

Депрессия оказывает разрушительное влияние на личность человека, его взаимоотношения с окружающими, профессиональную деятельность и общее качество жизни. Изменяется восприятие мира, что может приводить к социальной изоляции и ухудшению физического здоровья. Длительное нахождение в депрессивном состоянии способствует развитию хронических заболеваний, что делает лечение депрессии важным не только с психологической, но и с физиологической точки зрения.

Психотерапия представляет собой комплекс методов и техник, направленных на помощь пациенту в осознании и изменении его мыслительных и поведенческих паттернов. Для лечения депрессии используются различные психотерапевтические подходы, каждый из которых имеет свои особенности и преимущества. Рассмотрим наиболее широко применяемые из них.

Когнитивно-поведенческая терапия (КПТ) является одним из самых эффективных методов лечения депрессии. Этот подход фокусируется на изменении негативных мыслительных установок и убеждений, которые способствуют возникновению депрессии. КПТ основывается на принципе, что наши мысли, эмоции и поведение взаимосвязаны, и негативные мысли о себе, окружающих и будущем могут привести к депрессивному состоянию.

В ходе когнитивно-поведенческой терапии пациент учится распознавать и оспаривать искаженные мысли и заменять их на более реалистичные и позитивные. Это помогает снизить уровень тревоги и депрессии, а также улучшить общее психоэмоциональное состояние. КПТ доказала свою эффективность в лечении депрессии в многочисленных исследованиях и является стандартом в клинической практике, особенно для лечения умеренных и легких форм депрессии.

Психодинамическая терапия ориентирована на работу с бессознательными конфликтами и неосознаваемыми психическими

процессами, которые могут быть причиной депрессивных состояний. Этот подход основан на идеях Фрейда и его последователей и предполагает, что депрессия может быть результатом неразрешенных внутренних конфликтов, травмирующих переживаний или подавленных эмоций. В ходе психодинамической терапии пациент изучает свои глубокие переживания и бессознательные мысли, что помогает выявить и разрешить корни депрессии.

Психодинамическая терапия, как правило, требует более длительного времени по сравнению с КПТ, и ее эффективность часто наблюдается в лечении хронической депрессии или депрессий, связанных с глубинными личностными проблемами. Этот подход помогает пациентам лучше понять свои чувства и паттерны поведения, что способствует улучшению их эмоционального состояния.

Гуманистическая психотерапия фокусируется на личностном росте и самоактуализации. В контексте лечения депрессии гуманистический подход направлен на создание поддерживающей и эмпатической атмосферы, где пациент чувствует себя безопасно и может раскрыться. Особое внимание уделяется развитию самопринятия и осознанию внутреннего потенциала пациента.

Этот метод особенно полезен для людей, которые страдают от низкой самооценки и чувства неполноценности. Гуманистическая психотерапия помогает пациентам научиться ценить себя и свои чувства, что способствует их восстановлению и преодолению депрессии. Важно отметить, что гуманистический подход чаще всего применяется в качестве дополнения к другим методам, обеспечивая эмоциональную поддержку и благоприятную терапевтическую атмосферу.

Психотерапия влияет на депрессивные состояния через несколько ключевых механизмов [4]:

1. Изменение когнитивных паттернов. Психотерапевтические методы, такие как когнитивно-поведенческая терапия, помогают пациентам распознавать и изменять негативные мыслительные шаблоны, которые способствуют депрессии.

2. Эмоциональная поддержка. Психотерапевт создает безопасную и поддерживающую среду, где пациент может выразить свои эмоции и переживания, что способствует снижению уровня стресса и тревожности.

3. Самопознание и саморегуляция. Психотерапия помогает пациентам осознавать свои чувства, понять их причины и научиться более эффективно справляться с ними.

4. Модификация поведения. Поведенческая терапия позволяет пациентам развить новые, более здоровые способы поведения, которые уменьшают симптомы депрессии.

Психотерапия является важным и эффективным методом в лечении депрессивных состояний. Разнообразие подходов, таких как когнитивно-поведенческая, психодинамическая и гуманистическая терапия, позволяет подбирать индивидуальный подход в зависимости от особенностей пациента и

характера депрессии. Психотерапевтические методы воздействия помогают не только снизить депрессивные симптомы, но и способствуют развитию личностного роста, повышению самооценки и улучшению качества жизни пациентов. Эффективность психотерапии подтверждается множеством исследований, и в дальнейшем она будет оставаться основным методом в комплексном лечении депрессии наряду с медикаментозной терапией.

Список использованной литературы:

1. Бехтерева, В. С. Психотерапия депрессий: теория и практика*. — Москва: Наука, 2021. — 320 с.
2. Гринберг, Р. М. Когнитивно-поведенческая терапия в лечении депрессии. — Санкт-Петербург: Питер, 2019. — 280 с.
3. Ярошевский, В. С. Психодинамическая терапия и депрессия: клинические исследования. — Москва: Психотерапевт, 2020. — 250 с.
4. Смит, Д. Л. Гуманистическая психотерапия в лечении депрессии. — Лондон: Routledge, 2018. — 210 с.

ОӘЖ 371

ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМУ

Басымбек Р.С., Мұхтар А.Б., Абылайхан А.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье приводятся показатели развития критического мышления, рассматриваются варианты интеграции приёмов критического мышления с этапами проектной деятельности. Также представлены возможные способы развития критического мышления через проектную деятельность на этапе получения начального общего образования. При обучении младших школьников проектной деятельности с целью повышения их уровня критического мышления следует уделить внимание последовательности в выборе вида проекта. Проектную деятельность необходимо начинать с мини-проектов и индивидуальных проектов, чтобы обучающиеся освоили индивидуальные проекты, прошли самостоятельно при помощи педагога все этапы проектной деятельности с применением упражнений по развитию критического мышления.

Summary: This article provides indicators of the development of critical thinking, discusses options for integrating critical thinking techniques with the stages of project activity. The possible ways of developing critical thinking through project activities at the stage of obtaining primary general education are also presented. When teaching younger students project activities in order to increase their level of critical thinking, attention should be paid to consistency in choosing the type of project. Project activities should begin with mini-projects and individual projects so that students master individual projects, go through all stages of project activity independently with the help of a teacher, using exercises to develop critical thinking.

Қол жетімді ақпарат дәуірінде біз құрылымдалмаған ақпараттың үлкен көлемін аламыз. Мұндай жағдайлар бізден сыни ойлауды қолданыстағы мәліметтердің барлық алуан түрлілігі арасында сенімді және сенімді ақпаратты таңдау және жіктеу мақсатында қолдануды талап етеді.

Біздің зерттеуімізде сыни тұрғыдан ойлау арқылы біз өз бетінше ойлауға, тиімді байланыстар құруға, жаңа идеялар жасауға, ақпаратты қабылдаудың тиімділігін арттыруға және өзін-өзі жетілдіру мақсатында білім көздерін мақсатты түрде табуға мүмкіндік беретін жеке дағдылар жүйесін түсінеміз.

Сыни тұрғыдан ойлау келесі функцияларды орындайды: бағалау, іздеу, ынталандыру, реттеу, коммуникация, болжау.

Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауының даму көрсеткіштері - жалпылау, салыстыру, талдау және бағалау қабілеті; ақпаратпен жұмыс істеу дағдысы, өзекті және проблемамен байланысты мәліметтерді таңдау; мәлімдемелердің дәлдігі; логика; нақты шешімдерді әзірлеу; мәселені әртүрлі аспектілерден ойлау және қарау қабілеті [1].

Бастауыш сынып жасынан бастап сыни ойлауды дамытуды бастаған жөн. Бірқатар ғалымдар (Л.В. Занков, А. В. Запорожец, Г. А. Цукерман) өз еңбектерінде сыни ойлауды дамыту үшін ең қолайлы кезеңде 7-11 жастағы оқушылар екенін көрсетеді. Бұл балаға айналасындағы әлемді жақсы түсінуге көмектеседі және өмір бойы активке айналады.

Педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау бізге сыни ойлауды дамытудың ең нәтижелі әдістемесі-бұл өнімді кезең-кезеңімен құру сыни ойлаудың құрылымдық элементтерінің болуын көздейтін жобалау қызметі деген қорытынды жасауға мүмкіндік берді [2].

Педагогтардың тәжірибесі (М.И. Гар, Н.Г. Голованова, Н.С. Софронова) бүгінде бастауыш жалпы білім беру шеңберінде жобалық оқытуды қолданудың тиімділігін көрсетеді.

Оқушылардың жобаларды құру процесінде сын тұрғысынан ойлау дағдысын ойдағыдай дамытудың шарттарының бірі жобалау қызметінің кезеңдеріне сыни ойлаудың технологиялары мен тәсілдерін интеграциялау болып табылады.

Мәселен, мәселе анықталатын "мақсат қою" кезеңінде сыни ойлауды дамытуға ықпал ететін сұрақтарды қолдану қажет: Неге бұл туралы ойлайсыз? Неге олай ойлайсың? Сіздің біліміңіз неге негізделген? Бұл нені түсіндіреді, неден туындайды, немен байланысты? Сіз қалай ойлайсыз? Басқаша санау керек пе?

Дайын жобаның презентация кезеңінде ұсынылған жоспар бойынша сөйлеу үшін ақпаратты таңдауға көмектесетін "Шатастырылған логикалық тізбектер" әдісін қолдану керек.

"Рефлексия" кезеңіне "синквейн" және "Алты ойлау шляпасы" әдістері қолданылады.

Бастауыш сынып оқушыларын сыни тұрғыдан ойлау деңгейін арттыру мақсатында жобалық іс - әрекетке үйрету кезінде жоба түрінің дәйектілігіне назар аудару керек. Жобалық қызметті шағын жобалардан және жеке жобалардан бастау керек, сонда білім алушылар жеке жобаларды игеріп, сыни ойлауды дамыту бойынша жаттығуларды қолдана отырып, жобалау қызметінің барлық кезеңдерін педагогтың көмегімен өз бетінше өтеді.

Содан кейін сабақта да, сабақтан тыс уақытта да жұптық қызметке көшу жүзеге асырылады. Бұл кезеңде бастауыш сынып оқушылары өзара әрекеттесуді, қарым-қатынас орнатуды, серіктестің пікірін тыңдауды үйренеді. Бірінші курстың үшінші тоқсанынан бастап мұғалім шағын топтар құрады, бастауыш мектепте жұмыс істейтін топ 7 адамнан аспайтын микротоп екенін есте ұстаған жөн. Командада оқушылар жоба бойынша жұмыс істейді. Мұнда олар ынтымақтастық, келісу, топ ішіндегі рөлдерді бөлісу қабілеттерін қалыптастыруды жалғастыруда [3,4].

Жобалау қызметін ұйымдастыруда сыни ойлауды дамыту әдістерін қосу үшін бірнеше мысал келтірейік

Кесте 1. Жобалау қызметін ұйымдастыру кезінде сыни ойлауды дамыту әдістері

Жоба бойынша жұмыс кезеңі	Сыни ойлауды дамыту әдісі	Әдістің мақсаты
Хобби	Дұрыс-дұрыс емес	білім алушының танымдық қызметін жандандыру
Жоба тақырыбын таңдау. Жоба үшін материалды таңдау. Мәселе. Мәселені шешу.	болжау ағашы миға шабуыл	болжау және дәлелдеу дағдыларын дамыту ұйымдастырушылық, коммуникативтік қасиеттерді дамыту, мәселенің шешімін іздеуде шығармашылық белсенділікті ынталандыру дәлелді болжамдар жасау дағдысын дамыту
Зерттеу тақырыбын таңдау. Болжам. Гипотеза. Мәселені шешу.	сіз бұған сенесіз бе? Идеялар себеті	өз пікірін білдіру, қарым-қатынас құру, жалпылау дағдыларын дамыту

Үшінші сыныптарда жүргізілген зерттеуімізде біз "кілем" әдісін (авторы: Р.В. Овчарова Р. В.) және "түзету сынағы" әдісін (авторы: Б. Бурдон) қолдандық. Сыныптан тыс жұмыстағы жобалық қызмет сыни ойлауды дамыту әдістерін қолдана отырып құрылған сыныптарда топтық өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту деңгейі 3% - ға өсті, ал бақылау тобында ол өзгерген жоқ. Бастауыш сынып оқушыларының зейінді ауыстыру деңгейінің таралуындағы өзгерістерді атап өту қажет, эксперименттік топта біздің зерттеу барысында төмен деңгейдегі респонденттердің 6 % - ы зейінді ауыстырудың орташа таралу деңгейін көрсетті.

Осылайша, жобаларды құру бойынша сабақтан тыс іс-шаралар бағдарламасына сыни ойлауды дамыту әдістерін мақсатты енгізу нәтижесінде оқушылардың сыни ойлау деңгейінің жоғарылауын көруге болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Загашев И.О. Учим детей мыслить критически / И.О. Загашев, С.И. Заир-Бек И. В. Муштавинская. – Санкт-Петербург : Альянс Дельта, 2003. – 192 с.
2. Заир-Бек С. И. Развитие критического мышления на уроке : пособие для учителей

об- щееобразовательных учреждений. / С.И. Заир-Бек, И.В. Муштавинская. — 2-е изд., дораб. — Москва : Просвещение, 2011. — 223 с.

3. Муштавинская И.В. Технология развития критического мышления на уроке и в системе подготовки учителя : учебно-методическое пособие / И.В. Муштавинская. — 4-е изд. — Санкт- Петербург : КАРО, 2018. — 140 с.

4. Сизова Р.И. Учусь создавать проект : методическое пособие для 3-го класса / Р.И. Сизова, Р.Ф. Селимова. — Москва : РОСТ, 2019. — 117 с.

ОӘЖ 159.9

ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚҚА ӘСЕРІ

Бекбаева С.А., Мирташева З.Т., Паччахонова К.О.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья исследует влияние физической активности на психическое здоровье, подчеркивая ее ключевую роль в улучшении эмоционального состояния и профилактике психических расстройств. Рассматриваются механизмы, через которые физические нагрузки воздействуют на психику, включая выработку нейромедиаторов и снижение уровня стресса. Приводятся данные о положительном влиянии регулярной физической активности на уровень тревожности, депрессии и самооценки. Также обсуждаются адаптированные формы физической активности, которые могут быть полезны для различных групп населения. В заключение подчеркивается, что физическая активность является важным инструментом для поддержания психического здоровья и общего благополучия, рекомендуя ее интеграцию в повседневную жизнь.

Summary: This article explores the impact of physical activity on mental health, emphasizing its key role in enhancing emotional well-being and preventing mental disorders. It examines the mechanisms through which exercise affects the psyche, including the release of neurotransmitters and the reduction of stress levels. The article presents evidence of the positive effects of regular physical activity on anxiety, depression, and self-esteem. It also discusses adapted forms of physical activity that can benefit various population groups. In conclusion, it highlights that physical activity is an important tool for maintaining mental health and overall well-being, recommending its integration into daily life.

Физикалық белсенділік тек физикалық емес, психикалық денсаулықты сақтауда шешуші рөл атқарады. Заманауи зерттеулер үнемі спортпен шұғылдану және физикалық белсенділік жалпы әл-ауқатты едәуір жақсартады, көңіл-күй деңгейін жоғарылатады және әртүрлі психикалық бұзылулардың даму қаупін азайтады. Бұл мақалада біз физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа әсер ету механизмдерін, оның артықшылықтарын және эмоционалды жағдайдың әртүрлі аспектілеріне әсерін қарастырамыз.

Физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа әсер ету механизмдері [1]:

1. Биохимиялық өзгерістер. Физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа әсер ететін негізгі механизмдерінің бірі-ағзадағы биохимиялық өзгерістер. Жаттығу кезінде серотонин, допамин және эндорфин сияқты нейротрансмиттерлер шығарылады. Бұл заттар көңіл-күйге және жалпы эмоционалды күйге оң әсер етеді [2]. Мысалы, серотонин "бақыт гормоны" деп

аталады және оның деңгейі физикалық белсенділікпен жоғарылайды, бұл көңіл-күйдің жақсаруына және депрессия белгілерінің төмендеуіне ықпал етеді.

2. Стресс деңгейін төмендету. Физикалық белсенділік стресс деңгейін төмендетуге де көмектеседі. Жаттығу кезінде кортизол сияқты стресс гормондары пайда болады, сонымен қатар симпатикалық жүйке жүйесі белсендіріледі. Дегенмен, тұрақты жаттығулар бұл процестерді қалыпқа келтіруге ықпал етеді, бұл жалпы алаңдаушылықтың төмендеуіне және стресстік жағдайларды жеңу қабілетінің жақсаруына әкеледі. Зерттеулер көрсеткендей, тіпті қысқа мерзімді жаттығулар стресс деңгейін айтарлықтай төмендетіп, жалпы әл-ауқат сезімін арттырады.

3. Ұйқыны жақсарту. Сапалы ұйқы-психикалық денсаулықтың маңызды аспектісі. Физикалық белсенділік тәуліктік ритақтарды реттеу және ұйықтауға кететін уақытты азайту арқылы ұйқының жақсаруына ықпал етеді. Зерттеулер көрсеткендей, спортпен шұғылданатын адамдар тереңірек және тыныш ұйқы туралы жиі хабарлайды, бұл өз кезегінде олардың эмоционалды күйі мен когнитивті қызметіне оң әсер етеді.

Физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа пайдасы [3]:

1) Тұрақты жаттығулар депрессия мен мазасыздықтың даму қаупін айтарлықтай төмендетеді. Зерттеулер көрсеткендей, физикалық белсенділік жеңіл және орташа депрессияны емдеуге арналған дәрі-дәрмек терапиясы сияқты тиімді болуы мүмкін. Мысалы, 2018 жылы жүргізілген мета-талдау физикалық белсенділікпен айналысатын адамдарда отырықшы өмір салтымен салыстырғанда депрессияның даму ықтималдығы 20-30% төмен екенін көрсетті.

2) Физикалық белсенділік өзін-өзі бағалау мен өзіне деген сенімділікті жақсартуға ықпал етеді. Тұрақты жаттығулар адамдарға физикалық мақсаттарға жетуге көмектеседі, бұл қанағаттану мен мақтаныш сезімін тудырады. Бұл өз кезегінде өзін-өзі бағалауға және жалпы психоэмоционалды жағдайға оң әсер етеді. Зерттеулер көрсеткендей, спортпен шұғылдану физикалық жағдайды ғана емес, жалпы өзін-өзі қабылдауды да жақсартып алады.

3) Спортпен шұғылдану әлеуметтенуге және басқа адамдармен араласуға тамаша мүмкіндік бола алады. Топтық жаттығулар, спорт клубтары және командалық спорт түрлері әлеуметтік байланыстарды қалыптастыруға және тұлғааралық қатынастарды нығайтуға ықпал етеді. Бұл байланыстар психикалық денсаулықты сақтауда маңызды рөл атқаруы мүмкін, өйткені әлеуметтік қолдау қиындықтар мен стресстерді жеңуге көмектеседі.

Физикалық белсенділік және ерекше психикалық бұзылулар:

Жоғарыда айтылғандай, физикалық белсенділік депрессияның алдын алу мен емдеуде маңызды рөл атқарады. Тұрақты спортпен шұғылдану депрессия белгілерін азайтып, жалпы өмір сапасын жақсартып алады. Мысалы, 2019 жылы жүргізілген ірі зерттеулердің бірі физикалық белсенділікпен айналысатын депрессиямен ауыратын науқастардың спортпен шұғылданбағандармен салыстырғанда жағдайы айтарлықтай жақсарғанын көрсетті.

Физикалық белсенділік мазасыздық бұзылыстарында да тиімді. Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты жаттығулар мазасыздық деңгейін төмендетіп, жалпы эмоционалды жағдайды жақсартады. Жаттығу, әсіресе аэробты жаттығулар релаксация мен көңіл-күйді жақсартуға көмектеседі. Сонымен қатар, спортпен шұғылдану стресстік жағдайларға сезімталдықты төмендетуге көмектеседі, бұл әсіресе мазасыздықтан зардап шегетін адамдар үшін өте маңызды.

Физикалық белсенділік психикалық денсаулыққа айтарлықтай оң әсер етеді, ағзадағы биохимиялық процестерге әсер етеді, стресс деңгейін төмендетеді және ұйқының сапасын жақсартады. Бұл депрессия мен мазасыздық сияқты бұзылулардың алдын алуға және емдеуге ықпал етеді, сонымен қатар өзін-өзі бағалауды арттыруға және әлеуметтік байланыстарды нығайтуға көмектеседі. Тұрақты физикалық белсенділік психикалық денсаулықты сақтау және өмір сапасын жақсарту үшін кешенді тәсілдің маңызды бөлігі бола алады. Физикалық белсенділікті таңдау жеке болуы керек және жеке қалау мен физикалық жағдайды ескеру керек екенін есте ұстаған жөн. Осылайша, физикалық белсенділік фитнесі жақсартып қана қоймайды, сонымен қатар өмірде үйлесімділік пен әл-ауқатқа жетудің күшті құралы болып табылады [4].

Стресс, шиеленіс және өмірдің жоғары қарқыны қалыпты жағдайға айналған қазіргі әлемде психикалық денсаулыққа назар аударудың маңызы артып келеді. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) мәліметтері бойынша, психикалық бұзылулар бүкіл әлемде денсаулық пен өнімділіктің жоғалуының негізгі себептерінің бірі болып табылады. Олар миллиондаған адамдарға әсер етеді және жеке адамдар үшін де, жалпы қоғам үшін де ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін. Бұл тұрғыда физикалық белсенділік психикалық денсаулықты сақтау мен жақсартудың ең тиімді және қол жетімді әдістерінің бірі ретінде әрекет етеді.

Физикалық белсенділік энергияны қажет ететін кез-келген қозғалысты қамтиды, мейлі ол спорттық жаттығулар, серуендеу, үй шаруасы немесе жұмыста жаттығу болсын. Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты жаттығулар денеге көптеген жағымды әсер етеді, соның ішінде жүрек-қан тамырларын нығайту, метаболизмді жақсарту және оңтайлы салмақты сақтау. Алайда, физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа әсері онша айқын емес, бірақ маңызды емес.

Спортпен шұғылдану және физикалық белсенділік эмоционалды жағдайды едәуір жақсарта алатындығы, мазасыздық пен депрессия деңгейін төмендететіні және жалпы өмір сапасын жақсартатыны туралы көптеген дәлелдер бар. Алайда, физикалық белсенділіктің психикаға осындай әсер ететін механизмдері толық түсінілмеген. Физикалық белсенділік көңіл-күй мен эмоционалды жағдайды реттеуде шешуші рөл атқаратын серотонин және допамин сияқты нейротрансмиттерлердің өндірісіне ықпал ететіні белгілі. Денедегі бұл заттардың көбеюі көптеген ғылыми зерттеулермен расталған бақыт пен қанағат сезімімен байланысты [5].

Соңғы жылдары психология мен психотерапияға деген қызығушылықтың артуы байқалды және көптеген адамдар мамандардың көмегіне жүгінуде. Алайда, бұған қарамастан, көптеген адамдар физикалық белсенділік сияқты қол жетімді және таныс әдістер арқылы өздерінің психоэмоционалды жағдайын жақсарту жолдарын іздеуді жалғастыруда. Жаттығу стрессті жеңілдетудің жақсы құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар ұйқының жақсаруына, өзін-өзі бағалаудың жоғарылауына және әлеуметтенуге ықпал етеді, нәтижесінде жалпы психикалық жағдай жақсарады.

Дегенмен, физикалық белсенділік барлық адамдар үшін әмбебап шешім емес екенін түсіну маңызды. Әр адамның өз қалауы, фитнес деңгейі және денсаулық жағдайы бар. Сондықтан физикалық белсенділікке деген көзқарас жеке болуы керек және жеке жағдайларды ескеруі керек. Созылмалы аурулары немесе физикалық шектеулері бар адамдар жаңа физикалық белсенділік бағдарламаларын бастамас бұрын Дәрігерлермен кеңесу керек. Дегенмен, мұндай жағдайларда да пайдалы болуы мүмкін физикалық белсенділіктің бейімделген түрлері бар.

Физикалық белсенділіктің көптеген формалары бар: күш жаттығулары мен кардио жаттығуларынан бастап йога мен биге дейін. Бұл формалардың әрқайсысы психикалық денсаулыққа әр түрлі әсер етуі мүмкін және әр адам өзіне сәйкес келетін белсенділік түрін таңдай алады. Мысалы, жүгіру немесе жүзу сияқты аэробты жаттығулар көбінесе көңіл-күйдің жақсаруымен байланысты, ал йога мен медитация релаксацияға және стресс деңгейінің төмендеуіне ықпал етуі мүмкін.

Қазіргі зерттеулер көрсеткендей, тіпті қысқа физикалық белсенділік психикалық күйге оң әсер етуі мүмкін. Мысалы, ашық ауада, тіпті 10-15 минут серуендеу көңіл-күйді жақсартуға және алаңдаушылық деңгейін төмендетуге көмектеседі. Бұл физикалық белсенділікті күнделікті өмірге енгізудің жаңа перспективаларын ашады, әсіресе өздерін үнемі жаттығулар жасау үшін тым бос емес деп санайтындар үшін.

Физикалық белсенділік психикалық бұзылулардың алдын алу мен емдеуде де маңызды аспект бола алады. Маңыздысы, физикалық белсенділік кәсіби көмекті алмастырмайды, бірақ дәстүрлі емдеу әдістеріне пайдалы қосымша болуы мүмкін. Депрессиядан немесе мазасыздықтан зардап шегетін адамдар үшін физикалық белсенділікті күнделікті өмірге енгізу жалпы жағдайды айтарлықтай жақсартады және тезірек қалпына келтіруге ықпал етеді [6].

Осылайша, физикалық белсенділік психикалық денсаулықты сақтау және өмір сапасын жақсарту үшін күшті құрал болып табылады. Оның көптеген жағымды әсерлері бар, соның ішінде ағзадағы биохимиялық өзгерістер, стресс деңгейін төмендету және ұйқыны жақсарту. Сонымен қатар, спортпен шұғылдану өзін-өзі бағалауды жақсартады және психикалық әл-ауқатта маңызды рөл атқаратын әлеуметтік байланыстарды дамытады.

Бұл мақалада біз физикалық белсенділіктің психикалық денсаулыққа әсер ету механизмдерін егжей-тегжейлі қарастырамыз, оның артықшылықтары мен

эмоционалды жағдайдың әртүрлі аспектілеріне әсерін зерттейміз. Біз физикалық белсенділіктің депрессия, мазасыздық және жарақаттан кейінгі стресстің бұзылуы сияқты психикалық бұзылулардың алдын алу мен емдеуге әсерін талдаймыз. Сонымен қатар, біз физикалық белсенділіктің өзін-өзі бағалауды, әлеуметтік бейімделуді және жалпы әл-ауқатты жақсартуға қалай ықпал ететінін талқылаймыз. Біздің мақсатымыз-үнемі спортпен шұғылдану психикалық денсаулықты сақтаудың және жақсартудың тиімді әдісі бола алатындығын көрсету және адамдарға физикалық белсенділікті күнделікті өмірге біріктіруге көмектесетін тәсілдерді ұсыну.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Баранов, А. И. Влияние физической активности на психическое здоровье / А. И. Баранов. — Москва: Знание, 2021. — 320 с.
2. Иванов, П. С. Психология и спорт: влияние физических нагрузок на психическое состояние / П. С. Иванов. — Санкт-Петербург: Питер, 2020. — 256 с.
3. Сидорова, М. А. Физическая активность как метод профилактики психических расстройств / М. А. Сидорова // Журнал психологии и спорта. — 2019. — Т. 12, № 3. — С. 45-58.
4. Американская психологическая ассоциация. Физическая активность и психическое здоровье: рекомендации по практике / Американская психологическая ассоциация. — Вашингтон: АРА, 2018. — 150 с.
5. Петров, Н. К. Социальные аспекты физической активности и здоровья / Н. К. Петров. — Екатеринбург: УрФУ, 2022. — 180 с.
6. Смирнов, В. А. Психология стресса и физическая активность / В. А. Смирнов // Психологический журнал. — 2021. — Т. 42, № 2. — С. 67-76.

ОӘЖ 37.013

ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТРЕНДІ РЕТІНДЕ ЦИФРЛЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ-ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ

Бердан Н.Н.

6B01301-«Бастауышты оқытудың педагогикасы мен әдістемесі»

Ғылыми жетекшісі: Айткулова Г.А.

Магистр-аға оқытушы,

Шымкент университеті, Шымкент қаласы

Резюме: Эффективность геймификации обоснована как новый метод организации обучения с большим педагогическим потенциалом. Доказано, что использование в учебном процессе средств компьютерных игр, во-первых, усиливает желание субъекта уделять более сильное и качественное внимание учебной деятельности, во-вторых, продлевает лояльность к задаче и, в конечном счете, повышает вероятность достижения цели. Ключевые слова: геймификация образования, игровые технологии, средства организации образования.

Summary: The effectiveness of gamification is justified as a new method of organizing learning with great pedagogical potential. It is proved that the use of computer games in the educational process, firstly, strengthens the subject's desire to pay stronger and better attention to educational activities, secondly, prolongs loyalty to the task and, ultimately, increases the

likelihood of achieving the goal. Keywords: gamification of education, game technologies, educational organization tools.

Қазіргі бәсекелестікке толы нарық заманында, қоғамнан өз орнын таба білетін, көзі ашық, санасы ояу саналы ұрпақ тәрбиелеу – білім беретін мекемелердің алдында тұрған үлкен міндеттердің бірі болып отыр. Әрине оқыту мен тәрбиені бөліп қарастырмайтынымыз анық... Шығыс халқынан шыққан ұлы ойшыл, әмбебап ғалым, әлемнің екінші ұстазы атанған Әл-Фараби ғұламаның «Тәрбиесіз берілген білім-адамзаттың қас жауы» деген сөзін үнемі басшылыққа ала отырып, білім берудің жан-жақты қырларын құрастыруға тырысып жатырмыз. Қазіргі педагогикалық білім беру әлемінде «Білім беру трендтері» деген термин қолданысқа еніп, оқытудың жаңа форматтарын қырын ашып жатыр. Себебі сапалы білім барлық білім алушыларға қолжетімді болу керек. Алдағы уақытта он жұмыс орнының тоғызы цифрлық дағдылармен қарулануы заман талабы болып отыр, сондықтан 2030 жылдарға қарай технологиялық өзгерістерге сәйкес 1 млрд. адамды қайта даярлауды қажет етеді. Жасанды интеллект адамдарды ауыстыра алмайды, бірақ сол жасанды интеллектіні қолданатындар қолдана алмайтындарды ауыстыруы мүмкін. Жұмыс орындарының 32 пайызы осы цифрландыруға байланысты басқа мазмұнға ие болуы мүмкін. Қазақстандық контекст бойынша демографиялық өзгерістерге байланысты 2030 жылға қарай жұмыс қолының 80 пайызы жастар болуы мүмкін. Білім беру жүйесінің қазіргі таңдағы өзекті мәселелері болып отырған жайт – оқушылардың (білім алушылардың) базалық білімдерінің әлсіз деңгейі. Оқушылардың 50 пайызы функционалдық сауаттылығының минималды деңгейіне де жетпейді (ОЭСР-20). Ал қала мектептері мен ауыл мектептерінің оқушылары арасындағы білім нәтижелерінің айырмашылығы 20 баллға дейін, педагогтардың 42 пайызы өздерінің пәндері бойынша аттестациялық тестен де өте алмаған. Бастауыш мектепте сауаттылық деңгейі неғұрлым төмен болса (PI) соғұрлым орта мектептің(PISA) және жоғары мектептің де нәтижелері төмен болатыны көрініп отыр. Әуелі «Білім беруден – оқытуға» принципінен «Білім беруден – тұлғаның дамуы мен қалыптасуына» принципіне өту маңызды шарт болып отыр. Ұлтаралық ортақ мақсатты бекіту мына міндеттерді шешумен іске аспақ: оқушылардың базалық білімдерінің жалпы деңгейін көтеру, 21 ғасырдың функционалдық сауаттылығы мен дағдыларын дамыту, ұлттық бірегейлікті жүзеге асыру. Жетістікке жетудің негізгі қағидалары:

- Мектептердің автономдылығы және мұғалімдердің академиялық бостандығы;
- Сенімділік мәдениет пен академиялық адалдықтың ілгері жылжуы;
- Әрбір баланың жетістігіне бағытталған алқалық жауапкершілік пен педагогикалық ынтымақтастық.

Осы жоғарыда көрсетілген мақсат-міндеттер мына төмендегі тапсырмаларды орындау барысында шешімін тақпақ:

1. Тең мүмкіндіктерді қалыптастыру;
2. Кадрлық потенциалды дамыту;

3. Білім беру мазмұнын жаңарту;
4. Цифрландыру;
5. Білім беру сапасын бағалау системасын дамыту.

Сондықтан білім беру саласында жүрген аға буындардың өз қызметтеріне басқа көзқараспен қарауды, яғни білімді үнемі жетілдіріп отыру басты талап болып отыр.

Қазіргі таңдағы мұғалімдердің алдында тұрған жауапты міндет – оқушыларға білімді түсінікті тілмен жеткізу, олардың қызығушылығын тудыру. Ал білім берудегі геймификация оқушылардың жаңа білім алуға деген мотивациясын арттыруға жаңа мүмкіндіктер есігін ашады. Әсіресе геймификация жаңа материалдарды игеруде аса тиімдірек. Қазіргі білім берудің мазмұны жаңа мәнге ие болған заманда геймификация әдістерін барлық білім беру жүйелерінде көбірек қолданысқа кіріктіруді қажетсініп отыр.

Геймификация ұғымы алғаш рет 2002 жылы американдық бағдарламашы және өнертапқыш Ник Пеллинг қолданғанмен бұл термин қолданысқа 2010 жылдан кеңінен түсе бастады және адам қызметінің көптеген салаларында (бизнес, персоналды басқару, денсаулық сақтау ұйымдарында, білім беру саласында) және әртүрлілік деңгейіндегі әртүрлі мәселелерді шешудің ерекше әдісін белгілеу үшін қолданылды.

Жалпы геймификацияның дәстүрлі ойындардан қандай айырмашылықтары бар екенін талдап көрелік. Білім беруде ойын технологияларын қолданудың маңыздылығы өте зор, себебі әсіресе бастауыш мектептерде «Оқыту ісі – тынбай әрекетті талап ететін күрделі және күнделікті әрекет болғандықтан, оқушылардан үлкен шыдамдылық пен күш-жігерді талап етеді, сондықтан көбінесе олардың шаршауын тудырады және ойын механикасы оқушылардың мінез-құлқына және оқу нәтижелерінің тиімділігіне, оқушылардың субъективті белсенділігіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Педагогикалық практикадағы ойын және ойын технологиялары — бұл міндеттерге қол жеткізу үшін белгілі бір жағдайлар жасау, ішкі заңдылықтарымен арнайы ойын шындығын модельдеу (рөлдік ойындар, іскерлік ойындар, ұйымдастырушылық және белсенділік ойындары және т. б.). Білім беру технологиясының энциклопедиясы ойынды «мінез-құлықпен өзін-өзі басқаруды дамытатын және жетілдіретін қоғамдық тәжірибені қайта құруға және игеруге бағытталған жағдайлардағы іс-әрекет түрі" деп анықтайды.

Бастауыш сынып оқушыларының негізгі іс-әрекеті оқу болғанмен, ойын әлі де бала өмірінде айрықша орын алатын, маңыздылығын жоймаған іс-әрекет болып табылатынын барлығы біледі. Сондықтан да баланы дамыту және процесінде ойынды тиімді пайдалана білу бұл бастауыш сынып мұғалімінің алдындағы міндеттердің бірі. Ал қазіргі цифрлану өркендеп тұрған қоғамда ойынның формалары да мазмұны да өзгеріске ұшырап отыр. Осы орайда компьютерлік ойындарға тән әдістерді қолдану, бастауыш сынып оқушыларын ынталандыру, қолданбалы міндеттерді шешуге тұрақты қызығушылықты қалыптастыру қалыптастыру мақсатында қолданбалы бағдарламаны пайдалану – бұл геймификацияның басты міндеттері болып табылады. Жалпы ойын және

оның барлық түрі ол балаға түсінікті тіл. Ойын тілі – балаға әрі түсінікті, әрі таныс.

Неліктен геймификация тиімді:

Білім берудегі геймификация өнімділікті арттыру үшін адамдардың бәсекелестік пен жетістікке деген табиғи бейімділігін пайдаланады. Бірақ бұл нейрофизиология тұрғысынан қалай жұмыс істейді?

Ойындар біздің миымызда әртүрлі гормондардың өндірісін белсендіреді:

*Допамин – жетістік гормоны. Ол оқытуда қашан дамиды? Мысалы, адам прогресс барда жұмысты аяқтағанға дейін тек 10% қалғанын көреді. Оқушы өзінің жетістіктеріне қарап, өзінің үлкен жұмыс жасағанын және курсты аяқтауға жақын екенін түсінеді.

*Эндорфин – қуаныш гормоны немесе ауырсынудан құтылу. Бұл адамның ойынға қосылуының басты себебі. Мысалы, орындалған тапсырма үшін балл алған немесе келесі деңгейден өткен кезде оқушы қол жеткізген мақсатына қуанады.

*Серотин – әлеуметтік мәртебе гормоны. Мысалы, ол адам жалпы рейтингте көшбасшы болған кезде немесе 10 күн қатарынан оқығаны үшін марапат алған кезде жасалады.

*Оксиотин – әлеуметтік байланыс гормоны. Мысалы, онлайн-чат арқылы білім алушылар арасында Әлеуметтік байланысты күшейтуге болады. Бұл оқу ақпаратын тікелей оқу платформасында бөлісуге мүмкіндік береді.

Оқу процесін геймификациялау туралы айтатын болсақ, бұл әдетте сабаққа ойын элементтерін қосуды білдіреді. Ойын практикасы оқушылардың мотивациясын арттыру және материалды жақсы меңгеру үшін білімге енгізіледі. Кішкентай кезінде ойын тәжірибесі балаға жаңа ақпаратты органикалық түрде жеткізуге мүмкіндік береді, ал мектепте геймификация әлі де оқуға онша қызығушылық танытпайтын балалармен жұмыс істеудің пайдалы құралы бола алады.

Геймификация әдісін тіпті ересектерге де ұсына аламыз. Оқу процесінде ойындарды пайдалану адамға үйренген ақпаратты тәжірибеде пысықтауға, сондай-ақ өз кәсібінің шеңберінде дағдыларды бекітуге мүмкіндік береді. Кәдімгі жұмыс пен оқу жоспарынан ерекшеленетін ойын жарқын әсер қалдыруы мүмкін және бұл ақпаратты жақсы есте сақтауға ықпал етеді.

Бастауыш мектеп жасында ойын бала үшін қосымша мотивациялық күшейту болып табылады. Білімге деген құштарлық кейбір балалар үшін жеткіліксіз мотивация болуы мүмкін. Бұл жағдайда бастауыш мектепте геймификация балаларды сабақтың тақырыбына тартуға көмектеседі, білімді қол жетімді және қызықты форматта ұсынады.

Ойындар сонымен қатар бастауыш мектеп жасындағы балаларды әлеуметтенудің жаңа мүмкіндіктерін ұсына отырып, одан әрі ынталандырады. Ойындар кезінде сіз жаңа және айқын емес форматта сыныптастарыңызбен қарым-қатынас жасай аласыз, мысалы, командаларға бірігу, әртүрлі рөлдерде өзіңізді сынап көру, тапсырмалар беру және сұраныстарды орындау.

Кез-келген мектеп сабағы, мысалы, Қазақстанның климаттық аймақтарымен танысу сабағы - ойын түрінде берілуі мүмкін. Мүмкіндіктердің бірі-тапсырманың кейіпкерлері мен элементтерін енгізу. Оқушыларға белгілі бір батырмен бірге белгілі бір аймақты іздеу үшін саяхатқа шығуды ұсынуға болады. Білім алушының алдында сабақ материалын пайдалану қажет мәселе туындаған кезде ақпарат жақсы есте қалады. Сонымен қатар, эмоционалды түсті ақпаратты сіңіру оңай, ал ойындар әдетте балаларда эмоционалды реакциялар тудырады.

Мектепте баланың әр түрлі формадағы ақпаратты түсінуді, есте сақтауды және пайдалануды үйренуі керек екенін ұмытпаған жөн, ол одан әрі оқу мен жұмыста кездесетін міндеттерге дайын болуы керек. Мысалы, геймификация көбінесе оқушылардың тәуелсіздігін ынталандырады, оларға оқу материалын өз қарқынымен игеру үшін кеңістік ұсынады. Сонымен қатар, оқытушымен сабақ шеңберінде оқыту баланың әлеуметтік дағдыларын және спикерді қабылдау қабілетін дамытады. Сондықтан ойын және дәстүрлі білім беру форматтары арасындағы тепе-теңдік идеалды нұсқа болып қала береді.

Тамаша ойын сабағы-ізденіс

* Біз балаға сүйкімді және қызықты кейіпкер іздейміз. Егер авторлық құқық мәселелеріне байланысты үшінші тарап кейіпкерін (мысалы, Гарри Поттер) пайдалану мүмкін болмаса, онда сіз өзіңіздің түпнұсқа кейіпкерлеріңізді ойлап таба аласыз.

* Біз оқушының алдына сабақ барысында шешілуі керек мәселені қоямыз. Проблемалық жағдайды баланың біліміне сәйкес келетіндей етіп жас ерекшеліктеріне бейімдеу маңызды, сонымен қатар кішкене қиындық туғызады, шешуге уақыт қажет.

* Біз сабақты кезеңдерге бөлеміз, бұл Баланы біртіндеп мәселені шешуге әкеледі. Тамаша құрал-әр кезеңді аяқтауға арналған шағын марапаттар. Осылайша оқушылар квесттің мақсатын еске түсіре отырып, бастапқы мәселеге оралады.

* Ойынның шарықтау шегі соңғы тапсырма болады. Бұл бұрынғыдан да қиын болуы керек және барлық игерілген балаға сабақ үшін білім алуға жүгіну керек. Бұл кезеңде квестті жеңу үшін жеңу керек теріс зұлым кейіпкерлерді енгізуге болады.

* Финалды мүмкіндігінше түсінікті және нақты тұжырымдау маңызды. Сабақтың соңында баланың толықтығын сезіну үшін сіз оған қандай да бір символдық сыйақы бере аласыз.

Оқытуды геймификациялаудағы танымал қателер

Сіз қызықты сюжетті, бірнеше деңгейлерді және сыйақы тапсырмаларын ойлап таптыңыз, бірақ оқушылардың қатысуы әлі де төмен болып қалды ма? Бұл қателіктер жібермегеніңізге көз жеткізіңіз:

* Шектен тыс көп марапаттар. Егер сіз балаға себепсіз марапаттар мен ұпайлар берсеңіз, олар өз күштерімен оларға лайық емес еді, мұндай белгілер тез құнсызданады. Оқушыларды тек еңбегі үшін атап өтіңіз.

* Ойынға шектен тыс берілу. Көбірек геймификация құралдарын қосу арқылы білім мен дағдыларды үйренудің негізгі мақсатын ұмытып кету мүмкіндігі бар. Сабақ пайдасыз ойын-сауыққа айналмауы керек.

* Ойын өз алдына мақсат болды. Ойын үшін ойнау тиімсіз. Геймификацияға басты назар аудармаңыз. Мысалы, бала жарыстағы жеңісті оқу мақсаты ретінде емес, қосымша бонус ретінде қабылдауы керек. Ойындар сыртқы мотивация болып табылады және ұзақ мерзімді емес. Баланың ішкі мотивациясын қосыңыз-оны не үшін үйренетінін, қандай нәтиже алғысы келетінін тұжырымдауға шақырыңыз.

Қорыта келе, геймификация-оқушыларды оқуға тартудың тамаша тәсілі. Негізі геймификация әдісі ересектер үшін де, балалар үшін де маңызды. Мұғалім бастауыш сынып оқушыларын жақсы нәтижелерге қол жеткізу үшін ынталандыруды қажет ететін әртүрлі әрекеттерге геймификацияны қоса алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Артамонова В. В. XXI ғасырда геймификация тұжырымдамасын дамыту / В. В. Артамонова // Тарихи және әлеуметтік-білім беру ойы. Шығ. № 2 (2). 2018.
2. Игна О. Н. Мұғалімнің кәсіби-әдістемелік дайындығын технологияландырудың тұжырымдамалық негіздері: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Томск, 2014. 42 б.
3. Евплова Е. В. Геймификация оқуға деген ынтаны арттыру құралы ретінде // Одинцов оқулары. М., 2013.
4. Селевко Г. К. Білім беру технологиялары энциклопедиясы: в 2 т. Т. 1. М.: Народное образование, 2005. 556 б. Herger M. Enterprise Gamification. 2012. 5. Кельберер Г. Р. Педагогикалық кадрларды даярлауда ойын принциптерін қолдану перспективалары // Педагогикалық білім және ғылым. 2014. № 4. б. 144–147.

ОӘЖ 37.013

ОЙЫН ӘДІСІНІҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУҒА ӘСЕРІ

Берікхан Ә.Ж., Балғымбай А. Б., Әжібаева Қ. Ж.
«Мирас» университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: Данная статья посвящена теме использования игровых методов в преподавании математики в начальной школе. В ней анализируются преимущества и ограничения игровых методов и их влияние на младших школьников. В статье также рассматриваются возрастные особенности детей начальной школы и их влияние на обучение с использованием игровых технологий. Кроме того, в статье оценивается будущее технологии геймификации в сфере образования, особенно в начальной школе.

Summary: This article is devoted to the topic of using game methods in teaching mathematics in elementary school. It analyzes the advantages and limitations of gaming methods and their impact on younger students. The article also examines the age characteristics of primary school children and their impact on learning using gaming technologies. In addition, the article assesses the future of gamification technology in the field of education, especially in elementary schools.

Бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерін қолдану тиімді білім берудің маңызды аспектісі болып табылады. Ойын әдістері оқушылардың ойлауын белсендіруге ықпал етеді, оқуға деген ынтаны арттырады, шығармашылықты дамытады және оқу материалына қызығушылықты арттырады.

Санау арифметикасы, геометрия элементтері және т.б. сияқты математиканың әртүрлі бөлімдері мен тақырыптарын зерттеуде әртүрлі ойындар мен тапсырмаларды қолдануға болады. Ойындар мен тапсырмаларды пайдалану оқушылар мен мұғалім арасындағы байланысты ынталандыруы мүмкін, сонымен қатар оқушылардың өзара әрекеттесуіне және бір-бірімен ынтымақтастықта болуына көмектеседі.

Жалпы, бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерін қолдану білім берудің тиімділігін едәуір арттырады, оқушыларға негізгі дағдыларды дамытуға және олардың интеллектуалды, эмоционалды және әлеуметтік дамуына ықпал етеді.

Қазіргі уақытта бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерін қолдану танымал және ғылыми негізделген технология болып табылады. Шығармадағы авторлар ойындар мен тапсырмаларды қолдану оқушылардың нәтижелері мен математикадағы үлгерімін едәуір арттыра алатындығын, оқушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал ететіндігін көрсетеді. Жұмыста ойындар мен тапсырмаларды пайдалану оқушылар мен мұғалім арасындағы байланысты ынталандыратыны және сыныптағы ынтымақтастыққа көмектесетіні дәлелденді [1].

Алайда, жұмыста айтылғандай барлық ойындар математиканы оқытуға сәйкес келмейтінін және ойындарды мұқият таңдап, оларды оқушылардың білім деңгейіне қарай қолдануды жоспарлау қажет екенін ескеру қажет. Сондай-ақ, ойындар оқушыларды оқудың өзінен алшақтатпайтындығына және басқа әдістерді алмастырмайтындығына көз жеткізу керек.

Математиканы оқытуда қолданылатын ойындардың бір мысалы-карточкалық ойындар. Бұл оқушыларға дұрыс өрнек алу үшін сандар мен математикалық амалдарды дұрыс ретпен картаға түсіру қажет тапсырмалар болуы мүмкін. Тағы бір мысал – математикалық өрнекті аяқтау үшін оқушыларға сандар мен математикалық таңбалары бар карталарды сәйкестендіру қажет ойындар. Карточкалық ойындарды қосу, азайту, көбейту және бөлу сияқты әртүрлі математикалық амалдарды үйрету үшін пайдалануға болады.

Ойынның тағы бір түрі – «математикалық жарыс». Бұл ойындар сыныпта өткізіледі және оқушылардың командалық жұмысын қамтиды. Әр команда бірдей адамдардан тұрады және санау арифметикасы, геометрия элементтері және т. б. сияқты әртүрлі тақырыптар бойынша математикалық есептерді шешуде бір-бірімен бәсекелеседі.

«Ақпарат жинау» деп аталатын түрге жататын ойындар оқушылар ақпаратты жинау, зерттеу жүргізу және қорытынды жасау үшін математикалық түсініктер мен дағдыларды пайдаланады. «Ақпарат жинау» ойынының бір

мысалы оқушылар әртүрлі жемістер мен көкөністер туралы ақпарат жинау үшін математиканы қолданатын ойын болуы мүмкін. Мысалы, оқушылар алма, апельсин және банан өлшемдерін, сондай-ақ осы жемістердің салмағын өлшей алады, содан кейін оларды жинаған басқа жемістермен салыстыра алады.

Бұл ретте 6 жастан 11 жасқа дейінгі балалардың жас ерекшеліктері бар, оларды бастауыш сыныпта математиканы оқытуда қолдану кезінде ескеру қажет. Балалардың даму нейропсихологиясындағы ойын әдістерін зерттеу көрсеткендей, бұл жаста балалардың ойынға деген ынтасы жоғары және ойынға белсенді қатыса алады. Олар сондай-ақ нақты жағдайдан оңай абстракциялауға және дерексіз ұғымдарды елестетуге қабілетті [2].

Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына математиканы оқытуда ойын элементтерін қолдану әсіресе тиімді болуы мүмкін, өйткені ол оларды математиканы оқуға қызықтырады және ынталандырады, сонымен қатар математикалық дағдыларды қалыптастыруға және дамытуға ықпал етеді. Екінші жағынан, осы жастағы балалардағы ерекшеліктердің бірі-концентрацияның төмен деңгейі. Сондықтан ойындар баланың назарын аудару үшін жеткілікті қысқа және қызықты болуы керек.

1. Айқын артықшылықтарға қарамастан, бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын технологиясын қолдану да белгілі бір тәуекелдерді тудырады және кейбір кемшіліктерге ие. Оларға мыналар жатады:

2. Мұғалімдер мен оқушыларға қолжетімді болуы мүмкін бастауыш сынып үшін арнайы әзірленген сапалы ойындар мен қызметтердің жеткіліксіз саны;

3. Ойын әдістерін қолдану кезінде материалды игеруді бағалау мен бақылаудағы қиындықтар, өйткені ойын материалды игеру елесін бере алады, бірақ әрқашан оқытудың тиімді әдісі бола бермейді;

4. Мұғалімдерді ойын әдістері мен технологияларын қолдануға үйрету қажеттілігі, бұл күрделі және уақытты қажет ететін процесс болуы мүмкін;

5. Оқушылардың жеке ерекшеліктеріне жеткіліксіз назар аудару-ойын әдістері арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін тиімсіз болуы мүмкін;

6. Оқушылардың назарын негізгі дидактикалық материалға аударудың орнына ойын ақпаратын шамадан тыс жүктеу мүмкіндігі.

Бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерінің кемшіліктерін көрсетпеудің бір жолы-оқу процесін дұрыс жоспарлау және ұйымдастыру. Бұл тармақ ойын және ойын емес әдістер арасындағы тепе-теңдікті құруды, сондай-ақ ойындарды жалғыз әдіс емес, оқытуда қосымша құрал ретінде пайдалануды қамтиды. Сондай-ақ, оқушылардың ойынның принциптері мен мақсаттарын түсінуін, тәжірибе мен дағдыларды ойын түрінде емес, ойындардың өздері оқушылардың оқу деңгейіне сәйкес және өзекті болуын қамтамасыз ету маңызды [3].

Осылайша, бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерін қолдану қазіргі уақытта қарқынды дамып келеді және өте перспективалы болып табылады. Ең алдымен, бұл ойындар оқушылардың жоғары мотивациясына қол

жеткізуге мүмкіндік береді, сонымен қатар математиканың әртүрлі салаларын біріктіруге жағдай жасайды.

Болашақта, математиканы оқытудағы ойын әдістері жасанды интеллект және машиналық оқыту сияқты технологиялардың қарқынды дамуының арқасында одан әрі кеңейіп, одан әрі дамиды. Біздің ойымызша, жақын арада оқушыларды жеке ерекшеліктеріне қарай бейімдеу үшін қолданылатын интеллектуалды жүйелердің дамуын күтуге болады. Осылайша, білім деңгейі мен оқу жылдамдығы әртүрлі оқушылар үшін пайдалы болатын жеке оқыту жүзеге асырылады. Сонымен қатар, оқу сабақтарында виртуалды және толықтырылған шындықты пайдалануды кеңейтуді күту керек. Бұл оқушыларға интерактивті және қызықты оқу тәжірибесін ұсынуға, сондай-ақ математиканы қол жетімді және түсінікті етуге мүмкіндік береді [4].

Бастауыш сынып оқушыларының математика сабақтары арқылы танымдық қызығушылықтарын дамытудың өзіндік ерекшеліктері бар. Олар пәнге деген қызығушылықты дамыту кезінде оқушылардың жас ерекшеліктерін, пәннің бағдарламалық мазмұнын, пән тақырыбын ескеру қажет. Бастауыш сыныптағы математика курсы есептерден, геометриялық материалдардан, шамамен танысуға, есептерді шешуге арналған өте үлкен білімді қамтиды. Мұның бәрі балаларға теориялық түрде ғана емес, сонымен қатар практикалық математикалық дағдылар мен дағдыларды дамыту үшін де берілуі керек. Сондықтан балалар дайын білімді игермей, қойылған мәселелерге өз бетінше жауап тауып, сол арқылы белсенді танымдық белсенділікті арттыратындай сабақтарды жоспарлау қажет.

Оқытудың қазіргі заманғы формаларында мұғалім үйренген білімдерін тексеру үшін емес, ең алдымен оқушылардың жаңа білімді өз бетінше игеруі үшін өздік жұмыстарды үнемі ұйымдастырады. Тек төтенше жағдайларда, сынып оқушыларының жеке ерекшеліктерін біле отырып, мұғалім күрделі материалды түсіндіруді ұйымдастырады, балаларға қиын зерттеу жұмыстарын ұйымдастырады. Осы кезеңде де мұғалім сабақта көмекші және кеңесші ретінде әрекет етеді, осылайша жаңа білімді игеру үшін оқушылардың Тәуелсіз ізденісін белсендіреді.

Қорытындылай келе, бастауыш сыныпта математиканы оқытуда ойын әдістерін қолдану пәнді оқуға деген қызығушылықты арттыратын, сондай-ақ оқушылардың ынтасы мен қызығушылығын арттыратын перспективалық бағыт екенін атап өткен жөн. Алайда, максималды нәтижеге жету үшін математика және білім беру мамандары әзірлеген сапалы ойын материалын пайдалану қажет. Сонымен қатар, математиканы оқытуда ойын әдістерін қолданудың тиімділігі мен орындылығын мұқият бағалау және оларды үнемі жетілдіру қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Максимова, Н.В. Игры, игровые формы и методы обучения на уроках математики в начальной школе // Молодежь XXI века: образование, наука, инновации: Материалы X Всероссийской студенческой научно-практической конференции с международным участием. В 4-х частях, Новосибирск, 08-10 декабря 2021 года / Под редакцией

З.В. Бродовской, Е.В. Толокнёвой. – Новосибирск: Новосибирский государственный педагогический университет, 2022. – С. 182-183

2. Шипилова, С.С. Использование игровых технологий в процессе обучения предмету «Математика» // Воспитание и обучение детей младшего возраста. – 2018. – № 7. – С. 208- 209.

3. Виситова Л.С. Инновационные методы преподавания в начальной школе // Образование и воспитание. – 2016. – №1. – С. 16-19.

4. Г.П. Мажибаева, Н.Х. Маметжанова, Л.Ә. Рсалина Білім берудегі цифрлық технологиялар. - Алматы., Дарын, 2022

ОӘЖ 159.9

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ

Беркинбай Б.Қ., Оразалиева С.Н., Әнапия Ж.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются методы работы с одаренными детьми в начальной школе. Внимание уделяется особенностям выявления и поддержки талантливых учеников в раннем возрасте. Описаны основные педагогические подходы, направленные на развитие их способностей, а также способы создания благоприятной учебной среды для всестороннего раскрытия потенциала одаренных детей. Особое внимание уделяется индивидуальному подходу к обучению и развитию творческого мышления у учеников.

Summary: The article discusses methods for working with gifted children in primary school. It focuses on the identification and support of talented students at an early age. The main pedagogical approaches aimed at developing their abilities are described, as well as ways to create a favorable learning environment for the full realization of the potential of gifted children. Special attention is given to an individualized approach to teaching and the development of creative thinking in students.

Дарынды балалармен жұмыс істеу білім беру саласының ерекше маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Әсіресе, бастауыш мектеп кезеңінде бұл балалардың қабілеттерін дұрыс бағыттау және дамыту үлкен маңызға ие. Осы кезеңде балалардың интеллектуалдық және шығармашылық потенциалының дамуы белсенді түрде жүреді. Сондықтан дарынды балалармен тиімді жұмыс істеу үшін арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Бұл мақалада бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу әдістері талқыланады, сонымен қатар дарынды балаларды анықтау және оларды оқытуда тиімді педагогикалық тәсілдер ұсынылады [1].

Дарынды балалармен жұмыс істеу мәселесі әлемнің көптеген елдерінде өзекті болып келеді. Көптеген зерттеулер дарынды балалардың білім беру процесінде ерекше қолдауды қажет ететінін көрсетеді. Бастауыш мектеп кезеңі баланың тұлғалық, шығармашылық және интеллектуалдық дамуының негізі болып табылады. Сондықтан мұғалімдер мен педагогикалық қызметкерлердің басты міндеті – осы дарынды балаларды анықтап, олардың қабілеттерін толықтай дамытуға мүмкіндік беру. Дарынды балаларды анықтаудың бірнеше әдісі бар [2]. Олар, негізінен, психологиялық және педагогикалық бағалау

тәсілдеріне негізделген. Біріншіден, мұғалімдер баланың оқу процесіндегі жетістіктерін бақылау арқылы оның ерекше қабілеттерін байқауы мүмкін. Мысалы, бала белгілі бір пәндерге ерекше қызығушылық танытып, тез меңгеріп, тереңірек білімге ұмтылуы мүмкін. Мұндай балалардың жоғары зейінділігі, есте сақтау қабілеті және ойлау жылдамдығы байқалады. Екіншіден, психологиялық тесттер мен диагностика арқылы балалардың дарындылығын анықтау кеңінен қолданылады. Бұл тесттер балалардың когнитивтік, креативті және зияткерлік қабілеттерін бағалайды.

Бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу барысында ең алдымен жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдістері қолданылады. Бұл әдіс баланың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып, оларға арналған арнайы оқу бағдарламаларын жасауды қамтиды. Әр бала ерекше және оның даму траекториясы өзгеше болуы мүмкін, сондықтан білім беру процесінде осы ерекшеліктерді ескеру маңызды. Мысалы, кейбір дарынды балалар математика немесе жаратылыстану пәндеріне ерекше қабілетті болса, басқалары тіл мен әдебиетке қызығушылық танытады [3]. Мұғалімдер осындай балалармен жұмыс істегенде, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік беруі қажет. Дарынды балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістерінің бірі – дифференциалды оқыту. Бұл әдіс бойынша әр балаға оның қабілеті мен дайындық деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі. Мысалы, математика сабағында дарынды оқушыларға күрделі есептер мен шығармашылық тапсырмалар ұсынылуы мүмкін. Бұл балалардың ойлау қабілетін дамытып, оларды тереңірек білім алуға ынталандырады. Дифференциалды оқыту сонымен қатар балалардың білімге деген қызығушылығын арттырады, себебі олар өз қабілеттеріне сәйкес келетін тапсырмалармен айналысады [4]. Басқа бір тиімді әдіс – жобалық оқыту әдісі. Жобалық оқыту барысында балалар өз қызығушылықтарына сәйкес жобалар жасап, оларды жүзеге асырады. Бұл әдіс балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, сонымен қатар олардың зерттеушілік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Дарынды балалар өздерінің идеяларын іске асырып, нәтижесінде шығармашылық және зерттеушілік жұмысты орындап шығады. Мысалы, оқушыларға табиғаттану немесе қоғамтану пәндері бойынша зерттеу жобаларын ұсыну олардың осы пәндерге деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Дарынды балалармен жұмыс істеу барысында мұғалімдердің рөлі ерекше маңызды. Мұғалімдер балалардың қабілеттерін дұрыс бағытта дамытуға, оларды мотивациялауға және қолдауға міндетті. Осыған байланысты мұғалімдер арнайы дайындық пен біліктілікті қажет етеді. Дарынды балалармен жұмыс істеу үшін мұғалімдер педагогикалық тәсілдер мен технологиялар туралы кең білімге ие болуы тиіс, сондай-ақ балалардың психологиялық және эмоционалдық ерекшеліктерін түсінуі қажет. Балалармен қарым-қатынас барысында мұғалімдер олардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, сенімді және қолдау көрсететін ортаны құруы керек. Білім беру процесінде дарынды балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше назар

аудару қажет. Бұл балалар көбінесе стандартты әдістермен шектеліп қалмай, шығармашылық жолмен ойлау қабілеттерін дамытуды талап етеді. Осыған байланысты сабақ барысында шығармашылық тапсырмалар, рөлдік ойындар және практикалық жұмыстарды қолдану маңызды. Шығармашылық тапсырмалар балалардың ойлау қабілетін кеңейтеді, олардың өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, әдебиет сабағында оқушыларға өз ертегілерін немесе әңгімелерін жазуды ұсыну олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Дарынды балалардың әлеуетін толық жүзеге асыру үшін мектептің сыртындағы іс-шаралар да маңызды рөл атқарады. Олимпиадалар, ғылыми жобалар конкурстары, шығармашылық фестивальдер және басқа да іс-шаралар дарынды балаларға өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл іс-шаралар балалардың өзіне деген сенімін арттырып, олардың білімге деген ынтасын күшейтеді. Сонымен қатар, дарынды балаларды қолдау мақсатында мектептерде арнайы үйірмелер мен секциялар ұйымдастыру тиімді әдіс болып табылады. Мысалы, математика, робототехника, өнер немесе тіл білімі бойынша үйірмелер балалардың қосымша білім алуына және өз қызығушылықтарын тереңдетуге мүмкіндік береді. Шетелдік тәжірибе де дарынды балалармен жұмыс істеу әдістерін дамытуға септігін тигізеді. Мысалы, Финляндияда дарынды балалармен жұмыс істеу арнайы әзірленген бағдарламалар арқылы жүзеге асады. Онда балаларға жеке оқыту жоспарлары жасалып, олардың қабілеттері мен мүдделері ескеріледі. Сонымен қатар, Финляндияда дарынды балаларға арналған арнайы мектептер мен бағдарламалар да бар. Бұл балаларға өз қабілеттерін тереңірек дамытуға мүмкіндік береді.

АҚШ-та дарынды балалармен жұмыс істеу үшін арнайы бағдарлама жасалған. Gifted and Talented Education (GATE) бағдарламасы дарынды балаларды қолдау және дамыту мақсатында енгізілген. Бұл бағдарлама аясында оқушыларға тереңдетілген оқыту мен зерттеу жұмыстары ұсынылады. Сондай-ақ, дарынды балаларға арналған арнайы мектептер мен бағдарламалар да кеңінен қолданылады. АҚШ-тың білім беру жүйесі дарынды балаларды қолдау және оларды қоғамға пайдалы азамат ретінде қалыптастыруға бағытталған. Жапонияда дарынды балалармен жұмыс істеу барысында олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл елде балалардың шығармашылық ойлауын дамытуға арналған арнайы бағдарламалар бар. Жапония мектептерінде оқушыларға өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік беретін жобалық тапсырмалар мен шығармашылық тапсырмалар ұсынылады. Сонымен қатар, дарынды балалардың әлеуетін арттыру мақсатында арнайы олимпиадалар мен байқаулар ұйымдастырылады. Дарынды балалармен жұмыс істеудің нәтижелі болуы үшін ата-аналардың да қолдауы маңызды. Ата-аналар балалардың қабілеттерін дамытуға атсалысып, оларға қажетті мотивация мен қолдау көрсетуі тиіс. Мектеп пен ата-аналар арасындағы тығыз байланыс балалардың білім алу үрдісінде маңызды рөл атқарады. Ата-аналар балалардың оқыту

бағдарламаларына қатысып, олардың дамуын бақылап, мұғалімдермен тығыз жұмыс жасауы керек. Бұл балалардың білім алуына оң әсерін тигізеді және олардың қабілеттерін толықтай ашуға мүмкіндік береді [5].

Қорытындылай келе, бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу ерекше маңызды мәселе болып табылады. Дарынды балалардың қабілеттерін дамыту үшін мұғалімдер мен ата-аналар бірлесе жұмыс істеуі қажет. Сонымен қатар, білім беру процесінде дарынды балаларға арналған арнайы бағдарламалар мен әдістер қолдану олардың зияткерлік және шығармашылық әлеуетін толық жүзеге асыруға көмектеседі. Осылайша, дарынды балалардың болашағы жарқын және олардың қоғамға қосатын үлесі айтарлықтай болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Қасымова, Ж. (2019). Дарынды балалармен жұмыс істеудің педагогикалық әдістері. Алматы: Мектеп баспасы. – 245 б.
2. Сүлейменова, Г. (2020). Бастауыш мектептегі дифференциалды оқыту: Теория және практика. Нұр-Сұлтан: Фолиант. – 310 б.
3. Иванов, А. (2018). Одаренные дети: Психологические аспекты и педагогические подходы. Москва: Просвещение. – 290 с.
4. Петрова, О. (2021). Методы и технологии работы с одаренными детьми в школе. Санкт-Петербург: Питер. – 270 с.
5. Әбдіғали, М. (2021). Шығармашылық ойлау және дарынды балалармен жұмыс істеу әдістері. Астана: Елорда. – 200 б.

ОӘЖ 378.1

ЖОО-ДА ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ БАҒДАРЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМУ

Беркінбай Б.Н.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье рассматривается важность профессиональной ориентации студентов, факторы ее формирования, компоненты и методы развития. Профессиональная ориентация — это процесс принятия решений студентами по выбору профессии, планированию карьеры и социальной интеграции. Формирование профессиональной ориентации зависит от личных, социальных и экономических факторов. В статье анализируются роль профессиональных интересов, способностей и знаний, а также влияние семьи, общества и требований рынка труда. Также представлены методы развития профессиональной ориентации, такие как профессиональные тесты, менторинг и практический опыт. В результате эффективная организация профессиональной ориентации студентов позволяет планировать успешную карьеру, интегрироваться в общество и вносить вклад в экономическое развитие страны.

Summary: This article explores the importance of students' career guidance, the factors influencing its formation, components, and development methods. Career guidance is the process through which students make decisions regarding their choice of profession, career planning, and social integration. The formation of career guidance is influenced by personal, social, and economic factors. The article analyzes the roles of professional interests, abilities, and knowledge, as well as the impact of family, society, and labor market demands. Additionally, methods for

developing career guidance, such as career assessments, mentoring, and practical experience, are presented. Ultimately, effective organization of students' career guidance facilitates successful career planning, social integration, and contributes to the economic development of the country.

Бүгінгі күні әлемдік экономика мен еңбек нарығының қарқынды дамуы жастардың білім алуына, кәсіби біліктіліктерін арттыруына және мансап жолдарын дұрыс таңдауларына үлкен әсер етеді. Жоғары оқу орындары (ЖОО) студенттердің кәсіби бағдарларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бұл процесс студенттердің болашақ мамандықтарына сай дағдыларын, қабілеттерін және мүдделерін анықтауға көмектеседі. Сондықтан, студенттердің кәсіби бағдарларын қалыптастыру мен дамыту тақырыбы қазіргі зерттеу жұмыстарының өзекті мәселелерінің бірі болып табылады [1].

Алдымен, кәсіби бағдарлаудың маңызына тоқталсақ, бүгінгі күні білім алушылардың еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуына мүмкіндік беретін сапалы білім алу, қажетті дағдыларды дамыту, сонымен қатар жеке тұлға ретінде қалыптасуында кәсіби бағдарлаудың рөлі зор. Студенттер өз мүдделерін, қабілеттерін және нарықтық қажеттіліктерді ескере отырып, дұрыс мамандық таңдауға ықпал ететін ақпараттар мен дағдыларға мұқтаж. Сондықтан, ЖОО-да кәсіби бағдарлау жүйесінің тиімділігі студенттердің мансап жолындағы табысына әсер ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Екіншіден, жұмыс берушілердің талаптары да өзгеруде. Заманауи еңбек нарығында тек теориялық біліммен шектелу жеткіліксіз; практикалық тәжірибе, коммуникациялық дағдылар және командада жұмыс істеу қабілеті де маңызды. Студенттердің кәсіби бағдарларын қалыптастыру барысында осы аспектілерді ескеру қажеттілігі туындайды [2]. ЖОО-ның міндеті — студенттерді тек кәсіби біліммен емес, сонымен қатар практикалық дағдылармен қамтамасыз ету. Бұл зерттеу барысында студенттердің еңбек нарығына бейімделу процесі мен кәсіби дамуына әсер ететін факторларды анықтау, сондай-ақ кәсіби бағдарлаудың тиімді әдістерін зерттеу қажет.

Үшіншіден, жастардың өзін-өзі тануы мен әлеуметтену процесі қазіргі қоғамда маңызды мәселе. Студенттердің кәсіби бағдарлау жүйесі оларды өз қабілеттерін, мүдделерін және жеке қасиеттерін түсінуге, сондай-ақ мансаптық таңдауларын саналы түрде жасауға көмектеседі. Зерттеу барысында студенттердің кәсіби бағдарларының қалыптасуына әсер ететін әлеуметтік, экономикалық, мәдени және психологиялық аспектілерді талдау арқылы, университеттердегі кәсіби бағдарлау жүйесін жетілдіру жолдарын анықтауға болады.

Төртіншіден, білім беру жүйесінің өзгеруі мен жаңаруы студенттердің кәсіби бағдарлауын қайта қарауды талап етеді. Жаңа технологиялардың енгізілуі, білім беру әдістемелерінің жаңаруы және экономиканың дамуы студенттердің кәсіби бағдарларын қайтадан бағалауға қажеттілік тудырады. ЖОО-ларда кәсіби бағдарлау бағдарламаларын жаңарту, оларға жаңа технологиялар мен заманауи білім беру әдістерін енгізу — бұл зерттеудің өзекті мәселелері болып табылады [3].

Соңында, студенттердің кәсіби бағдарларын қалыптастыру мен дамыту мәселесін зерттеу арқылы, ЖОО-ның білім беру сапасын жақсартуға, студенттердің еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және еліміздің экономикалық дамуына үлес қосуға мүмкіндік туады. Сондықтан, бұл тақырыптағы зерттеу жұмыстарының нәтижелері білім беру жүйесінде, сондай-ақ еңбек нарығында оң өзгерістерге ықпал етуі мүмкін.

Студенттердің кәсіби бағдары — бұл олардың өз болашағын жоспарлауда, мансаптық таңдау жасауда және еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуда маңызды рөл атқаратын процесс. Жастардың кәсіби бағдары олардың мүдделеріне, қабілеттеріне және әлеуметтік-экономикалық жағдайларға байланысты қалыптасады. Студенттердің кәсіби бағдарына әсер ететін факторларды, оның маңыздылығын және кәсіби бағдарлау жүйесінің негізгі аспектілерін қарастыру арқылы білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруға ықпал етуге болады.

Студенттердің кәсіби бағдары — бұл тек мамандықты таңдау ғана емес, сонымен қатар олардың жеке дамуы мен әлеуметтік интеграциясы үшін де маңызды. Дұрыс кәсіби бағдар жасау студенттердің:

- Мансаптық жоспарларын нақтылауға;
- Бәсекеге қабілеттіліктерін арттыруға;
- Жеке және кәсіби даму үшін қажетті дағдылар мен білімдерді игеруге көмектеседі.

Кәсіби бағдар студенттердің болашақ өмірлерін жоспарлауда, өздерін әлеуметтік ортада табуда, сондай-ақ мансаптық жолдарын дұрыс таңдауда маңызды рөл атқарады.

Студенттердің кәсіби қызығушылықтары — бұл олардың белгілі бір мамандықтарға деген қызығушылықтары мен ықыластары. Кәсіби қызығушылықтар жеке тұлғаның өзіне тән ерекшеліктерімен, әлеуметтік ортасымен және нарықтағы сұраныстармен тығыз байланысты. Олар студенттердің білім алу процесінде, мамандық таңдау кезінде және мансаптық жоспарларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Кәсіби қабілеттер — студенттердің белгілі бір мамандықты игеру үшін қажетті дағдылары мен білімдері. Олар студенттердің оқу процесінде және практикалық тәжірибеде игерілетін білімдер мен дағдылардың жиынтығын білдіреді. Кәсіби қабілеттердің дамуы студенттердің бәсекеге қабілеттілігін арттырады және еңбек нарығында сұранысқа ие маман болып қалыптасуына ықпал етеді [4].

Кәсіби білім — студенттердің мамандық бойынша алған теориялық және практикалық білімдері. Кәсіби білімді қалыптастыру оқу бағдарламалары, курстар, семинарлар, тренингтер және өндірістік практика арқылы жүзеге асырылады. Кәсіби білімнің сапасы студенттердің мансаптық жетістіктеріне тікелей әсер етеді.

Кәсіби бағдарының қалыптасу процесі ерте кезеңнен басталады, яғни студенттердің мектеп жасынан басталады. Бұл кезеңде жастардың қызығушылықтары мен қабілеттері анықталады. Мектепте берілетін пәндер,

қосымша курстар мен секциялар студенттердің болашақ мамандықтарын таңдауда шешуші рөл атқарады [5].

Жоғары оқу орындарында білім алуда студенттердің кәсіби бағдары одан әрі жетіле түседі. Оқу барысында олар өздерінің мүдделеріне сәйкес мамандықты таңдап, кәсіби қабілеттерін дамытуға бағытталған бағдарламалар мен курстарды игереді. Студенттердің тәжірибелік білім алуы, өндірістік практикадан өтуі және кәсіби тренингтерге қатысуы маңызды рөл атқарады.

Студенттер өндірістік тәжірибе мен стажировка барысында мамандықтарын игеріп, өз кәсіби бағдарына нақты тәжірибе қосады. Бұл кезеңде студенттер еңбек нарығында нақты жағдайларды көреді, кәсіпорындардың жұмысын зерттейді және кәсіби дағдыларын практикада қолданады.

Отбасы — студенттердің кәсіби бағдарына әсер ететін маңызды әлеуметтік институт. Ата-аналардың мамандықтары, олардың көзқарастары мен құндылықтары студенттердің мансаптық таңдауына әсер етуі мүмкін. Отбасылық ортада қалыптасқан білім беру дәстүрлері, сонымен қатар кәсіби бағдарлау туралы әңгімелер жастардың кәсіби таңдауына ықпал етеді.

Студенттердің кәсіби бағдарына әсер ететін әлеуметтік факторлар — бұл достар, сыныптастар, мұғалімдер және қоғам. Достар мен сыныптастардың ықпалы, сондай-ақ қоғамдағы жалпы көзқарастар студенттердің мамандықтарын таңдауда маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік ортада қалыптасқан қарым-қатынастар мен стандарттар жастардың кәсіби бағдарын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады.

Елдің экономикалық жағдайы мен еңбек нарығының талаптары студенттердің кәсіби бағдарына тікелей әсер етеді. Экономикалық тұрақтылық, жұмыс орындарының болуы және мамандықтар бойынша сұраныс студенттердің таңдауларын анықтайды. Жастар көбінесе нарықтық қажеттіліктерді ескере отырып, өз болашағын жоспарлайды.

Жоғары оқу орындарында кәсіби бағдарлау бағдарламаларын енгізу студенттердің кәсіби бағдарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мұндай бағдарламалар студенттерге әр түрлі мамандықтар туралы ақпарат беріп, олардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес таңдау жасауға көмектеседі.

Кәсіби тесттер мен тренингтер студенттердің кәсіби бағдарын анықтауға және дамытуға арналған құралдар болып табылады. Олар жастардың өз мүдделерін, қабілеттерін бағалауға, сондай-ақ нарықтағы талаптарды түсінуге мүмкіндік береді.

Менторинг жүйесі студенттерге тәжірибелі мамандармен байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Менторлар студенттерге кәсіби дамуда, мансаптық жоспарлауда және еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуда кеңес береді.

Студенттердің кәсіби бағдары — бұл олардың болашағын жоспарлауда, мансаптық таңдауда және әлеуметтік интеграциясында маңызды рөл атқаратын процесс. Кәсіби бағдарына әсер ететін факторларды, оның компоненттерін, қалыптасу кезеңдерін және кәсіби бағдарлаудың жүйесін зерттеу студенттердің

білім беру жүйесінде және еңбек нарығында табысты болуына ықпал етеді. Жастардың кәсіби бағдарының қалыптасу процесін тиімді ұйымдастыру арқылы біз еліміздің экономикалық дамуына, әлеуметтік тұрақтылығына және жастардың жеке жетістіктеріне үлес қоса аламыз.

Студенттердің кәсіби бағдарлары — бұл білім алушылардың болашақ мансаптарын жоспарлауда, мамандық таңдауда және жеке дамуында маңызды рөл атқаратын процесс. Заманауи әлемде жастардың кәсіби бағытының қалыптасуы ерекше мәнге ие, себебі еңбек нарығының талаптары, қоғамның динамикасы және технологиялық өзгерістер студенттердің мамандық таңдауына әсер етеді.

Кәсіби бағдарлар жеке, әлеуметтік және экономикалық факторлардың әсерімен қалыптасады. Жеке мүдделер мен қабілеттер, отбасы, әлеуметтік орта, білім беру жүйесі және еңбек нарығындағы жағдайлар студенттердің кәсіби таңдауларына тікелей ықпал етеді. Мысалы, отбасының дәстүрлері мен көзқарастары, достардың әсері, сондай-ақ қоғамдағы жұмыс орнының сұраныстары студенттердің таңдауларына айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан, кәсіби бағдарды дұрыс ұйымдастыру — білім беру жүйесінің тиімділігін арттыру және жастардың еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуына ықпал ету үшін маңызды. Кәсіби бағдарлардың қалыптасуы — бұл күрделі процесс, онда студенттер өз қабілеттері мен мүдделерін ескере отырып, мамандықтарды таңдайды. Осы тұрғыдан алғанда, кәсіби қызығушылықтар мен қабілеттердің зерттелуі, сондай-ақ оларды дамытуға арналған бағдарламалардың әзірленуі маңызды. Жоғары оқу орындарында кәсіби бағдарлаудың жүйесін ұйымдастыру, кәсіби тесттер мен тренингтерді өткізу, менторинг және тәжірибелік білім беру — студенттердің кәсіби дағдыларын дамытуда тиімді құралдар болып табылады.

Сонымен қатар, студенттердің кәсіби бағдарының жетілдірілуі үшін әртүрлі әдістер мен құралдарды қолдану қажет. Мысалы, кәсіби тесттер мен сауалнамалар арқылы жастардың мүдделері мен қабілеттері анықталып, оларды сәйкес мамандықтарға бағыттауға мүмкіндік береді. Менторинг жүйесі студенттер мен тәжірибелі мамандар арасындағы байланысты нығайтып, кәсіби даму мен мансаптық жоспарлауда көмектеседі. Тәжірибелік оқыту — өндірістік практика мен стажировка — студенттерге нақты жұмыс жағдайларында тәжірибе жинақтап, өздерінің кәсіби дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Студенттердің кәсіби бағдарларын тиімді қалыптастыру қоғамның экономикалық дамуына, әлеуметтік тұрақтылығына және жастардың жеке жетістіктеріне оң әсер етеді. Қазіргі таңда жұмыс күшінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін кәсіби бағдарлау процесін дамыту аса маңызды. Жастардың кәсіби таңдауларына, мансаптық жоспарларына және қоғамда өз орындарын табуларына ықпал ету арқылы біз еліміздің болашағына инвестиция саламыз.

Қорыта келгенде, студенттердің кәсіби бағдарларын қалыптастыру — бұл көп деңгейлі, жүйелі процесс, оған барлық мүдделі тараптардың, соның ішінде білім беру ұйымдарының, отбасылардың, қоғамның және мемлекеттік

институттардың қатысуы қажет. Тиімді кәсіби бағдарлау жүйесін құру арқылы біз жастардың әлеуетін толық ашып, олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыра аламыз. Еліміздің болашағы үшін жастардың кәсіби бағдарының дұрыс қалыптасуы — біздің ортақ міндетіміз.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ковальчук, И. А. Профессиональная ориентация молодежи: теория и практика / И. А. Ковальчук. — Москва: Издательство «Образование», 2020. — 250 с.
2. Михайлов, А. В. Основы карьерного консультирования / А. В. Михайлов. — Санкт-Петербург: Питер, 2019. — 180 с.
3. Исаева, Л. В. Психология профессионального выбора: учебное пособие / Л. В. Исаева. — Екатеринбург: Урал. ун-т, 2021. — 220 с.
4. Тихомирова, Н. П. Современные подходы к профессиональной ориентации студентов / Н. П. Тихомирова, О. С. Петрова. — Казань: Казанский университет, 2018. — 145 с.
5. Овчинников, С. В. Краткий словарь по профессиональной ориентации / С. В. Овчинников. — Новосибирск: Наука, 2017. — 90 с.

УДК 37.01

**СОВРЕМЕННЫЕ ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКЕ МАТЕМАТИКИ В
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ**

Бобоева Сагдиана

Научный руководитель: ст.преп. Бахритдинова Д.

Шахрисабзский Государственный педагогический Институт, г. Шахрисабз,
Узбекистан

Түйін: Мақалада бастауыш мектепте математиканы оқытуда қолданылатын заманауи ойын технологиялары қарастырылған. Ойын әдістерінің түрлері, оларды қолданудың артықшылықтары, сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларындағы математикалық ұғымдарды мотивациялау мен түсінуге әсері сипатталған. Тиімді ойын тәжірибесінің мысалдары және олардың оқу процесіне әсері келтірілген.

Summary: The article discusses modern gaming technologies used in teaching mathematics in elementary school. The types of game methods, the advantages of their use, as well as the impact on motivation and understanding of mathematical concepts in younger schoolchildren are described. Examples of effective gaming practices and their impact on the learning process are given.

Современные методы обучения требуют от педагогов использования новых подходов, которые стимулируют интерес и активное участие учеников в учебном процессе. Одним из таких подходов является внедрение игровых технологий в образовательный процесс. На уроках математики игры способствуют формированию устойчивых знаний и навыков, развивают логическое мышление и навыки решения задач. Особенно актуально использование игровых технологий в начальной школе, когда у детей только формируются базовые математические представления и интерес к учебной деятельности.

Основные виды игровых технологий в обучении математике. Дидактические игры — это специально разработанные задания и упражнения, которые направлены на освоение и закрепление математических навыков в увлекательной и доступной для детей форме. Такие игры способствуют развитию внимания, памяти, логического мышления и навыков счета у младших школьников. В дидактических играх для младших классов обычно используются карточки, кубики, наборы с цифрами и математическими знаками, которые помогают детям визуализировать задачи и находить решения. Дидактические игры предполагают применение специальных задач и упражнений в игровой форме, направленных на развитие математических навыков. К таким играм можно отнести головоломки, кроссворды, числовые лото, математические загадки, которые развивают у детей интерес к математике и помогают закрепить пройденный материал.

Компьютерные и цифровые игры. В эпоху цифровых технологий использование интерактивных приложений и онлайн-игр становится важной частью учебного процесса. Такие приложения предлагают интерактивные задания, где дети решают задачи, получают мгновенную обратную связь, награды и тем самым чувствуют прогресс и мотивируются. Примеры таких приложений: "Математика в джунглях", "Считай и играй", "Математическая ферма" [1].

Компьютерные и цифровые игры предоставляют учителям инновационные инструменты для обучения математике в начальных классах. Такие игры интегрируют мультимедийные элементы, визуальные эффекты и интерактивные задачи, делая процесс обучения более увлекательным и доступным. Ученики могут выполнять математические задания в формате квестов, головоломок, викторин и развивающих мини-игр, которые помогают освоить сложение, вычитание, умножение, деление и основы геометрии.

Использование компьютерных и цифровых игр в обучении позволяет ученикам работать в своём темпе, получать мгновенную обратную связь и испытывать чувство достижений через систему наград и баллов. Программы могут подстраиваться под уровень подготовки ученика, что особенно полезно в смешанных классах, где навыки учеников могут существенно различаться.

Сюжетные ролевые игры. В этом формате дети участвуют в игре, где разворачивается история с математическим содержанием. Ученики становятся персонажами, которым необходимо решать математические задачи, чтобы пройти определённый этап игры. Это может быть путешествие по "математической стране", поиск "кладов" с задачами, которые требуют решения для перехода к следующему этапу. Сюжетные ролевые игры помогают связать математику с реальной жизнью, сделать её более понятной и интересной. Такой подход делает процесс обучения динамичным и увлекательным, а также помогает снять страх перед сложными темами, улучшая усвоение материала. Этот подход помогает развивать математическое мышление, навыки логики и анализа, а также повышает мотивацию к изучению предмета [2].

Настольные математические игры. Настольные игры с математическими элементами позволяют детям активно участвовать в процессе обучения, используя различные стратегии. Например, игры с кубиками, карты с числами, арифметические домино. Такие игры развивают у детей понимание числовых последовательностей и помогают осваивать базовые арифметические действия.

Среди популярных настольных математических игр можно выделить такие, как "Сет", где нужно находить логические связи между карточками, "Математическое домино", которое развивает навыки сложения, вычитания и умножения, и "Катан", где для успеха в игре требуется умение считать и планировать ресурсы. Многие игры, такие как "Руммикуб" или "Монополия", содержат элементы, требующие простых математических операций, что позволяет закрепить базовые навыки [3].

Игры на свежем воздухе. Игры на свежем воздухе — отличный способ сочетать физическую активность и обучение математике. Они помогают развивать логическое мышление, внимание и способность к решению задач. Вот несколько идей для игр на улице, в которых можно применять математические навыки [4]:

— Математический квест. Участники делятся на команды и выполняют задания, которые включают различные математические задачи. Например, находят и решают уравнения, решают ребусы, вычисляют площади объектов или ищут определенные числа в заданных пределах. Каждое правильно выполненное задание дает подсказку для следующего этапа квеста.

— Числовая эстафета. Дети стоят в линию, и ведущий называет задачу. Например, "Сколько будет $12 + 15$?" или "Какая разница между 50 и 23?". Тот, кто отвечает правильно, может бежать к следующему этапу эстафеты. Побеждает команда, которая быстрее всех выполнит задания.

— Геометрический поиск. На территории заранее размечают различные геометрические фигуры — круги, треугольники, квадраты и прямоугольники. Участники игры должны найти определенные фигуры, посчитать их площадь или периметр (в зависимости от возраста участников), а также решить задачи, связанные с размерами.

Преимущества использования игровых технологий

— Повышение мотивации. Игры создают атмосферу соревнования и интереса, что помогает детям сосредоточиться и активнее участвовать в уроках. Благодаря этому повышается мотивация к изучению математики, ведь игры воспринимаются не как сложное задание, а как развлечение.

— Закрепление пройденного материала. Повторение и закрепление материала в игровой форме способствует лучшему запоминанию и пониманию пройденных тем. Через игровые задания ученики практикуют навыки и решают задачи, которые помогают им усвоить основные математические концепции.

— Развитие логического мышления. Математические игры способствуют развитию логического мышления и способности к анализу. Например, в головоломках и задачах на поиск числовых закономерностей детям приходится искать логику и причины, что развивает аналитические навыки.

— Умение работать в команде. Групповые игры помогают детям развивать навыки работы в команде, учат слушать и договариваться, помогать друг другу. Это особенно важно в начальных классах, где формируются базовые коммуникативные навыки.

Примеры использования игровых технологий на уроке математики

— Игра "Математическое лото". Учитель раздает карточки с числами и задачами на сложение и вычитание. Дети решают задачи и закрывают соответствующие ответы на своих карточках. Игра учит быстрому счёту и помогает закрепить знания по арифметике.

— Приложение "Математическая ферма". В этом приложении ученики решают задачи, чтобы вырастить "математическую ферму". За каждое правильно решённое задание ученики получают очки, которые позволяют им развивать свою виртуальную ферму. Эта игра помогает детям закреплять базовые навыки сложения и вычитания.

— Ролевая игра "Путешествие по математическому королевству". На каждом "острове" дети решают задачи, чтобы продвинуться дальше. Решая задачи на счёт и сравнение величин, они находят "ключи", которые помогают пройти в следующее "королевство".

— Настольная игра "Арифметическое домино". Дети раскладывают костяшки с примерами на сложение и вычитание так, чтобы они совпадали с правильными ответами. Эта игра помогает детям развивать навыки сложения, вычитания и запоминания числовых значений.

Использование игровых технологий на уроках математики в начальной школе показывает высокую эффективность и положительное влияние на обучение. Игры помогают детям усваивать материал быстрее и глубже, делают процесс обучения интересным и интерактивным. Современные игровые технологии помогают не только развивать базовые математические навыки, но и формируют интерес к предмету, развивают логическое мышление и навыки командной работы. Внедрение игровых элементов в учебный процесс открывает новые возможности для повышения уровня математической подготовки и мотивации младших школьников к изучению математики.

Список использованной литературы:

1. Горнобатова Н.Н. «О применении игровых технологий на уроке математики».
2. Коломеец И.С.-учебное пособие «Игровые технологии в обучении: математические игры и головоломки в начальной и средней школе».
3. Кузьминых Е.Ю. «Игровые технологии на уроках математики».
4. Симонова Е.В.- учебное пособие «Дидактические игры на уроках математики в начальной школе».

ВОЗДЕЙСТВИЕ АРТ-ТЕРАПИИ НА УРОВЕНЬ ТРЕВОЖНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Болат А.А., Бегимова М.М.
Каспийский Общественный Университет,
г. Алматы

Түйін: мақалада мазасыздықтың жалпы қабылданған анықтамасы және мектеп жасына дейінгі балалардағы пайда болуы, оның пайда болу себебі сипатталған. Шешімдер арт-терапия арқылы ұсынылады. Арт-терапия – балалардың өз ойлары мен эмоцияларын білдірудің ең жақсы тәсілі. Техниканың әртүрлілігі.

Кілт сөздер: мазасыздық, стресстік жағдай,, қорқыныш, эмоционалдық күй, арт-терапия.

Summary: the article describes the generally accepted definition of anxiety, and the appearance in preschool children, the reason for the appearance. Solutions through art therapy are proposed. Art therapy as the best way for children to express their thoughts and emotions. A variety of techniques.

Keywords: anxiety, stressful situation, anxiety, fear, emotional state, art therapy.

Понятие «тревожность» не имеет четкого и универсально принятого определения. Существует множество точек зрения и толкований этого понятия. В частности, в немецком языке выделяют два понятия: “страх” и “беспокойство”. Немецкие психологи ассоциируют беспокойство с терминами “Angst” и “anxiety”, в то время как английское слово “fear” переводится как “Furcht”. Таким образом, можно рассматривать беспокойство как неосознанный страх с проявлением тревоги или боязни. Более точное определение этого термина было дано только в XIX веке. Изначально он считался сходным с другими понятиями. Неопределенность в интерпретации термина в психологических исследованиях возникла из-за его множества значений. Это привело к идее о тревожности как “промежуточном факторе” или временном состоянии ума при стрессовых ситуациях [1].

Зигмунд Фрейд первым обратил внимание на тревожность как на временное состояние и как устойчивую черту личности. В своих ранних работах он утверждал, что конфликт между Эго и либидо является причиной вытеснения и соответственно вызывает тревогу. Позднее он изменил свое мнение и пришел к выводу, что тревога возникает вследствие подавления чего-либо в себе. Фрейд выделил два вида тревоги: “первичная” и “сигнальная”. Внезапное появление первичной тревоги происходит в ответ на неожиданную ситуацию, в то время как сигнальная тревога означает способность человека распознавать признаки приближающейся опасности и принимать защитные меры. Таким образом, Фрейд впервые разделил тревожность на кратковременное эмоциональное состояние и устойчивую тенденцию личности к восприятию потенциальной угрозы.

При изучении тревожности и беспокойства разными авторами необходимо учитывать ряд факторов [2]. Во-первых, это статус: состояние или

черта личности. Во-вторых, сфера проявления: общая (постоянная) или ситуативная (конкретная). В-третьих, происхождение: личностная (внутренняя) или реактивная (на внешний стимул). Наиболее разработанным является соотношение «состояние» и «черта», согласно которому тревога представляет собой эмоциональное состояние, связанное с предчувствием угрозы или опасности.

Некоторые исследователи подчеркивают, что эта опасность может быть неявной и неопределенной (З. Фрейд, А. Фрейд, К. Хорни, В.С. Мерлин, Ф.Б. Березин). Угроза может исходить как из внешней среды, так и из внутренних конфликтов личности. Существует и альтернативная точка зрения, в которой страх рассматривается как реакция на угрозу биологическому существованию человека, при этом опасности подвергаются его ценностные ориентации, самоощущение и социальный статус [3].

Лица с высоким уровнем личностной тревожности испытывают страх, неопределенное чувство угрозы, воспринимают любое событие, помимо значения, как или подтверждение своих опасений, или их фактор. В этом состоянии дети часто испытывают подавленное настроение, ощущение опасности. Глухое смятение, они воспринимают окружающих враждебными. Эти состояния могут усиливаться и подтверждаться, а их прогресс может приводить к формированию низкой самооценки и пессимизма [4].

Существуют многочисленные исследования, посвященные тревожности и ее связи с развитием неврозов и другими инфантильными неврозами, а также психосоматическими заболеваниями, в том числе у детей дошкольного возраста [5,6]. Тревога рассматривается как временное состояние, сопутствующий социальных потребностей [7]. Кроме того, тревога может быть признаком личностных особенностей. Несмотря на разделение в мнениях, многие исследователи сходятся во мнении, что эмоциональные расстройства и переживание негативных ситуаций могут повлиять на здоровье ребенка. Они способствуют формированию специфических личностных характеристик и психических отклонений, выступая фактором риска. Хотя тревога не является единственной причиной нарушений поведения и психического здоровья, она часто связана с проблемами, с которыми обращаются к психологам, а также с нарушениями, препятствующими обучению и воспитанию [8].

В последние годы наблюдается растущий интерес к психогенезу и роли тревожных расстройств у детей и подростков на разных стадиях развития психики и формирования личности. Исследования показывают, что от 10% до 20% несовершеннолетних страдают от тревоги и от разных симптомов (Ю.В. Ковалев, Ю.А. Попов, Ю.В. Попов, В.Г. Ротштейн, О.Л. Савостьянова, Л.С. Чутко) [9,10]. Доказано также влияние тревоги на учебную успеваемость (А.В. Микляева, А.М. Прихожан, Л.А. Регуш) и социальную адаптацию (В.П. Панферов, И.В. Старшина) [9,10].

В советской психологии исследования тревожности у детей и подростков проводятся довольно редко, несмотря на важность темы. Однако изучение динамики тревожности в дошкольном возрасте достаточно распространено,

хотя большинство исследований сосредоточено на конкретных возрастных периодах [11].

Тревога представляет собой сложное состояние, характеризующееся как психическими, так и соматическими явлениями, а также перевозбуждением. Психические проявления варьируются от напряжения до страха и паники. В когнитивном аспекте тревога связана с трудностями выбора действий в конкретной ситуации и неуверенностью в будущем. К ним относятся беспокойное поведение, страх, предчувствие беды и неспособность справиться с различными обстоятельствами. С тревогой также связан гнев, низкий уровень которого может привести к снижению тревоги. Временное депрессивное состояние может возникнуть, когда человек теряет уверенность в способности контролировать свою тревогу. Соматические проявления тревоги можно разделить на мышечные и вегетативные.

Мышечные ощущения меняются от легкого напряжения до тремора, спазмов и мышечной слабости. Общее мышечное напряжение демонстрирует уровень центрального возбуждения. Однако не все группы мышц реагируют на тревогу одинаково; чаще всего перенапряжение мышц головы, шеи и плеч вызывает дискомфорт и болезненные ощущения в этих областях [8,12]. В детском возрасте, когда еще не сформулированы способы справления со стрессом, длительная тревога может препятствовать формированию нормального поведения и стать причиной дезорганизации психической деятельности [13].

В настоящее время термин «психологическая коррекция» активно используется в практике работы как школ, так и дошкольных учреждений. Основным методом коррекционной работы по формированию орудий опосредствования тревоги и страхов у детей является арт-терапия. Этот метод, основанный на изобразительном искусстве, помогает раскрыть личность [11,14].

Творческая деятельность ребенка является важным элементом его развития. Для детей важен не только конечный результат, но и сам процесс рисования. Они не задумываются о результате, а получают удовлетворение от процесса, что делает его своего рода терапией [15].

Экспрессивная терапия охватывает широкий класс явлений, включая арт-терапию и другие развивающиеся направления. Например, драматерапия использует театр и ролевые игры, музыкальная терапия основана на музыке, а библиотерапия включает сочинение и чтение книг с элементами творческого подхода. Также развиваются интегративные арт-формы (арт-драма и т.д.) [16].

Арт-терапия представляет собой метод психотерапии, использующий художественное выражение для помощи людям в преодолении эмоциональных и психологических трудностей. Этот метод основывается на том, что творчество и художественные навыки могут служить средством самовыражения, что, в свою очередь, способствует снижению уровня тревожности.

Дети дошкольного возраста часто испытывают тревожность в ответ на изменения в окружающей среде, такие как начало посещения детского сада, разделение с родителями или изменения в семейной ситуации. Эти изменения могут вызывать страх и неуверенность, что негативно сказывается на их эмоциональном состоянии и способности взаимодействовать с окружающим миром. Арт-терапия предоставляет детям возможность выразить свои чувства и переживания в безопасной и непринужденной обстановке, что способствует их эмоциональному облегчению.

Ключевой аспект арт-терапии заключается в том, что она не требует от ребенка особых художественных навыков. Процесс создания искусства сам по себе имеет значение и позволяет детям визуализировать свои эмоции. Например, рисование, лепка или работа с другими материалами помогают детям материализовать свои страхи и тревоги, что является первым шагом к их осознанию и преодолению. Использование ярких цветов и форм позволяет детям свободно выражать свои чувства, что углубляет их самопонимание. Арт-терапия представляет собой совокупность методов психотерапии, использующих творческие виды деятельности для диагностики и коррекции психологических состояний. Рассмотрим основные направления:

1. **Изотерапия:** Этот метод включает в себя изобразительную деятельность, такую как рисование. Изотерапия применяется для коррекции невротических расстройств, психосоматических проявлений у детей и подростков, испытывающих трудности в обучении и социальной адаптации, а также при семейных конфликтах.

2. **Сказкотерапия:** Этот метод использует сказки для развития творческого потенциала и самореализации через творчество. Сказкотерапия расширяет сознание, улучшает взаимодействие с окружающим миром.

3. **Музыкотерапия:** В этом методе звуки и музыка используются как лечебное средство под контролем арт-терапевта. Музыкотерапия включает в себя прослушивание музыки, импровизацию с помощью голоса и музыкальных инструментов, а также использование фантазии.

4. **Танцевальная терапия:** Этот метод представляет собой психотерапевтическое применение танца и движений для интеграции эмоций и физического состояния человека. Танцевальная терапия применяется при работе с людьми, имеющими эмоциональные нарушения, трудности в общении и межличностных отношениях.

5. **Игровая терапия:** Психолог использует игру как инструмент коррекции, оказывающий положительное влияние на развитие и состояние людей. Игровая терапия способствует установлению близких отношений между участниками группового процесса, снимает напряжение, повышает самооценку и помогает поверить в свои силы.

6. **Фототерапия:** Этот метод основан на использовании фотографии для решения различных проблем клиента и развития комфортного самочувствия. Фототерапия включает в себя создание и восприятие фотографических образов и объектов, последующее обсуждение и различные виды творчества[17].

Использование арт-терапевтических техник даёт детям возможность выразить свои мысли, чувства и настроение через творческий процесс.

Исследования показывают, что арт-терапия может значительно снизить уровень тревожности у детей дошкольного возраста. Например, в одном из исследований было выявлено, что дети, участвующие в арт-терапевтических сессиях, демонстрируют значительное улучшение в эмоциональном состоянии, а также в навыках социального взаимодействия.

Для успешной реализации арт-терапии важно учитывать индивидуальные особенности и потребности каждого ребенка. Профессиональный арт-терапевт должен быть внимательно настроен на чувства и переживания ребенка, создавая безопасную и доверительную атмосферу. Это позволяет детям открыться и активно участвовать в процессе арт-терапии.

В заключение, арт-терапия является эффективным методом работы с тревожностью детей дошкольного возраста. Она не только позволяет детям выразить свои переживания, но и способствует их эмоциональному развитию, улучшению коммуникативных навыков и построению здоровых отношений. В условиях современного общества, где уровень стресса и тревожности возрастает, арт-терапия может стать незаменимым инструментом в поддержке психоэмоционального здоровья маленьких детей.

Список использованной литературы:

1. Тревога и тревожность. Хрестоматия. Сост. Астапов В.М., СПб.: Питер, 2001. – 296с
2. Фромм Э. Человек для себя. Мн.: Изд. В.П.Ильин, 1997. – 253с.
3. Прихожан, А.М. Причины, профилактика и преодоление тревожности / А.М. Прихожан // Психологическая наука и образование. - 2009. - № 2. - С. 12-14.
4. Северный А.А., Толстых Н.Н. Тревога // Справочник по психологии и психиатрии детского и Ans подросткового возраста. – СПб.: Питер, 1999. – 518с.
5. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2007. – 720 с.
6. Выготский, Л.С. Психология развития ребенка / Л.С. Выготский. - М.: Эксмо, 2005.- 507 с.
7. Выготский, Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. / Гл. ред. А.В. Запорожец. М. : Педагогика, 1982. - Т.
8. М. В. Ломоносова. Факультет психологии. Словарь. / Л.С Выготский; Под редакцией А. А. Леонтьева Авторский коллектив: Е.Н. Высоцкая, А.А. Леонтьев, Ю.В. Новожилова, А.В. Степаносова, Ю.А. Стороженко, Л.Требунская, И.С. Уточкин, С.Г. Чернацкий, В.Ю. Шевяхова, В.Ю. Штратникова. – М.: 2007.- 117 с.
9. Арт-терапия / ред.-сост. А.И. Копытин. — СПб., 2001.
10. Ермолаева, М.В. Практическая психология детского творчества / Ермолаева М.В. - М.: МПСИ, 2011. – 160 с.
11. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Формы и методы работы со сказками. / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева. СПб.: "Речь", 2008. – 350 с.
12. Карабанова, О.А. Игра в коррекции психического развития ребенка. Учебное пособие. / О.А. Карабанова. - М.: РПА, 2010. – 191 с.
13. Божович, Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. (Психологическое исследование). / Л.И. Божович - М.: Просвещение, 1968. – 464 с.

14. Клепач Ю.В. Психологическая природа и психокоррекция тревожности у старшеклассников. Дисс... канд. психол. наук, Воронеж, 2002. – 196с.
15. Захаров, А.И. Предупреждение отклонений в поведении ребенка. / А. И. Захаров. - СПб.: Союз, 1997.-224 с.
16. Рудестам К. Групповая психотерапия. — СПб.: Питер, 2000.
17. Копытин А.И., Свистовская Е.Е. Арт-терапия детей и подростков. М.: «Когито-Центр», 2007. – 197 с.

ОӘЖ 159.9

ОЙЫН АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАМУ

Болғанбай Г.М., Дауылбай Ә.Т., Серікбек Ш.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается роль игр в интеллектуальном развитии детей школьного возраста. Подчеркивается, что игровые методы обучения способствуют формированию критического мышления, креативности и навыков решения проблем. Обсуждаются различные виды игр — настольные, ролевые, цифровые и образовательные — и их влияние на когнитивные процессы, такие как внимание, память и восприятие. Анализируются практические примеры использования игр в учебном процессе, а также их эффективность в мотивации учащихся и создании позитивной учебной атмосферы.

Summary: The article examines the role of games in the intellectual development of school-age children. It is emphasized that game-based learning methods contribute to the formation of critical thinking, creativity and problem-solving skills. Various types of games are discussed — board games, role—playing games, digital games, and educational games - and their impact on cognitive processes such as attention, memory, and perception. Practical examples of the use of games in the educational process are analyzed, as well as their effectiveness in motivating students and creating a positive learning atmosphere.

Қазіргі мектеп жағдайында оқушылардың интеллектуалды даму проблемасы басым мәнге ие болады. Бұл проблемаға назар аудару қазіргі өмір жағдайларына байланысты.

Интеллектуалды даму кез-келген адам қызметінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде әрекет етеді. Қарым-қатынасқа, оқуға, жұмысқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін адам әлемді қабылдауы, қызметтің әртүрлі компоненттеріне назар аударуы, не істеу керектігін елестетуі, есте сақтауы, ойлануы керек. Сондықтан адамның зияткерлік қабілеттері іс-әрекетте дамиды және олар белгілі бір қызмет түрлерін білдіреді.

Ақыл-ойдың әртүрлі қасиеттерін қалыптастырудың жоғары деңгейі бар адамға бағдарлану мұғалімдерді білім беру процесін жаңарту жолдарын үнемі іздеуге, сонымен қатар оқушылардың ителлект әлеуетін толық ашуға және дамытуға қажетті психологиялық-педагогикалық және ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайларды анықтауға және жасауға итермелейді.

Балалармен педагогикалық жұмысты бастағанда, ең алдымен, балаға табиғаттан не берілетінін және қоршаған ортаның әсерінен не алынатынын түсіну керек.

Адамның бейімділігін дамыту, оларды қабілеттерге айналдыру – білім мен зияткерлік процестерді дамытусыз шешуге болмайтын оқыту мен тәрбиелеудің міндеттерінің бірі.

Кіші мектеп жасы қарқынды интеллектуалды дамумен сипатталады. Осы кезеңде барлық психикалық процестердің дамуы және баланың оқу іс-әрекеті барысында болатын өз өзгерістері туралы хабардар болуы жүреді.

Әр түрлі психологиялық және педагогикалық көздерде «интеллект» ұғымы әртүрлі жолмен ашылады.

Д. Векслер интеллект арқылы жинақталған тәжірибе мен білімді қолдана отырып, күштермен, өмірлік жағдайлармен сәтті өлшеу қабілетін түсінеді. Яғни, ол ақыл-ойды адамның қоршаған ортаға бейімделу қабілеті ретінде қарастырады.

Психолог И. А. Домашенко: «Интеллект - бұл адамның білім мен тәжірибені игеруге және қолдануға, сондай-ақ проблемалық жағдайларда ақылға қонымды мінез-құлыққа дайындығын анықтайтын жалпы танымдық қабілет».

Сонымен, интеллект - бұл адамның психикалық белсенділігін қамтамасыз ететін жеке қасиеттердің жиынтығы. Өз кезегінде ол сипатталады [1]:

- эрудициямен: ғылым мен өнер саласындағы білім сомасымен;
- ойлау операцияларына қабілеті: талдау, синтездеу, олардың туындылары: шығармашылық және абстракциялау;
- логикалық ойлау қабілеті, қоршаған әлемде себеп-салдар байланысын орнату қабілеті;
- назар, есте сақтау, байқау, тез ойлау, ойлаудың әртүрлі түрлері: Көрнекі-тиімді, көрнекі-бейнелі, ауызша-логикалық, сөйлеу және т. б.

Интеллектуалды даму - бұл ойлаудың әртүрлі түрлерін (эмпирикалық, бейнелі, теориялық, нақты тарихи, диалектикалық және т.б. олардың бірлігінде) игеру және пайдалану қабілетін қалыптастыру. Оның органикалық бөлігі - шындықтың оқиғалары мен құбылыстарына тәуелсіз талдау жасау, өз бетінше қорытынды жасау және жалпылау, сонымен қатар сөйлеу дамуы: сөздік байлықты иелену және еркін пайдалану мүмкіндігі [2].

Ақыл-ой дамуы - уақыт өте келе адамның танымдық сипаттамаларында болатын сандық және сапалық өзгерістер. Ақыл-ой дамуы - бұл баланың іс-әрекеті барысында әлеуметтік тәжірибені игерумен, стихиялық және мақсатты оқытудың әсерінен, сондай-ақ органикалық базаның жетілуімен анықталатын динамикалық жүйе. Органикалық құрылымдардың жетілуі, бір жағынан, даму үшін қажетті алғышарттар жасайды, ал екінші жағынан, ол қызметті жүзеге асыру процесінде тиісті органикалық жүйелердің жұмысына байланысты болады. Баланың ақыл-ой дамуы табиғатта тұрақты. Әр жас кезеңінде жаңа әлеуметтік тәжірибені игерудің, қызметтің жаңа тәсілдерін игерудің, жаңа психикалық процестерді қалыптастырудың нақты алғышарттары пайда болады. Ақыл-ой дамуы баланың өмір сүру жағдайлары мен тәрбиесіне байланысты өте ерекшеленеді. Стихиялық, ұйымдастырылмаған даму кезінде оның деңгейі төмендейді, психикалық процестердің дұрыс жұмыс істемеуінің ізін қалдырады

[3].

Орыс психологиясында адамның психикалық дамуы сапалы жаңа психологиялық формациялардың пайда болуымен және психологиялық жүйенің жаңа жұмыс деңгейіне өтуімен сипатталатын оның жұмыс істеуінің сапалық өзіндік түрі ретінде түсініледі (Л.С. Выготский, Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов). Көптеген психологтар нақты көрсеткіштерді іздеуде оқушылардың оқу процесінде жүзеге асырылатын ақыл-ой әрекетін талдауға, тұтас оқу әрекетін сипаттауға жүгінеді.

Ақыл-ой дамуының көрсеткіштері ретінде қарастырылады: интернационализация, яғни практикалық (сыртқы) пәндік іс-әрекеттерді психикалық іс-әрекетке айналдыру (Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина) - оқу қабілеті, яғни білім алу қабілеті, алға жылжу қарқынымен сипатталатын жұмыс әдістері (Б.Г. Ананьев, З.И. Калмыкова) - ойлау операцияларын жаңа материалға, жаңа жағдайларға жалпылама беру мүмкіндігі (Е.Н. Кабанова-Меллер). Психикалық даму деңгейінің сипаттамалары ретінде қызмет ете алатын тұтас білім беру қызметінің басқа көрсеткіштері бар. Көптеген зерттеушілер танымдық психикалық процестердің ерекшеліктерінде, негізінен ойлау мен есте сақтау сипаттамаларында ақыл-ой дамуының көрсеткіштерін іздейді. Бұл адамның когнитивтік саласының жұмыс істеуінің түпкі мақсаты ретінде қарастырылатын кіретін ақпараттың ассимиляциясын және адамның қоршаған ортаға бейімделуін қамтамасыз ететін осы психикалық функциялардың болуымен байланысты.

Бастауыш сынып оқушыларына есте сақтау, қабылдау, қиял, ойлау және сөйлеу сияқты зияткерлік қабілеттердің белгілі бір деңгейлері тән, сонымен қатар бұл қабілеттер әртүрлі деңгейлерге бөлінеді (Р.С. Немов, С.А. Рубинштейн) – оқу және шығармашылық. Жалпы зияткерлік қабілеттер мен ерекше қабілеттер де бар.

Жалпы зияткерлік қабілеттер - бұл бір емес, көптеген іс-әрекеттерді орындау үшін қажет қабілеттер; бұл қабілеттер бір емес, бірқатар, салыстырмалы түрдегі іс-әрекеттерге қатысты кең ауқымды талаптарға жауап береді. Жалпы зияткерлік қабілеттерге, мысалы, ақыл-ой белсенділігі, сыншылдық, жүйелілік, ақыл-ой бағдарлау жылдамдығы, аналитикалық және синтетикалық белсенділіктің жоғары деңгейі, назар аудару, қабылдау, есте сақтау, қиял, ойлау және сөйлеу, назар сияқты қасиеттер жатады [4]. Интеллектуалды қабілеттердің әр түрін толығырақ қарастырып өтейік.

Қабылдау еріксіз сипатталады, дегенмен ерікті қабылдау элементтері мектепке дейінгі жаста кездеседі. Балалар мектепке жеткілікті дамыған қабылдау процестерімен келеді: олардың көру және есту қабілеті жоғары, олар көптеген пішіндер мен түстерге жақсы бағытталған. Бірақ бірінші сынып оқушылары әлі де объектілердің қабылданған қасиеттері мен қасиеттерін жүйелі түрде талдай алмайды [5].

Бастауыш сынып оқушысы қабылдау, ең алдымен, тақырыптың ерекшеліктерімен анықталады, сондықтан балалар ең маңызды, маңызды емес, бірақ басқа пәндерден (түсі, өлшемі, формасы және т.б.) ерекшеленетін нәрсені

қабылдайды. Қабылдау процесі көбінесе тақырыпты танумен және кейіннен атаумен шектеледі.

I--II сыныптардағы қабылдау әлсіз дифференциациямен сипатталады: көбінесе балалар ұқсас және жақын, бірақ бірдей емес заттар мен олардың қасиеттерін шатастырады, ал жиіліктің қателіктерінің арасында сөйлемдердегі әріптер мен сөздердің болмауы, сөздердегі әріптердің өзгеруі және сөздердің басқа әріптік бұрмалануы байқалады. Бірақ III сыныпқа дейін балалар қабылдаудың «техникасын» үйренеді: ұқсас нысандарды салыстыру, негізгі, маңыздысын бөлу, қабылдау мақсатты, басқарылатын процеске айналады, бөлінеді.

Кіші мектеп оқушысының жады оқу-танымдық іс-әрекеттің басты психологиялық компоненті. Сонымен қатар, жадты арнайы есте сақтауға бағытталған тәуелсіз мнемоникалық әрекет ретінде қарастыруға болады. Мектепте оқушылар жүйелі түрде үлкен материалды есте сақтайды, содан кейін оны көбейтеді. Бастауыш сынып оқушысы эмоционалды әсер қалдыратын жарқын, ерекше нәрсені есте сақтау оңайырақ. Мнемоникалық белсенділікке ие болмай, бала механикалық есте сақтауға тырысады, бұл оның жадына тән емес және үлкен қиындықтар туғызады. Егер мұғалім оны есте сақтаудың ұтымды әдістерін үйретсе, бұл кемшілік жойылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Котлобай, О.И. Развитие интеллектуальных способностей младших школьников средствами эвристического метапрактикума / О. И. Котлобай // Печатковая школа, - 2017 – № 8. – с. 12-16
2. Дәулетбекова, Ж.Т. Интеллектуалды тұлға қалыптастырудың маңызы [Мәтін] / Ж.Т. Дәулетбекова, Қ. Рай // Жалын. – 2013.- № 12.- 10-12 б.
3. Досанов, С. "Интеллектуалды элита тәрбиелеу қажет" [Мәтін] / С. Досанов; әңг. Г.Шонабай // Жас Қазақ үні. – 2014. - 20 - 26 ақпан (№ 7). - 5 б.
4. Иманбаева, С.Т. Интеллектуалды тұлғаны қалыптастырудың ерекшеліктері [Мәтін] / С.Т. Иманбаева // Академик Т.Т.Тәжібаев және Қазақстандағы қазіргі педагогика ғылымы = Академик Т.Т.Тәжібаев и современная педагогическая наука в Казахстане: респ. ғыл.-әдістемелік конф. материалдары. – Алматы, 2017. – 176-179 б.
5. Диянова, Р.Т. Қиял процесінің психологиялық негіздері [Мәтін] / Р.Т. Диянова // Заманауи әлемдегі ғылым мен білім = Наука и образование в современном мире: халықаралық ғыл-тәжірибелік конф. материалдары. – Қарағанды, 2015. – 5 - т. - 248-250 б.

ОӘЖ 159.9

КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫ ТҰЛҒАСЫНЫҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бостан Ж.Н., Бекмұрат Ә.С., Абилхан У.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются ключевые особенности развития личности младшего школьника, акцентируя внимание на психоэмоциональных, социальных и когнитивных аспектах. Период младшего школьного возраста характеризуется активным формированием самооценки, установлением межличностных отношений и развитием познавательных способностей. Важную роль в этом процессе играют семья, школа и

сверстники, которые влияют на социализацию и эмоциональное развитие ребенка. Также рассматриваются методы и приемы, способствующие гармоничному развитию личности, включая игровые формы обучения и творческую деятельность. Статья подчеркивает значимость поддержки со стороны взрослых для успешного формирования положительной самооценки и уверенности в себе у младших школьников.

Summary: The article examines the key features of the personality development of a younger student, focusing on psycho-emotional, social and cognitive aspects. The period of primary school age is characterized by the active formation of self-esteem, the establishment of interpersonal relationships and the development of cognitive abilities. An important role in this process is played by the family, school and peers, who influence the socialization and emotional development of the child. Methods and techniques that contribute to the harmonious development of personality, including game forms of learning and creative activity, are also considered. The article emphasizes the importance of adult support for the successful formation of positive self-esteem and self-confidence in younger schoolchildren.

Бірқатар зерттеушілер, мысалы, Л.И. Божович, Е.П. Ильин, А.В. Запорожец, М.В. Матюхина, Ж.Пиаже, Л.С. Славина, Д.Элкинд, Д.Б. Эльконин және т.б.балалар тұлғасының дамуын зерттейтіндер оны мотивациялық, эмоционалдық, интеллектуалдық сфералардың, қарым-қатынас сферасының, өзіндік сананың, әлеуметтік көзқарастар мен өзіндік концепцияның сферасының дамуы ретінде қарастырады.

Жеке тұлғаны қалыптастырудағы орталық буын-баланың мотивациялық саласын дамыту: оның қажеттіліктері, тілектері, ұмтылыстары мен ниеттері.

6 жастан 11 жасқа дейін баланың мотивациялық саласы оның аморфты бір деңгейлі жүйесінен мотивтер жүйесінің иерархиялық құрылысына біртіндеп ауысуымен сипатталады. Сонымен қатар, Е.П. Ильиннің айтуынша, баланың мінез-құлқын саналы және ерікті реттеуді қалыптастыру үрдісі байқалады. Сонымен бірге, Л.И. Божович бұл жаста мотивациялық көзқарастардан мотивтердің басым болуы байқалады, ал жетекшілер «тікелей әсер ететін мотивтер» болып табылады. Автордың пікірінше, «моральдық инстанциялардың» пайда болуы оның мотивациялық саласындағы маңызды өзгерістерге алып келеді, бұл оның борыш сезімін қалыптастыруға ықпал етеді - баланы белгілі бір мінез-құлыққа тікелей итермелейтін негізгі моральдық мотив. Сонымен қатар, моральдық нормаларды игерудің бірінші кезеңінде баланы белгілі бір мінез-құлыққа итермелейтін мотив ересектердің мақұлдауы болып табылады [1].

Оқытудың мотивациясы туралы айта отырып, М.В. Матюхина балалар оқу процесінің тиімділігіне әсер ететін көптеген мотивтерді табады, бұл көбінесе оқу іс-әрекетінің тым күрделілігіне, оны ұйымдастыру деңгейіне, оқушының жас ерекшеліктеріне және оның сыртқы әлеммен қарым-қатынасының бүкіл жүйесіне байланысты. Сонымен қатар, дәстүрлі оқыту жүйесінде мұғалімдер мен ата-аналардың арнайы араласуынсыз бірінші сыныптан үшінші сыныпқа оқушылардың оқу мотивациясында айтарлықтай өзгерістер болмайды.

А. А. Реан мен Я.Л. Коломенскийдің пікірінше, орта жастағы бала үлкен қозғалыспен, өз қалауын, қажеттіліктерін еркін басқару қабілетінің

дамымауымен сипатталады, осыған байланысты оқу-танымдық мотивтерді қалыптастыру мәселесі ерекше мәнге ие болады.

Динамикалық болғандықтан, баланың мотивациялық саласы тиімді оқу үшін қажетті мотивтерді қалыптастыру мен дамыту үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Сонымен қатар, жоғары мотивация жоғары арнайы қабілеттер немесе оқушылардың қажетті білімі мен дағдылары жеткіліксіз болған жағдайда компенсаторлық фактор ролін атқара алады [2].

Л.И. Божович баланың оқу іс-әрекеті әртүрлі шығу тегі мен әртүрлі психологиялық сипаттамалары бар мотивтердің екі түрінен туындайтынын анықтады. Олардың кейбіреулері негізінен оқу іс - әрекетінен туындайды және оқытудың мазмұны мен процесіне тікелей байланысты-танымдық мотивтер. Басқалары «оқу үрдісінен тыс жатқандай». Бұл мотивтер «бала мен қоршаған шындық арасындағы қатынастардың бүкіл жүйесі арқылы жасалады» [1].

Л. С. Славина жас оқушының эмоционалды саласын қарастыра отырып, осы жасқа қарай бала эмоционалды мінез-құлықтың белгілі бір ерекшеліктерін, құрдастары мен ересектердің әсеріне эмоционалды жауап бергенін жазады. Уақыт өте келе, ол біртіндеп өзінің эмоцияларын (тітіркену, қызғаныш, қайғы), әсіресе құрдастарының арасында болған кезде, оларды айыптаудан қорқып, сабырлы түрде білдіре бастайды. Мектепке түсу кезінде талаптардың, күтулердің саны артады, оқушы «қалағанына» емес, «керек» дегенге баса назар аударылады. Екінші жағынан, бірінші сынып оқушысы ересек, жауапкершілікті сезініп, айналасындағылар оны оқушы ретінде қабылдағанына қуанышты. Әрине, бұл жағдай баланың екі жақты тәжірибесі: бұл үміттерді қанағаттандыруға деген ұмтылыс және жаман оқушы болудан қорқу. Бұл қайшылықтар көңіл-күйді тудыруы мүмкін. Қанағаттанбаған шағымдар теріс аффективті тәжірибені тудырады, егер бұл шағымдар мен баланың қанағаттанушылығын қамтамасыз ете алатын қабілеттері арасында сәйкессіздік болса. Оның сәтсіздігін мойындау баланың өзіне тән өзін-өзі бағалауды сақтау қажеттілігіне қайшы келетінін білдіреді, ол оны қаламайды және оған жол бере алмайды [3].

В.С. Мухина: «эмоционалды аштық деп аталатын - маңызды ересек адамның жағымды эмоцияларына деген қажеттілік (және мұғалім дәл осындай ересек адам). Сондықтан бала мұғалімге үлкен эмоционалды тәуелділікте.

А. А. Реан мен Я.Л. Коломенский басқа адамдармен - ересектермен және құрдастарымен тұлғааралық қарым - қатынас жүйесінде бала оны әлеуметтендірілген адам ретінде сипаттайтын сезімдердің күрделі спектрін дамытады және дамытады деп жазады. Бұл, ең алдымен, баланың өзін-өзі растауға ғана емес, басқа адамдармен бәсекелестікке деген ұмтылысын білдіретін мақтаныш.

Баланың жағдайды қабылдауға және әлеуметтік кеңістіктегі стандарттарға сәйкес келуге қабілеттілігін білдіретін жауапкершілік сезімі. Бұл сезім баланың оқу іс-әрекеті жағдайында өте қарқынды дамиды. Сонымен қатар, баланың дамуының жағымды қасиеттері оның басқа адамдарға деген көзқарасы болып табылады, ол ішкі сенім сезімі мен жанашырлық қабілетінде

көрінеді [4].

Жеке балалардың аффективті реакцияларының жеткіліксіз себептерінің бірі, Л.С. Славина құрдастар тобындағы қанағаттанарлықсыз жағдайды атайды, оны балалар қатты сезінеді және қарым-қатынас қиындықтарының салдары болып табылады. Алайда, егер баланың кем дегенде бір өзара байланысы болса, ол өзінің топтағы жеке қарым-қатынас жүйесіндегі объективті нашар жағдайын сезінбейді және сезінбейді [5].

П.М. Джейкобсон кіші мектеп оқушыларының жағымсыз эмоцияларын зерттей отырып, наразылық пен ашу - ыза олардың мотор түрінде емес екенін айтады - ол күресуге көтеріледі, бірақ ауызша-дөрекі, мазақ етеді.

Бала ұяттың тәжірибесін жасырын түрде көрсете бастайды. Қазіргі уақытта ол басқа адамдардың тәжірибесінің табиғатын түсінуді үйренеді, құрдастары мен ересектердің эмоционалды жағдайына жанашырлық таныта алады.

Өзін-өзі бағалау тұлғаның орталық формацияларына, оның өзегіне жатады, көбінесе тұлғаның әлеуметтік бейімделуін анықтайды және оның мінез-құлқы мен іс-әрекетін реттеуші болып табылады. Өзін-өзі бағалауды қалыптастыру белсенділік пен тұлғааралық өзара әрекеттесу процесінде жүреді. Бала өзін бақытты сезінуі, жаңа ортаға жақсы бейімделуі, оқу процесіне байланысты қиындықтарды жеңуі үшін оның өзін-өзі жақсы имиджі болуы керек. Баланың өзі туралы жеке идеяларының сипаты оның өз қабілеттеріне азды-көпті сенімділігіне, оның нәтижені жетістік деп санауына, жіберілген қателіктерге дұрыс қатынасына, қиындық дәрежесі бойынша тапсырманы таңдауына байланысты.

Ата-аналардың қарым-қатынасының ерекшеліктері, олардың жанжалдағы мінез-құлқы баланың белгілі бір жеке қасиеттерінің дамуына әсер етеді деп есептейміз. Сондықтан келесі тарау жанжал түсінігін, оның отбасында пайда болу түрлерін, ерекшеліктері мен себептерін, сондай-ақ кикілжің кезіндегі мінез-құлық стратегияларын қарастыруға арналады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М., 2012. - С. 108-113.
2. Реан А.А., Коломенский Я.Л. Социальная педагогическая психология: Учебное пособие для студентов и аспирантов псих. фак. - СПб., 2012.
3. Жұбаназарова, Н.С. Жас ерекшелік психологиясы [Мәтін] / Н.С. Жұбаназарова; әл-Фараби атын. Қазақ ұлттық ун-ті. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 249 б.
4. Ауталипова, Ұ. И. Жас ерекшелік психологиясы [Мәтін]: оқу құралы / Ұ. И. Ауталипова, Х.Т. Шерьязданова, Д.Е. Абдраманова; ҚазМемҚызПУ. – Алматы, 2012. – 189 б.
5. Бейсенбекова, Г.Б. Жас ерекшелік психологиясы [Мәтін]: оқу құралы / Г.Б. Бейсенбекова, Р.А. Молдабаева, С.М. Нұрғалиева; Е.А. Бөкетов атын. Қарағанды мемл. ун-ті. – 2-бас. – Қарағанды: Ақ Нұр, 2012. – 186 бет

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ АРНАЙЫ БІЛІМДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ

Буентаева М. А. БҚИТУ 2-курс магистранты
Ғылыми жетекші: Джонисова Г. Қ. п. ғ. к, БҚИТУ қауымдастырылған профессоры
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал қалас

Резюме: В статье рассмотрены особенности и законодательные основы реализации инклюзивного образования в дошкольной организации. Отражаются задачи воспитателей в процессе социализации детей с особыми образовательными потребностями и виды работы с родителями в данном направлении. Определены этапы организации инклюзивного образования в дошкольной организации.

Summary: The article discusses the features of the implementation of inclusive education in a preschool organization, the legislative framework. The tasks of educators in the process of socialization of children in need of special knowledge and the types of work carried out with parents in this direction are indicated. The stages of the organization of inclusive education in a preschool organization are determined.

Инклюзивтік білім беру – мектеп жасына дейінгі әр түрлі мұқтаждықтағы даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды дамытуды, мектепке дейінгі білім алуға және дамытуға қол жеткізуді көздейтін кіріктірілген білім беру процесі. Инклюзивтік оқыту негізінде балалар құқығын кемсітпеу, адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, оларға арнайы жағдай қалыптастыру негізі жатыр. Бала – біздің болашағымыз. Балаларға бәріміз жауаптымыз. Ата-аналардың басым бөлігі балаларының оқу-тәрбие мәселесіне келгенде жайбарақаттығы, салғырттығы басым. Көптеген ата-аналар балаларының тілі жай шыққанына, есте сақтау қабілетінің нашарлығына дер кезінде мән бермейді, білікті маманға апарып көрсетпейді. Тіпті баласының болашағына алаңдайды дегеннің өзінде қаражат жоқтығын сылтауратып қозғала қоймайды. Олардың көбі психологиялық-медициналық-педагогикалық көмектің қызметі тегін екенін логопедтен, дефектологтан, психологтан тегін кеңес алуға болатынын білмейді. Соның кесірінен баланың ақыл-ой дамуы нашар деңгейде екенін мектепке барғанда белгілі болады.

Баланы оқытуға өкілеттіктер тар қабілеттермен бірге "Қазақстан Республикасының Бала құқықтары туралы", "білім туралы", "баланы тар мүмкіндіктермен бірге қоғамдық және медициналық-педагогикалық түзетуге жәрдемдесу туралы", "Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді Қоғамдық қорғау туралы", "ерекше қоғамдық қызмет туралы" ҚР заңнамаларында тіркелген. Осы құжаттардың негізінде мектепке дейінгі мекемеде инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың ауқымы мен проблемалары белгіленген. Мектепке дейінгі кезеңдегі инклюзивті тәрбиенің мақсаты: баланың психологиялық-дәрігерлік-педагогикалық көмегін әл-ауқаттың тар қабілеттерімен бірге жүзеге асыру және инклюзивті тәрбиені орындау арқылы тең тұлғалар болу қабілетін қалыптастыру.

Тапсырма:

* әлеуметтік бейімделу, оқыту, тәрбиелеу барысының барлық қатысушыларымен ерекше қажет баланың оң, тиімді қарым-қатынасын дамыту;

* қажеттіліктер мен қабілеттерді ескере отырып, оларды көпжақты қалыптастыру мақсатында талапты қалыптастыру және әлеуметтік-дұрыс әрекеттерді жасау;

* баланы тар қабілеттермен бірге маңызды құралдармен қамтамасыз ету сәбилер;

* баланың әл-ауқатына, жүйке тұжырымдамасының қалыптасуына байланысты тұтас бақылау кәсіпорны;

* балаларды қалыптастыру дәрежесінде таңдалған жобалардың жетістіктеріне байланысты үздіксіз бақылауды жүзеге асыру;

* көңіл-күй мен жеке қалыптасудың кемшіліктеріне айтарлықтай түзетулер енгізіңіз.

Баланың тар қабілеттерімен бірге жалпы білім беру фокустарына бейімделуі 2002 жылдан бастап пайда болды. Бұл ретте еліміз ТМД мемлекеттерінің ішінен алғаш рет "баланың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық көмегі туралы" жарлық шығарды. Осы Заң аясында мүмкіндігі шектеулі баланы мерзімінен бұрын тәрбиелеу проблемаларына ерекше қызығушылық бар. Олардың ағартушылық, қоғамдық, бал беру ескерілді. Ең бастысы, бұл заңда инклюзивті білім берудің негізгі негіздері белгіленген.

2008 жылы Қазақстан БҰҰ-ның "Мүгедектердің құқықтары туралы" конвенциясына қол қойды, ол тар қабілеттермен бірге барлық адамдар үшін талап қалыптастыруға міндеттенді. Тек мұғалімдер, дәрігерлер, психологиялық-педагогикалық түзетуге жауапты қоғамдық қызметкерлер, баланың дәрігерлік көмегі тар қабілеттермен бірге ата-аналармен тығыз байланыста жұмыс істесе ғана, олар өздерін қоғамдастықтың жарамды мүшелері ретінде сезінуге барлық мүмкіндіктерге ие болады. Ең бастысы, мен мүгедек балаларды бала кезімнен бірге табуға және оларды айналадағы салаға бейімдеу үшін талап қалыптастыруға міндеттімін. Осы себепті мен арнайы жұмыс санатын құруға, кез-келген баланың мүмкіндіктерін орнатуға, дұрыс бағыт беруге және балалардың жас болып өсуіне жол бермеуге міндеттімін.

Баланың қалыптасуындағы жеке даму қабілеттері, мысалы, әл-ауқаттың тар қабілеттерімен бірге анықталды:

- балаларды күн тәртібін тәуелсіз жүзеге асыруға бейімдеу;
- жеке достық қарым-қатынастар;
- әр түрлі бағыттағы мүмкіндіктерді дамытуға бейімделу;
- психикалық, бал, оқытушылық бірігудегі тұрақты бақылау.

Ауытқулары бар балалар отбасындағы алғашқы күннен бастап ата-аналар көңілсіздік пен шиеленісті сезінеді. Әкенің анасымен қарым-қатынасы қоршаған ортамен бірге тоқтайды, қарым-қатынас саласы тек туыстарымен, Дәрігерлермен, мұғалімдермен шектеледі. Балалардың іс-әрекетіндегі, күн тәртібіндегі өзгерістер әкесінің анасымен бірге болуы үшін қайғы мен мазасыздық жағдайларына әкеледі, бұл әкесінің анасымен күткеніне сәйкес келмейді. Осы себепті отбасындағы қарым-қатынас бұзылып, қиын болады.

Оның ішінде белгілі бір нұсқаларда бұл отбасының бұзылуына әкеледі (ажырасуға дейін). Осы себепті, мұндай баланы тәрбиелеуде әкесі мен анасы тек мұғалімдердің ғана емес, сонымен бірге мамандандырылған сарапшылардың да қолдауына мұқтаж. Ерекше педагогиканың қалыптасуының қазіргі кезеңінде баланың білім алуына әсер ету мәселесі қалыптасудағы ауытқулармен бірге өте маңызды рөл атқарады. Бұл қиындықтың шешімінде қоғамдық қызметкерлер ерекше рөл атқарады. Қоғамдық педагог-барлық жоғары оқу орындарының резиденттерімен (оқытушы, психология маманы, дәрігер, қоғамдық қызметкерлер, құқық қорғау ұйымдарының қызметкерлері, ұжыммен және ата-аналармен жұмыс істейтін) және басқа да қатысушы тұлғалармен тығыз қарым-қатынаста болатын ерекше (түзету) ағарту институтының қызметкері.

Инклюзивті топқа жататын балабақша мектепке дейінгі тәрбиенің құрамдас бөлігі болып табылатын әл-ауқаттың тар қабілеттерімен бірге күшті бала мен баланың жалпы дамуы мен дайындығын қамтиды.

Оқытушылар құрамы келесі мәселелерді шешеді:

- кез-келген баланың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін анықтау;
- оқыту мен тәрбиелеуді бөлу және даралау ;
- мамандандырылған технологияларды, оқыту және тәрбиелеу іс-шараларын пайдалану;
- білім беру саласының ерекше кәсіпорны;
- балаларды оқыту, оқыту және түзету іс-әрекеттерінде әкесінің анасымен ажырамас жәрдемдесуі;
- барлық сарапшылардың іс-әрекеттерін біріктіре отырып, ерекше қажеттіліктермен бірге кез-келген баланың мақсатымен жалпы түзету-білім беру жоспарын ұйымдастыру;
- әлемдегі ерекше қажеттіліктері бар халықтармен толерантты қарым-қатынас орнатуға жәрдемдесу;
- әртүрлі тәрбие конфигурацияларының түзету мақсаттары;
- "градациялық" есептелген оқыту қамтамасыз етіледі;
- ерекше ағартушылық қажеттіліктермен бірге балалардың іс-әрекетін үздіксіз ағымдағы бақылау компоненттері енгізілді;
- жеке-дамытушы жобалар мен маршруттар баланың қажеттіліктерімен бірге екіншісіне байланысты жүзеге асырылады;
- жоғары сапалы білім беруді жекелендіруге кепілдік беріледі;
- кезең мен жерде ағарту саласының ерекше кәсіпорны ескерілді;
- әкесін анасымен түзету-дамыту еңбегіне тарту;
- Әкеге анасымен және отбасы мүшелеріне баласының ерекшеліктері және олардың нәтижелі қалыптасуының мән-жайлары туралы дербес консультация беріледі;
- жалпы ана мен бала тәрбиесі;
- ата-аналарға бастамашылық орталықтарының, экскурсиялардың, бұқаралық мерекелердің жұмысына жәрдемдесу;

- ата-аналарды баламен серіктестік технологияларына, оны оқыту және отбасы жағдайында оқыту әдістеріне үйрету;

- кеңес беру орны мен лекотека мамандары әкесіне анасымен эмоционалды қолдау көрсетеді.

Қоғамдық қызметкер әкесіне және мүмкіндігі шектеулі баланың анасына оларды дұрыс қалыптастыру және оқыту мақсатында келесі кеңестер береді:

- Балалардың ерекшеліктерін дұрыс түсіну және жүзеге асыру.

- Өз балаларыңызға үнемі шыдамдылық пен сүйіспеншілікті білдіріңіз.

- Үнемі өзіңізге сенімді болыңыз және балаларға өздерінің ішкі жағымсыз толқуларын көрсетпеңіз.

- Балалармен бірге отбасылық өмірмен байланысты іс-шараларды жүзеге асыруға тырысыңыз.

- Балалардың құрдастарымен жиі араласуын ынталандырыңыз.

- Егер сіздің балаларыңыз сіз ойлағандай шықпаса, ренжімеңіз немесе өкінбеңіз. Нәтиже сөзсіз болады.

- Сіздің балаларыңызға көмектесе алатын арнайы сарапшылармен жақын қарым-қатынаста болыңыз.

Мектеп жасына дейінгі балаларды инклюзивті оқытудың қандай артықшылықтары бар? Артықшылықтарды ұсыну балалар формациядағы ауытқулармен бірге сегрегация нәтижелерінен (стандартты баладан бөлек болу), осы мөлшерде "деменция" киюден және қарапайым баламен тар байланыстың әсерінен жағымсыз қатынастарды дамытудан босатылады. Олар басқа жігіттерге көшіру арқылы бұрын белгілі емес бейімделу дағдыларын, тиісті модификацияларды игереді. Олар өздерінің құрдастарының стандартты саласына енеді, олармен байланысады, бұрын белгілі емес әлеуметтік дағдыларды және қоғамдық көмектің шекарасын игереді. Нағыз өзекті дағдыға ие бола отырып, олар жетілген өмірде қажетті дағдыларды алуға мүмкіндік алады. Оларға әдеттегі формациямен бірге баламен достасуға мүмкіндік беріледі.

Баланың отбасылық шеңбері қалыптасуындағы ауытқулармен бірге

1. олар баланың бар екендігімен және әдеттегі қалыптасуымен таныс болады.

2. олар қоғамдастықтың басқа мүшелерінен өте бөлек сезінуге барлық мүмкіндіктерге ие.

3. олардың көмегімен баланың фамилиясымен және әдеттегі формациямен бірге достық қарым-қатынастар қалыптасты, олардың отбасына қажетті қолдауды көрсетуге барлық мүмкіндіктері бар.

Баланың отбасылық шеңбері әдеттегі формациямен бірге

1. олар баланың тегімен және тар қалыптасу қабілеттерімен достық қарым-қатынас орнатуға барлық мүмкіндіктерге ие. Отбасына қажетті қолдауды көрсете алады.

2. өз баласын өзінен ерекшеленетін осындай баланы өз үйірмесінде жүзеге асыруға үйрету мүмкіндігі бар.

Инклюзивті тәрбие кәсіпорны 4 кезеңде жүргізіледі:

1. сарапшылар жеке орындайды бақылау балаға байланысты, жалпы қабылданған тар қабілеттермен бірге балабақша, 2 апта ішінде.

2. түзету-дамыту кезеңі қызметі. Жеке қалыптастырушы, түзету іс-әрекетін балалармен бірге, әл-ауқаттың тар қабілеттерімен бірге жүзеге асыру.

3. мектепке дейінгі жалпы білім беру кезең қызметі. Балалардың жеке басының қабілеттері мен сипаттамаларын ескере отырып, санат мұғалімдері мектептегі оқу ақысын бағалайды.

4. әлеуметтік-тәрбие қызметі. Қоғамдық мұғалім мүмкіндігі шектеулі баланың тұрғын үйіне барады, ата-анасымен сөйлеседі, отбасының қоғамдық жағдайын белгілейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования. Париж, ЮНЕСКО, 2009г

2. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы. ҚР 2002ж №343 заңы

3. Бгажнокова И.М. «Школа для детей с нарушениями интеллекта: тенденции перспективы развития» Дефектология 2004ж

4. Коржова Г.М., Вишневская Т.А., Баймуратова А.Т., Завалишина О.В. Организационно - методические основы педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в дошкольных организациях образования (методические рекомендации) ННПЦ РСИО, 2020

5. Кряжева Н.Л. Кот и пес спешит на помощь. Анималотерапия для детей. Ярославль: Академия развития, 2000.

6. Сүлейменова Р.А. Әлеуметтік түзету-педагогикалық қолдау мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялау жолы ретінде. - «Арнаулы білім алуға қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру процесіне енгізу мәселелері» республикалық семинарының материалдары. - Алматы, 22 ақпан, 2002.

УДК 37.091.2

ПОЗИЦИЯ КАЗАХСТАНА В МЕЖДУНАРОДНОМ ИССЛЕДОВАНИИ PISA

Валеева Л. К., Куанышбекова А. Т.

Международный Университет «Астана», г. Астана, Казахстан

Түйін: Мақалада Қазақстанның халықаралық PISA зерттеуіндегі орны 2018 және 2022 жылдардағы деректер негізінде талданады. Бағалау қазақстандық оқушылардың математика, оқу және жаратылыстану ғылымдары саласындағы білімдерін қамтиды және олардың нәтижелері басқа елдермен және OECD орташа көрсеткіштерімен салыстырылады. 2018 және 2022 жылдары Қазақстан оқушылары барлық негізгі пәндер бойынша, әсіресе оқу және математикадан, OECD орташа деңгейінен төмен нәтижелер көрсетті. Артта қалудың негізгі себептері ретінде білікті мұғалімдердің жетіспеушілігі және оқушылар арасындағы әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтар көрсетілген. Позитивті жақтары ретінде жаратылыстану ғылымдары бойынша нәтижелердің жақсаруы және мұғалімдердің жоғары деңгейдегі қатысуы аталды. Мақалада сондай-ақ Қазақстанның білім беру жүйесінің күшті және әлсіз жақтары атап көрсетіліп, оны жақсарту бойынша ұсыныстар берілген.

Summary: The article analyzes Kazakhstan's position in the international PISA study based on data from 2018 and 2022. The assessment covers the knowledge of Kazakhstani students in mathematics, reading, and science, comparing their results with those of other countries and the OECD average. In 2018 and 2022, Kazakhstani students scored below the OECD average in all main subjects, particularly in reading and mathematics. The main reasons for the lagging results are the shortage of qualified teachers and socio-economic disparities among students. Positive aspects include improved results in science and high teacher engagement. The article also highlights the strengths and weaknesses of Kazakhstan's education system and provides recommendations for its improvement.

Программа международной оценки студентов (PISA) от Организации экономического сотрудничества и развития (OECD) играет важную роль в оценке знаний и навыков 15-летних учащихся в чтении, математике и естественных науках, определяя, насколько учащиеся готовы к жизни в современном обществе [1]. Казахстан участвует в этом исследовании с 2009 года, и результаты дают уникальную возможность анализировать изменения, выявлять слабые стороны и формулировать направления для реформирования образования [2].

Данные PISA 2018 и 2022 годов показывают, что успеваемость казахстанских учащихся в сравнении со средним уровнем OECD остаётся недостаточной по всем основным направлениям. В 2018 году по математике лишь 51% казахстанских учеников достигли уровня 2 или выше, что существенно ниже среднего уровня по OECD (76%). Похожая ситуация наблюдалась и в 2022 году, когда 50% учеников достигли уровня 2, в то время как в странах OECD этот показатель составил 69% [1], [2].

Проблемы в области чтения остаются ещё более серьёзными. В 2018 году только 36% учащихся достигли уровня 2 или выше, по сравнению с 77% в среднем по OECD [1]. Результаты 2022 года указывают на незначительное улучшение, но уровень всё ещё остается низким [2]. В естественных науках результаты также отстают от международных стандартов: в 2018 году 40% казахстанских учащихся достигли уровня 2 или выше [1], и, несмотря на рост до 55% в 2022 году, показатели по-прежнему остаются ниже среднего по OECD [2].

Несмотря на слабые результаты, можно выделить ряд положительных аспектов. В 2022 году, по данным PISA, 77% казахстанских учащихся отметили, что их учителя проявляют заинтересованность в их успехах — показатель выше среднего по OECD (63%) [2]. Данный факт говорит о высоком уровне вовлечённости учителей и их стремлении мотивировать учеников. Также, анализ данных PISA за 2018 год показал, что удалось несколько сократить разрыв между учащимися из социально-экономически разных слоев, особенно в математике [1]. Это показывает положительную динамику в стремлении к равенству возможностей в образовании.

Тем не менее, значительные проблемы сохраняются. Уровень функциональной грамотности среди казахстанских учеников значительно ниже среднего по OECD. В 2018 году менее 1% учащихся достигли высших уровней по чтению и естественным наукам, в то время как средние показатели по OECD

составили 9% и 7% соответственно [1]. В 2022 году по математике только 2% казахстанских учащихся достигли топовых уровней, что также существенно ниже среднего уровня OECD (9%) [2].

Участие Казахстана в PISA предоставляет множество возможностей для анализа и улучшения образовательной системы. Оно позволяет отслеживать тенденции, выявлять проблемные области и применять международный опыт для повышения качества образования. Международные исследования, такие как PISA, могут стимулировать внутренние реформы и способствовать внедрению инновационных методик обучения. Однако низкие результаты создают значительное давление на образовательную систему, вызывая беспокойство о её эффективности среди населения и увеличивая требования к учителям и школьной администрации [2].

Кроме того, на результаты PISA сильно влияет социально-экономический статус семей. В 2018 году в Казахстане разница в результатах учащихся из благополучных и менее благополучных семей составила 40 баллов, в то время как в среднем по OECD этот разрыв достигал 89 баллов, что указывает на относительное снижение неравенства в стране [1]. Тем не менее, это различие продолжает негативно сказываться на доступности качественного образования для учащихся из более уязвимых слоёв общества.

Среди факторов, влияющих на низкие результаты казахстанских школьников, выделяется нехватка квалифицированных преподавателей, особенно в сельских школах. В 2022 году 36% учащихся указали, что обучаются в школах, испытывающих недостаток учителей, что выше среднего по OECD [2]. Нехватка кадров отрицательно влияет на качество преподавания и ограничивает возможности учащихся получать полноценные знания.

Также значительное влияние оказала пандемия COVID-19. Школы Казахстана были закрыты на продолжительное время, что сказалось на уровне подготовки учащихся и усугубило отставание по сравнению с международными стандартами. Согласно исследованию Всемирного банка, дистанционное обучение особенно негативно сказалось на результатах учеников из сельской местности, что привело к усилению образовательного неравенства [3].

Для повышения уровня знаний и навыков казахстанских учащихся по международным стандартам, таких как PISA, следует уделить особое внимание реформированию учебных программ. Программы должны быть ориентированы не только на запоминание информации, но и на развитие критического мышления, аналитических навыков и способности применять знания на практике, что соответствует требованиям современного общества.

Особое внимание также следует уделить подготовке и повышению квалификации преподавателей. Введение программ профессионального развития и повышение заработной платы учителям помогут привлечь и удержать в профессии квалифицированных специалистов, что благоприятно скажется на результатах учащихся.

Также необходимо предоставить больше поддержки учащимся из социально-экономически неблагополучных семей. Это можно сделать через обеспечение школьного питания, субсидий на учебные материалы и дополнительное обучение для учеников, которые испытывают трудности с освоением программы.

В целом, успех Казахстана в будущих циклах PISA будет зависеть от способности образовательной системы адаптироваться к современным требованиям, улучшая как содержание учебных программ, так и методы их преподавания.

Список использованной литературы

1. OECD. (2019). PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do. OECD Publishing, Paris. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>.
2. OECD. (2023). PISA 2022 Results: Factsheets – Kazakhstan. OECD Publishing, Paris.
3. Всемирный банк. (2021). Влияние пандемии COVID-19 на образование в странах Центральной Азии. Всемирный банк, Вашингтон.

УДК 378

ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ ОБМЕН СТУДЕНТОВ: КЛЮЧ К ГЛОБАЛЬНОМУ ПОНИМАНИЮ

Вахрушева Д.А.

Томский Государственный Педагогический Университет, г. Томск, Россия

Резюме: Темп и реальность нашего времени быстро меняется, что ведет за собой установление новых норм общения между людьми во всем мире. Процессы культурной влияют на все сферы человеческой жизни в современном обществе. Самой влияемой частью населения становится молодежь, которой нужно научиться адаптироваться к реалиям современного мира. Для сотрудничества необходимо знание иностранного языка, но и знание культуры дает большое преимущество современному молодому человеку. Студенческий обмен – это уникальная возможность не только погрузиться в новую культуру и получить образование за рубежом, но и значительно улучшить свои языковые навыки. В статье рассматриваются преимущества изучения иностранных языков посредством участия в программах обмена.

Summary: The article is dedicated to the study of a foreign language through participation in student exchanges. Key aspects of this process are considered, including full immersion in the language environment, daily communication practice with native speakers, and the development of intercultural competence.

В современном мире изучение иностранного языка приобретает особую значимость, так как мир предлагает все больше возможностей для развития человека и общества в целом. Границы становятся более размытыми, а проблемы все более глобальными. Иностранный язык становится не только основным инструментом и способом общения, но и благодаря ему появляется возможность погрузиться в культуру другой страны, установить международные связи и расширить горизонты. Обмен студентами — один из

наиболее эффективных способов овладения языком, благодаря такому опыту человек абсолютно погружается в языковую среду, не просто учит грамматику и лексику, но и практикует язык в естественной среде общения. Студенческий обмен предоставляет уникальную возможность для молодежи познакомиться с новыми культурами, традициями и образом жизни. Проживание в другой стране, общение с носителями языка и участие в местной жизни способствуют более глубокому пониманию языка и его нюансов. В этой статье мы рассмотрим преимущества изучения иностранного языка через обмен студентами.

Основной целью студенческого обмена, конечно же, является улучшение языковых навыков. Это самый быстрый способ овладения иностранным языком через возможность ежедневно (а иногда и ежеминутно) практиковать свой разговорный язык. Слова К.Изабели и ее соавторов раскрывают еще одну не маловажную цель студенческого обмена. «Погружение в новую языковую среду во время обмена значительно улучшает не только языковые навыки, но и понимание культурных контекстов» [1]. Расширение кругозора и глубокое понимание культуры помогает лучше понять контекст языка и его использование, способы его выражения и особенности. Здесь же можно упомянуть о таком термине, как «образовательный туризм». Зарубежный исследователь Б. Ричи в своем труде «Управление образовательным туризмом» дает следующее определение: «образовательный туризм - деятельность ночующих посетителей и экскурсантов, для которых образование и обучение - основная или второстепенная цель поездки» [2]. Можно сказать, что «образовательный туризм» - это поездка или тур с образовательной целью, однако эта цель не единственная. Ученый В.П. Соломин рассматривает образовательный туризм как «познавательные туры, совершаемые с целью выполнения задач, определенных учебными программами образовательных учреждений» [3].

Продолжая говорить об основных целях проектов по обмену студентами, нельзя упустить и личностный критерий. Участие в обмене способствует развитию самостоятельности каждого участника, уверенности в себе, адаптивности к определённым ситуациям, условиям. Студенты, принявшие участие в студенческом обмене, становятся более уверенными в себе, толерантными, открытыми. «Студенческие обмены помогают развивать критическое мышление и навыки решения проблем через взаимодействие с культурными различиями» [4], именно так говорит А.Луттерман, указывая на личностный рост человека. Каждый студенческий обмен — это большой шаг, который мы делаем навстречу будущему без границ, без недоверия к другим культурам и народам. Между студентами стираются грани различий, завязывается настоящая, крепкая дружба. Обеспечивая доброжелательный прием иностранных студентов, школы помогают устранять барьер непонимания между людьми и вносят посильный вклад в становление народной дипломатии.

Студенческий обмен даёт молодым людям не только возможность учить язык благодаря полному погружению в языковую среду, но в первую очередь, испытать себя, открыть новые качества и новые возможности своей личности. Студенческие обмены с целью изучения иностранных языков – это уникальная возможность, которая открывает двери к новым знаниям и опыту, погрузиться в культуру, традиции и образ жизни другой страны. «Студенческий обмен даёт молодому человеку не только возможность учить язык благодаря полному погружению в языковую среду, но в первую очередь, испытать себя, открыть новые качества и новые возможности своей личности» [5].

С учетом глобализации и растущей взаимосвязанности мира, студенческие обмены становятся все более актуальными. Они не только способствуют изучению языков, но и формируют новое поколение граждан мира, готовых к взаимодействию и сотрудничеству на международной арене. Каждый студент, который решается на участие в программе обмена, открывает для себя нечто большее, чем просто новый язык. Это возможность создать незабываемые воспоминания, завести новые знакомства и изменить свою жизнь. Студенческие обмены предоставляют ключ, открывая двери к новым знаниям и пониманию мира вокруг нас.

Список использованной литературы:

1. С. L. Isabelli, J. Plews, J. Bown, D. Dewey «Language learning and study abroad». Cambridge University Press, 2018
2. B. W. Ritchie, N. Carr, Ch. P. Cooper «Managing educational tourism» Channel View Publications, 2003, 283
3. Соломин В.П. «Современное состояние и перспективы развития образовательного туризма в России» Известия РПГУ им. А.И. Герцена. 2007. №8(30). С.96-112.
4. A. Lutterman-Aguilar «Experiential pedagogy for study abroad: educating for global citizenship». The Interdisciplinary Journal of study abroad, Augsburg, 2002, 42
5. Цыбенко В.А. «Международные программы обмена школьников как фактор повышения мотивации к изучению иностранного языка и институт социализации». Казань. Молодой ученый. 2021, №51 с. 312-314

УДК 37.014.5.

ИЗМЕНЕНИЕ СТИЛЕЙ РУКОВОДСТВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В СОВЕТСКОЕ И ПОСТСОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ

Волина О.Ю.

Томский государственный педагогический университет, Томск, Россия

Аннотация: Статья посвящена изменению стилей руководства в образовательных организациях России, рассматривая их эволюцию в контексте исторических изменений после распада Советского Союза. Исследование отмечает актуальность анализа различных управленческих подходов на фоне рыночной экономики, глобализации и цифровизации, которые требуют более гибких и адаптивных моделей руководства. В работе выделяются ключевые аспекты, изученные в советский и постсоветский периоды, с акцентом на авторитарные и демократичные стили управления. Автор подчеркивает значимость культурных и социальных факторов, влияющих на выбор стиля, а также отсутствие

комплексных исследований, охватывающих взаимодействие различных стилей в одном учреждении. Рассматривается несоответствие между современными требованиями и традиционными подходами в управлении, что затрудняет внедрение инноваций. В завершение статьи делается вывод о необходимости адаптации стилей руководства к изменениям в политической и социальной среде для повышения качества образования.

Изменение стилей руководства в образовательных организациях является актуальной темой для исследования, особенно в контексте исторических изменений, произошедших в России после распада Советского Союза. В условиях быстро меняющегося образовательного ландшафта, осознание и анализ различных стилей руководства могут помочь не только в оптимизации текущих процессов, но и в прогнозировании будущих тенденций. В условиях перехода к рыночной экономике, глобализации и цифровизации образования, изучение стилей руководства становится важным для повышения эффективности образовательных систем и обеспечения их устойчивого развития.

Вопрос изменения стилей руководства в образовательных организациях России достаточно активно исследуется как в период советского времени, так и в постсоветский период. В советское время внимание исследователей было сосредоточено на авторитарных и административных стилях руководства, поскольку государственная система была централизованной и иерархической. Основные работы того времени принадлежат таким ученым, как В.И. Ленина, А.С. Макаренко и К.Д. Ушинскому, которые подчеркивали значимость строгого контроля и дисциплины в образовательных учреждениях.

В постсоветский период исследователи начали акцентировать внимание на более демократичных и инновационных стилях руководства. Работы таких ученых, как Н.Н. Талызина и А.В. Царёва, исследуют изменения в управлении образовательными учреждениями, акцентируя внимание на децентрализации, внедрении новых технологий и необходимости адаптации к изменяющимся требованиям современного общества. Однако, в литературе ощущается дефицит исследований, посвященных сравнительному анализу стилей руководства в указанных временных рамках.

Несмотря на существующие исследования, существует несколько дефицитов в литературе. Во-первых, недостаточно внимания уделяется исследованию влияния культурных и социальных факторов на изменение стилей руководства в образовательных организациях. Например, как изменения в государственной политике, экономической ситуации или общественном мнении влияют на выбор стиля руководства в образовательной сфере? Во-вторых, отсутствуют комплексные исследования, которые бы учитывали взаимодействие различных стилей руководства внутри одного образовательного учреждения. В-третьих, необходимы более глубокие эмпирические исследования, которые позволят конкретизировать, какие стили руководства наиболее эффективны в различных образовательных контекстах.

Одной из главных проблем, наблюдаемых в образовательных учреждениях, является несоответствие между требованиями общества и

подходами, применяемыми в руководстве. В условиях постсоветской реальности многие образовательные организации продолжают придерживаться устаревших моделей управления, которые не учитывают современных вызовов. Кроме того, наблюдается недостаток доверия со стороны педагогов к социальным реформам, что затрудняет внедрение новых подходов в управлении. В этом контексте важно определить, какие модели управления могут быть более эффективными для повышения качества образования.

В результате анализа стилей руководства в образовательных организациях в советское и постсоветское время выявлено, что изменения в политической и социальной среде существенно влияют на выбор управленческих подходов. Для эффективного управления современными образовательными учреждениями необходимо учитывать динамику исторических изменений и адаптировать стили руководства, переходя от авторитарных к более гибким и демократичным моделям. Будущее образовательных организаций требует от руководителей умения сочетать различные стили управления, опираться на инновационные методы и активно вовлекать участников процесса в принятие решений.

Список использованной литературы:

1. Ленин В.И. О значении образовательной работы // Полн. собр. соч. – М.: Издательство полиграфкомбината им. 60-летия СССР, 1970.
2. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. М.: Педагогика, 1988.
3. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. М.: Просвещение, 1994.
4. Талызина Н.Н. Инновационные процессы в системе образования: проблемы и пути решения // Научно-педагогическое сотрудничество. 2001. № 1.
5. Царёва А.В. Новое в управлении образовательными учреждениями. // Образование и саморазвитие. 2005. Т. 2. № 1.
6. Кривоногов А.Ю., Кострова Н.Г. Менеджмент в образовании в условиях экономических изменений. Вестник Российской академии образования. 2015. № 4.
7. Вишневская Н.А. Социальные изменения как фактор трансформации образовательной системы // Социальные науки и современность. 2020. № 1.

ОӘЖ 37.013

СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ

Ғалымбек Н.Ғ.

Жетекшісі: Мамажарова Э.К.

Топ: ПМНО-2401С

Семей қаласы, «Шәкәрім» университеті КеАК

Сөйлеудің адам өміріндегі маңызы өте зор. Сөйлеу қабілеті – сөздерді түсіну мен қолдану қабілеті. Бұл қабілет тілдің дамуы, оқу және күнделікті қарым-қатынасқа байланысты. Сөйлеу қабілеті негізінен ата-анасының және қоршаған орта мен күнделікті қарым-қатынастар арқылы қалыптасады. Баланың алғашқы сәби кезінен бастап-ақ оның сөйлеу қабілеті қалыптасады. Оны бірнеше кезеңге бөліп айта алар едік:

1.Шулы кезең-бала сәби кезінде айналасындағы айтылған дыбыстар мен сөздерді тыңдай отыра өзіне қалыптастыра алуы;

2.Сөйлеудің алғашқы кезеңі-баланың алғашқы сөздерін айта бастауы;

3.Сөздік қорын дамыту кезеңі-мектепке бардуы, дамидуы, қалыптасадуы, сөйлемдерді құрауға кірісуі;

4.Күнделікті тілдің қарым-қатынас кезеңі-күнделікті еркін сөйлеуге көшуі, айналасындағы адамдармен тікелей қарым-қатынас орната отырып, өз ойын анық жеткізе алуы.

Сөйлеу қабілетінің дамуы әр балада әртүрлі жүреді. Оның өзіне қабылдауы мен екі адам арасында туындайтын диалог қарым-қатынасына, олардың сөйлеу тілі мен оны қолдану жүйелеріне байланысты. Сөйлеу қабілетінің бұзылуы-адамның сөзді түсінуі мен айтуындағы туындайтын қиындық түрі. Бұл қиындықтың пайда болуы бірнеше себептерге байланысты болады:педагогикалық, медициналық, психологиялық, әлеуметтік салдардан, жарақаттар мен түрлі зақымдану түрлерінен, тұқымқуалаушылық және қоршаған орта әсері себептерінен пайда болады. Сөйлеу қабілетін зерттейтін ғылым-логопедия. Логопедия-тіл, сөйлеу бұзылыстарын алдын алып, түзету саласы. Логопедтердің басты мақсаты осы салада жұмыс істей отыра,адамдардың қабілеттерін дамытуға көмектесіп, сан қырлы үздіксіз тәсілдер арқылы нәтижеге жету. Логопедиялық көмек балалар мен ересектер үшін, әсіресе сөйлеу қабілеттері бұзылған жағдайлар туындаған кезде пайдалы.

Инклюзивті білім беру-мүгедек пен дамуында ауытқулары бар балаларды дені сау балалармен қамтамасыз ете отыра оқыту.Инклюзивті білім берудің мақсаты:мүмкіндігі шектеулі, ерекше балаларды өз қатарластарымен бірге, ешкімнен кем қылмай, яғни адамның жынысына, шығу тегіне қарамастан тең құқылы білім беру мен оқыту. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен логопедпен қатар дефектологта жұмыс жасайды. Негізінен арнайы білім беру орындарында әр бала үшін жеке білім беру жоспары құрылуы керек, ол баланың сөйлеу қабілетінің ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту әдістері мен тапсырмаларын анықтайды. Ал, дефектолог — бұл арнайы білім беру саласындағы маман, ол балалардың физикалық, психикалық, сөйлеу немесе когнитивтік дамуының бұзылулары мен ауытқуларын анықтап, түзету жұмыстары жүргізеді. Дефектолог балалардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес, білім алу, даму және әлеуметтік адаптация мәселелерінде көмек көрсетеді.Дефектологтың бірнеше негізгі міндеттері бар: Баланың даму ерекшеліктерін анықтау,түзету жұмысын жүргізу, Кеңес беру және қолдау көрсету және әлеуметтік бейімделу. Логопед пен дефектологтың ең басты айырмашылықтарының бірі:Логопед негізінен сөйлеу қабілетінің бұзылуына қатысты жұмыс істесе, дефектолог түрлі даму ауытқулары бар балалармен жұмыс істейді, оның ішінде логопедиялық мәселелер де болуы мүмкін.Логопед дефектолог бола алмайды ал,дефектолог логопед бола алады.

Ерекше білім беру — бұл арнайы қажеттіліктері бар балаларға (мысалы, психикалық, физикалық немесе оқу ерекшеліктері бар) білім беру процесі. Оның мақсаты — әр балаға өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне сәйкес білім алу

мүмкіндігін қамтамасыз ету. Бұл тәсіл оқыту мен тәрбие беру әдістерін, құралдарын және бағдарламаларын баланың жеке ерекшеліктеріне бейімдеуді қамтиды. Ерекше балалардың ерекше қажеттіліктері болса да, оның толыққанды дамуына қолайлы жағдай жасау көзделеді, толыққанды жұмыс түрі орын алады. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс жасау оңай нәрсе емес. Мұғалімдер мен тәрбиешілер инклюзивті білім беру мен арнайы әдістемелер бойынша арнайы дайындықтан өтуі керек. Оларға сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды түсініп, олармен қалай жұмыс істеу керектігі жөнінде кеңес берілуі тиіс. Қазіргі таңда ол екінің бірінің қолынан келе бермейді. Біріншіден, жақсы маман иесі жоқ. Қаншалықты мықты диплом иегері болса да, ол білім мен тәжірибені қажет етеді. Екіншіден, баланың тілін тауып, онымен тиянақты жұмыс істеу қолдарынан келмей жататындарыда бар. Оның ең басты себептерінің бірі мамандығын сүймей, шын ниетімен кірісе алмау. Сонымен қатар баланың қоғамға сай, қалыпты болып өсуі үшін ата-анасының үлесі зор. Ең алғаш баланың жас кезеңдерінде ерекше, оқшау қылықтарын байқаған күннен бастап алдын алып, түзету шараларын қолға алып жұмыс жасау түрлерін жан-жақты қарастыру қажет. Толықтай қаратудан өткізіп, нақты ауру түрін анықтап алу керек. Дәл сол сәттен бастап-ақ еш кейінге қалдырмай емдік шараларды қолға алып, жүйелі жұмыс процесін орындау қажет. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалар үшін ең алдымен емдік шараларын қарастырып, яғни сөйлеу бұзылыстарының пайда болуына жол бермеу. Кейін түзету шаралары-арнайы жаттығулар мен әдістер арқылы сөйлеу қабілетін дамыту керек. Логопедиялық жұмыс жүйесінің мақсаты: сөйлеу тілінің әртүрлі ауызша және жазбаша бұзылыстары бар балаларға көмек көрсету. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың алдын алу шаралары бала өмірінің алғашқы кезеңдерінен бастап қамтылуы тиіс. Мұндай шаралар баланың сөйлеу қабілетінің дамуын қолдап, оның бұзылуына жол бермеуге бағытталған. Ерекше балалармен тікелей жұмыс жасау топтық жолдауды қажет етеді. Тіпті бір ғана баламен қарым-қатынас орнатуға бірнеше адам тікелей ат салысады. Мұғалім, логопед, ПМПК және ата-ана. Барлық аталған қолдау берушілердің өзіндік атқаратын қызметтері бар. Әсіресе, ата-ананың қолдауы маңызды рөл атқарады. Бала сүйемелдеп, алға қарай жетелеуді қажет етеді. Ең алғаш баласының ауру түрін білгеннен бастап-ақ қолдау білдіріп, арнайы маман иелерімен тікелей қарым-қатынаста болып, онымен тікелей жұмыс жасаушы ата-ана. Ата-аналармен тұрақты байланыс орнату және олардың мектепте балаларының білім алу процесіне қатысуы өте маңызды. Оларға балалармен үйде жұмысты қалай жүргізу керектігін үйрету және баланың сөйлеу қабілетін дамыту бойынша ұсыныстар беру керек. Ата-аналар да балаға үй жағдайында арнайы ойындар мен жаттығулар жасай алады, бұл олардың білім алуында үлкен рөл атқарады. Көзінің қарасындай болған туғанына барлық жағынан демеу беріп, арнайы білім беруді қажет ететін орталарға апарыды. Арнайы білім беруді қажет ететін орта баланың тілін түсініп, нәтижеге дейін апаруға қол ұшын созып, жүйелі жұмыс жасайды. Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға инклюзивті білім беру үшін жай мұғалімдер жұмыс

жасай алмайды. Жасағанның өзінде де көптеген қиыншылықтар тудыратыны рас. Әрбір сөйлеу бұзылыстары түрлеріне байланысты жеке маман иелері жұмыс жасайды. Баланың тілін түсінетін, оның жүрегіне жол тауып тікелей қарым-қатынас құра алатын мамандар. Олар тек қана оқу мен үйретумен ғана шектеліп қана қоймай жаттығулар мен ойын түрлерін жүргізеді. Балаларға ауызша түсіндіруден бөлек, жазбаша және көрнекі ақпаратты да пайдалану маңызды. Мысалы, суреттермен немесе карточкалармен жұмыс істей отырып, сөздерді үйретуге болады. Инклюзивті білім беруді қажет ететін ауру түрін алдын алу, оқыту мен жұмыс жасаудың жаңа түрін ойлап табуға болады. Қазіргі біздің заманауи әрі технологияларға толы елімізде ештеңе шектеу емес. Адамның да қолынан келмейтін іс жоқ, егер ол мақсат қойып, оған жетуге тырысса. Тынымсыз еңбек жетістікке, білім мен тәжірибеге, сондай-ақ жеке және кәсіби дамуға апарар жол. Ол адамның мүмкіндіктерін кеңейтіп, армандарының орындалуына мүмкіндік береді. Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға инклюзивті білім беру — олардың толыққанды білім алуын қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайлар мен әдістерді қолдануды талап етеді. Өмірден алынған мысалдардың бірі-өзімнің тұрып жатқан қаламнан көрген «инватакси» арнайы ерекше адамдар үшін барлық қолайлылықты жасап, шығарылған. Елімізде инклюзивті білім беру жүйесі дамып келеді, бірақ оның толыққанды жүзеге асуы үшін әлі де көптеген мәселелерді шешу қажет. Өзімнің қарастырып отырған сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға инклюзивті білім беру үшін бірнеше ұсыныстар ұсынар едім:

- Мұғалімдердің кәсіби біліктіліктерін арттыру;
- Жеке және топтық қызықты сабақтар;
- Эмоционалды және тілдік әдіс түрлерін қолдану;
- Ата-аналармен тығыз жұмыс істеу;
- Қолайлы қолданысқа ие техника түрлерін жабдықтау;
- Жеке оқыту жоспарларын әзірлеу;
- Арнайы оқу орындарының ашылуын дамыту;

Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға инклюзивті білім беру олардың толыққанды дамуы мен әлеуметтенуі үшін өте маңызды. Бұл үшін жалпы білім беру мекемелері арнайы бағдарламалар мен қолдау шараларын тиімді жүзеге асырып, барлық балалардың тең мүмкіндіктерге ие болуын қамтамасыз етуі тиіс. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалар көбіне өздерін басқа балалардан өзгеше сезінуі мүмкін, сондықтан оларға қолдау көрсету керек. Инклюзивті ортада балалар бір-бірін қолдап, түсінуге үйренулері тиіс. Әр баланың жағдайына аса мән беріп, өз орталарына қосуы маңызды.

Арнайы білім беру – ерекше білім алу түрлерін қамтамасыз ететін сала. Арнайы білім беру тек мектеп қабырғасымен шектелмейді; ол балалардың әртүрлі даму деңгейлерін ескеріп, кәсіби мамандардың (дефектологтар, логопедтер, психологтар) көмегімен жүзеге асырылады. Оған физикалық, психологиялық, сөйлеу, интеллектуалдық және әлеуметтік дағдылардың дамуындағы ауытқулары бар балаларды оқыту және дамыту әдістері кіреді. Бұл шаралар баланың жеке мүмкіндіктерін кеңейтіп, оның жан-жақты болып, өзінің

еркін сезінушіліктерін толығымен ашуға мүмкіндік береді. Арнайы білім беру жүйесі елімізде соңғы жылдары жақсы жаңалықтар мен өзгерістерге ұшырауда. Жаңа технологиялар инклюзивті оқыту үшін өте қолайлы. Сонымен қатар, арнайы білім беру балалардың болашақтағы қоғамға толыққанды мүшесі болуына жол ашады, олардың интеллектуалдық, эмоционалдық және әлеуметтік тұрғыдан дамуын қамтамасыз етеді. Қоғамдық теңдікке қол жеткізу үшін әрбір баланың өз қабілеттері мен мүмкіндіктерінің шыңдалуы тікелей өзіне байланысты. Өзінің кемшіліктеріне қарамастан алға қарай ұмтылып, әрекет ете білу керек. «Әрекет-адамды жетілдіреді, оны тоқтату керісінше, адамның дамуын шектейді.»-Әл-Фараби. Инклюзивті білім беру — болашақ ұрпаққа қолайлы және әділетті қоғам құру жолындағы маңызды қадам. Ол әрбір баланың әлеуетін толығымен ашуға, олардың сапалы білім алуына және өмірлік дағдыларды меңгеруіне мүмкіндік береді. Тек осылайша біз қоғамның әрбір мүшесіне тең құқықтар мен мүмкіндіктер беріп, оларды толыққанды тұлға ретінде дамуына жол ашамыз. «Әрбір қиындықтың ішінде мүмкіндік бар». Мүмкіндік-бұл жаңа жол, тек оны бастауға батылдық қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. https://ust.kz/powerpoint/inklyuzivti_bilim_bery_jagdaiynda_soiley_qabileti_buzylgan_balalardy_logopediyalyq_qolday_modeli-351241.html.
2. <https://martebe.kz/s-jleu-abileti-b-zyl-an-balalar/>

УДК 37.9

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ

Гребещенко В. Е.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Dsc, профессор Джураева С.Н.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами, г. Ташкент, Узбекистан

Түйін: Бұл мақалада автор оқушылардың білімін бағалаудың заманауи тәсілдерін қарастырады. Бағалаудың кейбір формалары мен әдістерін жіктейді. Оларды талдайды және салыстырады.

Abstract: In this article, the author examines modern approaches to assessing students' knowledge. Classifies some forms and methods of assessment. Analyzes and compares them.

Современные подходы к оценке знаний учащихся несколько отличаются от предшествующих, но тоже направлены на улучшение качества образования. Чтобы иметь возможность анализировать и сравнивать, необходимо изучить, опробовать, применить и зафиксировать полученные результаты. При изучении современных подходов к оценке знаний учащихся, особый интерес представляет анализ международных тенденций в оценке качества образования, изучение систем мониторинга результатов обучения, в первую очередь школьников. Именно на границе "школа—вуз" за последние десятилетия за

рубежом накоплен большой опыт в области организации контроля современными средствами и методами, в том числе и с использованием педагогических измерений. Мы привыкли думать, что в нашей стране дети получают качественное образование. Наши дети участвуют в различных олимпиадах, конкурсах, поступают в зарубежные учебные заведения и учёт достижений зарубежных стран по оценке качества образования позволяет проанализировать ситуацию в нашей стране в международном контексте и выбрать наиболее обоснованные направления развития контрольно - оценочной системы с учётом как положительных, так и отрицательных моментов [1].

Наша система образования на данный момент находится в процессе постоянных изменений, инноваций, реорганизаций, связанных с внедрением новых технологий, искусственного интеллекта и современных методов обучения. Но главным аспектом этого процесса остаётся оценка знаний учащихся. Если раньше доминировали традиционные формы оценки, такие как письменные контрольные работы, устные экзамены или диктанты, то сегодня появляются более разнообразные подходы, направленные на комплексное измерение знаний и компетенций учащихся. Нельзя забывать о том, что благодаря измерениям можно определить, насколько учебные достижения соответствуют целям обучения [2]. Рассмотрим основные современные подходы к оценке знаний, их плюсы и минусы, а также сравним их с традиционными методами:

1. Традиционные формы оценки (оценивание от 1 до 5).

Традиционные формы оценки, такие как письменные контрольные работы, тесты, экзамены и устные опросы, до сих пор остаются важными элементами образовательной системы. Они помогают оценивать знания учащихся на основе конкретных вопросов и задач, требующих чётких и точных ответов. По пятибальной шкале привыкли оценивать люди старшего поколения. Если учится хорошо, то получает 4 и 5. Если средне, то тройку. А меньше - это уже решалось на педагогическом совете. Преимущества данных методов заключаются в простоте и в то же время в стандартизации оценки. Однако они на практике показали и доказали нам наличие ряда ограничений:

- Ограниченность форматов (чаще всего проверяется лишь запоминание учащимися только что изученной информации, в основном предложенной одним лишь учебником).
- Отсутствие учёта индивидуальных особенностей учащихся и их способностей, нет дифференциации заданий.
- Оцениваются в основном когнитивные навыки, а не критическое мышление или творческие способности. Практическое отсутствие логики.

2. Формативная оценка (от 1 до 10 баллов)

Формативная оценка (ФО) — это один из современных методов, при котором акцентирование делается на самом процессе обучения. В отличие от традиционной оценки, формативная оценка не преследует цель выставить окончательную оценку, а она больше направлена на постоянную обратную связь между учеником и учителем. Формативная оценка включает такие

методы, как наблюдение за процессом выполнения задания, комментирование пробелов учителем, обсуждение с учеником, его беседа с группой товарищей, работу в паре с соседом и собственно саму самооценку обучающегося.

Преимущества данного оценивания:

- ФО способствует улучшению процесса обучения через постоянную корректировку, детализацию. Диапазон оценивания шире (от 1 до 10), более детальный, проговариваемый и подразумевает конкретный «шаг» обучающегося в той или иной ситуации.
- Позволяет учителю оперативно выявить пробелы в знаниях и предложить способы их устранения на любом этапе урока.
- Стимулирует учащихся к самостоятельному анализу своих успехов и недостатков (применяя готовый шаблон или оговорённый в начале занятий).

Недостатки формативного оценивания:

- Может требовать значительного времени в процессе обучения и затрачиваемых ресурсов для качественной реализации.
- Не всегда легко и чётко поддаётся количественному измерению, требует корректировки.

3. Суммативная оценка (СОР - оценивание за раздел, СОЧ - оценивание за четверть).

Суммативная оценка, можно сказать, противоположна формативной. Она представляет собой итоговую проверку знаний по завершению определенного этапа обучения (четверть, семестр, учебный год). Основной её итоговый инструмент — тесты и экзамены. Поговорим о преимуществах и недостатках этого варианта.

Преимущества:

- Четко фиксирует уровень знаний по завершению определенного периода. В данном случае применяются дескрипторы к каждому действию обучающихся в каждом задании.
- Легко поддается количественной обработке, стандартизации и сравнительному анализу.

Недостатки:

- Может вызывать сильнейший стресс у учащихся, так как итоговая оценка зачастую решает судьбу успеваемости ученика. (Если учесть, что ребёнок часто болел, был на соревнованиях и т.п.).
- Не учитывает сам процесс развития знаний, фокусируясь только на конечном результате.

4. Компетентностный подход

Компетентностный подход стал одним из более популярных в последнее время. Он направлен на оценку не только теоретических знаний, но и практических навыков, которые учащиеся могут применять в реальных жизненных ситуациях. В рамках этого подхода используются проекты, кейс - методы, ролевые игры и другие виды деятельности, которые проверяют, насколько ученики готовы решать практические задачи, требующие применения разных компетенций.

Преимущества:

- Оценка более широкого спектра навыков, включая критическое мышление, креативность и способность к сотрудничеству.
- Более тесное соответствие реальным жизненным и профессиональным ситуациям, практическим навыкам.

Недостатки:

- Сложность в стандартизации и объективности оценки.
- Необходимость высокого уровня подготовки как со стороны учителей, так и учащихся. Иногда нет необходимых условий: место, время, оснащение.

5. Электронное тестирование и цифровые платформы

Развитие цифровых технологий привело к активному внедрению электронных форм оценки. Специальные платформы позволяют создавать автоматизированные тесты, следить за прогрессом учащихся, анализировать их результаты в режиме реального времени, превращать их в готовые диаграммы.

Преимущества:

- Автоматизация оценки и экономия времени педагога (проверяющего).
- Возможность получения оперативной обратной связи (сразу виден итоговый результат, есть возможность увидеть каждую допущенную ошибку).
- Удобство использования и хранения данных (облачное хранилище, на электронном носителе и т.п.).

Недостатки:

- Часто фокусируется только на когнитивных аспектах знаний.
- Зависимость от технической инфраструктуры и навыков работы с компьютером, наличия интернета.
- Бывает, что возникают ошибки из-за «человеческого фактора»: программу цифровому «обработчику» даёт человек, которому свойственно ошибаться.

6. Портфолио.

Портфолио в современном понимании также можно отнести к способу фиксирования, накопления и оценки индивидуальных достижений обучающегося. Однако оно только дополняет традиционные контрольно-оценочные средства, направленные на проверку знаний, умений и навыков обучающихся и позволяет учитывать их результаты, достигнутые в разнообразных видах деятельности. Основной же целью создания портфолио является анализ и представление значимых результатов процессов профессионального и личностного становления будущего специалиста, обеспечение мониторинга культурно - образовательного роста обучающегося, т.е. показать все, на что способен ученик.

В дополнение хочется отметить, что по мнению специалистов, хороший развивающий эффект дают задания с межпредметным контекстом, для выполнения которых требуется перенос знаний из одного предмета в другой, поскольку они способствуют формированию таких системных новообразований как компетенции [3]. Если обучающийся покажет свои знания в нескольких

сферах, в нескольких направлениях, предметах, покажет свое всестороннее развитие, то он будет опережать своих сверстников, коллег. Именно ему, как многопрофильному специалисту, отдадут предпочтение в будущем.

Выше перечислены основные подходы к оценке знаний учащихся. Если сравнивать современные подходы с традиционными, то можно выделить несколько ключевых различий. Традиционные методы сосредоточены на проверке запоминания и воспроизведения информации, в то время как новые методы, такие как формативная оценка и компетентностный подход, направлены на развитие навыков критического мышления, саморегуляции и применения знаний на практике [4].

Кроме того, современные методы чаще предполагают активное участие учащихся в процессе оценки. Например, самооценка и взаимная оценка развивают у учащихся метапознавательные навыки — способность анализировать собственные знания и учебные процессы, выбирать в дальнейшем верный, правильный путь решения. И важно отметить, что современные методы чаще всего требуют интеграции нескольких видов оценки, что делает процесс более гибким и индивидуализированным [5].

Новые подходы к оценке знаний учащихся значительно разнообразили образовательный процесс. Каждый из методов имеет свои преимущества и ограничения, однако их грамотное сочетание может дать наиболее точную картину образовательных успехов учащихся. Однако важно понимать, что не существует универсального подхода к оценке, и каждая школа или учитель должны выбирать методики, исходя из своих целей и условий обучения. Не зря ведь появились образовательные учреждения, направление которых более узкоспециальное (только математическое, только языковое и т.д.). Они рассчитаны на выпуск конкретных специалистов в той или иной сфере. Главное, что они целиком и полностью учитывают интересы обучающегося, выбравшего себе определенную специальность.

Таким образом, инновационные методы оценки, интегрированные с традиционными подходами, создают более целостную и справедливую систему оценки знаний, ориентированную не только на конечный результат, но и на весь процесс обучения.

Список использованной литературы:

1. Новый взгляд на грамотность: По материалам международного исследования PISA-2000/Под ред. Г.С.Ковалевой. М., 2004.
2. Современные средства оценивания результатов обучения : учеб. пособие / Е.В. Лопаткина ; Владим. гос. ун-т имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2012. – 110 с. ISBN 978-5-9984-0209-8
3. Звонников, В. И. Современные средства оценивания результатов обучения / В. И. Звонников, М. Б. Челышкова. – М. : Академия, 2007. – 224 с. – ISBN 978-5-7695-3568-0.
4. Фишман, И. С. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся: Методическое пособие / И. С. Фишман, Г. Б. Голуб. – Самара : Учебная литература, 2007. – 244 с. – ISBN 978-5-9507-0542-7.
5. Гордиенко, О. В. Современные средства оценивания результатов обучения : учебник для вузов / О. В. Гордиенко. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 177 с. — (Высшее образование). — ISBN 978-5-534-06396-7. — Текст : электронный //

УДК 371

ФОРМИРОВАНИЕ УМЕНИЙ РЕШАТЬ ПРОБЛЕМЫ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ГРУППОВЫЕ ПРОЕКТЫ

Давранова М.О., Шихалиева М.А., Гриценко А.А.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Білім беру үдерісіндегі топтық жобалар оқушылардың негізгі дағдыларын дамытуға ықпал ететін тиімді әдіс болып табылады. Негізгі артықшылықтардың қатарына топтық жұмыс пен коммуникация дағдыларын дамыту, жауапкершілік пен көшбасшылық қасиеттерді, сондай – ақ сыни тұрғыдан ойлау мен проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастыру жатады. Топтық жұмыс оқуға деген ынтаны оятады, оқу процесін қызықты әрі қызықты етеді, сонымен қатар әр қатысушының жеке дамуына ықпал етеді.

Summary: Group projects in the educational process are an effective method that promotes the development of key skills in students. Among the main advantages are the development of teamwork and communication skills, the formation of responsibility and leadership qualities, as well as critical thinking and problem solving skills. Group work stimulates motivation to learn, makes the learning process more interesting and exciting, and also contributes to the individual development of each participant.

В современном образовательном процессе важной задачей является не только передача знаний, но и развитие у школьников умений, которые помогут им эффективно справляться с задачами и проблемами, возникающими в реальной жизни. Одним из таких умений является способность решать проблемы, и формирование этого навыка особенно важно на этапе начальной школы. Младший школьный возраст – это период активного интеллектуального и социального развития детей. На этом этапе они учатся сотрудничать, принимают ответственность за выполнение задания, находят решения в новых и неопределенных ситуациях, развивать критическое мышление [1].

Способность решать проблемы является одним из ключевых навыков, необходимых для успешного обучения и начала жизни в современном обществе. Важная часть этого навыка – способность анализировать ситуации, определять первостепенные задачи, генерировать идеи и оценивать возможные решения. Групповые проекты играют большую роль в процессе развития этого навыка. На начальных этапах образования групповые проекты поддерживают уникальное сочетание ситуаций для развития навыков. Проходя групповой проект, ученики работают друг с другом, обмениваются идеями, основываясь на общих целях, сталкиваются с общими задачами и борются с возникающими проблемами. Данный подход подразумевает не только активное обучение, при котором ученики получают курируемые знания, но и приобретение социальных, коммуникативных и когнитивных навыков. Учащиеся также

оказываются в естественной среде для решения проблемного контроля, который обязателен для начального уровня обучения [2].

Такие навыки могут быть успешно прокачаны в рамках групповых проектов, которые могут раскрывать собой естественную ситуацию для практики решения проблем уже с самого начала пути обучения школьников. Во-первых, сам по себе проект создает специфическую проблему, которую школьники должны разрешить коллективно, обсудив все вместе. Эта проблема может выполняться в нескольких уровнях сложности от выбора об учебном проекте для реализации и до поиска практических, воплощаемых “решений” прямо во время проекта. Следовательно, для того, чтобы правильно развиваться в плане принятия решений, необходимо грамотно вести процесс работы над проектом. Сначала ставится проблема, затем идет ее обсуждение и поиск идей [3].

Разработка и внедрение новых теоретических моделей и стратегий, направленных на повышение мотивации студентов в дистанционном обучении, играют ключевую роль в усовершенствовании этого формата образования. Один из инновационных подходов заключается в интеграции эмоционального интеллекта в образовательный процесс. Преподаватели, обладающие высоким уровнем эмоционального интеллекта, могут более эффективно взаимодействовать со студентами, распознавая и реагируя на их эмоциональные потребности. Это особенно ценно в условиях, когда личное общение ограничено, как в дистанционном формате. Интеграция эмоционального интеллекта в образовательную практику направлена на создание поддерживающей учебной среды, отвечающей как академическим, так и эмоциональным потребностям студентов. Это особенно важно в контексте дистанционного обучения, где поддержание мотивации студентов представляет собой значительный вызов [4].

Важную роль в этом процессе играют также адаптивные методы обучения. Персонализация учебного процесса с помощью адаптивных технологий учитывает индивидуальные потребности и интересы каждого студента, делая обучение более релевантным и мотивирующим. Примером может служить использование платформы Knewton, которая позволяет студентам чувствовать себя более вовлеченными, поскольку учебные материалы и задания адаптируются к их уровню подготовки и предпочтениям. Этот подход не только стимулирует мотивацию учащихся, но и способствует улучшению учебных результатов, так как материалы, предоставляемые студентам, точно соответствуют их учебным целям и интересам [5].

Групповые проекты действительно играют важную роль в развитии навыков взаимодействия и сотрудничества у учащихся. Они помогают формировать умение работать в команде, что становится ключевым аспектом в любой профессиональной сфере. Во время работы над проектами участники учатся не только слушать и учитывать мнения других, но и эффективно выражать свои идеи. Это создаёт пространство для конструктивного диалога, в котором можно находить компромиссы и совместные решения. Кроме того,

распределение ролей и формулирование общих целей позволяет развивать организаторские навыки и ответственность. Поддержка друг друга в достижении результата создаёт атмосферу доверия и сотрудничества, что также важно для успешной командной работы [6].

Аргументация своей позиции и критическое восприятие чужих точек зрения — неотъемлемые элементы проектной деятельности, которые способствуют развитию аналитического мышления и способности к рефлексии. Таким образом, групповые проекты не только расширяют знания, но и формируют важные жизненные навыки, которые пригодятся в будущем [7].

Формирование умений решать проблемы у младших школьников через групповые проекты является важной задачей современного образования. Групповые проекты создают условия для активного и осознанного обучения, способствуют развитию критического мышления, социальной адаптации и самостоятельности. При грамотной организации такие проекты помогают детям приобретать навыки, необходимые для успешной жизни в современном мире, а также стимулируют интерес к обучению и познанию новых знаний [8].

Список использованной литературы:

1. Веракса, Н. Е. Психология младшего школьника: учебное пособие для вузов. — Москва: Просвещение, 2016.
2. Гальперин, П. Я. Развитие умственных действий у школьников. — Москва: Педагогика, 2019.
3. Давыдов, В. В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. — Москва: Просвещение, 2018.
4. Черепанова, О. В. Развитие критического мышления у младших школьников: методология и практика. — Москва: Инфра-М, 2018.
5. Хуторской, А. В. Проектная деятельность в школе: от теории к практике. — Москва: Вита-Пресс, 2021.
6. Гаврилова, Т. В. Групповая работа в начальной школе: как организовать и провести. — Санкт-Петербург: Питер, 2022.
7. Воскобович, В. В. Игровые технологии как средство развития учебной мотивации. — Москва: Просвещение, 2020
8. Якиманская, И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. — Москва: Просвещение, 2021.

УДК 159.9

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ПЕРФЕКЦИОНИЗМА И САМОРЕГУЛЯЦИИ ПОВЕДЕНИЯ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Давыденко Д.А.

Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины, г. Гомель, Беларусь

Резюме: изучение особенности проявления перфекционизма и саморегуляции поведения в подростковом возрасте.

Перфекционизм рассматривается отечественными и зарубежными учеными как многомерное явление, так как его различные формы могут или стимулировать его деятельность, направленную на достижение результата или оказывать негативное дезадаптивное воздействие, вызывая эмоциональное перенапряжение.

Саморегуляция поведения является важной особенностью личности, позволяющей реализовать себя через целенаправленную активность: осознавать ее и управлять ей, определять объективные основания своей деятельности, соотносить и согласовывать ее со своими потребностями, ценностными ориентациями и убеждениями, с содержанием самосознания. Навыки саморегуляции представляют собой методы организации личности, ее продуктивности, а также психологического и эмоционального состояния.

Особый интерес представляет изучение особенностей проявления перфекционизма и саморегуляции поведения в подростковом возрасте. В этом возрасте существует устойчивая тенденция детей к самостоятельности, самоутверждению, самореализации, что ведет к стремлению участвовать в общественно полезных делах, обеспечивающих занятие социально значимой позиции. В отрочестве изменяется социальная ситуация развития, преобразуется структура социальных связей. Преобладающее влияние семьи заменяется влиянием группы сверстников, играющей важную роль в социализации подростков. Как правило, все ученые выделяют свойственную этому возрасту эмоциональную напряженность, связанную как с процессом физиологического созревания, так и с социальными факторами. Одной из особенностей эмоциональной сферы в подростковом возрасте является тенденция к повышению перфекционизма.

Перфекционизм в подростковом возрасте может быть нормальным и патологическим. В первом случае подросток проявляет конструктивное стремление к достижениям, позитивная самооценка, самоэффективность, эффективные стратегии обучения, а во втором – иррациональное мышление, склонность к самокритике и самообвинению, сниженную самооценку, наличие внутренних проблем, прокрастинацию. В подростковом возрасте перфекционизм связан с тревожностью и агрессивностью. Развитие саморегуляции у подростков осуществляется, прежде всего, в учебной деятельности – в подростковый период повышается самостоятельность, появляется стремление ставить цели и планировать свою учебную деятельность. Саморегуляция подростков связана с их личностными характеристиками, возрастными особенностями, проявляется в определённом стиле поведения и деятельности.

Для изучения уровня перфекционизма у подростков была использована методика «Многомерная шкала перфекционизма» (П.Л. Хьюитт и Г.Л. Флетт, в адаптации И.И. Грачевой) [1].

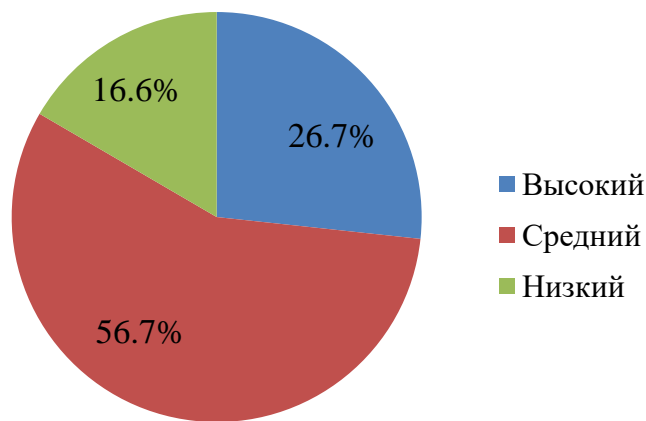

Рисунок 1 – Уровень перфекционизма у подростков (%)

Анализ результатов, представленных на рисунке 1, позволяет заключить следующее:

- высоким уровнем перфекционизма характеризуются 26,7% подростков. У этих подростков ярко выражено стремление выполнять совершенно ту или иную деятельность, безупречно выполнять поставленные задачи;

- средним уровнем перфекционизма обладают 56,7% подростков. Эти подростки демонстрируют умеренно выраженное стремление выполнять совершенно ту или иную деятельность, безупречно выполнять поставленные задачи;

- низкий уровень перфекционизма имеют 16,6% подростков. У этих подростков стремление быть выполняющим совершенно ту или иную деятельность, безупречно выполнять поставленные задачи, выражено в низкой степени или не выражено совсем.

Таким образом, подростки обладают преимущественно средним уровнем перфекционизма – у них умеренно выражено стремление выполнять совершенно ту или иную деятельность, безупречно выполнять поставленные задачи. Они имеют завышенные стандарты, стремятся их достигнуть, выраженные установки в отношении себя, потребность в самосовершенствовании. Подростки не позволяют себе допускать ошибки, не испытывают удовлетворения от результатов своей деятельности, так как считают, что не реализовали свой потенциал.

Результаты исследования саморегуляции поведения у подростков показаны на рисунке 2.

Для изучения саморегуляции поведения у подростков был использован опросник «Стиль саморегуляции поведения» (В.И. Моросанова) [2].

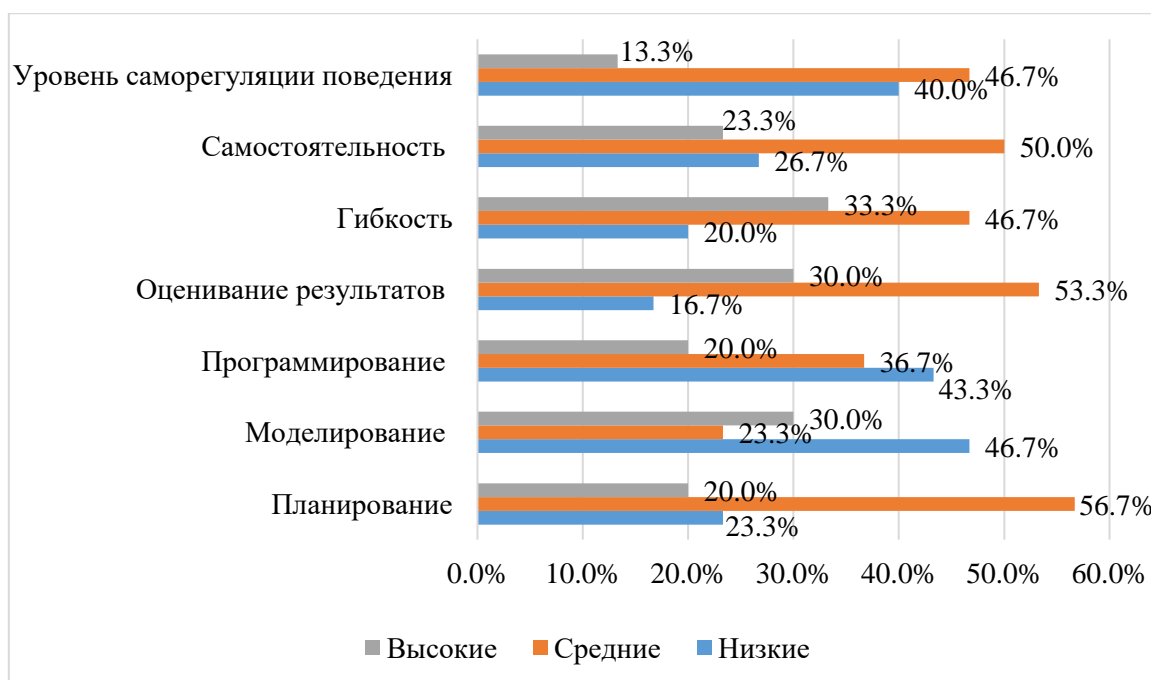

Рисунок 2 – Саморегуляция поведения у подростков (%)

Анализ результатов, представленных на рисунке 2, показывает, что по параметру «планирование» низкие показатели выявлены у 23,3% подростков, средние показатели – у 56,7%, высокие – у 20%. Так, большая часть подростков обладает умеренной способностью осознанно планировать свою деятельность, ставить объективные и детализированные цели.

По параметру «моделирование» низкие показатели выявлены у 46,7% подростков, средние показатели – у 23,3%, высокие – у 30%. Следовательно, большая часть подростков обладает слабо развитой способностью определять важные условия достижения целей в настоящем и в будущем, соотносить цели, свою деятельность и возможные результаты.

Что касается параметра «программирование», то низкие показатели выявлены у 43,3% подростков, средние показатели – у 36,7%, высокие – у 20%. Так, большая часть подростков обладает слабо выраженной потребностью определять пути и конкретные способы поведения для достижения поставленных целей, обращать внимание к деталям в ходе разработки программы действий.

По параметру «Оценивание результатов» низкие показатели выявлены у 16,7% подростков, средние показатели – у 53,3%, высокие – у 30%. Так, большая часть подростков обладает умеренной самооценкой полученных результатов, умением оценивать расхождения между запланированным и достигнутым результатом.

Что касается параметра «гибкость», то низкие показатели выявлены у 20% подростков, средние показатели – у 46,7%, высокие – у 33,3%. Так, большая часть подростков обладает умеренной способностью перестраивать модель своего поведения, корректировать планы, перестраивать программу собственных действий.

По параметру «самостоятельность» у 26,7% подростков, средние показатели – у 50%, высокие – у 23,3%. Так, половина подростков обладает умеренной ориентацией на независимое поведение в ходе самоорганизации действий, постановки целей и анализа достигнутого.

Далее, низкий уровень саморегуляции поведения выявлен у 40% подростков, средний – у 46,7%, высокий – у 13,3% опрошенных. Большая часть подростков демонстрирует средний уровень саморегуляции поведения, что предполагает достаточно сформированную систему осознанной саморегуляции собственной активности.

Таким образом, в целом, большая часть подростков характеризуется средним уровнем саморегуляции поведения. Большая часть подростков обладает умеренной способностью осознанно планировать свою деятельность, ставить объективные и детализированные цели, умеренной самооценкой полученных результатов, умением оценивать расхождения между запланированным и достигнутым результатом, умеренной способностью перестраивать модель своего поведения, корректировать планы, перестраивать программу собственных действий, а также умеренной ориентацией на независимое поведение в ходе самоорганизации действий, постановки целей и анализа достигнутого. Они характеризуются слабо развитой способностью определять важные условия достижения целей в настоящем и в будущем, соотносить цели, свою деятельность и возможные результаты, слабо выраженной потребностью определять пути и конкретные способы поведения для достижения поставленных целей, обращать внимание к деталям в ходе разработки программы действий.

Проведенное эмпирическое исследование показало, что подростки обладают преимущественно средним уровнем перфекционизма – у них умеренно выражено стремление выполнять совершенно ту или иную деятельность, безупречно выполнять поставленные задачи. Они имеют завышенные стандарты, стремятся их достигнуть, выраженные установки в отношении себя, потребность в самосовершенствовании.

В целом, большая часть подростков характеризуется средним уровнем саморегуляции поведения. Большая часть подростков обладает умеренной способностью осознанно планировать свою деятельность, ставить объективные и детализированные цели, умеренной самооценкой полученных результатов.

Список использованной литературы:

1. Грачева, И. И. Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта / И. И. Грачева // Психологический журнал. – 2006. – № 6. – С. 73-81.
2. Опросник «Стиль саморегуляции поведения (В. И. Моросанова / В.И. Моросанова // Диагностика саморегуляции человека. – М.: Когито-Центр, 2015. – С. 199-204.

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТАРШЕКЛАСНИКОВ

Данияр Ф.А.

Университет «Мирас», г.Шымкент, Казахстан

Түйін: Сыни тұрғыдан ойлау адамның ақпаратты талдау, бағалау және жүйелеу, логикалық талдау негізінде негізделген шешімдер қабылдау қабілетін білдіреді. Мектептегі білім беру контекстінде сыни тұрғыдан ойлау маңызды рөл атқарады, әсіресе жоғары сынып оқушыларында, оқушылар оқу іс-әрекетінде күрделі және көп мағыналы сұрақтарға тап болып, болашақ кәсіби өмірге дайындала бастағанда. Бұл мақалада жоғары сынып оқушыларының сыни ойлау дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығы, негізгі әдістер мен технологиялар, сондай-ақ осы процесстегі мұғалімнің рөлі қарастырылады.

Summary: Critical thinking is a person's ability to analyze, evaluate and systematize information, as well as make informed decisions based on logical analysis. In the context of school education, critical thinking plays an important role, especially among high school students, when students face more complex and ambiguous issues in their educational activities and begin to prepare for their future professional life. This article examines the importance of developing critical thinking skills in high school students, key methods and technologies, as well as the role of the teacher in this process.

В современном образовательном процессе особое внимание уделяется развитию у школьников не только знаний, но и умения использовать их на практике, выстраивая собственное мнение и принимая обоснованные решения. Одним из ключевых навыков, который становится необходимым в условиях быстроменяющегося информационного пространства, является критическое мышление. Особенно актуально развитие критического мышления у старшеклассников, когда учащиеся переходят на новый этап учебной и социальной зрелости, готовятся к поступлению в вузы или начинают делать выбор в пользу будущей профессии.

Критическое мышление позволяет человеку не только получать информацию, но и правильно её интерпретировать, выделяя важные и значимые моменты, выстраивая логичные выводы и оценку. В условиях переполненности информационного пространства, где зачастую трудно отличить факты от мнений, а мифы и фейки от проверенной информации, умение критически мыслить становится важным инструментом выживания и успеха.

В последние десятилетия информационное пространство изменилось настолько радикально, что дети и подростки сталкиваются с огромным количеством данных, которые могут быть как полезными, так и дезинформирующими. Социальные сети, интернет, телевидение, реклама — все эти источники ежедневно влияют на восприятие старшеклассников, формируя их взгляды, предпочтения и убеждения. Однако без навыков критического мышления молодежь может стать уязвимой к манипуляциям и ложной информации, что может привести к ошибочным решениям и неправильным оценкам окружающей реальности.

Таким образом, в условиях, когда ложная информация распространяется столь быстро и легко, критическое мышление становится неотъемлемым навыком, который помогает правильно ориентироваться в мире и принимать обоснованные решения. Старшеклассники должны научиться различать правду и ложь, факты и гипотезы, а также быть способными аргументировать свою точку зрения и подвергать сомнению предложенные идеи и утверждения.

Критическое мышление не является само собой разумеющимся качеством. Оно требует систематической тренировки и целенаправленного формирования. В школьной системе критическое мышление традиционно развивалось через выполнение заданий, требующих анализа текста, логических рассуждений и решения комплексных задач. Однако современные образовательные стандарты и подходы требуют гораздо большего внимания к данному вопросу, поскольку старшеклассники должны быть подготовлены к самостоятельному анализу множества источников информации, к умению решать нестандартные задачи и формировать собственные выводы.

Старшеклассники уже начинают осознавать свою роль в будущем обществе, сталкиваясь с необходимостью выбора жизненного пути — это и выбор профессии, и участие в общественных процессах. Умение критически анализировать различные социальные и политические явления, отличать объективные данные от манипулятивных утверждений становится крайне важным для молодых людей. Кроме того, развитие критического мышления помогает учащимся в развитии умения работать в команде, аргументировать свою точку зрения, учитывать мнение других людей, а также эффективно решать проблемы.

Таким образом, в контексте образовательного процесса критическое мышление рассматривается как одна из важнейших компетенций, формируемых в старших классах. Оно тесно связано с такими аспектами, как:

1. Умение анализировать информацию. Это включает в себя способность выделять ключевые моменты, выявлять скрытые предположения и выявлять логические ошибки.

2. Оценка и аргументация. Старшеклассники должны уметь не только оценивать достоверность информации, но и обосновывать свои суждения, выдвигать гипотезы и прогнозы, аргументируя их фактами.

3. Самоанализ и рефлексия. Критическое мышление также связано с умением анализировать собственные мысли, аргументы и позиции, что способствует развитию метапознания — способности думать о собственном процессе мышления.

На сегодняшний день наблюдается ряд проблем, связанных с недостаточным развитием критического мышления у старшеклассников. В первую очередь это связано с тем, что традиционная система образования, ориентированная на стандартизированные тесты и заучивание фактов, не всегда предоставляет достаточно возможностей для развития аналитических и логических навыков. В то время как в реальной жизни требуется умение обрабатывать и анализировать информацию из различных источников,

школьные задания часто ограничиваются уже готовыми решениями и не способствуют развитию творческого и критического подхода.

Кроме того, значительная роль в формировании критического мышления отводится преподавателю, который должен не только преподать материал, но и научить учащихся работать с ним, критически осмысливать и оценивать. Важно, чтобы педагоги не только транслировали знания, но и вовлекали учеников в дискуссии, упражнения, требующие аналитического подхода. Однако не все учителя обладают необходимыми навыками для реализации таких методов и подходов в классе.

Развитие критического мышления у старшеклассников особенно актуально в контексте подготовки их к будущей профессиональной жизни. Поступление в университет или колледж требует от студентов не только умения запоминать информацию, но и способности к её осмыслению, анализу и применению. Большинство профессий, требующих высокой квалификации, предполагают необходимость быстрого принятия решений, способности к решению нестандартных задач и работы в условиях неопределенности.

Таким образом, старшеклассники должны быть готовы к интеллектуальным вызовам, которые будут стоять перед ними в будущем. Развитие критического мышления помогает учащимся не только быть конкурентоспособными на рынке труда, но и стать активными участниками общественной жизни, готовыми делать осознанный выбор и не поддаваться влиянию манипуляций.

В условиях современного информационного общества, где объем данных постоянно увеличивается, а источники информации становятся все более разнообразными и зачастую противоречивыми, навыки критического мышления приобретают особую значимость. Для старшеклассников развитие этих навыков является важной частью подготовки к самостоятельной жизни и профессиональной карьере. Только при наличии критического мышления учащиеся смогут эффективно адаптироваться к изменениям в мире, анализировать текущие события, принимать обоснованные решения и быть готовыми к будущим вызовам. Формирование критического мышления должно стать приоритетной задачей современной образовательной системы, поскольку оно не только способствует академическому успеху, но и играет ключевую роль в личностном и социальном развитии учащихся.

Современное общество требует от своих граждан не только обладания базовыми знаниями, но и способности к их осмыслению, анализу и использованию для принятия решений в условиях неопределенности. Критическое мышление, как одна из важнейших когнитивных способностей, позволяет человеку осознанно воспринимать информацию, строить логические рассуждения, выявлять сильные и слабые стороны аргументации и принимать обоснованные решения. В условиях современной образовательной системы критическое мышление стало неотъемлемым компонентом учебного процесса, особенно в старших классах и на этапе высшего образования, где ученики и

студенты начинают готовиться к профессиональной деятельности и социальной жизни.

Критическое мышление связано с рядом ключевых навыков, таких как анализ, оценка, аргументация, саморегуляция и способность к рефлексии. Все эти навыки способствуют развитию независимости в принятии решений, что в свою очередь имеет важное значение как для академической успешности, так и для жизненных выборов. В связи с этим, создание условий для развития критического мышления становится важнейшей задачей образовательных учреждений.

Критическое мышление не является врожденным качеством, а развивается через систематическое обучение и практику. В рамках образовательного процесса критическое мышление можно рассматривать как один из основных компонентов образовательных стандартов, который необходим для формирования компетентности и активности учащихся. Это, в свою очередь, определяет не только успехи в учебе, но и способность к самостоятельному поиску решений в сложных жизненных ситуациях [1].

Программа, ориентированная на развитие критического мышления, направлена на формирование у школьников и студентов умения осмысленно подходить к изучаемым темам, выделять главное, анализировать аргументы и выдвигать собственные гипотезы. В рамках этого подхода учащиеся учатся принимать во внимание различные точки зрения и принимать решения, основанные на объективных данных и логических выводах, а не на предвзятых суждениях или эмоциональных реакциях.

Таким образом, критическое мышление в образовательном процессе является важным инструментом для формирования у учащихся широкого спектра навыков: от анализа информации и решения задач до формирования личной позиции и способности к конструктивному диалогу. Для успешной реализации этих целей необходимо учитывать несколько ключевых аспектов.

Основные компоненты критического мышления [2]:

1. Анализ. Ключевым элементом критического мышления является способность к анализу информации, выявлению скрытых предположений, идентификации логических ошибок и разделению фактов и мнений. Умение анализировать помогает учащимся не только выявлять недостатки в аргументации, но и строить более обоснованные суждения, что способствует более глубокому пониманию изучаемого материала.

2. Оценка. Критическое мышление требует от человека умения оценивать представленные идеи и аргументы с разных точек зрения, а также выделять сильные и слабые стороны тех или иных утверждений. Оценка помогает определить, насколько логичны и правдоподобны представленные факты, и способствует принятию обоснованных решений.

3. Саморегуляция. Критическое мышление также включает в себя саморегуляцию, которая связана с способностью контролировать свои мысли, эмоции и реакции. Это означает способность признать собственные ошибки, подвергать сомнению свои суждения и пересматривать свои решения, если

представленные данные требуют этого. Важно, чтобы учащиеся не просто принимали информацию на веру, а учились самостоятельно проверять и подтверждать её.

4. Рефлексия. Рефлексия позволяет критически осмысливать собственные мысли, стратегии решения задач и принятые решения. Это помогает учащимся не только оценивать результаты своей деятельности, но и учиться на собственном опыте, повышая уровень своих интеллектуальных и личностных навыков.

Критическое мышление тесно связано с процессом обучения, и его развитие становится основой для достижения высоких академических результатов. В современных образовательных системах акцент часто смещается с простого запоминания фактов и механического выполнения заданий на более глубокое осмысление и использование знаний для решения нестандартных задач.

1. Активизация учебной деятельности. В традиционной системе образования учащиеся часто воспринимают роль учителя как авторитета, чьи знания и решения являются окончательными. Критическое мышление, в свою очередь, стимулирует учащихся активно участвовать в учебном процессе, выдвигать гипотезы, предлагать решения и проверять их на практике. Это способствует развитию навыков самостоятельной работы и повышения интереса к учебе.

2. Развитие творческого подхода. Развитие критического мышления помогает учащимся выработать способность к креативному решению задач. Творческий подход в учебной деятельности способствует не только углубленному пониманию предмета, но и расширяет горизонты восприятия, позволяя ученикам находить нестандартные пути решения проблем и применять полученные знания в разных контекстах.

3. Подготовка к жизни и профессии. Критическое мышление помогает старшеклассникам и студентам не только лучше осваивать учебный материал, но и готовиться к реальной жизни и профессиональной деятельности. Способность принимать обоснованные решения, анализировать ситуации и предвидеть последствия является необходимым навыком для успешной карьеры. Более того, критическое мышление способствует развитию лидерских качеств и повышению личной ответственности за принятые решения.

4. Социальная адаптация и участие в общественной жизни. Критическое мышление помогает учащимся ориентироваться в социальной и политической жизни, понимать различные мнения и принимать участие в обсуждении важных общественных вопросов. Это способствует более осознанному и взвешенному участию в жизни общества, а также помогает избежать манипуляций и фальшивых утверждений.

Формирование критического мышления является неотъемлемой частью современного образовательного процесса, направленного на подготовку учащихся к жизни в условиях информационного общества, требующего высокой степени осознанности, анализа и ответственности. Критическое

мышление позволяет старшеклассникам и студентам не только глубже осваивать учебный материал, но и развивать способность принимать обоснованные и рациональные решения в реальных жизненных ситуациях. В условиях информационной перегрузки и постоянного потока противоречивой информации, умение объективно оценивать факты, различать мнение и истину становится необходимым навыком для успешной социальной и профессиональной адаптации [3].

Развитие критического мышления в образовательном процессе способствует формированию у учащихся ключевых компетенций, таких как аналитические способности, логическое мышление, способность к аргументации и рефлексии, а также умение принимать обоснованные решения. Это умение не ограничивается только учебной деятельностью, но также играет важную роль в их личной жизни и профессиональной карьере, особенно в условиях современного общества, где ценятся самостоятельность, креативность и умение работать с информацией.

Не менее важным аспектом является активное участие преподавателей в процессе формирования критического мышления, создание образовательной среды, в которой учащиеся могут развивать эти навыки через обсуждения, дебаты, исследовательские проекты и решения реальных проблем. Таким образом, критическое мышление становится важным инструментом не только для академической успешности, но и для личностного роста, социальной ответственности и профессиональной компетенции.

Список использованной литературы:

1. Белл, Д. Р. Критическое мышление в обучении: подходы и методы. — Москва: Академия, 2017. — 240 с.
2. Давыдов, В. В. Теория развивающего обучения и критическое мышление. — Москва: Просвещение, 2020. — 280 с.
3. Ковалев, А. И. Методы развития критического мышления в школе. — Санкт-Петербург: Речь, 2018. — 210 с.

ОӘЖ 37.3.114

1-4 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҮЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Джаббарова Ф.Н., Орымбек Н.Е., Тұрдықұлова А.М.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В современном образовательном процессе становится всё более важной задача формирования творческой личности у детей. Одним из ключевых факторов в этом процессе является ресурсная коммуникация, которая включает разнообразные средства и подходы к взаимодействию между учителем и учащимися, а также между самими учениками.

Summary: In the modern educational process, the task of developing a creative personality in children is becoming increasingly important. One of the key factors in this process is resource

communication, which includes a variety of means and approaches to interaction between the teacher and students, as well as between the students themselves.

Орта білім беру мекемесінде оқыту үрдісінің маңызды міндеттерінің бірі, баланың білім игеру барысында ойлау қабілетін қалыптастыру, сол арқылы шығармашылық әрекетін дамыту. Бұл баланың өзіндік әрекеттерін өзбетінше жұмыс жасау қасиеттерін дамытудың маңыздылығын анықтайды.

Осы мәселе ҚР Білім туралы заңындағы білім беру жүйесінің міндеттері туралы бабында [1]:

- Тұлғаның шығармашылық, рухани және жеке мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамытуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектілік байытумен қатар, әлемдік және отандық мәдениеттің жетістіктеріне баулу, қазақ халқы мен республиканың басқа да халықтарының тарихын, әдеп-ғұрпы мен дәстүрлерін зерделеу қажеттігі қарастырылған.

Қазіргі таңда, орта білім беру мектеп тәжірибесіндегі дамыта оқытудың бастапқы міндеті баланы оқытумен қатар, оны шығармашылық бағытта жан-жақты қалыптастыру. Бұл туралы: И.Д. Левитовтың көзқарасы бойынша, оқушылардың шығармашылық қабілеттері деп, іс-әрекет нәтижесінде жаңа бір нәрсені ұғынуы және оқушылардың даралық бейімділіктерінің, қасиеттерінің, тәжірибелерінің көрінісі болып айқындалады[2].

Дамыта оқыту оқушының жеке бастамасы мен шығармашылық қабілетіне бағытталады. Бұл тұрғыда бірнеше негізгі аспектілерді бөліп көрсетуге болады:

1) Тұлғалық-бағдарлы әдіс: Оқу-тәрбие процесі әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен қызығушылықтарын ескеруге бағытталған. Бұл өзін-өзі көрсету үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді және ішкі мотивацияны ынталандырады.

2) Шығармашылық ойлау: Дамытушылық тапсырмалар ойын элементтерін, жобалық іс-әрекеттерді және мәселені шешуге шығармашылық көзқарасты қалыптастыруға ықпал ететін зерттеу тапсырмаларын қамтуы мүмкін.

3) Топтық жұмыс: Маңызды аспект топтық өзара әрекеттестік болып табылады, ол қарым-қатынасты, ынтымақтастықты және сыни ойлау дағдыларын дамытады.

4) Икемділік және бейімділік: оқу бағдарламалары балалардың қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне қарай өзгеруі мүмкін, бұл оқытуды серпінді және өзекті етеді.

5) Кері байланыс: Оқушылардың өз іс-әрекеттерін талдауға, қателіктерін түсінуге және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуға көмектесетін сындарлы кері байланыс алуы маңызды.

Бұл әдіс баланы тәрбиелеуге ғана емес, оны өз бетінше ойлауға және шығармашылық әрекетке қабілетті жеке тұлға ретінде дамытуға мүмкіндік береді.

Шығармашылық- ол, баланың өмір шындығында өзін-өзі дамытуға талпынуы, танып білуі. Өмір жолында дұрыс шешімдер табу үшін адам дұрыс

ой түйіп, өзбетінше сапалы, дұрыс жолдар таба алуға ұмтылуы қажет. Тұлға өзінің қасиеттерін дамыта отырып, солардың сөнуіне жол бермеу адамның рухани қабілетін нығайтып, өзін-өзі тануына көмегін тигізеді.

Шығармашылық әрекет дегеніміз- баланың өз жеке шығармашылық қабілеттерін таңдау керектігін және шығармашылық өнім, нәтиже туындауға бағытын алған жауапкершілігін қамтитын әрекет, осындай баланың жеке білім бағытын қалыптастыруға арналған.

Психологиялық жағынан, шығармашылық үрдіс деген- үнемі білімдер мен ептіліктерді өздігімен жаңа әрекетке өткізу болып саналады, білім өздігімен жүзеге асса, соғұрлым ілімді қолдану шығармашылық бағытта болады, - деп айқындалған [3].

Қазақстан Республикасының білім беру бағытында болып жатқан реформаның аясында бастауыш сатының мақсаты мен міндеттерінің өзгеріске ұшырауы бойынша оқытудың мазмұны да өзгереді. Сонымен бірге, 1-4 сынып оқушыларының шығармашылық бағытын қалыптастыру жолдарын барлық жағынан зерттеген ғалымдар: бастауыш сатыда жаңа мазмұнға ие оқу бағдарламалары мен оқулық, әдістемелік кешенін құрастыруға өзбетінше үлесін қосқан ғалым Б.А.Тұрғынбаеваның еңбегі, демек, анығырақ келтірсек «Оқыту барысында 1-4 сынып оқушыларының шығармашылық қасиеттерін дамыту» және А.Б.Мырзабаевтың: «Оқушылар шығармашылығын дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық ерекшеліктері», Ә.Ә.Сағымбаевтың: «1-4 сынып оқушыларының бейнелеу сабағы арқылы шығармашылық қабілетін қалыптастырудың педагогикалық шарттары» атты тақырыптағы еңбектердің көбісі шығармашылық бағыт мәселесінің ғылыми-теориялық тұрғыдан сипаттамалады. Ал біз әрбір жеке сабақтардың мазмұнын кіріктіре отырып, демек, барлық пәндерде үздіксіз пәнаралық байланысты іске қосып қалыптастыру шығармашылық бағытқа апаратын ерекшеліктің бірі деп, жекеше зерттеуді қажет санадық.

Зерттеуші А.Бейсенбаева көзқарасы бойынша, пәнаралық байланыстың міндетті түрде қолданысқа ие болып жүрген 3-түрін қарастырады:

1) төмендегі деңгейдегі пәнаралық байланыста пән мұғалімі оқу бағдарламасы аясында оқу материалдарын өзі толықтыра отырып, мәлімет дайындап түсіндіріп отырады. Бұл кезеңде оқушы өздігінен білім алудан қалып кетеді;

2) орташа деңгейдегі пәнішілік және пәнаралық байланыста әр траекториядағы білімнің жалпы ойы, тұжырымдамасы, мазмұны бар ортақ қабілеттері көрінеді. Кәсіби маман пәнаралық байланыс бойынша білім оқушының білім, білік, дағдысын дамытады. Пәнаралық жүйелерді бөлшектейді;

3) бұл тұрғыда әдіснамалық жағдайда пәндердің бірігуінен интеграциялық білімге айналады, демек, ғылым салаларына ортақ, білім мазмұнында біріккен теориялық түсінік айқындалып, ортақ иеленеді. Яғни, дүниетанымы да қоршаған ортамен диалектикалық байланыста оқушы болып, рухани дүниесі жан-жақты қалыптасады [4].

Бұл үшін мұғалім әрбір сабақта пәнішілік, пәнаралық байланыстан бастама алатын интеграциялық білімнің біріккен жүйесін енгізіп, білім алушылардың әлемдік сананың қол жеткен табыстарымен қоректенуіне, өздігінен білім алуына, шығармашыл бағыттарға бейім болуына баулуы-қоғам талабы. Бірақ, қазіргі қоғамда білімнің ғаламданудың арқсында пәнаралық байланыстың төртінші түрі пайда болды. Ол әлемдік ашық білім кеңістігіне байланысты білім мазмұнының «тасымалдануына» және интеграциялануына байланысты пайда болды дейді ғалым А.Сакенова [5]. Демек, 1-4 сыныптарда оқытылатын әрбір пәндердің сан түрлі сөзжұмбақтар, ребустар, құпияхаттар, логикалық есептер, сөзтуымдар пайдалану мазмұны пәнаралық байланысты іске бағыттайтындай мәліметтерді (демек, анықтама, ортақ пікір, материалдар, ғылыми жаңалықтар және т.б.) қамтамасыз ету.

Зерттеу нәтижесінде, түйіндеген пікіріміз: 1-4 сыныптарда жүргізілетін әрбір пәндердің оқу бағдарламасы мен оқулықтарындағы көбінесе ұстанымдардың барлығы интеграциялық мазмұнда қарастырылады.

Мұнда қайсы бір жеке пәндер болмасын ғылымдар интеграциясыз қарастырылмайды. Жаңа білім беру жүйесіндегі қасиеттердің бірі де осындай болатынына сенімдіміз. Интеграциялық мазмұнды басым ұстаған жаратылыстану мен дүниетану пәндерін мысал ретінде қарастыруға болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Бабаев С.Б. Бастауыш мектеп педагогикасы. Оқу құралы. Алматы. 2007. 413 бет
2. Әуелбеков Е. Пәнаралық байланыстың тиімділігін арттыру. // Бастауыш мектеп. №7, 2005. Б.11-12
3. Құралбаева А.А., Нұрбекова Р., Садуақасова Р.Қ. Бастауыш сынып пәндерін интеграциялаудың педагогикалық негіздері. -Алматы: Қазақстан, 2015ж.132б.
4. Мұханбетжанова Ә. Бастауыш білімнің интеграциясы арқылы оқушыларда дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері: пед. ғыл.док. ... дис. –Алматы: 2000. - 297 б.
5. Сакенова Р. Пәнаралық байланыс арқылы оқушы құзыреттілігін қалыптастыру // Қазақстан мектебі. №3, 2010.Б. 20-23

ОӘЖ 37.3:808.1

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Дүйсенбек Ж.Ә., Бакирова А.Е., Құлынбет Б.К.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В настоящее время обновление образовательного контента находится на этапе очень важных изменений. В данной статье развитие навыков письма по обновленной учебной программе позволяет ученикам эффективно использовать полученные знания и умения в процессе общения в любой среде.

Summary: Currently, updating educational content is at the stage of very important changes. In this article, the development of writing skills according to the updated curriculum

allows students to effectively use the acquired knowledge and skills in the process of communication in any environment.

Бастауыш мектептегі төрт дағдының негізге алған мақсаты әрбір баланың жеке қасиеттерін ашып, болашаққа бейім тұлғаны қалыптастыру көзделсе, соның ішінде жазылым дағдысының көтерер жүгі өте маңызды. Жазылым дағдысы - тақырыпты аша білу, грамматикалық сауаттылық, өз пікірін сыни тұрғысынан дәлелдеу, қорытындылай алу, өз көзқарасын дәлелдеу деңгейіне бағыттау болып табылады. Жазылым дағдыларын бағалау: баяндау әңгіме құрастыру, шығармашылық бағыттағы сипат беру, эссе, сахналық сценарийі) және белгіленген аудиторияға өара­стырылған дәлелді мәтін сөздер (пікір, үндеу сөз, мақала, жарнама) жазу, (шығарма, әңгіме, эссе, хат жазу, қорытынды шығару, өз пікірін білдіру, цитата сөздермен жұмыс.

XX ғасырдың басында Жүсіпбек Аймауытовтың айтуы бойынша: “Сабақ беру –үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер”. Сонымен, қазіргі кездегі педагогика жаңа өзгерістерін, соңғы қолданып жүрген пән өзгешелігіне қарай пайдалана білу- оқыту процесінде мақсатқа ие болудың бірден – бір жолы [1].

Жазылым – дағдылардың төртеуінің бірі және ол өнімді дағдылар болып табылады. Демек, продуктивті дағды деген – ол, тіл құбылыстары жайында ережелерге, модельдерге сүйену арқылы сөйлеу, әлде жазу. Жазылым түрлеріне келсек: тізім жасау, күнделік, хабарлама, әңгімелер, электрондық хат, эссе, құттықтау қағазы, және т.б.

Жазылым түрлерінің әрбірі өздеріне сай ерекшелігімен айқындалады. Сол жазылым түрлерінің құрылымына және міндеттері мен шешуі тиіс мақсаттарына байланысты болып табылады. Мәселен, жазу құрылымының деңгейлері: ресми (ғылыми, іс қағаздар стилі) және бейресми (ауызекі сөйлеу мәтіндері); жазуда сөзді немесе ақпаратты жазудың өзіндік тәртіп ерекшелігімен дұрыс орналастыру реті; мәтіннің құрастыруы [2].

Жазылым дағдысын құрастырудың бірнеше бағыттары бар. Солардың ең бастылары - өнімділік жазылым және жазылым процесі.

Яғни, жазылымды үлгі ретінде үйретсек, бұны өнімділік жазылым дейді. Демек, оқытушылар жазылым түрлерінің үлгісін қарастырып, мәтінмен жұмыс жасатуы қажет. Нақты бір жазылым үлгісінің мазмұнымен, лексикасымен, стилімен және құрылымымен таныс болуға көмегін тигізеді. Сонымен бірге, үлгілер балаға дұрыс жазуы қажет екені туралы идеяны да қалыптастырады.

Егер де, оқытушы оқушыға жазылымның барлық жолдарымен жұмыс істеуге қамтамасыз етсе- ол, жазылым процесі болып табылады. Нақтырақ айтсақ, жазылымды құрылымын қарастырып, бірінші нұсқасын жаздырту, коррекциялау, тексеруге дейінгі оқушылардың жұмысын қадағалау. Ол, балаларға жазылымның әртүрлі ерекшеліктерімен, әртүрлі мезетте жұмыс жасай алуға қалыптастырады. Мәселен, жоспар құру кезеңінде идеяларды ойластырады және құрастырады, бірінші нұсқасын жазу кезеңінде өз көзқарасын жеткізу үшін қажетті мәтіндерді, сөйлем құрылымдарын табады, коррекция жасау және тексеру кезеңінде жазылымның құратыруын, сауатты

жазуын, ондағы идеялардың құндылығын, демек өз жұмысының кемшіліктері мен артықшылығы жөнінде ойлануға мүмкіндік болады.

Нақтылы бір жазылымды толық орындау үшін бірнеше жолдармен құралады:

- алдымен жазылуы көзделген нәрсені жоспарлау;
- ойыңды дұрыс жеткізуді анықтап алу;
- шималап нұсқасын (өзгертуге келетін жазылым түрі) жазу;
- түзету мен редакциялау (қателерді коррекциялау мен жазбаны толықтыру);
- қайдан тексеру (сауаттылыққа және коррекциялауға тексеріп шығу);
- нұсқаның дұрысын (түзетуден кейінгі немесе соңғы нұсқасын жазып толтыру) жазып шығу.

Бастауыш мектеп контекстіндегі жазылу әртүрлі білім беру нәтижелеріне қол жеткізу үшін пайдаланылуы мүмкін. Мұнда нақты жазылымды толығымен іске қосу үшін конфигурациялаудың бірнеше жолы берілген:

- Мақсат қою: Оқушыларға нақты мақсаттар қойыңыз, сонда олар не істеу керектігін түсінеді. Бұл пән бойынша шартты нәтиже немесе дамитын дағдылар болуы мүмкін.

- Тапсырмаларды жекелеу: Әр оқушының мотивациясын және қызығушылығын сақтау үшін олардың дағдылары мен қызығушылықтарына негізделген тапсырмаларды реттеңіз.

- Тұрақты кері байланыс: Оқушылар өздерінің үлгерімін қадағалап, әрекеттеріне түзетулер енгізе алуы үшін мұғалімнің үздіксіз кері байланысын қамтамасыз етіңіз.

- Технологияны қолдану: Оқушыларға материалдар мен тапсырмаларға кез келген уақытта қол жеткізуге мүмкіндік беретін сандық құралдар мен платформаларды енгізіңіз, бұл үлкен икемділікке мүмкіндік береді.

- Жобалық әрекеттер арқылы оқу: Оқушылар алған білімдерін іс жүзінде қолдана алатын, өнімділігін арттыратын және сыни ойлауын дамытатын жобалар жасаңыз.

- Ынтымақтастық және топтық жұмыс: Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға және бір-бірінен үйренуге көмектесу үшін бірлесіп жұмыс істеуге шақырыңыз.

- Бағалау және өзін-өзі бағалау: Оқушылар өздерінің жетістіктері мен жақсарту бағыттарын түсінуі үшін өзін-өзі бағалау және өзін-өзі рефлексия элементтерін қосыңыз.

Жазылымды осылай орнату оқушының дағдыларын дамытуға көмектесіп қана қоймай, мұғалімнің өнімділігін арттырады. Сыныптағы қолдау және шабыттандыратын атмосфера маңызды екенін есте сақтау керек.

Қолтаңба жұмысының табысты болуы шынымен де студенттердің де, мұғалімдердің де сөздік қорына байланысты. Кеңірек сөздік студенттерге өз ойлары мен идеяларын дәлірек жеткізуге мүмкіндік береді және мұғалімдерге оқушыларға кері байланыс пен бағыт-бағдар беруге тиімді мүмкіндік береді [3].

Сөздік қордың дамуына мыналар арқылы қол жеткізуге болады:

1. Оқу: Әртүрлі мәтіндерді (кітаптар, журналдар, мақалалар) үнемі оқу жаңа сөздерді меңгеруге және оларды контекстте қолдануға көмектеседі.

2. Талқылау: Сабақтағы белсенді әңгіме, пікірталас тек сөйлеу дағдысын дамытып қоймай, сөздік қорын байытады.

3. Тәжірибе: Эссе, шығарма және басқа мәтіндерді жазу жаңа сөздерді белсенді меңгеруге ықпал етеді.

4. Кроссвордтар мен басқатырғыштар: Бұл жаңа сөздерді белсенді түрде есте сақтаудың тамаша тәсілі болуы мүмкін.

5. Интерактивті ойындар мен әрекеттер: оқуды қызықты ету үшін тіл үйрену қолданбалары, онлайн викториналар немесе жаттығулар сияқты технологияларды пайдалану. Сөздік қорын молайтуға бағытталған ойындарды пайдалану оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етеді.

6. Кері байланыс және талқылау: Оқушыларға жаңа сөздерді пайдаланып өз ойлары мен пікірлерін жеткізуге көмектесетін сұрақтар арқылы оқу мен жазуды жүйелі түрде талқылау.

7. Пәнаралық интеграция: материалды бекіту үшін сөздік қорды басқа пәндермен (мысалы, ғылым немесе өнер) байланыстыру.

Бұл тәсілдердің барлығы оқушыларға да, мұғалімдерге де өнімділік деңгейін арттыруға және күтілетін нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі.

Қол қою дағдылары оқушыларға мәтінді өңдеу дағдыларын дамытуға көмектесетін қарапайым стратегиялардан басталуы мүмкін. Міне, осындай бірнеше стратегиялар:

1. Дауыстап оқу: мәтіннің құрылымы мен мағынасын түсінуге көмектесетін айтылым мен интонацияға назар аударуға мүмкіндік береді.

2. Мәтінді талқылау: Оқып болғаннан кейін, студенттерді қызықтыру үшін талқылауға көмектесіңіз және олардың оқығандары туралы өз ойлары мен сезімдерін білдіруге көмектесіңіз.

3. Көрнекі құралдарды пайдалану: Суреттер, диаграммалар және ақыл-ой картасы ақпаратты түсінуге және есте сақтауға көмектеседі.

4. Рефлексиялық жазу: Оқушылардан оқығандары туралы өз ойлары мен сезімдерін жазуды сұраңыз - бұл терең түсінуге ықпал етеді.

5. Сұрақ-жауап: Оқушылардың өз бетінше жауап іздеп, білімдерін тереңдету үшін мәтін бойынша сұрақтар қойыңыз.

6. Оқуға тапсырыс беру уақыты: Үнемі оқу сөздік қорыңызды кеңейтуге және келесі дағдыларды жақсартуға көмектеседі.

7. Әртүрлі мәтіндерді пайдалану: Әртүрлі стильдер мен тақырыптармен танысуға мүмкіндік береді, бұл сіздің сөздік қорыңызды байытады.

Бұл стратегиялар студенттер мен мұғалімдер үшін қол қою дағдыларын одан әрі дамыту үшін негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. Алматы, 2005
2. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас негіздері. Алматы, 2010
3. Сәдуақас Г.Т. Сауат ашу кезеңіндегі жазуға үйретудің ерекшеліктері. Білім берудегі менеджмент. №1, 2012.

ПСИХОЛОГИЯДАҒЫ БЕЛГІСІЗДІК ПРИНЦИПІ: НЕГІЗДЕРІ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Ергешова Ә.Н., Дауылбай Ж.Р., Куаныш К.Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Принцип неопределенности в психологии отражает сложность и многогранность человеческой психики, учитывая различные факторы, которые могут влиять на восприятие и поведение индивида. Этот принцип подчеркивает, что поведение человека часто непредсказуемо из-за сочетания внутренних и внешних факторов. В статье рассматриваются основы принципа неопределенности, его применение в различных областях психологии, а также существующие проблемы и вызовы, связанные с его использованием.

Summary: The article explores the principle of uncertainty in psychology, highlighting its theoretical foundations and practical implications. Originating from quantum mechanics, this principle emphasizes the unpredictability of human behavior, influenced by a myriad of internal and external factors. In clinical psychology, understanding uncertainty is vital for effectively addressing patients' mental states, while in social psychology, it aids in comprehending interpersonal dynamics. The article also discusses challenges related to managing uncertainty and the limitations of research methodologies in this field. Overall, the principle of uncertainty is presented as a critical framework for understanding the complexities of human behavior and emotional responses.

Психологиядағы белгісіздік принципі адамның психикасының күрделілігі мен көпқырлылығын көрсетеді, оның қабылдауына және мінез-құлқына әсер ететін түрлі факторларды ескереді. Бұл принцип адамның мінез-құлқы көбінесе ішкі және сыртқы факторлардың үйлесіміне байланысты болжанбайтындығын айқындайды. Мақалада белгісіздік принципінің негіздері, оның психологияның әртүрлі салаларындағы қолданылуы, сондай-ақ оның қолданылуымен байланысты проблемалар мен қиыншылықтар қарастырылады.

Психология ғылымында адамдардың мінез-құлқы мен психикалық процестерін зерттеу барысында белгісіздік принципі маңызды рөл атқарады. Бұл принцип психологиялық теориялардың негізінде жатқан ұғымдарды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Адамның мінез-құлқы мен қабылдау жүйесі әртүрлі факторларға байланысты, бұл оларды болжауды қиындатады.

Белгісіздік принципінің теориялық негіздері [1]:

Физикадағы белгісіздік принципі

Белгісіздік принципінің негізі физикадан, атап айтқанда, кванттық механикадан алынған. Бұл принцип бойынша, белгілі бір объектінің екі қасиетін бір уақытта дәл өлшеу мүмкін емес. Психологияда бұл концепция адамның мінез-құлқы мен психологиялық жағдайларын зерттеуде қолданылады.

Психологиядағы белгісіздік

Психологияда белгісіздік принципі адамның шешім қабылдау, эмоцияларды көрсету және әлеуметтік өзара әрекеттесуге қатысты.

Адамдардың мінез-құлқын болжау қиын, өйткені олар әртүрлі ішкі және сыртқы факторларға тәуелді.

Психологиядағы белгісіздік принципі адамның психикалық процестерінің күрделілігі мен көпқырлылығын көрсетеді. Бұл принцип адамның мінез-құлқы мен қабылдауын түсінуде маңызды рөл атқарады. Адамның эмоциялары, шешім қабылдауы, әлеуметтік өзара әрекеттесуі – бәрі де белгісіздікке толы.

Белгісіздік принципі алғашында физикадан, әсіресе кванттық механикадан алынған. Онда белгілі бір объектінің екі қасиетін бір уақытта дәл өлшеу мүмкін емес екендігі көрсетіледі. Психологияда бұл концепция адамның мінез-құлқы мен психикалық күйін зерттеуге енгізілді.

Белгісіздік принципінің қолданылуы

Шешім қабылдау

Адамдардың шешім қабылдауы көбінесе белгісіздікпен байланысты. Әрбір шешім түрлі нәтижелерге әкелуі мүмкін, бұл адамдардың эмоциялары мен уайымдарын тудырады. Психологтар адамдардың шешім қабылдау процесінде белгісіздікпен қалай жұмыс істейтінін зерттейді.

Эмоциялар мен әлеуметтік байланыстар

Адамдардың эмоциялары да белгісіздікпен тығыз байланысты. Әлеуметтік жағдайларда адамдардың бір-біріне реакциялары күтпеген, бұл олардың қарым-қатынасында белгісіздік тудырады. Психологияда бұл аспектілерді зерттеу адам психологиясының тереңдігін түсінуге мүмкіндік береді.

Психоанализ

Психоанализде белгісіздік принципі адамның ішкі дүниесіне және бейсаналық процестерге назар аударады. Фрейдтің теориясында адамның мінез-құлқының көп бөлігі бейсаналық деңгейде қалыптасады, бұл белгісіздік тудырады.

Клиникалық психологияда

Клиникалық психологияда белгісіздік принципі пациенттермен жұмыс істегенде маңызды. Психологтар пациенттердің психикалық күйінің өзгеруін және олардың реакцияларын түсіну үшін бұл принципті ескереді. Бұл жағдайда, адамның сезімдері мен мінез-құлқының белгісіздігі терапевттің әдісін таңдауда маңызды рөл атқарады [2].

Әлеуметтік психологияда

Әлеуметтік психологияда белгісіздік принципі адамдар арасындағы қарым-қатынасты зерттеуде қолданылады. Адамдардың өзара әрекеттесуі әрдайым күтпеген жағдайларға толы, сондықтан әлеуметтік жағдайлардағы мінез-құлқты болжап білу қиын.

Проблемалар мен қиыншылықтар

Белгісіздікті басқару

Психологтар белгісіздікпен жұмыс істегенде, олардың міндеті – пациенттердің немесе клиенттердің белгісіздікті қалай қабылдайтынын түсіну. Кейбір адамдар белгісіздікке жағымсыз реакция білдіріп, күйзеліске түсуі мүмкін. Бұл психологтарға қосымша қиындықтар туғызады.

Зерттеулердің шектеулері

Психологияда белгісіздік принципін зерттеу кезінде шектеулер кездеседі. Көптеген зерттеулер эксперименттік жағдайларда жүргізіледі, бұл шын өмірде болатын жағдайлардан алшақ болуы мүмкін. Бұл зерттеулердің нәтижелерін жалпыға тарату қиын [3].

Қорытындылай келе, психологиядағы белгісіздік принципі адам мінез-құлқын зерттеуде маңызды құрал болып табылады. Алайда, оның қолданылуымен байланысты проблемалар мен қиыншылықтар психологтар мен зерттеушілердің жұмысында ерекше назар аударуды талап етеді. Адамдардың психикалық күйін, эмоцияларын және мінез-құлқын түсіну үшін белгісіздік принципін тереңірек зерттеу қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Бандура, А. (1977). Элементарная теория обучения. Принстон, Н.Д.: Prentice-Hall.
2. Коган, Н. (1996). Психологиядағы белгісіздік принциптері. Психологический журнал, 17(1), 23-30.
3. Левин, К. (1935). Психология және мінез-құлық. Москва: Издательство Московского университета.
4. Розенблат, А. (2010). Психологиядағы белгісіздік. Санкт-Петербург: Питер.

УДК 371.315

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ: ТИІМДІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Ермекбаева М.

«Астана Халықаралық Университеті», Астана қ, Қазақстан

Резюме: в этой статье рассматриваются пути повышения эффективности современных образовательных технологий в учебном процессе. В настоящее время в сфере образования широко используются различные инновационные методы и инструменты, внедряются цифровые платформы и модели смешанного обучения с целью повышения активности обучающихся. В настоящем исследовании рассматриваются методы и факторы эффективности, направленные на оптимизацию образовательного процесса.

Summary: This article explores ways to increase the efficiency of modern educational technologies in the learning process. Nowadays, various innovative methods and tools are widely used in education, and digital platforms and blended learning models are being introduced to enhance student engagement. This study examines methods aimed at optimizing the educational process and factors of effectiveness.

Қазіргі білім беру жүйесі қарқынды даму үстінде, және осыған байланысты оқыту әдістері де жетілдіріле түсуде. Заманауи білім беру технологиялары оқу процесін жақсарту мен студенттерге қолжетімді білім беру мақсатында қолданылады. Жаңа технологиялар білім сапасын арттырып, оқытушылар мен студенттердің қарым-қатынасын жеңілдетеді. Сондықтан да қазіргі уақытта білім беру саласында тиімді және жаңартылған технологияларды енгізу өзекті болып отыр. Заманауи қоғамның қарқынды

дамуы білім беру саласына жаңа талаптар қояды. Білім беру тек қана теориялық білім берумен шектелмей, білім алушыларды ойлау, талдау және өзін-өзі дамыту қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Соңғы жылдары білім беру процесінде жаңа технологиялардың қолданыс табуы осы мақсаттарға жетудің тиімді жолы ретінде қарастырылуда. Әсіресе, қашықтықтан оқыту мен аралас оқыту модельдері оқытудың дәстүрлі тәсілдерін толықтырып, білім алушыларға икемді әрі қолжетімді білім алуға мүмкіндік береді.

Бұл зерттеудің мақсаты-заманауи білім беру технологияларының тиімділігін арттыру жолдарын анықтау және олардың оқыту процесіндегі орнын айқындау. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде сандық құралдар мен платформалардың көмегімен оқу үдерісін ұйымдастыру мәселесі өзекті болып отыр. Білім алушылардың білімге деген қызығушылығын арттыру үшін қолданылатын әдістер мен құралдар осы мақалада талқыланады.

Технологиялық инновациялар

Қазіргі білім беру технологиялары білім алушыларға тереңірек білім беру мүмкіндіктерін ұсынады. Білім беру роботтары, симуляторлар мен ойындар студенттердің теориялық білімдерін тәжірибеде қолдануына көмектеседі. Әсіресе, STEM бағытындағы пәндерді оқытуда ойын түріндегі әдістер үлкен нәтиже береді.

Бұл инновациялар оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, шығармашылық ойлау қабілетін де дамытады [2].

Жеке білім беру траекториялары: Әрбір студенттің өзіндік оқу стилі мен қажеттіліктеріне сай жеке білім беру траекторияларын жасау білім беру сапасын арттырудың маңызды бір бағыты болып табылады. Оқыту процесін әрбір студенттің жеке мүмкіндіктеріне бейімдеу, оның оқу мотивациясын арттырып, нәтижелілігін көтереді. Бұл әдіс арқылы студенттер оқу процесіне белсенді қатыса отырып, өз білім деңгейін жеке қадағалай алады [3].

Кері байланысты ұйымдастыру: Білім алушылардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарын ескеріп, кері байланыс орнату маңызды рөл атқарады. Кері байланыс оқу процесінің тиімділігін арттырып, оқытушы мен студент арасындағы байланысты нығайтады. Студенттерге өз пікірлерін білдіруге мүмкіндік беру олардың сенімділігін арттырады. Оқытушылар мен студенттер арасындағы кері байланыс оқу мотивациясын және қызығушылығын арттырады [4].

Мультимедиалық құралдар: Мультимедиалық құралдарды қолдану білім алушылардың оқу материалдарын жақсы түсініп, есте сақтауын арттырады. Видеоматериалдар, аудио-лекциялар, анимациялар білім алушылардың назарын аудартып, оқу процесін қызықты етеді. Мультимедиалық құралдарды қолдану студенттердің ақпаратты қабылдау деңгейін 30%-ға дейін арттырады [5].

Білім беру технологияларының ішінде қашықтықтан оқыту ерекше орын алады. Бұл әдіс, әсіресе, пандемия кезінде өз тиімділігін дәлелдеді. Қашықтықтан оқыту білім алушыларға өзіне ыңғайлы уақытта оқу мүмкіндігін беріп, оқыту процесін икемді ете алады. Алайда, бұл әдістің де өз кемшіліктері

бар, мысалы, білім алушылардың тікелей байланысының төмендеуі, кейде түсінбеушілік туындатуы мүмкін.

Сонымен қатар, аралас оқыту модельдері, яғни дәстүрлі және қашықтықтан оқыту тәсілдерін біріктіру, білім берудің тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Бұл модельдер оқытушылар мен білім алушыларға сабаққа белсенді қатысып, өзара тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Мысалы, Google Classroom, Moodle, Zoom сынды платформалар сабақ барысында қолданыс тауып, оқу процесін оңтайландырады. Бұл платформалар арқылы оқытушылар тапсырмалар беріп, кері байланыс жүргізе алады.

Оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру үшін білім беру технологияларының барлық мүмкіндіктерін толықтай пайдалану маңызды. Әсіресе, білім алушылардың қызығушылығын арттыру үшін интерактивті әдістер мен құралдарды қолдану қажет. Мысалы, викториналар, топтық жұмыс, дебаттар, жобалық жұмыстар білім алушылардың өздігінен зерттеу жасауға, логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл әдістер білім алушыларды тек қана тыңдаушы емес, белсенді қатысушы ретінде қарастырады.

Одан бөлек, оқытудың жекелеген әдістері де кең қолданыс табуда. Мысалы, бейімделген оқыту әрбір білім алушының деңгейіне сәйкес материалды меңгеруіне мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы оқытушы әр студентке жеке көңіл бөлетіндей әсер қалдырып, олардың қызығушылығын сақтауға және білімді толық игеруіне көмектеседі.

Сондай-ақ, білім алушыларға өзін-өзі бағалау және кері байланыс беру мүмкіндіктерін жақсарту да маңызды. Бұл үшін әртүрлі онлайн сауалнамалар, викториналар және өзіндік бағалау құралдары қолданылады. Мұндай тәсілдер білім алушылардың өз білім деңгейін анықтауға және оқудағы әлсіз жақтарын анықтауға көмектеседі.

Заманауи білім беру технологияларының тиімділігіне әсер ететін факторлар

Заманауи білім беру технологияларының тиімділігі бірнеше факторларға байланысты. Біріншіден, оқу материалдарының сапасы маңызды рөл атқарады. Егер оқу материалдары мазмұнды әрі студенттерге түсінікті болса, білім алу үдерісі оңай әрі қызықты болады. Сондай-ақ, оқытушылардың біліктілігін арттыру да маңызды фактор. Заманауи құралдарды тиімді пайдалану үшін оқытушылар заманауи технологияларды меңгеруі қажет.

Екіншіден, техникалық құралдар мен интернет байланысының сапасы да білім беру үдерісіне әсер етеді. Егер оқытушылар мен білім алушылар арасында сапалы байланыс орнаса, білім алу процесі тиімді әрі нәтижелі болады. Соңғы жылдары білім беру мекемелерінде жоғары жылдамдықты интернетпен қамтамасыз ету, сандық құралдармен жабдықтау мәселелеріне көңіл бөлінуде. Бұл факторлар білім беру үдерісінің сапасын арттыруға өз ықпалын тигізеді.

Қорытынды: Қорытындылай келе, заманауи білім беру технологиялары оқыту процесін жетілдіруге және білім алушылардың тиімділігін арттыруға үлкен мүмкіндік береді деп айтуға болады. Білім беру саласында қолданылатын әртүрлі технологиялар білім сапасын арттырып, білім алушылардың

мотивациясын жоғарылатады. Сондықтан, білім беру мекемелерінде осы технологияларды тиімді пайдалануға, оқытушылардың біліктілігін арттыруға және білім беру материалдарының сапасын жақсартуға көңіл бөлінгені жөн.

Жоғарыда қарастырылған әдістер мен құралдар арқылы оқу үдерісін оңтайландырып, білім беру сапасын одан әрі арттыруға болады. Заманауи білім беру технологияларының тиімділігін арттыру қазіргі білім беру жүйесінің маңызды аспектісі болып табылады. АКТ, жеке білім беру траекториялары, мультимедиалық құралдар және басқа да әдістер арқылы білім беру сапасын жақсарту мүмкіндіктері кеңейеді. Білім беру процесін жаңарту студенттердің оқу мотивациясын арттыруға, білім алушылардың құзыреттілігін жетілдіруге және оқу сапасын жоғары деңгейге көтеруге септігін тигізеді. Болашақта білім беру саласында технологияларды әрі қарай дамыту оқу процесінің сапасын арттыруға және оқытушылар мен студенттердің арасындағы қарым-қатынасты нығайтуға мүмкіндік береді. Оқытушылардың жаңашылдықты қолдап, білім беру әдістерін үнемі жетілдіруі білім беру сапасының артуына жол ашады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Иванов И.И., Смирнова Н.Н. Заманауи білім беру технологиялары, Алматы, Білім, 2021.
- 2.Аяғанов Ж. «Білім беруді дамытудың инновациялық жолдары» // Журнал «Білім және ғылым» №5, 2020.
- 3.Қожахметова Г. «Заманауи педагогикалық технологиялар» // Алматы, 2019.
- 4.Иманбаева С. «Оқытудың тиімді әдістері: теория мен практика» // Журнал «Педагогика» №3, 2021.
- 5.Мұхамедов Б. «Білім беру технологияларының болашағы» // Журнал «Инновациялар және қоғам» №2, 2023.
- 6.Жұмабаев А.А., Сейітова Г.С. Білім беру үдерісіндегі инновациялық әдістер, Нұр-Сұлтан, Ана тілі, 2020.
- 7.Назарбаева С.А. Қашықтықтан оқыту және аралас оқыту технологиялары, Тараз, Өрлеу, 2022.

ОӘЖ 371

МОДУЛЬДІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ

Есали Р.М., Паччаханова И.К., Айтжанова С.В.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассмотрено значение и характеристика модульной образовательной технологии.

Summary: The article examines the meaning and characteristics of modular educational technology.

Білім - адам қызметінің маңызды формаларының бірі. Ол білім мен тәрбие жұмысының негізін қалады. Білім беруде адамның ішкі мүмкіндіктері мен дағдыларын дамыту, қалыптастыру үрдісі байқалады. Қабілет, бір жағынан, адамның білімді, дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру жөніндегі саналы іс-әрекетінің нәтижесі, ал екінші жағынан, адамның табиғи және генетикалық

ерекшелігімен тікелей байланысты. Осыған байланысты қазіргі білім беру парадигмасында оқушыға жеке және белсенді көзқарасқа үлкен мән беріледі. Ақыр соңында, әрекет - бұл саналы мақсатқа байланысты процесс. Сондықтан басты мақсат-мұғалім мен оқушының бірлескен қызметі. Осыған байланысты оқытуды екіжақты әрекетке, субъект-субъектілік, диалогтық қатынастарға енгізу мәселесі шешілуде [1].

Мектептегі білім беру және тәрбие жүйесінің міндеті әр оқушыны жеке тұлға ретінде дамыту болып табылады, бұл оқушылардың жан-жақты танымдық белсенділігін арттыра алады. Әрбір мектеп білім беруді жоғары деңгейге көтеру туралы мәселені көтереді және білім беру процесін басқару мәселесін іске асырады. Білім беру процесін басқару жүйесінің құрылымы жеке тұлғаның бірегей даралығын дамытуға, шығармашылық бастауға бағытталған жағымды ортаны құрудан тұрады.

Білім беру жүйесі-бұл әр елдің даму перспективаларын анықтайтын, әлемдік өркениетке қол жеткізудің негізгі бағыттарын көрсететін біртұтас құрылым.

Модульдік оқыту технологиясы-білім беру мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істеу қабілеті, оқыту әдістері мен қабылдағыштары тұрғысынан оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді.

Модуль білім беру мазмұны мен технологиясын біріктіретін мақсатты функционалды байланыстырушы болып табылады [1].

Оқу модулі негізінен үш құрылымдық бөліктен тұрады: кіріспе, сөйлесу бөлімі және қорытынды бөлім.

Әр Оқу модулі әр түрлі сағаттарға арналған. бұл оқу бағдарламасы аясында берілген тақырыпқа, тақырыптар тобына немесе тарауға бөлінген сағат санына байланысты. Зерттеу нәтижелері 7-12 сағатқа созылатын оқу модулінің тиімдірек екенін көрсетті.

Оқу модулінің ерекшелігі-сағаттардың жалпы санына қарамастан, кіріспе және қорытынды бөлімдерге 1-2 сағат бөлінеді. Қалған уақыт чат бөліміне тиесілі болады [2].

Кіріспе бөлімде мұғалім оқушыларға оқу модулінің жалпы құрылымымен, оның мақсаттары мен міндеттерімен таныстырады. Содан кейін мұғалім қысқаша (10-20 минут ішінде) осы оқу модулінің барлық уақыттарына арналған оқу материалын суреттер, кестелер және т. б. сияқты нақты шаблондар негізінде түсіндіреді [3].

Оқушылардың оқу материалын, қарапайым Дағдылар мен дағдыларды, сондай-ақ тәжірибеде білімді көбейту деңгейін бірнеше рет қайта пайдалану сөйлесу бөлімінің сабақтарында жүзеге асырылады.

Сөйлеу бөлігінде танымдық процесс негізінен сыныпты 2-6 адамнан тұратын шағын топтарға бөлу арқылы оқушылардың өзара әрекеттесуіне негізделген. Оқушылар кез-келген деңгейдегі тапсырмаларды өз бетінше таңдайды. Тапсырмаларды қарапайымнан күрделіге дейін кезең-кезеңімен орындаудың қажеті жоқ. Оқушы тапсырманы орындау қабілетіне қарай таңдай алады.

Оқу модулінің "әңгіме" бөлімінде тағы бір ерекшелік бар. Зерттеу көрсеткендей, оқытудың белсенді және ойын түрлерін кеңінен қолдану оқушыларға оқу материалына бірнеше рет - 13-24 рет оралуға және болашақта жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Оқу бөлімінің қорытынды бөлігі бақылау болып табылады. Егер сөйлесу бөлімінің барлық сабақтарында оқушылар бір-біріне көмектесуге, бір-біріне сабақ беруге, әртүрлі ғылыми дереккөздерді қолдануға шақырылса, енді соңғы бөлімде оқушы сөйлесу бөлімінде алған білімдерін, қорытындылары мен дағдыларын ешкімнің көмегінсіз көрсетуі керек.

Оқу модулінің қорытынды бөлімінде оқушының білімін бақылау нысаны ретінде оқу пәнінің ерекшелігіне байланысты тест тапсырмалары, бақылау жұмысы, сынақ, зертханалық жұмыс немесе эксперименттер туралы есептер беріледі [4].

Модульдік оқыту технологиясы-бұл жеке тұлғаның шығармашылық қабілетін арттыра отырып, өзін-өзі дамытуға қажетті дағдылар мен дағдыларды қалыптастыратын жалғыз технология.

Модульдік оқыту технологиясының тиімділігі: 1) қысқаша схемалардың көмегімен түсіндіру; 2) әр сабақта олардың қызметін бағалау үшін диалогтік қарым-қатынас негізінде оқушылардың танымдық қызметін ұйымдастыру; 3) барлық тақырыптар бойынша тесттер, сынақтар өткізу.

Оқушыларға: 1) өз ойын толық жеткізе алмау; 2) мұғалімнің материалды оңай түсіндіруге деген ұмтылысы; 3) нақты фактілерге немқұрайлы қарау; 4) білім жинақтауға немқұрайлы қарау.

С. И. Ожегов "модуль - бұл белгілі бір пән шеңберіндегі бөліктердің өзара топтастырылған жүйесі" деп санайды. Ал "технология" - "шеберлік" дегенді білдіретін грек сөзі.

Модульдік технология-бұл дидактикалық құрылым, оқушының ішкі мүмкіндіктері мен дағдыларына байланысты өзін-өзі іздеуге және әрекет етуге бейімделген тұлғаның өзін-өзі дамыту тәсілі.

Модульдік оқыту білім алушылардың білім мазмұнында, білімді игеру қарқынында, өз бетінше жұмыс істей білуінде, оқыту әдістері мен тәсілдерінде дербестігін қамтамасыз етеді.

Модульдік оқыту технологиясы-бұл жеке тұлғаның шығармашылық қабілетін арттыра отырып, өзін-өзі дамытуға қажетті дағдылар мен дағдыларды қалыптастыратын жалғыз технология.

Қорытындылай келе, оқушылардың тілдік коммуникативтік білім беруінде оқушылардың даму құралы ретінде М.М. Жанпейісованың модульдік оқыту технологиясы өте жоғары деңгейде екенін атап өткен жөн. Тілді дамыту модульдік оқыту жүйесі Жанпейісова М. М. көмегімен жүзеге асырылатын болады.

Модульдік оқыту технологиясын қолдана отырып, келесі нәтижелерге қол жеткізуге болады:

1. уақыт үнемделеді.
2. сабақтың сапасын жақсартады.

3. оқыту әдісі мен құралдарын таңдауға мүмкіндік береді.

4. оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын арттырады, соның арқасында оқу үлгерімі артады.

Модульдік оқыту технологиясын енгізу кезінде оқыту мен тәрбие жұмысының ерекшелігі мынада

1. оқу материалдарын сілтемелер мен сызбалар бойынша беру, оларды белгілі бір жүйеге келтіру.

2. жаңа тақырып бойынша алған білімдерін бекіту, есте сақтау және үнемі қайталау.

3. оқушыларды білімге қызықтырыңыз және оларды бірлесіп жұмыс істеуге үйретіңіз.

4. оқушылар алған білімді тереңдетіңіз

5. оқушының білім деңгейін дәл анықтаңыз.

Сабақтарда модульдік оқыту технологиясын қолдану мемлекеттік тілді оқыту кезінде сабақта білім сапасын арттыру факторы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Жанпейісова М. М. «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде». Алматы 2014 жыл.

2. Қамзина М. «Модульдік оқыту технологиясы» // Тәрбие құралы. 2015 жыл, №4.

3. Педагогтың кәсіби деңгейін өсіруде әдістемелік жұмысты ұйымдастыру жолдары. // Ғылыми-практикалық жинақ. Алматы, 2018 жыл.

4. Искакова Р., Ерназарова З. «Жаңа технологияны пайдалану әдістері». Қызылорда, 2014 жыл.

ОӘЖ 159.9

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ

Есенгелді А.Т., Орынтай А.Е., Бертайқызы Ә.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются методы работы с одаренными детьми в начальной школе. Внимание уделяется особенностям выявления и поддержки талантливых учеников в раннем возрасте. Описаны основные педагогические подходы, направленные на развитие их способностей, а также способы создания благоприятной учебной среды для всестороннего раскрытия потенциала одаренных детей. Особое внимание уделяется индивидуальному подходу к обучению и развитию творческого мышления у учеников.

Summary: The article discusses methods for working with gifted children in primary school. It focuses on the identification and support of talented students at an early age. The main pedagogical approaches aimed at developing their abilities are described, as well as ways to create a favorable learning environment for the full realization of the potential of gifted children. Special attention is given to an individualized approach to teaching and the development of creative thinking in students.

Дарынды балалармен жұмыс істеу білім беру саласының ерекше маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Әсіресе, бастауыш мектеп кезеңінде бұл

балалардың қабілеттерін дұрыс бағыттау және дамыту үлкен маңызға ие. Осы кезеңде балалардың интеллектуалдық және шығармашылық потенциалының дамуы белсенді түрде жүреді. Сондықтан дарынды балалармен тиімді жұмыс істеу үшін арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Бұл мақалада бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу әдістері талқыланады, сонымен қатар дарынды балаларды анықтау және оларды оқытуда тиімді педагогикалық тәсілдер ұсынылады [1].

Дарынды балалармен жұмыс істеу мәселесі әлемнің көптеген елдерінде өзекті болып келеді. Көптеген зерттеулер дарынды балалардың білім беру процесінде ерекше қолдауды қажет ететінін көрсетеді. Бастауыш мектеп кезеңі баланың тұлғалық, шығармашылық және интеллектуалдық дамуының негізі болып табылады. Сондықтан мұғалімдер мен педагогикалық қызметкерлердің басты міндеті – осы дарынды балаларды анықтап, олардың қабілеттерін толықтай дамытуға мүмкіндік беру [2]. Дарынды балаларды анықтаудың бірнеше әдісі бар. Олар, негізінен, психологиялық және педагогикалық бағалау тәсілдеріне негізделген. Біріншіден, мұғалімдер баланың оқу процесіндегі жетістіктерін бақылау арқылы оның ерекше қабілеттерін байқауы мүмкін. Мысалы, бала белгілі бір пәндерге ерекше қызығушылық танытып, тез меңгеріп, тереңірек білімге ұмтылуы мүмкін. Мұндай балалардың жоғары зейінділігі, есте сақтау қабілеті және ойлау жылдамдығы байқалады. Екіншіден, психологиялық тесттер мен диагностика арқылы балалардың дарындылығын анықтау кеңінен қолданылады. Бұл тесттер балалардың когнитивтік, креативті және зияткерлік қабілеттерін бағалайды.

Бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу барысында ең алдымен жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдістері қолданылады. Бұл әдіс баланың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып, оларға арналған арнайы оқу бағдарламаларын жасауды қамтиды. Әр бала ерекше және оның даму траекториясы өзгеше болуы мүмкін, сондықтан білім беру процесінде осы ерекшеліктерді ескеру маңызды. Мысалы, кейбір дарынды балалар математика немесе жаратылыстану пәндеріне ерекше қабілетті болса, басқалары тіл мен әдебиетке қызығушылық танытады. Мұғалімдер осындай балалармен жұмыс істегенде, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік беруі қажет [3]. Дарынды балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістерінің бірі – дифференциалды оқыту. Бұл әдіс бойынша әр балаға оның қабілеті мен дайындық деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі. Мысалы, математика сабағында дарынды оқушыларға күрделі есептер мен шығармашылық тапсырмалар ұсынылуы мүмкін. Бұл балалардың ойлау қабілетін дамытып, оларды тереңірек білім алуға ынталандырады. Дифференциалды оқыту сонымен қатар балалардың білімге деген қызығушылығын арттырады, себебі олар өз қабілеттеріне сәйкес келетін тапсырмалармен айналысады. Басқа бір тиімді әдіс – жобалық оқыту әдісі. Жобалық оқыту барысында балалар өз қызығушылықтарына сәйкес жобалар жасап, оларды жүзеге асырады. Бұл әдіс балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, сонымен қатар олардың зерттеушілік

дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Дарынды балалар өздерінің идеяларын іске асырып, нәтижесінде шығармашылық және зерттеушілік жұмысты орындап шығады. Мысалы, оқушыларға табиғаттану немесе қоғамтану пәндері бойынша зерттеу жобаларын ұсыну олардың осы пәндерге деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Дарынды балалармен жұмыс істеу барысында мұғалімдердің рөлі ерекше маңызды. Мұғалімдер балалардың қабілеттерін дұрыс бағытта дамытуға, оларды мотивациялауға және қолдауға міндетті. Осыған байланысты мұғалімдер арнайы дайындық пен біліктілікті қажет етеді. Дарынды балалармен жұмыс істеу үшін мұғалімдер педагогикалық тәсілдер мен технологиялар туралы кең білімге ие болуы тиіс, сондай-ақ балалардың психологиялық және эмоционалдық ерекшеліктерін түсінуі қажет. Балалармен қарым-қатынас барысында мұғалімдер олардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, сенімді және қолдау көрсететін ортаны құруы керек [4]. Білім беру процесінде дарынды балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше назар аудару қажет. Бұл балалар көбінесе стандартты әдістермен шектеліп қалмай, шығармашылық жолмен ойлау қабілеттерін дамытуды талап етеді. Осыған байланысты сабақ барысында шығармашылық тапсырмалар, рөлдік ойындар және практикалық жұмыстарды қолдану маңызды. Шығармашылық тапсырмалар балалардың ойлау қабілетін кеңейтеді, олардың өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, әдебиет сабағында оқушыларға өз ертегілерін немесе әңгімелерін жазуды ұсыну олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Дарынды балалардың әлеуетін толық жүзеге асыру үшін мектептің сыртындағы іс-шаралар да маңызды рөл атқарады. Олимпиадалар, ғылыми жобалар конкурстары, шығармашылық фестивальдер және басқа да іс-шаралар дарынды балаларға өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл іс-шаралар балалардың өзіне деген сенімін арттырып, олардың білімге деген ынтасын күшейтеді. Сонымен қатар, дарынды балаларды қолдау мақсатында мектептерде арнайы үйірмелер мен секциялар ұйымдастыру тиімді әдіс болып табылады. Мысалы, математика, робототехника, өнер немесе тіл білімі бойынша үйірмелер балалардың қосымша білім алуына және өз қызығушылықтарын тереңдетуге мүмкіндік береді. Шетелдік тәжірибе де дарынды балалармен жұмыс істеу әдістерін дамытуға септігін тигізеді. Мысалы, Финляндияда дарынды балалармен жұмыс істеу арнайы әзірленген бағдарламалар арқылы жүзеге асады. Онда балаларға жеке оқыту жоспарлары жасалып, олардың қабілеттері мен мүдделері ескеріледі. Сонымен қатар, Финляндияда дарынды балаларға арналған арнайы мектептер мен бағдарламалар да бар. Бұл балаларға өз қабілеттерін тереңірек дамытуға мүмкіндік береді. АҚШ-та дарынды балалармен жұмыс істеу үшін арнайы бағдарлама жасалған. Gifted and Talented Education (GATE) бағдарламасы дарынды балаларды қолдау және дамыту мақсатында енгізілген. Бұл бағдарлама аясында оқушыларға тереңдетілген оқыту мен зерттеу жұмыстары ұсынылады. Сондай-ақ, дарынды балаларға арналған арнайы мектептер мен

бағдарламалар да кеңінен қолданылады. АҚШ-тың білім беру жүйесі дарынды балаларды қолдау және оларды қоғамға пайдалы азамат ретінде қалыптастыруға бағытталған. Жапонияда дарынды балалармен жұмыс істеу барысында олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл елде балалардың шығармашылық ойлауын дамытуға арналған арнайы бағдарламалар бар. Жапония мектептерінде оқушыларға өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік беретін жобалық тапсырмалар мен шығармашылық тапсырмалар ұсынылады. Сонымен қатар, дарынды балалардың әлеуетін арттыру мақсатында арнайы олимпиадалар мен байқаулар ұйымдастырылады. Дарынды балалармен жұмыс істеудің нәтижелі болуы үшін ата-аналардың да қолдауы маңызды. Ата-аналар балалардың қабілеттерін дамытуға атсалысып, оларға қажетті мотивация мен қолдау көрсетуі тиіс. Мектеп пен ата-аналар арасындағы тығыз байланыс балалардың білім алу үрдісінде маңызды рөл атқарады. Ата-аналар балалардың оқыту бағдарламаларына қатысып, олардың дамуын бақылап, мұғалімдермен тығыз жұмыс жасауы керек. Бұл балалардың білім алуына оң әсерін тигізеді және олардың қабілеттерін толықтай ашуға мүмкіндік береді [5].

Қорытындылай келе, бастауыш мектепте дарынды балалармен жұмыс істеу ерекше маңызды мәселе болып табылады. Дарынды балалардың қабілеттерін дамыту үшін мұғалімдер мен ата-аналар бірлесе жұмыс істеуі қажет. Сонымен қатар, білім беру процесінде дарынды балаларға арналған арнайы бағдарламалар мен әдістер қолдану олардың зияткерлік және шығармашылық әлеуетін толық жүзеге асыруға көмектеседі. Осылайша, дарынды балалардың болашағы жарқын және олардың қоғамға қосатын үлесі айтарлықтай болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Қасымова, Ж. (2019). Дарынды балалармен жұмыс істеудің педагогикалық әдістері. Алматы: Мектеп баспасы. – 245 бет.
2. Сүлейменова, Г. (2020). Бастауыш мектептегі дифференциалды оқыту: Теория және практика. Нұр-Сұлтан: Фолиант. – 310 бет.
3. Иванов, А. (2018). Одаренные дети: Психологические аспекты и педагогические подходы. Москва: Просвещение. – 290 стр.
4. Петрова, О. (2021). Методы и технологии работы с одаренными детьми в школе. Санкт-Петербург: Питер. – 270 стр.
5. Әбдіғали, М. (2021). Шығармашылық ойлау және дарынды балалармен жұмыс істеу әдістері. Астана: Елорда. – 200 бет.

ПУТИ ПРОФИЛАКТИКИ СТРЕССОВЫХ СОСТОЯНИЙ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ

Есенгельди А.О.

Университет «Мирас», г.Шымкент, Казахстан

PhD, профессор Абдуллаева Р.М.

Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, г.

Ташкент, Узбекистан

Түйін: Мақалада жоғары сынып оқушыларындағы стресстік жағдайлардың алдын алудың заманауи тәсілдері мен әдістері қарастырылады. Жасөспірім кезіндегі стресстің негізгі себептері, соның ішінде оқу жүктемесі, әлеуметтік факторлар және жеке тәжірибелер талқыланады. Стресс деңгейін төмендетуге және оқушылардың психоэмоционалды денсаулығын қолдауға бағытталған психологиялық, білім беру, әлеуметтік және физикалық әдістер талданады. Ұсынылған әдістердің тиімділігін және оларды білім беру процесіне біріктірудің маңыздылығын бағалауға да назар аударылады. Қорытындылай келе, оқу орындарында да, отбасыларда да қолдау ортасын құруға бағытталған практикалық қолдану бойынша ұсыныстар жасалды. Мақала жоғары сынып оқушыларының жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, стресс мәселесін шешуге кешенді көзқарас қажет екенін көрсетеді.

Summary: The article discusses modern approaches and methods of stress prevention in high school students. The main causes of stress in adolescence are discussed, including academic workload, social factors and personal experiences. Psychological, educational, social and physical methods aimed at reducing stress levels and supporting the psycho-emotional health of students are analyzed. Attention is also paid to evaluating the effectiveness of the proposed methods and the importance of their integration into the educational process. In conclusion, recommendations have been developed for practical application aimed at creating a supportive environment both in educational institutions and in families. The article emphasizes the need for an integrated approach to solving the problem of stress in high school students, taking into account their individual needs and characteristics.

В современном мире стресс стал неотъемлемой частью жизни, особенно для старшеклассников, находящихся на этапе подготовки к взрослой жизни. Учебная нагрузка, социальные ожидания и необходимость выбора будущей профессии создают серьезные эмоциональные нагрузки. Профилактика стрессовых состояний в этой возрастной группе становится актуальной задачей как для педагогов, так и для психологов. Это эссе исследует современные подходы и методы, направленные на снижение уровня стресса у старшеклассников.

Причины стрессовых состояний:

1) Одной из основных причин стресса у старшеклассников является высокая учебная нагрузка. В условиях подготовки к экзаменам и конкурсам учащиеся часто испытывают давление, которое негативно сказывается на их психоэмоциональном состоянии. Сложные предметы, объем домашних заданий и необходимость постоянного самосовершенствования создают атмосферу стресса.

2) Социальные взаимодействия в подростковом возрасте также играют важную роль. Ожидания со стороны сверстников, проблемы в отношениях и необходимость соответствовать общественным стандартам могут усиливать стрессовые состояния. Кроме того, конфликты с друзьями и давление со стороны родителей только усугубляют ситуацию.

3) Необходимость принятия жизненно важных решений, таких как выбор профессии или учебного заведения, добавляет дополнительный уровень тревожности. Старшеклассники сталкиваются с неуверенностью в своем будущем и страхом не оправдать ожидания, что может привести к эмоциональному истощению.

4) Существуют различные подходы к профилактике стрессовых состояний у старшеклассников, которые можно разделить на несколько категорий: психологические, образовательные, социальные и физические методы.

Психологические методы направлены на развитие эмоциональной устойчивости и навыков управления стрессом.

Когнитивно-поведенческая терапия (КПТ) является одним из наиболее эффективных методов работы со стрессом. Она помогает учащимся распознавать и изменять негативные мысли и установки, которые могут усугублять стресс. Психотерапевты могут обучить старшеклассников техникам саморегуляции и осознанности, что способствует снижению уровня тревожности.

Создание групп поддержки в учебных заведениях позволяет учащимся обсуждать свои переживания и находить взаимопонимание. Психологи могут проводить регулярные встречи, где старшеклассники смогут делиться своими проблемами и находить эмоциональную поддержку у сверстников.

Образовательные методы включают изменения в учебном процессе, направленные на снижение стресса.

Интерактивные методы обучения, такие как проектная работа и групповые дискуссии, могут снизить уровень стресса. Эти подходы не только делают обучение более интересным, но и способствуют развитию навыков командной работы и критического мышления.

Некоторые школы внедряют специальные программы, обучающие старшеклассников навыкам управления стрессом. Эти программы могут включать практики медитации, дыхательные упражнения и техники релаксации, что позволяет учащимся эффективно справляться с эмоциональными нагрузками.

Социальные методы направлены на создание поддерживающей среды как в учебных заведениях, так и в семьях.

Школы должны стремиться к созданию инклюзивной атмосферы, где каждый ученик будет чувствовать себя значимым. Это может быть достигнуто через организацию внеклассных мероприятий, спортивных секций и клубов по интересам, которые способствуют социализации и укреплению дружеских связей.

Активное вовлечение родителей в образовательный процесс помогает создать более поддерживающую атмосферу. Организация семинаров и родительских собраний, на которых обсуждаются вопросы психоэмоционального состояния детей, может стать важным шагом к улучшению ситуации.

Физическая активность играет важную роль в профилактике стресса.

Спорт способствует выработке эндорфинов, которые улучшают настроение и снижают уровень стресса. Школы могут предложить разнообразные спортивные секции, что привлечет старшеклассников к физической активности и улучшит их общее состояние.

Техники релаксации, такие как йога и медитация, могут быть внедрены в школьную программу. Эти практики помогают учащимся развивать осознанность и управлять своим эмоциональным состоянием.

Эффективность различных методов профилактики стресса можно оценить через исследования и опросы, которые проводятся среди старшеклассников. Научные исследования показывают, что использование комбинированного подхода, сочетающего психологические, образовательные, социальные и физические методы, дает наилучшие результаты.

Исследования показывают, что старшеклассники, участвующие в программах управления стрессом, отмечают значительное снижение уровня тревожности и улучшение общего психоэмоционального состояния. Программы, включающие физическую активность и психологическую поддержку, демонстрируют наилучшие результаты.

Регулярные опросы среди учащихся позволяют отслеживать уровень стресса и выявлять наиболее эффективные методы. Сбор обратной связи от старшеклассников помогает адаптировать подходы и улучшать программы.

Для эффективной профилактики стрессовых состояний у старшеклассников можно выделить несколько ключевых рекомендаций:

1. Образовательные учреждения должны внедрять комплексный подход, объединяющий психологические, образовательные, социальные и физические методы.

2. Учителя и психологи должны проходить обучение по методам работы со стрессом, чтобы быть готовыми поддержать учащихся в сложных ситуациях.

3. Старшеклассники должны принимать активное участие в разработке и реализации программ, направленных на снижение стресса.

4. Регулярный мониторинг состояния учащихся и оценка эффективности внедренных программ помогут адаптировать методы к реальным условиям.

Профилактика стрессовых состояний у старшеклассников — это многогранная задача, требующая комплексного подхода. Использование современных методов и подходов может существенно снизить уровень стресса у этой возрастной группы, способствуя их психоэмоциональному здоровью и успешной адаптации в обществе. Важно продолжать исследовать и адаптировать эти методы, учитывая индивидуальные потребности и особенности старшеклассников. Успех профилактики стресса напрямую

зависит от взаимодействия всех участников образовательного процесса: учащихся, учителей, родителей и психологов.

Список использованной литературы:

1. Власова, Н. В. Психология стресса в подростковом возрасте: Учебное пособие / Н. В. Власова. — М.: Издательство, 2021. — 240 с.
2. Зинченко, В. П. Психология и педагогика: Учебник / В. П. Зинченко. — 4-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Питер, 2020. — 384 с.
3. Кузнецова, Е. А. Управление стрессом у подростков / Е. А. Кузнецова // Вестник психологии образования. — 2022. — № 2. — С. 45–50.
4. Левина, И. И. Проблемы психологического здоровья старшеклассников / И. И. Левина // Психология и образование. — 2020. — Т. 15, № 3. — С. 12–20.

ОӘЖ 37.022

БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ САБАҚТАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Есенова М. А., Камбарбекова М.Н., Абдигапурова Я.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В эпоху глобальной конкуренции на повестке дня стоит вопрос развития человеческих ресурсов, от которых зависит качество образования, уровень способностей каждого человека, возможности ведения бизнеса, знания и квалификация человека. Без конкурентоспособных, интеллектуально сильных кадровых специалистов экономика, способная выдержать мировую конкуренцию, развиваться не будет. Во все времена рост цивилизации осуществлялся на основе интеллектуальных творческих способностей.

Summary: In the era of global competition, the issue of Human Resource Development is on the agenda, which determines the quality of education, the level of abilities of each person, business opportunities, knowledge and qualifications of a person. Without competitive, intellectually strong personnel specialists, an economy that can withstand World competition will not develop. At all times, the growth of civilization was carried out on the basis of intellectual creative abilities.

Бүгінде жеке тұлғаны емес, оның даму процестерін басқару қажеттілігі айқын болып отыр. Білім алушыға әртүрлі ақпараттың шексіз ағынын шарлау қиын, ол үшін талдау, құрылымдау, жүйелеу, проблемаларды шешу дағдыларын жетілдіру қажет. Бұл мұғалімнің жұмысындағы тікелей әдістерден бас тартуды, шамадан тыс дидактизмнен, тәрбиелік мотивтен бас тартуды білдіреді; оның орнына қарым-қатынастың диалогтық әдістері, шындықты бірлесіп іздеу, әртүрлі шығармашылық әрекеттерді тәрбиелейтін жағдайлар жасау бірінші орынға шығады.

Негізгі инновациялық әдістердің бірі - «интерактивті оқыту әдісі». Бұл әдістің негізгі принципі-қалыптастыру және педагогикалық қарым-қатынас және қарым-қатынас диалогы арқылы тұлғаны дамыту.

Интерактивті әдістерде басты назар «процеске», яғни оқу процесінің өзіне, «қалай» және «қандай әдістер мен әдістер арқылы білім алушыларға» аударылады. Яғни, сөз интерактивті-сұхбат режимінде өзара әрекеттесуге немесе сөйлесуге немесе біреумен (адаммен) немесе бір нәрсемен (мысалы,

компьютермен) сөйлесуге бейімділікті білдіреді. Мұнда білім алушылардың жауаптарды емес, мәселенің шешімін табуға ұмтылуы маңызды. Өйткені, интерактивті оқытудың басты мақсаты-оқушыларды өз бетінше ойлауға және жауап табуға үйрету [1].

Интерактивті оқытудың мәні мынада: оқу процесі іс жүзінде барлық оқушылар таным процесіне қатысатындай етіп ұйымдастырылуы керек, осылайша олар бұл тұрғыда не ойлайтынын түсінуге және рефлексиялауға мүмкіндік алады. Білім алушылардың таным үдерісіндегі бірлескен іс-әрекеті оқу материалын игеруді білдіреді, әркім өзінің жеке үлесін қосады, білім, идеялар, іс-әрекет тәсілдерімен алмасады. Бұл шеңберде болады бір-бірінің мейірімділігі мен өзара қолдауы, бұл жаңа білім алуға мүмкіндік беріп қана қоймай, танымдық іс-әрекеттің өзін дамытады. Семантикалық ерекшелігі, интерактивті әдістердің сипаттамасы-бұл субъектілердің өзара әрекеттесуінің бір бағытты жоғары белсенділігі, қатысушылардың өзара әрекеттесуі, эмоционалды, рухани бірігу. «Біз білімнің 10% - ын оқығанда, 20% - ын тыңдағанда, 30% - ын көзбен көргенде, 50% - ын көзімізбен көріп, тыңдағанда, 70% - ын пікір таластырғанда, 80% - ын тәжірибе жасағанда, 95% - ын басқаларды үйреткенде игереміз», - дейді Уильям Глассер.

Қытай нақылы: « Маған айтып берсең - ұмытып қаламын, көрсетсең - есімде сақтаймын, өзіме жасатсаң үйренемін « - деп тұжырымдайды. Бұл сөздерде интерактивті оқытудың мәні өз көрінісін табады. Интерактивті әдістерді қолданған кезде білім алушылар түсіну процесінің толыққанды қатысушыларына айналады, олардың тәжірибесі негізгі болып табылады оқу танымының қайнар көзі. Мұғалім дайын білім бермейді, бірақ, білім алушыларды өз бетінше ізденуге үйретеді.

Білім берудің дәстүрлі түрлерімен салыстырғанда интерактивті оқытуда оқытушы мен білім алушылардың өзара іс-қимылы өзгереді: педагогтың белсенділігі білім алушылардың белсенділігіне орын береді, ал педагогтың бұл тапсырмалары білім алушылардың бастамашылығына жағдай жасайды.

Интерактивті әдісті қолданған кезде мыналарды ескеру қажет:

- жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау;
- жеке тұлғаның өзін-өзі көрсетуі үшін жағдай жасау;
- педагогикалық қолдау көрсету.

Оқу процесінде интерактивті әдістер мен әдістерді қолдану нәтижесінде оқушылар келесілермен өзара әрекеттеседі:

1) мұғаліммен (оқушылар мұғалімнің сұрағына жауап бергенде);

2) оқушылармен (жүппен жұмыс істеу процесінде)

3) шағын топтарда (3-4 оқушы);

4) оқушылардың үлкен тобымен (көбінесе пікірталас / пікірталас, бүкіл сыныпта қандай да бір мәселені талқылау барысында);

5) техника түрлерімен (мысалы, компьютермен, интерактивті тақтамен жұмыс істеу кезінде).

Оқытудың интерактивті әдістері дәстүрлі оқыту әдістерінен оқу процесінде оқушылар өз тәжірибелерін қолдану арқылы өмірлік тәжірибе,

ақпаратты есте сақтау, талдау және жалпылау, олардың жеке және кәсіби қабілеттерін ашумен ерекшеленеді [2].

Интерактивті әдістің тағы бір ерекшелігі-оқушылардың белсенділігі мұғалімнің белсенділігімен, сондай-ақ оқушы мен мұғалімнің үнемі өзара әрекеттесуімен сәйкес келеді. Интерактивті әдістерді қолдану кезінде оқушылардың сапалы дайындығын қамтамасыз ету оқу процесінің тиімділігіне тікелей байланысты. Мұндағы негізгі тапсырма оқушыларға берілген білімді бағалауда емес, олардың осы тапсырмаларды орындау қызметінде [3].

Интерактивті әдістерге мыналар жатады: проблемалық композиция, презентация, пікірталас әдістері, топтық жұмыс, «миға шабуыл» әдісі, зерттеу, іскерлік ойындар, рөлдік ойындар, «инсерт» әдісі, сахналау, тестілеу әдісі, пікірталас және т. б.

Интерактивті әдістерге сонымен қатар әртүрлі көмекші құралдарды, яғни ақпараттық ресурстарды пайдалану кіреді: интерактивті тақталар, бейнематериалдар, слайдтар, флипчарттар, компьютерлер, бейнефильмдер мен бейнелерді қарау және талқылау, презентациялар әр түрлі науқандар мен акциялар[4].

Интерактивті оқыту әдістерінің артықшылықтары:

- оқушылардың қызығушылығын тудырады;
- оқу процесіне әркімнің қатысу белсенділігін кеңейтеді;
- әр оқушының сезіміне назар аудару;
- оқу материалын тиімді игеруге бейімдейді;
- оқушыларға көп қырлы іс-әрекетке әсер етеді;
- кері байланысты жүзеге асырады (аудиторияның реакциясы);
- оқушылардың пікірлері мен көзқарастарын қалыптастырады;
- өмірлік дағдыларды қалыптастырады;
- мінез-құлықты өзгертуге көмектеседі.

Қазіргі уақытта оқу сабақтары барысында оқытудың интерактивті әдістері мен интерактивті құралдардың көмегімен мұғалімнің, оқушының шығармашылық іс-әрекетінің мүмкіндігі ашылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Валиева М. С., Гребенник В. В. Методы использования современных технологий обучения в начальных классах //Современная начальная школа: проблемы и перспективы развития. – 2023. – С. 545-550.

2. Сандыбаева Е. Ж., Катанова С. Д. Бастауыш мектепте қолданылатын интерактивті әдістердің тиімділігі //Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс қазақстан университеті / Восточно-казахстанский университет имени Сарсена Аманжолова. – 2022. – С. 444.

3. Есекеева А. Б., Курманова Г. Х., Кендирова А. Т. Бастауыш сыныпта инновациялық әдістерді қолдану. – 2023.

4. Alpysbayeva N. S., Zholtayeva G. N., Tazhinova G. A. Болашақ бастауыш сынып мұғалімін оқытудың интербелсенді құралдарын пайдалануға даярлаудың алғышарттары //Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology series. – 2024. – Т. 147. – №. 2. – С. 200-218

УДК 316.624.2-053.81

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТЕЛЕФОНА И АСОЦИАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ СРЕДИ МОЛОДЁЖИ (НА ПРИМЕРЕ УНИВЕРСИТЕТА НАРХОЗ, 1 КУРСА ОП КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ И СОЦИОЛОГИЯ).

Ескермесов А.

Научный руководитель: д.с.н, ассоцпрофессор Италмасова Р.Б.
Университет «Нархоз», г. Алматы, Казахстан.

Түйіндеме: цифрлық технологияның қарқынды дамуы және смартфондарды кеңінен қолдану жас ұрпақтың өмір салтын түбегейлі өзгертті. Бір жағынан, гаджеттер коммуникация мен ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетеді, екінші жағынан, оларды шамадан тыс пайдалану жаңадан келген студенттердің мектептен университетке әлеуметтік бейімделуіне қиындық тудыруы мүмкін. Батыс елдерінде және ТМД-да жүргізілген зерттеулер смартфондардың жастардың мінез-құлқына әсері туралы мәселені бірнеше рет көтерді, алайда қазақстандық жастар аясында бұл құбылыс жеткілікті зерттелмеген күйінде қалып отыр.

Summary: the rapid development of digital technologies and the widespread use of smartphones have radically changed the lifestyle of the young generation. On the one hand, gadgets facilitate communication and access to information, on the other hand, their excessive use can create problems with the social adaptation of newly arrived students from school to university. Existing studies conducted in Western countries and the CIS have repeatedly raised the issue of the impact of smartphones on the behaviour of young people, but within the framework of Kazakhstani youth this phenomenon remains insufficiently studied.

Современная молодежь, находящаяся в стадии активного социального и личностного формирования, всё больше зависит от смартфонов, которые стали неотъемлемой частью повседневной жизни. Особенно среди студентов первого курса, как новоприбывших в новую среду. В Алматы значительная часть молодёжи переезжает из малых городов, и, оказавшись в новой среде мегаполиса, многие, стремясь справиться с разрывом с привычной обстановкой, могут чрезмерно увлекаться использованием смартфона, что усложняет процесс адаптации. На этапе первокурсника они проходят стадии сепарации от родителей, установления новых социальных связей, вовлечённости в учебный процесс и участия в активностях на занятиях. Использование смартфонов среди студентов вызывает обоснованные опасения относительно их влияния на психосоциальное поведение, так как эти устройства способны одновременно выполнять роль инструмента общения, источника информации, работы и развлечений. Исследования из стран Индии, Китая, Запада и СНГ свидетельствуют, что чрезмерное использование смартфонов может быть связано с развитием асоциальных форм поведения, таких как изоляция, снижение вовлеченности в учебную деятельность, а также проявления агрессивности, снижению интереса к личным встречам, расфокусу во время разговора.

Анализ исследований.

В Индии отметили повышение академического стресса среди 200 респондентов ВУЗа, которые злоупотребляли смартфоном и в конечном счёте их успеваемость снизилась, что отразилось на оценках и общем настроении. [1]

В Китае с 2015 года по настоящее время проводится исследование на китайских студентах и в нём выявлена не просто академическая неуспеваемость или стресс, а конфликтность в учебной среде. [2] В Бельгии среди 1800 студентов выявлена взаимосвязь между использованием смартфонов во время учебы и оценками на экзаменах, студенты испытывали снижение внимания и затруднения к выполнению простых задач на занятии. [3] Среди стран СНГ, в которые Казахстан не был включен, исследовался феномен номофобии, когда студент утопает в смартфоне и боится остаться без него. Выявлено, что студенты, испытывающие сильную привязанность к смартфону, как правило, меньше вовлечены в учебный процесс, так как значительное время тратится на социальные сети и онлайн-контент, что негативно сказывается на их учебных достижениях и настроении. [4] Эти работы подчёркивают необходимость проведения локальных исследований, чтобы оценить, как именно зависимость от смартфонов влияет на культурную адаптацию и социальную активность студентов в Казахстане. Чрезмерное и нерегулируемое использование смартфонов может привести к изоляции, невовлечённости в групповые работы, агрессивности и как следствие снижению академической успеваемости. Данное исследование направлено на выявление связи между частотой использования смартфонов и склонностью к асоциальному поведению среди студентов первых курсов. Полученные данные из проведённых интервью и опросов, в частности о продолжительности использования, целях и характере потребляемого контента, позволяют предположить, что чрезмерная зависимость от смартфонов может не только снижать продуктивность в учебной деятельности, но и препятствовать налаживанию социальных связей в новой среде.

Результат и обсуждения.

В авторском исследовании были использованы 2 метода исследования. Первый анкетный опрос, в количестве 15 респондентов- студентов университета Нархоз. Второй метод исследования был- глубинное интервью среди 8 человек- студентов вышеуказанного вуза.

По результатам анкетного опроса было выявлено следующее: 60 % респондентов проводят 4-6 часов в смартфоне, 20% 7-9 часов, 10% более 9 часов и лишь 10% 1-3 часа. 70% получили задачи «Учёба/работа» и «Общение с друзьями и родными», 90% используют для соц.сетей, 60% для просмотра видео, сериалов, фильмов и 0% для игр. 50% первокурсников испытывают снижение продуктивности к учебной деятельности из-за частого использования смартфона. 70% отметили, что у них лёгкая зависимость, а 20%, что сильная; при этом 80% опрошенных используют приложения для ограничения экранного времени. 80% сталкиваются с агрессивным контентом, чаще всего в соц.сетях или телеграмм каналах с закрытым доступом. 60% считают, что сцены насилия и агрессии влияют на повышение агрессии у человека. Студенты, с которыми были проведены интервью отмечали наблюдение за своими младшими братьями и сёстрами, что как только у них появился доступ к YouTube и TikTok – они стали раздражительнее, упрямее и назойливее. Какой контент дети смотрят родители не знают и не регулируют. Сами первокурсники на интервью

называли среднее экранное время в 6-7 часов. 70% не смогли бы провести 24 часа без смартфона или испытывали бы сложности с времяпровождением без него. Это подтверждение к статистике по тому, когда студенты заметили за собой зависимость от смартфона. 5 из 10 интервьюируемых замечали за собой беспочвенную агрессию, когда к ним обращались с какими-то простыми просьбами.

По результатам глубинных интервью была получена следующая информация: *среднее экранное время среди студентов 5-6 часов*. Один студент из интервью и опросов отрицает свою зависимость от смартфона; остальные же отмечают, что у них она есть в лёгкой и средней форме, у одного человека сильно выраженная. Хотя 80% используют ограничения по времени за экраном - это значит, что студенты пытаются меньше проводить времени за смартфоном, но не следуют этому. Примечательно, что 80% опрошенных сталкиваются с агрессивным контентом и больше половины признают его возможное влияние на повышение уровня агрессии у человека. Полученные данные подчеркивают значимость исследования и разработку рекомендаций для образовательной среды, так как чрезмерное увлечение смартфонами может приводить к асоциальному поведению, проявляющемуся в снижении успеваемости, изоляции от учебных и социальных активностей, а также сложностям к адаптации в новом обществе или, в тяжёлых случаях, к агрессии. Особо важно, что это исследование — первое из локальных на данную тему в Казахстане, и оно подчёркивает необходимость продолжать изучение влияния смартфонозависимости на успеваемость и социализацию молодёжи. Проведение подобных исследований в будущем может помочь образовательным учреждениям разрабатывать эффективные рекомендации для здорового использования смартфонов, что в свою очередь позволит поддерживать высокий уровень академических достижений и укреплять навыки взаимодействия среди студентов.

Список использованной литературы:

1. Qudsia Zeerak, Mohammed Imran, Kahkashan Azeez, Tejaswi H. Lokanathan, Imaad Mohammed Ismail. 2018 год. The Effects of Smartphone Addiction on Academic Performance Among Undergraduate Medical Students in Karnataka, India: A Multi-centric Study. [<https://www.cureus.com/articles/262720-the-effects-of-smartphone-addiction-on-academic-performance-among-undergraduate-medical-students-in-karnataka-india-a-multi-centric-study#!/>]
2. Youlai Zeng, Jiahui Zang, Jiaxin Wey, Shunyu Li. 2015 год-настоящее время. The Impact of Undergraduates' Social Isolation on Smartphone Addiction: The Roles of Academic Anxiety and Social Media Use. [<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9738847/>]
3. Amez, SimonVujic, SuncicaDe Marez, LievenBaert, Stijn. 2019 год. Smartphone Use and Academic Performance: First Evidence from Longitudinal Data. [<https://www.econstor.eu/handle/10419/215258/>]
4. Людмила Гитихмаева, Алия Мамбеталина. 2021 год. Experimental studies of nomophobia. [https://www.researchgate.net/publication/357175421_Experimental_studies_of_nomophobia_Russia_Ukraine_Belarus]

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ ОҢ МОТИВАЦИЯНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Әбдіжаппарова Ә.Т., Амангелді Ы.А., Өнер Е.Қ.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается проблема формирования у младших школьников положительной мотивации к обучению. Мотивация, являясь сложным механизмом, состоящим из множества уровней, влияющих на всю жизнедеятельность человека, регулирует его поведение, поступки.

Summary: The article deals with the problem of formation of positive motivation for learning in younger schoolchildren. Motivation, being a complex mechanism consisting of many levels that affect the entire life of a person, regulates his behavior, actions, deeds.

Бастауыш сынып жасындағы балалардың оқу мотивациясының өзектілігі, бір жағынан, дәл осы жаста оның іргетасы қалануымен түсіндіріледі; екінші жағынан, көптеген зерттеушілер атап өткендей, бастауыш сыныптың соңына қарай көптеген мектеп оқушыларының оқуға деген теріс көзқарасы қалыптасады.

Заманауи мектепте оқу мотивациясының мәселесін асыра айтпай-ақ орталық деп атауға болады, өйткені мотив белсенділік көзі болып табылады және мотивация мен мағынаны қалыптастыру қызметін атқарады.

Мотивация адамның бүкіл өмірлік әрекетіне әсер ететін көптеген деңгейлерден тұратын күрделі механизм бола отырып, оның мінез-құлқын, іс-әрекетін, іс-әрекетін реттейді.

Оқу процесіне деген оң мотивациялық белсенділік кіші жастағы мектеп оқушыларының оқу орнына деген қолайлы көзқарасының болуымен, танымдық қабілетімен, қызығушылықтарының кеңдігімен, білуге құмарлықтың көрінісімен анықталады. Оқушының оқуға деген теріс мотивациясына тұрақсыздық, қызығушылық әрекетінің ситуациялық сипаты, оқуға деген ынтасының жеткіліксіздігі жатады. Жаңа ақпаратты алу оқушыларды шаршатады және жалықтырады, бұл оқу мотивтерін сақтау және мектеп оқушыларының оқу әрекетін ынталандыру үшін мұғалімнің тұрақты жұмысының қажеттілігін анықтайды.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі кіші мектеп оқушыларының оқу-тәрбие процесінде кездесетін қиындықтарды жеңу ерік-жігері әлі қалыптаспаған, бұл оқу іс-әрекетінің мотивациялық аспектісін дамытуда қиындықтарға әкеледі [1].

Оқу мотивациясын қалыптастыруда оқушылардың алған бағасы ерекше рөл атқарады. Божович Л.И. өзінің ғылыми зерттеулерінде «Бастауыш мектеп оқушыларының жартысынан көбінде бағалар оқудың жетекші мотиві болып табылады. Баланың оқу іс-әрекетінің басталуымен, ең алдымен, оқудағы табыс ол үшін салыстыру және бәсекелестік өрісіне айналады, бұл көбінесе осы жаста баланың мотивациялық сферасының дамуын алдын ала анықтайды.

Білім беру мотивациясының иерархиялық құрылымы бар. Тәрбиелік мотивация құрылымының қалыптасуы оқуға деген оң немесе нашарлау теріс көзқарастардың артуы арқылы емес, мотивациялық сфера құрылымының, оған

кіретін мотивтердің күрделенуі және олардың арасындағы жаңа қатынастардың пайда болуы арқылы жүзеге асады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу-тәрбие үрдісі мақсатты. Бұл жас кезеңінде оқу әрекеті негізгі болып табылады және бастауыш сынып оқушысының психикалық қасиеттерін қалыптастыру мен дамытуда шешуші рөл атқарады. Бұл жас оқушының мотивациялық саласын қалыптастыруға қолайлы. Оқушы «үйренуді үйренуі» керек. Бұл аспект оқушының оқу мотивациясының негізгі мазмұны болып табылады. Бастауыш сынып оқушылары оқу іс-әрекетіне мотивацияның қалыптасуымен сипатталады, оның қалыптасу сипаты білім беру мекемесіндегі бүкіл оқу процесін алдын ала анықтайды [2].

Білім берудің бастауыш деңгейі кіші жастағы оқушылар арасында белгілі бір жас кезеңінде өзгерістерге ұшырап, айқын көрінетін оқу іс-әрекетінің әлеуметтік мотивтерін анықтаумен сипатталады. Бірінші сынып оқушысы білім беру мекемесіне әлеуметтік тұрғыдан оқудың маңыздылығы туралы жалпы түсінікпен келеді. Бірте-бірте кіші мектеп оқушыларының оқуының әлеуметтік мотиві оқытудың мәнін неғұрлым саналы, терең түсінуге айналады, бұл ең алдымен білім алу керек, басқалар үшін емес, жаңа ақпаратты алуға ұмтылу керек. мектептегі жетістіктері үшін сыйлық алу үшін, бірақ өзінің дамуы мен өсуі үшін. Осындай саналылықпен әлеуметтік мотивтер оқушының мінез-құлқына оң әсер етеді [3].

Позициялық аспектіде оқытудың әлеуметтік мотивтері білім, білік, дағдыларды меңгеруді көздейді, сонда ғана мұғалім өзінің оң көңілін бөледі, Өйткені, бастауыш сынып жасындағы оқушылар қанағаттанарлықсыз баға алғанымен, ұстазына деген жақсы көзқараста болады.

Сондай-ақ, бастауыш сынып оқушылары сыныптастары мен айналасындағы құрбыларының пікірлерін басшылыққа алады, оларды тыңдайды, сол арқылы оқу процесі сынып ұжымында нығайтылатын, сыныпта белгілі бір орынды қамтамасыз ететін жағдайға ауысады. Оқушылардың ұжымдық әрекеттерді орындауға өте ынталы, бірақ бұл жаста бұл олардың жалпы түсінігінде көрінеді.

Оқу іс-әрекетіне мотивация мазмұндық, тұлғалық және белсенділік сияқты көрсеткіштердің болуымен сипатталады [4].

Мазмұндық көрсеткіш оқу материалының мәнін түсіну, оқу барысында алынған білімді меңгеру дәрежесін, анықтамаларын анықтайды.

Оқу іс-әрекетіне мотивацияның жеке көрсеткіші кіші мектеп оқушысының оқу процесіне субъективтілік позициясынан қатынасын анықтайды. Оқушы оқу процесінің мәнін түсінеді және өзінің жеке маңыздылығын сезінеді.

Белсенділік көрсеткіші оқушының оқу процесінде көрсететін белсенділігін, оның бастамасын, жаңа білім алуға деген ұмтылысын, мектепте оқудан ләззат алуын, сыныптан тыс бағдарламадан қосымша материалдарды оқуын, оқу пәндері бойынша қызығушылық пен білімділігін көрсетеді [5].

Бұл көрсеткіштер оқу орнында табысты оқуға және кіші мектеп оқушыларының оң оқу мотивациясын қалыптастыруға негіз болады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне оң мотивацияны қалыптастыру үшін бірнеше маңызды жолдарды қарастыруға болады:

1. Тыңдаушы орта: Оқушылардың пікірлері мен ұсыныстарын тыңдап, олардың қызығушылықтарына сай оқу материалдарын таңдау.

2. Ойын элементтері: Оқу процесіне ойындарды енгізу арқылы балалардың қызығушылығын арттыру. Мысалы, білімді ойындар, викториналар, жарыстар.

3. Наградадар мен ынталандыру: Оқу жетістіктері үшін марапаттар мен сертификаттар беру. Бұл балалардың жетістіктерін бағалап, оларды ынталандырады.

4. Шығармашылық тапсырмалар: Оқушыларға шығармашылық жұмыстар беріп, өздерін көрсетуге мүмкіндік жасау. Мысалы, сурет салу, жоба қорғау, реферат жазу.

5. Жеке қызығушылықтарды қолдау: Балалардың жеке қызығушылықтарын ескере отырып, қосымша материалдар мен тапсырмалар беру.

6. Топтық жұмыстар: Оқушыларды топқа бөліп, бірлесіп жұмыс істеуге ынталандыру. Бұл оларды әлеуметтік дағдыларын дамытуға және командада жұмыс істеуге үйретеді.

7. Оқу процесін ойынға айналдыру: Оқу материалдарын қызықты және көңілді етіп жасау, мысалы, мультфильмдер, анимациялар арқылы.

8. Кері байланыс: Оқушыларға олардың прогресі туралы тұрақты кері байланыс беру, сол арқылы оларды ынталандыру.

9. Жетістіктерді көрсету: Оқушылардың жетістіктерін класста немесе мектепте көрсету, бұл оларды одан әрі мотивациялауға көмектеседі.

10. Әлеуметтік орта: Оқу процесін қолдайтын позитивті әлеуметтік орта қалыптастыру, мұғалімдер мен ата-аналардың ынтымақтастығы арқылы.

Осы әдістерді пайдалана отырып, бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне мотивациясын арттыруға болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Хекхаузен, Х. Мотивация и деятельность [Текст] : учеб. пособие для студентов вузов / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2019. – 860 с.

2. Шагивалеева, Г.Р. Изучение мотивации учебной деятельности младших школьников [Текст] / Г.Р. Шагивалеева, С.Ф. Хазиева // Международный журнал экспериментального образования. - 2014. - №6-1. - С. 104-105.

3. Шевырева, Т.П. Формирование положительной мотивации учащихся в начальной школе [Текст] / Т.П. Шевырева // Творческое наследие. - 2015. - №9. - С. 177-181.

4. Братчикова, Ю. В. Развитие мотивации младших школьников в проблемно-диалогическом обучении [Электронный ресурс] / Ю. В. Братчикова, М. М. Плотникова // Современная педагогика. 2015.

5. Быкова, Е.А. Формирование мотивации учения в младшем школьном возрасте [Электронный ресурс] // Вестник Шадринского государственного педагогического института. 2014.

ОӘЖ 37.013

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛГЕРІМІНЕ МЕКТЕП АТМОСФЕРАСЫНЫҢ ӘСЕРІН ТАЛДАУ

Әбибулла С.Б., Абдуллаева М.А., Халмурат Ұ.Н.
Мирас университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: Школьная атмосфера значительно влияет на успеваемость учеников начальных классов. Позитивный психологический климат, поддержка учителей и дружеские отношения между учениками создают благоприятные условия для учебного процесса. Благоприятные физические и эмоциональные условия в школе способствуют улучшению успеваемости учеников

Summary: The school atmosphere has a significant impact on the academic performance of primary school students. A positive psychological climate, teacher support, and friendly relationships between students create a favorable environment for learning. Ensuring a comfortable physical and emotional environment in schools contributes to improving students' academic performance.

Мектеп атмосферасы бастауыш сынып оқушыларының психологиялық және академиялық дамуына үлкен ықпал етеді. Бұл жас кезеңінде балалар мектептегі қарым-қатынастар мен қоршаған ортаның әсерін өте сезімтал қабылдайды. Мектеп атмосферасы, оның ішінде мұғалім мен оқушылар арасындағы өзара қарым-қатынас, тәртіптің сақталуы және қолайлы оқу жағдайлары баланың оқу үлгеріміне тікелей әсер ететін факторлар болып табылады. Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының үлгеріміне мектеп атмосферасының әсерін талдау мақсат етіледі.

Оқушылар арасындағы қарым-қатынасна келсек. Оқушылардың өзара қарым-қатынастары да мектеп атмосферасының ажырамас бөлігі болып табылады. Бастауыш сыныптарда балалар арасында достық, сенім және түсіністік қалыптастыру олардың оқу үлгеріміне оң әсерін тигізеді. Егер оқушылар арасында қолдау, көмек және ынтымақтастық болса, олар сабақ барысында белсенді қатысып, өз ойларын еркін айта алады. Бұл білімді терең меңгеруге және сыныптағы атмосфераның жақсаруына ықпал етеді [1].

Мектеп атмосферасының жалпы сипаттамасына келетін болсақ. Мектеп атмосферасы көптеген элементтерден құралады, олар оқу ортасының жалпы психологиялық, әлеуметтік және физикалық жағдайын қалыптастырады. Бұл факторлар оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, ынтасын және оқу жетістіктерін анықтайды. Бірінші кезекте, мектеп атмосферасын құрайтын негізгі элементтерге тоқталу керек.

- Эмоционалдық атмосфера— оқушының өзін мектепте қалай сезінуі. Баланың өзін қауіпсіз және қолдау көретінін сезінуі оның психологиялық жағдайына оң әсер етіп, оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады.

- Физикалық орта— мектеп ғимаратының жағдайы, сабақ өтетін сынып бөлмелерінің жарықтылығы, температурасы және тазалығы. Жақсы жабдықталған, таза және қауіпсіз мектептер оқушылардың зейінін жақсартып, оқу үлгерімін арттыруға ықпал етеді.

- Әлеуметтік байланыстар - оқушылардың бір-бірімен және мұғалімдерімен қарым-қатынасы. Достыққа негізделген ортада оқушының өзін еркін сезінуі оның сабақтарға белсенді араласуына көмектеседі.

Мектеп атмосферасы оқушылардың үлгеріміне әсер ететін маңызды факторлардың бірі. Мектеп атмосферасына мыналар кіреді:

- Мұғалімнің оқушыға қатынасы. Мұғалімнің оқушыға деген мейірімділігі, қолдауы және әділдігі оқушының мотивациясын арттырады.

- Оқу үдерісінің ұйымдастырылуы. Сабақтың жүйелілігі, материалдың түсінікті және қолжетімді берілуі оқушының білім алу процесін жеңілдетеді.

- Оқушы мен оқушы арасындағы қарым-қатынас. Оқушылар арасындағы достық, құрмет және өзара көмек білім алуға қолайлы жағдай туғызады.

- Мектептің физикалық ортасы. Сыныптың жарықтандырылуы, отыру орнының ыңғайлылығы, құрал-жабдықтардың жеткілікті болуы оқушылардың сабаққа қатынасына әсер етеді [2].

Психологиялық климат оқушылардың мектепке деген ынтасын және сабаққа қызығушылығын қалыптастырады. Оқушылардың өздерін мектепте қауіпсіз және жайлы сезінуі маңызды. Егер мектепте қолайлы, қауіпсіз атмосфера орнаса, оқушылардың үлгерімі жоғары болады. Керісінше, шиеленісті, жағымсыз орта баланың оқуға деген ынтасын төмендетіп, стресс тудыруы мүмкін. Мұғалімдердің оқу процесін түсінікті әрі қолжетімді етіп ұйымдастыруы, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруі, қиындықтарды жеңуге көмектесуі де маңызды. Мұндай жағдайлар оқушылардың стресске түспеуіне, олардың еркін ойлауына және шығармашылық қабілеттерін дамытуына жағдай жасайды. Психологиялық қолайлы ортада балалар өз ойларын ашық айтып, білім алу процесіне белсенді қатысады, бұл олардың үлгерімін айтарлықтай жақсартады [3].

Мектеп атмосферасының оқушының білім алудағы жетістіктеріне тікелей әсері бар. Бірлескен жұмыс, мұғалімдердің қолдауы және жақсы тәртіп сақталған орта үлгерімді жақсартады. Мектепте оқушы өз ойын еркін жеткізе алатын, сұрақтарын қоя алатын ортада ғана жақсы нәтижеге қол жеткізеді. Сонымен қатар, мектептің басшылық құрамы да үлкен рөл атқарады. Директор мен әкімшілік қызметкерлері оқушылар мен мұғалімдерге қолдау көрсетіп, мектептің позитивті атмосферасын қалыптастырып отыруы керек .

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі де оқушының білім деңгейіне тікелей әсер етеді. Жақсы мұғалім оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әр балаға тиімді оқыту әдісін таба біледі [4] .

Үй және мектеп арасындағы байланысты қарастырсақ. Үлгерімге әсер ететін тағы бір маңызды фактор – бұл мектеп пен ата-ана арасындағы байланыс. Ата-аналардың мектеппен тығыз қарым-қатынаста болуы және мектепте болып жатқан жағдайлардан хабардар болуы балалардың үлгерімін арттырады. Мектептің атмосферасы ата-аналардың да пікіріне байланысты өзгеруі мүмкін [5].

Мектептегі достық қарым-қатынас және оның үлгерімге әсері – педагогика мен психология саласында маңызды зерттеу тақырыбы. Балалар арасындағы достық тек әлеуметтік дамуға ғана емес, сондай-ақ академиялық жетістіктерге де ықпал етеді. Оқушылардың бір-бірімен орнатқан достық қарым-қатынастары олардың психологиялық жай-күйін тұрақтандыруға, мектепке деген көзқарасын жақсартуға және білім алу процесіне деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Достық қарым-қатынастың пайдалары.

-психологиялық қолдау: Достық қарым-қатынас оқушыларға мектепте өздерін жайлы сезінуге көмектеседі. Қиын жағдайларда бір-біріне қолдау көрсету арқылы олар эмоциялық тұрақтылыққа қол жеткізеді. Бұл оқушылардың жалпы көңіл-күйіне және білім алу процесіне оң әсер етеді.

- ынталандыру: Достық ортада оқушылар бір-бірімен бәсекелесе отырып, өздерінің жетістіктерін жақсартуға тырысады. Олар бір-біріне көмектесіп, оқу процесінде өзара ынтымақтастыққа негізделген қарым-қатынас орнатады.

-құндылықтарды дамыту: Достық қарым-қатынас арқылы балалар әдептілік, адалдық, өзара сыйластық сияқты маңызды құндылықтарды үйренеді. Бұл қасиеттер тек мектепте ғана емес, өмірде де табысқа жетуге көмектеседі [6].

Мектеп ғимаратының физикалық жағдайы да оқушылардың үлгеріміне әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мектепте таза және жақсы жабдықталған сыныптар, сапалы құрал-жабдықтар, жарық және ыңғайлы орта оқушылардың зейінін арттырып, оларды жақсы білім алуға ынталандырады. Мектеп атмосферасы бастауыш сынып оқушыларының үлгеріміне тікелей және жанама әсер етеді. Жағымды атмосфера орнаған мектепте оқушылар белсенді, ынталы болады және олардың оқу үлгерімі жоғарылайды. Мектептің физикалық және психологиялық жағдайын жақсарту, оқушыларға қолайлы орта жасау – бұл білім сапасын арттырудың маңызды бөлігі.

Сыныптағы достық және ынтымақтастыққа негізделген қарым-қатынас оқушылардың үлгерімін жақсартуға көмектеседі. Егер сыныптағы балалар арасында достық қарым-қатынас орнатылса, оқушылардың бір-біріне деген қолдауы артатындықтан, оқу процесі оңайырақ болады. Оқушылар арасында бәсекелестік, шиеленіс немесе буллинг болса, бұл олардың үлгеріміне кері әсер етуі мүмкін.

Мысалы, Финляндияда жүргізілген зерттеулер сыныптағы жағымды атмосфераның оқу үлгерімін жақсартатынын көрсеткен. Мұнда оқушылар бір-біріне құрметпен қарап, топтық жұмыстарды орындағанда бір-біріне көмек

көрсетеді. Бұл тәсіл балалардың білімін бекітіп, сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

Мектеп атмосферасы мен оқушылардың үлгерімі арасындағы байланысты талдаған көптеген зерттеулер бар. Мысалы, Канадада жүргізілген зерттеулер көрсеткендей, мектептегі жағымды атмосфера балалардың оқуға деген ынтасын арттырып, олардың үлгерімін жақсартады. Бұл зерттеулерде эмоционалдық қолдау көрсетілген мектептерде оқушылардың оқу нәтижелерінің жақсаратыны дәлелденген.

Сондай-ақ, мектептегі физикалық жағдайдың да үлгерімге әсерін зерттеген ғылыми жұмыстар көп. Мысалы, АҚШ-та жүргізілген зерттеулер мектеп ғимаратының жай-күйі нашар болған жағдайда оқушылардың оқу үлгерімі төмендейтінін көрсеткен. Жарықтың жеткіліксіздігі, шуыл немесе тазалықтың болмауы оқушының зейінін бөледі.

Бастауыш сынып оқушыларының үлгеріміне мектеп атмосферасының әсері өте маңызды. Эмоционалдық қолдау, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынас, мектептің физикалық жағдайы мен ата-аналардың қатысуы оқушылардың білім алуына оң ықпал етеді. Сондықтан мектеп әкімшілігі мен мұғалімдер оқу процесінің сапасын арттыру үшін мектеп атмосферасын жақсартуға ерекше назар аударуы қажет. Жақсы ұйымдастырылған мектеп ортасы балалардың білімін бекітіп, олардың болашақта табысты азамат болуына көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Оспанова Л. Б. Оқу процесінің тиімділігін арттырудағы мектеп ортасының рөлі. Астана: Оқу баспасы, 2017
2. Петрова Т. А. Білім және мектеп оқушысының жеке тұлғасы. Мәскеу: Просвещение, 2018
3. Иванов И. В. Бастауыш сынып оқушысының психологиясы. Санкт-Петербург: Питер, 2019
4. Сидорова А. Н. Мектеп ортасының балалардың үлгеріміне әсері. Педагогикалық психология, 2020
5. Кузнецов М. Ю. Бастауыш мектептегі оқу процесі. Мұғалімдер газеті, 2021.
6. Шәкенова Ж. А. Мектептегі достық қарым-қатынас және оның үлгерімге әсері. Астана: Қазақстан педагогикасы, 202

УДК 371.48

ЖАС ҰРПАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ МУЗЫКАНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Әбіл Айман Дарханқызы

Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы Асантаева Ұлтуаш Сейдеханқызы
Шымкент университеті, Шымкент қаласы, Қазақстан

Резюме: В этой статье сказано, что сегодня необходимо развивать сущность музыкального воспитания подрастающего поколения, содержание содержание методической работы учителя реорганизовывать ее в новой форме. В школе основной

системой в области воспитания подрастающего поколения к музыке является - урок музыки.

Summary: This article says that today it is necessary to develop the essence of musical education of the younger generation, the content of the content of the teacher's methodological work to reorganize it in a new form. At school, the main system in the field of educating the younger generation to music is a music lesson.

Бүгінгі күнде Қазақстанда білім берудің жаңа жүйесі жасалынып, білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңестігіне бағытталуда. Өйткені білім беру парадигмасы өзгерді, жаңаша көзқарас білім беру саласының мазмұны жанарып, жаңаша өзгерістер пайда болды.

Мектеп мұғалімдерінің негізгі басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс тәсілдерінің жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны мүмкіндігінше толық меңгеру.

Мұғалімдердің жаңа ұрпағы білім деңгейі жөнінен әрдайым саналып келгеніндей біршама емес, әлде қайда жоғары болуы тиіс – бұл уақыт талабы» деп айтқандай әр оқушының талабына қарай білім беруді, оларды шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын шебер маман дайындауға бетбұрыс басталды.

Сондықтан мектеп мұғалімінің әдістемелік жұмыстарының мазмұнын жаңа қалыпта дамытып, оны жаңа үлгіде қайта ұйымдастыру ісі талапта тұрмақ. Жалпы білім беретін мектептердің музыка тәрбиесінің негізгі жүйелі саласы - музыка сабағы болып табылады. Музыка сабағына арналған бағдарламада негізгі тәрбие әрекетінің бірі - ән салу.

Музыканы оқытудың негізгі формасы сабақтық жүйеге негізделеді. Ол оқушыларды жас шамасына қарай топтап, белгілі бір уақыт көлемінде бастауыш сыныптарда 35 минут, ал кейбір сыныптарда 40, 45 минут өтіле отырып, оқу-тәрбие процесінің негізгі талаптарын жүзеге асыруды көздейді.

Қазіргі мектептерде музыканы оқытудың әр түрлі формалары, жеке дара, сыныптық қолданылды. Олардың ішінде оқытудың жеке дара сабақ арқылы жүргізілуі – музыка мектептерінде оқытудың жүйелі әдісі ретінде сақталып келеді. Ал, жалпыға бірдей білім беретін мектептерде музыканы оқыту сыныптық - сабақтық жүйеге көшті. Бұл жүйенің тиімділігін мектеп тәжірибесі көрсетіп отыр.

Сыныптық - сабақ жүйесі бойынша бір сыныптағы оқушылардың жас шамасы бірдей болғанымен музыкалық даму дәрежесі, психофизиологиялық ерекшеліктері әртүрлі болып келуі заңды. Осыған қарамастан балаларға берілетін білім көлемі бірдей болып келгендіктен сабақтың жан-жақты ойластырып жоспарлануы және оның оқу-тәрбие талаптарына сай болуы қарастырылады.

Сабақтың дұрыс ұйымдастырылуы – оның нәтижелі болуының алғы шарты. Сондықтан да оның ұйымдастырылуына жоғары талаптар қойылады:

1. Сабақтың тақырыбын жан-жақты түсіндіруді негізге ала отырып, оның өткізілуін жоспарлау.

2.Сабақта талданатын музыканы тақырып мазмұнына сай таңдап алу, іс-әрекеттерінің арасындағы сабақтастықты ескеру.

3. Сабақта уақытты барынша орынды пайдалана отырып, оны үнемдеу жолында тиімді әдісті таңдап алу, оқушыларға қойылатын сұрақтардың жүйелілігі мен нақтылығын қарастыру.

4. Музыка сабағындағы тәрбие және білім беру.

Музыка сабағы – оқушыға музыкалы - эстетикалық тәрбие берудегі міндеттерді жүзеге асыратын, оқытудың негізгі формасы болып табылады. Мұнда төмендегідей талаптар қойылады:

1. Сабақтың тәрбие мен білім беру мақсаты. Бұл мақсат сабақтың әр бір бөлігінде сақтала отырып, сабақта тұтас жүзеге асырылады. Музыка сабағы көптеген іс-әрекеттің түрлерін қамтиды. Олар: музыка тыңдау, хормен ән салу, музыкалы-ырғақтық қимылдар жасау және балаларға арналған музыкалық аспаптарда ойнау болып табылады. Осының барлығы бала бойындағы есту, ән салу, қимыл жасау, аспапта ойнап үйрену сияқты өзіндік мақсаттарын жүзеге асырады.

2. Музыка бағдарламасының талаптарына сай сабақ мазмұнын анықтау. Мұны анықтауда оқушылардың дайындық деңгейі, іскерлігі мен дағдысы, эстетикалық талғамының өсіп, жоғары имандылық қасиетінің қалыптасуы, нота сауатындағы белгілі бір ұғымдармен таныстыруға дайындық деңгейі ескеріледі.

3. Оқыту мен тәрбие берудің ұтымды жолдары мен әдіс-тәсілдерін тиімді түрде бірлестіре отырып таңдап алу арқылы оқушылардың ой-өрісін дамыту. Оқушылардың физиологиялық даму ерекшеліктерін ескере отырып, шамадан тыс күш түсірмей, сергек қалпын сабақ аяғына дейін сақтау жағын қарастыру. Мысалы, ән айту кезінде ырғақтық қимылдары қатар жасату оқушының дұрыс тыныс алуына кедергі келтіреді. Музыканы тек тыңдап қана қоймай, оны меңгеруде ойын элементтерін пайдалану баланың қызығушылық сезімін оятады.

4. Музыка сабағын дидактикалық принциптерге сай құрып, пәнаралық байланысты жүзеге асыру. Дидактикалық принциптерге сүйене отырып, оқушылардың ойлауы мен дамуы, есте сақтауы, қиялдауы, түсінігі мен эмоциялық сезімі жан-жақты дамытылады.

Музыка сабағының басқа пәндерден түрлі айырмашылығы бар:

1. Музыка өнері – шындықты бейнелеудің ерекше формасы, мұнда сезім мен эмоция маңызды рөл атқарады.

2. Музыка адамның психологиясына қимылына, физиологиялық жағдайына жан-жақты әсер етеді.

3. Эмоциялық пен санылылықтың бірлігі

4. Көркемдік пен шеберліктің бірлігі.

5.Сабақта ұйымдасқан іс-әрекеттің басымдылығы.

Музыка сабағының түрлері. Сабақ өзінің мақсаты мен мазмұнына байланысты әртүрлі болып келеді. Жаңа сабақ, қайталау сабағы, оқушылардың білімін тексеру сабағы т.б. Бірақ күнделікті тәжірибеде сабақтардың бұл

түрлері бірыңғай емес, араласып, астасып келеді. Оқушылардың білімін тексеру кезінде өткен материалдар қайталанады, оқушылардың біліміне сүйенеді. Дегенмен, әрбір сабақтың өзіндік басты мақсаты болады. Осы негізгі мақсатқа сай сабақтың нақты мазмұны, құрылымы, қолданылатын әдісі анықталады. Музыка сабағының бірнеше түрлері бар.

1.Кіріспе сабақ – оқушыларға сабақта берілетін белгілі бір көлемдегі материалды жалпылама шолып, бағыт-бағдар беруді мақсат етіп қояды. Жылдық тақырыпқа кіріспе сабақ, жарты жылдық тақырыпқа кіріспе сабақ, тоқсандық тақырыпқа кіріспе сабақ, тақырып мазмұнын тереңдететін, жан-жақты кеңейтетін сабақ. Бұл сабақтарда оқушыларға тоқсан немесе жыл бойы бөлшегі терең түсіндірілу арқылы өтіледі. Екінші сабақтан бастап тоқсандық тақырып кеңінен талданып, талқыланып өтіледі. Халық музыкасындағы жанрдың түрлеріне, халықтың ұлттық аспаптарының түрлеріне, олардың дыбыс бояуының ерекшеліктеріне кеңінен тоқталып өтуге мүмкіндік туады. Бұл сабақтың тақырыбы – лирикалық, кең тынысты әндер.

Мұғалім алдын ала оқушылармен келісе отырып, тоқсандық және жылдық тақырыптарды жан-жақты қарастыруға мүмкіндік беретіндей музыкалық материал таңдап алады. Шамамен бұл сабақта міндетті түрде дауыс жаттығуы ретінде берілген бір ән, тыңдауға арналған екі-үш музыкалық шығарма орындауға арналған бірнеше ән алынса жеткілікті. Бұл сабаққа оқушылардың іс-әрекетінің барлық түрлерін міндетті түрде енгізсе, олардың оқушыларға берер әсері мол.

Адамзаттың дыбыс арқылы табиғаттың түрлі құбылыстарын беруге ұмтылу әрекетінен музыка пайда болды. Музыка желдің соғуын, орман шуылын, теңіз толқынын, дала тыныштығын, аттың шабысы, аң мен құстардың дауысын, т.б. дыбыс арқылы, оның көркемдік құралдары арқылы бейнелеп жеткізеді. Музыкалық бейнені жасаушы – композитор. Ол - өзі өмір сүріп отырған табиғи орта мен әлеуметтік ортаның әсерін өз сезімі арқылы саралап, тыңдаушыға жеткізуші тұлға.

Композитордың туындысын, яғни музыкалық шығарманы тыңдаған адам белгілі бір дәрежеде әсер алады, сол арқылы оның бойында сезім пайда болады. Табиғат құбылыстары мен адам сезімдерін беріп отырған музыканың қабылдануы арқылы тыңдаушы санасында табиғатқа, қоршаған ортаға деген сезім, әсер пайда болады.

Музыканың әсер етушілік қабілеті музыкалық шығарманың жазылу сапасына, қоршаған әлеуметтік жағдайға, оқушының психофизиологиялық ерекшелігіне байланысты. Музыкалық шығарманың жазылу сапасы - оның қабылдауға қолайлы әрі түсінікті болып келуімен өлшенеді. Әлеуметтік жағдай - оқушының қоршаған ортадағы музыкамен қарым-қатынас жасауына қажетті жағдай мүмкіндік. Мысалы: қаламен салыстырғанда оқушылардың операға, концерттер мен театрға баруға мүмкіндігі мол, ал ауыл балалаларында мұндай мүмкіндік көп бола бермейді.

Қазіргі оқушылардың музыкалық тәрбиесіне тек қана мектеп емес, қоршаған орта (театр, радио, теледидар, Интернет жүйесі т.б.) айрықша ықпал

етеді. Оқушы бойындағы психофизиологиялық ерекшелік – музыка әуені арқылы берілетін музыкалық бейнелерді (образдарды) қиялдай сезініп, жан-дүниесімен толғанып, түсіне білу қабілеті.

Оқушының музыкалалық шығарманы қабылдауына басты әсер етуші фактор – музыкалық тәрбие. Тәрбие – терең мазмұндағы ұғым. Педагогикада тәрбие баланың рухани дамуына, дүниетанымының кеңеюіне, білім беру арқылы белгілі бір дағдының қалыптасуына әсер етуші фактор ретінде қарастырылады. Тәрбиенің негізгі мәні, мақсаты – сапалық жағынан жеке адамның жан дүниесін қалыптастыру.

Қорыта келе музыка мұғалімінің оқушыларға музыкалық тәрбие беруде белгілі бір мақсат пен міндеттер қойылады. Музыка сабағында нақты мақсат қойылу арқылы музыкалық тәрбиенің міндеттері жүзеге асырылады.

Оқушылардың жас ерекшеліктері мен музыкалық даму ерекшелігін ескере отырып, музыкалық шығарма таңдау арқылы жүзеге асырылады.

Оқушыларды – музыканы саналы түсінуге баулу.. Сондықтан, жүзеге асыру үшін, нота сауатын меңгерту мақсаты қойылады. Музыканың көркемдік құралдарының (екпін, саз, ырғақ, әуен, гармония, өлшем, т.б) музыкалық шығарма мазмұнын жасаудағы ерекшеліктерін түсіндіру;

Осы міндеттер үшін жүзеге асырылу арқылы оқушылардың музыкалық талғамы қалыптасады, әр түрлі жанрдағы музыканы талдай отырып, оның сапасын ажырата білуге үйренеді. Осы мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асырушы басты тұлға – музыка пәнінің мұғалімі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Музыканы оқыту әдістемесі. Жалпы білім беретін мектептердің 1-2 сынып мұғалімдеріне арналған. Алматы. Атамұра. 2008, 78б.
2. Дүйсенбинова Р.К. Музыкально- эстетическое воспитание школьников средствами казахского народного песенного творчества . Алма – Ата, 2015.
3. Қараев Ж.А. Мектепте оқытудың педагогикалық жүйесін жетілдірудің әдіснамалық негіздері // Бастауыш мектеп. -2006. -№7.
4. Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технология» тренингі. Оқу-әдістемелік құрал. –Алматы: Жазушы, 2005. -54 бет.
5. Джердемалиева Р.Р. Научно – педагогические основы методической подготовки учителя музыки. – Алматы; Ғылым, 2017.

ОӘЖ 371

ТОПТЫҚ ЖҰМЫС АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Әлтөре Ә. А., Мұрзуан Ж. Н., Убайдуллаев С.Ж.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются вопросы формирования социальных навыков младших школьников посредством групповой работы. Командная работа позволяет ребенку быть успешным в учебе и в группе сверстников, быстрее и безболезненно адаптироваться к

другой среде, а во взрослой жизни стать востребованной и гармонично развитой личностью.

Summary: The article discusses the issues of formation of social skills of younger schoolchildren through group work. Teamwork allows a child to be successful in school and in a group of peers, adapt faster and painlessly to another environment, and in adulthood become a sought-after and harmoniously developed personality.

Қазіргі педагогиканың өзекті мәселесі-әр баланың жеке басының дамуына, оның жеке басының өзін-өзі анықтауына оңтайлы жағдай жасау. Ғалымдар бастауыш мектеп жасын әлеуметтену мен коммуникативті дағдыларды дамытудың маңызды кезеңі ретінде анықтай отырып, сәтті іс-әрекеттің кілті, баланың болашақ өмірінің тиімділігі мен әл-ауқатының ресурсы коммуникативті құзыреттілік деп санайды. Коммуникативті құзыреттілік жеке тұлғаның маңызды сипаттамаларының бірі ретінде адамның сөйлеу қарым-қатынас қабілетінде және тыңдау қабілетінде көрінеді.

Жеке тұлғаның қарым-қатынасын қамтамасыз ететін міндетті дағдылар ретінде мемлекеттік білім стандарттарына бастауыш сынып түлегінің әңгімелесушіні тыңдау және есту, өз ұстанымын негіздеу, топта жұмыс істеу қабілетін қалыптастыру міндеттері қойылады [1].

Бастауыш сынып оқушыларының өз идеяларын ашып, дамытуы үшін әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру қажет. Әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырудың тиімді әдістерінің бірі-оқушылардың тәуелсіздігінің, бастамашылығының жоғары дәрежесін көздейтін, топтық өзара әрекеттесу процесінде әлеуметтік дағдылардың дамуын қалыптастыратын топтағы жұмыс. Сондықтан «топтық жұмыс формалары арқылы бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру» өзін-өзі тәрбиелеу тақырыбында жұмыс басталды.

Бірлескен іс – әрекет кезінде, ең алдымен, шағын топтардағы оқушылардың белсенділігі көрінеді-олар үшін ыңғайлы. Егер оқушы әр түрлі себептермен бүкіл сынып пен мұғалімнің алдында көпшілік алдында сөйлей алмаса және өз ойын дауыстап айта алмаса, онда, мүмкін, топта ол белсенді ұстанымға ие болады, сыныптастарымен бірге ұсынылған сұрақтар мен тапсырмаларды талқылай бастайды. Бала қарым-қатынастың тар шеңберінде өзін сенімді сезінеді, бұл өте маңызды, әсіресе оқытудың бірінші кезеңінде [2].

Топтық жұмыстың мақсаты:

- әр оқушыны оқу материалын игеру процесіне белсенді қосу;
- әр балаға эмоционалды және мазмұнды қолдау көрсету, онсыз ұялшақ және әлсіз балалар мектептегі мазасыздықты дамытады, ал көшбасшылар мінездің қалыптасуын бұрмалайды;
- әр балаға өзін-өзі көрсетуге, мұғалімнің үлкен беделі жоқ немесе бүкіл сыныптың назарын аударатын микроспораларда өз күштерін сынап көруге мүмкіндік беру;
- әр балаға оқу қабілетінің негізін құрайтын рефлексивті мұғалімдік функцияларды орындау тәжірибесін беру (1-сыныпта - бақылау және бағалау функциялары, кейінірек-мақсат қою және жоспарлау);

- мұғалімге балаларды оқыту мазмұнына тарту үшін қосымша мотивациялық құралдар беру.

Топтық жұмыстың міндеттері:

- Танымдық белсенділікті жандандыру.

- Өз бетінше оқу іс-әрекетінің дағдыларын дамыту.

- Табысты қарым-қатынас дағдыларын дамыту, әңгімелесушіні тыңдау және есту қабілеті.

- Сыныптағы тұлғааралық қатынастарды жетілдіру, бастауыш сынып оқушыларының сыныптастары мен ересектеріне жанашырлық таныту қабілеті. Өз ұжымыңыздағы жанжалды жағдайларды шешіңіз.

Топтық жұмыс нені қалыптастырады?

1. Сыныптастарының пікіріне құрметпен қарау;

2. Төзімділікті, ашықтықты, әдептілікті, көмекке келуге дайындықты тәрбиелеу;

3. Негізгі коммуникативті әрекеттерді сенімді меңгеру: бастамашылық, көшбасшылық, байланыс орнату, ақылға қонымды компаға келу, жанжалды жағдайларды шешу;

4. Өз мінез – құлқын эмоционалды – ерікті реттеу тетіктерін игеру, оны қабылданған құндылық-адамгершілік және этикалық нормаларға бағдарлау.

Топтық жұмыстың оң және теріс жақтары. Артықшылықтары:

- Бастауыш сынып оқушыларының оқу және танымдық мотивациясы артады.

- Баланың мазасыздық деңгейі төмендейді.

- Топта оқушылардың оқу қабілеті, меңгеру тиімділігі және білімдерін өзектендіру артады.

- Сыныптағы психологиялық климат жақсарады. Кемшіліктері:

- Микроколлективтегі топтық жұмысты алдымен үйрету керек.

- Топтық жұмысты ұйымдастыру мұғалімнен ерекше дағдыларды, күш-жігерді талап етеді.

- Кейбір оқушылар күшті сыныптастарының еңбек нәтижелерін пайдалана алады.

- Кейбір балалар үшін топтарға бөлу ауыр процесс.

Топтағы жұмысты бағалау механизмдері, олардың әртүрлі түрлері.

Топтық жұмыс формаларына енгізілген кезде сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін дамытудың бастапқы, аралық және қорытынды нәтижелерін диагностикалау.

1 кезең. Ритуалдар, ынтымақтастық этикеті, қарапайым ынтымақтастық дағдылары – жұпта жұмыс істеу. Балалар бір-бірімен сөйлесуді, жұпта жұмыс істеуді үйренді. Әрқайсысы жеке тапсырмаларды орындады және өз жетістіктерін сыныптастарымен бөлісті.

2 кезең. Жұптық жұмыс. Балаларды топтық жұмысқа қосудың негізгі кезеңі оларды жұпта жұмыс істеуге және бірлескен қарым-қатынас ережелеріне үйрету маңызды болды.

Жұпта жұмыс істеудің келесі ережелері бөлінді:

1. Сыбырлап сөйлеңіз.
2. Біз бірге жұмыс істейміз.

3. Біз келісеміз: егер жазбаша тапсырма болса, біз оны қалай орындаймыз, кім жазады, кім орындайды.

4. Сөйлеген сөзінде екі тұлғаның атынан: "біз ойлаймыз, т.б

5. Тапсырманы аяқтағаннан кейін біз қолымызды көтереміз.

6. Біз жұмысты бағалаймыз, бір-бірімізге алғыс айтамыз.

3 кезең. Сабақтағы топтық жұмыс алдымен ойын ретінде енгізіледі, онда балалар осы жұмыс түрінің негізгі ережелерін сақтауды үйренеді.

Топтарға бірігу танымдық белсенділік деңгейіне сәйкес жүреді: әлсіз, күшті, күшті әлсіз адамдарға көмектесу үшін, ал әлсіздер күшті деңгейге дейін көтеріледі. Бірақ күшті балалар барлық тапсырмаларды өз бетінше орындап, әлсіздер дайын болған кезде проблемалар болды. Сондықтан белсенді топтағы рөлдерді нақты бөлу керек.

Рөлдердің шамамен таралуы:

1) хатшы-айтылған идеялар мен шешімдерді жазады.

2) спикер-топтың дайын шешімімен сынып алдында сөз сөйлейді.

3) ұйымдастырушы-рөлдерді бөледі, жалпы топтың жұмысына жауап береді.

4) сыншы – қарама-қарсы көзқарасты білдіреді, қарсылықтарды тудырады.

5) бақылаушы-қабылданған шешімді барлығы түсінген-түсінбегенін тексереді.

б) сағат жасаушы-талқылау уақытын бақылайды.

Рөлдер өзгеріссіз қалуы мүмкін, бірақ күшті оқушының тапсырманы орындауын және әлсіздердің пассивтілігін болдырмау үшін рөлдерді өзгерткен дұрыс. Топтағы қарым-қатынас пен мінез-құлықтың негізгі нормалары мен ережелерін сақтау маңызды [5].

Сабақта топтық жұмыстың келесі түрлері қолданылады.

- Миға шабуыл.

- "Жалғастыру" ойыны.

- Қазына іздеу.

- Қарлы кесек.

- Басқатырғыштар.

- Зигзаг " Қабылдау.

Бірақ сыныптағы топтық жұмыс кезінде мұғалімнің мінез-құлқын ескеру маңызды.

Оның алдында келесі міндеттер тұр:

* Тапсырманың дұрыс орындалуын бақылау;

* Топ жұмысын ұйымдастыру, оқушылардың іс-әрекетін бағыттау;

* Жұмысты бағалау;

* Топ жұмысына қатысу;

* Қатысушыларға әртүрлі шешімдер ұсыныңыз;

* Тәлімгер, зерттеуші немесе ақпарат көзі ретінде әрекет ету.

Сабақтағы мұғалім де не істеудің қажеті жоқ екенін есте ұстауы керек:

* екі әлсіз оқушының жұбын қалыптастыру;

* толық тыныштықты талап ету;

* 1-сыныпта 10-15 минуттан астам топта және 2-сыныпта сабақтың жартысынан көбінде жұмыс жасаңыз.

* Қандай да бір себептермен бүгін бірге жұмыс істеуден бас тартқан балаларды ортақ жұмысқа мәжбүрлеуге болмайды (және ертең олар қайтадан бірге отыруды ұсынуы керек).

• Егер біреу жалғыз жұмыс істегісі келсе, оған тыйым салмаңыз. Топтық және жұптық жұмысты бағалау.

Пиктограммаларды қолдану:

- Қызыл-жұмысқа риза, бәрі ойдағыдай болды!

- Жасыл – жақсы жұмыс істеді, бірақ сіз әлі де материалмен жұмыс істеуіңіз керек;

- Көк – ештеңе түсінбедіңіз, көмек қажет!

Өзін-өзі бағалау және рефлексия сияқты әмбебап оқу әрекетін атап өту маңызды.

«Ұсыныстарды жалғастыр» тапсырмасы жұмыстың соңында рефлексия кезеңін тиімді өткізуге мүмкіндік береді:

1. Маған қызық болды....

2. Қиын болды.....

3. Енді мен жасай аламын....

4. Мен қалаймын.....

5. Сіз бұл сабақты қандай көңіл-күймен аяқтайсыз?

Топтық жұмыстың жағымды жақтары қандай?

1) балалар жақсы білетін нәрселерімен бөлісуге қуанышты (олардың қорытындылары, олжалары). Бұл форма берілген тақырып бойынша қарым-қатынасқа ие. Демек, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, аудиториямен қарым-қатынас жасау қабілеті бойынша белсенді жұмыс жүргізілуде. Өз көзқарасын қорғау, дәлелдерді қолдану, қорытынды жасау қабілеті дамиды.

2) Балалар нәтижелеріне қол жеткізілген қайта жұмыстармен емес, оларды қызықтыратын нақты іспен айналысады. Демек, танымға деген қызығушылық сақталады. Осыған байланысты, сіз жақын даму аймағы туралы есте ұстауыңыз керек, яғни егер тақырып әлі игерілмеген немесе сапалы пысықталмаған болса, балаларға білімді бақылау үшін жұмыс ұсынбаңыз.

3) дербестік дамиды, жұмыс қабілеттілігі артады, атқарылған жұмыс үшін жауапкершілік сезімі артады. Жалпы, шығармашылық әлеует артып келеді.

4) білім қаттырақ игеріледі. Балалардың жұмысында теориялық материалды саналы түрде игеру және оларға іс жүзінде әрекет ету қабілеті байқалады. Сынып қана емес, үй жұмысы да ерекшеленеді.

5) сабаққа дайындық кезінде әрбір оқушының білім деңгейі мен мүмкіндіктері ескеріледі. Балаға білімді бақылау ретінде үйренбеген материал берілмейді. Ол бақылау және одан әрі қорытынды жасау үшін ұсынылады. Қорытындылар жасалып, жұмыс істеген кезде оларды бекітуге болады, ал

бекітілгеннен кейін оларды басқаруға болады. Тек осы жағдайда мұғалім жұмысқа баға бере алады. Мұғалім баланың білімге деген күштарлығын сақтау және оны дамыту маңызды екенін есте ұстауы керек [4].

Айтылғандардың бәрін растау үшін мен Д. Б. элькониннің сөздерін келтіргім келеді: "Бала өзінің стиліне, талаптарына, эстетикалық талғамына және моральдық нұсқауларына сәйкес келетін әртүрлі мінез-құлықтарды тауып, сынап көру арқылы ғана құзыретті бола алады"

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Агафонова И.Н. Формирование у детей умения сотрудничать в команде: коммуникативная компетентность учащихся. / Управление начальной школой. – 2009. -№4. – С.10-16.
2. Агафонова И.Н. Формирование у детей умения сотрудничать в паре: компоненты коммуникативной компетентности. Занятие «Варежки» на формирование умения сотрудничать в паре. Комментарии психолога. / Управление начальной школой. – 2009. -№3. – С.4-9.
3. Асмолов А.Г., Бурменская Г.В., Володарская И.А. и др. / Под ред. Асмолова А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действия к мысли: пособие для учителя. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 2011.
4. Булыгина Л.Н. О формировании коммуникативной компетентности школьников / Вопросы психологии. - 2010. - № 2. – С.149-153.

ОӘЖ 159.9

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДЕСТРУКЦИЯЛАРЫН ЖЕҢУ: ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Әмірбай Н.А.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена проблеме профессиональных деструкций у учителей, исследуя их причины и психологические подходы к преодолению. Рассматриваются факторы, способствующие эмоциональному выгоранию, снижению мотивации и конфликтам в образовательной среде. Особое внимание уделяется таким методам, как психотерапия, групповая поддержка, обучение навыкам управления стрессом и профессиональное развитие. Статья подчеркивает важность создания поддерживающей атмосферы в образовательных учреждениях для минимизации деструктивных последствий и восстановления интереса учителей к профессии.

Summary: This article addresses the issue of professional disruptions among teachers, exploring their causes and psychological approaches for overcoming them. It examines factors contributing to emotional burnout, decreased motivation, and conflicts within the educational environment. Special emphasis is placed on methods such as psychotherapy, group support, stress management training, and professional development. The article highlights the importance of creating a supportive atmosphere in educational institutions to minimize destructive consequences and restore teachers' interest in their profession.

Мұғалім мамандығы — ең қиын және жауапты мамандықтардың бірі. Бұл тақырыпты терең білуді ғана емес, сонымен қатар жоғары психологиялық ресурстарды, эмоционалды тұрақтылықты және өзін-өзі реттеу қабілетін қажет

етеді. Алайда, бұл кәсіптің маңыздылығына қарамастан, көптеген мұғалімдер денсаулығына, жұмыс сапасына және оқушыларға деген көзқарасына теріс әсер етуі мүмкін кәсіби деструкцияларға тап болады. Кәсіби деструкциялар эмоционалды күйіп қалу, мотивацияның төмендеуі, оқушылармен және әріптестермен қақтығыстар, сондай-ақ кәсіби дағдылардың жоғалуы түрінде көрінуі мүмкін. Бұл мақалада біз мұғалімдердің жойылуының негізгі себептерін және оларды жеңуге көмектесетін психологиялық тәсілдерді қарастырамыз.

Мұғалімдердің кәсіби деструкциясы көптеген факторларға байланысты болуы мүмкін. Оларға мыналар жатады [1]:

1. Күйіп қалу: көбінесе мұғалімдер жоғары жүктеме, сабақта тәртіпті сақтау және жанжалдарды шешу қажеттілігі салдарынан эмоционалды күйзеліске ұшырайды. Шаршау физикалық және эмоционалдық шаршау, өнімділіктің төмендеуі және жұмысқа деген қызығушылықта көрінуі мүмкін.

2. Қолдаудың болмауы: көптеген мұғалімдер өздерін оқшауланған және бағаланбаған сезінеді. Әкімшіліктің, әріптестердің және ата-аналардың қолдауының болмауы жалғыздық пен үмітсіздік сезімін тудыруы мүмкін.

3. Тәртіп мәселелері: оқушылармен қақтығыстар, оқушылардың орынсыз мінез-құлқы және осы мәселелерді шешуде қолдаудың болмауы кәсіби деструкцияларға ықпал етуі мүмкін.

4. Білім беру жүйесіндегі өзгерістер: тұрақты реформалар, жаңа стандарттар мен талаптар мұғалімдерде стресс пен белгісіздік тудыруы мүмкін, бұл олардың күйіп қалуына ықпал етуі мүмкін.

Кәсіби деструкцияны жеңудің ең тиімді әдістерінің бірі-психотерапия. Білікті психологпен жұмыс істеу мұғалімдерге эмоцияларын түсінуге, стрессті басқаруды үйренуге және жұмыста сау шекаралар құруға көмектеседі. Психотерапия күйіп қалуға ықпал ететін жағымсыз ойлар мен көзқарастарды өзгертуге көмектесетін когнитивті мінез-құлық терапиясы сияқты әртүрлі әдістерді қамтуы мүмкін.

Топтық терапия және әріптестердің қолдауы кәсіби деструкцияларды жеңуде де маңызды рөл атқаруы мүмкін. Мұғалімдер қолдау топтарына бірігіп, өз тәжірибелерімен, мәселелерімен және шешімдерімен бөлісе алады. Бұл стресс деңгейін айтарлықтай төмендететін өзара көмек пен түсіністік атмосферасын құруға көмектеседі.

Стрессті басқаруды үйрену-кәсіби деструкцияларды жеңудің негізгі нүктесі. Бұған медитация, йога, тыныс алу жаттығулары және жаттығу сияқты әдістер кіруі мүмкін. Бұл әдістер демалуға, энергия деңгейін арттыруға және жалпы әл-ауқатты жақсартуға көмектеседі.

Оқыту және кәсіби даму мұғалімдерге өз дағдылары мен сенімділігін арттыруға көмектеседі. Психология, сыныпты басқару және конфликтология бойынша тренингтерге, семинарларға және курстарға қатысу мұғалімдерге оқушылармен жұмыс істеудің және туындаған мәселелерді шешудің жаңа құралдарын ұсына алады [2].

Білім беру мекемесінде қолдау көрсететін және жағымды атмосфераны құру жойылудың алдын алудың маңызды аспектісі болып табылады. Бұл

әкімшіліктің қолдауын, мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы ашық қарым-қатынасты және кәсіби өсу үшін жағдай жасауды қамтуы мүмкін.

Мұғалімдердің кәсіби деструкциясы-бұл назар аударуды және араласуды қажет ететін күрделі мәселе. Бұл деструкциялардың себептерін түсіну және оларды жеңуге психологиялық тәсілдерді қолдану мұғалімдерге кәсіби сәйкестігін қалпына келтіруге, оқыту сапасын жақсартуға және сайып келгенде оқушылардың оқу процесін жақсартуға көмектеседі. Психотерапия, топтық қолдау, стрессті басқару дағдыларын үйрету және мектепте жағымды атмосфера құру мұғалімдерге кәсіби деструкциялармен күресуге және болашақ ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудің негізгі миссиясына оралуға көмектесетін негізгі элементтер болып табылады.

Мұғалім мамандығы — ең қиын және жауапты мамандықтардың бірі. Бұл тақырыпты терең білуді ғана емес, сонымен қатар жоғары психологиялық ресурстарды, эмоционалды тұрақтылықты және өзін-өзі реттеу қабілетін қажет етеді. Алайда, бұл кәсіптің маңыздылығына қарамастан, көптеген мұғалімдер денсаулығына, жұмыс сапасына және оқушыларға деген көзқарасына теріс әсер етуі мүмкін кәсіби деструкцияларға тап болады. Кәсіби деструкциялар эмоционалды күйіп қалу, мотивацияның төмендеуі, оқушылармен және әріптестермен қақтығыстар, сондай-ақ кәсіби дағдылардың жоғалуы түрінде көрінуі мүмкін. Бұл мақалада біз мұғалімдердің жойылуының негізгі себептерін және оларды жеңуге көмектесетін психологиялық тәсілдерді қарастырамыз.

Мұғалімдердің кәсіби деструкциясы мәселесі бірнеше онжылдықтар бойы зерттеушілердің назарын аударды. Психология, педагогика және әлеуметтану саласындағы көптеген ғалымдар мен практиктер бұл құбылысты әртүрлі тәсілдер мен шешімдерді ұсына отырып зерттеді. Бұл бөлімде біз әртүрлі авторлардың осы маңызды тақырыпты зерттеуге қосқан ең маңызды зерттеулері мен үлестерін қарастырамыз.

Күйіп қалуды зерттеудің бастаушыларының бірі-американдық психолог Кристина Маслах. 1970 жылдары ол күйіп қалу тұжырымдамасын жасады және *Burnout Rocks* құрды, ол әр түрлі саладағы мамандардың, соның ішінде білімнің күйіп қалу деңгейін бағалау үшін қолданылады. Оның зерттеулері көрсеткендей, күйіп қалу стресстің жоғары деңгейімен және қолдаудың болмауымен байланысты, бұл мұғалімдердің жұмыс сапасының төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Стрессті басқаруға арналған зерттеулерді "эмоционалды интеллект" кітабының авторы Даниэль Голман және Стивен Кови жүргізді, ол өзін-өзі басқару мен жеке тиімділіктің маңыздылығына назар аударды. Голман эмоционалды интеллект мұғалімдердің сыныптағы стресс пен қақтығыстарды қалай шешуде шешуші рөл атқаратынын атап өтті. Кови өз кезегінде мұғалімдерге өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға және оқушылармен қарым-қатынасты жақсартуға көмектесетін бірқатар стратегияларды ұсынды.

Джеймс Келли және Джейн Фридман өз зерттеулерінде мұғалімдер арасында топтық қолдаудың маңыздылығы туралы мәселе көтерді. Олар қолдау топтарына қатысатын мұғалімдердің өздерін оқшауланбағанын және олардың

кәсіби қызметіне сенімдірек сезінетінін анықтады. Бұл зерттеулер әріптестермен өзара әрекеттесу стресс деңгейін төмендетіп, кәсіби жойылуларды жеңуге көмектесетінін көрсетеді [3].

Психотерапияны жойылуды жеңу тәсілі ретінде көптеген психологтар зерттеді, соның ішінде Аарон Т.Бек, ол когнитивті мінез-құлық терапиясын жасады. Терапияның бұл түрі мұғалімдерге күйіп қалуға ықпал ететін жағымсыз ойлар мен көзқарастарды өзгертуге көмектеседі. Зерттеулер көрсеткендей, психотерапия мұғалімдердің психоэмоционалды жағдайын жақсартудың тиімді құралы бола алады.

Гарри К. Бейкер және Розанна С. Фернандес мұғалімдер үшін кәсіби дамудың маңыздылығы туралы зерттеулер жүргізді. Олар біліктілікті арттыру курстары мен тренингтерге қатысу мұғалімдерге өз білімдері мен дағдыларын жаңартуға мүмкіндік беретінін дәлелдеді, бұл өз кезегінде өзіне деген сенімділікті арттыруға және кәсіби деструкцияларды азайтуға ықпал етеді.

Сюзанна Д. Деккердің зерттеулері білім беру мекемелерінде жағымды және қолдау атмосферасын құру мұғалімдердің стресс деңгейіне айтарлықтай әсер ететіндігін көрсетеді. Деккер әкімшілік пен оқытушылар арасындағы ашық қарым-қатынас, сондай-ақ қолдау бағдарламаларының болуы кәсіби күйіп қалу қаупін айтарлықтай төмендететінін атап көрсетеді [4].

Лариса А. Смирнованың жұмыстары сияқты заманауи зерттеулер технологияның мұғалімдердегі стресс деңгейіне әсерін қарастырады. Смирнова цифрлық технологияны қолдану мұғалімдердің икемділігі мен өзгеруге дайын болуын талап ететін жұмыс процесін жеңілдетуі де, қиындатуы да мүмкін дейді.

Мұғалімдердің кәсіби деструкцияларын зерттеу көптеген аспектілерді қамтиды, соның ішінде күйіп қалу, стрессті басқару, топтық қолдау, психотерапия және кәсіби даму. Кристина Маслах, Даниэль Голман және Гарри Бейкер сияқты ғалымдардың еңбектері мәселе туралы түсінігімізді едәуір кеңейтті және оны шешудің әртүрлі жолдарын ұсынды. Бұл тәсілдерді түсіну және біріктіру мұғалімдердің денсаулығы мен жалпы білім сапасына жағымды әсер ететін қолдаушы және тиімді білім беру ортасын құруға көмектеседі

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Баранова, Н. В. Психология стресса в образовательной среде / Н. В. Баранова. — Москва: Издательство "Высшая школа", 2022. — 240 с.
2. Васильев, А. С. Эмоциональное выгорание у учителей: причины и пути преодоления / А. С. Васильев. — Санкт-Петербург: Питер, 2021. — 300 с.
3. Смирнова, Е. П. Групповая поддержка как средство преодоления профессиональных деструкций / Е. П. Смирнова // Психология образования. — 2023. — Т. 15, № 1. — С. 34-47.
4. Кузнецова, И. А. Психотерапия в работе с педагогами / И. А. Кузнецова. — Екатеринбург: Урал. ун-т, 2020. — 210 с.

ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОТБАСЫНЫҢ РӨЛІ

Әмірхан І.Т., Касымбекова А.Б., Жүнісова Ж.Т.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья исследует значимость семьи в формировании личности человека, подчеркивая ее влияние на эмоциональное, социальное и моральное развитие. Рассматриваются ключевые аспекты, такие как эмоциональная поддержка, социальные навыки и передача ценностей, а также влияние структуры и динамики семейных отношений. Исследование показывает, что семья создает основу для формирования уверенности, самооценки и способности к здоровым социальным взаимодействиям. Особое внимание уделяется роли родителей в воспитании и поддержке, что способствует гармоничному развитию личности. В заключение подчеркивается необходимость создания позитивной семейной атмосферы для формирования успешной и устойчивой личности.

Summary: This article examines the significance of family in the formation of an individual's personality, highlighting its influence on emotional, social, and moral development. Key aspects such as emotional support, social skills, and the transmission of values are discussed, along with the impact of family structure and dynamics. The study shows that the family creates a foundation for building confidence, self-esteem, and the ability to engage in healthy social interactions. Special attention is given to the role of parents in nurturing and support, which contributes to the harmonious development of personality. In conclusion, the necessity of fostering a positive family atmosphere for the formation of a successful and resilient individual is emphasized.

Отбасы - бұл адам дүниеге келген сәттен бастап кездесетін алғашқы әлеуметтік топ. Ол эмоционалды, Әлеуметтік және моральдық дамудың негізін құра отырып, тұлғаны қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Отбасының жеке тұлғаға әсері өмірдің әртүрлі аспектілерін қамтитын көп қырлы және көп қабатты. Отбасы мүшелері арасындағы өзара әрекеттесу сипатынан бастап ұрпақтан-ұрпаққа берілетін мәдени және әлеуметтік нормаларға дейін отбасы жеке тұлғаның жеке басының негізін қалады. Бұл мақалада біз отбасының жеке тұлғаны қалыптастыруға әсер етуінің негізгі аспектілерін, соның ішінде эмоционалды қолдауды, әлеуметтік дағдыларды, құндылықтар мен сенімдерді, сондай-ақ отбасы құрылымы мен динамикасының әсерін қарастырамыз.

Отбасының жеке тұлғаға әсер етуінің маңызды аспектілерінің бірі-эмоционалды қолдау. Кішкентай кезінен бастап балалар өзіне деген сенімділік пен өзін-өзі қабылдауды дамыту үшін сүйіспеншілікке, қамқорлыққа және тануға мұқтаж. Ата-аналарға немесе қамқоршыларға эмоционалды байланыс одан әрі қарым-қатынастың негізін құрайды. Зерттеулер көрсеткендей, эмоционалды қолдау деңгейі жоғары отбасыларда өскен балалар позитивті өзін-өзі сезінуге және стресске төзімділікке бейім [1].

Балалар отбасының қолдауы мен түсінігін сезінгенде, олар өз эмоцияларын білдіруге және басқалармен сау қарым-қатынас орнатуға үйренеді. Бұл қарым-қатынас дағдыларын, эмпатияны және ынтымақтастық қабілетін қалыптастыруға негіз жасайды. Екінші жағынан, эмоционалды қолдаудың болмауы өзін-өзі бағалау проблемаларына және мазасыздық пен

депрессия сияқты әртүрлі психикалық бұзылулардың дамуына әкелуі мүмкін [2].

Отбасы әлеуметтік дағдыларды дамытуда да маңызды рөл атқарады. Отбасы мүшелерімен қарым-қатынас жасау барысында балалар басқалармен қарым-қатынас жасауды, қақтығыстарды шешуді және қарым-қатынас орнатуды үйренеді. Ата-аналардың және басқа отбасы мүшелерінің мінез-құлқын бақылай отырып, балалар қарым-қатынас пен әлеуметтік қарым-қатынасқа қатысты ережелер мен ережелерді қабылдайды. Мысалы, ашық қарым-қатынас пен жанжалдарды шешуді бағалайтын отбасылар балаларда сындарлы өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастырады.

Маңызды аспект-бұл отбасылық дәстүрлер мен рәсімдердің әсері. Туған күндерді, мерекелерді және отбасылық кездесулерді тойлау сияқты бірлескен іс-шаралар отбасы мүшелері арасындағы байланысты нығайтады және тиесілілік сезімін қалыптастырады. Бұл балаларға топтық жұмыс пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға көмектеседі, бұл ересек жаста сәтті әлеуметтік бейімделу үшін маңызды.

Отбасы өмір бойы адамның жеке басын қалыптастыратын құндылықтар мен сенімдерді берудің негізгі көзі болып табылады. Ата-аналар балаларына өмірге, моральдық және этикалық нормаларға, сондай-ақ өмірде не маңызды екендігі туралы көзқарастарын жеткізеді. Бұл еңбекке, адалдыққа, құрметке, отбасылық дәстүрлерге және мәдени сәйкестікке байланысты құндылықтарды қамтуы мүмкін.

Құндылықтарды беру процесі ерте балалық шақтан басталады. Ата-аналардың мінез-құлқын бақылайтын балалар ненің дұрыс, ненің бұрыс екендігі туралы өз идеяларын қалыптастырады. Олар ізгіліктер мен жамандықтарды ажырата білуге, сондай-ақ өз әрекеттерінің салдарын білуге үйренеді. Құндылықтардың қалыптасуы тек сөздер арқылы ғана емес, іс-әрекеттер арқылы да болатынын ескеру маңызды. Егер ата-аналар басқаларға адалдық пен құрмет көрсетсе, балалар бұл қасиеттерді өздері ретінде қабылдауы мүмкін [3].

Отбасылық құндылықтардың әсері мамандық таңдауда, өмір салтында және әлеуметтік ортада да көрінуі мүмкін. Белгілі бір дәстүрлері мен нанымдары бар отбасыларда өскен адамдар бұл дәстүрлерді сақтауға және оларды балаларына беруге тырысуы мүмкін. Осылайша, отбасы даралықты қалыптастырып қана қоймай, мәдени және әлеуметтік сәйкестікті сақтауға ықпал етеді.

Жеке тұлғаны қалыптастыруда отбасылық құрылым мен динамика да маңызды рөл атқарады. Отбасылар әр түрлі болуы мүмкін: толық, толық емес, кеңейтілген, бір жынысты және т.б. бұл құрылымдардың әрқайсысының баланың жеке басының дамуына әсер ететін өзіндік ерекшеліктері бар. Мысалы, толық емес отбасыларда балалар өзін-өзі бағалауы мен эмоционалды жағдайына әсер етуі мүмкін жоғалту немесе назар аудармау сезімдерін сезінуі мүмкін. Екінші жағынан, ата-әжелер тұратын үлкен отбасыларда қосымша ресурстар мен қолдау көрсетілуі мүмкін.

Отбасындағы қарым-қатынас динамикасы да маңызды. Мысалы, ата-аналардың сөзсіз мойынсұнуды талап ететін авторитарлық ата-аналық стилі балалардың өзін-өзі бағалауының төмендігіне және сенімділіктің болмауына әкелуі мүмкін. Керісінше, ата-аналар балалардың пікірін ескеретін және оларды өз ойын білдіруге шақыратын демократиялық стиль Тәуелсіздік пен жауапкершілікті дамытуға ықпал етуі мүмкін.

Отбасылық орта жеке тұлғаның қалыптасуына да әсер етеді. Отбасын қоршаған әлеуметтік, экономикалық және мәдени факторлар жеке дамуға айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Мысалы, білімі мен табысы жоғары отбасылар балаларына сапалы білім алуға және әртүрлі мәдени іс-шараларға қол жеткізе алады, бұл олардың дамуы мен кең көкжиегін қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, ресурстары шектеулі отбасылар балалардың эмоционалды және әлеуметтік дамуына әсер ететін қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Сонымен қатар, отбасылық құндылықтарға назар аудару мәдени контекстке байланысты өзгеруі мүмкін. Кейбір мәдениеттерде отбасы әлеуметтік өмірдің негізгі орталығы болып табылады және отбасы мүшелерінен күту айтарлықтай жоғары болуы мүмкін. Бұл балалардың жауапкершілік сезімін және отбасылық дәстүрлерге деген адалдығын қалыптастыруға әкелуі мүмкін. Басқа мәдениеттерде индивидуализм басым болуы мүмкін, бұл балалардағы Тәуелсіздік пен бастамашылық деңгейіне әсер етуі мүмкін.

Ата-аналар жеке тұлғаны қалыптастыруда орталық рөл атқарады және олардың тәрбиеге деген көзқарастары балаларға ұзақ мерзімді әсер етуі мүмкін. Көтермелеу, қолдау және ашық қарым-қатынас сияқты ата-аналардың оң тәжірибелері ата-аналар мен балалар арасындағы сенімді қарым-қатынасты қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл өз кезегінде өзіне деген сенімділік пен әлеуметтік бейімделуді қалыптастыруға негіз жасайды.

Сондай-ақ, ата-аналық стильдер уақыт өте келе өзгеруі мүмкін екенін ескеру маңызды. Балаларының өміріне белсенді қатысатын және олардың жетістіктеріне қызығушылық танытатын ата-аналар олардың өзін-өзі бағалауы мен оқуға деген ынтасын арттырады. Сонымен қатар, балалардың қажеттіліктерін елемейтін немесе шамадан тыс сын айтатын ата-аналар балаларда кемшілік пен сәтсіздіктерден қорқу сезімін тудыруы мүмкін.

Отбасының қолдауы жеке тұлғаның дамуына ықпал ететін маңызды фактор болып табылады. Қолдау мен қамқорлық сезімі балаларға төзімділік пен өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамытуға көмектеседі. Балаларды қиындықтарды жеңуге және қателесуге шақыратын ата-аналар оларға өзін-өзі реттеу және эмоционалды тұрақтылық дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Маңызды аспект-бұл отбасының өзгеруге дайындығы. Өзгерістерге бейімделе алатын және қиын жағдайларда бір-бірін қолдай алатын отбасылар сенім мен ашықтық атмосферасын жасайды. Бұл балалардың икемділік қабілетін және өмірлік қиындықтармен күресу қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Отбасы эмоционалды дамуға, әлеуметтік дағдыларға, құндылықтар мен сенімдерге әсер ететін жеке тұлғаны қалыптастыруда баға жетпес рөл атқарады.

Эмоционалды қолдау, әлеуметтік өзара әрекеттесу және мәдени нормаларды беру жеке тұлғаның негізін құрайды. Отбасылық құрылым, қарым-қатынас динамикасы және қоршаған орта да даралықтың қалыптасуына айтарлықтай әсер етеді. Ата-аналардың оң тәжірибелері мен қолдауы сенімділік пен әлеуметтік бейімделуге ықпал етеді, ал жағымсыз факторлар өзін-өзі бағалау мен эмоционалды жағдайға әкелуі мүмкін [4].

Осылайша, отбасы жеке дамуды анықтайтын негізгі фактор болып табылады. Жеке тұлғаны қалыптастыру — бұл барлық отбасы мүшелерінің назарын, қамқорлығы мен сүйіспеншілігін қажет ететін күрделі және көп қырлы процесс екенін түсіну маңызды. Қолайлы отбасылық атмосфераны құру және отбасының әрбір мүшесінің даралығын қолдау тұлғаның үйлесімді және табысты дамуына негіз болып табылады.

Отбасы-бұл адам кездесетін алғашқы әлеуметтік топ және оның жеке тұлғаның қалыптасуына әсерін асыра бағалау мүмкін емес. Туылғаннан бастап балалар алғашқы эмоционалды, Әлеуметтік және мәдени өзара әрекеттесу болатын ерекше ортаға енеді. Отбасы өмір бойы адаммен бірге жүретін Өзін-өзі сезіну, құндылықтар мен мінез-құлық нормалары құрылатын базаны қалыптастырады. Бұл күшті әсер әртүрлі аспектілер арқылы көрінеді — эмоционалды қолдау, әлеуметтік дағдыларды беру, сенімдер мен құндылықтарды қалыптастыру және отбасы ішіндегі қатынастардың құрылымы мен динамикасының әсері.

Эмоционалды қолдау өзіне деген сенімділік пен салауатты өзін-өзі бағалауды қалыптастырудың негізі болып табылады. Балалар ата-аналары мен жақындарының сүйіспеншілігін, қамқорлығын және түсінушілігін сезінгенде, олар өздеріне және айналасындағыларға деген оң көзқарасты дамытады. Бұл өз кезегінде өмірдегі қиындықтар мен стресстерді жеңуге көмектесетін тұрақты эмоционалды байланыстарды қалыптастыруға ықпал етеді.

Әлеуметтік дағдылар отбасылық ортада да қалыптасады. Ата-аналармен және басқа отбасы мүшелерімен қарым-қатынас балаларға қарым-қатынас, ынтымақтастық және жанжалдарды шешу негіздерін үйретеді. Ересектердің мінез-құлқын бақылай отырып, балалар әлеуметтік өзара әрекеттесу ережелерін үйренеді және өздерінің қарым-қатынас үлгілерін қалыптастырады. Отбасылық дәстүрлер мен рәсімдер, мысалы, мереке немесе демалыс күндері, отбасылық байланыстарды нығайтады және балаларға топқа жату сезімін дамытуға көмектеседі [5].

Құндылықтар мен сенімдерді беру — отбасы әсерінің тағы бір негізгі аспектісі. Ата-аналар, негізгі тәрбиешілер ретінде, балаларына өздерінің моральдық және этикалық нормаларын береді, олардың дүниетанымы мен дұрыс пен бұрыс туралы идеяларын қалыптастырады. Бұл құндылықтарға басқаларға құрмет, еңбекқорлық, адалдық және отбасылық дәстүрлерге адалдық кіруі мүмкін. Беру процесі тек сөздер арқылы ғана емес, іс — әрекеттер арқылы да жүреді-бұл ата-аналардың мысалдары балаларда қоғамда өзін қалай ұстау керектігі туралы идеяны қалыптастырады.

Жеке тұлғаны қалыптастыруда отбасы құрылымы мен оның ішіндегі қарым-қатынас динамикасы да маңызды рөл атқарады. Толық және толық емес отбасылар, кеңейтілген және бір жынысты отбасылар-бұл құрылымдардың әрқайсысының балалардың дамуына әсер ететін өзіндік ерекшеліктері бар. Мысалы, толық емес отбасылардағы балалар белгілі бір эмоционалды қиындықтарға тап болуы мүмкін, ал үлкен отбасыларда олар ата-әжелерінен қосымша қолдау мен қамқорлық ала алады.

Сайып келгенде, отбасы тұлғаның қалыптасуына терең және жан-жақты әсер етеді. Бұл процесс күрделі және ата-аналардың да, басқа отбасы мүшелерінің де назарын қажет етеді. Бұл процестегі отбасының рөлін түсіну жеке дамудың негіздері қалай құрылатынын және бұл дамуға қандай факторлар ықпал етуі немесе кедергі келтіруі мүмкін екенін жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Астахова, И. В. Роль семьи в формировании личности ребенка / И. В. Астахова. — Москва: Академия, 2020. — 250 с.
2. Васильева, Н. С. Социальные аспекты семейного воспитания / Н. С. Васильева. — Санкт-Петербург: Питер, 2019. — 180 с.
3. Рубин, А. Б. Психология семьи: Влияние семейных отношений на личность / А. Б. Рубин. — Екатеринбург: Урал. ун-т, 2021. — 300 с.
4. Кузнецова, М. А. Семья и формирование личности: современный взгляд / М. А. Кузнецова // Журнал психологии. — 2018. — Т. 45, № 1. — С. 34-42.
5. Беляева, Т. Н. Психология воспитания в семье / Т. Н. Беляева. — Москва: Наука, 2022. — 220 с.

ОӘЖ 159.9

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ

Әскер Ж.Н., Амонбай Ж.С., Қожахметова А.Р.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается применение эмоционального интеллекта в педагогической практике. Эмоциональный интеллект играет важную роль в формировании благоприятной учебной атмосферы и улучшении взаимодействия между учителем и учениками. Овладение навыками эмоционального интеллекта позволяет педагогам лучше понимать эмоциональные состояния учеников, контролировать собственные эмоции и управлять конфликтами. Статья акцентирует внимание на практических методах развития эмоционального интеллекта у учителей и демонстрирует примеры его эффективного использования в образовательной среде.

Summary: The article discusses the application of emotional intelligence in pedagogical practice. Emotional intelligence plays a crucial role in creating a positive learning atmosphere and improving teacher-student interaction. Mastering emotional intelligence skills enables educators to better understand students' emotional states, regulate their own emotions, and manage conflicts. The article focuses on practical methods of developing emotional intelligence in teachers and illustrates examples of its effective use in the educational environment.

Қазіргі заманауи білім беру жүйесінде педагогикалық шеберлік пен кәсіби біліктілік тек пәнді оқыту қабілетімен ғана шектелмейді. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі оқушының жеке тұлғалық дамуына, оның эмоцияларын түсіне білуге, өзара қарым-қатынастарын реттей білуге байланысты. Осындай шеберліктің негізінде эмоционалды интеллект маңызды рөл атқарады. Эмоционалды интеллект (EI) – адамның өз сезімдерін тану, басқару және басқалардың эмоцияларын түсініп, жауап қайтару қабілеті. Бұл қабілет адамның өзіне деген сенімділігін арттырып, өзгелермен байланысын нығайтады [1]. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллекттің қолданылуы білім беру процесінің сапасын арттырып, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жақсартады.

Эмоционалды интеллект концепциясы алғаш рет XX ғасырдың екінші жартысында ғылыми айналымға енгізілген [2]. Американдық ғалым Дэниел Гоулман өзінің «Эмоционалды интеллект: Неліктен ол IQ-дан маңыздырақ?» атты еңбегінде эмоционалды интеллекттің адамның табысқа жетуінде айрықша маңызды рөл атқаратынын дәлелдеді. Бұл теория бойынша, адамның табысы мен жетістігі тек қана ақыл-парасатына немесе IQ деңгейіне емес, оның эмоцияларды басқару қабілетіне, яғни эмоционалды интеллектіне байланысты. Эмоционалды интеллект білім беру саласында да маңызды рөл атқарады, себебі мұғалімдердің эмоционалды тұрақтылығы, олардың оқушыларға деген қамқорлығы, сезімдерін дұрыс түсінуі оқушының білім алу процесіне үлкен әсерін тигізеді [3]. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті қолдану бірнеше маңызды аспектілерден тұрады. Біріншіден, бұл мұғалімнің өз эмоцияларын басқара білу қабілеті. Сабақ барысында, әсіресе қиын жағдайларда, мұғалімнің эмоционалды тұрақтылығы өте маңызды. Мұғалімнің күйзеліске түсіп, өз эмоцияларын бақылай алмауы оқушыларға да әсер етеді. Мысалы, оқушының қателігінен немесе тәртіп бұзушылығынан мұғалімнің қатты ашулануы сыныптағы ахуалды нашарлатып, оқушылардың сабаққа деген ынтасын төмендетуі мүмкін. Эмоционалды интеллекті жоғары мұғалімдер өз эмоцияларын реттеп, оқушыларға сабырлы түрде жауап беріп, жағдайды тиімді шешуге тырысады. Бұл оқушыларға да үлгі болып, олардың да эмоцияларын басқаруға үйренуіне көмектеседі [4].

Екіншіден, мұғалімнің басқалардың эмоцияларын түсіну қабілеті де маңызды. Әрбір оқушының өзіне тән жеке ерекшеліктері, мінез-құлқы, және сезімдері бар. Бір оқушы материалды тез түсінсе, басқа оқушыға қосымша түсіндіру қажет болуы мүмкін. Мұғалімнің әр оқушының эмоциялық күйін түсініп, оларды қолдау, қажетті көмек көрсетуі – оның кәсіби шеберлігінің бір көрінісі. Эмоционалды интеллекті дамыған мұғалім оқушының тек академиялық жетістігіне емес, оның психологиялық күйіне де назар аударады. Оқушылардың эмоцияларын түсініп, қолдау көрсету, оларға өздерін еркін сезінуге мүмкіндік беру – оқу процесінде маңызды орын алады. Педагогикалық тәжірибеде эмоцияны басқару тек мұғалімнің өзіне ғана қатысты емес, сонымен бірге мұғалімнің оқушымен қарым-қатынасы арқылы да көрініс табады. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас – оқытудың ең маңызды

аспектілерінің бірі. Жақсы қарым-қатынас оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оның оқуға деген ынтасын оятады. Эмоционалды интеллекті дамыған мұғалімдер оқушылармен өзара түсіністік орнатып, олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ беру әдісін өзгертеді. Мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасы шынайы және жылы болса, оқушылар сабаққа белсене қатысып, өз ойларын ашық айтуға бейімделеді [5].

Үшіншіден, эмоционалды интеллект мұғалімдерге сыныптағы жанжалдарды тиімді шешуге көмектеседі. Мектепте оқушылар арасында түрлі келіспеушіліктер мен жанжалдар туындауы мүмкін. Бұл жағдайда мұғалімнің рөлі өте маңызды. Эмоционалды интеллекті жоғары мұғалім жанжалды дұрыс бағытқа бұрып, оқушылардың эмоцияларын реттеуге, оларды түсіністікке келуге шақырады. Бұл ретте мұғалім тек бақылаушы емес, татуластырушы рөлін атқарады. Мұғалімнің жанжалды дұрыс шешуі оқушыларға болашақта осындай жағдайларда өздерін қалай ұстау керектігін үйретеді. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті қолдану оқушылардың да эмоционалды интеллектін дамытуға мүмкіндік береді. Сабақ барысында мұғалімнің оқушыларға эмоцияларын дұрыс басқаруға үйретуі олардың тұлғалық дамуына үлкен әсер етеді. Оқушылардың эмоционалды интеллекті дамыған кезде олар өзгелердің сезімдерін түсініп, өзара қарым-қатынасын жақсартады, сонымен қатар өз эмоцияларын бақылауға қабілетті болады. Мысалы, топтық жұмыстар барысында оқушылар бір-бірімен тығыз қарым-қатынас жасап, өзара түсіністікке келіп, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істейді. Мұндай тәжірибе оқушылардың командалық жұмысқа бейімделуін және эмоционалды жауапкершілігін дамытады. Мұғалімдерге эмоционалды интеллектті дамыту үшін арнайы тренингтер мен семинарлар өткізу қажет. Бұл тренингтерде мұғалімдер өз эмоцияларын қалай басқарып, басқалардың эмоцияларын түсінуге үйренеді. Сонымен қатар, эмоцияларды басқару дағдылары мұғалімдердің күйзелісті жеңіп шығуына көмектеседі. Мектептегі жұмыс кезінде мұғалімдер түрлі қиындықтармен, стресс жағдайларымен бетпе-бет келеді. Эмоционалды интеллектті дамыту – бұл стресс жағдайларымен тиімді күресудің бір жолы. Эмоцияларды бақылау, сабырлық сақтау, басқалармен тіл табысу – мұның бәрі мұғалімнің психологиялық тұрақтылығын арттырады.

Қорытындылай келе, педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллекттің қолданылуы оқу процесінің сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Мұғалімдердің эмоционалды тұрақтылығы, оқушылармен дұрыс қарым-қатынас орната білуі, жанжалдарды тиімді шешу қабілеті – бәрі де эмоционалды интеллекттің құрамдас бөліктері. Оқушыларға эмоционалды қолдау көрсету арқылы мұғалім олардың өзін-өзі бағалауын арттырып, оқуға деген ынтасын оятады. Сонымен қатар, эмоционалды интеллекті жоғары мұғалімдер оқушылардың тұлғалық дамуына оң ықпал етеді, оларға болашақта табысты болу үшін қажетті дағдыларды үйретеді. Эмоционалды интеллект тек педагогикалық шеберлікті ғана емес, сонымен бірге адамгершілік құндылықтарды да қамтиды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Гоулман, Д. (1995). Эмоционалды интеллект: Неліктен ол IQ-дан маңыздырақ? Алматы: Мектеп баспасы.
2. Сейтімова, Ж. (2018). Педагогикадағы эмоционалды интеллекттің рөлі. Білім және ғылым журналы, 4(2), 45-52.
3. Құлынбекова, А. (2020). Мұғалімнің эмоционалды интеллекті және оқушылармен қарым-қатынас. Педагогикалық зерттеулер журналы, 5(1), 23-29.
4. Айтбаев, Қ. (2019). Қазіргі педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті дамыту. Қазақстандағы білім беру жүйесі, 3(1), 31-35.
5. Мырзабекова, С. (2021). Мектепте эмоционалды интеллектті қолдану әдістері. Педагогика және психология журналы, 6(3), 67-74.

ОӘЖ 159.9

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ

Әскер Ж.Н., Амонбай Ж.С., Қожахметова А.Р.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается применение эмоционального интеллекта в педагогической практике. Эмоциональный интеллект играет важную роль в формировании благоприятной учебной атмосферы и улучшении взаимодействия между учителем и учениками. Овладение навыками эмоционального интеллекта позволяет педагогам лучше понимать эмоциональные состояния учеников, контролировать собственные эмоции и управлять конфликтами. Статья акцентирует внимание на практических методах развития эмоционального интеллекта у учителей и демонстрирует примеры его эффективного использования в образовательной среде.

Summary: The article discusses the application of emotional intelligence in pedagogical practice. Emotional intelligence plays a crucial role in creating a positive learning atmosphere and improving teacher-student interaction. Mastering emotional intelligence skills enables educators to better understand students' emotional states, regulate their own emotions, and manage conflicts. The article focuses on practical methods of developing emotional intelligence in teachers and illustrates examples of its effective use in the educational environment.

Қазіргі заманауи білім беру жүйесінде педагогикалық шеберлік пен кәсіби біліктілік тек пәнді оқыту қабілетімен ғана шектелмейді. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі оқушының жеке тұлғалық дамуына, оның эмоцияларын түсіне білуге, өзара қарым-қатынастарын реттей білуге байланысты. Осындай шеберліктің негізінде эмоционалды интеллект маңызды рөл атқарады. Эмоционалды интеллект (EI) – адамның өз сезімдерін тану, басқару және басқалардың эмоцияларын түсініп, жауап қайтару қабілеті. Бұл қабілет адамның өзіне деген сенімділігін арттырып, өзгелермен байланысын нығайтады [1]. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллекттің қолданылуы білім беру процесінің сапасын арттырып, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жақсартады.

Эмоционалды интеллект концепциясы алғаш рет XX ғасырдың екінші жартысында ғылыми айналымға енгізілген [2]. Американдық ғалым Дэниел

Гоулман өзінің «Эмоционалды интеллект: Неліктен ол IQ-дан маңыздырақ?» атты еңбегінде эмоционалды интеллекттің адамның табысқа жетуінде айрықша маңызды рөл атқаратынын дәлелдеді. Бұл теория бойынша, адамның табысы мен жетістігі тек қана ақыл-парасатына немесе IQ деңгейіне емес, оның эмоцияларды басқару қабілетіне, яғни эмоционалды интеллектіне байланысты. Эмоционалды интеллект білім беру саласында да маңызды рөл атқарады, себебі мұғалімдердің эмоционалды тұрақтылығы, олардың оқушыларға деген қамқорлығы, сезімдерін дұрыс түсінуі оқушының білім алу процесіне үлкен әсерін тигізеді [3]. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті қолдану бірнеше маңызды аспектілерден тұрады. Біріншіден, бұл мұғалімнің өз эмоцияларын басқара білу қабілеті. Сабақ барысында, әсіресе қиын жағдайларда, мұғалімнің эмоционалды тұрақтылығы өте маңызды. Мұғалімнің күйзеліске түсіп, өз эмоцияларын бақылай алмауы оқушыларға да әсер етеді. Мысалы, оқушының қателігінен немесе тәртіп бұзушылығынан мұғалімнің қатты ашулануы сыныптағы ахуалды нашарлатып, оқушылардың сабаққа деген ынтасын төмендетуі мүмкін. Эмоционалды интеллекті жоғары мұғалімдер өз эмоцияларын реттеп, оқушыларға сабырлы түрде жауап беріп, жағдайды тиімді шешуге тырысады. Бұл оқушыларға да үлгі болып, олардың да эмоцияларын басқаруға үйренуіне көмектеседі [4].

Екіншіден, мұғалімнің басқалардың эмоцияларын түсіну қабілеті де маңызды. Әрбір оқушының өзіне тән жеке ерекшеліктері, мінез-құлқы, және сезімдері бар. Бір оқушы материалды тез түсінсе, басқа оқушыға қосымша түсіндіру қажет болуы мүмкін. Мұғалімнің әр оқушының эмоциялық күйін түсініп, оларды қолдау, қажетті көмек көрсетуі – оның кәсіби шеберлігінің бір көрінісі. Эмоционалды интеллекті дамыған мұғалім оқушының тек академиялық жетістігіне емес, оның психологиялық күйіне де назар аударады. Оқушылардың эмоцияларын түсініп, қолдау көрсету, оларға өздерін еркін сезінуге мүмкіндік беру – оқу процесінде маңызды орын алады. Педагогикалық тәжірибеде эмоцияны басқару тек мұғалімнің өзіне ғана қатысты емес, сонымен бірге мұғалімнің оқушымен қарым-қатынасы арқылы да көрініс табады. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас – оқытудың ең маңызды аспектілерінің бірі. Жақсы қарым-қатынас оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оның оқуға деген ынтасын оятады. Эмоционалды интеллекті дамыған мұғалімдер оқушылармен өзара түсіністік орнатып, олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ беру әдісін өзгертеді. Мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасы шынайы және жылы болса, оқушылар сабаққа белсене қатысып, өз ойларын ашық айтуға бейімделеді [5].

Үшіншіден, эмоционалды интеллект мұғалімдерге сыныптағы жанжалдарды тиімді шешуге көмектеседі. Мектепте оқушылар арасында түрлі келіспеушіліктер мен жанжалдар туындауы мүмкін. Бұл жағдайда мұғалімнің рөлі өте маңызды. Эмоционалды интеллекті жоғары мұғалім жанжалды дұрыс бағытқа бұрып, оқушылардың эмоцияларын реттеуге, оларды түсіністікке келуге шақырады. Бұл ретте мұғалім тек бақылаушы емес, татуластырушы рөлін атқарады. Мұғалімнің жанжалды дұрыс шешуі оқушыларға болашақта

осындай жағдайларда өздерін қалай ұстау керектігін үйретеді. Педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті қолдану оқушылардың да эмоционалды интеллектін дамытуға мүмкіндік береді. Сабақ барысында мұғалімнің оқушыларға эмоцияларын дұрыс басқаруға үйретуі олардың тұлғалық дамуына үлкен әсер етеді. Оқушылардың эмоционалды интеллекті дамыған кезде олар өзгелердің сезімдерін түсініп, өзара қарым-қатынасын жақсартады, сонымен қатар өз эмоцияларын бақылауға қабілетті болады. Мысалы, топтық жұмыстар барысында оқушылар бір-бірімен тығыз қарым-қатынас жасап, өзара түсіністікке келіп, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істейді. Мұндай тәжірибе оқушылардың командалық жұмысқа бейімделуін және эмоционалды жауапкершілігін дамытады. Мұғалімдерге эмоционалды интеллектті дамыту үшін арнайы тренингтер мен семинарлар өткізу қажет. Бұл тренингтерде мұғалімдер өз эмоцияларын қалай басқарып, басқалардың эмоцияларын түсінуге үйренеді. Сонымен қатар, эмоцияларды басқару дағдылары мұғалімдердің күйзелісті жеңіп шығуына көмектеседі. Мектептегі жұмыс кезінде мұғалімдер түрлі қиындықтармен, стресс жағдайларымен бетпе-бет келеді. Эмоционалды интеллектті дамыту – бұл стресс жағдайларымен тиімді күресудің бір жолы. Эмоцияларды бақылау, сабырлық сақтау, басқалармен тіл табысу – мұның бәрі мұғалімнің психологиялық тұрақтылығын арттырады.

Қорытындылай келе, педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллекттің қолданылуы оқу процесінің сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Мұғалімдердің эмоционалды тұрақтылығы, оқушылармен дұрыс қарым-қатынас орната білуі, жанжалдарды тиімді шешу қабілеті – бәрі де эмоционалды интеллекттің құрамдас бөліктері. Оқушыларға эмоционалды қолдау көрсету арқылы мұғалім олардың өзін-өзі бағалауын арттырып, оқуға деген ынтасын оятады. Сонымен қатар, эмоционалды интеллекті жоғары мұғалімдер оқушылардың тұлғалық дамуына оң ықпал етеді, оларға болашақта табысты болу үшін қажетті дағдыларды үйретеді. Эмоционалды интеллект тек педагогикалық шеберлікті ғана емес, сонымен бірге адамгершілік құндылықтарды да қамтиды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Гоулман, Д. (1995). Эмоционалды интеллект: Неліктен ол IQ-дан маңыздырақ? Алматы: Мектеп баспасы.
2. Сейтімова, Ж. (2018). Педагогикадағы эмоционалды интеллекттің рөлі. Білім және ғылым журналы, 4(2), 45-52.
3. Құлынбекова, А. (2020). Мұғалімнің эмоционалды интеллекті және оқушылармен қарым-қатынас. Педагогикалық зерттеулер журналы, 5(1), 23-29.
4. Айтбаев, Қ. (2019). Қазіргі педагогикалық тәжірибеде эмоционалды интеллектті дамыту. Қазақстандағы білім беру жүйесі, 3(1), 31-35.
5. Мырзабекова, С. (2021). Мектепте эмоционалды интеллектті қолдану әдістері. Педагогика және психология журналы, 6(3), 67-74.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жақсылық А.Қ.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье рассматриваются вопросы ускоренного процесса технологического развития общества, активного внедрения электронных и дистанционных образовательных технологий, электронных образовательных ресурсов, создания цифровой образовательной среды, формирования цифровой компетентности обучающихся. Так же статье обоснована сущность цифровизации образования как базирующейся на использовании в образовательном процессе цифровых компьютерных технологий. Содержание цифровой компетентности обосновано с учетом того, что она включает критическое и ответственное использование цифровых технологий и взаимодействие с ними в ходе обучения, работы и жизни в социуме. Охарактеризованные цифровые технологии выдвигают на первый план вопрос о формировании цифровых компетенций, необходимых для системной модернизации образования. Определено содержание цифровых компетенций, новейших специальностей и цифровых профессий.

Summary: This article discusses the issues of accelerated technological development of society, the active introduction of electronic and distance learning technologies, electronic educational resources, the creation of a digital educational environment, the formation of digital competence of students. The article also substantiates the essence of digitalization of education as based on the use of digital computer technologies in the educational process. The content of digital competence is justified taking into account the fact that it includes the critical and responsible use of digital technologies and interaction with them during training, work and life in society. The described digital technologies highlight the issue of the formation of digital competencies necessary for the systemic modernization of education. The content of digital competencies, the latest specialties and digital professions is defined.

Қазіргі білім беру ортасында студенттердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру-бұл тез дамып келе жатқан технологиялар мен еңбек нарығының талаптарына байланысты негізгі міндет.

Цифрлық білім берудің қалыптасуы білім беру жүйесін трансформациялауға, білім, ғылым, қоғам және инновациялар арасындағы виртуалды-нақты байланыстарды құруға ықпал ететін технологиялардың дамуына байланысты. Бұл цифрлық білім беру көптеген оқытушылар мен студенттердің жаңа білім алу, цифрлық құзыреттіліктерді алу саласындағы тиімді ынтымақтастығына ықпал етеді. Цифрлық білім беру білім беру процесін тиімді және ашық етеді, ғылыми-білім беру ынтымақтастығының жаңа құралдарын ұсынады [1].

Цифрлық білім беру ақпараттық коммуникация технологиясын білім беру процесіне интеграциялау арқылы білім беру қызметтерін ұсыну әдіснамасын түбегейлі өзгертуді көздейді, осылайша цифрлық құзыреттерді шығарады. Бүгінгі таңда болып жатқан процестер білім берудің жаңа моделін қалыптастыру туралы мәселені күн тәртібіне қоюға мүмкіндік береді, мұнда ел экономикасының инновациясы мен цифрландырылуын жеделдететін өсіп келе

жатқан деректер көлемін өңдеу, сақтау, беру және пайдалану жөніндегі қатынастар басым мәнге ие болады.

Цифрлық білім-цифрлық компьютерлік технологияларды пайдалану арқылы оқытушы мен студент арасында инновациялық байланыс мүмкіндіктерін, білім, идеялар мен тәжірибе алмасуды қамтамасыз ететін білім. Білім беруді цифрландыру-бұл тренд емес, даму, прогресс және жоғары мектептегі жаңа өркениеттік кезеңге көшу тәсілі. Білім беруді цифрландыру барысында реформаторлар көздейтін мазмұн мен мақсат-оқытуды неғұрлым сапалы және қызықты ететін, қалаларда тұруды ыңғайлы ететін, бизнесті жүргізуді жеңілдететін және өзара іс – қимылдың сапалы жаңа деңгейіне шығаратын бағдарламалық қамтамасыз ету шешімдерді қолдану [2].

Білім беруді цифрландыру білім беру процесін қарқындалтуға, қабылдаудың, түсінудің және білімді игерудің жылдамдығы мен сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Білім беруді цифрландыру дәстүрлі білім беру жүйесін оның жаңа сапасын қалыптастыру бағытында өзгертуде. Бұл келесідей көрінеді:

- виртуалды білім беру алаңдарының саны артып келеді;
- табысты бәсекелесу үшін ЖОО-ның үлкен болуы міндетті емес;
- бірдей электрондық ресурс мазмұны бойынша әртүрлі білім беру қызметтерін ұсыну үшін бірнеше рет пайдаланылуы мүмкін;
- қызмет көрсету үшін білім беру мен цифрлық білім беру платформаларына жаңа технологияларды енгізу.

Білім беру цифрлық технологиялары оқу процесін мобильді, сараланған, жеке, қызықты және бай етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім берудің жаңа технологиялары мұғалімді алмастырмайды, бірақ оны толықтырады. Мұндай сабақтар бейімділікке, басқаруға, интерактивтілікке, жеке және топтық жұмыстың үйлесіміне, оқытудың уақытша шектеусіздігіне тән.

Білім беру цифрлық технологиялары оқытушыға жаңа мүмкіндіктер ашады, студенттермен бірге оқу барысында қарым-қатынас пен танымнан ләззат алуға мүмкіндік береді. Білім беру технологиялары мұғалімге жұмысының көп бөлігін автоматтандыруға мүмкіндік береді, адам ресурстарын іздеуге, қарым-қатынасқа, студенттердің жеке жұмысына босатады, бұл жедел кері байланыс алуға мүмкіндік береді, оқу және зерттеу процестерін және жалпы білім беруді басқарудың тиімділігін жақсартады [3].

Цифрлық құзыреттіліктің бірқатар құрылымдық компоненттері бар, олар цифрлық білім беру практикасында сәтті жүзеге асырудың нәтижесінде жеке тұлға иеленуі және жұмыс істей алуы керек. Цифрлық құзыреттілік оқыту, жұмыс істеу және қоғамға қатысу үшін цифрлық технологияларды сенімді, сыни және жауапкершілікпен пайдалануды және өзара әрекеттесуді қамтиды. Жеке адамдар цифрлық технологияның коммуникацияны, шығармашылықты және инновацияны қалай қолдайтынын түсінуі керек, олардың мүмкіндіктерін, шектеулерін, салдары мен тәуекелдерін білуі керек. Цифрлық құзыреттілікке ие адамдар цифрлық дамушы технологиялардың негізінде жатқан жалпы принциптерді, механизмдерді және логиканы түсінуі керек, сондай-ақ әртүрлі

құрылғылардың, бағдарламалар мен желілердің жұмыс істеуі мен қолданылуының негіздерін білуі керек.

Әлемнің жетекші елдеріндегі әлемдік еңбек нарығында өзекті және сұранысқа ие заманауи "цифрлық" кәсіптердің ішінде мыналарды атап өткен жөн: дрон операторы, робот кеңесшісі, күн электр станциясының инженері, күн технологиясы бойынша маман, цифрлық валюта бойынша кеңесші, 3D басып шығару инженері, электромобиль механигі, медициналық роботты жобалаушы, жол деректерін талдаушы, автокөлік талдаушысы, геймификация дизайнері, жеке веб-менеджер, вирустық талдаушы, аэриобиолог, үлкен деректер менеджері, күміс жастағы адамдарға қызмет көрсету маманы, экодизайнер, сандық мемуарист, виртуалды шындық сәулетшісі, сандық кітапханашы.

Қазіргі білім беру кеңістігіндегі негізгі өзгерістер бірлескен жобаларды іске асыру үшін ресурстарды біріктіруді, ғылыми-білім беру on-line платформаларын құруды, дербестендірілген білім беру траекторияларын құруды, тақырыптық модульдердің деңгейлік жүйесін дамытуды көздейді. Білім беруді цифрландыру студенттердің виртуалды ұтқырлығын арттыруға мүмкіндік береді [4].

Студенттердің цифрлық құзыреттілігі-бұл оқу және кәсіби қызметте цифрлық технологияларды тиімді пайдалану үшін қажетті білім, дағдылар мен икемділіктердің жиынтығы. Ол бірнеше негізгі компоненттерді қамтиды:

Техникалық дағдылар:

- әртүрлі құрылғылармен (компьютерлер, планшеттер, смартфондар) жұмыс істей білу;
- бағдарламалық жасақтаманы, соның ішінде кеңсе қосымшаларын, графикалық редакторларды және арнайы құралдарды білу.

Ақпараттық сауаттылық:

- әртүрлі көздерден ақпаратты іздеу, бағалау және пайдалану мүмкіндігі.
- ақпаратқа сыни көзқарас, сенімді дереккөздерді тану және жалған ақпараттан аулақ болу.

Байланыс және ынтымақтастық:

- сандық құралдарды (мысалы, мессенджерлер, ынтымақтастық платформалары) қолдана отырып, командалық жұмыс дағдылары;
- тиімді онлайн байланыс, соның ішінде іскерлік хат алмасу және бейнеконференцияларға қатысу мүмкіндігі.

Шығармашылық және инновация:

- жаңа идеялар мен өнімдерді жасау үшін цифрлық технологияны пайдалану мүмкіндігі;
- шығармашылық жобаларды жүзеге асыру үшін мультимедиялық мазмұнмен (бейне, графика, мәтін) жұмыс істей білу.

Киберқауіпсіздік және этика:

- интернеттегі қауіпсіздік негіздерін білу, соның ішінде жеке деректерді қорғау және онлайн әрекеттермен байланысты тәуекелдерді түсіну;
- цифрлық кеңістіктегі этикалық нормалар туралы хабардар болу, соның ішінде авторлық құқықты құрметтеу және жұмыстағы адалдық.

Өзін-өзі оқыту және бейімделу:

- үздіксіз білім алу және жаңа технологияларға бейімделу мүмкіндігі.
- жаңа құралдар мен әдістерді үйренудегі бастамашылық.

Студенттердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру табысты оқу және одан әрі кәсіби қызмет үшін, әсіресе тез өзгеретін технологиялық әлем жағдайында маңызды. Бұл білім сапасын арттырып қана қоймай, студенттерді қазіргі еңбек нарығының сын-қатерлеріне дайындауға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, цифрлық білім Қазіргі әлемдегі қоғамның әлеуметтік-экономикалық өмірінің үдеткіші болып табылатынын атап өтеміз. Алайда, бұл мәселеде кідірістер мен парадокстар болмауы керек. Ұйымдастырушылық және институционалдық іс-қимылдың прагматизмі әлеуметтік жауапкершілікпен бірге жоғары білім беру саласындағы цифрлық құзыреттерді институционалдық қамтамасыз етудің негізі болуға тиіс.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Емельянченко, Я. В. Некоторые аспекты формирования цифровых компетенций у студентов университета / Я. В. Емельянченко // Актуальные проблемы профессионального образования в республике беларусь и за рубежом: материалы X Международной научно-практической конференции, Витебск, 16 декабря 2022. – С. 90-92. – EDN JFTA ZJ.

2. Кальницкая, И. В. Формирование цифровых компетенций студентов в рамках учебной дисциплины / И. В. Кальницкая, О. В. Максимочкина // Инновации в образовании. – 2022. – № 10. – С. 85-95. – EDN SMHEFU.

3. Навыки в цифровой экономике и вызовы системы образования / В.П. Куприяновский и др. International Journal of Open Information 2017. - Vol. 5. - № 1. - С. 19-25.

4. Кузнецов А. А., Хеннер Е. К., Имакаев В. Р., Новикова О. Н., Чернобай Е. В. Информационно-коммуникационная компетентность современного учителя // Информатика и образование. 2010 № 4 С. 3–11.

ОӘЖ 378.01

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ЦИКЛІ САБАҚТАРЫНДА КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ МӘСЕЛЕСІ

Жандарбек А.Г., Мейірман Ж.Н., Асилбек Ұ.Э.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается проблема развития исследовательских навыков у младших школьников на уроках общеобразовательного цикла. Подчеркивается, что формирование этих навыков является важной задачей современного образования, способствующей развитию критического мышления, самостоятельности и творческого подхода к обучению. Обсуждаются основные методические подходы, направленные на стимулирование исследовательской активности учащихся, такие как проектная деятельность, проблемное обучение и игровые технологии.

Summary: The article deals with the problem of developing research skills in younger schoolchildren in the lessons of the general education cycle. It is emphasized that the formation of these skills is an important task of modern education, contributing to the development of critical thinking, independence and a creative approach to learning. The main methodological approaches aimed at stimulating the research activity of students, such as project activities, problem-based learning and game technologies, are discussed.

Қазіргі бастауыш жалпы білім берудің басты міндеттерінің бірі тек білімді игеру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың іс-әрекеттің жан-жақты тәжірибесін алу, оқу мақсаттарын өз бетінше қою, оларды жүзеге асыру жолдарын жобалау, олардың жетістіктерін бақылау және бағалау дағдыларын дамыту болып табылады. Бұл білім беру тәжірибесінде оқушыларды белсенді танымдық іс-әрекетке, атап айтқанда, зерттеуге қосу үшін белгілі бір жағдайлар жасауды талап етеді.

Егжей-тегжейлі оқу іс-әрекетін ұйымдастыру немесе оның жеке компоненттерін қалыптастыру кезінде қазіргі бастауыш мектепте зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін зерттеу әдісі белсенді қолданылады. Зерттеу іс-әрекетінің мақсаты оқушылардың зерттеудің функционалды шеберлігін шындықты игерудің әмбебап тәсілі ретінде игеруі, ойлаудың зерттеу түрін дамыту болып табылады. Оқушының оқу-тәрбие үрдісіндегі жеке позициясы субъективті жаңа білім алуға негізделген - жаңа және белгілі бір оқушы үшін жеке маңызы бар өздігінен алынған білім. В.И. Андреевтің, Л.Б. Богоявленскаяның, А.И. Савенковтың, А.Н. Поддьяковтың, А.Я. Савченконың және т. б. ғылыми еңбектері бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру мәселесіне арналған.

Бептер бастауыш жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандартына көшуді жүзеге асырды, онда орталық орындардың бірі оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мәселесі болып табылады. Бұл жағдайда зерттеушілік дағдылары мен іскерліктері бар, өзін-өзі жүзеге асыра алатын, жаңа нәрсе жасай алатын адамға деген қызығушылық артады.

Оқу ізденісі мен зерттеушілік қызметі - бұл оқушылардың мақсатқа, белсенділікке, көрнекілікке, мотивацияға және санаға тән арнайы ұйымдастырылған танымдық шығармашылық қызметі, оның нәтижесі танымдық мотивтерді, зерттеушілік дағдыларын, оқушылар үшін субъективті жаңа білімді немесе іс-әрекет тәсілдерін қалыптастыру болып табылады.

Білім беруді дамытудың осы кезеңінде әрдайым жаңа тәсілдер, әдістер мен оқыту технологиялары пайда болады. Зерттеушілік қызметінің дағдыларын дамыту үшін қойылған мақсатқа сәйкес жағдайларды, атап айтқанда, мақсаттылық пен жүйелілікті; уәжділікті; шығармашылық ортаны, психологиялық жайлылықты; мұғалімнің жеке басын; жас ерекшеліктерін есепке алуды табу және қамтамасыз ету қажет. Бүгінгі таңда педагогикалық процесте мектеп оқушыларында жаңа білім алу, қажетті ақпаратты жинау, гипотеза жасау және қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыратын әдістер мен әдістерді қолдану өзекті болып отыр.

Өз бетінше жаңа білім алуға, ерекше ойлауға, жаңа, ерекше жағдайларда білім іздеуге қабілетті жас ұрпақты даярлау мәселесі өзекті болып табылады. Қазақстан Республикасының әр азаматының жеке басын дамыту және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдай жасау, өмір бойы тиімді жұмыс істеуге және оқуға қабілетті адамдардың ұрпағын тәрбиелеу туралы мемлекеттік білім беру стандарты құжатында айтылған.

Бүгінгі таңда білімді адамдарға ғана емес, сонымен қатар жаңа

мәселелерді өз бетінше көре, тұжырымдай және шеше алатын адамдар санатына қажеттілік туындайды. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру және дамыту қазіргі заманғы оқытудың өзекті мәселесі болып табылады.

Дағды - бұл адамның шеберлігі мен шығармашылығының негізі. «Дағды - бұл шеберлік, жеке адамның қолындағы ақпаратты өз мақсаттарына жету үшін пайдалану мүмкіндігі», - дейді Д.Поя [1]. Көбінесе ғалымдар шеберлікті іс-әрекеттегі білім деп атайды. Дағдылардың маңызды ерекшелігі-олардың жалпылануы, нәтижесінде олар өзгертін және әртүрлі жағдайларда сәтті жүзеге асырылады.

Кең мағынада, дағды дегеніміз - белгілі бір міндеттерді саналы түрде шешуге дайын болу. Шеберлік жаңа жағдайда жақсы бағдарлауды қамтамасыз етеді және шығармашылық элементтерін қамтиды. Г. С. Костюк адамның іс-әрекетінің әртүрлі нақты түрлері сияқты көптеген дағдылар бар деп санайды [2].

В. И. Андреев, Н.Г. Недодатко, В.В. Успенский, В.П. Ушачев оқу - зерттеушілік дағдыларын жеке топқа бөледі. Зерттеушілік дағдыларын жеке топқа бөлу қажеттілігі технологияның, технологияның, ғылымның даму қарқынының өсуіне, кез-келген қызметке ғылыми көзқарастың рөліне, тіпті егер ол ғылыми болмаса да байланысты.

Оқушылардың «оқу-зерттеушілік дағдылары» деп мәселені шешу жағдайында, ғылыми - зерттеу тапсырмасын орындау процесінде тиісті ғылыми таным әдісін қолдана білу қабілеті (В. И. Андреев); зерттеуді немесе оның бір бөлігін орындау үшін қажетті зияткерлік, практикалық дағдылар мен оқу еңбегінің жүйесі (А. Г. Иодко)түсініледі.; оқушының ғылыми - зерттеушілік қызметіне сәйкес келетін және ғылыми зерттеу логикасына бағынатын ақыл-ой және практикалық іс-әрекеттерді ғылым негіздерін зерттеу процесінде алынған білім мен дағдылардың негізінде орындау қабілеті (В.П. Ушачев); дайындықтың негізінде жатқан күрделі психикалық құру (интеллектуалдық және практикалық іс-әрекеттердің, игерілген және бекітілген қызмет әдістерінің синтезі) оқушылардың танымдық ізденісіне (Н. Г. Недодатко); оның білім беру процесінде іздеу-трансформациялық іс-әрекетке қабілеттілігін сипаттайтын жеке қасиет, сонымен қатар оның дамуына ықпал ететін жаңа білім, дағдылар мен іскерліктерді игеру қабілеті (С.П. Балашова).

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қарастырған ғалымдардың негізгі зерттеулеріне жалпы шолу және талдау оқушылардың оқу-зерттеушілік дағдылары ұғымын анықтауда әртүрлі көзқарастардың болуын анықтайды және оқу-зерттеушілік дағдылары туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді:

- жалпы білім беру дағдыларына жатады (барлық оқу пәндеріне қатысты);
- іс-әрекеттер жүйесін құрайды (практикалық және ақыл-ой);
- ғылыми зерттеу логикасына бағынады және оқушылар білім беру процесінде жаңа білімді дамыту үшін саналы түрде қолданады.

Дағдылар іс-әрекет барысында қалыптасады. Жалпы психология тұрғысынан белсенділік - бұл шындыққа белсенді көзқарастың бір түрі,

нәтижесінде адам сыртқы әлеммен байланыс орнатады. Филогенездің салыстырмалы ерте кезеңдерінде сыртқы жағдайлардың тым күрделілігіне және үздіксіз өзгергіштігіне байланысты тірі жанның қоршаған ортамен практикалық өзара әрекеттесуін басқарудың психикалық формаларының пайда болуы өмірлік қажеттілікке айналды [3].

Бұл жағдайда қоршаған әлемді зерттеуден және қалыптасқан жағдайларға сәйкес бағдарлау жүзеге асырылатын жағдайдың бейнесін қалыптастырудан тұратын болжамды зерттеушілік қызметін дамыту ерекше маңызға ие болды. Осыған байланысты М.О. Лазарев «баланың, жеткіншектің, жасөспірімнің адам табиғаты - бұл шығармашылық, яғни зерттеу... қызметі, өскелең адам бірінші орында» [4].

«Физиологиялық идеялар негізінде оқу-зерттеушілік қызметін бастау адамның туа біткен зерттеу рефлексінің әсерінен және қатысуымен жүзеге асырылады», - деп санайды В. И. Андреев [5].

Оқу-зерттеушілік қызметі - бұл «оқытудың әдістерін, ғылыми әдістерін дербес қолдану басым болатын және нәтижесінде оқушылардың белсенді түрде бақыланатын немесе теориялық талданған фактілердің, құбылыстардың, процестердің табиғи байланыстары мен қатынастарын түсіндіру мен дәлелдеуді іздеуге бағытталған, жанама және перспективалы басқарудың дидактикалық құралдарын қолдана отырып, мұғалім ұйымдастыратын оқушылардың іс-әрекеті». білімді меңгереді, өзінің зерттеу білігі мен қабілетін дамытады».

Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекеті ұғымының жоғарыда келтірілген анықтамаларын талдау және жалпылау оны мұғалімнің білім берудің әртүрлі формалары мен дидактикалық құралдарды пайдалана отырып ұйымдастыратын, тұрақты байланыстарды анықтауға және келтіруге бағытталған оқушылардың іс-әрекеті ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. және теориялық тұрғыдан талданған немесе эксперименталды түрде бақыланатын фактілер, құбылыстар, процестер арасындағы байланыстар, оларда танымның ғылыми әдістерінің әдістерін өз бетінше қолдану үстемдік ететін және нәтижесінде білім алушылардың белсенді білім алуы, олардың зерттеушілік дағдылары мен іскерліктері дамиды.

Оқушылардың оқу-зерттеу әрекеті өнімді іс-әрекет болып табылады және шығармашылық әрекеттің құрамдас бөлігі бола алады. Кез келген әрекетті сәтті жүзеге асыру үшін оның түріне сәйкес келетін белгілі бір дағдылар қажет. Оқушылардың дағдыларының қалыптасу деңгейі сәйкес әрекетке қызығушылық дәрежесін де анықтайды. Зерттеудің маңызды ғылыми-тәжірибелік маңыздылығына қарамастан оқу процесінде оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мәселесі одан әрі зерттеуді қажет етеді.

Сонымен, дағды белгілі бір мәселелерді саналы түрде шешуге қалыптасқан дайындық болып табылады. Шетелдік және отандық зерттеулердегі зерттеушілік дағдыларының ортақ анықтамасы жоқ. Жалпы алғанда, зерттеушілік дағдылар деп оқу жұмысының интеллектуалдық және практикалық дағдыларының жүйесі, өз бетінше бақылау жасау қабілеті, зерттеу міндеттерін шешу барысында жинақталған тәжірибелер түсініледі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Леонтович, А. В. Исследовательская деятельность учащихся. Сборник статей [Текст] / А. В. Леонтович // Библиотека журнала «Исследовательская работа школьников», серия «Сборники и монографии». М. 2016, С. 114.
2. Карлащук, А. Ю. формирование исследовательских умений школьников в процессе решения прагматических задач с параметрами [Текст] / А. Ю. Карлащук: Автореф. Дис ... канд. пед.наук: 13.00.02 / НПУим .. М. П. Драгоманова. К., 2012. 19 с.
3. Кобзарева, Т. А, Судак. И. Г. Организация исследовательской деятельности учащихся в условиях реализации ФГОС. 1-4 классы [Текст] / Т. А. Кобзарева, И. Г. Судак. Волгоград: Учитель, 2015. - 166 с.
4. Карпов, А. О. Исследовательское образование: ключевые концепты / А. О. Карпов // Педагогика. 2014. № 3. С. 20 – 30.
5. Алексеев, Н.Г., Леонтович, А. В. Концепция развития исследовательской деятельности учащихся [Текст] / Н. Г. Алексеев, А. В. Леонтович // Исследовательская работа школьников, 2017. - №1. С 24 – 33.

ОӘЖ 037

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАУІПСІЗДІК КОНТЕКСТІНДЕ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУ

Жаңаберген Ә.Ш.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В данной статье рассматривается подготовка будущего педагога к профессиональной деятельности в контексте социальной безопасности. Подготовка включает в себя формирование необходимых компетенций, способствующих обеспечению безопасной образовательной среды. Особое внимание уделяется факторам, влияющим на социальную безопасность в образовательных учреждениях, таким как взаимодействие с учениками, родителями и коллегами. Анализируются ключевые компоненты подготовки, включая педагогические знания, навыки коммуникации и психологическую устойчивость. Также рассматриваются методы и подходы к обучению будущих педагогов, такие как практические тренинги, курсы по социальной ответственности и работа в команде. В результате эффективная подготовка будущих педагогов способствует созданию безопасной образовательной среды, повышению качества обучения и социальной интеграции учащихся, что в свою очередь влияет на устойчивое развитие общества.

Summary: This article discusses the preparation of future educators for professional activity in the context of social security. The preparation includes the formation of necessary competencies that contribute to ensuring a safe educational environment. Special attention is given to factors influencing social security in educational institutions, such as interaction with students, parents, and colleagues. Key components of training are analyzed, including pedagogical knowledge, communication skills, and psychological resilience. Additionally, methods and approaches to training future educators are examined, such as practical training sessions, courses on social responsibility, and teamwork. As a result, effective preparation of future educators contributes to the creation of a safe educational environment, enhances the quality of education, and promotes social integration of students, which in turn impacts the sustainable development of society.

Білім беру жүйесі – қоғамның негізі, ал педагогтар – оның басты құрылысшылары. Болашақ педагогтың әлеуметтік қауіпсіздік контекстінде

кәсіби қызметке дайындығы бүгінгі таңда ерекше маңызға ие. Әлеуметтік қауіпсіздік – бұл қоғамдағы тұрақтылықты, адамдардың өзара қарым-қатынасын және әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ететін маңызды фактор. Педагогтар оқушылардың тек академиялық білімін ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік дағдыларын, эмоционалдық интеллектісін және жауапкершілігін дамытуда шешуші рөл атқарады.

Қазақстанның көпұлтты және мәдени әртүрлілігі педагогтардың қоғамдағы әртүрлі әлеуметтік топтармен тиімді жұмыс істей алуын талап етеді. Заманауи технологиялардың дамуы мен әлеуметтік желілердің кеңінен таралуы жана қауіптерді, мысалы, кибербуллингті туғызды, бұл педагогтардың психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндетін арттырады.

Осыған байланысты, болашақ педагогтарды әлеуметтік қауіпсіздік аспектілерін ескере отырып даярлау – білім беру жүйесінің тиімділігін арттыру, жастардың әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру және қоғамдағы тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін маңызды қадам болып табылады. Бұл процесс педагогикалық білім беру бағдарламаларын жаңарту, практикалық дағдыларды дамыту және педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыру арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

Болашақ педагогты әлеуметтік қауіпсіздік контекстінде кәсіби қызметке дайындау Қазақстанда бірнеше маңызды себептермен өзекті:

1. Әлеуметтік тұрақтылық: Қазақстанда әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін білім беру жүйесінің рөлі зор. Педагогтар оқушыларды тек академиялық біліммен емес, сонымен қатар әлеуметтік дағдылармен де қамтамасыз етуі тиіс.

2. Көпұлттылық және мәдени әртүрлілік: Қазақстанда түрлі этникалық топтар мен мәдениеттердің өкілдері өмір сүреді. Болашақ педагогтардың әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуі, мәдениетаралық диалогты дамытуы және конфликтілерді басқаруы маңызды.

3. Заман талабына сай білім беру: Заманауи қоғамда педагогтардан тек пәндік білім ғана емес, сонымен қатар эмоционалдық интеллект, коммуникациялық дағдылар және әлеуметтік жауапкершілік талап етіледі. Бұл аспектілерді ескере отырып, педагогтарды даярлау жүйесін жетілдіру қажет.

4. Кибербуллинг және психологиялық қауіпсіздік: Заманауи технологиялардың дамуы кибербуллинг сияқты жаңа қауіптерді туғызды. Педагогтар оқушылардың психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін осы мәселелерге дайын болуы керек.

5. Білім беру реформалары: Қазақстандағы білім беру жүйесінде жүргізіліп жатқан реформалар педагогтардың кәсіби даярлығына жаңа талаптар қойып отыр. Әлеуметтік қауіпсіздік аспектілерін ескере отырып, педагогтарды даярлау жүйесін жаңарту қажеттілігі туындайды.

6. Қоғамдық жауапкершілік: Педагогтар қоғамның әлеуметтік жауапкершілігі мен азаматтық белсенділігін дамытуда маңызды рөл атқарады. Олардың кәсіби даярлығы осы бағытта да назар аударуды талап етеді [1].

Осы факторлар болашақ педагогтарды әлеуметтік қауіпсіздік контекстінде кәсіби қызметке дайындаудың өзектілігін көрсетеді және білім беру жүйесін дамытуда маңызды қадам болып табылады.

Әлеуметтік қауіпсіздік – қоғамның әлеуметтік құрылымының, оның мүшелерінің құқықтары мен бостандықтарының, әлеуметтік әділеттіліктің, тұрақтылықтың және халықтың әл-ауқатының қамтамасыз етілуін білдіретін кешенді ұғым. Бұл термин қоғамдағы әртүрлі әлеуметтік топтардың, әсіресе осал топтардың (балалар, зейнеткерлер, мүгедектер) құқықтарын қорғау, әлеуметтік теңдікті қамтамасыз ету, сондай-ақ әлеуметтік дағдарыстар мен конфликтілерді алдын алу мақсатында қолданылады.

Әлеуметтік қауіпсіздік бірнеше аспектілерді қамтиды:

1. Экономикалық қауіпсіздік: Адамдардың материалдық жағдайы, жұмыс орындарының болуы, табыстың тұрақтылығы.

2. Әлеуметтік әділеттілік: Барлық азаматтардың тең құқықтары мен мүмкіндіктері, әлеуметтік қорғау жүйелері.

3. Психологиялық қауіпсіздік: Адамдардың психикалық денсаулығы, стресс пен қысымнан қорғау.

4. Мәдени қауіпсіздік: Ұлттық мәдениеттің, дәстүрлер мен құндылықтардың сақталуы.

5. Экологиялық қауіпсіздік: Қоршаған орта мен табиғи ресурстарды қорғау.

Әлеуметтік қауіпсіздік қоғамның тұрақтылығы мен дамуы үшін өте маңызды. Оның негізгі маңыздылығына мыналар жатады:

- Тұрақтылықты қамтамасыз ету: Әлеуметтік қауіпсіздік қоғамдағы тұрақтылықты нығайтады, әлеуметтік шиеленістер мен конфликтілердің алдын алады.

- Әлеуметтік интеграция: Әлеуметтік қауіпсіздік әртүрлі әлеуметтік топтардың өзара түсіністігін арттырады, қоғамдағы бірлікті нығайтады.

- Жастардың әлеуметтенуі: Әлеуметтік қауіпсіздік жастардың дұрыс әлеуметтенуіне ықпал етеді, олардың әлеуметтік жауапкершілігін арттырады.

- Даму мүмкіндіктері: Қоғамдағы әлеуметтік қауіпсіздік деңгейі жоғары болған сайын, адамдардың шығармашылық потенциалы мен экономикалық даму мүмкіндіктері артады.

- Психологиялық жайлылық: Адамдар өздерін қауіпсіз сезінген кезде, олардың психологиялық жағдайы жақсарады, бұл жалпы қоғамның әл-ауқатына оң әсер етеді.

Осылайша, әлеуметтік қауіпсіздік – қоғамның дамуында маңызды рөл атқаратын кешенді ұғым болып табылады, ол барлық азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды, әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуді және тұрақты дамуды көздейді.

Әлеуметтік қауіпсіздікке байланысты факторлар қоғамдағы тұрақтылықты, үйлесімділікті және даму мүмкіндіктерін қамтамасыз ету үшін маңызды. Төменде аталған факторлардың әрқайсысына қысқаша тоқталайық:

1. Оқушылармен, ата-аналармен және әріптестермен өзара әрекеті

- Коммуникация: Оқушылар, ата-аналар және мұғалімдер арасында ашық және тиімді коммуникация орнату әлеуметтік қауіпсіздікті нығайтады. Бұл әр тараптың пікірлері мен қажеттіліктерін түсінуге мүмкіндік береді.

- Қолдау жүйелері: Оқушыларға және олардың отбасыларына психологиялық, әлеуметтік және академиялық қолдау көрсету маңызды. Мысалы, ата-аналар мен мұғалімдердің ынтымақтастығы оқушылардың әлауқатын арттырады.

- Кері байланыс: Оқу процесінде кері байланыс беру арқылы оқушылардың қажеттіліктері мен проблемаларын анықтап, оларға уақытында көмек көрсету.

2. Конфликтілерді басқару

- Конфликтілердің алдын алу: Конфликтілерді болдырмау үшін алдын алу шараларын қолдану, мысалы, топтық жұмыстар мен ынтымақтастыққа негізделген тапсырмалар.

- Конфликтілерді шешу дағдылары: Оқушылар мен мұғалімдерге конфликтілерді конструктивті түрде шешу дағдыларын үйрету. Бұл дағдылар әлеуметтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

- Медиация: Конфликт жағдайында медиаторлар (мәселен, мұғалімдер немесе психологтар) арқылы бейбіт шешімдер табуға көмектесу.

3. Топтық динамика және әлеуметтік интеграция

- Топтық жұмыс: Оқушыларды топтық жұмыстарға тарту олардың бір-бірімен араласуына, достық қарым-қатынастар орнатуына және әлеуметтік интеграцияға ықпал етеді.

- Әртүрлілікке құрмет: Әр түрлі мәдениеттер мен әлеуметтік топтардың өкілдерін біріктіру, олардың бір-біріне құрметпен қарауын қамтамасыз ету.

- Инклюзивті білім беру: Барлық оқушылардың (мүгедек балалар, этникалық азшылықтар) тең құқықтарын қамтамасыз ету арқылы әлеуметтік интеграцияны нығайту [2].

Осы факторлар әлеуметтік қауіпсіздіктің негізін құрайды. Олардың тиімді жүзеге асырылуы оқушылардың, ата-аналардың және мұғалімдердің арасындағы қарым-қатынасты нығайтып, қоғамдағы тұрақтылық пен үйлесімділікті қамтамасыз етеді.

Болашақ педагогтарды даярлау – білім беру жүйесінің маңызды аспектісі. Олардың кәсіби біліктілігін арттыру үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады. Төменде аталған әдістер мен тәсілдерге қысқаша тоқталайық:

1. Практикалық жаттығулар мен семинарлар.

- Практикалық жаттығулар: Студенттерге нақты оқыту жағдайларында тәжірибе жинақтау мүмкіндігін береді. Мұндай жаттығуларда болашақ педагогтар оқушылармен жұмыс істеу, сабақ жоспарлау және оқу материалдарын әзірлеу дағдыларын жетілдіреді.

- Семинарлар: Білім беру теориясы мен практикасын талқылауға арналған алаң. Мұнда студенттер өз пікірлерін білдіріп, тәжірибелі педагогтардан кеңес ала алады. Семинарлар интерактивті түрде өткізіліп, студенттердің белсенді қатысуын талап етеді.

2. Әлеуметтік жауапкершілік курстары.

- Әлеуметтік жауапкершілік: Болашақ педагогтарға қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді түсінуге және оларды шешуге бағытталған курстар. Бұл курстар студенттердің әлеуметтік, этикалық және мәдени аспектілерге деген жауапкершілігін арттырады.

- Қызметтік тәжірибе: Студенттерді қоғамдық жұмыстарға, волонтерлік қызметтерге тарту арқылы олардың әлеуметтік жауапкершілігін дамыту. Мысалы, әлеуметтік жобаларға қатысу немесе мектептен тыс іс-шараларға атсалысу.

3. Командалық жұмыс және жобалық оқыту.

- Командалық жұмыс: Студенттерді топтарға бөліп, бірлескен тапсырмаларды орындауға ынталандырады. Бұл тәсіл коммуникация, ынтымақтастық және лидерлік дағдыларды дамытуға көмектеседі.

- Жобалық оқыту: Студенттер нақты жобаларды жүзеге асыру арқылы теориялық білімдерін практикада қолданады. Жобалар студенттердің шығармашылық қабілеттерін, зерттеу дағдыларын және проблемаларды шешу қабілеттерін арттырады [3].

Болашақ педагогтарды даярлауда аталған әдістер мен тәсілдер олардың кәсіби біліктілігін арттыруға, әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға және практикалық дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Олардың тиімділігі білім беру процесінің сапасын арттырады және педагогтардың қоғамдағы рөлін нығайтады.

Нәтижелер мен ұсыныстар

1. Болашақ педагогтарды даярлаудың тиімділігі

- Кәсіби біліктілік: Болашақ педагогтарды даярлау бағдарламаларының тиімділігі олардың кәсіби дағдылары мен білім деңгейін арттыруда көрінеді. Студенттердің практикалық тәжірибесі мен теориялық білімдерінің үйлесімі оқу процесін нәтижелі етеді.

- Оқыту әдістемелері: Инновациялық оқыту әдістері (жобалық оқыту, командалық жұмыс) студенттердің белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл педагогтардың заманауи білім беру талаптарына сай болуына мүмкіндік береді.

- Тәжірибе алмасу: Педагогикалық тәжірибенің әртүрлі формалары (семинарлар, мастер-класстар) студенттерге өзара тәжірибе алмасуға, жаңа идеялар мен көзқарастарды игеруге мүмкіндік береді.

2. Әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ұсыныстар

- Әлеуметтік жауапкершілік курстары: Болашақ педагогтарға әлеуметтік жауапкершілікті арттыру мақсатында арнайы курстар енгізу. Бұл оларға қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді түсініп, шешуге көмектеседі.

- Психологиялық дайындық: Педагогтарды психологиялық тұрғыдан дайындау, яғни стресске төзімділік, конфликтілерді шешу және эмоционалдық интеллект дағдыларын дамыту. Бұл оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнатуға ықпал етеді.

- Қауіпсіздік шаралары: Мектептер мен оқу орындарында қауіпсіздік стандарттарын күшейту, яғни физикалық және психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін арнайы тренингтер ұйымдастыру.

3. Қоғамның тұрақты дамуына әсері

- Білім беру сапасы: Болашақ педагогтардың кәсіби даярлығы қоғамның білім беру жүйесінің сапасын арттырады. Жоғары сапалы білім – қоғамның тұрақты дамуының негізі.

- Әлеуметтік интеграция: Педагогтар әлеуметтік интеграция мен теңдік принциптерін насихаттай отырып, әртүрлі әлеуметтік топтардың бірлесіп жұмыс істеуіне ықпал етеді. Бұл қоғамдағы тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

- Инновациялар мен өзгерістер: Заманауи педагогтар қоғамдағы инновациялық өзгерістерге бейімделуге және оларды жүзеге асыруға қабілетті. Олар жаңа идеяларды енгізу арқылы қоғамның экономикалық, әлеуметтік және мәдени дамуына үлес қосады [4].

Болашақ педагогтарды даярлау жүйесінің тиімділігі, әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету шаралары мен қоғамның тұрақты дамуына әсері бір-бірімен тығыз байланысты. Педагогтардың кәсіби біліктілігін арттыру, әлеуметтік жауапкершілігін дамыту және инновациялық әдістерді енгізу арқылы білім беру процесін жақсартуға болады, бұл өз кезегінде қоғамның жалпы дамуына оң әсер етеді.

1. Болашақ педагогтарды даярлау бағдарламаларының тиімділігі олардың кәсіби біліктілігін арттыруда, заманауи білім беру талаптарына сай болуында көрінеді. Инновациялық оқыту әдістері мен тәжірибе алмасу студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

2. Әлеуметтік жауапкершілік: Педагогтардың әлеуметтік мәселелерді түсінуі және шешуге қабілеттілігі қоғамның тұрақты дамуына әсер етеді. Әлеуметтік жауапкершілік курстары мен психологиялық дайындық педагогтардың кәсіби қызметінде маңызды рөл атқарады.

3. Қауіпсіздік пен тұрақтылық: Оқу орындарында қауіпсіздік стандарттарының күшейтілуі, сондай-ақ әлеуметтік интеграция принциптерінің насихатталуы қоғамдағы тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Болашақ педагогтардың рөлі мен жауапкершілігі

- Білім беру сапасын арттыру: Болашақ педагогтар білім беру жүйесінің сапасын көтеріп, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Олар білім берудің заманауи әдістерін қолдана отырып, оқушылардың қызығушылықтарын оятады.

- Әлеуметтік интеграция: Педагогтар әртүрлі әлеуметтік топтардың өзара әрекеттесуін қамтамасыз етіп, теңдік принциптерін насихаттайды. Олар қоғамдағы әртүрлілік пен бірлікті нығайтуға үлес қосады.

- Инновациялық өзгерістерді енгізу: Заманауи педагогтар жаңа идеялар мен технологияларды енгізе отырып, білім беру процесін жетілдіреді. Олар қоғамдағы өзгерістерге бейімделіп, болашақ ұрпақты жаңа сын-тегеуріндерге дайындайды.

• Жауапкершілік: Педагогтар тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың моральдық және әлеуметтік дамуына жауапты тұлғалар. Олардың іс-әрекеттері мен қарым-қатынастары оқушылардың өміріне терең әсер етеді [5].

Қорытындылай келе, болашақ педагогтардың рөлі мен жауапкершілігі білім беру жүйесінің негізі болып табылады, және олардың кәсіби даярлығы қоғамның тұрақты дамуына зор үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Сергеев, В. Н. Социальная безопасность в образовательной среде: подходы и решения / В. Н. Сергеев. — Санкт-Петербург: Наука, 2019. — 300 с.
2. Николаева, М. Ю. Педагогическая деятельность и социальные риски: методические аспекты / М. Ю. Николаева. — Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2018. — 240 с.
3. Нургалиева, Ж. К. Психология безопасности в образовании: казахский контекст / Ж. К. Нургалиева. — Алматы: Қазақ университеті, 2021. — 150 с.
4. Иманбаева, А. С. Социальная безопасность и образование: вызовы и решения в Казахстане / А. С. Иманбаева. — Нур-Султан: КИМЭП, 2020. — 200 с.
5. Сеитова, Г. Р. Педагогическая подготовка и социальная безопасность: казахские традиции / Г. Р. Сеитова. — Алматы: Мектеп, 2019. — 230 с.

ОӘЖ 159.9

МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМНІҢ, БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Жарылқап А.С., Мырзакулова Қ.Б, Еркін Ә.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается влияние музыкального образования на развитие детей младшего школьного возраста. Музыка играет важную роль в формировании когнитивных, эмоциональных и социальных навыков у детей. Особое внимание уделено тому, как музыкальные занятия способствуют развитию памяти, концентрации, творческого мышления и эмоциональной отзывчивости. Также подчеркивается значимость музыкального образования для формирования межличностных навыков и общей гармонии в развитии личности школьника.

Summary: The article examines the impact of music education on the development of primary school children. Music plays a vital role in shaping children's cognitive, emotional, and social skills. Special attention is given to how music lessons contribute to the development of memory, concentration, creative thinking, and emotional responsiveness. The importance of music education in fostering interpersonal skills and overall harmony in the development of a child's personality is also emphasized.

Музыкалық білім беру – бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалдық, эмоциялық және әлеуметтік дамуына маңызды ықпал ететін пән. Музыка тек өнер түрі ғана емес, сонымен қатар балалардың танымдық және психологиялық дамуына әсер ететін қуатты құрал. Бастауыш сыныптағы музыкалық білім балалардың ақыл-ойын, шығармашылық қабілеттерін

дамытып қана қоймай, олардың тұлғалық және эмоционалдық дамуына да ықпал етеді. Бұл мақалада музыкалық білімнің бастауыш мектептегі балалардың дамуына қалай әсер ететіндігі қарастырылады.

Музыка – танымдық дағдыларды дамытудың ерекше әдісі. Балалар музыканы үйрену арқылы олардың миында жаңа нейрондық байланыстар қалыптасады, бұл олардың ойлау қабілеттерін жақсартады. Музыкалық білім есте сақтау, назар аудару және ойлау процестерін күшейтеді. Оқу барысында музыкалық аспаптармен жұмыс жасау балалардың қол моторикасын жақсартып, олардың когнитивтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, музыка балалардың тілдік қабілеттерін де жақсартады [1]. Ән айту барысында балалар жаңа сөздерді, дыбыстарды қабылдап, олардың сөздік қорын кеңейтеді. Музыкалық білім танымдық дамуға ерекше әсер етеді, өйткені балалар музыкалық ноталарды үйреніп, ритм мен мелодияларды түсінеді. Бұл үдеріс логикалық ойлау мен проблемаларды шешу қабілетін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, музыка арқылы балалар математикамен де тығыз байланыс орнатады, себебі музыкалық ритмдер мен өлшемдер математикалық ұғымдарды түсінуді жақсартады. Осылайша, музыкалық білім беру когнитивтік дамудың ажырамас бөлігі болып табылады.

Музыка балалардың шығармашылық қабілеттерін оятатын өнер түрі ретінде ерекше рөл атқарады. Музыкалық білім беру шығармашылық ойлауды дамытуға және балалардың өздерін еркін және ашық түрде көрсетуіне мүмкіндік береді. Музыкалық аспаптарды үйрену немесе ән айту барысында балалар шығармашылықты дамытуға бейімделеді, бұл олардың жалпы өмірде кездесетін қиындықтарды жеңіл шешуге көмектеседі. Шығармашылық қабілеттер музыкалық білім арқылы жетіледі, себебі балалар музыка арқылы өздерінің ішкі сезімдерін және эмоцияларын білдіреді [2]. Музыка олардың қиялын оятып, жаңа идеяларды тудыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, музыкалық білім беру шығармашылықтың басқа салаларында да оң әсерін тигізеді. Мысалы, музыка балаларды сурет салуға, поэзия жазуға және басқа да шығармашылық әрекеттерге шабыттандырады. Музыкалық білім беру арқылы балалар өздерінің шығармашылық әлеуетін іске асырып, болашақта әртүрлі өнер салаларында табысқа жетуге мүмкіндік алады. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға зор үлес қосады.

Музыка балалардың эмоционалдық және әлеуметтік дамуына да маңызды әсер етеді. Музыканы тыңдау немесе орындау барысында балалар өз эмоцияларын түсініп, оларды дұрыс басқара білуге үйренеді. Бұл балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырады және олардың психологиялық денсаулығын жақсартады. Сонымен қатар, музыка балалардың өзара қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Музыкалық білім беру процесінде балалар бірлесіп жұмыс істеуді, командалық әрекеттерді үйренеді. Оркестрде немесе хорда бірге ән айту арқылы балалар бір-бірімен тығыз байланыс орнатып, әлеуметтік дағдыларын дамытады [3]. Бұл балалардың өзара құрмет көрсетуін және ынтымақтастықта жұмыс істеуін қамтамасыз етеді. Музыкалық білім әлеуметтік ортада өзара түсіністік пен сыйластықты

қалыптастыруға көмектеседі. Музыка арқылы балалардың эмоционалдық деңгейде өзін-өзі түсінуі мен реттеу қабілеттері артады. Олар музыка арқылы өздерінің ішкі сезімдерін және ойларын білдіруге мүмкіндік алады, бұл олардың өзін-өзі бағалауын және эмоционалдық тұрақтылығын жақсартады. Эмоционалдық даму балалардың жалпы психологиялық жағдайына және олардың өмірге оң көзқарасына әсер етеді.

Музыкалық білім балалардың өзін-өзі тануына және олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Музыканы үйрену барысында балалар өз мүмкіндіктерін бағалап, олардың қабілеттерін анықтауға мүмкіндік алады. Бұл өз кезегінде олардың өзін-өзі бағалауын арттырып, өзіндік сенімділігін күшейтеді. Музыка арқылы балалар өздерін шығармашылық тұрғыдан көрсетуге мүмкіндік алады, бұл олардың жеке тұлға ретінде дамуына үлкен әсер етеді. Музыка балаларға өзіндік рефлексия жасауға және өздерінің ішкі әлемін терең түсінуге көмектеседі [4]. Музыкалық тәжірибе барысында балалар өздерінің күшті және әлсіз жақтарын анықтап, оларды жетілдіруге ұмтылады. Бұл балалардың өзіне деген сенімділігін арттырып, олардың болашақтағы жетістіктеріне ықпал етеді. Сонымен қатар, музыкалық білім беру балалардың өзін-өзі басқару дағдыларын дамытады. Музыкада тәртіп пен жауапкершілік маңызды орын алады. Балалар музыкалық аспапта ойнауды үйрену үшін тұрақты жаттығулар жасап, шыдамдылық танытуы қажет. Бұл оларға мақсатқа жету үшін қажырлы еңбек ету қажеттілігін түсіндіреді.

Музыкалық білім беру психомоторлық дағдыларды дамытуға да үлкен әсер етеді. Музыка балалардың қол және көз координациясын жақсартып, олардың физикалық қабілеттерін жетілдіреді. Музыкалық аспаптарда ойнау барысында балалардың қол қозғалысы мен ойлау процестері бір уақытта жұмыс істейді, бұл олардың жалпы моторикасын жақсартады. Музыкалық аспаптарда ойнау балалардың қол моторикасын жетілдіріп қана қоймай, олардың жалпы дене қозғалысын жақсартуға да көмектеседі. Әсіресе, барабан немесе пианино сияқты аспаптар балалардың қол-аяқ координациясын жақсартады. Бұл балалардың физикалық денсаулығына және олардың жалпы қозғалыс дағдыларына оң әсер етеді. Психомоторлық дағдыларды дамыту арқылы балалардың оқуға деген қабілеттері артады, өйткені физикалық және когнитивтік дағдылар тығыз байланыста жұмыс істейді. Музыкалық білім беру осы байланысты нығайтып, балалардың оқу процесіндегі жетістіктерін жақсартуға көмектеседі.

Музыка балалардың тұлғалық және рухани дамуына ерекше ықпал етеді. Музыканың эмоционалдық тереңдігі балалардың рухани әлемін байытады және олардың ішкі әлемін терең түсінуге көмектеседі. Музыканы түсіну және орындау барысында балалар рухани тұрғыдан жетіліп, өмірге деген көзқарастары кеңейеді. Музыка – бұл мәдениет пен өнердің бір бөлігі, ол балаларды рухани және мәдени тұрғыдан байытады. Музыка арқылы балалар әлемдегі түрлі мәдениеттермен танысып, олардың рухани құндылықтарын түсінеді. Бұл балалардың жалпы мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, олардың дүниетанымын кеңейтеді. Музыкалық білім беру балалардың рухани

дамуына және олардың тұлға болып қалыптасуына зор әсер етеді. Музыка балалардың рухани әлемін байытып қана қоймай, олардың ішкі үйлесімділігін табуға және өзін-өзі дамытуға ықпал етеді [5].

Қорытындылай келе, музыкалық білім беру бастауыш сынып оқушыларының жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды құрал болып табылады. Музыка балалардың танымдық, шығармашылық және психомоторлық қабілеттерін дамытумен қатар, олардың эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді. Музыкамен айналысу барысында балалар өздерінің ішкі сезімдерін түсініп, оларды тиімді басқаруға үйренеді, бұл олардың психологиялық денсаулығына оң әсер етеді. Сонымен қатар, музыкалық білімнің балалардың өзін-өзі тану мен бағалауына, олардың рухани және тұлғалық дамуына да ықпалы зор. Музыка балаларды өнер әлеміне жақындатып қана қоймай, олардың өмірге деген көзқарасын кеңейтіп, қоғамдағы орнын табуға көмектеседі. Бастауыш сыныптарда музыкалық білім беру балалардың болашақ өмірінде шығармашылық әлеуетін ашуға және оларды табысты тұлға ретінде қалыптастыруға негіз болады. Осылайша, музыкалық білім беру тек өнер үйрету ғана емес, ол балалардың толыққанды дамуына ықпал ететін маңызды процесс. Сондықтан музыкалық білімнің маңыздылығын арттырып, оны мектеп бағдарламасында кеңінен қолдану балалардың дамуына оң ықпалын тигізетіні сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Құдайбергенова, З. (2019). Музыкалық білімнің дамытушылық рөлі. Білім және өнер журналы, 4 (52), 23-29.
2. Айтқұлова, С. (2020). Бастауыш мектептегі музыкалық білімнің ерекшеліктері. Бастауыш сынып әдістемесі журналы, 6(31), 12-18.
3. Құлмұхамедова, Ә. (2017). Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда музыканың рөлі. Қазақ педагогикасы, 3(45), 55-60.
4. Әбдіқадыров, М. (2016). Музыкалық тәрбие және оның тұлғалық дамуға әсері. Ұстаздық еңбектің мәні кітабы. Алматы: Мектеп баспасы.
5. Серікбай, Б. (2021). Музыкалық білім және тұлғалық даму: теориясы мен практикасы. Оқушы дамуы журналы, 2(12), 33-41.

ОӘЖ 378:159.9

СТУДЕНТТЕРДІ БЕЙІМДЕУ КОНТЕКСТІНДЕГІ ДӘСТҮРЛІ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Жетписбай С.А., Райтаева Г.М., Ибраимкулова З.У.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье представлен сравнительный анализ традиционных и цифровых методов обучения в контексте адаптации студентов. Обсуждаются преимущества и недостатки обоих подходов, включая влияние на мотивацию, вовлеченность и качество усвоения материала. Традиционные методы, такие как лекции и семинары, обеспечивают личное взаимодействие и социальную динамику, в то время как цифровые методы, включая онлайн-курсы и интерактивные платформы, предлагают гибкость и доступ к

разнообразным ресурсам. Исследование выявляет, что сочетание обоих подходов может значительно улучшить процесс адаптации студентов к учебной среде, способствуя формированию активной учебной позиции и развитию необходимых навыков для успешного обучения.

Summary: The article presents a comparative analysis of traditional and digital teaching methods in the context of student adaptation. It discusses the advantages and disadvantages of both approaches, including their impact on motivation, engagement, and material comprehension. Traditional methods, such as lectures and seminars, provide personal interaction and social dynamics, while digital methods, including online courses and interactive platforms, offer flexibility and access to diverse resources. The study reveals that a blended approach can significantly enhance the adaptation process for students, fostering an active learning stance and developing essential skills for successful education.

Қазіргі білім беру процесінде оқыту тәсілдерінің айтарлықтай өзгеруі байқалады. Дәрістерге, семинарларға және оқулықтарға негізделген дәстүрлі әдістер біртіндеп толықтырылып, онлайн курстар, білім беру платформалары және интерактивті қосымшалар сияқты цифрлық технологиялармен алмастырылуда. Бұл ауысу студенттерден жаңа жағдайларға бейімделуді талап етеді, бұл оқушылардың бейімделу процесіне әсері контекстінде дәстүрлі және цифрлық оқыту әдістерінің тиімділігін салыстыруды маңызды етеді.

Білімді ауызша жеткізуге негізделген дәстүрлі оқыту әдістері жылдар бойы өзектілігін сақтап келеді. Дәрістер, семинарлар және практикалық сабақтар студенттерге ақпаратты игеруге көмектесетін құрылым жасайды. Дәстүрлі тәсілдің басты артықшылықтарының бірі-оқытушы мен студенттер арасындағы жеке қарым-қатынас. Бұл өзара әрекеттесу студенттер нақты уақыт режимінде сұрақтар қоя алатын және кері байланыс ала алатын әлеуметтік ортаның қалыптасуына ықпал етеді [1].

Дегенмен, дәстүрлі әдістердің кемшіліктері де бар. Біріншіден, олар көбінесе тұрақты қарқынмен жүреді, бұл әртүрлі оқу стильдері бар студенттерге материалды игеруді қиындатады. Екіншіден, білім беру ресурстарына қол жетімділік шектеулі болуы мүмкін, бұл әрдайым студенттерге өздерін қызықтыратын тақырыптарды терең зерттеуге мүмкіндік бермейді. Үшіншіден, дәстүрлі әдістер студенттердің жеке ерекшеліктерін ескермеуі мүмкін, бұл оқу процесін аз жекелендіреді.

Технологияның дамуымен оқытудың цифрлық әдістері білім беру процесінде маңызды құралға айналды. Coursera, edX және басқалары сияқты платформалар әр түрлі саладағы жетекші университеттер мен сарапшылардың курстарына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сандық оқыту икемділікті ұсынады: студенттер өздеріне ыңғайлы уақытта және қарқынмен оқи алады, бұл әсіресе оқуды жұмыспен немесе басқа міндеттермен үйлестіретіндер үшін өте маңызды.

Цифрлық оқыту әдістері де процесті дараландыруға ықпал етеді. Адаптивті технологиялар арқылы студенттер өздерінің білім деңгейлері мен қажеттіліктеріне сәйкес материалдарды ала алады. Ақпаратты визуализациялау, интерактивті тапсырмаларды пайдалану және жедел кері байланыс алу мүмкіндігі материалды тереңірек игеруге ықпал етеді [2].

Алайда цифрландырудың кемшіліктері де жоқ емес. Біріншіден, жеке қарым-қатынастың болмауы студенттердің әлеуметтік бейімделуіне теріс әсер етуі мүмкін. Екіншіден, жоғары өзін-өзі ұйымдастыру мен тәртіптің қажеттілігі көптеген оқушылар үшін кедергі болуы мүмкін. Сонымен қатар, технологияға қол жеткізудегі теңсіздік бар білім беру теңгерімсіздіктерін күшейтуі мүмкін.

Студенттердің білім беру ортасына бейімделуі олардың табысының негізгі аспектісі болып табылады. Дәстүрлі оқыту әдістері бейімделу процесін жеңілдететін тұрақты құрылымды қамтамасыз етеді, әсіресе бірінші курс студенттері үшін. Оқытушылармен жеке кездесулер және сыныпта сұрақтар қою мүмкіндігі студенттерге оқу процесін тезірек басқаруға көмектеседі.

Екінші жағынан, цифрлық оқыту әдістері студенттерден үлкен тәуелсіздік пен ұйымшылдықты талап етеді. Дегенмен, технологияға үйреніп, оны күнделікті өмірде белсенді қолданатындар бұл форматқа тезірек бейімделе алады. Форумдар мен чаттар сияқты интерактивті элементтер әлеуметтік бейімделуге ықпал ететін виртуалды қауымдастық құруға көмектеседі.

Дәстүрлі және цифрлық оқыту әдістерінің тиімділігі туралы мәселе студенттердің бейімделу процесінде де маңызды рөл атқарады. Зерттеулер көрсеткендей, цифрлық технологияны қолданатын студенттер көбінесе жоғары нәтижелерге қол жеткізеді, әсіресе даралау қажет жерлерде. Дегенмен, оқыту әдістерінің тиімділігі әр оқушының пәні мен оқу стиліне байланысты өзгеруі мүмкін екенін ескеру маңызды [3].

Дәстүрлі әдістер философия немесе тарих сияқты ұғымдарды терең түсінуді қажет ететін пәндерде тиімдірек болуы мүмкін, мұнда жеке өзара әрекеттесу мен пікірталас ерекше маңызға ие. Сонымен қатар, математика және жаратылыстану ғылымдары сияқты салаларда цифрлық әдістер материалды жақсы меңгеруге ықпал ететін әртүрлі ресурстар мен практикалық тапсырмаларды қамтамасыз ете алады.

Білім беру ресурстарының қол жетімділігі студенттердің бейімделуіне де айтарлықтай әсер етеді. Дәстүрлі әдістер әдетте кітапханада бар оқулықтар мен материалдармен шектеледі. Сандық технологиялар, керісінше, бейне дәрістерден бастап интерактивті жаттығуларға дейін көптеген ресурстарды ұсынады. Бұл студенттерге өздерін қызықтыратын тақырыптарды терең зерттеуге және қажетті дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Дегенмен, технологияға қол жеткізудегі теңсіздік қосымша кедергілер тудыруы мүмкін. Интернетке немесе заманауи құрылғыларға қол жетімділігі шектеулі аймақтардағы студенттер Цифрлық оқытуға көшу кезінде қиындықтарға тап болуы мүмкін. Бұл білім беру ресурстарына тең қол жетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған стратегияларды құру қажеттілігін көрсетеді.

Студенттерді бейімдеу контекстіндегі дәстүрлі және цифрлық оқыту әдістерін салыстырмалы талдау екі тәсілдің де күшті және әлсіз жақтары бар екенін көрсетеді. Дәстүрлі әдістер құрылымды және жеке өзара әрекеттесуді қамтамасыз етеді, бұл бейімделуге көмектеседі, әсіресе жаңадан бастаушылар

үшін. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар икемділік пен дараландыруды ұсынады, бұл оқу процесін айтарлықтай жақсарта алады [4].

Алайда, студенттердің бейімделуінің сәттілігі көбінесе олардың жеке ерекшеліктеріне және өзін-өзі ұйымдастыруға дайындығына байланысты. Тиімді және инклюзивті білім беру ортасын құру үшін дәстүрлі және цифрлық әдістер арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды. Тек осылай ғана тез өзгеретін әлем жағдайында студенттердің сәтті бейімделуін және олардың академиялық жетістіктерін қамтамасыз етуге болады.

Соңғы онжылдықтарда білім беру әдістері мен технологиялары цифрлық технологиялардың қарқынды дамуынан туындаған айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Дәрістерге, семинарларға және оқулықтарға негізделген дәстүрлі оқыту формалары онлайн курстар, интерактивті платформалар және виртуалды сабақтар сияқты цифрлық тәсілдермен толықтырылуда немесе тіпті ауыстырылуда. Бұл ауысу оқу процесін өзгертіп қана қоймайды, сонымен қатар студенттерден цифрлық орта талап ететін жағдайларға бейімделудің жаңа дәрежесін талап етеді.

Бұл зерттеудің өзектілігі студенттердің білім беру ортасына сәтті бейімделуі олардың академиялық үлгерімі мен жеке дамуына тікелей әсер ететіндігімен анықталады. Технология күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналатын жылдам өзгеретін әлемде цифрлық құралдарды тиімді пайдалану мүмкіндігі болашақ үшін негізгі дағдыға айналады. Сонымен қатар, дәстүрлі оқыту әдістері, ұзақ тарихына қарамастан, әлі де көптеген қолдаушыларға ие және көптеген студенттер үшін тиімді болып қала береді. Осылайша, оқушылардың бейімделу процесіне әсері тұрғысынан осы екі тәсілді салыстырмалы талдау қажеттілігі туындайды.

Дәстүрлі оқыту әдістері құрылым мен айқындықты қамтамасыз ететін уақытпен тексерілген формалар болып табылады. Студенттер оқытушылармен тікелей қарым-қатынас жасауға, сұрақтар қоюға және пікірталастарға қатысуға мүмкіндік алады. Бұл оқушылар пікір алмасып, қолдау ала алатын әлеуметтік ортаның қалыптасуына ықпал етеді. Алайда, дәстүрлі оқытудың тұрақты құрылымы мен шектеулі ресурстары студенттердің жеке қажеттіліктерін ескермеуі мүмкін, бұл кейде олардың бейімделуін қиындатады, әсіресе жаңадан бастаушылар үшін.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Громько, А. Н. Цифровизация образования: проблемы и перспективы. — М.: Просвещение, 2020. — 240 с.
2. Михайлов, В. И. Традиционные и цифровые методы обучения в высшей школе: сравнительный анализ. — СПб.: Питер, 2021. — 180 с.
3. Хомякова, Е. В. Адаптация студентов в условиях цифрового обучения. — Казань: Казанский университет, 2019. — 150 с.
4. Агапова, Т. А. Психология адаптации студентов к обучению в цифровой среде. — М.: Наука, 2022. — 200 с.

ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫ БАР ЖАСӨСПІРІМДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН ПСИХОЛОГ-МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ КҮЙЗЕЛІС ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Жиентаева Б.Ж. п.ғ.к., қауымдастырылған профессор
Зікрін Г. 2 курс магистранты
Туран-Астана университеті, Астана қ. Қазақстан

Резюме: Мақалада психолог-мұғалімдердің девиантты мінез-құлқы бар балалармен жұмыс жасау кезіндегі «эмоционалды күйзеліс» басқаша айтқанда «эмоционалды жанып кету» құбылысының ерекшеліктері талданады. Мамандардың кәсіби қызметі барысындағы эмоционалды күйзеліс проблемалары анықталып, эмоционалды күйзеліс синдромының нышандары, оның ішінде қиналу және шаршау сезімдері арқылы білінетін қажу; эмоционалды стрессорлармен күресуге тырысатын жеке бейжайлық; өзінің жеке тиімділігі сезімін жоғалту немесе күйзеліс аясындағы өзінің бағалаудың төмендеуі қарастырылады. Девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс жасайтын педагог-психологтардың «эмоционалды жанып кетулерінің» алдын алу бойынша ұсыныстар жасалады.

Түйін сөздер: девиантты мінез-құлқы, педагог-психолог, маман, эмоционалды күйзеліс.

Summary: The article analyzes the features of the phenomenon of «emotional stress» in other words «emotional burnout» of psychologist-teachers when working with children with deviant behavior. Problems of emotional stress during the professional activities of specialists are identified and signs of emotional stress syndrome, including fatigue, which is manifested by feelings of distress and fatigue; personal indifference in trying to deal with emotional stressors; A loss of a sense of personal efficacy or a decrease in self-esteem in the context of stress is considered. Recommendations are made on prevention of «emotional burnout» of educational psychologists working with adolescents with deviant behavior.

Keywords: deviant behavior, teacher-psychologist, specialist, emotional stress

Девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс істейтін педагог-психолог мамандығы білім беру саласындағы ең нәзік мамандықтардың бірі болып табылады.

Заманауи білім беру жүйесі жағдайында олардың кәсіби қызметі жоғары құзырлық деңгейін талап етеді. Өйткені ол болжауы мүмкін емес көптеген әр түрлі педагогикалық жағдайлармен, балалардың өмірі мен денсаулығы үшін жоғары жеке жауапкершілікпен, өз жұмысының жылдам оң динамикасын байқауға мүмкіндіктің жоқтығымен байланысты [1].

Сонымен қатар, жоғары әлеуметтік талаптар және маманның ішкі ресурстарының белсенділігі аталған мамандықтағы жүйке күйзелісін туындатуы мүмкін. Бұл маманның кәсіби қызметінің тиімділігі мен өнімділігінің төмендетеді, күшті эмоционалды ауырталық эмоционалды шаршауға және эмоционалды күйзеліске әкеліп соғады. Девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс істейтін қазіргі заманғы педагог-психологтардың кәсіби қызметі жиі жиі болып тұратын өзгерістер мен әлеуметтік қиыншылықтар жағдайында жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытта тұрақты түрде жаңа білім беру мен кәсіби стандарттар қолданысқа енгізіліп отырады, мамандар құзырлығы мен білім беру қызметіне деген қоғамның талаптары барған сайын күшейіп келеді. Бұның бәрі девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс жасайтын педагог-психолог мамандардың онсызда қиындыққа толы жұмысын күрделендіре түседі.

Бүгінгі таңда педагог-психологтардың эмоционалды күйзеліс проблемасы отандық және шетелдік психология салаларында ауқымды орын алады. Ғалымдар олардың алдын алу мен күресудің тиімді жолдарын табуға тырысуда. Сонымен қатар, девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс жасайтын педагог-психологтардың эмоционалды күйзелісінің алдын алу мәселелері жеткілікті түрде зерттелінбеген және тиімді психологиялық іс-шараларды әзірлеу мен ұсынымдарды қажет етеді.

Отандық және шетелдік (әлемдік) ғалымдардың көпшілігі эмоционалды күйзеліс синдромын сана-сезімдік және эмоционалды шаршау, мотивация мен жауапкершілікті жоғалту, сол сияқты маманның қызмет талаптарына сәйкессіздігі ретінде қарастырады. Психология саласына «эмоционалды жанып кету синдромы» ұғымын енгізген Герберт Фрейденберг күйзеліске себеп болатын факторлардың ішінде эмпатия, адамгершілік, мінездің жұмсақтығы, идеализацияны бөліп қарастырады [2].

А. Пайнс пен Е. Аронсон жұмыс орнындағы өзінің маңыздылығын сезінудің, кәсіби өсудің, дербестіктің, басшылық тарапынан бақылаумен күйзеліс арасындағы байланысты топшылады [3]. Жұмыстың маңыздылығы күйзелістің дамуына тосқауыл болып табылады. Сонымен қатар, кәсіби өсуге қанағаттанбау, қолдауға деген мұқтаждық, дербестіктің жоқтығы күйзеліске себеп болуы мүмкін.

Б. Перлман мен Е. Хартман сияқты зерттеушілер күйзелістің көптеген анықтамаларын жинақтай келіп эмоционалды немесе физикалық шаршау, тұлғасыздану (деперсонализация), еңбек өнімділігінің төмендеуі сияқты үш негізгі компонентті бөліп көрсетті. Эмоционалды жану – тұлғаның кәсіби қызметіндегі ұзақ мерзімді стресс әсерінен өмірлік күшін жоғалтуымен сипатталатын жағдай. Ол созылмалы шаршау симптомы, жалпы қажу, кәсіби жетістіктердің төмендеуі түрінде білінуі де мүмкін [4].

Эмоционалды жанып кету синдромы өзінің қызметтік міндеттеріне деген салғырттықтың артуы, өзінің кәсіби дәрменсіздігі, жұмысқа қанағаттану сезімінің жоқтығы, өмір сүру сапасының нашарлауы түрінде де көрініс табады. Сол сияқты күйзеліске тұлғаның мінез-құлқы мен физикалық жағдайы, когнитивтік және мотивациялық салаларындағы көрініс табатын бірқатар симптомдарды жатқызуға болады.

Қазіргі уақытта эмоционалды жану синдромын көптеген зерттеушілер орта қарқындағы созылмалы кәсіби стресстің нәтижесінде пайда болатын ұзақ мерзімді стресстік реакция, уақыт өте келе дамитын процесс ретінде қарастырады.

Девиантты мінез-құлық адамның іс-қимылдары мен мінез-құлықтарының қоғамда немесе белгілі бір топтарда кең таралған нормалар, стереотиптер, құндылықтар мен күтілімдерге сәйкессіздікпен байланысты.

Девиантты мінез-құлық бар жасөспірімдермен жұмыс қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды орын алады. Бұндай жасөспірімдермен жұмыс кезінде ерекше мұқият болған абзал, өйткені олар мәселелерді шешуге деген дербес және стандарттан тыс көзқарасты талап етеді.

Девиантты мінез-құлық бар жасөспірімдердің іс-қимылдарын болжау мүмкіндігінің жоқтығына, дәстүрлі психологиялық ықпал ету тәсілдерінің әр уақытта тиімді бола бермейтіндігіне, олармен жұмыс жасаудың жаңа балама әдістерін іздестіру қажеттілігіне байланысты педагог-психолог үнемі психологиялық ауыртпалықты бастан кешіру жағдайында жұмыс атқарады.

Бұл өз кезегінде эмоционалды күйзеліс синдромы болып табылатын маманның психоэмоционалды қажуын туындатады. Педагог-психолог маманның жеке ресурстары жұмылдыруы мен қолдауына зәру девиантты мінез-құлық бар жасөспірімдермен жұмыс кезінде үнемі жеке және кәсіби ресурстарды іске қосудың маңызы ерекше. Эмоционалды жану синдромы негізгі факторы эмоционалды қажу болатын физикалық, эмоционалдық және когнитивтік әлсіреу мен шаршаудың жиынтығы болып табылады.

Эмоционалды жану синдромының негізгі үш нышаны бар. Эмоционалдық күйзелісінің дамуы алдында жоғары белсенділік кезеңі орын алады. Бұл кезеңде адам жұмысқа толық беріліп кетеді және өзінің жұмыстан тыс қажеттіліктерін ұмытады, сол кезде бірінші нышаны әлсіреу басталады. Ол шамадан тыс ауыртпалықты сезіну мен эмоционалдық және физикалық ресурстардың азаюы, түнгі ұйқыдан кейін де басылмайтын шаршау сезімі ретінде анықталады. Демалыстан кейін бұл құбылыстар азаяды, бірақ бұрынғы жұмыс жағдайына қайта оралғаннан кейін қалпына келе бастайды. Эмоционалдық жану синдромының екінші белгісі – бейжайлық. Кәсіби мамандар эмоционалдық бейжайлықтың дамуын жұмыстағы эмоционалдық стрессорлармен күресудің әрекеті ретінде түсіндіреді. Мұндай нышандардың жоғары дамуы кезінде маман өзінің кәсіби жұмысында ешқандай да уайымға, эмоцияға берілмейді, оған ештеңе де оң немесе теріс эмоциялық әсер бермейді. Үшінші нышан – ол өзінің жеке тиімділігін жоғалту сезімі, немесе эмоционалдық жану аясындағы өзін бағалай білу сезімінің төмендеуі. Бұл жағдайда маман өзінің кәсіби қызметінде ешқандай перспективаны көрмейді, жұмысқа деген қанағаттану сезімі төмендейді, өзінің кәсіби мүмкіндіктеріне деген сенімі жоғалады [5].

Эмоционалды күйзелістің қалыптасуында резистенттілік маңызды рөл атқарады, ол девиантты мінез-құлық бар жасөспірімдермен жұмыс істейтін педагог-психологтың қызметтік міндеттерін орындауға мүмкіндік береті, жұмыс жағдайы мен ерекшеліктеріне «психологиялық қарсыласу» қызметін орындауы мүмкін. Яғни мамандардың эмоционалдық күйзеліс құрылымында нақ осы қарсыласу шешуші рөл атқарады және ол мамандықтан бас тартпай, девиантты мінез-құлық бар жасөспірімдерді кешенді психология-педагогикалық сүйемелдеу процедурасын жүргізуге мүмкіндік береді.

Мұғалімнің жеке ресурстарын жұмылдыру мен тұрақты түрде психологиялық-педагогикалық қолдауға мұқтаж жасөспірімдермен жұмыс істейтін педагог-психолог маманның үнемі жеке және кәсіби ресурстарын белсендірудің маңызы ерекше. Мұғалімнің өмірлік тәжірибесі, жеке көрегенділігі педагогтың қарқынды психоэмоционалдық қызметінің теріс факторларына төзімдігіне ықпал етеді, эмоционалдық жанудың көптеген факторларын оқшаулауға мүмкіндік береді. Бұл ретте, қазіргі жағдайда кәсіби қиналу мен күйзелісті толық жоюдың мүмкін еместігін айта кеткен жөн.

Бірақ, олардың маманның денсаулығы мен жүйкесіне теріс әсерін едәуір төмендетуге болады. Алдан алу, емдік және реабилитациялық іс-шаралар стресс әсерін жою, өндірістік жүктемені азайту, кәсіби мотивацияны арттыру, жұмсалған күш жігер мен алынған нәтиженің арасындағы тепе теңдікті қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Бұдан басқа, эмоционалдық күйзеліске жол бермеу үшін маман өзінің жұмыс жүктемесін есептей білуі, қызметтің бір түрінен екінші түріне зейінін аудара білуді үйренуі қажет.

Эмоционалдық жанудың алдын алу іс-шараларының ішінде клесілерді қарастырады: ұзақ және қысқа мерзімді мақсаттарды айқындай білу; «тайм ауттарды» қолдану; өзін өзі реттеу дағдыларын үйрену; кәсіби даму мен өзін өзі жетілдіру; эмоционалдық қарым-қатынас; жақсы физикалық форма мен салауатты өмір салтын ұстану.

Девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс істейтін педагог-психологтың эмоционалдық жануы – ұзақ мерзімді стресстің әсерінен біртіндеп өмірлік қуатын жоғалтумен сипатталатын жағдай, ол девиантты балалармен тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастыру мен жүзеге асыру ерекшеліктерімен байланысты. Девиантты мінез-құлқы бар балалармен жұмыс істейтін педагог-психологтың мамандығы эмоционалдық күйзеліске бейімділігі жоғары кәсіби топқа жатады. Эмоционалдық күйзелістің негізгі нышандары созылмалы қажу, жалпы әлсіреу, кәсіби жетістіктердің төмендеуі болып табылады.

Девиантты мінез-құлқы бар балалармен жұмыс істейтін педагог-психологтың эмоционалдық жану синдромы белгі бере бастаса оның еңбек жағдайын жасқартуға, ұжымдағы қарым-қатынастың сипатына, жеке тұлғалық реакцияларына және денсаулығына назар аударған дұрыс. Сол сияқты, девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс жасайтын педагог-мамандарға егер олар күйзелістің алғашқы нышандарын сезіне бастаса өз сезімдерін жасырмауға, егер тыңдайтын және көмекке қол созуға дайын адам болған жағдайда эмоцияларын көрсетуге кеңес беруге болады. Эмоционалдық күйзеліске тән ауыр жағдайлардың өзі басылғанын күтудің қажеті жоқ. Демалыс, ұйқы және оң эмоцияларға жеткілікті уақыт бөлген дұрыс.

Эмоционалдық күйзеліс синдромын төмендету девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдермен жұмыс істейтін педагог-психолог мамандарға ерекше зейінді қажет ететін балаларға тиімді кәсіби психологиялық-педагогикалық көмек беруді жалғастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Акажанова А.Т., Курбаналиева М.К. Кәмететке толмағандарды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бойынша теориялық зерттеу//«Қазақстанның ғылым мен өмірі» Халықаралық ғылыми-көпшілік журналы. - Алматы, 2016. - №4 (39). - б.140-142.
2. Freudenberger H. Staff burnout [Электронный ресурс]. URL: <https://files.eric.ed>. (дата обращения: 15.10.2024).
3. Pines A., Aronson E. Career burnout. [Электронный ресурс]. URL: <https://files.eric.ed>. (дата обращения: 15.10.2024).
4. Perlman B., Hartman E. Burnout: Summary and Future Research. [Электронный ресурс]. URL: <https://files.eric.ed/> (дата обращения: 15.10.2024).
5. Толегенова А.А., Наурзалина Д.Г., Аманкелды С.Г. Эмоционалдық күйзеліс экстремалды жағдайларда тұлғаның құндылық-мағыналық саласының деформация факторы. – Алматы: КазМУУ, 2014. – б. 213

УДК 316.4

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ ДЛЯ МОНИТОРИНГА И ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ БУЛЛИНГА В ШКОЛЕ

Жолай Е.П., Қамбарбек А.Ғ., Минязова Д.И.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада қорқыту тек жеке оқушылардың проблемасы ғана емес, сонымен қатар мектеп, отбасы және қоғам деңгейінде кешенді шешімдерді қажет ететін жүйелік мәселе екендігі баса айтылған. Мектеп көбінесе агрессияның сахнасына айналады, ал зорлық-зомбылықтың алдын-алудың тиісті тетіктерінің болмауы қорқытудың таралуына ықпал етеді. Автор қолданыстағы алдын алу және психологиялық көмек бағдарламаларын қарастырады, олардың тиімділігі мен білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде енгізу қажеттілігін атап өтеді.

Summary: The article emphasizes that bullying is not only a problem of individual students, but also a systemic problem that requires comprehensive solutions at the school, family and community levels. Schools often become an arena for aggression, and the lack of adequate mechanisms to prevent violence contributes to the spread of bullying. The author examines the existing prevention and psychological assistance programs, noting their effectiveness and the need for implementation at all levels of the educational system.

Буллинг в школах остается одной из самых острых социальных проблем, влияющих на эмоциональное состояние, успеваемость и развитие детей. С развитием цифровых технологий и увеличением использования интернета, проблема буллинга приобрела новые формы, включая кибербуллинг, что усложнило ее обнаружение и предотвращение. Однако современные технологические решения могут сыграть ключевую роль в мониторинге и предотвращении буллинга. В данной статье рассматриваются различные технологические инструменты, которые помогают выявлять случаи буллинга, предотвращать его и оказывать поддержку пострадавшим [1].

Прежде чем рассматривать методы профилактики, важно понимать характер и масштаб проблемы. Буллинг может проявляться в различных

формах: вербальном насилии, физических нападениях, изоляции, моббинге и кибербуллинге. Этот негативный опыт не только мешает академическому прогрессу, но и оказывает долгосрочные последствия для психического здоровья учащихся [2].

Одним из ключевых шагов в профилактике буллинга является обучение учащихся, персонала и родителей об этой проблеме. Ученики должны быть осведомлены о формах буллинга, его последствиях и способах предотвращения. Обучение персонала помогает им распознавать признаки буллинга, а также эффективно реагировать на случаи нарушений. Родители также играют важную роль в обучении детей уважению к другим и в освещении вопроса буллинга в домашней среде [3].

Последствия буллинга. Буллинг оказывает серьезные последствия на все стороны, вовлеченные в этот процесс: жертв, агрессоров и свидетелей.

Для жертв: постоянное давление и унижения могут приводить к эмоциональным и психологическим проблемам, таким как тревожность, депрессия, панические атаки и низкая самооценка. В крайних случаях буллинг может привести к суицидальным мыслям или поступкам.

Для агрессоров: участие в буллинге часто закрепляет антисоциальное поведение и может привести к правонарушениям и криминальному поведению в будущем.

Для свидетелей: наблюдение за буллингом может вызвать чувство страха, беспомощности и вины. Это может привести к снижению доверия к школьной системе и общему ухудшению школьного климата [4].

Профилактика буллинга в образовательной среде представляет собой неотъемлемую часть обеспечения безопасности и благополучия всех учащихся. В ходе этой статьи мы рассмотрели различные методы и стратегии, направленные на предотвращение буллинга и создание поддерживающей среды, где каждый ученик чувствует себя принятым и защищенным.

Важно понимать, что профилактика буллинга – это процесс, требующий постоянного внимания и усилий со стороны образовательных учреждений, родителей, общественных организаций и общества в целом. Работа по предотвращению буллинга должна быть приоритетной задачей для всех участников образовательного процесса [5].

Буллинг в школе представляет собой серьезную социальную проблему, требующую комплексного и системного подхода к её решению. Эффективная борьба с буллингом требует участия всех сторон: учащихся, родителей, педагогов и администрации школы. Внедрение технологий, создание безопасной среды и разработка эффективных профилактических программ могут существенно снизить уровень буллинга и его последствия, обеспечив школьникам безопасное и благоприятное пространство для обучения и личностного роста. Одними из ключевых факторов, формирующих эмоциональный фон младших школьников, являются родители и учителя. Именно они создают условия, в которых ребенок либо испытывает положительные эмоции, мотивирующие его на учебу, либо сталкивается с

эмоциональными трудностями, препятствующими успешному усвоению знаний. Рассмотрим подробнее, каким образом родители и учителя влияют на эмоциональный фон младших школьников в образовательном процессе [6].

Педагоги и администрация школы играют ключевую роль в создании безопасной и поддерживающей школьной среды. Для предотвращения буллинга и борьбы с ним школа должна:

- Разрабатывать четкие антибуллинговые политики. Важно внедрять строгие правила, касающиеся буллинга, которые будут четко описывать, что такое буллинг, и какие санкции применяются к тем, кто его практикует.

- Создавать открытый диалог. Учителя, психологи и администрация должны поддерживать открытую коммуникацию с учащимися и их родителями, чтобы обсуждать вопросы буллинга и поощрять своевременное выявление случаев агрессии.

- Вовлекать учащихся в обучение ненасильственным методам разрешения конфликтов. Программы по развитию эмоционального интеллекта, навыков сотрудничества и взаимного уважения могут помочь снизить уровень травли в школе.

- Предлагать психологическую помощь. Профессиональные психологи и консультанты должны быть доступны для поддержки жертв буллинга, агрессоров и свидетелей, помогая им справляться с эмоциональными и психологическими последствиями.

Технологические решения предоставляют широкие возможности для мониторинга и предотвращения травли как в школах, так и в интернете. Современные инструменты позволяют не только выявлять случаи травли и реагировать на них, но и прогнозировать риски её возникновения, обучать участников образовательного процесса и оказывать поддержку жертвам. Однако успех этих решений зависит от того, насколько эффективно они будут интегрированы в школьную систему, а также от готовности общества использовать эти технологии для создания безопасной образовательной среды [7].

Буллинг в школе — это многогранная проблема, которая требует серьёзного внимания и комплексного подхода. Его последствия могут быть разрушительными как для жертв, так и для агрессоров, негативно сказываясь на психологическом и эмоциональном состоянии детей и подростков. Профилактика буллинга должна стать приоритетом для образовательных учреждений. Важно создавать инклюзивную и поддерживающую школьную среду, в которой учащиеся будут чувствовать себя в безопасности.

Ключевые меры включают разработку четких антибуллинговых программ, активное вовлечение педагогов, родителей и самих учеников в процесс борьбы с буллингом, а также использование современных технологий для мониторинга и предотвращения агрессии. Только через совместные усилия можно снизить уровень буллинга и создать атмосферу уважения, взаимопомощи и безопасности в школах, что станет важным шагом на пути к гармоничному развитию учащихся и благополучию общества в целом.

Список использованной литературы:

1. Бабаева, Ю. Д. Буллинг в школьной среде: причины, последствия и профилактика. — М.: Изд-во «Педагогика», 2019.
2. Данилова, И. И. Профилактика буллинга в образовательных учреждениях. — М.: Высшая школа, 2018.
3. Климов, Е. А. Социальные и психологические аспекты буллинга среди подростков // Психологические исследования, 2017, № 4, с. 34-41.
4. Орлова, Е. Г. Кибербуллинг как новая форма школьной травли: современные подходы к решению проблемы // Вестник педагогической психологии, 2020, № 2, с. 45-54.
5. Солдатова, Г. У. Кибербуллинг среди школьников: методы мониторинга и профилактики. — М.: Логос, 2021.
6. Тимофеева, О. В. Эффективные стратегии борьбы с буллингом в образовательных учреждениях // Журнал социальной педагогики, 2019, № 3, с. 21-29.
7. Ковальски, Р. М., Лимбер, С. П., и Агатстон, П. У. Кибербуллинг: травля в эпоху цифровых технологий. — Нью-Йорк: Wiley-Blackwell, 2012.

ОӘЖ 377.8

ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жубайова А.М., Аппаз Н.Қ., Алишер Р.Ж.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассмотрены пути формирования нравственных ценностей у младших школьников на уроках литературного чтения. Содержание литературных произведений способствует формированию у младших школьников ценностных взглядов на такие нормы, как добро и зло, честность и ложь, а также на высшие духовные идеалы человеческой личности.

Summary: The article examines the ways of forming moral values among younger schoolchildren in literary reading lessons. The content of literary works contributes to the formation of value-based views among younger schoolchildren on such norms as good and evil, honesty and lies, as well as on the highest spiritual ideals of the human personality.

Қазіргі жағдайда өскелең ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеу қажеттілігі экономикалық тұрақсыздықтан, рухани-мәдени құндылықтардың дағдарысынан туындаған қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы проблемалардан туындап отыр. Еліміз отансүйгіштіктің жаңғыруымен, ұлттық идея мен өнегелі бағдарларды іздеумен байланысты тарихи кезеңді бастан өткеруде. Осыған байланысты адамгершілік құндылықтар туралы білімдерді, оның ішінде бастауыш мектеп жасындағы балаларда қалыптастыру үшін жағдай жасау қажет.

Абай Құнанбаев, Ы. Алтынсарин, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, С.Торайғыров, Ж. Аймауытов Қ.Баянбай, Ә.Тәжібаев, О.Бөкей еңбектерінде бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік құндылықтары туралы білімдерін қалыптастырудың, адамгершілікке тәрбиелеудің әртүрлі тәсілдері

қарастырылған. Педагогиканың бүкіл тарихында адамгершілік тәрбиесінің мазмұны мен әдістеріне деген көзқарас өзгергені атап өтіледі.

Отандық педагогтардың тәрбие мәселелері бойынша терең және егжей-тегжейлі еңбектерінің көп болуына қарамастан, бастауыш мектеп оқушыларының адамгершілік құндылықтары туралы білімдерін қалыптастырудағы әдебиеттік оқу сабақтарының рөлін түсінуге заманауи тәсілдер жеткілікті түрде ашылмаған. Әдебиеттік оқу сабақтарында кіші жастағы оқушыларда адамгершілік құндылықтар туралы білімді қалыптастыру үшін тәрбиенің мақсаттары, тұлғаға тәрбиелік ықпал етудің міндеттері мен әдістері туралы сұрақтар әлі де пікірталас тудыруда [1].

Әдебиеттік оқу сабақтары барысында бастауыш сынып оқушыларында адамгершілік құндылықтар туралы білімдерді қалыптастыру мәселесін шешуде психологиялық-педагогикалық зерттеулер мен мектептегі тәрбиенің бұқаралық тәжірибесінің объективті жағдайларын талдау тиімді әдістерді іздестіру және енгізу қажеттілігі арасындағы қайшылықты көрсетуге мүмкіндік берді. Әдебиеттік оқу сабақтарында бастауыш сынып оқушыларының бойында адамгершілік құндылықтар туралы білімдерін қалыптастыру үшін, бір жағынан, мұғалім жұмысының басты назары шығармаларды әдеби талдауға бағыттау.

Адамгершілік тәрбиесі – бұл тек адамгершілік идеялары ғана емес, сонымен бірге ол басқа адамдарға, қоғамға, өз Отанына қатысты көрсететін адамгершілік қасиеттерге ие адамгершілік тұлғаны қалыптастыруға бағытталған процесс. Адамгершілік тәрбиесінің негізі – танымдық, эмоционалдық және мінез-құлық компоненттерінің бірлігін білдіретін жеке тұлғаның мағыналық формациялары – адамгершілік идеялар. Моральдық қасиеттер басқа адамдармен қарым-қатынас процесінде көрінеді.

Адамгершілік тәрбиесі тек адамгершілік идеялар мен адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға ғана емес, жас ұрпақты адамгершілік құндылықтарға баулуға бағытталған деп есептейді. Адамгершілікке тәрбиелеу процесінде оқушылар әртүрлі құндылықтармен танысады - жалпыадамзаттық, гуманистік, діни және басқалар, сонымен қатар олардың негізінде әрекет етуге деген көзқарас қалыптасады. Ол үшін мұғалім осы құндылықтар туралы түсініктерін қалыптастырып, олардың маңыздылығын көрсетіп, адамгершілік мінез-құлыққа мысалдар келтіруі керек. Осының бәрі бірге – адамгершілік идеялар, адамгершілік құндылықтар, адамгершілік мінез-құлық – адамгершілік тұлғаның негізін құрайды [2].

Адамгершілік тәрбиесі, ең алдымен, балаларды адамгершілік құндылықтармен таныстыруға бағытталуы керек. Балаларды адамгершілікке тәрбиелеуде балаларды отбасымен және махаббат, сенім, мейірімділік, өзара түсіністік құндылықтарымен, отбасының салт-дәстүрлерімен және әдет-ғұрыптарымен, тұқыммен, өзінің шағын Отанының тарихымен және бүгінгімен таныстыру, оқушы тұратын қаланың атақты адамдарымен және олардың жетістіктерімен, сондай-ақ мәдени мұрасымен таныстыру. Адамгершілік тәрбиесі патриоттық тәрбиемен тығыз байланысты, сондықтан көптеген

адамгершілік құндылықтарға патриоттық сезімдер мен тұлғалық қасиеттер жатады [3].

Адамгершілік тәрбиесін педагогикалық процесс ретінде қарастыруға болады, ол өзара байланысты құрамдастардың қатарын қамтитын жүйе. Осы құрамдас бөліктердің ішінде адамгершілік тәрбиесінің мақсаттары мен міндеттерін, формалары мен әдістерін бөліп көрсету керек.

Бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік құндылықтары туралы білімдерін қалыптастыру өте күрделі процесс. Оның табыстылығы мен тиімділігі мұғалімдердің қолданатын құралдарымен анықталады. Бастауыш сынып оқушыларының бойында адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруда әдебиеттік оқу сабақтарының маңызы ерекше. Себебі, оқушылардың әдеби шығармалармен танысуы, мазмұны эстетиканың, этиканың, адамның рухани дүниесінің, адамгершілік таңдаудың көптеген мәселелерін ашады, бұл адамгершілік құндылықтар туралы білімнің қалыптасуына жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптарға арналған әдебиеттік оқу бағдарламасының үлгісінде мектеп оқушыларының адамгершілік құндылықтары туралы түсініктерін қалыптастыратын көркем шығармаларды іріктеу принципіне мән беріледі. Бағдарламада шығармалар кіші мектеп оқушыларының жас ерекшеліктеріне және олардың мүмкіндіктеріне, мәтіндерді қабылдау ерекшеліктеріне, сондай-ақ олардағы моральдық категорияларға сәйкес болуы керек деп атап көрсетілген. Көркем әдебиет туындылары қазақ және әлем халықтарының мәдени дәстүрлерін, ізгілік, әділдік, адалдық, қаһармандық және басқа да құндылықтардың адамгершілік құндылықтарын енгізуі керек [4].

«Әдебиеттік оқу» пәні бойынша үлгілік бағдарламаның адамгершілік құндылықтар туралы білімдерін қалыптастыруға бағытталғанын жеке нәтижелерден көруге болады. Олардың ішінде: әлеуметтік маңызы бар нормалар мен қарым-қатынастарды меңгеру, кіші мектеп оқушыларының бойында адамгершілік құндылықтарға оң көзқарасты қалыптастыру, адамгершілік құндылықтар мен адамгершілік қатынастар туралы қалыптасқан идеяларды қарым-қатынас және өзара әрекеттесу процесінде практикада қолдану тәжірибесін алу. Кіші мектеп оқушылары көркем шығармадан адамгершілік ұғымдар мен категорияларды табуға, оларды зерттеген шығармаларының контекстінде бағдарлауға, мысалдар келтіруге, белгілі бір құндылықтардың, нормалардың, дәстүрлердің маңызы туралы сұрақтарға жауап беруге үйренуі керек.

Бастауыш сыныпта әдебиетті оқу тек мәтіндерді оқу және жеке мәселелерді талдау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың адамгершілік аясын дамыту, адамгершілік құндылықтар туралы білімдерін қалыптастыру болып табылады. Әдебиет – адамдар өмірі мен тағдырының, адами қарым-қатынастың бүкіл күрделілігінің, тұлғаның ішкі және сыртқы қайшылықтарының, адам жанының тереңдігінің көрінісі.

Әдеби шығармалардың адамгершілік құндылықтар туралы білімдерін қалыптастырудағы маңыздылығы олардың жас мектеп оқушыларының

эмоционалдык және сенсорлық саласына ерекше әсер етіп, көп жылдар бойы есте қалатын жан дүниесінде өшпес із қалдыруында. Сондықтан да көркем әдебиет шығармаларын оқу адамгершілік тұлғаны қалыптастыруда оқу міндеттерін ғана емес, тәрбиелік міндеттерді де орындайды [5].

Әдеби шығармалардың мазмұны этика, эстетика, адамгершілік мәселелерін ашып, жеке адам мен халықтың жан-дүниесі мен рухының, әлеуметтік мұраттың мәселелерін көтереді. Соның нәтижесінде оқушылардың қабылдауы мен түсінуіне қолжетімді, мазмұны моральдық нұсқаулар мен мұраттарды ашатын, құрылымы жеткілікті анық, қисынды түрде құрастырылған шығармаларды іріктеп алу қажет.

Дидактикалық тұрғыдан дұрыс таңдалған әдеби шығармалар кіші жастағы оқушыларға ерекше әсер етіп, баланың жеке басының шығармашылық және адамгершілік мүмкіндіктерін белсендіреді. Оқушылардың адамгершілік құндылықтар туралы түсініктері жазушы немесе ақын шығармашылығының призмасы арқылы қалыптасады. Оқырман шығармада берілген кейіпкерлерге сай баға беріп, ойланып, әрекет етуге үйренеді. Сондықтан кіші мектеп оқушыларын балалардың адамгершілік дамуына жағдай жасайтын шығармалармен таныстыру маңызды.

Шығармалардың мазмұны әрбір оқушы үшін оқу мен талдаудың жеке мәні болған кезде ғана адамгершілік құндылықтар туралы білімнің қалыптасуына айтарлықтай әсер етеді.

Кез келген әдеби шығарма көркем ойдың мағыналық тұрғыдан бейнелер жүйесі арқылы шындықты меңгеру тәсілі болып табылатын көркемдік өлшемге құрылған. Сондықтан әдеби шығармалар әдістемелік әдебиетте оқушылардың қоршаған шындықты тануының бір түрі ретінде қарастырылады, тәжірибені кеңейтуге, эмоционалдылықты дамытуға ықпал етеді, онда этикалық және моральдық тәжірибелердің өзара байланысы балалардың жеке аясын байытады.

Әдеби шығармалармен жұмыс жасауда мұғалімнің басты мақсаты – кіші мектеп оқушыларының бойында ойлау, талдау, адамгершілік құндылықтарды анықтау, соған сәйкес әрекет ету қабілеттерін дамыту. Шығарманы оқу барысында оқушыларда келешекте адамгершілік мінез-құлыққа негіз болатын адамгершілік құндылықтар туралы түсініктер жүйесі қалыптасуы керек.

Бастауыш сынып оқушылары әдеби шығармалардың мазмұнында көрініс табатын әртүрлі адамгершілік құндылықтармен танысқан кезде кейіпкерлер мен олардың іс-әрекеттерін бағалай білуге үйренеді. Ең тиімді бағалау үшін мұғалім кітаптың эстетикалық, ақпараттық, коммуникативті және қолданбалы мүмкіндіктерін ашу арқылы танымдық процестер мен талдау қабілеттерін қатар дамыта отырып, жазушы мен оқушы оқырман арасында «делдалға» айналуы керек.

Адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру - бұл тұлға дамуының әртүрлі кезеңдерінде, соның ішінде мектептегі оқу кезеңінде болатын процесс. Әдебиеттік оқу сабақтарының бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік құндылықтары туралы білімдерін дамытудың әлеуеті зор. Әдеби шығармалар

бастауыш сынып оқушысының бойында адамгершілік құндылықтарды дамытудың тиімді құралдарының бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Иманбаева С.Т., Майғаранова Ш.М., Джанзакова Ш.И. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. - Алматы., Дарын-2022
2. Отан отбасынан басталады [Мәтін]// Egemen Qazaqstan (Егемен Қазақстан). – 2022. - 17 қараша (№ 220). - 5 б.
3. Әдебиеттік оқу. Жалпы білім беретін мектептің 3-сыныбына арналған оқулық: Жалпы білім беретін мектептің 3-сыныбына арналған оқулық – Алматы : Алматы Кітап, 2019.
4. Әдептілік тәрбиесі [Мәтін] // Педагогика және өнер = Педагогика и искусство. – 2017. - № 1. - 39-44 б.
5. Әдептілік - асыл қасиет [Мәтін] / Г. Амангелдіқызы // Ұлағат. – 2014.- № 4.- 47-57 б.

ОӘЖ 37.02

МЕКТЕП ОҚУШЫЛЫРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Магистрант: Алтынова А.К.
Ғылыми жетекші: Жумабекова Г.А.
Туран Астана университеті

Мектеп оқушыларының сабаққа деген қызығушылығын, ынтасын оятып, танымдық белсенділіктерін арттыра отырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау үшін қоғамда үлкен үрдіске айналған білім берудің жаңа жолы деп те айтуға болады.

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне - өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш саты – білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Біздің міндетіміз – жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру.

Қазіргі заманғы ғылыми - техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан - жақты жетілген, ақыл - парасатты, ой - өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу – қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

LearningApps бағдарламасы арқылы тапсырмалардың терең әрі мазмұнды, есте сақтау қабілеттерін арта түсіреді. Бұл жұмыс жағдайында мұғалім мен оқушының арасындағы ізденіс пен құлшынысқа әкеледі.

Bilimbook- қоғамдағы әдебиетке деген қызығушылықтарының алғашқы жолы және жаңа заман талабының, жастарға қол жетімді платформа болып табылады. айтылады.

«Қошқармүйіз» ою арқылы ұлттық құндылықтарды дәріптей отырып, оқушылардың мәтін арқылы оқу сауаттылықтарын арттыру жұмыстарын ынталандыру. Тапсырмада оқушылар оюды құрайды, жинайды, мәтінмен

танымды. Танымдық белсенділіктерін дамыту мақсатында құрылған мәтін бойынша тапсырмаларды орындайды. Сонда оқушы төрт дағдыны қалыптастырады.

«Алты қадамы» тәсілі. Бірінші тапсырманы анықтайды: көптеген көкейде сұрақтарды анықтау және тоқталу. Екінші орналасқан жерді анықтайды: мақсат қояды. Үшінші қажетті ресурстарды таңдау: Мақсатты орындаудың жолдарын нақтылайды және жоспар құрады. Төртінші ұйымдастыру кезеңі: іс әрекетке кірісу. Бесінші ұсыныс айтылады: Кеткен қателіктер мен кедергілер бойынша ортаға ой салады. Алтыншы қорытынды: өз білімін бағалау

Мен қолданып жүрген әдіс тәсілдер осы болып табылады. Оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыруда өз үлесін қосады деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Қоянбаев Ж.Б. Қоянбаев Р.М. Педагогика – Алматы, 2004.
2. Мирсеитова С, Іргебаева Ә. Әрекеттегі СТО философиясы мен әдістері. – Алматы: Издат. Маркет, 2004.
3. Хмель Н.Д. Біртұтас педагогикалық процесті жүзеге асырудың теориясы мен технологиясы. – Алматы: Ғылым, 2003.
4. Қойшыбаева А. Оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін қалыптастыру. /Қазақ тілі мен әдебиеті, №7. Б. 59-61.
5. Рамазанқызы Ә. Оқушылардың белсенділігін арттырудың тиімді жолдары/ Қазақ тілі мен әдебиеті, № 3, 49-52 б.
6. Сабыров Т. Оқушының оқу белсенділігін арттыру жолдары. Алматы.: Мектеп, 1978.

ОӘЖ 159.9

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ
ПРОЦЕССТЕРІНІҢ СИПАТЫ**

Журабоева Л.А., Мамраймова А.Б., Шаукатова С.Ш.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается характер познавательных процессов младших школьников, акцентируя внимание на особенностях восприятия, памяти, мышления и внимания в этом возрастном периоде. Обсуждаются основные факторы, влияющие на развитие познавательных процессов, такие как возрастные психологические характеристики, социальная среда и образовательные методы. Анализируется, как игры и активные методы обучения способствуют улучшению когнитивных навыков и формированию интереса к учебе.

Summary: The article examines the nature of the cognitive processes of younger schoolchildren, focusing on the peculiarities of perception, memory, thinking and attention in this age period. The main factors influencing the development of cognitive processes, such as age-related psychological characteristics, social environment and educational methods, are discussed. It analyzes how games and active learning methods contribute to the improvement of cognitive skills and the formation of interest in learning.

Танымдық процестер (қабылдау, есте сақтау, ойлау, қиял) кез-келген

адамның іс-әрекетінің ажырамас бөлігі болып табылады және оның тиімділігін қамтамасыз етеді. Танымдық процестер адамға алдағы іс-әрекеттің мақсаттарын, жоспарлары мен мазмұнын алдын-ала анықтауға, осы іс-әрекеттің барысын, іс-әрекеттері мен мінез-құлқын жоғалтуға, іс-әрекеттерінің нәтижелерін алдын-ала білуге және орындалған кезде басқаруға мүмкіндік береді.

Адамның жалпы қабілеттері туралы айтқанда, олар сонымен бірге олардың танымдық процестерінің даму деңгейі мен сипаттамаларын да ескереді, өйткені бұл процестер адамда неғұрлым жақсы дамыған болса, соғұрлым қабілетті, соғұрлым үлкен мүмкіндіктерге ие болады. Оқудың жеңілдігі мен тиімділігі Оқушының танымдық процестерінің даму деңгейіне байланысты.

Адам танымдық іс-әрекетке жеткілікті дамыған бейімділікпен туады, бірақ жаңа туған нәресте алдымен бейсаналық, инстинктивті түрде танымдық процестерді жүзеге асырады. Ол әлі де өзінің танымдық қабілеттерін дамытып, оларды басқаруды үйренуі керек. Сондықтан адамның танымдық мүмкіндіктерінің даму деңгейі тек туылған кезде алынған бейімділіктерге ғана емес (олар танымдық процестердің дамуында маңызды рөл атқарса да), сонымен бірге баланың отбасындағы, мектептегі тәрбиесінің сипатына, оның зияткерлік қабілеттерін өзін-өзі дамыту жөніндегі іс-әрекетіне байланысты [1].

Танымдық процестер жеке танымдық іс-әрекеттер түрінде жүзеге асырылады, олардың әрқайсысы психикалық процестердің барлық түрлерінен тұратын тұтас психикалық акт болып табылады. Бірақ олардың бірі, әдетте, осы танымдық әрекеттің сипатын анықтайтын негізгі, жетекші болып табылады. Тек осы мағынада қабылдау, есте сақтау, ойлау, қиял сияқты психикалық процестерді бөлек қарастыруға болады [2].

Әр түрлі қызмет түрлерінде жүзеге асырылатын психикалық процестер сол жерде қалыптасады.

Баланың сенсорлық қабылдауын жетілдіру, біріншіден, олардың жаттығуларының нәтижесінде сенсорлық құрылғыларды жақсы пайдалану қабілетімен байланысты, екіншіден, баланың жалпы психикалық дамуымен байланысты сенсорлық деректерді саналы түрде түсіндіру қабілеті маңызды рөл атқарады.

Мектеп жасына дейінгі балада ассимиляция процесі еріксіз, ол есте сақтайды, өйткені материалдың өзі оған енеді. Түсіру-бұл мақсат емес, баланың іс-әрекетінің еріксіз өнімі: ол өзінің тартымды әрекетін қайталайды немесе оны есте сақтау үшін емес, оны қызықтырған оқиғаны қайталауды талап етеді, өйткені ол оны қызықтырады және нәтижесінде оны есіне алады. Есте сақтау негізінен қызметтің негізгі түрі ретінде ойын негізінде құрылады.

Бірінші мектеп жасын сипаттайтын есте сақтаудың функционалды дамуындағы негізгі өзгеріс-бұл есте сақтауды саналы түрде бағытталған есте сақтау процесіне айналдыру. Мектеп жасында жаттау оқыту негізінде қайта құрылады. Есте сақтау белгілі бір міндеттер мен мақсаттардан басталады, ерікті процеске айналады. Басқа, жоспарланған, оның ұйымдастырылуы болады:

материалды бөлу және оны қайталау саналы түрде қолданылады. Келесі маңызды сәт-балада дамып келе жатқан дерексіз ойлау негізінде есте сақтауды одан әрі қайта құру. Оқушыдағы жадты қайта құрудың мәні семантикалық жадтың өзін қайта құруда онша көп емес, ол жанама және логикалық сипатқа ие болады [3].

Балалардың қиялы алдымен ойын барысында көрінеді және қалыптасады, сонымен қатар модельдеу, сурет салу, ән айту және т.б. шын мәнінде қиялдағы шығармашылық және тіпті комбинаторлық сәттер бастапқыда соншалықты маңызды емес, олар баланың жалпы ақыл-ой дамуы процесінде дамиды. Қиялдың дамуындағы бірінші жол-қабылдауға қатысты еркіндіктің артуы. Екінші, одан да маңызды, кейінгі жылдары келеді. Бұл қиял қиялдың субъективті формаларынан шығармашылықтың объективті өнімдерінде бейнеленген шығармашылық қиялдың объективті формаларына ауысады.

Ойлау процестері ең алдымен бағынышты компоненттер ретінде, кез – келген «практикалық» сыртқы іс-әрекет ретінде жүзеге асырылады, содан кейін ғана ойлау ерекше, салыстырмалы түрде тәуелсіз «теориялық» қызмет ретінде ерекшеленеді.

Жүйелі оқытудың алғашқы кезеңінде білім жүйесінің алғашқы негіздерін игеріп, бала абстракция саласына енеді. Ол оған еніп, жалпылау қиындықтарын жеңеді, бір уақытта екі жағынан – жалпыдан жекеге және жекеден жалпыға ауысады. Оқу процесінде теориялық білім жүйесі, дамудың осы жоғары кезеңіндегі бала «ұғымдардың табиғатын зерттеуді» үйренеді, олардың қарым-қатынасы арқылы олардың абстрактілі қасиеттерін ашады; мазмұны жағынан эмпирикалық, ақылға қонымды, ойлау абстрактілі ұғымдарда теориялық ойлауға ауысады [4].

Кез-келген жаттығуда бастауыш мектепті бітірген балалар бірінші сыныпқа түскендерден айтарлықтай ерекшеленеді. Оқу іс-әрекетінің талаптары сөзсіз оқушыларды барлық психикалық процестердің сипаттамалары ретінде озбырлықтың қалыптасуына әкеледі. Озбырлық баланың күнделікті өзінің оқушы позициясы талап ететін нәрсені жасауының нәтижесінде қалыптасады: түсініктемелерді тыңдайды, мәселелерді шешеді және т.б. бірте-бірте ол қалаған нәрсені емес, не істеу керектігін үйренеді. Осылайша, оқушылар өздерінің мінез-құлқын басқаруды (белгілі бір дәрежеде), қиындықтарды жеңуді, мақсатқа жетуді, оған жетудің жақсы жолдарын іздеуді үйренеді.

Екінші маңызды неоплазма-рефлексия. Мұғалім баладан мәселені шешуді ғана емес, оның дұрыстығын негіздеуді де талап етеді. Бұл біртіндеп баланың не істеп жатқанын, не істегенін түсіну қабілетін қалыптастырады. Оның үстіне, ол дұрыс істегенін және неге дұрыс деп санайтынын бағалау керек. Осылайша, студент біртіндеп өзіне басқа адамның көзімен қарауға және оның қызметін бағалауға үйренеді. Адамның не істеп жатқанын түсіну және дәлелдеу, өз іс-әрекетін негіздеу қабілеті рефлексия деп аталады.

Оқудың бастапқы кезеңінде бірінші сынып оқушыларына сыртқы пәндерге, модельдерге, сөзбаларға сүйену қажет. Бірте-бірте олар заттарды сөздермен алмастыруды үйренеді (мысалы, ауызша санау), заттардың

суреттерін есте сақтауды үйренеді. Бастауыш мектепті бітіргеннен кейін оқушылар өздері үшін іс – әрекеттерді орындай алады-ақыл-ой тұрғысынан. Бұл олардың интеллектуалды дамуы жаңа сатыға көтеріліп, ішкі іс-қимыл жоспарын құрғанын білдіреді.

Сонымен, бастауыш мектепті бітірген оқушының психикалық белсенділігі үш ісікпен сипатталуы керек: озбырлық, рефлексия, ішкі іс-қимыл жоспары [5].

Баланың мектепке келген негізділері оның ойын әрекеті барысында дамыды және оған оқуды бастауға мүмкіндік берді. Оқу іс-әрекетіне қатысу, жүйелі оқыту кіші оқушының психикалық қызметінің жаңа ерекшеліктерін қалыптастырды. Бұл ісіктер өз кезегінде оқушыларды білімнің келесі сатысына, орта мектепке көшуге дайындады.

Оқушылардың психикасының осы ерекшеліктерін дамыту олардың танымдық іс-әрекеттің әртүрлі түрлерін игеруімен тығыз байланысты. Сонымен, мектепке барған кезде балалар қабылданатын объектілердің әртүрлі қасиеттерін талдай алмайды. Олар әдетте түс пен пішінді атаумен шектеледі. Оқу барысында балалар заттарды мақсатты қабылдауды үйренеді. Бастапқыда мұғалім меңзерді қолдана отырып, қабылданған объект бойынша көздің қозғалысының сыртқы үлгісін береді. Содан кейін бала мақсатына қарай сызбаны, ауызша бақылау жоспарын құруды үйренеді. Осылайша, ерікті, мақсатты бақылау қалыптасады – танымдық іс-әрекеттің маңызды түрлерінің бірі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Абдуллина, Г.Т. Бастауыш сынып оқушыларының ерекшелігі мен дамуы [Мәтін] / Г.Т. Абдуллина // Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы. Бастауыш мектеп және дене мәдениеті сериясы = Вестник КазНПУ имени Абая. Серия Начальная школа и физическая культура. – 2017.- № 1.- 101-104 б.

2. Абуова, М. Бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық әрекетінің қалыптасу ерекшелігі [Мәтін] / М. Абуова // Қазақстан жоғары мектебі = Высшая школа Казахстана. – 2012. - № 1. - 46-48 б.

3. Абуова, А. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қабілеттерін анықтау [Мәтін] / А. Абуова // Мектептегі психология = Психология в школе. – 2015. - № 5.- 48-49 б.

4. Алтынбекова, С. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қабілеттерін арттыру жолдары [Мәтін] / С. Алтынбекова // 12 жылдық білім беру = 12-летнее образование. – 2014. - № 4. - 31-33 б.

5. Аубакирова, А.С. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық үдерістерін дамыту [Мәтін] / А.С. Аубакирова // Бастауыш сынып әдістемесі. – 2015.- № 1.- 55 б.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҮЛКЕН КӨЛЕМДІ ЖҰМЫСТАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Жүзтай А.Е., Арыстан Ш.Қ., Мұхтархан А.П.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье представлена методика работы с большим объемом работ в начальной школе.

Summary: The methodology of working on large-volume works in elementary school.

Бастауыш мектепте ауқымды жұмыстармен жұмыс істеу, егер оқу процесі дұрыс ұйымдастырылса, қызықты және нәтижелі болуы мүмкін. Оқушылардың жас ерекшеліктерін, олардың зейінділігін, ынтасын және ақпаратты қабылдау деңгейін ескеру маңызды. Міне, осы процеске көмектесетін кейбір әдістер мен стратегиялар:

Балаларға қызықты және түсінікті болатын абзацты таңдаудан бастаңыз. Бұл классикалық балалар әдебиеті, заманауи проза немесе тіпті фольклор болуы мүмкін. Мәтіннің тым күрделі емес екеніне, балалардың назарын аударуға көмектесетін эмоционалды және қызықты сәттерді қамтитынына көз жеткізіңіз.

Үлкен жұмысты бірнеше модульге немесе бөліктерге бөліңіз. Әр бөлімді сабақтарға бөлуге болады, бұл балаларға ақпаратты оңай үйренуге және оларды шамадан тыс жүктемеуге мүмкіндік береді. Мысалы, бір сабаққа ойынның бір сюжетін немесе кітаптың бір тарауын оқуға болады.

Мәтінмен жұмыс істеудің интерактивті әдістерін қолданыңыз, мысалы: Пікірталастар: балаларды шығарманың кейіпкерлерін, оқиғалары мен тақырыптарын талқылауға шақырыңыз [1].

Рөлдік ойын: балаларға кейіпкерлердің рөлдерін ойнауға рұқсат етіңіз, бұл олардың мотивтері мен кейіпкерлерін жақсырақ түсінуге көмектеседі. Суреттер мен диаграммалар: балаларға кейіпкерлер мен негізгі оқиғаларды есте сақтауға көмектесу үшін көрнекі құралдарды пайдаланыңыз. Үнемі дауыстап оқу-тамаша шығармалармен жұмыс істеудің ең тиімді әдістерінің бірі. Бұл бірге оқудың жалпы атмосферасын қалыптастырады және балаларға автордың сюжеті мен стилін жақсы қабылдауға мүмкіндік береді.

Балаларды шығармашылық тапсырмаларды орындауға ынталандыру: Жұмыс үшін иллюстрациялар жасаңыз. Балама аяқталуларды жазыңыз. Оқығандарыңызға байланысты кроссвордтар немесе викториналар жасаңыз. Оқуды басқа пәндермен біріктіру:

Көркемсурет сабақтарында балалар көріністер немесе кейіпкерлер сала алады. Сюжетте жұмыс уақыты мен орнын талқылаңыз.

Музыка сабағында шығарманың тақырыбына байланысты әндерді үйренуге болады. Балалар топта жұмыс істей алатын бірлескен жобаларды ұйымдастырыңыз, мысалы: шығарма негізінде театрландырылған қойылым жасау.

Сіз оқыған материал негізінде ұжымдық әңгіме жазыңыз. Дауыстап оқу үнемі дауыстап оқу-тамаша шығармалармен жұмыс істеудің ең тиімді әдістерінің бірі. Бұл бірге оқудың жалпы атмосферасын қалыптастырады және балаларға автордың сюжеті мен стилін жақсы қабылдауға мүмкіндік береді. Балаларды шығармашылық тапсырмаларды орындауға ынталандыру:

Шығарма негізінде театрландырылған қойылым жасау. Сіз оқыған материал негізінде ұжымдық әңгіме жазыңыз. Қайталау және шоғырландыру

Балалар өз білімдерін бекітуі үшін оқығандарыңызды үнемі талқылаңыз. Бұл оларға оқиғалар мен ойларды бір-бірімен байланыстыруға, сондай-ақ оларды тереңірек талдауға дайындауға көмектеседі. Кері байланыстың маңыздылығын ұмытпаңыз. Балалармен нені ұнатқаны, нені есте сақтағаны, қандай сұрақтар тудырғаны туралы сөйлесіңіз. Бұл әрі қарайғы жұмысты теңестіруге көмектеседі. Бастауыш мектепте ауқымды жұмыстармен жұмыс жасау-бұл оқу-тәрбие процесінің міндетті бөлігі ғана емес, сонымен қатар балалардың әдебиетке деген қызығушылығын, сыни ойлауын, қиялын және эмоционалды эмпатиясын дамыту мүмкіндігі [2].

Дұрыс көзқарас пен оқытудың әртүрлі әдістерін қолдану бұл процесті тек мазмұнды ғана емес, сонымен қатар әр оқушы үшін қызықты етеді. Бастауыш мектепте үлкен көлемде жұмыс жасау мұғалімдер үшін маңызды міндет болып табылады, өйткені ол әдебиетке деген қызығушылықты оятуға, сыни ойлау мен аналитикалық дағдыларды дамытуға көмектеседі. Бұл мақалада біз осындай шығармаларды оқу және талдау процесін жас оқырмандар үшін қызықты әрі пайдалы етуге көмектесетін тиімді әдістер мен тәсілдерді талқылаймыз.

Негізгі кезең-балаларға қызықты және қолжетімді болатын жұмыстарды таңдау. Оқушылардың жас ерекшеліктерін, даму деңгейі мен қызығушылықтарын ескеру маңызды. Дж.Р. Р. Толкиеннің "Хоббит" немесе Н. Носовтың "Дунно мен оның достарының Шытырман оқиғалары" сияқты кітаптардың үлкен көлемі тамаша таңдау болуы мүмкін.

Жұмысты бастамас бұрын, мақсаттар мен міндеттерді нақты анықтау қажет. Оқу дағдыларын қалыптастыру. Эмоционалды жауаптылықты дамыту. Сюжеттік элементтермен, кейіпкерлермен және тақырыптармен танысу. Оқуды бастамас бұрын, дайындық жұмыстарын жүргізген дұрыс. Оқушылармен жұмыстың негізгі тақырыптары мен ойларын талқылаңыз. Интерактивті оқыту элементтерін қосыңыз: сұрақтар, жұмбақтар, ойындар. Назар аудару үшін иллюстрацияларды немесе қысқа жазбаларды пайдаланыңыз. мәдениет оқушылардың кітап оқуға және оқуға деген терең қызығушылығын қалыптастыру үшін маңызды [3].

Осы мақсатқа жету үшін оқу процесін қызықты әрі мазмұнды ете алатын әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану керек. Заманауи технологиялар студенттерді оқу процесіне тартуда маңызды рөл атқара алады. Электрондық кітаптар мен аудиокітаптар: сандық форматтарды қолдану таңдау үшін орын қалдырады, бұл балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырады.

Білім беру қосымшалары: сіз оқыған материалға интерактивті кітаптар мен сұрақтар ұсынатын қосымшаларды пайдалана аласыз. Виртуалды кітап клубтары:

балалар өз тәжірибелерімен бөлісе алатын және оқығандарын басқалармен талқылай алатын онлайн кеңістіктер жасаңыз. Ата-аналарды оқу процесіне тарту маңызды аспект болып табылады: Ата-аналарды балаларымен бірге кітап оқуға және үйде кітаптарды талқылауға шақырыңыз. Ата-аналар қатыса алатын және сүйікті жұмыстарымен бөлісе алатын бірлескен оқу іс-шараларын ұйымдастырыңыз. Кітап көрмелері сыныптағы немесе мектептегі кітап көрмелері оқушылардың оқуға деген қызығушылығын оятуы мүмкін. Экспонаттар мыналарды қамтуы мүмкін:

Белгілі бір тақырыптар немесе жанрлар бойынша кітаптардың тақырыптық жинақтары. Сіз оқыған кітаптарға қатысты сұрақтар мен тапсырмалардан тұратын интерактивті стендтер. Балаларды өз әңгімелерін жазуға ынталандыру және оқыған шығармаларының жалғасын жасау олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Жазу байқауларына қатысу ынталандырушы әсер етуі және өзіне деген сенімділікті арттыруы мүмкін [4]. Бастауыш мектепте үлкен көлемде жұмыс істеу мұғалімдерден шығармашылық және икемді болуды талап етеді. Оқушыларды өзара әрекеттесу, шығармашылық және технологияны қолдану арқылы оқу процесіне тарту ұмытылмас тәжірибе қалыптастырады және олардың әдебиетке деген сүйіспеншілігін арттырады. Ерте жастан оқу мәдениетінің негізін қалау арқылы біз сауаттылықтың дамуына ғана емес, сонымен қатар одан әрі білім мен өмірге қажетті сыни ойлау мен шығармашылықтың қалыптасуына өз үлесімізді қосамыз.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ш.Т. Таубаева, С.Т. Иманбаева, А.Е. Берикханова Педагогика. - Алматы., Дарын-2022.
2. Г.П. Мажихбаева, Н.Х. Маметжанова, Л.Ә. Рсалина. Білім берудегі цифрлық технологиялар. - Алматы., Дарын-2022.
3. Таубаева Ш. Т., Мақсұтова И.О. Дидактикадағы инновация: оқу құралы. - Алматы., Дарын- 2022.
4. Ураева Г.С.// Инновации в начальной школе // Вопросы науки и образования. - 2020., №7/91.- С. 68-73.

ОӘЖ 159.9:37.01

ЦИФРЛЫҚ ОРТА ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІРІМНІҢ ЖЕКЕ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТ

Жүнісбек Ш.Н.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статъя посвящена формированию личностной культуры подростка в условиях цифровой среды с психологико-педагогической точки зрения. В статье анализируются особенности влияния цифровых технологий на развитие подростков, рассматриваются как положительные, так и отрицательные аспекты их воздействия на личностные и социальные качества подростков. Особое внимание уделено роли семьи, образовательных учреждений и психологов в процессе формирования культуры общения и взаимодействия в цифровом пространстве. Подчеркивается важность развития у

подростков критического мышления, медиа-грамотности, а также навыков безопасного и этичного поведения в сети.

Summary: The article is devoted to the formation of a teenager's personal culture in a digital environment from a psychological and pedagogical point of view. The article analyzes the peculiarities of the influence of digital technologies on the development of adolescents, examines both positive and negative aspects of their impact on the personal and social qualities of adolescents. Special attention is paid to the role of the family, educational institutions and psychologists in the process of forming a culture of communication and interaction in the digital space. The importance of developing critical thinking, media literacy, and safe and ethical online behavior in adolescents is emphasized.

Адамзат үнемі динамика мен дамуда, өз өмірі мен өмірін жеңілдетуге ұмтылуда, мүмкіндігінше көп алуға және ресурстарды мүмкіндігінше аз жұмсауға ұмтылуда. Мұның бәрі экономист және әлеуметтанушы В. Парето шығарған 80/20 принципімен өте айқын сипатталған. 80/20 принципі "себептердің, инвестицияланған қаражаттың немесе күш-жігердің аз бөлігі нәтижелердің, алынған өнімнің немесе алынған сыйақының үлкен үлесіне жауап береді" [1]. Дәл осы қағидаға сүйене отырып, біз адамзаттың Интернетті құрып, цифрлық әлемді соншалықты кең көлемде дамыта бастағанын және оны жыл сайын күрделендіре бастағанын түсіндіре аламыз, бұл жерде шынайы өмірдің мүмкіндігінше көп салалары бар.

Мемлекет пен қоғамның барлық салалары оған көбірек жүгініп, адамдардың қарым-қатынасы үшін әртүрлі желілер құра бастайды, сонымен бірге мемлекеттер мен дүниетанымдардың арақашықтықтарын, мәдениеттерін, шекараларын өшіреді. Континенттердің емес, бүкіл планетаның әртүрлі бұрыштарынан көбірек адамдардың өзара әрекеттесуіне мүмкіндік беру. Осындай "шекараны өшіру" орын алып, Интернетті пайдалану үшін арнайы жасалған әртүрлі технологиялар пайда болғандықтан, "цифрлық әлем" сияқты ұғым да жасалады, ол "Интернеттегі байланыс үшін цифрлық құралдардың, цифрлық құрылғылардың, смарт құрылғылардың және басқа технологиялардың қол жетімділігі мен қолданылуын" білдіреді [2].

Нәтижесінде, біз адамның нақты өмірінің барлық салалары цифрлық әлемге қалай ауысатынын байқай аламыз, олар 2020 жылы тікелей нақты прототип ретінде түсініледі, бірақ көптеген артықшылықтармен, үлкен шектеулердің болмауымен және жалпы адамзат үшін көптеген "жеңістердің" болуымен. Бұл, ең алдымен, қоғамның белгілі бір кәсіптерге және жастардың белгілі бір біліміне "тапсырысына" тікелей байланысты білім беру саласында көрінеді.

Және бұл біз студенттің жаңа түрін сипаттайтын қазіргі заманғы жаңа терминді – "Киборгты" анық байқай аламыз, ол интернетте көптеген түрлі ақпаратты алады " бірқатар ақпараттық сүзгілерді қолдана отырып, оған қажетті ақпаратты шикі, өңделмеген дайджесттер түрінде жасайды (жалпы тақырыптар бойынша бөлінген болса да) және ағынмен оны қажетті форматта береді (ауызша жауап, тест, реферат, эссе және т. б.)" [3].

Бұл терминнің білім беру ортасында пайда болуы қоғамның барлық цифрлыққа ауысуында ғана емес, жаңа мәдениеттің – цифрлық мәдениеттің

пайда болуында ғана емес, сонымен қатар жаңа ұрпақтың психологиялық ерекшеліктерінде – Z буынында – және, әрине, саяси, экономикалық, діни ілімдердің әсерінен көрінетін өзіндік алғышарттары бар. Қазіргі жастар психологиядағы және барлық антропологиялық ғылымдардағы зерттеудің жаңа пәні деп айтқан кезде, біз үйлесімді, қалыптасқан тұлғаның дамуы басқаша және басқалармен жүруі керек екенін түсінуіміз керек ерекшеліктері.

Біріншіден, цифрландыру кезеңінде жаңа ұрпақтың пайда болуының бастапқы факторы ретінде кальвинизм мен Лютеранизмнің пайда болуы тікелей болып табылады, мұнда адамдар діннің қысымына ұшырауды тоқтатады, ал адам жеке тұлғаға айналады және қазір Құдайдың барлық күшінің алдында пайда болады. Бұл оны өзін үнемі қорғалған және жалғыз емес сезінетін және толыққанды тұлға, қоғамның ұяшығына айналдыратын ұжымнан шығарады. "Құдаймен индивидуалистік қарым-қатынас индивидуалистік дүниелік әрекеттерге психологиялық дайындық болды" [4]. Дәл осы тарихи кезең қоғамдағы, дәлірек айтсақ, адамның өзінде өзгерістердің белгілі бір процесін бастады, өйткені дәл осы сәттен бастап адам өзіне басқаша қарай бастайды: "... ол неғұрлым тәуелсіз, тәуелсіз және сыни, бірақ сонымен бірге оқшауланған, жалғыз, қорқынышты" [4]. Осыдан кейін адамның дүниетанымында бірқатар түбегейлі өзгерістер басталады, олар 2021 жылға дейін адамды жеке тұлға ретінде өзгертеді және өзгертеді.

Адамның әлем алдында жалғыздық пен маңызсыздық сезімін сезінуінің пайда болуымен, әлеуметтік мәртебесі жағынан олардан жоғары және үлкен биіктерге жететін және одан да көп нәрсеге лайық адамдар алдында қатты алаңдаушылық пайда болады, нәтижесінде депрессия "21 ғасыр ауруы" ретінде жиі пайда болады және қазірдің өзінде жас санатына - жастарға әсер етеді.

"Мазасыздық-бұл қорқынышқа сәйкес реакцияны қамтамасыз ететін ықтимал қауіп жағдайындағы сенсорлық зейін мен мотор кернеуінің тиісті дайындық жоғарылауы. Мазасыздық жағдайларының жеңіл және жиі пайда болуында көрінетін жеке қасиет. Жеке тұлғаның мазасыздықты сезінуге бейімділігі, мазасыздықтың пайда болуының төмен шегімен сипатталады; жеке айырмашылықтардың негізгі параметрлерінің бірі" [5].

Ежелгі заманнан бері мазасыздық адамға тән және негізгі инстинкттерге негізделген - өзін-өзі сақтау. Алайда, ежелгі дәуірлер өтті, адам кенеттен қозғалыстардан, қараңғылықтан, найзағайдан, найзағайдан қорқуды біртіндеп тоқтатады, бірақ жаңа қорқыныш, жаңа фобиялар пайда болады. Теоцентризмнен кеткеннен кейін, шіркеу адамдарға қатты әсер етуді тоқтатқаннан кейін және капитализмнің пайда болуынан кейін адам жаңа қорқынышқа ие болады: жұмыс таба алмау, көп ақша таппау, өзін тұлға ретінде жүзеге асырмау, жақын адамын таба алмау және т. б. Барлық жаңа қорқыныштар адамның белгілі бір "әлеуметтік байланысын", Құдай бар діни әлемге жатпайтындығының, дүниетанымы бірдей адамдар бар және соңында мадақтау мен жаза бар деген сезім пайда болады, соның арқасында одан да жақсы өмір келуі мүмкін. Осының бәрінен ажырағаннан кейін адам өзін моральдық тұрғыдан жалғыз сезіне бастайды. Содан кейін мазасыздықтың

артуына әсер ететін негізгі аспект ажырасудың қоғам үшін әдеттегі жағдайға айналуы болды, бұл адамды әрқашан жалғыз болады деген ойға қайта итермелейді. Нәтижесінде біз 1952-1967 жылдар аралығында мазасыздықтың таралу жағдайының нашарлауында ең үлкен Ат жарысы болғанын байқаймыз. Бірте-бірте жағдай нашарлайды. Қазіргі жасөспірім 1953 жылы ересек адам сияқты күйзеліске ұшырады.

Бірақ мазасыздықтың астында жасырынатын ең қауіпті нәрсе-тұрақты мазасыздық жағдайына байланысты депрессияның пайда болу қаупі. Осылайша американдық "аномальды психология" журналы (Abnormal Psychology) келесі көрсеткіштерді келтіреді: "зерттеу көрсеткендей, 2009-2017 жылдар аралығында 14 пен 17 жас аралығындағы американдық жасөспірімдер арасындағы депрессия деңгейі 60% - дан астамға өсті" [6]. Осылайша, біз қайта өрлеу дәуірінде пайда болған мазасыздық пен оның себептері сол кезеңдегі ересектерге ғана емес, сонымен бірге 21 ғасырдағы жасөспірімдерге де тікелей әсер еткенін байқаймыз. қазір "Z буыны" деп аталатын жаңа ұрпақтың өкілдері.

"Депрессия-бұл өзін-өзі күту, апатия, депрессия және үмітсіздік сезімі сияқты жалпы мінез-құлық ерекшеліктері бар жағымсыз психологиялық жағдай" [7]. Жасөспірімдер үшін депрессия қауіпті, өйткені жеке тұлғаны қалыптастыру кезінде ол ата-анасынан өте алшақ болады, максимализм өте күшті көрінеді, нәтижесінде депрессия ауруы бар жасөспірімдер арасында суицидтік тенденциялар одан да күшті көрінеді.

Осылайша, біз қазіргі жасөспірімдер, ұрпақ өкілдері екенін көреміз z себеп-салдарлық тұрғыдан алаңдаушылық пен тұрақты болу оқу туралы алаңдаңыз, өзіңізді гаджеттермен қоршап, барлық бос уақытыңызды цифрлық әлемде үнемі өткізе отырып, әлеуметтік бейімделу, әлеуметтену және қоғамның субъектісі ретінде тұлғаның толыққанды қалыптасуы болатын нақты нәрсені ұмыта бастайды. Жасөспірім өзін, басқа адамдарды толық сау және объективті бағалауды үйренуі керек, әлеуметтік топтарға қосыла білуі, өзін көрсетуі, өзін-өзі жүзеге асыруы және т. б. Алайда, цифрлық әлемде мұндай бейімделу мүмкін емес, керісінше, көп жағдайда тұлғасыз цифрлық әлем жасөспірімнің өзін тұлға ретінде көрсетуіне, өзін және айналасындағыларды дұрыс бағалауына кедергі келтіреді [8]. Жасөспірімге нақты әлемнен белгілі бір алшақтық пен тұрақты мазасыздық, депрессия жүктеледі, бұл цифрлық әлемде үнемі болуды күшейтеді, тіпті жаңа тәуелділікке – цифрлық тәуелділікке әкеледі. Бұл терминге сәйкес, бұл адамның гаджетке, сондай-ақ ойындардың барлық түрлеріне тәуелділігі. Бұл тәуелділік жасөспірімге үнемі мазасыздық пен депрессиялық күйге түсу арқылы қауіп төндіреді. Бұл тәуелділік пен мазасыздықтың, депрессияның және нақты әлемнен алшақтаудың, сайып келгенде, үйлесімді тұлғаның қалыптасуының болмауының белгілі бір тұйық шеңберін құрайды.

Бұл орын алмауы үшін білім беру институттары білім мен тәрбие мен оқытудың негізгі көздері ретінде Заманауи шындыққа сәйкес келуі керек және Z буынын бағдарламаларда кестелерді қалай құруға және мәтінді қалай өңдеуге

үйретпеуі керек, бірақ жасөспірімдерді Интернетті және бүкіл цифрлық әлемді дұрыс және сауатты пайдалануға үйретуі керек.

Бұл білім беру процесі бастауыш сыныптарда басталуы керек, бірақ мұғалімнің иллюстрациялық материал ретінде презентациямен емес, балаларға Интернет пен цифрлық әлемнің не екенін түсінікті тілде түсіндіруден басталуы керек. Неліктен Интернетке кіру керек және қандай ресурстар қажет. Осылайша, балаға мақсат қойылады және Интернет не үшін қажет екенін түсіну. Егер бала мұндай түсінікке ие болмаса, егер ол үшін Интернет пен бүкіл цифрлық әлем көңілді болса, бұл бәріне бірден қол жеткізу, бұл ақпараттың негізгі көзі және ол дамып, өмір сүретін кеңістік болса, онда бұл цифрлық нашақорлыққа және жеке көзқарастың болмауына тікелей жол, нәтижесінде адам тез депрессияға ұшырайды және мазасыздық.

Содан кейін бұл тікелей ресурстармен жұмыс, мұнда мұғалім оқушыдан интернеттен қандай да бір материал табуды сұрап қана қоймай, қай сайттарда, қандай электронды кітаптарда, қандай бейнелерде және т.б. көрсетеді.

Тікелей, білім беру институтында әр түрлі конкурстар, квесттер, викториналар, ойындар, конференциялар, әр түрлі сыныптар мен мектептердің оқушыларының өзара әрекеттесуінің барлық мүмкін түрлері өткізілуі керек, жасөспірім әр түрлі әлеуметтік топтарға еніп, өзін-өзі жүзеге асыра алуы үшін қазіргі әлемдегі білім беру ортасындағы басты аспектіні мектеп психологы ойнауы керек оқушылармен жұмысты олар сенетін және олар үшін шынымен қиын сәттерде оған жүгіне алатындай етіп орнатыңыз.

Осылайша, қазіргі жасөспірімге цифрландыру және өмірдің үнемі жылдам қарқыны кезінде алаңдаушылық, депрессия, цифрлық тәуелділік және үйлесімді даму арасында өте қиын деп қорытынды жасауға болады. Бірақ бұл, ең алдымен, цифрлық дәуірге сәйкес Z ұрпақтарын құра алатын және оған нақты әлем мен цифрлық арасындағы тепе-теңдікті табуға көмектесетін білім беру процесінің арқасында мүмкін болады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Закон Парето или принцип 80\20 [Электронный ресурс] // URL: https://www.lobanovlogist.ru/library/all_articles/54862/
2. Цифровой мир – Digitalworld [Электронный ресурс] // Википедия. URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Digital_world
3. Шевченко, О.К. Феномены "киборг" и "власть" в вузовской образовательной коммуникации // О.К. Шевченко – Дискурс-Пи, 2018, Т. 15, 1 (30). – С. 83-88.
4. Фромм, Э. Искусство свободы / Э. Фромм. – АСТ: Эксклюзивная классика. – 2019.
5. Головин, С.Ю. Словарь практического психолога / С.Ю. Головин – М.: АСТ, Харвест. – 1998.
6. Depression and Suicide Rates Are Rising Sharply in Young Americans, New Report Says. This May Be One Reason Why – TIME / [Электронный ресурс] // URL: <https://time.com/5550803/depression-suicide-rates-youth/>
7. Библиография: Брайт Д., Джонс Ф. Стресс. Теории, исследования, мифы. СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 352 с.
8. Лихи, Р. Свобода от тревоги. Справься с тревогой, пока она ое расправилась с тобой. / Р. Лихи – СПб.: Питер, 2021. – 368 с.

ЭТИКАЛЫҚ КӨШБАСШЫЛЫҚ

Жүсіпбекова Т.Ә., Жамалова М.Н., Оңласын Г.Қ.
Астана Халықаралық Университеті, Қазақстан, Астана қ.

Резюме: Было исследовано, как этическое лидерство руководителей школ влияет на самооценку и мотивацию учителей. Исследование показало, что этическое поведение директоров школ, основанное на справедливости, честности и заботе, повышает профессиональную уверенность учителей и мотивацию к работе. Установлено, что справедливое и открытое лидерство оказывает поддержку учителям и способствует их активному участию в учебно-воспитательном процессе. Кроме того, обсуждалось, что несправедливые или неэтичные действия руководителей школ вызывают недоверие и снижают эффективность работы. Авторы предлагают повысить эффективность лидерства руководителей школ за счет развития программ профессионального развития, менторства и этических норм.

Summary: It was investigated how the ethical leadership of school leaders affects the self-esteem and motivation of teachers. The study showed that the ethical behavior of school principals, based on fairness, honesty and care, increases teachers' professional confidence and motivation to work. It has been established that fair and open leadership supports teachers and promotes their active participation in the educational process. In addition, it was discussed that unfair or unethical actions by school leaders arouse distrust and reduce work efficiency. The authors propose to increase the effectiveness of school leaders' leadership through the development of professional development programs, mentoring and ethical standards.

Кіріспе

Мектеп басшыларының этикалық көшбасшылығының мұғалімдердің өзін-өзі тиімді сезінуіне және ынталандыруына әсері зерттеледі. Зерттеу шеңберінде көшбасшылықтың білім саласында маңызды рөл атқаратыны, оның ішінде мұғалімдердің мінез-құлқы мен кәсіби жетістігіне ықпалы қарастырылған.

Мектеп директорларының этикалық көшбасшылығының мұғалімдердің жұмыс тиімділігі мен мектеп ішіндегі жалпы адамгершілікке әсері зерттеледі. Этикаға сай көшбасшылықтың мектеп басқарудағы орны ерекше маңызды екендігі талқыланады, себебі басшылардың өз міндеттеріне және айналасындағы адамдарға деген адалдығы, әділдігі және қамқорлығы мұғалімдердің жұмысқа деген қызығушылығын, жауапкершілігін және мотивациясын арттырады. Әсіресе, бастауыш және орта мектеп директорларының этикалық көшбасшылық тәжірибесіне баса назар аударылған. Зерттеу барысында әдістемелік шеңберде таңдалған мақалалар негізінде мұғалімдер мен мектеп әкімшілігі арасындағы этикаға сай және сай емес мінез-құлықтың әсері бағаланады. Этикаға сай көшбасшылықтың артықшылығын анықтау білім беру саласындағы өзекті тақырыптардың бірі болып табылады, өйткені мектеп басшыларының кәсіби этикасы мұғалімдердің оқытуға деген ынтасы мен өз күшіне сенімділігін арттыра алады. Осы тақырыпта жасалған зерттеу жұмысы этикалық көшбасшылық пен мұғалімдердің тиімділігі арасындағы байланысты тереңірек түсінуге және мұғалімдердің кәсіби өсуіне әсер ететін факторларды анықтауға бағытталған.

Зерттеу барысында мектеп басшыларының әділдікке және адалдыққа негізделген мінез-құлқы мұғалімдерге оң әсер ететіні анықталды. Әділ көшбасшылық мұғалімдердің жұмысқа деген көзқарасын жақсартып, өз кәсібіне сенімділігін арттырады. Flores, J. E., & Zacarias, A. M., [1]. пікірі бойынша, мектеп басшылары этикаға сай көшбасшылық стилін ұстанған жағдайда, мұғалімдер өздерінің кәсіби қабілеттеріне деген сенімдерін арттырады, бұл олардың жұмыс сапасына оң әсер етеді. Мектеп директорларының этикалық және этикаға қайшы мінез-құлықтары сипатталған. Kaduma, K. D., [2]. зерттеуінде, этикаға сай мінез-құлықтардың ішінде адалдық, әділдік, адамдарға қамқорлық жасау, ашықтық, жауапкершілік, және үлгі болу секілді қасиеттер атап өтіледі. Мысалы, мектеп директорлары қаржылық басқаруда және шешім қабылдауда адалдықты сақтап, адамдарға қамқорлықпен қарауы керек деп саналады. Сондай-ақ, зерттеулерге сәйкес әділдік және әділеттілік принциптері мұғалімдер арасында тең қарым-қатынас орнатуға, оларға жеке даму үшін бірдей мүмкіндіктер беруге ықпал етеді. Басқа да зерттеушілер Flores, J. E., & Zacarias, A. M., адамдарға қамқорлық таныту — мектеп директорларының маңызды қасиеттерінің бірі ретінде қарастырылады деп жазыпты [1]. Директорлар өз ұжымын құрметтеу, тыңдау, қолдау және олардың қажеттіліктерін ескеру арқылы жылы қарым-қатынас орната алады. Мұндай қамқорлық мұғалімдерге де, ата-аналарға да жайлы орта қалыптастыруға көмектеседі. Дегенмен, Zacarias, A. M., & Flores, J. E., айтуынша, Директорлардың адалдығы, ашықтығы, және өздері күткен әрекеттерді үлгі арқылы көрсетуі де олардың беделін көтеріп, мұғалімдер арасында сенім тудырады [3]. Этикаға сай емес мінез-құлықтарға келер болсақ, кейбір директорлардың жауапсыздық, артықшылық көрсету, жеке пайдасын көздеу және сенімсіз ақпарат таратуды өз міндеттерін бұзатын тәсілдер ретінде қолданатындығы анықталған. Мұндай әрекеттер ұжым ішіндегі сенімділікті бұзады және мұғалімдердің жұмысқа деген ынтасын төмендетеді. АҚШ пен кейбір Африка елдеріндегі мектеп басшыларының этикаға сай емес мінез-құлықтар жиі кездесетіндігі, ал керісінше, Малайзия, Индонезия және Түркия секілді елдерде этикалық көшбасшылықтың жиі байқалатындығы туралы айтылған. Бұл мәселені зерттеп, әртүрлі аймақтардағы мектеп директорларының этикалық нормаларды сақтауы не себепті өзгеше екенін түсіну маңызды деп ұсынылады. Сонымен қатар, зерттеу барысында мұғалімдердің мотивациясы мен көшбасшылардың этикалық мінез-құлқы арасында айқын байланыс бары анықталды. Әділ және этикалық көшбасшылар мұғалімдерге қолдау көрсету арқылы олардың жұмысқа деген ынтасын арттырады. Этикаға сай көшбасшының қолдауы, әділ бағалауы, және ашық қарым-қатынасы мұғалімдерді ынталандырып, олардың өз жұмыстарына деген қызығушылығын күшейтеді. Kaduma, K. D., Дегенмен, зерттеу барысында этикалық көшбасшылықтың оқыту әдістерін қолдану тиімділігіне айтарлықтай әсер етпейтіні анықталды, бұл мұғалімдердің өздерінің жеке қасиеттерінің оқыту стиліне көбірек әсер ететінін көрсетеді [2].

Қорытындылай келе мақаладағы зерттеу нәтижелері мектеп директорларының этикалық көшбасшылығының білім беру сапасын және мұғалімдердің жұмыс өнімділігін арттырудағы маңызды рөлін көрсетеді. Зерттеу мектеп басшыларына арналған кәсіби даму бағдарламаларын, тәлімгерлік және өзара қолдау жүйесін енгізу, көшбасшылық оқытуды этикалық тәрбие арқылы жетілдіру, ашық және сенімді байланыс орнату, этикалық нормаларды қалыптастыру және өзін-өзі үнемі бақылау арқылы өздерінің міндеттерін адал атқаруға көмектесетін стратегияларды ұсынады. Бұл тәсілдер директорлардың білім беру жүйесіндегі этикалық көшбасшылықты іске асыруда тиімділігін арттыруға және жалпы білім беру сапасын жақсартуға септігін тигізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Flores, J. E., & Zacarias, A. M. (2024). School Heads' Ethical Leadership and Teachers' Self-Efficacy and Motivation. *Puissant*, 5, 1603-1613.
2. Kaduma, K. D. (2024). Compliance toward ethical leadership among school principals: A synthesis of qualitative research-based evidences.
3. Zacarias, A. M., & Flores, J. E. (2024). Exploring school leaders' ethical leadership and teachers' organizational citizenship behaviour. *Puissant*, 5, 1630-1645.

ОӘЖ 371

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ТАЛДАУ

Жұбай Ә.Х., Суюнова М.Е., Кудиярова Т.К.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается анализ образовательной среды начальной школы, понятие «образовательная среда», «развивающая среда», «предметно-развивающая среда». Так же, отмечено, что залогом успешного обучения младших школьников является создание активной предметно-развивающей среды, направленной на психофизическое развитие младших школьников, сохранение и укрепление их здоровья.

Summary: The article examines the analysis of the educational environment of primary school, the concept of "educational environment", "developmental environment", "subject-developmental environment". It is also noted that the key to successful education of primary school students is the creation of an active subject-developmental environment aimed at the psychophysical development of primary school students, maintaining and strengthening their health.

«Білім беру ортасы» ұғымын әртүрлі авторлар зерттеп, көптеген аспектілерде түсіндіреді. Бұл концепцияны да ойлаған Л.С. Выготский. Оның ұстанымы бойынша адам қоршаған орта арқылы табиғатпен қарым-қатынас жасайды, бұл жерде қоршаған орта оның мінез-құлқын анықтайтын факторға айналады.

Айта кету керек, коммуникативті компонент білім беру ортасының құрылымын барлық зерттеушілермен ерекшеленеді. Бұл компонент

бейімделуді, әлеуметтенуді, оқуды, ассимиляцияны және басқа адамдармен өзара әрекеттесу арқылы ақпаратты беруді қамтиды.

Осылайша, біздің ойымызша, бұл кіші жастағы оқушыларға білім беруден тыс білім берудің ҚР мемлекеттік білім беру стандарттарында көрсетілген мета-пәндік дағдыларды дамытуға мүмкіндік беретін қарастырылатын компоненттерді ескеретін тұтас білім беру ортасы. Білім берудің интегративті нәтижесі ҚР мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес қолайлы дамытушы білім беру ортасын құру болып табылады, ол [1]:

- білім берудің жоғары сапасын, қолжетімділігін, ашықтығын және тартымдылығын қамтамасыз етеді;

- бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына бағытталған;

- оқушылардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға кепілдік береді;

- оқушылардың тұлғалық өсуіне ықпал етеді.

Жобалық іс-шаралар бір уақытта нәтижелердің барлық үш тобын (жеке, мета-пән, пән) қалыптастыру бойынша жұмыс істеуге мүмкіндік береді, өйткені кіші мектеп жасындағы балалар әртүрлі көздерден алынған ақпаратты салыстыруды және таңдауды, өз іс-әрекеттерін жоспарлауды, зерттеуді және жобаны қорғауды үйрене алады [2].

Білім беру ортасы – бұл оқушылардың эмоционалдық саулығын және жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған формалар, әдістер мен тәсілдер жүйесі. Бастауыш мектепте білім беру ортасын жобалау кезінде мұғалім балалардың танымдық қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескеруі керек. Бұл ортаны жобалаудың негізі жеке тұлғаның жан-жақты дамуы, метапәндік дағдыларын, дербестігін, шығармашылық қабілетін, білімге деген құштарлығын, талдау, гипотезаны алға қою, зерттеу, шешім қабылдау және қорытынды жасау қабілетін қалыптастыру болуы керек.

Бастауыш мектептің тәрбие ортасы баланың жеке тұлғасын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Мақалада осы ортаның негізгі құрамдас бөліктері, олардың оқу процесі мен оқушының дамуына әсері қарастырылған, сонымен қатар білім беру ортасын жақсарту бойынша ұсыныстар берілген.

Л.С. Выготский, П.Я.Давыдов, Л.В. Леонтьев, Д.Б.Эльконин дамыта оқыту жүзеге асырылатын белгілі бір реттелген білім беру кеңістігі деп есептейді [3].

Жас ұрпақтың білім беру мүмкіндіктері туралы Л.Н.Толстой, Н.И.Пирогов, К.Д.Ушинский, С.Т.Шацкий, Л.К.Шпегер, П.П.Блонский жазып, атап өтті.

Білім беру ортасы - бұл әлі байқалмаған қызығушылықтар мен қабілеттерді ашуға, сондай-ақ оқушылардың табиғи бейімділіктеріне сәйкес бұрыннан байқалған қабілеттері мен жеке тұлғасын дамытуға мүмкіндік беретін педагогикалық-психологиялық жағдайлар мен ықпалдар жүйесі. әрбір жеке тұлғада және жасына байланысты әлеуметтену талаптары.

Т.П. Беликова білім беру ортасының және әсіресе оның микроортасының (онда құрылған әлеуметтік топтар, қауымдастықтар, қоғамдық ұйымдар) бала

тұлғасының қалыптасуы мен даму процесіне ықпалының маңыздылығын атап көрсетеді.

О.С.Газман бастауыш мектептің білім беру ортасы - бұл нақты психологиялық-педагогикалық дүние, уақыт өте келе қалыптасқан мәдени-ағартушылық дәстүрлердің, мұғалімдердің, балалардың және олардың ата-аналарының жеке ықпалы, мақсатқа бағытталған арнайы ұйымдастырылған жағдайлар деп санайды. оқушылардың ішкі дүниесін және баланың жеке басының дамуына жағдай жасау.

Білім беру ортасына физикалық, балалардың оқуы мен дамуына әсер ететін әлеуметтік және мәдени факторлар. Тәрбиелік және тұлғалық тұлғаның іргетасы қаланған бастауыш мектепте қолайлы орта құру ерекше маңызға ие болады. Тәрбие ортасының құрамдас бөліктері:

1. Физикалық орта: Сынып жабдықтары, оқу материалдарына қолжетімділік, ойын алаңдары мен кітапханалардың болуы. Ыңғайлы жағдай жасау тиімді оқуға ықпал етеді.

2. Әлеуметтік орта: Мұғалімдер мен студенттердің өзара әрекеттесуі. Өзара түсіністік пен қолдаудың қолайлы атмосферасы балалардың эмоционалдық әл-ауқаты мен оқуға деген қызығушылығын арттырады.

3. Мәдени орта: Мәдени тәжірибелер мен дәстүрлерді тарту. Оқу-тәрбие үрдісіне жан-жақты мәдениет элементтерін енгізу балалардың білімін байытып, олардың жеке тұлғасын дамытады.

4. Тәрбие ортасының оқушыларға әсері: оқуға оң мотивация қалыптастыру. Сыни тұрғыдан ойлау мен шығармашылықты дамыту. Әлеуметтік дағдылар мен эмоционалдық интеллектті қолдау [4].

5. Білім беру ортасын жақсарту бойынша ұсыныстар:

1) Икемді оқу ортасын жасаңыз: Топтық жұмыс пен жобалық әрекеттерді қоса алғанда, әртүрлі сабақ форматтарын пайдаланыңыз.

2) Мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы серіктестік қарым-қатынасты қалыптастыру: Оқу жағдайлары мен эмоционалдық климатты жақсарту үшін бірлесіп жұмыс жасау.

3) Инновациялық технологияларды енгізу: Оқу процесін әртараптандыру және оқушылардың өзіндік жұмыстарын қолдау үшін цифрлық ресурстарды пайдалану.

Бастауыш мектептің білім беру ортасы балалардың табысты оқуы мен дамуының маңызды факторы болып табылады. Бұл ортаны тұрақты жақсарту кешенді тәсілді және білім беру үдерісіне барлық қатысушыларды тартуды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Оспанова Л. Б. Оқу процесінің тиімділігін арттырудағы мектеп ортасының рөлі. Астана: Оқу баспасы, 2017.

2. Габай, Т.В. Педагогическая психология: Учебник / Т.В. Габай. - М.: Academia, 2019. - 672 с.

3. Елфимова, М.М. Педагогическая психология: сборник кейсов: Учебно-методическое пособие / М.М. Елфимова. - М.: Флинта, 2015. - 176 с.

4. Талызина, Н.Ф. Педагогическая психология: Учебное пособие / Н.Ф. Талызина. - М.: Академия, 2015. - 224 с.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА КЕҢІСТІКТІК ТҮСІНІКТЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ

Жұмажан Н.М., Анаркүл М.Д., Кампаш Н.О.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается критериальное оценивание пространственных представлений учащихся начальных классов на уроках математики. Подчеркивается важность пространственного мышления для успешного усвоения математических понятий и задач. Описываются основные критерии, по которым осуществляется оценка пространственных представлений, включая точность, последовательность и умение применять знания на практике.

Обсуждаются методы и приемы, способствующие развитию пространственных навыков, такие как использование геометрических моделей, чертежей и визуальных материалов. Приводятся примеры заданий и упражнений, которые позволяют учащимся активно применять свои пространственные представления.

Summary: The article discusses the criteria-based assessment of spatial representations of primary school students in mathematics lessons. The importance of spatial thinking for the successful assimilation of mathematical concepts and tasks is emphasized. It describes the main criteria by which spatial representations are evaluated, including accuracy, consistency and the ability to apply knowledge in practice.

The methods and techniques that contribute to the development of spatial skills, such as the use of geometric models, drawings and visual materials, are discussed. Examples of tasks and exercises that allow students to actively apply their spatial representations are given.

Қазақстан Республикасындағы қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени, экономикалық және саяси өзгерістер ұрпақты тәрбиелеу жөніндегі жұмыс сапасын жетілдіруді, оны тиімді шешу жолдарын айқындауды талап етеді. Қоғамның қазіргі заманғы дамуы жағдайында Қазақстан Республикасында білім берудің басым міндеті болып табылатын педагогикалық қызметтің инновациялық бағыттарын іздестіру және жаңарту қажет.

Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында жаңғыртудың негізгі функциялары мен ерекшеліктері туралы ой жүгірте отырып, ол жаңғыртудың маңыздылығын атап көрсетеді: «Жаңа жаңғыру бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен дәстүрге менмендікпен қарамауы керек. Керісінше, ол озық дәстүрлерді жаңғыртудың табыстылығының алғышарты, маңызды шартына айналдыруы тиіс. Ұлттық-мәдени тамырларға сүйенбестен, модернизация ауада ілулі болады. Мен оның жерде нық тұрғанын қалаймын. Бұл дегеніміз, тарих пен ұлттық дәстүрлер міндетті түрде ескерілуі керек».

Сондай-ақ бағдарламалық мақалада тұтас алғанда қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағыттары аталған. Аталған бағыттардың бірі - «білім салтанаты». «Білімге табыну» бағытында табыстың ең іргелі және басты факторы білім болып табылады. Бұл білім барлық уақытта жетекші орынға ие болғандығын дәлелдейді, ең бастысы. Білімнің негізі

бастауыш мектепте қалатындығын ескере отырып, дипломдық жұмыс маңызды мәселеге назар аударуға негіз бола алады.

2018 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасы Білім беру жүйесінің жағдайы мен дамуы туралы Ұлттық баяндамада Қазақстанның білім беру жүйесінің жағдайы бойынша салыстырмалы аналитикалық ақпаратта халықаралық рейтингтерде PISA-2018 көрсеткіші бойынша қазақстандық оқушылар оқу сауаттылығы бойынша 79 елдің ішінен 71-орынды, математикалық сауаттылық бойынша 55-орынды, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық бойынша 70-орынды иеленді. PIRLS - те 2016 жылғы көрсеткіш бойынша 4-сынып оқушылары 50 мемлекет арасында Оқу сауаттылығы бойынша 27-ші орын алатыны көрсетілген.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында отандық білім және ғылым жүйесінде шешуді талап ететін өзекті мәселелер айқындалған. Олардың бірі қазақстандық оқушылардың математикалық сауаттылығы ЭЫДҰ-ға қатысушы елдердің орташа көрсеткішінен едәуір төмен екендігі және егер бұл мәселе жақын арада шешілмесе, ұлттық капиталдың нашарлауы және елдің экономикалық әлеуетінің төмендеуі мүмкін. Математикалық сауаттылықты дамытуда оқушылардың кеңістіктік түсінігін қалыптастыру маңызды.

Өйткені, бұл оқушылар кеңістіктік түсінік қалыптастыра отырып, алған білімдерін өмірмен байланыстырып, қоршаған ортаға дұрыс бағдарлай алуы үшін қажет. Бұл тұрғыда 1-сыныптан бастап кеңістіктік түсінікті қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Қазіргі мектептегі білім берудің басым мақсаты: сыртқы ортамен тиімді өзара әрекеттесуге, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі дамытуға дайын тұлғаны дамыту. ХХІ ғасырда бір нәрсе жасай алатын адамдарға емес, жаңа идеялар жасай алатын, бастамалар жасай алатын адамдарға сұраныс бар екені белгілі. Демек, бастауыш мектептен алынған білім сапасы өте маңызды.

Сонымен қатар, кіші мектеп оқушыларында геометриялық материалды игерумен байланысты кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру математикалық білім берудің міндеттерінің бірі болып табылады. Кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру процесінде бастауыш сынып оқушыларының ақыл-ой белсенділігі дамиды, олардың пайымдау деңгейі артады, яғни талдау және жалпылау, салыстыру, жіктеу, нақтылау, абстракциялау және жалпылау сияқты сот шешімдерінің іс жүзінде қолданылуы белсендіріледі. Бастауыш сынып оқушыларда геометриялық материалды игерумен байланысты кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру математикалық білім берудің міндеттерінің бірі болып табылады.

Кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру процесінде бастауыш сынып оқушыларының ақыл-ой белсенділігі дамиды, олардың пайымдау деңгейі артады, яғни, талдау және жалпылау, салыстыру, жіктеу, нақтылау, абстракциялау және жалпылау сияқты сот шешімдерінің іс жүзінде қолданылуы белсендіріледі. Қазіргі әлемде ақпарат ағынының бірнеше есе артуы бастауыш мектеп жасындағы балалардағы математика сабақтарында кеңістіктік

түсініктерді қалыптастыру мәселесіне қызығушылықтың дамуына серпін береді.

Сондықтан оқушылардың кеңістіктік түсініктерін қалыптастыру мектеп математикасын оқытудың негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру процесін мақсатты түрде жүзеге асырған кезде мұғалім оқу пәнін, оқыту әдістемесін терең игеріп қана қоймай, сонымен қатар кеңістіктік түсініктерді қалыптастырудың психологиялық және физиологиялық ерекшеліктерін білуі керек: «сезімнің пайда болуы», «қабылдау мен түйсіктің дамуы», «сезімнен ойлауға көшу» және т. б. Бұл геометрия курсы игерудегі өзіндік ішкі міндет қана емес, сонымен қатар оқушыларды болашақ өмірге, яғни әлеуметтік пайдалы жұмысқа дайындау үшін қажет мақсаттардың бірі.

Үш өлшемді әлемді және ондағы заттарды дұрыс қабылдауда кеңістіктік түсініктерді қалыптастыру мәселесі және олардың өзара орналасуы өте өзекті. Сондықтан қазіргі заманғы ғылым мен техниканың дамыған жаһандануы дәуірінде егеменді елдің ертеңі – бүгінгі жастарды тәрбиелейтін оқу орындары-мектептер мен балабақшалар алдында оқушылардың кеңістіктік түсініктерін қалыптастыру және дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Бастауыш мектепте оқушылардың кеңістіктік түсініктерін қалыптастыру мен жетілдіруде айтарлықтай тәжірибе жинақталған.

Бұл мәселе психологтардың, педагогтардың, әдіскерлердің зерттеу нысанына түскен жоқ. Орыс ғалымдары Б.Г. Ананьев, И.С.Якиманская, Н.И.Пустовалова, Л.С. Выгодский, П.Я.Гальперин, С.Л.Рубинштейн, Т.И.Шамова және қазақ ғалымдары А.Е.Әбілқасымова, Д.Рахымбек, Н.Қ.Мадияров, Б.Баймұханов, М.Е.Есмұқан, Қ.Т.Исқахова, Д.А.Жүнісбекованың психологиялық және т.б. оқушылардың кеңістіктік түсініктері мен түсініктерін қалыптастыру мен дамытудың педагогикалық негіздерін қарастырған.

Ойлау – аксиоматикалық ережелер негізінде қоршаған дүниенің заңдылықтарын модельдеудің психикалық процесі [1]. Дегенмен, психологияда басқа да көптеген анықтамалар бар.

Кеңістіктік ойлау – практикалық және теориялық кеңістікте бағыттылықты қажет ететін мәселелерді шешуде орын алатын психикалық әрекеттің ерекше түрі [2].

Мектеп оқушыларының кеңістік бейнелерін қалыптастыру мәселесі математиканы оқыту әдістемесі үшін жаңалық емес, оның өзектілігі бір ғасырдан астам айтылып та, жазылып та келеді. Бірақ психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау Ф.Кляйн (1849-1925) заманынан бері бұл мәселені шешуде аздаған өзгерістер болғанын көрсетеді.

Зерттеу жүргізген И.С. Якиманская мен Каплунович И.Я. XIX ғасырда жүргізген зерттеулерінде қазіргі мектеп оқушылары мен жиырма-қырық жыл бұрын оқыған оқушылар арасында кеңістіктік түсініктерді дамытуда айтарлықтай өзгерістер байқалмады. Бұрынғыдай біздің оқушылар, сосын жаратылыстану-техникалық факультеттердің оқушылары, жас жұмысшылар

эртүрлі өндірістік, техникалық және оқу-тәрбиелік міндеттерді шешуде кеңістіктік түсініктермен жұмыс істеуде көптеген қиындықтарды бастан кешіреді. 1950-70 жылдардағы математика әдістемесі бойынша зерттеулерде математиканы және басқа пәндерді оқытуда оқушылардың кеңістіктік түсініктерін дамыту мәселесіне көп көңіл бөлінді (Н.Ф.Четверухин, А.И.Фетисов, Г.Г.Маслова, Р.С.Черкасов және т.б.) [3].

Соңғы жылдары әдіскер ғалымдар мен математиктер арасында кеңістіктік түсініктердің даму мәселесіне деген қызығушылық мектеп геометриясын түбегейлі қайта қарау, бастауыш мектепте көрнекі геометрия курсына енгізу, планиметрия және стереометрия курстарын қатар оқу, 7-9 сыныптардағы стереометрияның пропедевтикалық курсы туралы сұрақтар туындағанға дейін өсті.

Психологиялық-педагогикалық әдебиетте кеңістіктік түсініктерді дамыту мәселесін шешудің кейбір тәсілдері ашылған. Сонымен, Кондрушенко Е. М. бұл проблеманың өкілдіктің басқа түрлерін дамыту проблемаларымен (және ең алдымен ауызша) байланысты болуына, сондай - ақ бірыңғай жұмыс стратегиясын жасау үшін шешілуі керек оқу пәндерінің блогын бөлуге ерекше назар аударады [4].

Зерттеуші Т.Г. Ходот фигуралардың құрылысына және сурет салуына баса назар аударады, осылайша қарастырылған фигуралардың эртүрлі қасиеттерін эмпирикалық тану процесінде балаларды қосады.

Алайда, кеңістіктік түсініктерді дамыту мәселесін шешу мұғалімдер мен психологтардың іс жүзінде оқушылардың көзқарасын дамыту, бұл үшін қандай әдістер, әдістер мен құралдарды қолдану, мақсатқа жетудің тиімділігін бағалау критерийлері туралы консенсус жоқ екендігіне кедергі келтіреді. Кейбіреулер, мысалы, идеяларды дамыту ақыл-ой іс-әрекетінің әдістерін қалыптастыру арқылы жүзеге асырылуы керек деп санайды (Епишева О.Б. және Крупич В. И., Володарская И.А.). Басқалары ойлаудың ерекше қасиеттерін қалыптастыру арқылы (Крутецкий В. А.) немесе ойлау мәдениеті (Фридман Л. М., Меерович М. И., Шрагина Л.И.) үшінші - әр жас кезеңінде ойлаудың белгілі бір ішкі құрылымдары бойынша қалыптастыру арқылы (Каплунович И. Я.).

XIX ғасыр әдістемелік зерттеулерде «кеңістіктік қиял» термині қолданылды. «Кеңістіктік түсініктер» термині кейінірек психологтар Л.Б. Ительсон, Е.Н. Кабанова - Меллер, И.С. Якиманская, И.Я. Каплунович және басқалар бейнелі бейнелеу мәселесіне үлкен назар аудара бастаған кезде пайда болады.

Әр түрлі іс-әрекеттерді игерудегі кеңістіктік түсініктердің рөлі қазіргі уақытта ғылым мен техникада графикалық модельдеуді кеңінен қолдануға байланысты өсті, бұл зерттелген теориялық тәуелділіктерді неғұрлым нақты және сонымен бірге формальды түрде анықтауға және сипаттауға, олардың әр түрлі қызмет салаларында көрінісін болжауға мүмкіндік береді. Барлық осы іс-шаралар нақты жұмыс істейтін механизмдер мен процестерге визуалды қолдаусыз ақыл-ойда жүреді, бұл жақсы дамыған кеңістіктік көріністі қажет етеді. Жақында техникалық жүйелерді жобалау кезінде басқарылатын

объектінің әртүрлі белгілерін интегралды кеңістіктік құрылым-кеңістіктік кодтау түрінде көрсететін сигналдардың - таңбалардың арнайы түрін жасауға ерекше мән беріледі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Жалпы психология [Мәтін]: жоғары оқу орны студенттеріне арналған оқу құралы / Ә. Алдамұратов, Қ. Рақымбеков, М. Бапаева [ж.б.]. – Алматы: Нур-Принт, 2020. – 236 бет
2. Сексенбаева, Л.И. Психология мышления [Текст] / Л.И. Сексенбаева // Педагогика мәселелері = Вопросы педагогики. – 2014.- № 4.- С. 77-79
3. Якиманская И.С. Некоторые вопросы повышения уровня развития пространственных представлений у школьников. //Повышение эффективности и качества преподавания черчения. Под редакцией А.Д.Ботвинникова. -М.: Просвещение, 2012. - С. 44 - 56.
4. Павлова Т.А. Развитие пространственного ориентирования у дошкольников и младших школьников / Т.А. Павлова. – М.: Школьная Пресса, 2014. – 64 с.

ОӘЖ 376.1

БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА АУТИЗМІ БАР БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДОГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ

Зайдин А.Б., Сарсенова Ұ. Ж., Бакирова З.Н.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: в данной статье рассматриваются особенности детей с аутизмом, трудности в процессе их обучения и пути оказания им помощи. Психологическая поддержка направлена на преодоление эмоциональных, поведенческих и сенсорных проблем, а педагогическая поддержка включает разработку индивидуального образовательного плана, использование визуальных средств и внедрение структурированных методов обучения. Благодаря инклюзивному обучению возрастает социализация детей с аутизмом и их участие в образовательном процессе. Партнёрство с родителями также играет важную роль в оказании всесторонней поддержки ребёнку. Таким образом, комплексная система поддержки раскрывает потенциал детей и способствует их успешной интеграции в общество.

Summary: “For the successful adaptation of children with autism spectrum disorders in the educational environment, special psychological and pedagogical support is required. This article examines the characteristics of children with autism, the difficulties they face in the learning process, and ways to support them. Psychological support is aimed at overcoming emotional, behavioral, and sensory issues, while pedagogical support involves the development of an individual education plan, the use of visual aids, and the implementation of structured teaching methods. Inclusive education enhances the socialization of children with autism and increases their participation in the learning process. Partnership with parents also plays an important role in providing comprehensive support to the child. Thus, a comprehensive support system helps unlock the potential of children and facilitates their successful integration into society.”

Аутизм спектрінің бұзылыстары (АСБ) – бала дамуына айтарлықтай әсер ететін нейробиологиялық жағдай, бұл бұзылыстар әлеуметтік қарым-қатынас, мінез-құлық және тіл дамуы мәселелерімен сипатталады. Аутизмі бар балалардың білім беру ортасында психологиялық және педагогикалық

қолдауды қажет етуі олардың жеке ерекшеліктерінен туындайды. Мақалада аутизммен ауыратын балаларды қолдаудың маңыздылығы, әдістері және арнайы педагогикалық тәсілдер қарастырылады [1].

Аутизм спектрінің бұзылыстары туралы түсінік

Аутизм спектрінің бұзылыстары (АСБ) баланың когнитивті, әлеуметтік және тілдік дамуына әсер етеді. Мұндай балалардың мінез-құлқы әртүрлі болуы мүмкін: кейбіреулері қарым-қатынас жасауда қиындық көреді, басқалары ерекше қызығушылықтарды дамытып, стереотиптік әрекеттерге бейім болуы мүмкін. Бұл балалардың ерекшеліктерін түсіну – олардың оқу үрдісіне сәтті қатысуы үшін маңызды қадам [2].

Білім беру ортасындағы психологиялық қолдау

Аутизмі бар балалардың оқу барысына сәтті енуі үшін, бірінші кезекте, психологиялық қолдау қажет. Бұл қолдау олардың эмоциялық, әлеуметтік және мінез-құлық мәселелерін жеңуге бағытталған.

Негізгі аспектілеріне мыналар жатады:

1. Эмоциялық қолдау

Аутизмі бар балалар көбінесе қоршаған ортадан түсетін ақпаратты басқаша қабылдайды, сондықтан олар үшін оқу үрдісі күрделі болуы мүмкін. Эмоциялық қолдау балаға қоршаған ортаға бейімделуге және мазасыздықты азайтуға көмектеседі. Бұл қолдауды психологтар, арнайы педагогтар және әлеуметтік қызметкерлер көрсетеді.

2. Мінез-құлықты түзету

Аутизмі бар балалардың кейбірі өздерін қоғамда дұрыс ұстай алмауы мүмкін. Мұндай жағдайларда мінез-құлықты түзету бағдарламалары қолданылады. Бұл бағдарламалар баланы дұрыс әрекетке бағыттауға, әлеуметтік дағдыларды дамытуға және жағымсыз мінез-құлықтарды азайтуға көмектеседі.

3. Сенсорлық интеграцияны қолдау

Аутизмі бар балалардың кейбірі сенсорлық стимулдарға өте сезімтал болуы мүмкін. Мысалы, шу, жарық немесе кейбір текстуралар оларды алаңдатуы мүмкін. Сенсорлық интеграция әдістері арқылы балаларға өздерін жайлы сезінуге көмектесу маңызды. Олардың оқуға қажетті назарын аудару қабілетін арттыру мақсатында арнайы құралдар қолданылуы мүмкін [3].

Педагогикалық қолдау

Аутизмі бар балаларды оқыту үшін арнайы педагогикалық тәсілдер мен әдістемелер қажет. Педагогикалық қолдау келесі бағыттарда жүзеге асырылады:

1. Жеке білім беру жоспары (ЖБЖ)

Әрбір аутизмі бар бала үшін оның жеке қажеттіліктерін ескеретін арнайы білім беру жоспары жасалады. ЖБЖ баланың даму деңгейіне сәйкес оның оқу бағдарламасын бейімдеуді қамтамасыз етеді. Мұнда негізгі назар баланың әлеуетін ашуға және оның мүмкіндіктерін арттыруға бағытталады [4].

2. Визуалды қолдау құралдары

Аутизмі бар балалардың көбісі ақпаратты визуалды түрде жақсы қабылдайды. Сондықтан сабақта визуалды материалдар мен диаграммалар қолдану өте маңызды. Визуалды қолдау құралдары оқу тапсырмаларын орындауды жеңілдетеді және балаларға өзін-өзі ұйымдастыруға көмектеседі.

3. Құрылымдалған оқыту әдістері

Аутизмі бар балаларға күнделікті әрекеттер мен сабақтардың нақты құрылымы мен жүйелілігі қажет. Сондықтан, арнайы педагогтар сабақтардың құрылымдалған болуын қамтамасыз етеді, бұл баланың оқу үрдісіне белсенді қатысуын арттырады. Мысалы, ТЕАССН әдісі – оқу материалдарын кезең-кезеңімен құрылымдау арқылы оқушыларға міндеттерді оңай қабылдауға көмектесетін тиімді әдіс.

4. Коммуникациялық дағдыларды дамыту

Аутизмі бар балалардың көпшілігі қарым-қатынас жасау кезінде қиындықтарға тап болады. Бұл проблеманы шешу үшін арнайы логопедтер мен педагогтар баланың коммуникативті дағдыларын дамыту бағытында жұмыс істейді. Ауызша қарым-қатынасқа қиындық туындаған жағдайда, альтернативті коммуникация әдістері, мысалы, суреттер арқылы қарым-қатынас (PECS) қолданылады.

Инклюзивті білім беру

Инклюзивті білім беру жүйесі аутизмі бар балаларға жалпы білім беру мекемелерінде оқуға мүмкіндік береді. Бұл жүйенің негізгі мақсаты – әрбір баланың ерекше қажеттіліктерін ескеріп, оған тең мүмкіндіктер беру. Инклюзивті ортада аутизмі бар балалар мен олардың құрдастары арасындағы өзара әрекеттестік арқылы балалардың әлеуметтік дағдылары дамиды, бұл олардың қоғамға сәтті бейімделуіне ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру үрдісінде педагогтардың рөлі өте маңызды. Олардың міндеті – барлық балаларға тең мүмкіндік беру және ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, сабақты жоспарлау. Инклюзивті сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер арнайы дайындықтан өтіп, аутизмі бар балалармен жұмыс жасау үшін қажетті дағдыларды меңгеруі тиіс [5].

Отбасымен серіктестік

Аутизмі бар балаларды білім беру жүйесіне сәтті бейімдеу үшін ата-аналармен тығыз байланыс орнату өте маңызды. Ата-аналар баланың дамуы мен білім алуына қатысты негізгі ақпаратты мұғалімдерге бере алады. Сонымен қатар, үйде баланың оқуы мен дамуын жалғастыру үшін ата-аналарға арнайы нұсқаулар беріледі. Ата-аналар мен мұғалімдер бірлесіп жұмыс істеген жағдайда, бала үшін ең тиімді қолдау жүйесі қалыптасады.

Аутизмі бар балалардың білім алу үрдісіне қатысуы үшін психологиялық және педагогикалық қолдау жүйесі өте маңызды. Бұл балалардың ерекшеліктерін ескере отырып, оқу және даму ортасын бейімдеу олардың әлеуетін ашуға және қоғамға сәтті интеграциялануына ықпал етеді. Педагогтар, психологтар және ата-аналар бірлесе отырып, әрбір баланың өз мүмкіндігін жүзеге асыруына көмектесуі қажет. Инклюзивті білім беру арқылы қоғам

аутизмі бар балаларға тең мүмкіндіктер жасап, олардың қоғам мүшесі ретінде өзін-өзі сезінуіне жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Аутениян Е. «Аутизмді психологиялық-педагогикалық қолдау мәселелері», Алматы: Білім баспасы 2016.
2. Кэмпбелл Дж. Аутизмді инклюзивті білім беру жүйесінде қолдау. Мектеп психологиясы журналы, 12(3), 22-30-201.
3. Шапошников А.В. Аутизм спектрінің бұзылыстары бар балаларды оқыту әдістемелері. Мәскеу-2017: Педагогикалық инновациялар.
4. Шмакова И.С. Аутизмді бар балаларға арналған сенсорлық интеграция әдістері. Педагогика және психология журналы, 10 (5), 45-52-2019.
5. Воробьева О.Н. Аутизм спектрі бұзылыстарының ерте диагностикасы және педагогикалық қолдау. Санкт-Петербург: Питер-2020.

УДК 37.034(574)

ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ДАМУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ РӨЛІ

Заурбекова А.М., Сандибек М.
«Астана Халықаралық Университеті», Астана қ, Қазақстан

Резюме: К основным факторам развития общественного сознания относятся социально-культурные, политические, экономические факторы и другие институты, продвигающие в обществе такие ценности, как единство, мораль и патриотизм, а также важные вопросы гармоничного развития национального сознания и глобального видения.

Summary: The main factors in the development of public consciousness include socio-cultural, political, economic factors and other institutions that promote such values in society as unity, morality and patriotism, as well as important issues of the harmonious development of national consciousness and global vision.

Білім беру мекемелері қоғамдық сананы дамытуда маңызды орын алады. Қоғамдық сана - бұл қоғамдағы индивидтердің, топтардың, әлеуметтік қауымдастықтардың санасында қалыптасатын, олардың шынайы өмірге көзқарасын бейнелейтін құндылықтар, идеалдар, сенімдер мен стереотиптер жиынтығы. Қоғамдық сананың сапасы мемлекет пен қоғамның даму деңгейіне тікелей байланысты, сондықтан бұл процесте білім беру жүйесінің рөлі айрықша.

Қазіргі заманда білім беру мекемелері тек білім беру ғана емес, сонымен қатар рухани және мәдени тәрбие беру орталығына айналып келеді. Бұл мекемелер оқушыларға өз елінің тарихын, мәдениетін, дәстүрлерін үйретіп қана қоймай, заманауи құндылықтарды насихаттап, саналы азаматтық позицияны қалыптастырады. Білім беру мекемелері арқылы қоғамдағы бірлік, адамгершілік, отансүйгіштік сияқты құндылықтарды насихаттап, ұлттық сана мен жаһандық көзқарасты үйлесімді дамытуға мүмкіндік береді. Қоғамдық сананың қалыптасуы мен дамуы көптеген факторларға байланысты. Олардың ішінде әлеуметтік, экономикалық, саяси жағдайлар, мәдениет пен моральдық

құндылықтар басты рөл атқарады. Алайда, білім беру мекемелерінің де қоғамдық санаға ықпалы зор.

Қоғамдық сананы дамытудағы негізгі факторларға әлеуметтік және, мәдени, саяси, экономикалық факторлар жатады. Әлеуметтік және мәдени факторларда қоғамдағы мәдени құндылықтар мен дәстүрлер жеке адамның көзқарасына тікелей әсер етеді. Саяси факторлар – мемлекет саясаты арқылы қоғамдық санада белгілі бір құндылықтар мен идеологиялар орнығады. Экономикалық факторлар – экономикалық тұрақтылық пен даму қоғамдағы жеке тұлғалардың өмір сүру деңгейіне, психологиялық жағдайына, болашаққа сеніміне әсер етеді. Осы факторлардың барлығы білім беру жүйесімен байланысты, өйткені білім беру арқылы қоғамның әрбір мүшесіне әсер етуге болады. Білім беру мекемелерінің міндеті – осы факторларды үйлесімді пайдаланып, оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасау, оларды қоғамдық санаға және құндылықтарға сәйкес тәрбиелеу.

Білім беру мекемелері арқылы қоғамдық сананы қалыптастыру бірнеше деңгейде жүзеге асады. Бұл деңгейлерді қысқаша былай сипаттауға болады. Бірінші деңгей-ұлттық құндылықтарды насихаттау және тарихи сананы дамыту. Бұл мысалда білім беру мекемелері ұлт тарихын, мәдени мұрасын, тілін, ұлттық дәстүрлерін үйрету арқылы оқушылардың ұлттық санасын дамытады. Тарихты білу, өз халқының өткенін түсіну арқылы оқушылардың патриоттық сезімі қалыптасады. Мысалы, Қазақстандағы мектептерде қазақ халқының тарихи жетістіктерін, ұлы тұлғаларды таныту арқылы қоғамдағы ұлттық сананы нығайту. Екінші деңгей-әлеуметтік және азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру. Білім беру жүйесі жас ұрпақтың бойында әлеуметтік жауапкершілік пен азаматтық позицияны қалыптастыруға бағытталған. Азаматтық білім, құқықтар мен міндеттерді үйрету, қоғамда өзіндік рөлін сезіну арқылы оқушылар азаматтық жауапкершілікті игереді. Олардың бойында адалдық, әділдік, өзара құрмет және әлеуметтік жауапкершілік құндылықтары қалыптасады. Үшінші деңгей- экологиялық сананы қалыптастыру. Қоршаған ортаны қорғау, табиғатқа қамқорлық жасау мәселесі де білім беру мекемелері арқылы насихатталады. Оқушыларды экологиялық мәселелерге қатысты ақпараттандыру арқылы олардың экологиялық санасын дамытуға болады. Мысалы, мектептерде өткізілетін табиғатты қорғау тақырыбындағы іс-шаралар оқушыларға экологиялық білім беріп, қоршаған ортаға деген жауапкершілікті арттырады. Төртінші деңгей- рухани-адамгершілік құндылықтарды насихаттау. Қоғамдық сана үшін рухани және адамгершілік құндылықтар аса маңызды. Білім беру мекемелері арқылы жасөспірімдерге адамгершілік, мейірімділік, өзара құрмет, әділдік және адалдық сияқты қасиеттерді үйретуге болады. Рухани-адамгершілік құндылықтарды дамыту арқылы қоғамда бейбітшілік, келісім және толеранттылық орнатуға үлес қосуға болады. Бесінші деңгей- бәсекеге қабілеттілік және еңбекқорлыққа тәрбиелеу. Білім беру мекемелері жас ұрпақтың бойында бәсекеге қабілеттілік пен еңбекқорлықты дамытуға ықпал етеді. Жастарға табысты болу үшін қажетті білім мен дағдыларды үйрету

арқылы оларды қоғамның белсенді мүшесі болуға бағыттайды. Еңбекке баулу, табысқа жету жолдарын түсіндіру арқылы оқушылар өз алдына мақсат қойып, сол мақсатқа жетуге ұмтылады.

Қоғамдық сананы дамытудың негізгі бағыттарының бірі – экологиялық сана мен жауапкершілікті қалыптастыру. Қазіргі климаттық өзгерістер мен экологиялық дағдарыстарды ескере отырып, көптеген елдерде мектеп бағдарламаларына экологиялық тәрбие элементтері енгізілуде. Бұл оқушылардың табиғатты қорғау, қоршаған ортаға қамқорлық көрсету құндылықтарын қалыптастырып, оларды саналы тұтынуға баулиды. Германияда жүргізілген зерттеу көрсеткендей, экология және тұрақты даму пәндері енгізілген мектептердегі оқушылардың 80%-ы күнделікті тұрмысында қалдықтарды дұрыс сұрыптау, энергияны үнемдеу және қоршаған ортаны қорғау шараларына көбірек көңіл бөлетіні анықталған. Қазақстанда да “Экологиялық білім беру” бағдарламалары іске асырылуда, бұл бағдарламалар арқылы оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілігін арттыру көзделеді. Экологиялық сананы қалыптастыру мақсатында экологиялық білім беруді жүйелеу керек. Экология негіздері пәнін бастауыш сыныптардан бастап оқу бағдарламасына енгізу. Экологиялық жобалар мен шараларды көбейту. Ағаш отырғызу, қоқыс жинау, табиғат қорғау жобаларына қатыстыру арқылы балаларды қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға үйрету. Экологиялық клубтар мен еріктілер ұйымдарын құру. Әрбір мектепте экологиялық клубтар ашып, оларды табиғат қорғау іс-шараларына белсенді қатыстыру.

Сонымен қатар қоғамдық санада гендерлік теңдік мәселесі маңызды рөл атқарады. Білім беру мекемелері гендерлік стереотиптерді жою және ерлер мен әйелдерге тең құқықтар мен мүмкіндіктер ұсыну арқылы қоғамда әділдік пен теңдік қағидаларын қалыптастырады. Гендерлік теңдікке бағытталған бағдарламалар арқылы қыздар мен ұлдар бірдей білім алу мүмкіндігіне ие болады, сонымен бірге қыз балалардың ғылым, техника, инженерия және математика (STEM) салаларындағы қызығушылығын арттыруға бағытталған жобалар іске асырылуда.

Білім берудегі және қоғамдық сананы қалыптастырудағы нәтижелерді жақсарту мақсатында материалдық-техникалық базаны нығайтып, интерактивті құралдар мен мультимедиялық материалдармен жеткілікті жабдықтауды ұсынамыз. Мектептерде интерактивті тақталар, зертханалық құралдар, STEM кабинеттерін ашу арқылы білім беру сапасын арттыруға болады. Екінші ұсыныс - оқыту материалдарын цифрландыру. Оқулықтарды электронды форматта да қолжетімді етіп, сандық кітапханаларды құру. Бұл ұсыныстар білім беру мекемелерінің қоғамдық сананы дамытудағы ықпалын күшейтіп, жастарды жан-жақты дамыған, жауапты, ұлттық және жаһандық құндылықтарды бойына сіңірген тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталады.

Қорытындылай келе, білім беру мекемелері қоғамдық сананы дамытуда ерекше орын алады. Олар қоғамның рухани және мәдени құндылықтарын, әлеуметтік жауапкершілікті, азаматтық сана-сезімді насихаттайды. Оқу орындары оқушыларды тек біліммен қамтамасыз етіп

қана қоймай, оларды толыққанды, саналы, ой-өрісі кең азамат ретінде тәрбиелейді. Ұлттық құндылықтарды, рухани адамгершілік қасиеттерді, экологиялық жауапкершілікті, азаматтық ұстанымды дамыту арқылы білім беру мекемелері болашақта қоғамдық сананың сапалы деңгейде қалыптасуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Выготский, Л. С. Мышление и речь. — Москва: Лабиринт, 2001.
2. Дьюи, Джон. Democracy and Education. — New York: Macmillan, 1916.
3. Бергер, П. Л., Лукман, Т. Социальное конструирование реальности. — Москва: Academia, 1995.
4. Ширяев, Е. Н., и Шевченко, В. И. Экология и человек: Учебное пособие. — Москва: Высшая школа, 2002.
5. Стерлинг, Стивен. Sustainable Education: Re-visioning Learning and Change. — Totnes: Green Books, 2001.
6. Карнеги, Дейл. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. — Москва: АСТ, 2010.

ОӘЖ 373.3

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭМОЦИОНАЛДЫ
ДАМУ**

Зиннунова О.Э., Бүркітбай М.А., Сарсембай Ұ.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В этой статье исследуется важность, аспекты и стратегии развития социально-эмоционального развития в дошкольном образовании. Дошкольный период имеет решающее значение для распознавания эмоций детей, управления ими, приобретения социальных навыков и понимания моральных принципов. Рассматриваются эффективные методы развития, такие как игровое обучение, эмоциональные уроки, групповая работа и сотрудничество семьи и школы. Результаты исследования показывают влияние социально-эмоционального развития детей на их академические достижения, отношения и психологическое благополучие. Статья дает педагогам и родителям практические советы и рекомендации, направленные на поддержку социально-эмоционального развития детей.

Summary: This article explores the importance, aspects and developmental strategies of socio-emotional development in preschool education. The preschool period is decisive for recognizing children's emotions, managing them, acquiring social skills, and understanding moral principles. The article discusses such effective methods of development as learning through play, emotional classes, group work and cooperation between family and school. The results of the study show the influence of the socio-emotional development of children on their academic success, relationships and psychological well-being. This article provides teachers and parents with practical advice and recommendations aimed at supporting the socio-emotional development of children.

Мектепке дейінгі кезең – баланың психологиялық, әлеуметтік және физикалық дамуының негізгі сатысы. Бұл кезеңде балалар өзін-өзі тану, эмоцияларын түсіну, басқа адамдармен қарым-қатынас орнату сияқты әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды игереді. Әлеуметтік-эмоционалды даму

балалардың психологиялық тұрақтылығы мен әлеуметтік сәттілігіне ықпал етеді, әрі олардың болашақтағы білім алу, еңбек ету, отбасы құру қабілеттерін анықтайды. Осы мақалада мектепке дейінгі білім берудегі әлеуметтік-эмоционалды дамудың теориялық негіздері, оның аспектілері, дамытудың әдіс-тәсілдері, педагогикалық тәжірибе мен зерттеулердің нәтижелері қарастырылады.

Әлеуметтік-эмоционалды даму психология мен педагогика саласындағы бірнеше теорияларға негізделген. Бұл теориялар балалардың дамуындағы эмоциялардың, қарым-қатынастардың, әлеуметтік орта мен мәдениеттің рөлін айқындайды [1].

1. Пиаженің когнитивті даму теориясы: Жан Пиаженің теориясы балалардың әлемді тану және түсіну қабілеттерін дамытуға бағытталған. Ол балалардың когнитивті дамуы әлеуметтік-эмоционалды дамумен тығыз байланысты екенін атап өтті. Пиаженің пікірінше, балалар ересектермен және құрдастарымен өзара әрекеттесу арқылы әлеуметтік дағдыларды меңгереді.

2. Выготскийдің әлеуметтік даму теориясы: Лев Выготский әлеуметтік-эмоционалды дамудың әлеуметтік контекстте жүзеге асатынын көрсеткен. Ол балалардың дамуындағы тілдің, мәдениеттің және әлеуметтік ортаның рөлін ерекше атап өтті. Оның пікірінше, балалар әлеуметтік қарым-қатынастар арқылы өз эмоцияларын білдіру мен басқаруды үйренеді [2].

3. Эмоциялық интеллект теориясы: Эмоциялық интеллект (EI) теориясы, Дэниел Гоулманның еңбектеріне негізделген, адамдардың өз эмоцияларын және басқа адамдардың эмоцияларын тану, түсіну, басқару қабілеттерін зерттейді. Бұл дағдылар мектепке дейінгі кезеңде қалыптасады.

Әлеуметтік-эмоционалды даму бірнеше аспектілерді қамтиды:

1. Эмоциялық даму: Балалардың эмоцияларын тану, оларды басқару және білдіру қабілеті. Эмоциялық даму балалардың өздері мен басқа адамдардың сезімдерін түсінуін және эмоционалды реакцияларын бақылауын қамтиды. Бұл дағдылар балалардың психологиялық әл-ауқатын және әлеуметтік қарым-қатынастарының сапасын арттырады.

2. Әлеуметтік даму: Балалардың әлеуметтік қарым-қатынастарды дамыту, достық, топта жұмыс істеу, басқа адамдармен ынтымақтастық орнату қабілеті. Әлеуметтік даму балаларға қоғамда орнын табуға, өз пікірлерін білдіруге және басқа адамдармен конструктивті қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

3. Моральдық даму: Бұл аспект балалардың моральдық қағидаларды түсіну, дұрыс пен бұрысты ажырату қабілетін білдіреді. Моральдық даму балалардың этикалық шешімдер қабылдауы үшін негіз қалыптастырады.

Әлеуметтік-эмоционалды дамуды қолдау стратегиялары

1. Ойын арқылы оқыту: Ойын балалардың әлеуметтік-эмоционалды дамуындағы негізгі құрал болып табылады. Ойын барысында балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, эмоцияларын білдіруге, проблемаларды шешуге, ынтымақтастық орнатуға мүмкіндік алады. Рөлдік ойындар, топтық ойындар, шығармашылық әрекеттер балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытады.

2. Эмоциялық сабақтар: Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде арнайы эмоциялық сабақтар өткізу балалардың эмоцияларын тануға, оларды сөзбен білдіруге мүмкіндік береді. Эмоциялық сабақтар балалардың эмоцияларын талқылау, түрлі жағдайларда эмоцияларға жауап беру әдістерін үйретуге бағытталған [3].

3. Топтық жұмыстар: Топтық жұмыстар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға, өзара байланыс орнатуға, бір-бірінің пікірлерін тыңдауға көмектеседі. Топта жұмыс істей отырып, балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасауды, қиыншылықтарды бірге шешуді үйренеді.

4. Отбасы мен мектептің ынтымақтастығы: Ата-аналар мен педагогтардың арасында тығыз байланыс орнату балалардың әлеуметтік-эмоционалды дамуын қолдауға мүмкіндік береді. Отбасы мен мектептің бірлескен жұмысы балалардың эмоцияларына назар аударуға, оларды қолдауға, дамытуға септігін тигізеді.

5. Әлеуметтік жобалар: Мектепке дейінгі мекемелерде әлеуметтік жобалар ұйымдастыру, балаларды қоғамға бейімдеуге, оларға әлеуметтік жауапкершілік пен этикалық құндылықтарды үйретуге мүмкіндік береді. Мұндай жобалар балалардың бір-бірімен ынтымақтастығын, көмек көрсетуін және қоғамға қызмет етуін дамытады.

Мектепке дейінгі білім беруде әлеуметтік-эмоционалды дамуды қолдау үшін педагогикалық тәжірибелер мен инновациялық әдістерді қолдану маңызды. Көптеген елдерде мектепке дейінгі ұйымдарда әлеуметтік-эмоционалды дамуға бағытталған бағдарламалар мен жобалар жүзеге асырылуда.

1. Креативті оқу бағдарламалары: Кейбір мектепке дейінгі мекемелер креативті оқу бағдарламаларын енгізу арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, эмоцияларын білдіруге және өзара қарым-қатынастарын нығайтуға көңіл бөлуде.

2. Педагогикалық семинарлар мен тренингтер: Мұғалімдер үшін арнайы семинарлар мен тренингтер өткізу, әлеуметтік-эмоционалды дамуды қолдау стратегияларын үйрету, балалармен жұмыс істегенде психологиялық көмекті көрсетуге мүмкіндік береді.

3. Зерттеу жобалары: Мектепке дейінгі білім беру мекемелері әлеуметтік-эмоционалды даму мәселелері бойынша ғылыми зерттеулер жүргізуге қатысып, зерттеу нәтижелерін тәжірибеде қолдану арқылы білім беру процесін жақсартуға мүмкіндік алады.

Әлеуметтік-эмоционалды даму мәселелері бойынша жүргізілген зерттеулер балалардың психологиялық және әлеуметтік дамуы үшін маңызды ақпарат береді. Мысалы, АҚШ-та жүргізілген зерттеу нәтижелері балалардың эмоциялық интеллектінің жоғары деңгейі олардың академиялық жетістіктеріне, достық қарым-қатынастарын дамытуына және стресс жағдайларын басқаруға ықпал ететінін көрсетті [4]. Отандық зерттеулер де әлеуметтік-эмоционалды дамудың маңыздылығын растайды. Мысалы, Қазақстанда жүргізілген зерттеулер балалардың әлеуметтік-эмоционалды даму деңгейін анықтау,

мектепке дейінгі ұйымдарда әлеуметтік дағдыларды дамыту әдістерін енгізу бойынша тиімді тәжірибелерді ұсынды.

Мектепке дейінгі білім беру кезеңі – балалардың әлеуметтік-эмоционалды дамуының негізі. Бұл кезеңде қалыптасқан дағдылар мен қасиеттер, болашақта олардың тұлғалық және кәсіби өмірінде маңызды рөл атқарады. Педагогтер, ата-аналар және қоғам осы дамуды қолдау үшін бірлесе жұмыс істеуі тиіс. Әлеуметтік-эмоционалды даму – балалардың өмір бойы сәтті болуына, қоғамда белсенді азамат болып қалыптасуына септігін тигізеді.

Зерттеулер мен практикалық тәжірибелер көрсеткендей, әлеуметтік-эмоционалды дамуды қолдау үшін мектепке дейінгі білім беру жүйесінде тиімді стратегиялар мен әдістерді енгізу маңызды. Ойын, эмоциялық сабақтар, топтық жұмыстар, отбасы мен мектептің ынтымақтастығы, әлеуметтік жобалар – осының бәрі балалардың әлеуметтік-эмоционалды дамуына әсер ететін маңызды аспектілер болып табылады. Осы бағытта педагогикалық тәжірибелер мен зерттеулердің нәтижелерін қолдану, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің жұмысын жетілдіру үшін қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Пиажé, Ж. Когнитивное развитие у детей / Ж. Пиажé. - Москва : Наука, 2000.
2. Выготский, Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. - Москва : Педагогика, 1983
3. Гоулман, Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман. - Москва : Олимп, 1995
4. Синяков, А. И. Социально-эмоциональное развитие детей дошкольного возраста / А. И. Синяков. - Алматы : Мектеп, 2012. -180 с.

УДК 378:159.9

РОЛЬ ЧТЕНИЯ В РАЗВИТИИ КРЕАТИВНОСТИ У УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Зубайдуллаева С.

Научный руководитель: ст.преп. Бахритдинова Д.

Шахрисабзский Государственный педагогический Институт, г. Шахрисабз,
Узбекистан

Түйін: Мақала бастауыш сынып оқушыларының шығармашылығын дамытудағы оқудың рөлін талдауға арналған. Әдеби шығармашылық пен оқудың қиялдың, сыни ойлаудың, өзін-өзі көрсету және стандартты емес мәселелерді шешу қабілетінің дамуына әсері қарастырылады. Шығармашылықтың теориялық негіздері, сондай-ақ жүйелі оқу арқылы балалардың шығармашылық әлеуетін ынталандыруға бағытталған бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған практикалық ұсыныстар сипатталған. Бастауыш сынып оқушыларында шығармашылық дағдыларды қалыптастыру үшін қолдануға болатын әдістер мен тәсілдердің мысалдары келтірілген.

Summary: The article is devoted to the analysis of the role of reading in the development of creativity in primary school students. The influence of literary creativity and reading on the development of imagination, critical thinking, the ability to express oneself and solve non-standard tasks is considered. The theoretical foundations of creativity are described, as well as practical recommendations for primary school teachers aimed at stimulating the creative potential of

children through systematic reading. Examples of techniques and approaches that can be used to develop creative skills in younger students are given.

Креативность является важным компонентом интеллектуального и личностного развития школьников, который способствует их успешной адаптации в меняющемся мире и позволяет находить нестандартные решения в разных ситуациях. В условиях начального образования особое внимание уделяется формированию креативных способностей детей, поскольку начальная школа является ключевым этапом в становлении их мышления и мировоззрения. Одним из важнейших факторов, способствующих развитию креативности у младших школьников, является чтение.

Чтение не только развивает познавательные навыки, но и стимулирует активное воображение, способствует расширению кругозора, развитию критического и ассоциативного мышления. Литературные произведения, предлагая детям различные миры и ситуации, позволяют им «пожить» чужими мыслями и переживаниями, что способствует развитию эмоциональной и когнитивной сферы. В этом контексте чтение становится не только инструментом передачи знаний, но и важным фактором формирования творческого потенциала ребенка.

Целью данной статьи является анализ роли чтения в развитии креативности у школьников начальных классов, а также изучение тех педагогических методов, которые способствуют усилению этого воздействия.

Креативность понимается как способность к созданию нового, оригинального, полезного, а также способность к нестандартному подходу к решению задач. В отличие от традиционных форм интеллектуальной активности, креативность требует от ребенка высокой степени воображения, гибкости мышления и умения соединять на первый взгляд несоединимые элементы.

В психолого-педагогической литературе подчеркивается, что раннее развитие креативности напрямую связано с обогащением внутреннего мира ребенка через внешние стимулы, среди которых важную роль играет чтение. Согласно теории Дж. П. Гилфорда, для развития творческих способностей важно создавать условия, при которых у детей будет возможность активно использовать свои внутренние ресурсы — воображение, ассоциации, умение смотреть на вещи с разных точек зрения. Чтение является одним из наиболее эффективных средств для стимуляции этих процессов, поскольку оно предоставляет широкий спектр возможностей для интерпретации, ассоциаций и личных интерпретаций [1,2].

- Развитие воображения и фантазии. Одним из важнейших аспектов креативности является способность к воображению. Литературные произведения, особенно фантастические и сказочные, развивают у детей способность к воображению, помогая им создавать мысленные образы, которые не всегда существуют в реальности. Эти образы и идеи могут быть перенесены в сферу практических и творческих занятий, таких как рисование, сочинение рассказов или решение нестандартных задач.

- Формирование критического мышления. Чтение помогает детям развивать способность не только воспринимать информацию, но и анализировать ее, что является важной частью креативного процесса. Читая различные тексты, дети учатся задавать вопросы, искать ответы, сравнивать различные точки зрения. Это способствует развитию критического мышления, которое помогает им в будущем принимать нестандартные решения.

- Активизация ассоциативного мышления. Креативность тесно связана с ассоциативным мышлением, то есть с умением находить связи между различными, казалось бы, не связанными объектами или идеями. Чтение стимулирует этот процесс, поскольку литература предоставляет широкий спектр символов, метафор и образов, которые требуют от ребенка умения воспринимать и интерпретировать их с разных сторон [3].

- Развитие языковых и коммуникативных навыков. Чтение способствует расширению словарного запаса и развитию языковых навыков, что напрямую влияет на способность к самовыражению. Креативные дети умеют выражать свои мысли нестандартно, используют богатство языка для передачи своих идей и эмоций. Этот процесс невозможно без обогащения внутреннего словаря и практики использования языка в различных контекстах.

Использование литературных произведений с открытым концом. Для развития креативного мышления полезно читать книги с открытым концом, которые не дают готового решения и позволяют детям самим додумывать события, завершать сюжет. Это стимулирует их воображение и развивает способность к созданию новых историй.

Творческие задания на основе прочитанного. Одним из эффективных методов является создание творческих заданий, таких как написание продолжения прочитанного произведения, составление альтернативных версий событий, создание новых персонажей. Такие упражнения развивают у детей не только воображение, но и способность к критическому осмыслению текста.

Дискуссии и обсуждения. Важной частью работы с литературными произведениями являются обсуждения прочитанного. Применение метода «свободного обсуждения», при котором дети могут высказывать свои мнения и идеи, способствует развитию самостоятельности мышления и умению аргументировать свою позицию. Это помогает учащимся развивать креативность в общении и в решении проблем.

Интеграция чтения с другими видами творчества. Чтение можно интегрировать с другими творческими активностями, такими как рисование, театральные постановки, музыкальные композиции. Например, после прочтения рассказа дети могут нарисовать сцены из произведения, инсценировать его, что позволит углубить их понимание текста и развить творческое восприятие.

В одном из экспериментальных классов ученикам предлагали в течение недели читать различные сказки и рассказы, а затем составлять собственные альтернативные версии этих произведений. Результаты показали, что такие

задания значительно развивают у детей креативное мышление, умение работать с текстом и творчески подходить к решению задач [4].

В другом примере учащиеся занимались созданием книжек-раскрасок на основе прочитанных рассказов. В процессе работы дети не только читали, но и визуализировали содержание, что также развивает креативное восприятие и позволяет интегрировать различные виды искусства [5,6].

Чтение играет ключевую роль в развитии креативности у учеников начальной школы, стимулируя их воображение, критическое мышление, способность к самовыражению и решению нестандартных задач. Систематическая работа с литературными произведениями способствует развитию творческого потенциала детей, улучшая их когнитивные и коммуникативные способности. Важно, чтобы педагоги использовали разнообразные методики, направленные на активизацию творческой деятельности через чтение, создавая условия для раскрытия творческого потенциала каждого ребенка.

Список использованной литературы:

1. Бодалев, А.А. (2000). Психология творчества. Москва: Академия.
2. Гилфорд, Дж. П. (1967). Creativity: Yesterday, Today, and Tomorrow. Journal of Creative Behavior, 1(1), 3-14.
3. Зимняя, И.А. (2010). Развитие творческих способностей детей. Москва: Педагогика.
4. Казмирова, И. В. (2016). Методика развития креативности у школьников через чтение. Санкт-Петербург: Речь.
5. Леонтьев, А. Н. (1981). Психология творчества. Москва: МГУ.
6. Петрова, Л. И. (2015). Чтение и творчество: роль литературы в развитии младших школьников. Вестник образования, 10(72), 15-22.

ОӘЖ 159.9

ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Иристаева Д.Б., Турисбек А.К., Якуббаева Г.Ш.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются проблемы развития творческого потенциала младших школьников в учебном процессе. Анализируются факторы, препятствующие раскрытию креативности, такие как традиционные методы обучения, недостаток индивидуального подхода и ограниченные возможности для самовыражения. Обсуждаются важность создания вдохновляющей образовательной среды и применения интерактивных методик, способствующих развитию воображения и критического мышления. Также рассматриваются примеры успешных практик, направленных на стимуляцию творческой активности детей, включая проектную деятельность и использование игровых технологий. В заключение подчеркивается необходимость пересмотра образовательных стратегий для более эффективного вовлечения младших школьников в процесс творческого самовыражения и развития их личностного потенциала.

Summary: The article deals with the problems of developing the creative potential of younger schoolchildren in the educational process. The factors hindering the disclosure of

creativity are analyzed, such as traditional teaching methods, lack of an individual approach and limited opportunities for self-expression. The importance of creating an inspiring educational environment and using interactive techniques that promote the development of imagination and critical thinking is discussed. Examples of successful practices aimed at stimulating children's creative activity, including project activities and the use of gaming technologies, are also considered. In conclusion, the need to review educational strategies for more effective involvement of younger students in the process of creative self-expression and development of their personal potential is emphasized.

Зерттеу тақырыбын сипаттау үшін «шығармашылық», «шығармашылық қызмет» және «шығармашылық әлеует» ұғымдарының мәнін анықтау қажет. Осы мәселе бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау осы категорияларды сипаттайтын келесі негізгі бағыттарды анықтады.

«Шығармашылық» ұғымының мәнін қарастырып өтейік. Бұл тақырып қазіргі уақытта өзекті болып табылады, өйткені бүкіл әлемде (әсіресе шетелде) шығармашылықтың беделі жақында айтарлықтай өсті. Ғылыми ойдың дамуы, ғылым мен өндірістің бірігуі, идеялар мен технологиялардың үздіксіз жаңаруы – мұның бәрі шығармашылық принципті білдіреді. Мазмұнды талдауға сәйкес, «шығармашылық» сөзі қазіргі уақытта педагогика, психология, әлеуметтану, философия, тіпті саясаттану салаларында жиі кездесетін сөздердің ондығына кіреді.

Ғасырлар бойы адамзат жұмбақ шығармашылық процесін басқарудың жолдарын іздеді. Өткен ғасырдағы ғалымдардың басты тұжырымы педагогика үшін өте көңілсіз болды: шығармашылық процесі бағынбайды, оны басқару мүмкін емес. Шығармашылық қабілеті - бұл талант, ал таланттар адамға туғаннан беріледі.

Алайда, шығармашылық қабілеттерін дамыту жағдайы бір қарағанда үмітсіз емес. Ия, шығармашылықты стандартты әрекеттер мен операцияларға үйреткендей үйрету мүмкін емес. Бірақ мақсатты және дәйекті түрде дамыту, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру - әр адамда мүмкін.

Шығармашылық субъектілердің қоғамдық қатынастарының кез-келген саласында мүмкін.

Шығармашылық - бұл объективті немесе субъективті сапалы жаңа нәрсе тудыратын қызмет. Бұл жаңасын жасау процесі. Бұл жаңасын ашуға бағытталған [1].

Шығармашылық дегеніміз - проблемалық жағдайды шарлау қабілеті, нәтижеге жету қабілеті, осы нәтижеге жетудің үлгісі жоқ. Бұл әртүрлі құбылыстардағы ұқсас белгілерді және өте ұқсас нысандардағы айтарлықтай айырмашылықтарды көру мүмкіндігі [2]. Бұл іскерліктер тасымалдауға мол тәжірибесі мен білімін жаңа жағдайға, пайымы құрылымының мәнін және оның өзге де функцияларды білу, икемді өзгерту тәсілі-әрекеттер тиісінше ұсынған міндет. Шығармашылық білім, білік, шешілетін мәселелер мен міндеттердің түрлері мен тереңдігі кеңейген сайын байытылып, дамиды. Шығармашылық әлеуетті дамыту - бұл жеке тұлғаны мақсатты және жан-жақты дамыту мен тәрбиелеудің интегративті процесі.

Шығармашылықты дамыту шарттарына мыналар жатады: шығармашылық мұғалімнің шығармашылық атмосферасы мен назары; оң шығармашылық шешім қабылдау мүмкіндігі, төзімділік, басқалардың мейірімділігі және өзін, өз мүмкіндіктерін терең зерттеу.

Күнделікті санада шығармашылық, шығармашылық қабілеттер әр түрлі көркемдік іс-шараларға, әдемі сурет салуға, өлең жазуға, музыка жазуға қабілеттермен теңестіріледі. Шығармашылық пен шығармашылық әлеует дегеніміз не?

Шығармашылық феноменін түсіну және сипаттау әрекеттерін ойшылдар ежелгі дәуірден бастап жасаған (Платон, Сократ, Аристотель және т.б.). Шығармашылықты философтар «адамға имманентті әлемнің ғарыштық қағидасы» (В. Соловьев), «адам қызметінің жоғары формасы» (И. Кант), «адам болмысының мәні» (К. Маркс), «әлемді тану және өзгерту» (Н. А. Бердяев) деп түсіндірді. Қазіргі заманғы зерттеулер (В.С. Библер, М.С. Каған және т. б.) шығармашылықты адамның барлық физикалық, рухани күштері мен тәжірибесін белсендіруді, жаңа нәрсені тудыратын және өзіндік, қайталанбас және әлеуметтік-тарихи бірегейлігімен ерекшеленетін адам қызметінің ең жоғары және ең күрделі түрі ретінде анықтауға мүмкіндік береді.

Шығармашылықты зерттеудің айтарлықтай тәжірибесі отандық (Л.С. Выготский, Я. А. Пономарев, П.М. Яковсон, А. М. Матюшкин және т. б.) және шетелдік (Дж. Гилфорд, Э. Торренс және т. б.) психологиялық-педагогикалық зерттеулер. Бірақ соған қарамастан, қазіргі психологиялық - педагогикалық ғылымда «шығармашылық», «шығармашылық қабілет», «креативтілік» ұғымдары шығармашылыққа деген жалпы қабілет ретінде екіұштылықпен түсіндіріледі [3].

С.Л. Рубинштейн шығармашылықты жаңа, ерекше нәрсені жасайтын іс-әрекет ретінде сипаттады, содан кейін ол тек Жаратушының ғана емес, сонымен бірге ғылым мен өнердің тарихына енеді [4]. Шығармашылықтың бұл анықтамасы С.И. Ожеговтың орыс тілінің сөздігінде тұжырымдалған тұжырымдамаға ұқсас, онда ол жаңа мәдени және материалдық құндылықтарды құру ретінде сипатталады. Бұл түсіндірмелерде шығармашылықтың мәні адам шығарған өнімнің жаңалығы сияқты белгінің арқасында ашылады. Алайда, шығармашылықтың сипаттамасы тек өнімнің жаңалығы арқылы табиғат пен оның механизмдері туралы түсінік бермейді [5].

Шығармашылықтың неғұрлым толық тұжырымдамасы «Психология» сөздігінде тұжырымдалған, онда ол жаңа материалдық және рухани құндылықтарды құру нәтижесінде пайда болатын іс-әрекет ретінде сипатталады. Алайда, мұнда айтарлықтай қосымша бар: шығармашылық белсенділік жеке тұлғаның қабілеттерінің, мотивтерінің, дағдыларының болуын білдіреді, ол арқылы бірегейлік пен өзіндік ерекшелігімен ерекшеленетін өнім алынады. Жоғарыда келтірілген анықтамаларда шығармашылықтың соңғы нәтижесі ғана емес, сонымен бірге оны қалыптастыру факторлары да сипатталған: қабілеттер, мотивтер, білім [6]. Шығармашылықтың толық анықтамасын зерттеуші Я.А. Пономарев ұсынады. Оның айтуынша,

шығармашылық «материяның дамуы, оның жаңа формаларының пайда болуы, сонымен бірге шығармашылық формаларының өздері өзгертін пайда болуы үшін қажетті шарт. Адам шығармашылығы-осындай формалардың бірі» [7].

Қазіргі уақытта педагогтар мен психологтардың зерттеулерінде оқу процесінде кең мағынада да, шығармашылық белсенділікте де терең талдау жасалды. Бұл мәселені сипаттаған: Л.С. Выготский, И.Я. Лернер, Я.А. Пономарев, Б.П. Никитин, Н.А. Менчинская, С. Шоу, Г.С. Саймон, Дж. Гилфорд, Э. Торренс және басқалар.

Психологиялық-педагогикалық әдебиетте шығармашылық мәселесінде екі көзқарас ерекшеленді.

Біреуіне сәйкес репродуктивті және шығармашылық ойлауды ажырату керек. Сонымен қатар, репродуктивті ойлаудың нәтижесі - қолда бар білім негізінде объектіні, қызмет объектісін құру, ал шығармашылық ойлаудың нәтижесі - шығармашылықтың жаңа объектісін құру.

Бұл көзқарасты Л.С. Выготский ұстанады. Ол шығармашылықты «...адамның жаңа бір нәрсені жасайтын кез - келген әрекеті оның сыртқы дүниенің қандай-да бір нәрсесін жасау немесе адамның өзінде өмір сүретін және ашылатын ақыл-ой мен сезімнің белгілі бір құрылысы бола ма, жоқ па, бәрібір» деп түсіндерген болатын [8].

Оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту мәселелеріне арналған зерттеулерді талдау олардың адамның жеке басын тұтас, өзін-өзі дамытатын және көп деңгейлі жүйе ретінде қарастыратын теориялық және әдіснамалық тәсілдерге негізделгенін айқын көрсетеді. Осындай ұстанымдардан оқушы өзіндік даралығы бар, даму арқылы құрылған, оның барысында жеке қасиеттер жетіліп, оның өзін-өзі дамытуына және әртүрлі қызмет салаларында шығармашылық іске асырылуына ықпал ететін тәуелсіз тұлға ретінде көрінеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Акимеева, Ж. Шығармашылық қабілетті дамыту жолдары [Мәтін] / Ж. Акимеева // Тәрбие құралы. – 2012. - № 1. - 20-22 б.

2. Бобекбаева, У.Н. Шығармашылық қабілетті дамытудағы әдістер мен жетістіктер [Мәтін] / У.Н. Бобекбаева // Современное образование в школе, колледже и ВУЗ-е. – 2012. - № 6. - 3 б.

3. Утешова, М. Шығармашылық қабілет: ұғымдар түсіндірмесі [Мәтін] / М. Утешова // Изденіс. Гуманитарлық ғылымдар сериясы = Поиск. Серия гуманитарных и общественных наук. – 2016. - №4.- 250-255 б.

4. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии [Текст] / С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2012. - 712 с.

5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / Рос. АН, Ин-т рус. яз., Рос. фонд культуры. М.: Азъ, 2013. - 944 с.

6. Психология: Словарь [Текст] / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 2012. - 494 с.

7. Пономарев Я.А. Психологическое моделирование научного творчества. - «Научное творчество». М., - 2013. - 347с.

8. Выготский, Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте [Текст] - М., Просвещение, 2012. -206 с.

УДК 373.2

ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ НАВЫКОВ РАБОТЫ С ИНФОРМАЦИЕЙ

Ишматова И.А., Плешкова С.С., Азатханова М.М.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада балалардағы ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру әдістері және олардың табысты оқу мен жеке даму үшін маңызы зерттеледі. Балаларды ақпаратты іздеуге, талдауға, өңдеуге және сыни бағалауға, сондай-ақ деректерді жүйелеу үшін цифрлық құралдарды пайдалануға үйретуге бағытталған тәсілдерге ерекше назар аударылады. Балалардың ақпаратты қабылдауы мен игеруінің психологиялық аспектілері, жас ерекшеліктері және бейімделген оқыту әдістерінің маңыздылығы қарастырылады. Мақала балалардың академиялық және өмірлік қиындықтарға дайындығын арттыру, сондай-ақ олардың тәуелсіздігі мен сыни ойлауын дамыту үшін осы дағдыларды ерте қалыптастырудың маңыздылығын көрсетеді.

Summary: The article examines the methods of forming information skills in children and their importance for successful learning and personal development. Special attention is paid to approaches aimed at teaching children to search, analyze, process and critically evaluate information, as well as the use of digital tools for data systematization. The psychological aspects of children's perception and assimilation of information, age characteristics and the importance of adapted teaching methods are considered. The article emphasizes the importance of early formation of these skills to increase children's readiness for academic and life challenges, as well as to develop their independence and critical thinking.

Информация является одним из наиболее ценных активов в современную эпоху, поскольку она предоставляет людям неограниченные возможности для личного и профессионального роста. Для эффективной работы с информацией необходимо иметь к ней доступ и умение взаимодействовать с ней, искать, анализировать, критиковать и систематизировать ее. Детям, вступающим в информационный век, необходимо будет сосредоточиться на развитии этих навыков по мере взросления, работы и участия в жизни общества [1].

Это сложный и многоэтапный процесс развития у детей умения работать с информацией, основанный на сочетании возрастных особенностей и психологических потребностей, обучение работе с информацией посредством возрастного и сенсорного опыта. В статье рассматриваются механизмы, этапы развития и особенности развития информационных навыков у детей, а также их значение в развитии познавательных и социальных навыков. Информационные навыки охватывают широкий спектр навыков, включая поиск информации и критический анализ ее достоверности. Эти навыки не только играют важную роль в образовательной деятельности, но и дают ребенку возможность участвовать в решении проблем, независимом мышлении, решении проблем и решении академических задач, при этом позволяя ему быть успешными членами академического сообщества. С раннего возраста дети должны учиться

различать факты и мнения, находить нужную информацию в разных источниках и оценивать ее актуальность, поскольку для них крайне важно различать [2].

Согласно исследованиям, дети, которые получают информационные навыки в раннем возрасте, лучше справляются с учебными задачами, ориентируются в информационном пространстве и демонстрируют лучшие результаты обучения. Приобретение навыков критического мышления с помощью набора навыков помогает им развивать навыки аналитического мышления, что, в свою очередь, дает им возможность справляться с трудными будущими ситуациями [3].

Приобретение знаний и осведомленность начинаются с начала поиска информации или «поиска» информации. Детям необходима способность определять источники необходимой им информации и определять, где она наиболее полезна, а также уметь понимать, где найти информацию. Учителям необходимо научить детей определять поисковые запросы и соответствующим образом реагировать на них, а также помогать им выбирать подходящие источники. Несмотря на огромный объем данных, присутствующих в современном информационном пространстве, не все из них достоверны и актуальны. Важным этапом является отделение истинной информации от ложной, что требует внимательного подхода и знания основных правил информационной безопасности для определения подлинности предоставленной информации и поиска соответствующих данных для принятия полезных решений [4].

Критическая оценка дети должны научиться уверенно подходить к информации, проверять ее правдивость и задавать вопросы типа: «Каков источник этой информации?» Это надежно? Как я могу ей верить? Критическая оценка является основой аналитического мышления и служит основой для анализа данных и предотвращения распространения недостоверной информации. Информационная методология и использование. Этот этап включает в себя разработку организации информации, исследование соответствующих концепций и создание четких предположений и выводов [5].

Для развития умений детей работать с информацией важно формировать взаимоотношения с педагогами, родителями и самими детьми. Дети могут легко освоить необходимые им навыки благодаря педагогам, которые создают подходящую среду и методы обучения. Родители могут способствовать этому дома, участвуя в беседах на темы, интересующие их детей, и предлагая искать решения любых проблем, с которыми они сталкиваются, самостоятельно [6].

В современном образовательном процессе большое внимание уделяется развитию у детей навыков решения проблем, основанных на знаниях, которые также необходимо развивать в классе. Благодаря этим способностям дети могут научиться ориентироваться в окружающей среде, находить ответы на свои вопросы, анализировать информацию и развивать навыки критического мышления. Игровые подходы, проектная деятельность, обучение цифровой грамотности и использование мультимедийных инструментов относятся к

числу современных методов, позволяющих развивать навыки с помощью современных методов. Это важнейшая задача, учитывая, что педагоги и родители оказывают существенное влияние на процесс – они должны не только дать детям знания, но и поддержать их самостоятельное мышление и активное участие в познавательной деятельности. Детям в информационном обществе необходимы навыки, необходимые для их подготовки к будущим вызовам, как в учебе, так и в профессиональном плане [7].

Список использованной литературы:

1. Бедерханова, В.П. Совместная проектировочная деятельность как средство развития детей и взрослых / В.П. Бедерханова // Развитие личности. – 2016. – № 4. – С. 24
2. Поддьяков, А.Н. Методологические основы изучения и развития исследовательской деятельности / А.Н. Поддьяков // Школьные технологии. – 216. – № 3. – С. 85–95.
3. Савенков, А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: учебное пособие / А.И. Савенков. – М. : Ось-89, 2016. – 480 с.
4. Словарь иностранных слов / Под ред. А.С. Мельничука. – К. : УРЕ, 1974. – 776 с.
5. Штанько, И.В. Проектная деятельность с детьми старшего дошкольного возраста / И.В. Штанько // Копилка методиста. – 2004. – № 4. – С. 99–101.
6. Калинина, Т.В. Формирование и совершенствование информационной компетентности педагогов ДОО // Материалы заочной МНПК «Информационные и компьютерные технологии в дошкольном образовании» (20.04.2016 года). -2016. - С. 21-27.
7. Каракозов, С.Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности // Педагогическая информатика, 2000. - № 2. - С. 41-55.

ОӘЖ 159.9

ПЕДАГОГТАР МЕН ПСИХОЛОГТАРДЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЯРЛАУДЫҢ ПРАКТИКАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ

Камаладинова М.Д.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье исследуется влияние практико-ориентированных технологий на подготовку педагогов и психологов к профессиональной деятельности. Рассматриваются ключевые методы, такие как симуляционные технологии, кейс-методы и проектная деятельность, которые способствуют интеграции теоретических знаний с практическими навыками. Акцентируется внимание на важности менторства и практик в образовательном процессе, а также на значении этих технологий для формирования уверенности и профессиональной компетентности будущих специалистов. Анализ литературы показывает, что применение практико-ориентированных подходов повышает уровень готовности студентов к реальной профессиональной деятельности, что является необходимым условием успешного выполнения их будущих обязанностей.

Summary: This article explores the impact of practice-oriented technologies on the preparation of educators and psychologists for professional activity. Key methods are examined, including simulation technologies, case methods, and project-based learning, which facilitate the integration of theoretical knowledge with practical skills. The importance of mentorship and internships in the educational process is highlighted, along with the significance of these technologies in fostering confidence and professional competence among future specialists. A literature review demonstrates that the application of practice-oriented approaches enhances

students' readiness for real professional activities, which is essential for successfully fulfilling their future responsibilities.

Қазіргі қоғам жаһандану, цифрландыру және технологияның дамуынан туындаған тұрақты өзгерістерге тап болады. Бұл өзгерістер өмірдің барлық салаларына, соның ішінде мамандарды даярлауға қойылатын талаптар барған сайын жоғары және әр түрлі болатын білімге әсер етеді. Атап айтқанда, педагогика мен психологиямен байланысты мамандықтар болашақ мамандардан теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар динамикалық және кейде күрделі әлеуметтік орта жағдайында нақты мәселелерді тиімді шешуге мүмкіндік беретін практикалық дағдыларды талап етеді. Бұл тұрғыда педагогтар мен психологтарды даярлаудың тәжірибеге бағытталған технологияларын зерттеу ерекше өзекті болып отыр [1].

Тәжірибеге бағытталған технологиялар теориялық оқытуды практикалық дағдылармен біріктіруге бағытталған әдістер мен тәсілдерді білдіреді. Олар болашақ педагогтар мен психологтарға қажетті құзыреттіліктер мен өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамыта отырып, нақты жұмыс жағдайларына бейімделуге көмектеседі. Көбінесе теорияны игеруге бағытталған дәстүрлі оқыту әдістерінен айырмашылығы, тәжірибеге бағытталған тәсілдер студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуын қамтиды, бұл материалды тереңірек түсінуге және игеруге ықпал етеді.

Тәжірибеге бағытталған дайындықтың негізгі аспектілерінің бірі- модельдеу, кейс-әдістер және жобалау әрекеттері сияқты әртүрлі әдістерді қолдану. Бұл тәсілдер студенттерге теориялық білімді тәжірибеде қолдануға ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау, қарым-қатынас, топтық жұмыс және мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, шындыққа жақын жағдай жасайтын модельдеу технологиялары болашақ мұғалімдерге сыныпты басқаруда және оқушылармен өзара әрекеттесуде, ал психологтарға консультациялар мен терапевтік сессиялар өткізуде өз дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Кейс-әдістер өз кезегінде аналитикалық қабілеттер мен шешім қабылдау дағдыларын дамытуға ықпал ететін нақты немесе гипотетикалық жағдайларды талдауды қамтиды. Студенттер тәжірибеден нақты жағдайларды зерттейді, оларды топтарда талқылайды және мүмкін шешімдерді ұсынады, бұл оларға материалды игеріп қана қоймай, сонымен қатар болашақ кәсіби қызметінде туындауы мүмкін әртүрлі жағдайларға бейімделуді үйренуге мүмкіндік береді.

Жобалық қызмет сонымен қатар тәжірибеге бағытталған дайындықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл тәсіл шеңберінде студенттер нақты жобалармен жұмыс істейді, бұл оларға теориялық білімді тәжірибеде қолдануға ғана емес, сонымен қатар жобаларды басқару, коммуникация және әртүрлі мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, студенттер білім беру бағдарламаларын құра алады және жүзеге асыра алады, зерттеулер жүргізе алады немесе іс-шаралар ұйымдастыра алады, бұл оларға болашақ мамандықтарының ерекшеліктерін жақсы түсінуге көмектеседі.

Сонымен қатар, дайындықтың маңызды аспектісі-тәлімгерлік пен тәжірибе жүйесі. Тәжірибелі мамандар студенттерге кәсіби ортаға бейімделуге көмектесу арқылы өз білімдері мен дағдыларымен бөлісе алады. Білім беру мекемелеріндегі немесе психологиялық орталықтардағы тәжірибелер болашақ мамандарға нақты жағдайларға тап болуға және клиенттермен және оқушылармен тиімді қарым-қатынас жасауды үйренуге мүмкіндік береді. Бұл дайындық сапасын жақсартып қана қоймай, кәсіби сәйкестікті қалыптастыруға жағдай жасайды.

Тәжірибеге бағытталған технологиялардың маңыздылығы зерттеу нәтижелерімен де расталады. Көптеген ғылыми еңбектер тәжірибеге бағытталған тәсілдерді қолдана отырып дайындалған студенттер дәстүрлі әдістермен оқығандармен салыстырғанда кәсіби қызметке дайындығын бағалауда жоғары нәтиже көрсететіндігін көрсетеді. Мұндай студенттер көбінесе өз қабілеттеріне деген сенімділікті білдіреді және жұмыс барысында туындайтын қиындықтарды сәтті жеңе алады.

Қорытындылай келе, педагогтар мен психологтарды кәсіби қызметке дайындау қазіргі заманғы талаптар мен шындыққа сәйкес келетін жаңа тәсілді қажет етеді. Бұл процесте теория мен практиканы біріктіруге бағытталған тәжірибеге бағытталған технологиялар шешуші рөл атқарады. Олар болашақ мамандарға қажетті дағдылар мен өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамытуға көмектеседі, бұл олардың табысты мансабының кепілі. Білім беру процесіне тәжірибеге бағытталған тәсілдерді енгізу және дамыту қажеттілігі айқын болып отыр, өйткені олар тез өзгеріп жатқан әлемде тиімді жұмыс істеуге дайын мамандарды сапалы даярлауға ықпал етеді.

Педагогтар мен психологтарды кәсіби қызметке дайындау қазіргі білім берудегі өзекті тақырыптардың бірі болып табылады. Соңғы онжылдықтарда болашақ мамандарды тиімді оқытуға ықпал ететін тәжірибеге бағытталған технологиялар зерттеушілердің назарын аударды. Осы тақырып бойынша қолданыстағы әдебиеттерді талдау бірнеше негізгі бағыттар мен тәсілдерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Бірінші маңызды аспект- "тәжірибеге бағытталған технологиялар" және "кәсіби дайындық" ұғымдарын тұжырымдау. Өз зерттеулерінде М.В. Латышев пен Н. И. Семенова (2016) тәжірибеге бағытталған технологиялар теориялық білімді практикалық дағдылармен біріктіруге мүмкіндік беретін әдістерді қолдануды көздейтінін атап көрсетеді. Олар бұл тәсіл студенттердің кәсіби қызметтің нақты жағдайларына дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді деп санайды [2].

Дайындықтың негізгі әдістерінің бірі ретінде қарастырылатын модельдеу технологиялары А.В. Федосова мен И. И. Ивлевтің (2018) еңбектерінде кеңінен қамтылған. Зерттеушілер модельдеу нақты жағдайларға жақын жағдай туғызатынын және студенттерге қауіпсіз ортада кәсіби дағдыларды үйренуге мүмкіндік беретінін атап өтті. Мысалы, мұғалімдерді даярлау шеңберінде студенттер әртүрлі оқыту және сыныпты басқару әдістерімен тәжірибе жасай алатын сабақтарды модельдеу қолданылады. Бұл кәсіби құзыреттілікті

дамытып қана қоймай, өз қабілеттеріне деген сенімділік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді [3].

Кейс әдісі әдебиетте де маңызды орын алады. Е.А. Смирнованың (2017) жұмысы студенттердің сыни ойлауы мен шешім қабылдау дағдыларын дамыту үшін кейс-әдісті қолдану мүмкіндіктерін қарастырады. Зерттеуші практикадан нақты жағдайларды талдау студенттерге кәсіби қызметтің күрделілігін жақсы түсінуге көмектеседі және оларды оңтайлы шешімдерді табуға үйретеді дейді. Бұл өз кезегінде болашақ мамандардың өзгеретін жағдайлар мен талаптарға бейімделу қабілетін қалыптастырады [4].

Тағы бір маңызды бағыт-жобалық қызмет. А.А. Кузнецов пен Л. А. Громованың (2019) зерттеулерінде жобалық жұмыс топтық жұмыс, жобаларды басқару және коммуникация дағдыларын дамытуға ықпал ететіндігі атап көрсетілген. Нақты жобаларда жұмыс істейтін студенттер теориялық білімді қолдануды ғана емес, сонымен қатар әртүрлі мүдделі тараптардың мүдделерін ескеруді үйренеді. Бұл әсіресе оқушылармен, ата-аналармен және әріптестермен өзара әрекеттесуді қажет ететін тәрбиешілер мен психологтарды дайындауға қатысты [5].

Болашақ мамандарды даярлаудағы тәлімгерлік пен практиканың маңыздылығы әдебиетте де атап өтіледі. О. Н. Громова мен В.В. Федоровтың (2020) жұмысы студенттерді оқытудағы тәжірибелі мамандардың рөлін зерттейді. Авторлар менторлық практикалық білім мен дағдылардың берілуіне ықпал етеді, сонымен қатар студенттерге кәсіби ортаға бейімделуге көмектеседі дейді. Нақты әлемдегі тәжірибе студенттерге нақты қиындықтарға тап болуға және туындаған мәселелерді тиімді шешуге үйренуге мүмкіндік береді.

Тәжірибеге бағытталған технологиялардың тиімділігін бағалау да маңызды аспект болып табылады. Өз зерттеулерінде Т.Н. Нета (2014) және Е. А. Седова (2018) педагогтар мен психологтарды даярлауда тәжірибеге бағытталған тәсілдерді қолдану нәтижелерін талдайды. Олардың жұмыстары осындай технологияларды қолдана отырып оқыған студенттердің кәсіби қызметке дайындығы мен өз қабілеттеріне деген сенімділігін бағалауда жоғары нәтиже көрсететіндігін растайды [6].

Осылайша, қолданыстағы әдебиеттер педагогтар мен психологтарды дайындауда тәжірибеге бағытталған технологиялардың шешуші рөл атқаратынын көрсетеді. Оларды қолдану теория мен практиканы біріктіруге мүмкіндік береді, бұл табысты кәсіби қызмет үшін қажетті шарт. Дегенмен, заманауи білім беру процесінің талаптарына сай болу және мамандарды даярлаудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін жаңа әдістер мен тәсілдерді зерттеу мен енгізуді жалғастыру қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Латышев, М. В., Семенова, Н. И. Практико-ориентированные технологии в подготовке педагогов и психологов. М.: Издательство "Образование", 2016.
2. Федосова, А. В., Ивлев, И. И. Симуляционные технологии в подготовке педагогов. Журнал педагогических исследований. 2018. Т. 12. № 3. С. 45-58.

3. Смирнова, Е. А. Кейс-метод в образовательной практике: опыт и перспективы. Вестник высшей школы. 2017. Т. 25. № 2. С. 78-85.
4. Кузнецов, А. А., Громова, Л. А. Проектная деятельность в подготовке будущих специалистов. Педагогические технологии. 2019. Т. 30. № 4. С. 34-47.
5. Громова, О. Н., Федоров, В. В. Менторство в образовательном процессе: роль опытных специалистов. Психология и образование. 2020. Т. 18. № 1. С. 12-25.
6. Нета, Т. Н. Эффективность практико-ориентированных подходов в подготовке педагогов. Журнал психологии. 2014. Т. 10. № 3. С. 23-37.

ОӘЖ 159.9

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАУІПСІЗДІК КОНТЕКСТІНДЕ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУ

Карамадинов Е.М.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена подготовке будущего педагога к профессиональной деятельности в контексте социальной безопасности. В условиях современного общества, где вопросы безопасности становятся все более актуальными, важно акцентировать внимание на формировании у будущих специалистов компетенций, необходимых для создания безопасной образовательной среды. В работе рассматриваются ключевые аспекты подготовки педагогов, включая знание основ социальной безопасности, навыки управления конфликтами и взаимодействия с различными социальными группами. Особое внимание уделяется психолого-педагогическим аспектам, связанным с профилактикой социальных рисков и угроз. Также обсуждаются методы и формы обучения, способствующие развитию у студентов устойчивости к стрессам и эффективной коммуникации. Статья призвана внести вклад в понимание роли педагогов в обеспечении социальной безопасности и предложить практические рекомендации для образовательных учреждений.

Summary: This article focuses on the preparation of future educators for professional activity within the context of social security. In today's society, where issues of safety are increasingly relevant, it is essential to emphasize the formation of competencies necessary for creating a secure educational environment. The study examines key aspects of teacher training, including knowledge of social security fundamentals, skills in conflict management, and interaction with diverse social groups. Special attention is given to the psychological and pedagogical dimensions related to the prevention of social risks and threats. Additionally, the article discusses methods and training formats that promote resilience to stress and effective communication among students. The aim of this article is to contribute to the understanding of teachers' roles in ensuring social security and to provide practical recommendations for educational institutions.

Бүгінгі таңда өзекті өмірлік және кәсіби проблемалардың бірі адам мен жалпы қоғамның денсаулығы мен қауіпсіздігі мәселесі болды. Жақында білім беру мекемесіндегі балалар мен жастардың денсаулығы мен қауіпсіздігіне байланысты проблемалар айтарлықтай шиеленісе түсті. Бұл мәселе барлық деңгейлерде, соның ішінде федералды деңгейде танылады.

Болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығына психологиялық-акмеологиялық көзқарас кәсіпқойлықтың критерийі ретінде ішкі және сыртқы қайшылықтарды жеңуде маманның мақсатты белсенділігін және іс-шаралар жоспарлары мен

бағдарламаларын шығармашылық іске асыруды қамтамасыз ететін қызметке дайындықты қарастыруды көздейді (А.А. Деркач, Е. В. Селезнев, А. К. Маркова және т. б.) [1].

Дайындық адамның ішкі ресурстарын жұмылдыру дәрежесін білдіреді, кез-келген күрделіліктің, соның ішінде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің сәтті орындалуының бастапқы, іргелі бастапқы шарты ретінде қарастырылады.

Психологиялық тұрғыдан дайындық мәселесі Б.Г. Ананьев, А. А. Бодалев, Л.И. Божович, А. А. Деркач, Е. А. Климов, Н. В. Кузьмина, В. Н. Леонтьев, К. К. Платонов, В. А. Сластенин, С. Л. Рубинштейн, А. В. Петровский және т. б. психологиялық дайындықты талдау кезінде зерттелді авторлар оның құрамындағы белгілі бір әрекеттің құрылымының болуын және білімнің оны орындауға тұрақты бағытталғанын көрсетеді [1].

Дайындықты анықтаудың әдіснамалық тәсілдері шартты түрде функционалды, жеке және жеке-белсенді болып бөлінеді. Функционалды тәсіл шеңберінде дайындық психикалық және физикалық ресурстарды жұмылдыру қабілеті сияқты психикалық функцияларды белсендіретін психиканың жағдайы (қондырғы) ретінде қарастырылады (Е.П. Ильин, Н. Д. Левитов, В.Н. Мясищев, Г. Олпорт, Д. Н. Узнадзе және т. б.). Жеке көзқарас негізінде дайындық белгілі бір қызмет түріне дайындық нәтижесінде пайда болатын жеке-жеке қасиеттердің көрінісі ретінде анықталады (К. А., Абульханова, Л. С. Выготский, И. С. Кон, М. И. Дьяченко, Н. В. Кузьмина, А. Г. Ковалев, А. Ц. Пуни, В. А. Сластенин және т. б.). Тұлғалық-іс-әрекеттік интеграцияланған) тәсіл шеңберінде қызметке дайындық адамның жеке, жеке және субъективті ерекшеліктерінің олардың тұтастығындағы көрінісі ретінде қарастырылады, бұл адамға кәсіби қызметтің сәттілігін қамтамасыз етеді (А. А. Деркач, С. Н. Толстов, К. М. Дурай-Новакова, Л. А. Кандыбович және т.б.).

Қызметке дайындықтың үш модальділігі бар: жалпы ұзақ мерзімді (қызметке тұрақты қажеттілік), арнайы ұзақ мерзімді (жеке тұлғаның қалыптасуы мен әлеуметтік жетілуінің нәтижесі ретінде белгілі бір қызмет түріне дайын болу) және қысқа мерзімді (туындаған мәселені шешуге жұмылдыру) (А.А. Деркач, Е. В. Селезнева, О. В. Михайлов).

Мұғалімнің кәсіби қызметке дайындығын біз біртұтас жеке даму контекстінде, қызметте алдыңғы, көрінетін және дамитын тұлғаның интегралды қасиеті ретінде қарастырамыз (Б.Г. Ананьев, С. Л. Рубинштейн).

Б. Г. Ананьевтің пікірінше, қызметке дайындық мыналармен сипатталады, іс-әрекет жасалған сәтте оның қасиеттері ғана. Автор кәсіби педагогикалық қызметке дайындықты субъектінің имиджінің, құрылымының, белгілі бір іс-әрекетінің және оны орындауға үнемі бағытталуының болуымен көрінетін біртұтас білім ретінде түсіндіреді; дайындық педагогикалық тапсырманы, ықтималдық мінез-құлық моделін түсінуге, қызметтің арнайы әдістерін анықтауға, алдағы қиындықтар мен қажеттіліктерге байланысты өз мүмкіндіктерін бағалауға әртүрлі көзқарастарды қамтиды нәтиже [2].

Педагогикалық жұмысқа дайындықтың ерекшелігі Н.В. Кузьмина, Т.ф. Садчикова, В.И. Смирнова, В. И. Спирина, В. А. Слостенин, Е. Г. Шаин, А. В. Перушкин, Д. Ю. Коптевтің зерттеулерінде көрсетілген.

Болашақ педагогтардың кейінгі педагогикалық қызметке дайындығын қалыптастыру критерийлері мыналар болуы мүмкін: жауапкершілік (ішкі және төтенше локус бақылау), фокус (кәсіби мотивация), шеберлік (педагогикалық шеберліктің негізі), құндылық қатынастары жүйесі, шығармашылық әлеует [3].

Жоғарыда айтылғандардың негізінде болашақ мұғалімнің әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығы біз мақсатты дайындық процесінде қалыптасатын және болашақта білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша кәсіби қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін және оның өмірінің қауіпсіз және денсаулық сақтау стилін анықтайтын жеке кәсіби қасиеттердің жиынтығы деп түсінеміз.

Болашақ педагогтің әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығын қалыптастыру мынадай бағыттарда жүзеге асырылады:

1) әлеуметтік ортадағы қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындық-адамның әлеуметтік ортаның жағымсыз әсерлерін түсінуін қамтитын, адамның қоршаған ортамен өзара іс-қимыл жүйесі; оның басқа адамдармен табысты өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін өзін-өзі қорғау іскерліктері мен дағдылары;

2) әлеуметтік сипаттағы қауіпті, экстремалды жағдайда (террористік акт, зорлық – зомбылық, тонау, жаппай тәртіпсіздіктер және т. б.) жеке қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындық-жоспарланбаған (күтпеген) өзгерістер өмірден, денсаулықтан немесе мүліктен айырылуға әкеп соқпайтын адамның мінез-құлық қағидалары;

3) ақпараттық-психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындық-адамның жағымсыз ақпараттық-психологиялық әсерлерді (әлеуметтік қақтығыстар, саяси және діни экстремизм) және ақпараттық-психологиялық өзін-өзі қорғау іскерлігін ұғынуы, психогигиена қағидаларын сақтауы;

4) әлеуметтік-криминалдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындық-физикалық зорлық-зомбылықтан қорғалу, жеке мүліктің қорғалуы;

5) қауіпсіз және салауатты өмір салтын қалыптастыру-еңбек пен демалыстың физиологиялық оңтайлы режимін сақтау, ұтымды тамақтану, дене белсенділігінің жеткілікті деңгейі, жеке және қоғамдық гигиена қағидаларын сақтау;

6) білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету – білім алушылардың, тәрбиеленушілер мен қызметкерлердің өмірі мен денсаулығын, сондай-ақ білім беру мекемесінің материалдық құндылықтарын ықтимал жазатайым оқиғалардан, әлеуметтік сипаттағы қауіпті және төтенше жағдайлардан сақтау.

Болашақ мұғалімнің әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығының даму векторы оның критерийлерімен (компоненттерімен) белгіленеді. Біздің зерттеуімізде қызметтің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге дайындық бес негізгі компонентті қамтиды: құндылық-мотивациялық,

когнитивті, белсенділік, рефлексивті және шығармашылық компоненттер. Өзіміздің бақылауларымыздың дереккөздері мен деректерін аналитикалық шолу негізінде біз аталған компоненттердің мазмұнын анықтадық.

Болашақ мұғалімнің құндылық-мотивациялық саласының қалыптасуы оның қызметін нақты мақсат қоюға және жобалауға ықпал етеді, педагогикалық қызметтің басымдықтарын анықтайды, сондықтан дайындық құрылымында құндылық-мотивациялық компонент маңызды орын алады.

Тұлғаның мотивациялық саласы-бұл белгілі бір иерархияға ие және жеке тұлғаның бағытын білдіретін тұрақты мотивтердің жиынтығы (белгілі бір мінез-құлықтың субъективті себептері) (А.А. Реан, Я. Л. Коломинский). Болашақ педагогтың әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығының құндылық-мотивациялық құрамдас бөлігі болашақ педагогтың көзқарастары жүйесіндегі қауіпсіздік пен денсаулық құндылығының басымдығын, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің қазіргі заманғы қауіпсіздік проблемаларының дүниетанымдық негіздерін, білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, денсаулық пен салауатты өмір салтын қалыптастыру жөніндегі жұмыспен айналысуға ұмтылысты, қауіпсіздік қағидаларын, салауатты имидждің негіздерін сақтау қажеттілігін қамтиды өмір сүру, басқаларға қауіпсіз және денсаулықты сақтайтын мінез-құлықтың айқын мысалы ретінде қызмет ету.

Студенттердің әлеуметтік қамсыздандыруға дайындығы құрылымында келесідей:

- қауіпсіздік-болашақтың теориялық, практикалық және әдістемелік білімінің базалық деңгейі мен сапасын білдіретін когнитивті компонент;
- жалпы өмір қауіпсіздігі мәселелері бойынша педагог, қоғамдағы тіршілік қауіпсіздігі факторлары, мәні мен құрылымы туралы білім, дәрежесі;
- білім берудің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы негізгі ұғымдарды, категориялар мен заңдылықтарды меңгеру және қолдана білу;
- мекемелер, қатысушылардың денсаулығына теріс әсер ететін факторларды білу;
- білім беру процесі және олардың алдын алу технологиялары. Бұл компонент;
- дайындық сонымен қатар болашақтың кәсіби және қолданбалы білімін қамтиды;
- дағдарыстық және төтенше жағдайлардың алдын алу мәселелері бойынша педагогтар;
- педагогикалық процесс субъектілерінің қауіпсіз және салауатты өмір салтын қалыптастыру.

Дайындықтың белсенділік компоненті студенттердің қауіпсіздігі мен денсаулығы мәдениетінің жоғары деңгейімен анықталады, әлеуметтік сипаттағы қауіптерді анықтау және алдын алу, жеке және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету дағдылары мен дағдыларын; өзінің және айналасындағылардың денсаулығын нығайту жөніндегі іс-әрекетке

қабілеттілігін; білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша білімді практикалық қолдану саласына аудару білу, қауіпсіз және оқу-тәрбие материалы ретінде салауатты өмір салтын ұстану.

Дайындық компоненттерінің құрылымында рефлексивті компонент ерекше орын алады. Психологиялық тұрғыдан алғанда, мамандарды кәсіби даярлаудың ЖОО жүйесі үшін студенттің өз бетінше жұмысын ұйымдастыру (Л.Хабаева) шешуші мәселелер болып табылады. Әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындықтың рефлексивті құрамдас бөлігі-болашақ мұғалімдердің өзін жеке тұлға, әлеуметтік қауіпсіздік саласындағы білім беру процесінің субъектісі ретінде барабар бағалау қабілеті, оқушылардың өз қауіпсіздігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету, денсаулықты сақтау және нығайту үшін өз жауапкершілігін сезіну; өмір салтын барабар өзін-өзі бағалау.

Дамыған рефлексивті компонент дайындықтың белсенділік компонентін дамытуға мүмкіндік береді, өйткені рефлексия білім беру іс-әрекетін анықтауға, өзінің белсенді ілімі үшін кеңістік құруға, тиімді білім беруге назар аударуға, мүмкін болатын кедергілерді, проблемалар мен қателіктерді түсінуге мүмкіндік береді. Тиісті өзін-өзі бағалаудың көмегімен болашақ мұғалімнің кәсіби және қауіпсіз типтегі тұлға ретінде өзін-өзі дамытуға бағытталған мінез-құлықты реттеу жүреді.

Шығармашылық немесе шығармашылық адамның жеке ерекшеліктерімен сипатталады, бұл материалдық және рухани қызметте жаңа өнім жасауға мүмкіндік береді. Шығармашылық әлеуметтік іске асырудың негізгі факторы-бұл адамның жасырын мүмкіндіктері қабілетке, талантқа, данышпандыққа, жеке тұлғаның даралығына айналатын әрекет (Л.Е. Бартоломеева). Болашақ педагогтың әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығының креативті компоненті-бұл білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оқушылардың қауіпсіз және салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша кәсіби қызметте көрінетін шығармашылық қабілеттердің жиынтығы. Бұл қызмет студенттер үшін жаңа, сондықтан шығармашылық қабілеттердің, ерекше ойлау қабілеттерінің көрінісі, қолда бар білім негізінде кәсіби қызметтің өзіндік модельдерін құру – дайындықтың маңызды факторы. Шығармашылық компонент өзіндік ерекшелік, қызығушылық, қиял, интуиция, шығармашылық ойлау, эмоционалдылық, әзіл сезімі, өмір қауіпсіздігі және денсаулық сақтау саласындағы педагогикалық мамандыққа шығармашылық көзқарас сияқты қасиеттерді қамтиды.

Аталған компоненттердің дәрежесі мен пропорционалдылығы және олардың көрсеткіштері нәтижесінде болашақ мұғалімнің әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығының даму деңгейін анықтайды. Нами, Н.В. Кузьмина [3] классификациясына сәйкес дайындықтың үш деңгейін анықтайды: жоғары (жүйелік модельдеу қызметі), орташа (жүйелік модельдеу және жергілікті модельдеу Білім) және төмен (репродуктивті; адаптивті). Бұл деңгейлердің келесі сипаттамалары бар.

Жоғары деңгей әлеуметтік қауіпсіздік саласындағы тиімді қызметті қамтамасыз ететін дайындық компоненттерінің үйлесімді дамуымен

сипатталады. Бұл деңгейдің сипаттамалары өмір қауіпсіздігі, Қауіпсіз және салауатты өмір салты мәселелерін зерттеуге үнемі қызығушылық пен мотивация, педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік және гуманитарлық білім жүйелерімен логикалық өзара байланысты білім беру мекемесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша білімнің динамикалық жүйесі болып табылады. Осы деңгейді меңгерген студенттер әлеуметтік сипаттағы қауіпті және экстремалды жағдайларда басқалардың жеке қауіпсіздігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мақсатты қалыптасқан дағдылары мен дағдыларының кешенін меңгерген, өзін-өзі бағалауы, антиципациясы дамыған, стресске төзімділігімен ерекшеленеді.

Орта деңгей дайындық компоненттерінің ішінара қалыптасуын, өмір қауіпсіздігі мәселелеріне мерзімді қызығушылықтың басым болуын және білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз етуді қамтиды. Қауіпсіздік пен денсаулық басқалармен қатар құндылық ретінде танылады. Әлеуметтік сипаттағы қауіпті және экстремалды жағдайларда, оның ішінде білім беру мекемесі жағдайында қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша білімдер жиынтығының болуы осы бағыттағы іскерліктердің, дағдылардың ішінара қалыптасуымен ұштасады. Жұмыс тәртібімен реттелетін өзін-өзі бағалау және антиципация қиындықтары. Жағдайдың күрделілігіне байланысты стресстің орташа әсері.

Төмен деңгей негізінен дайындық компоненттерінің қалыптасуының бастапқы дәрежесін білдіреді. Өмір қауіпсіздігі және білім беру мекемесінің әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелеріне қызығушылық ситуациялық сипатта болады, қауіпсіздік пен денсаулықты жоғары тәртіптің құндылығы ретінде жоққа шығарады. Әлеуметтік сипаттағы қауіпті және экстремалды жағдайларда, оның ішінде білім беру мекемесі жағдайында қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша толық емес, жүйеленбеген білім, сондай-ақ осы бағыттағы эмпирикалық қалыптасқан Дағдылар мен дағдылар немесе олардың болмауы, өзін-өзі бағалау мен антиципацияның дамымауы, стресске ұшыраудың жоғары деңгейі.

Біз студенттердің «Мирас» университетінде оқу процесінде әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығын қалыптастыруды аудиториялық ("тіршілік қауіпсіздігі", "білім беру мекемесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету", "қауіпсіздіктің психологиялық негіздері" және т. б. курстары бойынша сабақтар) және аудиториядан тыс (оқыту семинар-тренингтері, студенттік ғылыми жұмыстар мен жобалар конкурсы) жүйесі арқылы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асырамыз, ғылыми студенттік конференциялар, студенттік олимпиада, консультациялар, шығармашылық әзірлемелер байқауы және т.б.) іс-шаралар. Біз жүргізген зерттеу әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындық компоненттерінің даму деңгейі жоғары студенттер санының динамикасын анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеуге педагогикалық мамандықтар бойынша оқитын 360 студент (3-4 курс) қатысты. Дайындық инфрақұрылымын талдау когнитивті компоненттің

психологиялық-педагогикалық әсеріне үлкен бейімділікті анықтады (20% – 73%).

Сенімді, бірақ аз дәрежеде мотивациялық (40% -70%), белсенділік (14% – 49%) және рефлексиялық (30% – 63%) компоненттердің динамикасы байқалды (сурет.), бұл болашақ педагогтардың әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз етуге дайындығын дамыту бойынша одан әрі жұмыс істеу қажеттігін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Деркач, А. А. и др. подготовка к деятельности как акмеологическому явлению. Монография. - М.: Изд-во РАГС, 2008. - 96 с.

2. Ананьев, Б. Г. психологическая структура личности и ее формирование процесс личностного развития человека / Б. Г. Ананьев // проблемы современного человеческого знания. - М., 1977. - С. 187-274.

3. Кузьмина, Н.в. акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. - М.: Центр исследования проблем качества подготовки специалистов, 2001. - 144 С.

ОӘЖ 37.033

**БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ДАМУЫ ЖӨНІНДЕГІ
БАҒДАРЛАМАНЫҢ ТИІМДІЛІГІН ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ**

Карибекова С., Хансеит Б.С., Алданазар А.Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье представлена возможности повышения познавательной активности детей младшего школьного возраста.

Summary: The article presents the possibilities of increasing the cognitive activity of primary school children.

Бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамыту бағдарламасының тиімділігін әзірлеу және бағалау.

Зейін-баланың қоршаған ортаға үйренуі мен бейімделуін қамтамасыз ететін маңызды танымдық функциялардың бірі. Бастауыш мектеп жасында негізгі оқу дағдылары қалыптасқан кезде зейіннің дамуы ерекше өзекті болады. Бұл мақаланың мақсаты-бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамыту бағдарламасын әзірлеу процесін және оны бағалау әдістерін қарастыру. Зейін-бұл басқа тітіркендіргіштерді елемей, белгілі бір объектілерге немесе әрекеттерге назар аударуға мүмкіндік беретін психикалық процесс. Зейіннің бірнеше түрі бар: Таңдамалы зейін: белгілі бір тапсырмаға назар аудара білу.

Зейінді ауыстыру: бір тапсырмадан екіншісіне жылдам өту мүмкіндігі. Тұрақты назар: ұзақ уақыт бойы тапсырмаға назар аудара білу. Балалық шақта зейіннің осы формаларының дұрыс дамуы оқудағы жетістікке ықпал етеді, есте сақтау қабілетін және жалпы танымдық белсенділікті жақсартады. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері: Бағдарламаның міндеттері: Кіші мектеп оқушыларында зейіннің әртүрлі түрлерінің даму деңгейін арттыру [1].

Оқушылардың өз бетінше және бірлескен іс-әрекетіне жағдай жасау.Бағдарламаның міндеттері:Зейінді жаттықтыруға арналған нақты жаттығулар мен ойындарды әзірлеу және енгізу.Зейіннің қазіргі деңгейін және оның оқу үдерісіндегі динамикасын бағалау.Оқу ақпаратын құрылымдау дағдыларын қалыптастыру.Бағдарламаны әзірлеу кезеңдері.Қажеттіліктерді талдау: сауалнамалар мен тестілерді қолдана отырып, балалардың мақсатты тобындағы зейіннің даму деңгейін зерттеу.

Оқу материалдарын жасау: зейінді жаттықтыруға бағытталған ойындарды, шоғырлану тапсырмаларын және ұжымдық жобаларды қамтитын сабақтарды әзірлеу.Бағдарламаны іске асыру: оқу жылы ішінде жасалғанМатериалдармен сыныпта сабақ өткізу.

Мұғалімдерді даярлау: бағдарламаны, оның ішінде балаларды ынталандыру әдістерін тиімді пайдалануға бағытталған мұғалімдерге семинарлар өткізу. Бағдарламаның тиімділігін бағалау әдістері

Зейінді дамыту бағдарламасының тиімділігін келесідей бағалауға болады:тестілеу: бағдарламаны іске асырғанға дейін және одан кейін диагностикалық әдістерді қолдану (мысалы, ұзақ мерзімді зейін мен селективті зейін деңгейін анықтауға арналған сынақтар).

Мониторинг: әр түрлі тапсырмаларды орындау кезінде сыныптағы балалардың мінез-құлқын үнемі бақылау.Ата-аналар мен мұғалімдерге арналған сауалнамалар мен сауалнамалар: оқушылардың зейіні мен қабылдау қабілетінің өзгеруі туралы пікірлер жинау [2].

Салыстырмалы талдау: бағдарламаға қатысушы топтың нәтижелерін бағдарламаны аяқтамаған бақылау тобымен салыстыру.Күтілетін нәтижелер

Бағдарламаны табысты іске асыру мынадай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:Бастауыш мектепте балалардың тұрақты және таңдамалы зейінінің деңгейін арттыру.Шоғырлануды және табандылықты қажет ететін пәндер бойынша оқу үлгерімін жақсарту.Оқуға деген қызығушылықтың артуы.

Кіші жастағы оқушылардың зейінін дамыту бағдарламасын әзірлеу және жүзеге асыру оқу процесін жетілдірудегі маңызды қадам болып табылады.Оның тиімділігін бағалау, өз кезегінде, педагогикалық әдістер мен тәсілдерді оңтайландыруға мүмкіндік береді, бұл сайып келгенде балалардың жалпы оқу үлгерімінің артуына әкеледі. Мұндай бағдарламаны құру кешенді тәсілді қажет етеді, онда балалардың даму ерекшеліктерін де, қазіргі педагогикалық әдістерді де ескеру маңызды. Мұғалімдерді семинарлар мен тренингтер өткізуді қамтитын бағдарлама әдістерін қолдануға дайындаңыз.

Мониторинг және бағалау: тестілеу және балалар мен ата-аналардың кері байланысы арқылы оқу жылындағы бағдарламаның тиімділігін бағалау.Бағдарламаның тиімділігін бағалау әдістері [3].

Бағдарламаның тиімділігін бағалау көп деңгейлі болуы мүмкін және сандық және сапалық әдістерді қамтуы мүмкін.Тестілеу: бағдарламаны іске асырғанға дейін және одан кейін стандартты зейін сынақтарын өткізу (мысалы, реакция жылдамдығына арналған сынақтар, алаңдататын нәрселер арасында

объектіні бөлектеу және т.б.). Нәтижелерді құралдар мен стандартты ауытқулар сияқты статистикалық деректерді құрастыру арқылы бағалауға болады.

Бақылау: зейін деңгейінің өзгеруін бақылауға мүмкіндік беретін сабақ барысында оқушының бақылауларының арнайы шкалаларын толтыру.

Сауалнамалар мен сауалнамалар: оқушылардың да, ата-аналардың да бағдарламаны қабылдау және оның зейіннің дамуына әсері туралы пікірлерін жинау. Сұхбат: оқушылардың мінез-құлқы мен оқуында қандай өзгерістер байқағанын түсіну үшін мұғалімдермен сұхбат жүргізіңіз. Зейінді жаттықтыруға арналған жаттығулар мен ойындардың мысалдары

Зейінді дамыту үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болады, соның ішінде: Зейінділік ойындары: мысалы, "Айырмашылықтарды Анықта" ойыны, онда балалар екі ұқсас кескіннің арасындағы айырмашылықтарды табуы керек. Бұл селективті зейінді дамытады. Зейінді ауыстыру: балалар қарапайым тапсырмаларды орындайтын жаттығу (мысалы, сандарды санау және әріптерді бір уақытта айту). Бұл тапсырмалар арасында жылдам ауысу қабілетін дамытуға көмектеседі.

Ұзақ мерзімді тапсырмалар: мәтінді оқу, содан кейін қайталау. Бұл жаттығу ұзақ мерзімді зейінді дамытуға көмектеседі. Кіші мектеп оқушыларының зейінін дамыту бағдарламасын әзірлеу және жүзеге асыру теориялық негіздерді де, практикалық әдістерді де қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді. Оның тиімділігін бағалау бағдарламаның қаншалықты сәтті болғанын түсінудегі маңызды қадам болып табылады. Оқу материалдары мен тренингтерді дайындап қана қоймай, оларды балалардың қажеттіліктеріне үнемі бейімдеу маңызды, бұл сайып келгенде оқушылардың табысты оқуы мен дамуына ықпал етеді. Бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамытуға жүйелі түрде көңіл бөлу олардың жалпы үлгерімі мен оқу қабілетіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін, бұл олардың мектептегі және өмірдегі болашақ жетістіктерінің негізін құрайды. әр түрлі техниканы практикалық қолдану ретінде. Бағдарламада оқушылардың жеке ерекшеліктері, олардың қызығушылықтары мен даму деңгейі ескерілуі керек, бұл оқытудың максималды тиімділігіне мүмкіндік береді. Бағдарламаны іске асыру бойынша ұсыныстар [4].

Жеке көзқарас: сыныптағы оқушылардың әртүрлілігін ескеру: оқу жетістіктерінің әртүрлі деңгейлері, қызығушылықтары мен қажеттіліктері. Бұл белгілі бір оқушының зейінінің дамуына байланысты тапсырмалар мен жаттығуларды бейімдеуді қамтуы мүмкін.

Біртіндеп іске асыру: тапсырмалардың күрделілігі мен көлемін біртіндеп арттыра отырып, кішігірім өзгерістерден бастаңыз. Бұл балаларға стресс пен шамадан тыс жүктемені тудырмай, оқытудың жаңа форматына бейімделуге көмектеседі.

Ата-аналармен ынтымақтастық: ата-аналарды үйде балаларының зейінін дамытуға қалай қолдау көрсету керектігі туралы ақпарат беру арқылы процеске тарту маңызды. Бұл қарапайым жаттығуларды, ойындарды және тіпті арнайы отбасылық әрекеттерді қамтуы мүмкін. Тұрақты кері байланыс: прогрессті және бағдарламаның нәтижелерін талқылау үшін мұғалімдермен және ата-аналармен

тұрақты кездесулер өткізіңіз. Процестің барлық қатысушыларының пікірлері қажет болған жағдайда бағдарламаны оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Жағымды климат жасаңыз: оқушылардың эмоционалды жағдайы олардың зейініне тікелей әсер етеді. Қолдау көрсететін және шабыттандыратын оқу ортасын құру оқушылардың ынтасы мен зейінін едәуір арттыра алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Громыко Ю.В., Громыко Н.В. Исследование и проектирование в образовании. Ю.В. Громыко, Н.В. Громыко // Школьные технологии. – 2015. – № 2. – С.89.
2. Давыдов В.В. Психологическая теория учебной деятельности и методов начального обучения, основанных на содержательном обобщении / В.В. Давыдов. – Томск: «Пеленг», 2013. – 114 с.
3. Учебные материалы: уроки, картинки, виджеты. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.smartboard.ru/> (дата обращения 15.06.2016). Кобышева
4. Н.М. Проектная деятельность школьников. Современное состояние и проблемы / Н.М. Кобышева // Начальная школа. 2014. – №1. – С58

УДК 37.03

ДЕФЕКТОЛОГИЯ: НАУКА О ПОМОЩИ ЛЮДЯМ С НАРУШЕНИЯМИ РАЗВИТИЯ

Каримова Э.Р.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақала дефектологияға — адамның психофизикалық дамуының бұзылуының даму және түзету ерекшеліктерін зерттейтін пәнаралық ғылымға арналған. Мақалада Сурдопедагогика, офтальмопедагогика, логопедия, психопедагогика және түзету педагогикасын қоса алғанда, дефектологияның негізгі бөлімдері қарастырылады. Сипаттама дефектологияның тарихи дамуын, инклюзивті білім беру, ерте көмек көрсету сияқты негізгі әдістер мен тәсілдерді, сондай-ақ даму ерекшеліктері бар адамдарды оқыту мен оңалтудағы заманауи технологияларды қамтиды. Мүгедек балалардың отбасыларымен жұмыс істеудің маңыздылығына және дефектологияның әлеуметтік аспектілеріне, соның ішінде ерекшеліктері бар адамдарды қоғамға біріктіру мәселелеріне ерекше назар аударылады. Мақалада мамандардың жетіспеушілігі және инфрақұрылымдық қиындықтар, сондай-ақ қоғамдық стереотиптерді жеңу қажеттілігі сияқты өзекті мәселелер мен мәселелер талқыланады.

Summary: The article is devoted to defectology — an interdisciplinary science that studies the features of the development and correction of disorders of the psychophysical development of a person. The article discusses the main sections of defectology, including Sign Language Therapy, ophthalmopedagogy, speech therapy, psychopedagogy and Correctional pedagogy. The description includes the historical development of defectology, such basic methods and approaches as inclusive education, early care, as well as modern technologies in the training and rehabilitation of people with developmental features. Particular attention is paid to the importance of working with families of children with disabilities and the social aspects of defectology, including the issues of integrating people with features into society. The article discusses such topical issues and issues as the lack of specialists and infrastructure difficulties, as well as the need to overcome public stereotypes.

Дефектология — это междисциплинарная область науки и практики, которая изучает особенности развития и коррекции нарушений

психофизического развития человека. Основное внимание в дефектологии уделяется детям и взрослым с различными нарушениями, включая умственную отсталость, нарушения слуха, зрения, речи, двигательных функций, а также с синдромом аутизма и другими психическими расстройствами [1].

Дефектология как научная дисциплина начала формироваться в конце XIX — начале XX века. Одним из основателей дефектологии можно считать российского ученого Александра Захаренко, который в 1900-х годах первым начал систематически изучать проблему нарушений развития и разрабатывать методики помощи детям с особыми образовательными потребностями [2].

После Октябрьской революции и в советское время дефектология получила официальное признание и активно развивалась в рамках образования [3]. В это время были разработаны научные подходы к обучению и воспитанию детей с нарушениями слуха, речи, интеллекта, а также созданы специализированные учебные заведения — школы для слабослышащих, для детей с нарушениями зрения, коррекционные школы и интернаты.

С развитием психологии и педагогики в XX веке дефектология стала междисциплинарной наукой, объединяющей знания из психологии, педагогики, медицины, социальной работы и других областей. В настоящее время дефектология охватывает не только проблему образования, но и вопросы социальной адаптации, трудовой деятельности и интеграции людей с особенностями развития в общество.

Дефектология включает в себя несколько ключевых разделов, каждый из которых сосредоточен на изучении и коррекции определенных нарушений [4]:

1. Сурдопедагогика — наука о нарушениях слуха и методах обучения людей с нарушениями слуха. Это включает в себя как обучение детей, так и помощь взрослым, страдающим от тугоухости или глухоты. Специалисты разрабатывают методы чтения по губам, использования жестового языка, слухопротезирования, а также методы коррекции речи.

2. Офтальмопедагогика — это раздел дефектологии, который занимается нарушениями зрения и методами обучения людей с такими нарушениями. Офтальмопедагогика охватывает широкий спектр проблем, от амблиопии (слабого зрения) до полной слепоты. Специалисты работают с детьми, обучая их читать с помощью Брайля, а также развивать другие формы восприятия и ориентации в пространстве.

3. Логопедия — изучает и разрабатывает методы коррекции нарушений речи. Логопеды занимаются лечением и коррекцией нарушений артикуляции, звукопроизношения, проблемы с развитием речи у детей с задержкой речевого развития, заиканием, дизартрией и другими расстройствами.

4. Психопедагогика — изучает нарушения умственного развития, а также методы коррекции и обучения детей с задержкой психического развития (ЗПР), умственной отсталостью и другими когнитивными нарушениями. Психопедагоги разрабатывают индивидуальные программы обучения, помогая детям развивать общие и специальные навыки, такие как внимание, память, мышление.

5. Коррекционная педагогика — более широкий раздел, который включает в себя методики и подходы для работы с детьми, имеющими различные психофизические нарушения. Это может включать нарушения моторики, эмоциональные и поведенческие расстройства, а также более редкие патологии.

6. Социальная дефектология — раздел, который занимается адаптацией и интеграцией людей с особенностями развития в общество. Специалисты по социальной дефектологии помогают таким людям получить профессию, жить независимо, взаимодействовать с окружающим миром.

С развитием науки и технологий дефектология не стоит на месте, и появляются новые методы и подходы к обучению и реабилитации людей с особенностями развития.

1. Инклюзивное образование — принцип, который поддерживает идею обучения детей с нарушениями развития вместе с их здоровыми сверстниками. Это позволяет детям с особыми потребностями социализироваться, развивать навыки общения и интегрироваться в общество. Такой подход требует применения индивидуальных образовательных программ, адаптированных для каждого ребенка.

2. Ранняя помощь и реабилитация — современные исследования подчеркивают важность ранней диагностики и вмешательства. Чем раньше будет обнаружено нарушение развития у ребенка, тем легче будет провести коррекцию и обучение. Раннее вмешательство включает в себя комплекс мероприятий, направленных на помощь детям с задержкой в развитии в возрасте до трех лет.

3. Технологии в дефектологии — с развитием информационных технологий появились новые возможности для диагностики и лечения нарушений развития. Компьютерные программы, специализированные приложения и устройства помогают детям с нарушениями развития лучше усваивать информацию, тренировать внимание, память и другие навыки.

4. Работа с семьей — важным элементом работы дефектологов является помощь и поддержка семей детей с нарушениями развития. Работа с родителями, обучая их основам коррекции, организации среды для ребенка и поддержания его развития, способствует более эффективному воспитанию и обучению.

Несмотря на достижения в области дефектологии, существуют проблемы, которые остаются актуальными:

- Недостаток специалистов — в некоторых регионах ощущается нехватка квалифицированных дефектологов, что усложняет доступ к коррекционным услугам.

- Инфраструктурные проблемы — для полноценной реабилитации и обучения детей с нарушениями часто не хватает специализированных учреждений, оборудованных по последнему слову техники.

- Общественные стереотипы — несмотря на прогресс, в обществе все еще существуют предвзятые мнения о людях с особенностями развития, что затрудняет их социализацию и интеграцию.

Дефектология играет ключевую роль в поддержке людей с особыми образовательными и психологическими потребностями, помогая им адаптироваться в обществе, развивать необходимые навыки и реализовывать свой потенциал. Современные достижения науки и технологий открывают новые возможности для более эффективной коррекции нарушений и помощи людям с особыми потребностями. Важно продолжать развивать эту область, чтобы предоставить всем людям равные возможности для полноценной жизни.

Список использованной литературы:

1. Захаренко, А. Н. Психология и педагогика детей с нарушениями слуха / А. Н. Захаренко. - М.: Просвещение, 1982. -352 с.
2. Тимофеев, В. А. Логопедия: Теория и практика / В. А. Тимофеев, Н. В. Краснова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Издательство "Речь", 2016. - 480 с.
3. Выготский, Л. С. Психология дефектных детей - М.: Академия, 2002. - 212 с.
4. Петрова, И. В. Инклюзивное образование и дети с нарушениями развития / И. В. Петрова, Т. Г. Александрова. - СПб.: Речь, 2015. — 300 с.

УДК 37.022:004.946:811.111

THE ROLE OF VIRTUAL REALITY IN DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATION SKILLS IN ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Касенова Д., Жарылқасын А.

Астана халықаралық университеті, Астана қ., Қазақстан

Түйін: Мақалада виртуалды шындық технологиясын қолдану арқылы шет тілін меңгеру және мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамыту мәселелері талқыланады. Виртуалды орта тіл үйренушілерге шынайы мәдени тәжірибеге еніп, өзара түсіністік пен мәдени сезімталдықты арттыруға мүмкіндік береді.

Резюме: В статье рассматривается развитие навыков межкультурной коммуникации через изучение иностранных языков с использованием виртуальной реальности. Виртуальная среда обеспечивает языковым учащимся доступ к аутентичным культурным переживаниям, способствуя росту взаимопонимания и культурной чувствительности

Globalization has made intercultural communication a core component of EFL education. Contemporary language proficiency encompasses much more than grammar and vocabulary. The ability to pick up on cultural nuances that create empathy and mutual respect is better achieved with the use of VR than with traditional methods. VR offers a complete change in introducing the learner into culturally enriching environments to which they can, themselves, apply social norms and non-verbal signals. This review covers the recent literature on VR's aptitude to build intercultural skills among EFL learners, underlining the emphatic power of the platform in creating and reducing anxiety and building cultural awareness. It

discusses the possible challenges of stereotyping and limited variety in content within programs, while also providing recommendations for educators and promulgating ideas for future research with a view to maximizing VR' impact in advancing intercultural competence.

Intercultural communication becomes a significant constituent of EFL education and is increasingly imperative in the conditions of globalization, which draws together people from different cultural backgrounds. Today, the ability to handle cultural nuances of meaning, attitude, and social expectations, to create empathy and mutual understanding, which traditional methods often cannot fully meet, means more than vocabulary and grammatical structures [1].

Virtual reality provides a whole new perspective on EFL learning, fostering engagement with linguistically and culturally enriched environments in which students can come into personal contact and interaction with the cultural nuances. Whereas most classrooms cannot afford to use this technology, it embeds "situated learning" into instruction, enabling students to observe and engage directly with social roles, hierarchies, and non-verbal culture, thus building a backdrop for authentic communication practice [2]. Research has shown that VR has the potential to increase engagement while decreasing anxiety, allowing learners to safely create an environment in which to practice the language and decrease the gap in the competencies of the language and the culture. The immersive experiences provided by VR allow learners to develop their ability to perceive cultural cues and adjust their communication-an essential constituent of appropriate intercultural skills [3].

This article reviews recent literature in pursuit of an explanation of the role of VR in developing the intercultural communication skills of EFL learners. The advantages and limitations of VR are analyzed to present a case for how its immersive qualities can foster empathy and increase cultural awareness, hence making it an effective tool in developing intercultural competence in EFL education.

Virtual reality embarks on a key mission to change the face of intercultural communication education in EFL through much-needed immersion into richly cultural simulations, as opposed to mere role-playing games for imitated real-life interactions. The most important benefit of VR is that it can put the learners into realistic cultural environments wherein they can directly relate to social norms, customs, and ways of using language, thus engendering better cultural awareness and practical communication competence [4]. Through this sort of immersive quality, VR allows students to learn non-verbal communication and social subtlety that are important in intercultural communication.

Another major advantage of VR is the development of empathy and perspective-taking. Since VR plugs the learner into a unique "insider" perspective on cultural practices, this encourages learners to see other people's points of view, hence becoming more sensitive and open to an intercultural encounter [5]. Immersive environments like this would give way to greater recognition of cultural diversity by breaking down stereotypes and building up communicational competence at the same time [6].

VR further facilitates contextualized language learning through the realistic integration of cultural scenarios for practicing the language. Through such uses of language in a real cultural context, it helps learners understand that social norms may be very different and that it will, therefore, enhance their ability to interpret verbal and non-verbal cues adequately [7].

Nevertheless, a number of challenges await VR in intercultural education. One of these limitations is that unless content design specifically creates for nuances, there is always a risk in reinforcing cultural stereotypes. Simplified or stereotypical representations of cultures have the potential of promoting biases pertaining to those cultures inadvertently rather than taking steps to dismantle them—a need for culturally accurate VR simulations [5]. Another challenge is that VR lacks the capacity to provide the essential paralinguistic features, such as natural facial expressions, so important for an authentic intercultural interaction and yet still difficult to simulate [6]. Moreover, the current scope of VR content confines students' exposure to different cultural contexts and narrows their understanding of global diversity. This would enable learners to explore a wider range of intercultural experiences by expanding the cultural scope of VR [8].

The literature shows great promise in how VR can help improve intercultural communication by building up empathy, cultural awareness, and language capabilities in ways that often outpace traditional classroom techniques. Immersive, interactive environments in VR can foster empathy and a greater sense of culture that allows students to develop subtle understandings of intercultural exchanges.

However, the limitations of VR in respect of stereotyping and not being able to show the real depth of non-verbal communication suggest that VR, with its immense strength in the simulation of certain features of intercultural interaction, has not yet reproduced the full richness of real-life communication. These omissions—increasing the authenticity of non-verbal cues and adding more cultural content—are bridging some of the main gaps that would maximize the educational impact of VR on intercultural competence and, in general, support the status of VR as a powerful tool for EFL education.

In other words, the prospects that VR has as an educational tool in EFL classrooms are really bright and depict a whole new vista for intercultural skills. By placing the students in a virtual environment enriched with culture, VR allows students full immersion into a rich cultural experience, including interaction with nuances of culture, non-verbal language, and context-specific language use—skills that help in building empathy and cultural awareness. This capability places VR as a new addition to the conventional methods of EFL in providing students with an accurate sense of different cultural angles.

While there are still challenges to overcome, such as avoiding cultural stereotypes and making more cultural scenarios available within VR programs, continued enhancement of the capability of VR makes it likely these limitations will be overcome. In applications, VR has the potential to bridge cultural divides and further equip students with acquired intercultural competencies as seen in today's world. The further explorations and refinements of the application of VR by the

educational community must aim at further creating an even more realistic and all-inclusive experience; this would go a long way in making VR a transformative tool in the education of languages and cultures.

References

1. Paziljanova, Z. S. (2022). Intercultural communication as a theoretical and practical science. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 456-459.
2. Hamad, A., & Jia, B. (2022). How virtual reality technology has changed our lives: An overview of the current and potential applications and limitations. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(18), 11278. <https://doi.org/10.3390/ijerph191811278>
3. Al-Ansi, A. M., Jaboob, M., Garad, A., & Al-Ansi, A. (2023). Analyzing augmented reality (AR) and virtual reality (VR) recent development in education. *Social Sciences & Humanities Open*, 8, 100532. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100532>
4. Li, Q., Liu, Q., Jiang, M., & Wang, R. (2024). Virtual reality as a bridge: Enhancing intercultural learning and communication skills among international students. *International Communication of Chinese Culture*. <https://doi.org/10.1007/40636-024-00297-9>
5. Song, J. (2019). Enhancing intercultural competence with 360-degree virtual reality videos. *The Korean Language in America*, 23(1), 84-95 <https://doi.org/10.5325/korelangamer.23.1.00084>
6. Kaplan-Rakowski, R., & Gruber, A. (2021). One-on-one foreign language speaking practice in high-immersion virtual reality. In Y. J. Lan & S. Grant (Eds.), *Contextual Language Learning - Real Language Learning on the Continuum from Virtuality to Reality* (pp. 187-202). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-16-3416-1>
7. Shadiev, R., Wang, X., & Huang, Y. (2020). Promoting intercultural competence in a learning activity supported by virtual reality technology. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 21(3), 157-174. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v21i3.4752>
8. Yeh, H. C., Tseng, S. S., & Heng, L. (2020). Enhancing EFL students' intracultural learning through virtual reality. *Interactive Learning Environments*. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1734625>

УДК 373.31

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА

Касымова Ә., Жаксыбекова Д.

Астана Халықаралық Университеті, қ. Астана, Қазақстан

Түйін: Педагогика барлық ғылым салаларының ішінде ең көне сала. Ең көне бола отырып ол бір орында тоқтап қалған жоқ. Заман талабына сай қазіргі педагогика саласында ақпараттық технологиялар кеңінен қолданылуда. Әсіресе, жасанды интелектің алар орны ерекше. Бұл мақалада бастауыш білім беру саласында жасанды интелекті қолдану, оның артықшылығы мен кемшілігі және болашағы жайлы тоқталып өтетін боламыз.

Summary: Pedagogy is the oldest of all fields of science. Being the oldest, he did not stop at any place. Information technologies are widely used in modern pedagogy. Artificial intelligence stands out in particular. In this article, we will talk about the use of artificial intelligence in primary education, its advantages, as well as its prospects.

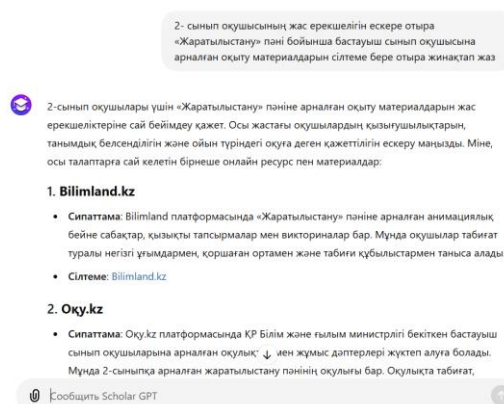
Жасанды интеллект қазіргі дамыған заманның маңызды тақырыбы. Жылдан-жылға бұл сала дамып басқа салаларға өз үлесін қосуда. Әрине жасанды интеллект табиғи адам санасының орнын баса алмайды. Бірақ адам санасының қарқынды дамып алға басуына септігін тигізеді.

Жасанды интеллект педагогтар үшін таптырмас бірден-бір құрал. Бұл мұғалімге өзгеше, жаңа, ерекше идеяны тудыруға және оны іске асыруға көмектеседі. Айта кетсек, сабақ барысында әдіс-тәсілдер, тапсырмалар, бағалау сынды іс-әрекеттерді жүзеге асыруға бағыт бағдар бере алады. Кез- келген педагогикалық технология немесе әдіс- тәсілдерді қолданғанда оған жасанды интеллектіні де кіріктіре аламыз.

Педагогикада жасанды интеллектінің қолдану аймақтарын жалпылама осылай бөліп ала аламыз:

1. Оқыту материалы
2. Тапсырмалар мен жаттығулар
3. Бағалау және кері байланыс
4. Тіл үйрену және сөйлеу

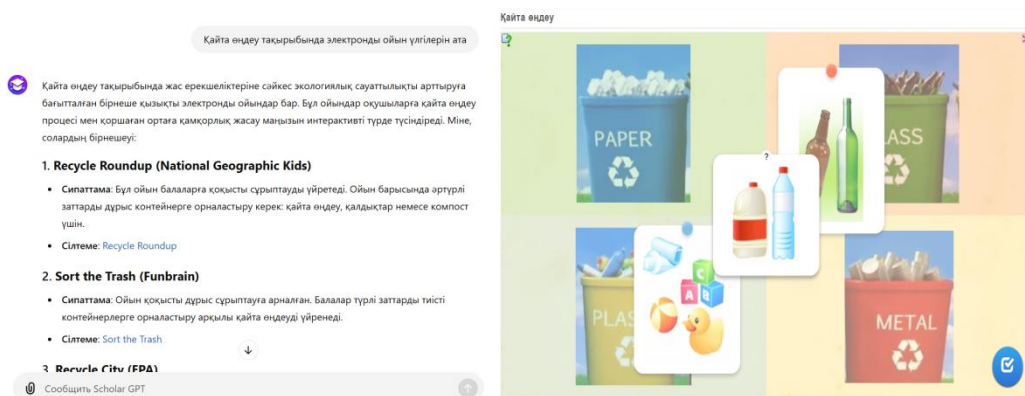
Оқыту материалдарын алу үшін «google gemini» [1], «chatgpt»[2], «microsoft copilot»[3] атты желілік интеллектілерді қолдана аламыз. Яғни, біз сұрағымызды нақты әрі түсінікті қойып, оқу материалдары мен мәліметтерді алуға мүмкіндігіміз бар. Мысалы егер бізге «Жаратылыстану» пәні бойынша оқу материалдары керек болса, желілік интеллектке сұрағымызды былай қоямыз: 2- сынып оқушысының жас ерекшелігін ескере отыра «Жаратылыстану» пәні бойынша бастауыш сынып оқушысына арналған оқыту материалдарын сілтеме бере отыра жинақтап жаз(1-сурет). Кез-келген жасанды интеллектке сұрағымызды жүйелі қоя отырып, біз жүйелі жауап ала аламыз. Онымен қоса, «NOTION AI»[4] атты желілік интеллектіні жеке электронды жұмыс дәптеріміз ретінде алып, дұрыс сұрау арқылы, дұрыс қанағаттанатындай жауап алуға болады. Аталған желілік интеллектілердің ішінде ең жеңілі әрі ыңғайлысы «chatgpt»[2]. Ал қалған желілік интеллектілерді қолдану еңбектену мен уақытты қажет етеді.

1-сурет. Жасанды интеллектке жүйелі түрде сұрақ.

Тапсырмалар мен жаттығуларды орындауда тура жоғарыда аталған алгоритм бойынша жүзеге асады. Бірақ онымен қоса біз ойын технологиясы

арқылы оқытуда қолдануға болатын электронды ойындар жайлы атап өткіміз келеді. Яғни, тақырып таңдап алып, кейін электронды тапсырмалар, ойындар құрастыра аламыз. Ең әуелі сауалымызды жасанды интелекттен талап етеміз. Кейін берілген ақпарат бойынша жұмыстарды жүзеге асырамыз. Мысалы біз жасанды интелекттен «Қайта өңдеу» тақырыбында электронды тапсырмалар үлгісін ұсынуды талап еттік. Бізге жасанды интелект бірнеше дайын электронды ойындар ұсынды. Сол электронды ойындарды сараптай отыра, біз Learning Apps.org[5] платформасы арқылы электронды ойын жасап шықтық(2-сурет).

2-сурет. Жасанды интелектпен диалог және электронды ойын.

Бағалау және кері байланыс. Бағалау бойынша біз сабақ барысында оқушылардан тапсырмалар сұрағанда желілік кездейсоқ таңдау[6] арқылы оқушыдан сабақ сұрап, олардың эмоцияларымен жұмыс жасап, қызығушылығын арттыра аламыз (3-сурет).

Случайное число:

Количество чисел

Диапазон от до

- исключить повторы
- ещё больше случайности

СГЕНЕРИРОВАТЬ

Случайное число:

Сгенерировано: 03.11.2024 21:24:55
Попыток генерации за последние 30 мин: 1
[↩️ ссылка на результат](#)

4

Количество чисел

Диапазон от до

- исключить повторы
- ещё больше случайности

СГЕНЕРИРОВАТЬ

3-сурет. Кездейсоқ таңдау жасанды интелектісі.

Бұдан басқа көптеген бағалау және кері байланыс тәсілдерін қарастыруға болады. Басында атап өткендей сауалымызды қойып, жауап ала отырып, басқа

да кері байланыс пен бағалау тәсілдерін желілік интелект арқылы жүзеге асыра аламыз.

Тіл үйрену және сөйлеу үшін біз «D-ID»[7] желілік интелектің пайдалана аламыз. Бұл желілік интелект пайдаланушыға кез-келген адам суретін шынайы сөйлете алады. Баптауларында қазақ тілі сапалы. Онымен қоса «chatgpt» арқылы жаңа тіл үйреніп, сөздік қорымызды көбейтіп, желілік интелектімен диалог жүргізе аламыз.

Желілік интелектің жалпы қолдану аймақтарына тоқталып өттік. Енді желілік интелектің артықшылығы мен кемшіліктеріне тоқталсақ. Төменде желілік интелектің артықшылығы мен кемшілігі жайлы кесте берілген(1-кесте).

1-кесте

Артықшылықтары	Кемшіліктері
Оқыту үдерісін бейімдеу. ЖИ нақты оқушылардың қызығушылығы мен қабілеттеріне сәйкес оқу материалдарын ұсынады.	Қаржылық шығындар. Көптеген ЖИ аз уақыт ғана тегін қызмет көрсете алады. Немесе ұзақ күтуді талап етеді. Болмаса, ақылы түрін қолдануымызға болады.
Мұғалімдердің жүктемесін азаюы. ЖИ оқыту, бағалау және қолдау міндеттерінің бір бөлігін атқарып, мұғалімдердің уақытын, жүктемесін үнемдейді.	Әлеуметтік қарым-қатынастың төмендеуі. ЖИ арқылы оқыту оқушы мен мұғалім арасындағы тікелей байланысты азайтуы ықтимал.
Деректерді талдау негізінде оқыту. Оқушылардың оқу жетістіктері мен әлсіз тұстарын анықтау арқылы нақты деректерге сүйенген оқыту шешімдері қабылданады.	Технологияға тәуелділік. Оқушыларда оқытудың дәстүрлі тәсілдеріне деген қызығушылық төмендеуі және технологияға тәуелділік артады.
Қызығушылықты арттыру. Интерактивті және ойын түріндегі тапсырмалар арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.	Жүйенің техникалық ақаулары. Кейде техникалық қиындықтар оқу үдерісіне кері әсерін тигізуі мүмкін.
Тілді меңгеруге көмек. ЖИ негізінде аудио, мәтін құрастырып, диалог құрып тілді үйреніп түсіну оңайға соғады	Психологиялық әсер. Тым көп технологиялық заттар қолдану, ЖИ-ті шамадан тыс қолдану адам миының дегрдацияға ұшырап, психикасына теріс ықпал ету қаупі бар.

Қорытындыдай келе, жасанды интелект 21 ғасырдың үлкен жаңалығы. Тек қана педагогика емес, барлық салаларда қажет технология. Алайда ескере кететін бір жайт, жасанды интелект адам санасының орнын баса алмайды. Біз жасанды интелекті толығымен қамтымай, құрал ретінде көруіміз керек. Сонда ғана оның тиімділігі артады. Әлем зерттеушілерінің пайымдауынша, алдағы 10 жылдықта жасанды интелект 300 млн жұмыс орнын алмастырады[8]. Болашақ үшін мықты педагог көп білетін емес, жасанды интелекті жетік меңгерген педагог сұраныста болуы әбден мүмкін. Сол үшін қазірден бастап жасанды интелектімен профессионалды жұмыс жасап үйрену педагогтардың өзекті мәселесі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://gemini.google.com/?hl=ru>
2. <https://chatgpt.com/>
3. <https://copilot.microsoft.com/>
4. <https://www.notion.so/help/guides/category/ai>
5. <https://learningapps.org/watch?v=pasnmxx3c24>
6. <http://castlots.org/generator-sluchajnyh-chisel/>
7. <https://www.d-id.com/>
8. <https://aikyn.kz/249535/zhasandy-intellekt-d-uirinde-bes-mamandyk--k-alady>

ОӘЖ 159.9

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ҚИЫН БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Келдібек Н.Ж., Аббасова Э.С., Мамыр А.С.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья рассматривает психологические аспекты работы с “трудными” детьми в начальной школе. В ней анализируются причины, которые приводят к возникновению трудностей у детей, такие как семейные обстоятельства, поведенческие проблемы и особенности психического развития. Важное внимание уделяется методам работы с такими детьми, в том числе психологической поддержке, индивидуальному подходу и созданию благоприятной образовательной среды. Подчеркивается роль учителя и школьного психолога в процессе адаптации и интеграции “трудных” детей в учебный процесс для повышения их успеваемости и эмоционального состояния.

Summary: The article examines the psychological aspects of working with “challenging” children in primary school. It analyzes the causes that lead to difficulties in children, such as family circumstances, behavioral problems, and specific psychological development traits. The article highlights the importance of individualized approaches, psychological support, and the creation of a supportive educational environment. It emphasizes the role of teachers and school psychologists in helping these children adapt and integrate into the learning process, improving their academic performance and emotional well-being.

Бастауыш мектеп оқушыларымен жұмыс істеу – ерекше күрделі әрі жауапты міндет. Әсіресе қиын балалармен жұмыс істеу педагогикалық тәжірибеде ерекше орын алады. Қиын балалардың мектепте қалыптасуы мен олардың оқуға деген қатынасы көптеген факторларға байланысты. Осы факторлар көбінесе психологиялық, әлеуметтік және эмоционалдық сипаттарға ие [1]. Бастауыш мектеп кезеңі балалардың білімге алғашқы қадамдары жасалатын және өмірлік дағдылар қалыптасатын маңызды кезең болып саналады. Сондықтан бұл жастағы балалардың тәрбиесіне, оқытуына және дамуына қатысты психологиялық аспектілерді дұрыс ескеру маңызды. Әсіресе, қиын балаларға бағытталған дұрыс психологиялық қолдау олардың болашақта толыққанды дамуына үлкен әсер етеді.

Қиын балалар деп мектептегі оқу процесінде және қоғаммен қарым-қатынаста қиындықтар туғызатын оқушыларды атауға болады. Бұл қиындықтар әртүрлі себептермен туындауы мүмкін. Мәселен, отбасындағы жағдайлар,

психикалық даму ерекшеліктері, мінез-құлықтағы ауытқулар немесе әлеуметтік мәселелер балалардың мектеп өміріне бейімделуін қиындатуы мүмкін. Сонымен қатар, бала бойындағы мінез-құлықтың өзгеруі мен эмоциялық күйдің тұрақсыздығы олардың білім алу процесіне де тікелей әсер етеді. Сондықтан мұғалімдер мен педагогтардың балалардың осындай қиындықтарын түсінуі және оларға дер кезінде көмек көрсетуі маңызды. Қиын балалардың психологиялық ерекшеліктерін түсіну үшін алдымен олардың қандай қиындықтармен бетпе-бет келетінін білу қажет [2]. Қиын балалардың мінез-құлқы көп жағдайда агрессия, өзіне деген сенімсіздік, оқу процесіне деген немқұрайдылық немесе басқа оқушылармен қарым-қатынастағы қиындықтар арқылы көрініс табады. Осындай мінез-құлық ерекшеліктері балалардың мектептегі үлгеріміне және олардың жалпы психикалық дамуына әсер етеді. Мұндай жағдайда педагогтар мен психологтардың міндеті – баланың эмоционалдық күйін түсініп, оған қажетті қолдау көрсету.

Қиын балалардың психологиялық жағдайына олардың отбасылық өмірінің де айтарлықтай ықпалы бар. Отбасындағы проблемалар, ата-аналардың балаға жеткілікті көңіл бөлмеуі немесе балалардың үйдегі жанжалдарға араласуы олардың мектеп өміріне әсер етеді. Мұндай балалар көбінесе мектепте өзін сенімсіз сезінеді, әрі мектептің талаптарына бейімделуде қиындықтар туындайды. Осы орайда, отбасымен тығыз байланыс орнату және ата-аналарға психологиялық кеңес беру маңызды рөл атқарады. Педагогтар ата-аналармен тығыз жұмыс істеп, баланың мінез-құлқының өзгеру себептерін анықтауға және оны түзетуге көмектесуі керек. Қиын балалармен жұмыс істеуде олардың өзіндік ерекшеліктерін ескерген жөн. Әр бала қайталанбас тұлға, сондықтан әрқайсысына жеке тәсіл қажет [3]. Мұғалімдер балалардың оқу процесіне деген көзқарасын жақсарту үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер қолдануы тиіс. Бұл оқушыларға психологиялық қолдау көрсету, ынталандыру және олардың мүдделерін ескере отырып оқу процесін ұйымдастыру арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, педагогтың сабырлы және түсіністікпен қарым-қатынас жасауы балалардың сенімін арттырып, олардың өзін жайлы сезінуіне жағдай жасайды.

Қиын балалармен жұмыс істеуде мұғалімнің кәсіби білімі мен біліктілігі ерекше маңызға ие. Қиындықтары бар балаларға арналған арнайы бағдарламалар мен әдістемелерді қолдану қажет. Бұл ретте, оқыту процесін балалардың жеке ерекшеліктеріне қарай ұйымдастыру, олардың қабілеттерін дамыту және эмоционалдық тұрақтылығын нығайту маңызды. Балалардың мінез-құлқын бақылау және олардың дамуына кері әсер ететін факторларды анықтау үшін тұрақты түрде психолог мамандардың көмегіне жүгіну қажет. Мектептегі психологтар қиын балаларға арнайы диагностика жүргізіп, олардың психологиялық күйін анықтап, қажетті шаралар қабылдайды. Бұл шаралар балалардың эмоционалдық жағдайын жақсартып, олардың оқу процесіне тиімді қатысуына ықпал етеді [4]. Бастауыш сынып оқушылары үшін мектеп өмірі көптеген жаңалықтар мен сынақтардан тұрады. Олар мектеп қабырғасында алғаш рет жаңа ережелермен, міндеттермен және талаптармен бетпе-бет келеді.

Бұл жағдайлар кейбір балалар үшін психологиялық күйзеліс тудыруы мүмкін. Әсіресе, қиын балалар үшін жаңа ортаға бейімделу кезеңі ерекше қиынға соғады. Мұндай балаларға бейімделу процесінде көмек көрсету үшін мұғалімдер мен ата-аналар бірлесіп жұмыс істеуі керек. Балаларға өздерін қауіпсіз сезінуге мүмкіндік беру, оларды қолдау және ынталандыру арқылы оқу процесін жеңілдету мүмкін болады. Қиын балалармен жұмыс істеу барысында олардың қызығушылықтарын ескеріп, оқу процесіне қызығушылығын арттыру маңызды. Мұғалімдер сабақтарда әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталуы керек. Балалардың қызығушылықтарын қолдау, оларға таңдау мүмкіндігін беру және олардың жетістіктерін мадақтау арқылы олардың оқуға деген ынтасын арттыруға болады. Сонымен қатар, сабақ барысында ойын элементтерін қолдану балалардың сабақты қызықты және жеңіл қабылдауына септігін тигізеді. Мұғалімнің сабырлығы мен шыдамдылығы қиын балалармен жұмыс істеудегі басты қасиеттердің бірі болып табылады. Балалардың мінез-құлқындағы өзгерістер мен қиындықтарды қабылдап, оларға түсіністікпен қарау өте маңызды. Мұғалімдер балаларды тыңдап, олардың пікірін ескеріп, оларды сеніммен қолдап отыруы қажет. Сонымен қатар, мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы тығыз байланыс балалардың психологиялық дамуын жақсартуға ықпал етеді. Баланың мектептегі және үйдегі мінез-құлқы арасындағы айырмашылықтарды түсіну және оларға бірлесіп шешім қабылдау арқылы балалардың дамуына тиімді ықпал етуге болады.

Қиын балалармен жұмыс істеуде мектеп психологтарының рөлі де ерекше маңызды. Олар балалардың психологиялық күйін зерттеп, олардың дамуына кері әсер ететін факторларды анықтайды. Сонымен қатар, психологтар қиын балаларға арналған арнайы түзету бағдарламаларын жүзеге асырып, олардың эмоционалдық жағдайын жақсартуға көмектеседі. Психологтардың қатысуымен өткізілетін жеке және топтық сабақтар балалардың өзін-өзі тануына, өз эмоцияларын бақылауына және мінез-құлқын реттеуге үйретеді. Бұл балалардың мектептегі жетістіктерін арттыруға және олардың жалпы дамуына оң әсер етеді. Қиын балалармен жұмыс істеуде мектептің жалпы психологиялық атмосферасы да маңызды рөл атқарады. Мектепте қолайлы психологиялық орта қалыптастыру балалардың өзін сенімді сезінуіне, олардың оқу процесіне белсене қатысуына ықпал етеді. Мектеп әкімшілігі мен педагогикалық ұжымның бірлескен жұмысы арқылы балаларға қажетті қолдау көрсетіп, олардың дамуына жағдай жасауға болады. Сонымен қатар, мектепте балалардың эмоционалдық әл-ауқатын қолдайтын іс-шаралар мен бағдарламаларды ұйымдастыру олардың психологиялық денсаулығын жақсартуға көмектеседі [5].

Қорытындылай келе, бастауыш мектепте қиын балалармен жұмыс істеу – күрделі, бірақ маңызды міндеттердің бірі. Бұл жұмыс барысында балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеріп, оларға қолдау көрсету арқылы олардың дамуына оң ықпал ету мүмкіндігі бар. Қиын балалардың мектептегі үлгерімін жақсарту және олардың психологиялық денсаулығын сақтау үшін педагогтар,

ата-аналар және мектеп психологтары бірлесіп жұмыс істеуі тиіс. Қиын балаларға дұрыс қолдау көрсетілсе, олардың мектептегі жетістіктері артып, болашақта толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына жол ашылады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Айтмамбетова, Қ. Бастауыш мектептегі психологиялық қолдау жүйесі. – Алматы: «Мектеп» баспасы, 2020. – 284 б.
2. Әлімжанова, С. Қиын балалардың мінез-құлқы және оны түзету әдістері. – Педагогика ғылымдары журналы, №4, 2019. – 45-52 б.
3. Сейітқұлова, Ж. Бала психологиясы және оның білім беру жүйесіндегі маңызы. – Астана: «Нұрлы жол» баспасы, 2021. – 320 б.
4. Оразымбетова, М. Мектептегі психологиялық орта және оқушылардың бейімделуі. – Психология және педагогика журналы, №7, 2020. – 76-83 б.
5. Тұрарбекова, А. Психологиялық диагностика және бастауыш сыныптағы балалармен жұмыс. – Алматы: «Білім» баспасы, 2022. – 256 б.

ОӘЖ 159.9

**ҚАҚТЫҒЫСТАРДЫҢ ТҮЛҒААРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУЫНА
ӘСЕРІН ТАЛДАУ**

Кембаева И.О.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан
PhD, профессор Абдуллаева Р.М.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами
г. Ташент, Узбекистан

Резюме: Статья посвящена анализу влияния конфликтов на развитие межличностных отношений. Рассматриваются ключевые аспекты конфликтов, их классификация, а также последствия для взаимодействия между людьми. В работе выделяются конструктивные и деструктивные конфликты, подчеркивается важность эффективного управления ими. Обсуждаются стратегии разрешения конфликтов, такие как сотрудничество и компромисс, а также роль эмоционального интеллекта в процессе. Исследование демонстрирует, что успешное разрешение конфликтов может укрепить межличностные связи, улучшить коммуникацию и повысить уровень доверия. В то же время, неразрешенные конфликты способны вызвать накопление негативных эмоций и ухудшение отношений. Статья подчеркивает необходимость понимания механизмов конфликтов для создания гармоничной и продуктивной среды в личной и профессиональной сферах.

Summary: This article explores the influence of conflicts on the development of interpersonal relationships. Conflicts are inherent in human interactions and can either strengthen or weaken bonds between individuals. The article discusses various types of conflicts, including personal and group conflicts, and their potential outcomes—both constructive and destructive. Constructive conflicts can enhance communication, build trust, and foster personal growth, while unresolved conflicts can lead to negative emotions and deteriorating relationships. Effective conflict resolution strategies, such as collaboration and compromise, are highlighted as crucial for improving interpersonal dynamics. Additionally, the role of emotional intelligence in managing conflicts is examined, emphasizing its importance in fostering understanding and empathy among participants. The findings underscore the need for awareness and skills in conflict management to create healthier interpersonal environments in both personal and professional contexts. Ultimately,

the article demonstrates that successful conflict resolution is key to nurturing harmonious and productive relationships.

Қақтығыстар адамдардың өзара әрекеттесуінің ажырамас бөлігі болып табылады және өмірдің әртүрлі салаларында — жеке қарым-қатынастан бастап кәсіби ортаға дейін пайда болады. Олар келіспеушілік, дау-дамай, түсініспеушілік және тіпті ашық қарама-қайшылық түрінде көрінуі мүмкін. Жанжалдың сипатына және оны шешу әдістеріне байланысты оның салдары оң немесе теріс болуы мүмкін. Осылайша, қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға әсерін түсіну ғылыми зерттеулер үшін де, әртүрлі салаларда практикалық қолдану үшін де маңызды міндетке айналады.

Тұлғааралық қатынастарда қақтығыстар өзгерістердің катализаторы бола алады. Бір жағынан, олар қарым-қатынасты жақсарту және сенімділікті арттыру арқылы бір-бірін терең түсінуге ықпал ете алады. Екінші жағынан, қақтығыстарды жеңе алмау қарым-қатынастың нашарлауына, реніштердің пайда болуына және тіпті байланыстардың үзілуіне әкелуі мүмкін. Барлық қақтығыстар теріс салдарға әкелмейтінін ескеру маңызды; сындарлы қақтығыстар қарым-қатынастың өсуі мен дамуына негіз бола алады.

Қазіргі зерттеулер жанжалды шешу стилі мен қатысушылардың эмоционалды интеллект деңгейі жанжалдың нәтижесіне айтарлықтай әсер ететіндігін көрсетеді. Жанжалдарды Құзыретті басқару белсенді тыңдау дағдыларын, эмпатияны және ынтымақтастық қабілетін қажет етеді. Жанжалға қатысушылар өзара түсіністікке жету және қолайлы шешім табу үшін қарым-қатынастарында ашықтық пен адалдыққа дайын болуы керек.

Қақтығыстардың пайда болу көздері, ашықтығы және салдары сияқты әртүрлі критерийлер бойынша жіктелуі олардың тұлғааралық қатынастарға әсерін егжей-тегжейлі қарастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, жеке қақтығыстар көбінесе құндылықтардағы, пікірлердегі және қарым-қатынас стиліндегі жеке айырмашылықтардан туындайды. Топтық қақтығыстар, керісінше, жұмыс топтары немесе достық топтар сияқты кең қауымдастықтардың мүдделері мен мақсаттарына қатысты болуы мүмкін.

Тұлғааралық қатынастар үшін қақтығыстардың негізгі салдарын сындарлы және деструктивті деп бөлуге болады. Сындарлы қақтығыстар қарым-қатынасты жақсартуға, проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға және қатысушылар арасындағы сенімділікті арттыруға әкелуі мүмкін. Деструктивті қақтығыстар, керісінше, жағымсыз эмоциялардың жиналуына, қарым-қатынастың нашарлауына және тіпті олардың бұзылуына әкелуі мүмкін.

Сонымен қатар, жанжалдарды шешу тек эмоционалды ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік процесс. Конфликтаға келу, ынтымақтастық және медиация сияқты қақтығыстарды шешудің тиімді стратегиялары шиеленісті жеңілдетуге және өзара қолайлы шешімдерді табуға ықпал етуі мүмкін. Бұл стратегиялар қатысушылардан диалогқа дайындықты және әр тараптың өз қажеттіліктері мен мүдделері бар екенін түсінуді талап етеді.

Осылайша, қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға әсерін зерттеу адам табиғаты мен әлеуметтік өзара әрекеттесуді түсінуге жана көкжиектер

ашады. Қақтығыстардың салдарын анықтайтын механизмдерді түсіну және оларды тиімді шешу әдістерін әзірлеу тұлғааралық байланыстардың сапасын жақсартудың кілті болып табылады. Бұл мақалада қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға әсерін талдау, сондай-ақ оларды сындарлы шешу үшін ұсыныстар қарастырылады.

Қақтығыстардың тұлғааралық қатынастардың дамуына әсері туралы мәселе психология, элеуметтану және басқаруды қоса алғанда, әртүрлі салалардағы зерттеушілердің назарын аударады. Қолданыстағы әдебиеттерді талдау қақтығыстарды түсінудің негізгі тәсілдерін, олардың себептерін, салдарын және шешу әдістерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Т.Б. Фрейдман мен К. Д. Даглас (2020) берген анықтамаға сәйкес, қақтығыс-бұл бір Тарап екінші Тараптың әрекеттерін өз мүдделеріне немесе құндылықтарына қауіп төндіретін өзара әрекеттесу. Бұл анықтама қақтығысты субъективті қабылдауға баса назар аударады, бұл оның тұлғааралық сипатын көрсетеді. Олар өз жұмыстарында қақтығыстардың бірнеше түрін ажыратады: жеке, топтық және топаралық, бұл олардың пайда болу себептерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді [1].

Зерттеулер көрсеткендей, қақтығыстар тұлғааралық байланысты бұзуы да, нығайтуы да мүмкін. С.А. Уильямстың (2018) жұмысы ашық және адал шешілетін сындарлы қақтығыстар қатысушылар арасындағы қарым-қатынастың жақсаруына және сенімнің артуына әкелуі мүмкін екенін атап өтті. Уильямс сонымен қатар қақтығыстарды тиімді шешу қатысушылардан белсенді тыңдау мен эмпатия дағдыларын талап ететінін атап көрсетеді [2].

Екінші жағынан, деструктивті қақтығыстар ашулану мен реніш сияқты жағымсыз эмоциялардың жиналуына әкелуі мүмкін. И.М. Тихонованың (2019) зерттеуі топтағы эмоционалды фонның нашарлауына және тіпті қарым-қатынастың бұзылуына әкелуі мүмкін шешілмеген қақтығыстардың салдарын қарастырады. Тихонова қақтығыстардың жағымсыз салдарын болдырмау үшін олардың эмоционалды аспектілеріне назар аудару қажеттілігін көрсетеді [3].

Қақтығыстарды шешу стратегиялары қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға әсерін талдауда басты орын алады. Р.Д. Килман мен К. П. Томның (2021) пікірінше, қақтығысты сәтті шешу қатысушылардың өзара әрекеттесу стиліне байланысты. Олар бес негізгі стильді ажыратады: бәсекелестік, жалтару, компаға келу, ынтымақтастық және бейімделу. Бұл стильдердің әрқайсысының жанжалдың мәнмәтініне байланысты өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар [4].

Мысалы, барлық тараптардың шешім табуға белсенді қатысуын көздейтін ынтымақтастық стилі тұлғааралық қатынастарды едәуір нығайта алады, өйткені ол әрқайсысының мүдделерін түсіну мен есепке алуға негізделген. Керісінше, жалтару наразылықтың жиналуына және қарым-қатынастың нашарлауына әкелуі мүмкін.

Эмоционалды интеллект (ЭИ) қақтығыстар мен олардың салдарын басқаруда да маңызды рөл атқарады. Д.Г. Гулман (2017) жүргізген зерттеулер көрсеткендей, эмоционалды интеллект деңгейі жоғары адамдар

қақтығыстармен жақсы күреседі, өйткені олар өз эмоцияларын тануға және басқаруға, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын түсінуге қабілетті. Бұл тиімдірек қарым-қатынасқа және деструктивті қақтығыстардың аз болуына әкеледі [5].

Осылайша, әдебиет қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға айтарлықтай әсер етуі мүмкін күрделі және көп қырлы құбылыстар екенін растайды. Тиімді стратегиялармен шешілген сындарлы қақтығыстар адамдар арасындағы байланыстардың жақсаруына әкелуі мүмкін, ал деструктивті қақтығыстар эмоционалды фонға және өзара әрекеттесу сапасына теріс әсер етуі мүмкін. Осы аспектілерді түсіну қақтығыстарды басқару әдістерін дамытудағы маңызды қадамға айналады, бұл өз кезегінде әртүрлі контексттерде тұлғааралық қатынастарды жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Қорытындылай келе, қақтығыстардың тұлғааралық қатынастарға әсерін зерттеу қақтығыстар адамдар арасындағы байланысты нығайтуға да, бұзуға да қабілетті адамдардың өзара әрекеттесуінің ажырамас бөлігі екенін растайды. Барлық тараптардың мүдделерін ескере отырып шешілген сындарлы қақтығыстар қарым-қатынастың жақсаруына, сенімнің нығаюына және қарым-қатынастың дамуына әкелуі мүмкін. Керісінше, деструктивті қақтығыстар жағымсыз эмоциялар мен өзара әрекеттесудің нашарлауына әкелуі мүмкін, бұл оларды сауатты басқарудың маңыздылығын көрсетеді.

Ынтымақтастық және компаға келу сияқты қақтығыстарды шешудің тиімді стратегиялары қатысушылардан белсенді тыңдау және эмоционалды интеллект дағдыларын талап етеді. Қақтығыстардың салдарына әсер ететін механизмдерді түсіну жеке және кәсіби салаларда салауатты және қолдау ортасын құру үшін қажет болады. Сайып келгенде, қақтығыстарды сәтті басқару үйлесімді және өнімді тұлғааралық қатынастарға әкелуі мүмкін, бұл қазіргі қоғамдағы өзекті міндет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Фрейдман, Т. Б., Даглас, К. Д. Конфликты и их разрешение: теории и практики / Т. Б. Фрейдман, К. Д. Даглас. — Москва: Издательство "Наука", 2020. — 256 с.
2. Уильямс, С. А. Конструктивные конфликты: как они могут укреплять отношения / С. А. Уильямс. — Санкт-Петербург: Питер, 2018. — 192 с.
3. Тихонова, И. М. Эмоции в конфликте: влияние на отношения / И. М. Тихонова. — Екатеринбург: Урал. ун-т, 2019. — 150 с.
4. Килман, Р. Д., Том, К. П. Стратегии разрешения конфликтов: выбор стиля взаимодействия / Р. Д. Килман, К. П. Том. — Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2021. — 220 с.
5. Гоулман, Д. Эмоциональный интеллект: как он влияет на управление конфликтами / Д. Гоулман. — Москва: Издательство "АСТ", 2017. — 280 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ПРОЦЕССИНДЕ ТАНЫМ ПРОЦЕСТЕРІНІҢ ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Кенес А.Н., Ералхан Т.К., Тұрғанәлі А.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Развитие познавательных процессов учащихся играет важную роль в образовательном процессе. Эти процессы включают восприятие, внимание, память и мышление. Методы, такие как активное обучение, практический опыт и творческие задания, помогают улучшить познавательные процессы. Учителя играют ключевую роль в мотивации и поддержке учащихся. Оценка познавательных процессов важна для понимания их успешности и дальнейшего развития.

Summary: The development of cognitive processes in students plays a crucial role in the educational process. These processes include perception, attention, memory, and thinking. Methods such as active learning, practical experience, and creative tasks help improve cognitive processes. Teachers play a key role in motivating and supporting students. Assessing cognitive processes is essential for understanding their effectiveness and further development.

Оқушылардың таным процестері – білім алу мен тәжірибе жинақтау барысында маңызды рөл атқаратын психологиялық механизмдер. Таным процестері, яғни ақпаратты қабылдау, өңдеу, сақтау және қолдану, оқушылардың оқу нәтижелеріне тікелей әсер етеді. Сондықтан, оқушылардың таным процестерін дамыту – білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі [1].

Қазіргі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялардың дамуымен, жылдам өзгерістермен және жаһандану кезеңімен сипатталады. Оқушыларға қажетті дағдылар мен білімдерді беру үшін таным процестерін дамыту ерекше маңызды. Оқушылардың ақпаратты өңдеу, шығармашылықпен ойлау және шешім қабылдау қабілеттері қоғамда белсенді әрі бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан, таным процестерін дамыту білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады [2].

Таным процестері – бұл адамның қоршаған әлем туралы білімін қалыптастыруға арналған психикалық процестер. Оларға мыналар жатады [3]:

- Сезім: қоршаған әлемнің түрлі аспектілерін қабылдау.
- Қабылдау: ақпаратты түсіну мен интерпретациялау.
- Зейін: зейінді аудару, маңызды ақпаратты таңдау.
- Жад: өткен тәжірибені сақтау және еске түсіру.
- Ойлау: логикалық талдау, проблемаларды шешу, шешім қабылдау.

Оқушылардың таным процестерінің маңызы Оқушылардың таным процестері білім алуда, шығармашылық қабілеттерін дамытуда, және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Таным процестері білім алуға ықпал етеді:

- Оқушылар жаңа ақпаратты қабылдайды және оны түсінеді.
- Шығармашылықты арттырады: Ойлау және жаңа идеялар дамыту қабілеттерін жетілдіреді.

- Коммуникацияны жақсартады: Оқушылардың өзара байланысын және пікір алмасуын дамытуға көмектеседі.

Оқушылардың сабақ барысында таным процестерін дамыту үшін бірнеше тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануға болады:

- Интерактивті әдістер: Топтық жұмыстар, пікірталастар, және рөлдік ойындар арқылы оқушыларды белсенді қатыстыру. Бұл әдістер олардың коммуникациялық дағдыларын және критикалық ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі [4].

- Сұрақ-жауап әдісі: Оқушыларға ашық сұрақтар қою арқылы олардың ойлауын ынталандыру. Сұрақтар олардың пікірін білдіруге, зерттеуге және талдауға мүмкіндік береді.

- Проблемалық жағдайлар: Оқушыларды нақты мәселелермен таныстырып, оларды шешу жолдарын іздеуге бағыттау. Бұл әдіс шығармашылық және аналитикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

- Жобалық әдіс: Оқушылардың нақты тақырып бойынша зерттеу жүргізуіне мүмкіндік беру. Жобалар оларды өз бетімен жұмыс жасауға, ақпарат жинауға және нәтижелерін қорытындылауға үйретеді.

- Кері байланыс: Оқушылардың жұмыстарын бағалап, конструктивті кері байланыс беру. Бұл олардың жетістіктерін анықтап, даму жолдарын көрсетуге көмектеседі.

- Технологияларды пайдалану: Интерактивті тақталар, білім беру платформалары мен қосымшаларын қолдану. Бұл құралдар сабақтың тартымдылығын арттырып, ақпаратты тиімді жеткізуге мүмкіндік береді.

- Кросс-дисциплинарлық тәсіл: Әр түрлі пәндерді байланыстыра отырып сабақ өткізу. Мысалы, математика мен физиканы немесе әдебиет пен тарихты біріктіріп оқыту.

Эмоционалдық қолдау: Оқушылардың эмоциялық жағдайларын ескере отырып, оларға сенімділік және қолдау көрсету. Бұл олардың оқу процесіне белсенді қатысуын арттырады.

Осы әдістерді тиімді қолдану арқылы мұғалімдер оқушылардың таным процесін белсенді түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Оқушылардың таным процестерін дамытуда мұғалімнің рөлі өте маңызды. Мұғалімдер оқушылардың оқу және түсіну қабілеттерін жетілдіру, критикалық ойлауын дамыту, және өз бетімен зерттеу жасауға ынталандыру үшін бірнеше тәсілдерді қолдана алады [5].

- Мазмұнды дұрыс таңдау: Мұғалімдер оқушылардың қызығушылығын оятатын, өмірмен байланысы бар, және күрделі тапсырмалар беру арқылы олардың танымдық қабілеттерін дамытуы тиіс.

- Кері байланыс беру: Оқушылардың жұмыстарын талдап, оларға конструктивті кері байланыс беру арқылы, мұғалімдер олардың өз-өзін бағалауын және дамуын жақсарта алады.

- Оқыту стратегиялары: Топтық жұмыстар, жобалар, және проблемалық тапсырмалар сияқты әр түрлі әдістерді қолдану арқылы мұғалімдер

оқушылардың белсенділігін арттырып, оларды өз пікірін айтуға, сұрақ қоюға және шешім қабылдауға ынталандырады.

- Технологияны қолдану: Заманауи технологияларды (мысалы, интерактивті тақталар, білім беру платформалары) пайдалану арқылы мұғалімдер оқушылардың қызығушылығын арттырып, ақпаратты тиімді меңгеруге көмектеседі.

- Психологиялық қолдау: Оқушылардың эмоционалдық жағдайын бақылап, оларға қолдау көрсету арқылы, мұғалімдер олардың сенімділігін арттырып, оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Мұғалімнің осы және басқа да рөлдері арқылы оқушылардың таным процестері тиімді дамып, білім алуға деген ынтасы артады.

Оқушылардың таным процестерін дамытуда оқытушылардың рөлі өте маңызды. Олар:

-Оқушыларды ынталандырып, қызықтырып, білім алуға ынталандырады.

-Оқу материалының күрделілігін ескеріп, әдістер мен тәсілдерді таңдайды.

-Оқушылардың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарын ескереді, соған сәйкес оқу жоспарларын құрады.

Таным процестерін бақылау және бағалау Таным процестерін дамытудағы маңызды аспект – олардың нәтижелілігін бақылау. Оқушылардың таным процестерін бағалау үшін түрлі әдістер мен құралдарды қолдануға болады:

-Тесттер мен сынақтар: Оқушылардың білім деңгейін тексеру үшін.

-Топтық жұмыстар мен жобалар: Оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу қабілетін бағалау.

-Рефлексия: Оқушылардың өз оқу процесін бағалауы, алған білімдерін және дағдыларын түсінуі.

Қорытындылай келе, оқушылардың таным процестерін дамыту – білім берудің негізі. Оқу әдістері, практикалық тәжірибе, ойындар мен креативті тапсырмалар арқылы таным процестерін жетілдіру мүмкін. Оқытушылардың рөлі мен оқушылардың белсенді қатысуы – білім алудағы басты факторлар. Таным процестерін дамыту арқылы оқушылар өз потенциалдарын толықтай аша алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Сыздықов, С.Ж. Психология негіздері. – Алматы: Астана, 2020.
2. Мұхамедиярова, М.Ә. Таным процестері: теория және практика. – Алматы: Атамұра, 2021.
3. Нұрғалиев, А.Н. Психологияның негізгі мәселелері. – Алматы: Мектеп, 2019.
4. Жұмабаев, Ж. Педагогика. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
5. Тұяқбаев, С. Оқыту теориясы. – Алматы: Республикалық баспа, 2017.

СИНДРОМ ВЫУЧЕННОЙ БЕСПОМОЩНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Коваленко А.

«Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины», г. Гомель, Беларусь

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности проявления выученной беспомощности в младшем школьном возрасте. В результате проведенного исследования установлено, что это проблема является актуальной и требует внимательного подхода со стороны педагогов и психологов. Также в статье описана взаимосвязь мотивационной сферы с выученной беспомощностью у младших школьников.

Усилия современного социума и образования направлены на развитие самостоятельной, независимой и активной личности. Но все чаще мы сталкиваемся с обратным, люди меньше проявляют интерес ко всему новому, становятся пассивны даже к привычным делам.

Такие же тенденции можно заметить и у младших школьников, они не всегда способны самостоятельно справиться с элементарными проблемными задачами, соответствующими их возрастным особенностям. У детей 6-7 лет появляется новый статус учащегося, а с ним и первые трудности, связанные с обучением, социальным взаимодействием и адаптацией к школе. Неудачи, критика со стороны учителей или сверстников, а также высокая степень стресса, отсутствие мотивации и многое другое. Не смотря на разность вариантов все, они могут способствовать развитию синдрома «выученной беспомощности».

Выученная беспомощность традиционно рассматривается как состояние, возникающее в качестве реакции на неконтролируемые события и проявляющееся в ожидании неподконтрольности будущих событий и результатов деятельности [1, с. 19].

Американский психолог Мартин Селигман впервые столкнулся с феноменом выученной беспомощности в своих экспериментах в 1960-х годах.

М. Селигман выделил особое состояние, известное как «выученная беспомощность», которое объясняется тем, что оно возникает в результате неконтролируемых (не зависящих от субъекта) событий и проявляется в реактивном поведении и отсутствии попыток избежать неблагоприятных последствий.

Выученная беспомощность характеризуется дефицитом в трех областях – мотивации, эмоций и когнитивной.

Мотивационный компонент личностной беспомощности характеризуется смещением локуса контроля наружу, мотивацией избегать неудач, низкой самооценкой и страхом отвержения.

Эмоциональный дефицит проявляется как состояние подавленности или даже депрессии из-за тщетности своих действий. Эмоциональный компонент личностной беспомощности характеризуется замкнутостью, апатией,

неуверенностью, склонностью к чувству вины, уязвимостью, низким самоконтролем, волнением, тревогой, депрессией и фрустрацией.

Когнитивные нарушения проявляются в неспособности впоследствии понять, что-то или иное действие может быть вполне эффективным в аналогичных ситуациях. Когнитивный компонент включает пессимистический атрибутивный стиль, ригидное мышление и низкий уровень дивергентного мышления, то есть низкий уровень креативности.

Выученную беспомощность в отечественной психологии рассматривают, не только как состояние, но как устойчивое специфическое образование личностного уровня, включающее в себя сочетание определенных личностных особенностей, пессимистического атрибутивного стиля и устойчивых невротических нарушений, которое получило название личностной беспомощности [2, с.65].

По исследованиям Д.А. Циринг личностная беспомощность начинает сформироваться под влиянием разнообразных факторов: травмирующих событий, наблюдения подобных стратегий поведения со стороны родителей и авторитетных людей, а также в результате нарушений в системе воспитания. [3, с.180].

В настоящее время в психологической науке и в сфере образования в целом становится актуальным изучение феномена «выученной беспомощности», поскольку он все чаще наблюдается у современного поколения. Синдром «выученной беспомощности» мало изучен и есть необходимость в более пристальной его оценке.

Кроме того, современные исследователи (И.В. Пономарева, Ю.В. Честюнина, Д.А. Циринг, Г.В. Залевский, А.А. Завертяева и др.) отмечают, что выученная беспомощность может проявляться на различных возрастных этапах начиная уже с дошкольного возраста.

Исходя из темы нашего исследования, в рамках данной работы мы более подробно рассмотрим проблему проявления выученной беспомощности в младшем школьном возрасте.

Возраст начальной школы приблизительно равен 7-11 годам, что соответствует годам начального образования. Этот возраст считается этапом достаточно плавного и сбалансированного физического и психологического развития. В этот период происходит реорганизация многих систем организма, что влияет на психологическое развитие. Кроме того, ребенок приобретает новый социальный статус - он становится учеником. У него появляются новые обязанности, с которыми он раньше не сталкивался. Все это связано с обучением и приобретением новых знаний. Учиться – нелегкая задача, она требует от ребенка желания, дисциплины, организованности и силы воли [4, с.33].

Психологические особенности детей младшего школьного возраста включают развитие силы воли, расширение круга общения, появление новых авторитетов вне семьи, осознание своего места в обществе, начало учебной деятельности, сокращение времени на игровые занятия, развитие самооценки

через восприятие окружающими себя, приобретение уверенности в себе, развитие самостоятельности и ответственности.

На первых этапах обучения, в младшем школьном возрасте, любознательность, непосредственный интерес к окружающему, с одной стороны, и стремление выполнить общественно значимую деятельность — с другой, определяют положительное отношение учащихся к учебе и связанные с этим эмоциональные переживания по поводу полученных оценок. Отставание в учении, плохие оценки чаще всего остро, до слез переживаются детьми. И воспринимаются негативно, как общая характеристика и оценка ребенка, а не его подготовленность к данному предмету. Самооценка в младшем школьном возрасте формируется главным образом под влиянием оценок учителя. Именно от учителя зависит появится ли у ученика желание и интерес к учебной деятельности, получит ли он необходимые навыки и умения, овладеет ли навыками самоконтроля и самооценивания [5, с.23].

Значительную роль в формировании выученной беспомощности младших школьников играет мотивация, как ведущий фактор любой деятельности. Мотивация – это побуждения к деятельности, связанные с удовлетворением определенных потребностей [6, с.56]. У младшего школьника она выступают как конкретное отражение потребностей. Например, удовлетворение потребности в обучении может побуждаться желанием порадовать родителей, заслужить похвалу учителя, одобрение товарищей, интересом к предмету.

Мотивация один из главных факторов в формировании феномена выученной беспомощности. Мотивация у младших школьников может быть внешняя, внутренняя, положительная или отрицательная. И от на сколько учащийся проявляет желание узнавать что-то новое, ходить в школу получать отметки, зависит от родителей, учителя и социальной сферы ребенка. Часто дети в таком возрасте быстро теряют интерес к изучаемому предмету. А с появлением сложностей, при решении задач ищут более легкие пути, или вообще отказываются от выполнения. При комплексе из недостаточной внутренней мотивации, сложностями при изучении школьных предметов, низкой самооценке и не уверенности в себе у ребенка все с большей вероятностью появляется синдром выученной беспомощности.

С целью изучения особенностей проявления выученной беспомощности в младшем школьном возрасте нами было проведено эмпирическое исследование при помощи методик:

- опросник «Учебная мотивация школьников» для обучающихся 7-11 лет (модифицированный вариант анкеты школьной мотивации Н.Г.Лускановой);
- методика «Лесенка побуждений» Н.В.Елфимовой;
- опросник для выявления выученной беспомощности у младших школьников.

Анализ результатов исследования показал, что большинство, а именно 60% детей в классе имеют средний уровень мотивации. Такие дети положительно относятся к школе и хорошо справляются с заданиями, у детей с

таким уровнем мотивации менее сформирован познавательный процесс. Их больше привлекает общение со сверстниками, учителем. Им нравится быть учениками и заниматься вне классной, деятельностью.

Анализируя учебную мотивацию младших школьников, отметим, что 55 % учащихся класса имеют социальную мотивацию к учению, которая направлена на общение со сверстниками, получения хороших отметок для похвалы и одобрения родителей и учителей. При таком виде и низком уровне мотивации есть вероятность образования выученной беспомощности. Так как нет достаточной мотивации для получения новых знаний и обучения.

Анализируя полученные данные, в совокупности мы видим в классе есть 20% учащихся с низким уровнем мотивации, самостоятельности, и ярко выраженной раздражительностью, что говорит нам о проявлении синдрома выученной беспомощности, но у большинства, а именно у 60% детей синдрома выученной беспомощности не было выявлено. Дети хорошо чувствуют себя в классе активно проявляются в школьной деятельности, не смотря на то что преобладает средний уровень мотивации. Нами был разработан комплекс рекомендаций для учителей и родителей по преодолению выученной беспомощности у детей.

Список использованной литературы:

1. Циринг Д.А. Феномен выученной беспомощности в онтогенезе// Дис. на соискан. уч.ст. канд. психол. наук.- Челябинск-2001-С.19.
2. Сумина, Е.В. . Веденева Е.В. Формирование личностной беспомощности у детей их полных и не полных семей / Вестник магистратуры.– 2016.–№6 (57) – Т.1 –С. 73–76.
3. Циринг, Д.А. Психология выученной беспомощности: учеб. пос. / Д.А. Циринг. – М.: Изд. центр «Академия», 2005. – 120 с.
4. Александрова, С.С. Психологические особенности младшего школьника / С.С. Александрова. – М.: Академия, 2015. – 336 с./
5. Циринг, Д. А. Семья как фактор формирования личностной беспомощности у детей / Д. А. Циринг // Вопр. психологии. – 2009 – № 1 –С. 22-31.
6. Клеева, А.В. Особенности развития мотивации детей младшего школьного возраста // Евразийский научный журнал. –2016.– №4. – С. 53–56.

ОЭЖ 159.9

КӘСІБИ СТРЕСС ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ

Косаева Б.Б.

«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

PhD, профессор Абдуллаева Р.М.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами

г. Ташент, Узбекистан

Резюме: Статья посвящена проблеме профессионального стресса у педагогов, исследуя его причины, последствия и методы психологической поддержки.

Рассматриваются факторы, способствующие высокому уровню стресса, такие как перегрузка, эмоциональное выгорание и недостаток поддержки. Особое внимание уделяется различным подходам к психологической поддержке, включая индивидуальное и групповое консультирование, обучение методам управления стрессом и создание поддерживающей атмосферы в образовательных учреждениях. Статья подчеркивает важность комплексного подхода к решению проблемы стресса, который может привести к улучшению психоэмоционального состояния учителей и повышению качества образовательного процесса.

Summary: This article addresses the issue of professional stress among teachers, exploring its causes, consequences, and methods of psychological support. It examines factors contributing to high stress levels, such as workload, emotional burnout, and lack of support. Special emphasis is placed on various approaches to psychological support, including individual and group counseling, stress management training, and creating a supportive atmosphere in educational institutions. The article highlights the importance of a comprehensive approach to addressing stress, which can lead to improved emotional well-being for teachers and enhanced quality of the educational process.

Мұғалім мамандығы қазіргі қоғамда ерекше және маңызды орын алады. Мұғалімдер тек білімді жеткізіп қана қоймайды; олар өз оқушыларының жеке басын, дүниетанымын және өмірлік құндылықтарын қалыптастырады. Бұл көбінесе қоғамның болашағы қандай болатынына байланысты мұғалімдерге байланысты, өйткені олар жас ұрпақты тәрбиелеу мен тәрбиелеуде шешуші рөл атқарады. Алайда, олардың рөлінің маңыздылығына қарамастан, мұғалімдер стресстің айтарлықтай деңгейіне әкелуі мүмкін көптеген кәсіби қиындықтарға тап болады.

Мұғалімдердегі кәсіби стресс қоғам мен білім беру мекемелерінің назарын талап ететін өзекті мәселеге айналуға. Зерттеулер көрсеткендей, мұғалімдердің стресс деңгейі медицина қызметкерлері мен құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен салыстыруға болады. Стресстің бұл жоғары деңгейі мұғалімдердің психоэмоционалды жағдайына ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің сапасына да кері әсер етуі мүмкін [1].

Стресстің негізгі себептерінің ішінде мұғалімдерге қойылатын жоғары талаптарды атап өтуге болады. Қазіргі білім беру стандарттары көбінесе мұғалімдерден пәнді терең білуді ғана емес, сонымен қатар сыныпты басқару дағдыларын, инклюзивті оқыту қабілеттерін, сондай-ақ білім беру ортасының үнемі өзгеріп отыратын жағдайларына бейімделуге дайындықты талап етеді. Мұғалімдер сабақ дайындауды, білімді бағалауды, ата-аналармен өзара әрекеттесуді және әртүрлі әкімшілік тапсырмаларға қатысуды қоса алғанда, үлкен жұмыс көлемімен күресуі керек. Бұл айтарлықтай жүктеме тудырады және эмоционалды күйіп қалуға әкелуі мүмкін.

Тағы бір маңызды мәселе-әкімшілік пен әріптестердің қолдауының болмауы. Көптеген мұғалімдер өздерін оқшауланған сезінеді және өз мәселелерін талқылауға немесе қиын жағдайларда көмек алуға мүмкіндігі жоқ. Сындарлы кері байланыс пен қолдаудың болмауы өз қабілеттеріне деген сенімсіздікке және стресс деңгейінің жоғарылауына әкелуі мүмкін.

Сонымен қатар, сыныпты басқарудағы қиындықтар мен тәртіп мәселелері мұғалімдердің стресс деңгейін едәуір арттыруы мүмкін. Оқушылармен қақтығыстар, орынсыз мінез-құлық және сыныпта нақты ережелер мен

нормалардың болмауы мұғалімдерге қосымша қысым жасайды. Бұл факторлар мамандыққа деген ынта мен қызығушылықтың төмендеуіне, сондай-ақ мұғалімдердің денсаулығының нашарлауына әкелуі мүмкін.

Эмоционалды күйіп қалу сияқты кәсіби деструкциялар оқушылармен үнемі қарым-қатынаста болуы мүмкін, әсіресе олар оқуда қиындықтарға тап болса немесе отбасында қиындықтар болса. Мұғалімдер көбінесе студенттеріне көмектескісі келетін эмоционалды жүктемені алады, бұл шамадан тыс жүктеме мен күйіп қалуға әкелуі мүмкін.

Оқытудың жаңа технологиялары мен әдістерін енгізу сияқты білім беру жүйесіндегі тұрақты өзгерістер жағдайында мұғалімдер үнемі жаңа талаптарға бейімделуге мәжбүр. Бұл қосымша стрессті тудырады, әсіресе егер олар өздерінің қабілеттеріне сенімді болмаса немесе бұл өзгерістерге дайын болмаса.

Жоғарыда аталған мәселелерге байланысты мұғалімдерді психологиялық қолдаудың маңыздылығы айқын болады. Тиімді қолдау стратегиялары жеке және топтық кеңес беруді, стрессті басқару әдістерін үйретуді, білім беру мекемелерінде қолдау атмосферасын құруды және кәсіби дамуға мүмкіндік беруді қамтуы мүмкін. Психологиялық қолдау мұғалімдерге эмоционалды қиындықтарды жеңуге, олардың стресске төзімділігін арттыруға және жұмысының жалпы сапасын жақсартуға көмектеседі [2].

Осылайша, кәсіби стресс жағдайында мұғалімдерге психологиялық қолдау көрсету міндеті мұғалімдердің өздері үшін ғана емес, жалпы білім беру жүйесі үшін де өзекті болып отыр. Бұл мақалада біз мұғалімдердегі кәсіби стресстің әртүрлі аспектілерін, оның салдары мен психологиялық қолдау әдістерін қарастырамыз, бұл стресс деңгейін төмендетуге және мұғалімдердің психоэмоционалды жағдайын жақсартуға көмектеседі. Бұл мәселені талқылау мұғалімдерді қолдау қажеттілігіне назар аударып қана қоймай, сонымен қатар неғұрлым қолайлы және өнімді білім беру ортасын құру үшін білім беру мекемелерінің тәжірибесіне енгізілуі мүмкін тиімді стратегияларды анықтауға мүмкіндік береді.

Мұғалімдердегі кәсіби стресс мәселесі көптеген зерттеушілердің назарын аударды, бұл оның білім беру жүйесі мен жалпы қоғам үшін маңыздылығын көрсетеді. Әдебиеттерде мұғалімдерді психологиялық қолдаудың себептері, салдары мен әдістеріне қатысты бірнеше негізгі аспектілер ерекшеленеді.

Зерттеулер көрсеткендей, мұғалімдердің кәсіби күйзелісіне ықпал ететін негізгі факторлар олардың жұмысына жоғары талаптар, шамадан тыс жүктеме және ресурстардың жетіспеушілігі болып табылады. Маслах (1982) атап өткендей, мұғалімдердің күйіп қалуы көбінесе жоғары деңгейдегі белсенділік пен кәсіпқойлықты сақтау қажеттілігінен туындайтын тұрақты эмоционалды шиеленіспен байланысты. Губановтың (2020) еңбектерінде қазіргі заманғы білім беру стандарттары мұғалімдерден терең білімді ғана емес, сонымен қатар сыныпты басқару дағдыларын және шамадан тыс жүктемеге әкелуі мүмкін инклюзивті тәсілді қажет ететіндігі атап көрсетілген.

Эмоционалды күйіп қалу-бұл кәсіби стресстің ең көп зерттелген салдарының бірі. Буров пен Федотованың (2019) зерттеуі қиын оқушылармен

үнемі өзара әрекеттесу және олардың мәселелерін шешу қажеттілігі мұғалімдердің шаршау сезімін және мотивациясын жоғалтуын тудыруы мүмкін екенін қарастырады. Ғалымдар мұғалімдердің эмоционалды жағдайына назар аудару қажеттілігін көрсетеді, өйткені күйіп қалу оқытудың сапасын төмендетіп қана қоймай, денсаулыққа да әкелуі мүмкін [3].

Педагогтерді психологиялық қолдау мәселелері қазіргі заманғы зерттеулерде басты назарға алынуда. Ковалеваның (2021) зерттеулері жеке және топтық кеңес беру мұғалімдердің эмоционалды тұрақтылығын айтарлықтай арттыра алатынын көрсетеді. Тәрбиешілер өз тәжірибелерімен бөлісе алатын қолдау топтары оқшаулану мен стресстің төмендеуіне оң әсер етеді (Смирнов, 2020) [4].

Стрессті басқару әдістерін үйрену де маңызды. Яковлева (2018) атап өткендей, релаксация, медитация және когнитивті мінез-құлық терапиясы дағдыларын үйрету бағдарламалары мұғалімдерге эмоционалды қиындықтарды жеңуге және олардың өзіне деген сенімділігін арттыруға көмектеседі. Бұл әдістер, зерттеулер көрсеткендей, жалпы психоэмоционалды жағдайды жақсартуға және жұмыс сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Білім беру мекемелерінде қолдау атмосферасын құру стресс деңгейін төмендетудің негізгі аспектісі болып табылады. Баранованың (2022) зерттеулері әкімшілік пен тәрбиешілер арасындағы ашық қарым-қатынас, олардың кәсіби өсуін қолдау және ресурстармен қамтамасыз ету стресс пен күйіп қалу деңгейін айтарлықтай төмендетуі мүмкін екенін көрсетеді. Ұжымдағы психологиялық қауіпсіздік мұғалімдерге өз ойлары мен сезімдерін сенімді және еркін білдіруге мүмкіндік береді.

Жалпы, мұғалімдердегі кәсіби стресс мәселесі туралы әдебиеттер бұл мәселені шешуге кешенді көзқарастың маңыздылығын көрсетеді. Стрессті сәтті жеңу оның себептеріне назар аударуды, мұғалімдердің эмоционалды жағдайына байыпты қарауды және психологиялық қолдаудың тиімді әдістерін енгізуді талап етеді. Осы факторлардың барлығы салауатты және өнімді білім беру ортасын құруға әкелуі мүмкін, бұл сайып келгенде мұғалімдердің білім сапасы мен әл-ауқатына жағымды әсер етеді [4].

Мұғалімдердегі кәсіби стресс мәселесі қазіргі білім беру ортасындағы ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Жоғары талаптардан, эмоционалды шиеленістен және қолдаудың жетіспеушілігінен туындаған стресс мұғалімдердің психоэмоционалды жағдайына ғана емес, жалпы білім сапасына да кері әсер етуі мүмкін. Созылмалы стресстен туындайтын эмоционалды күйзеліс мұғалімдердің мотивациясын төмендетеді және олардың денсаулығын нашарлатады.

Зерттеулер көрсеткендей, тиімді психологиялық қолдау мұғалімдердің стресс деңгейін айтарлықтай төмендетуі мүмкін. Жеке және топтық кеңес беру, стрессті басқару әдістерін үйрету және білім беру мекемелерінде қолдау атмосферасын құру мұғалімдердің эмоционалды әл-ауқатына ықпал ететін маңызды компоненттер болып табылады. Ашық қарым-қатынас, тәжірибемен

бөлісу мүмкіндігі және кәсіби даму мұғалімдердің өзін сенімді және қауіпсіз сезінуіне жағдай жасайды.

Осылайша, кәсіби стресс мәселесін шешу үшін әкімшіліктің қолдауын, психологиялық ресурстарға қол жеткізуді және стрессті басқару дағдыларын үйрету бағдарламаларын қамтитын жүйелік тәсілді енгізу қажет. Бұл шараларды табысты іске асыру мұғалімдердің өмір сүру сапасын жақсартуға ғана емес, сонымен қатар білім деңгейін арттыруға мүмкіндік береді, бұл сайып келгенде өскелең ұрпақтың үйлесімді дамуына ықпал етеді. Кәсіби қызметінде кездесетін тұрақты өзгерістер мен қиындықтар жағдайында тәрбиешілерді қолдаудың жаңа стратегиялары мен тәсілдерін әзірлеу үшін осы тақырыпты зерттеуді жалғастыру маңызды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Баранова, Н.В. Психологическая поддержка педагогов в условиях профессионального стресса - Москва: Издательство "Наука", 2023. - 256 с.
2. Маслах, К. Эмоциональное выгорание: история и современность - Санкт-Петербург: Питер, 2020. - 320 с.
3. Губанов, А. С. Профессиональный стресс у учителей: причины и следствия - Екатеринбург: Урал. ун-т, 2021. - 180 с.
4. Буров, С. И., Федотова, Е. А. Эмоциональное выгорание у педагогов: диагностика и коррекция. - Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2022. - 200 с.

УДК 159.9

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФИЛАКТИКИ БУЛЛИНГА В ШКОЛЕ

Косимбеков А.А.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақалада мектеп ортасында қорқытудың алдын алудың психологиялық-педагогикалық аспектілері қарастырылады. Қорқыту маңызды әлеуметтік және психологиялық проблема бола отырып, балалардың психоэмоционалды жағдайына жойқын әсер етеді, бұл олардың оқу қызметі мен әлеуметтік бейімделуіне әсер етеді. Мақалада қорқытудың алдын алудың негізгі бағыттары, мысалы, тәрбиешілер мен психологтардың қауіпсіз білім беру ортасын құрудағы рөлі, балалардағы Әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларды дамыту, сондай-ақ зорлық-зомбылықтың алдын алу процесіне ата-аналарды белсенді тарту көрсетілген. Мектеп ұжымында қауіпсіздік пен толеранттылық мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығы, сондай-ақ білім беру мекемелерінде буллингпен тиімді күресу үшін кешенді тәсілдің қажеттілігі атап өтіледі.

Summary: The article discusses the psychological and pedagogical aspects of bullying prevention in the school environment. Bullying, being a serious social and psychological problem, has a devastating effect on the psycho-emotional state of children, which affects their educational activities and social adaptation. The article highlights key areas of bullying prevention, such as the role of educators and psychologists in creating a safe educational environment, the development of social and emotional skills in children, as well as the active involvement of parents in the process of preventing violence. The importance of forming a culture of safety and tolerance in the school community is emphasized, as well as the need for an integrated approach to effectively combat bullying in educational institutions.

Проблема буллинга в школах остаётся одной из наиболее актуальных в сфере образования и психологии. Несмотря на значительные усилия, направленные на улучшение школьной среды, феномен агрессии и насилия между учащимися продолжает существовать. Ведущие исследования показывают, что буллинг может серьёзно повлиять на эмоциональное и психическое состояние детей, привести к снижению их учебных результатов, социальной изоляции, а в некоторых случаях — к трагическим последствиям, таким как суицидальные наклонности.

Процесс профилактики буллинга требует комплексного подхода, включающего как педагогические, так и психологические меры. Важнейшими аспектами этого процесса являются создание в школе безопасной и поддерживающей среды, обучение детей социальным и эмоциональным навыкам, а также активное вовлечение родителей и педагогов в решение этой проблемы. В данной статье будут рассмотрены основные психолого-педагогические подходы к профилактике буллинга, а также ключевые меры, направленные на устранение этого явления в образовательных учреждениях.

Буллинг (от англ. *bullying* — издевательство, травля) представляет собой агрессивное, деструктивное поведение одного или нескольких учеников по отношению к другим, которое носит систематический и повторяющийся характер. Буллинг может проявляться в различных формах, включая [1]:

- Физический буллинг — удары, толкания, подножки и другие виды насилия.

- Вербальный буллинг — оскорбления, угрозы, насмешки.

- Социальная изоляция — исключение из групповых взаимодействий, игнорирование, распространение слухов.

- Кибербуллинг — использование интернета и социальных сетей для оскорблений, угроз или распространения ложной информации.

Буллинг может иметь серьёзные последствия для жертв, включая [2]:

1. Психологические последствия: пострадавшие от буллинга дети часто страдают от депрессии, тревожности, снижения самооценки, чувства беспомощности и одиночества. В некоторых случаях могут возникать суицидальные мысли и попытки.

2. Социальные последствия: такие дети часто испытывают трудности в общении, у них возникают проблемы с установлением дружеских отношений, они могут быть изолированы от сверстников и не участвовать в школьных мероприятиях.

3. Образовательные последствия: учащиеся, подвергающиеся буллингу, часто демонстрируют ухудшение успеваемости, пропуски занятий, снижение мотивации к обучению.

Таким образом, буллинг представляет собой не только личную трагедию жертв, но и серьёзную проблему для образовательной системы в целом, требующую комплексного решения.

Профилактика буллинга должна строиться на понимании причин его возникновения, особенностей межличностных взаимодействий в школьном коллективе и подходах к формированию позитивной школьной атмосферы. Психолого-педагогическая работа должна охватывать несколько ключевых направлений: профилактику насилия в школе, воспитание эмпатии, развитие социальных навыков у детей и подростков, а также вовлечение всей школьной общности в этот процесс.

Одним из важнейших аспектов профилактики буллинга является работа педагогов и школьных психологов, направленная на создание безопасной и поддерживающей атмосферы в образовательном учреждении. Важно, чтобы учителя и психологи не только занимались профилактикой насилия, но и работали с уже существующими конфликтами, помогая минимизировать их последствия [3].

Педагоги играют ключевую роль в профилактике буллинга, поскольку именно они проводят большую часть времени с детьми и могут вовремя заметить признаки насилия или агрессии. Важно, чтобы учителя:

- Обучали детей основам безопасного общения и взаимодействия. Важным элементом является развитие у школьников социальных навыков, таких как умение слушать, высказывать свои мысли и чувства, конструктивно решать конфликты.

- Создавали атмосферу открытости и доверия, где ученики могут говорить о своих проблемах без страха быть осужденными. Для этого педагоги должны обучаться навыкам активного слушания и эмоциональной поддержки.

- Реагировали на инциденты буллинга сразу же, не оставляя их без внимания. Отсутствие реакции со стороны взрослых способствует укреплению буллинга и усиливает ощущение беспомощности у жертвы.

Психолог в школе выполняет несколько важных функций. Во-первых, он проводит индивидуальные консультации с жертвами и агрессорами, помогая им разобраться в своих чувствах и реакциях. Во-вторых, психолог может организовывать тренинги и занятия для школьников, направленные на развитие эмоционального интеллекта, эмпатии, навыков межличностного общения и разрешения конфликтов [4].

Ключевыми задачами психолога в контексте профилактики буллинга являются [5]:

- Диагностика эмоционального состояния учащихся с целью выявления тех, кто может стать жертвой или агрессором.

- Организация групповых тренингов для развития социально-эмоциональных навыков.

- Поддержка жертв буллинга через индивидуальные беседы и помощь в восстановлении самооценки.

- Работа с агрессорами для выяснения причин их агрессивного поведения и применения подходящих методов коррекции.

Одним из ключевых принципов профилактики буллинга является создание в школе культуры безопасности и уважения. Важно, чтобы школьное

сообщество принимало на себя ответственность за благополучие каждого ученика, а не только за собственное.

Важной частью профилактической работы является обучение школьников навыкам мирного разрешения конфликтов. Дети должны понимать, что конфликт не обязательно приводит к насилию, и что существуют способы разрешения споров без применения силы или оскорблений.

Для этого можно использовать различные методики:

- Тренинги по развитию эмпатии — занятия, на которых дети учатся ставить себя на место другого человека, понимать его чувства и переживания.

- Моделирование ситуаций — в ходе ролевых игр дети могут учиться конструктивно решать конфликты, избегать насилия и обращаться за помощью к взрослым.

Для предотвращения буллинга в школе должна быть создана система поддержки и защиты, которая включает чёткие процедуры для предотвращения, выявления и реагирования на инциденты насилия. Важными шагами в создании безопасной среды являются:

- Разработка и внедрение школьных правил, направленных на профилактику насилия. В этих правилах должны быть чётко прописаны нормы поведения, последствия за нарушения, а также механизм подачи жалоб на случаи буллинга.

- Система санкций для агрессоров, которая должна включать как дисциплинарные меры, так и программы коррекции поведения.

- Создание безопасных пространств для пострадавших — например, комнаты психологической разгрузки, куда учащиеся могут обратиться в случае стресса или страха.

Семья играет не менее важную роль в предотвращении буллинга, чем школа. Родители — первые воспитатели своих детей, и их влияние на формирование ценностей, установок и поведения неоспоримо.

Для эффективной профилактики буллинга родители должны активно сотрудничать с педагогами и психологами школы. Важно, чтобы они были осведомлены о существующих проблемах, а также о программах и мероприятиях, направленных на профилактику насилия.

Родители, как и школьные психологи, должны уметь распознавать признаки стресса и тревоги у своих детей. Регулярное общение с детьми о их переживаниях и чувствах позволяет вовремя выявить проблему и предотвратить её усугубление.

Профилактика буллинга в школе — это комплексная задача, требующая вовлечения всех участников образовательного процесса: педагогов, психологов, родителей и самих учеников.

Проблема буллинга в школьной среде остаётся одной из самых актуальных в сфере образования и психологии, оказывая серьёзное влияние на эмоциональное и социальное благополучие детей. Профилактика буллинга требует комплексного подхода, включающего не только меры для выявления и

борьбы с насилием, но и активную работу по формированию безопасной и поддерживающей образовательной среды.

Важнейшую роль в профилактике буллинга играют педагоги, школьные психологи и родители. Педагоги должны быть обучены навыкам раннего выявления агрессивного поведения, создания атмосферы доверия и уважения в классе, а также эффективного разрешения конфликтов. Психологи должны не только оказывать поддержку жертвам буллинга, но и работать с агрессорами, помогая им осознавать причины своего поведения и менять его. Родители также должны активно участвовать в профилактике насилия, обучая детей принципам уважения и толерантности, а также поддерживая открытый и конструктивный диалог с педагогами.

Формирование культуры безопасности, эмпатии и взаимопомощи в школьном коллективе, развитие у детей навыков социального общения и разрешения конфликтов, создание эффективных механизмов защиты и поддержки для пострадавших — все эти меры способствуют снижению уровня буллинга и созданию комфортной образовательной среды.

Таким образом, профилактика буллинга требует взаимодействия и ответственности всех участников образовательного процесса: педагогов, психологов, родителей и самих учеников. Только при комплексном подходе можно создать условия для безопасного и гармоничного развития детей, минимизируя риски насилия в школьной среде.

Список использованной литературы:

1. Белл, Г. А. Психология общения и конфликта: Учебное пособие / Г. А. Белл. — М.: Академический проект, 2018. — 256 с.
2. Власова, Н. В. Психология насилия в школьной среде / Н. В. Власова. — СПб.: Речь, 2017. — 220 с.
3. Залевская, А. И. Социальная психология агрессии: учебник / А. И. Залевская. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство «Юрайт», 2020. — 288 с.
4. Исаев, И. М. Профилактика буллинга в образовательных учреждениях: методические рекомендации / И. М. Исаев. — М.: Просвещение, 2021. — 112 с.
5. Короткова, Н. П. Психология подростков и молодежи: Теоретические и практические аспекты / Н. П. Короткова. — М.: ВЛАДОС, 2019. — 368

ОӘЖ 159.9

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ТЕМПЕРАМЕНТ ТИПТЕРІНІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫНДА МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Көмек Б.Ә., Сейтжанова Г.С., Сағынбек А.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье даны определения типов темперамента и рассмотрено значение типов темперамента в психическом развитии подростков.

Summary The article explains the types of temperament and discusses the significance of the types of temperament in the mental development of adolescents.

Адамдардың мінез-құлқында бір-бірінен ерекшеленетіні бұрыннан байқалған: олар өз сезімдерін басқаша білдіреді, қоршаған ортаның ынталандыруларына әртүрлі әрекет етеді, сыртқы әлеммен әртүрлі қарым-қатынаста болады (мысалы, олар жабық немесе керісінше ашық болуы мүмкін). Сыртқы орта әсерлерінің айырмашылығымен ғана түсіндіру қиын болған бұл айырмашылықтардың себептері неде деген сұрақ философтар мен дәрігерлерді бұрыннан қызықтырған. Ежелгі грек дәрігері Гиппократ (б.з.д. 5 ғ.) темперамент туралы ілімнің жасаушысы болып саналады [1].

Гиппократ пен Галеннің ілімдері әлі де барлық дерлік психология оқулығында түсіндіріледі, көптеген зерттеушілер бөлісті. Олардың көпшілігі төрт санына сиқырлы бейімділікпен сипатталады, оған көптеген темпераменттер төмендейді, бұл ежелгі концепцияларда Эмпедоклдың төрт элемент туралы ілімімен негізделген.

В.Вундт темпераменттің екі биполярлық қасиетін, яғни эмоцияның күші мен өзгеру жылдамдығын анықтап, жеке адамның энергетикалық сипаттамаларының маңыздылығын атап көрсетті.

Темпераменттердің жіктелуі (Вундт бойынша) Сезім күші Сезімдердің өзгеру қарқыны күшті әлсіз тез - холерик сангвиник, баяу меланхолик флегматик.

Біз В.Вундттан өте маңызды, біздің ойымызша, әрбір темпераменттің он және теріс жақтары бар деген идеяны табамыз және бұл, атап айтқанда, дұрыс білім беру берілген темпераменттің артықшылықтарын пайдалануды және бір мезгілде оның жеке адамның мінез-құлқына тигізетін теріс әсерін теңестіруді білдіреді [2].

Голландиялық психологтар Г.Хейманс пен Э.Виерсма темпераменттің үш негізгі, биполярлық сипатын анықтады, олар келесідей атады:

1. Эмоционалдылық – эмоционалдылықтың болмауы. Бұл қасиет осы реакцияларды тудырған жағдайларға қатысты эмоционалдық реакциялардың жиілігі мен күшін өлшеу арқылы анықталады.

2. Белсенділік – пассивтілік. Бұл сипатты бағалаудың негізі жұмыстағы, мектептегі немесе үйдегі белсенділік, бос уақытты өткізу тәсілі (белсенді - пассивті), жауапкершілікке көзқарас (тапсырмаларды дереу орындайды - кейінге қалдырады).

3. Бастапқы функция – қосалқы функция. Дамыған негізгі функциясы бар адамдар қоршаған ортаның тітіркендіргіштеріне қатты және дереу әрекет етеді және бұл реакциялардың әсері тез жоғалады. Керісінше, екіншілік функциясымен сипатталатын особьтарда тітіркендіргішке бастапқы реакция әлсіз, кейін ол бірте-бірте күшейіп, ұзақ уақыт сақталады; сондықтан мұндай типтегі тұлғаларды көбінесе персеративтік деп атайды [3].

Сонымен, негізгі қызметі басым адамдар (экстраверттер, Г.Айзенк терминологиясы бойынша) импульсивті, оңай татулайтын, үнемі қозғалыста, әзілқой, үстірт, қоршаған ортамен оңай байланыс орнататын адамдар ретінде бағаланады. Екіншілік функциясы басым адамдар (интроверттер) салмақты, байсалды, өзін-өзі ұстай алатын, тұйық, саналы, депрессияға бейім адамдар.

Ең алдымен қабілеттерді зерттеуші ретінде белгілі Дж.Гильфорд темперамент құрылымын мүлде басқаша анықтайтын 13 факторлық теория деп аталатын теорияны ұсынды. Бұл теория 20 жылдан астам уақыт бойы жасалуда.

Жеке тұлғаның салыстырмалы тұрақты сипаттамасын қалыптастыра отырып, бұл факторлар интеллектуалдық қабілеттермен байланысты емес және, әдетте, әлеуметтік тәжірибенің әсерінен айтарлықтай өзгерістерге ұшырамайды. Сондықтан автор өзі анықтаған факторларды тұлғаға емес, темпераментке жатқызады, ол кеңірек ұғым болғандықтан темпераменттен басқа басқа да параметрлерді қамтиды. Темперамент құрылымын құрайтын 13 фактордың әрқайсысына бір ғана полюсті сипаттай отырып, қысқаша сипаттамасын берейік. Екінші полюстің аты мен сипаттамасы қарама-қарсы болады.

Темпераменттің факторлық құрылымын одан әрі зерттеу Дж.Гильфорд анықтаған факторлардың бір-бірінен тәуелсіз емес, белгілі бір байланыстарды (жүйелерді) құрайтынын көрсетті.

И.П.Павлов оларды тек тәжірибелік жағдайлардың әртүрлілігімен түсіндіруге болмайды және олар жүйке процестерінің кейбір іргелі қасиеттеріне – қозу мен тежелуге негізделген деген гипотезаны алға тартты. Бұл қасиеттерге мыналар жатады: қозу мен тежелу күші, олардың тепе-теңдігі мен қозғалғыштығы.

И.П.Павлов Гиппократ пен Галеннің дәстүрлі типологиясына жақын жүйке жүйесінің төрт негізгі түрін анықтады. Ол өзінің типологиясында ең алдымен күшті және әлсіз типтерді ажырата отырып, жүйке процестерінің күшіне негізделген. Бөлінудің келесі негізі жүйке процестерінің тепе-теңдігі болып табылады, бірақ тек күшті типтер үшін теңдестірілген және теңгерілмеген болып бөлінеді, ал теңгерімсіз түрі тежелуден қозудың басым болуымен сипатталады. Ақырында, күшті, теңдестірілген түрлер мобильді және инертті болып бөлінеді, бұл кезде бөлудің негізі жүйке процестерінің маңыздылығы болып табылады [4].

Өзінің жүйке жүйесінің типтерін Гиппократ пен Галеннің типологиясымен салыстыра отырып, ұлы орыс физиологы оларды былайша сипаттайды:

1. Күшті, салмақты, епті тип – сангвиник. Оның жүйке жүйесі жүйке процестерінің үлкен күшімен, олардың тепе-теңдігімен және айтарлықтай қозғалғыштығымен ерекшеленеді. Сондықтан сангвиник - өзгермелі өмір сүру жағдайларына оңай бейімделетін жылдам адам. Ол өмірдің қиындықтарына жоғары қарсылықпен ерекшеленеді.

2. Күшті, салмақты, инертті тип – флегматик. Оның жүйке жүйесі сондай-ақ төмен қозғалғыштығымен қатар жүйке процестерінің айтарлықтай күші мен тепе-теңдігімен сипатталады. Ұтқырлық жағынан сангвиникке қарама-қарсы адам болғандықтан, флегматикалық адам сабырлы және баяу әрекет етеді, қоршаған ортаны өзгертуге бейім емес; сангвиник сияқты күшті және ұзаққа созылған тітіркендіргіштерге жақсы қарсы тұрады.

3. Қозу басым күшті, теңгерімсіз тип – холерик. Оның жүйке жүйесі үлкен күштен басқа, қозудың тежелуден басым болуымен сипатталады. Ол үлкен өмірлік энергиямен ерекшеленеді, бірақ өзін-өзі ұстай алмайды; ол қызба және ұстамды емес.

4. Әлсіз түрі – меланхолик. Бұл типке жататын адамдар қозу процесінің де, тежелу процесінің де әлсіздігімен сипатталады және күшті оң және тежегіш тітіркендіргіштердің әсеріне нашар қарсы тұрады. Сондықтан меланхоликтер көбінесе пассивті және тежеледі. Олар үшін күшті тітіркендіргіштердің әсері әртүрлі мінез-құлық бұзылыстарының көзіне айналуы мүмкін.

Біздің ғасырдың 30-жылдарында балалардың жүйке жүйесінің түрлерін зерттеуді Красногорский Н.И. Ол өзінің концепциясын бірнеше еңбектерінде атап көрсетті, оны барған сайын өзгертіп, 1958 жылы соңғы нұсқасына келді. Ол анықтаған жүйке жүйесінің түрлері келесі сипаттамаларға ие:

1. Күшті, оңтайлы қозғыш, теңдестірілген, жылдам тип. Мидың барлық бөліктері үйлесімді, үйлесімді өзара әрекеттестікте жұмыс істейді - сангвиник адам.

2. Күшті, оңтайлы қозғыш, тепе-тең, баяу түрі—флегматик.

3. Күшті, гиперқозғыш, ұстамды емес, теңгерімсіз (бұл қыртыс асты аймақтарында қозудың басым болуымен байланысты) типі – холерик.

4. Әлсіз, қозғыштығы төмен, теңгерімсіз түрі, қыртыстың және астындағы бөлімдердің жалпы қозғыштығының төмендеуімен сипатталады – меланхолик.

Олардың таза түрінде темперамент қасиеттері белгілі бір топ немесе популяция үшін бұл факторлар шамамен бірдей болғанда ғана пайда болады.

Темперамент қасиеттеріне тән екінші қасиет – олардың салыстырмалы тұрақтылығы. Бұл туралы айта отырып, С.Герстман мен оның әріптестерінің жағдаяттық темперамент тұжырымдамасынан туындайтындай, темперамент қасиеттері минут сайын немесе күннен күнге өзгермейтінін атап өткіміз келеді. Олардың пікірінше, балалар әртүрлі жағдайда және әр уақытта темпераменттің әр түріне сәйкес әрекет етеді. Олар кейде холерик адамға, кейде сангвиникке тән қасиеттерді көрсетеді, ал бір минуттан кейін олар өзін типтік меланхолик сияқты ұстай алады және т.б. Темперамент қасиеттерінің өзгеруі ең алдымен жеке тұлғаның дамуымен байланысты; басқаша айтқанда, сангвиник балалық шағында өзін ересек немесе егде жастағы сангвиниктен басқаша ұстайды; сонымен бірге сангвиниктің флегматик немесе меланхоликке айналуы ықтималдығы салыстырмалы түрде аз екенін атап өткен жөн. Дегенмен, ұзақ мерзімді және дәйекті қоршаған орта әсерлерінің әсерінен мұндай трансформация әлі де мүмкін болуы мүмкін. Дегенмен, темпераменттің қасиеттері басқа психикалық сипаттамалармен салыстырғанда ең тұрақты және өзгермейтін қасиеттер қатарына жататынын атап өту керек.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Аронсон Э. «Көпке ұмтылған жалғыз» = The Social Animal: Әлеуметтік психологияға кіріспе: / Э. Аронсон ; ауд. Д. Д. Дүйсенбеков. - 11-бас. - Астана: "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2018. – 407 с. - (Рухани жаңғыру).

2. Майерс Д. «Психология» / пер. с англ. И.А. Карпиков, В.А. Старовойтова. – 4-е изд. - Минск: «Попурри», 2009
3. Шульц Д. «Қазіргі психология тарихы» / Д. Шульц, С. Э. Шульц ; ауд. Б. Қ. Ақын. - 11-бас. - Астана : "Ұлттық аударма бюросы" ҚҚ, 2018., сур. - (Рухани жаңғыру).
4. Джакупов С.М. «Введение в общую психологию». – А.: Қазақ университеті, 2014

ОӘЖ 37.716.9

БАСТАУЫШ СЫНЫП САБАҚТАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ТҮРІ

Кудайберген Ж.Б., Анарматова Ш.Н., Полатқызы Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Интерактивные виды обучения представляют собой современный подход к образовательному процессу, который активно вовлекает учащихся в процесс познания через взаимодействие, обмен мнениями и совместную деятельность. В начальных классах применение таких методов становится особенно важным, так как в этот период формируются фундаментальные навыки и установки на обучение.

Summary: Interactive types of learning represent a modern approach to the educational process that actively involves students in the learning process through interaction, exchange of opinions and joint activities. In the elementary grades, the use of such methods becomes especially important, since during this period fundamental skills and attitudes towards learning are formed.

Қазіргі таңда, еліміздің әлемнің бәсекеге қабілетті дамыған елу ел қатарына енуді мақсат негізінде, ұрпаққа білім беру аясында, сонымен қатар, бастауыш мектептің оқу процесіне қойылар талаптарды қайтадан қарастыруды, түбегейлі жаңартуды керек етеді. Осыған байланысты, А.Байтұрсыновтың келесі қағидасын басшылыққа алсақ: «Қай әдіс жақсы?» кітабындағы сөз: Әр әдіс өз орнында жақсы. Әдістің жақсы-жаман болмағы жұмсалатын орнының керек қылуына қарайз [1].

Оқытудың интерактивті түрі – өзара әрекеттесу, ынтымақтастық және пікір алмасу арқылы оқушылардың оқу-тәрбие процесіне белсенді қатысуын көздейтін оқыту әдісі. Бастауыш мектепте мұны әр түрлі формада көрсетуге болады: топтық жобалар, талқылаулар, ойындар және басқа да іс-әрекеттер, олар тереңірек білім алуға және әлеуметтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Әдістемеге келетін болсақ:

Белсенді қатысу: Оқушылар пассивті тыңдаушылардан гөрі оқу процесіне белсенді қатысады.

Ынтымақтастық: жұптық немесе топтық жұмыс коммуникация дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Кері байланыс: мұғалімдер мен студенттер оқу барысында кері байланыс алмаса алады, бұл оларға материалды жақсы түсінуге көмектеседі.

Практикалық қолдану: оқу материалы өмірлік жағдаяттармен байланыстырылады, бұл оқу үдерісін мазмұнды етеді.

Әдістің шығу тегі: интерактивті оқыту әдісі әртүрлі білім беру теориялары мен тәжірибелерінен пайда болды, мысалы:

Конструктивизм: бұл теория білім тәжірибе мен өзара әрекеттесу арқылы құрылатынын айтады. Негізгі өкілдері – Жан Пиаже мен Лев Выготский.

Дидактика: Оқытудың әдіс-тәсілдерінің жүйесі, мұғалім мен оқушының өзара әрекетіне мән беру.

Ынтымақтастық педагогикасы: мұғалім мен студенттер белсенді рөлдерді ойнайтын үлгіні ұсынады.

Интерактивті әдістер 20 ғасырдың аяғынан бастап, әсіресе технологияның білім беру саласына енуімен белсенді түрде дамып келеді. Олар оқу үдерісін оқушылар үшін қызықты және мазмұнды етуді көздейді. Интерактивті оқыту – бұл студенттердің жай ғана енжар тыңдаушылар емес, оқу процесіне белсенді қатысатын тәсілі [2].

Бастауыш мектепте бұл әдістеме әсіресе өзекті, өйткені ол балалардың ынтымақтастық дағдыларын, сыни ойлауын және шығармашылық қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Оқытудың интерактивті формасының негізгі сипаттамалары:

Оқушылардың белсенді қатысуы: Балалар пікірталасқа қатысады, топпен жұмыс істейді, эксперименттер жасайды және практикалық жұмыстарды орындайды.

Өзара әрекеттестік: Оқушылар бір-бірімен және мұғаліммен өзара әрекеттеседі, бұл динамикалық оқу ортасын жасайды.

Әртүрлі әдістерді қолдану:

Ойын технологиялары: Оқыту үшін ойындарды пайдалану (рөлдік ойындар, топтық ойындар).

Жобалық әрекеттер: Балалар тақырыптарды зерттеп, нәтижелерін көрсете алатын жобалармен жұмыс жасаңыз.

Технологиялар: Интерактивті тақта, мультимедиялық презентациялар және оқу қолданбалары.

Кері байланыс: Талқылау, рефлексия және бағалау оқуды түсіну мен түзетудің маңызды элементтері болып табылады.

Оқытуды саралау: Әр оқушының жеке қажеттіліктері мен қызығушылықтарын ескеру.

Интерактивті оқыту әдістемесі:

- Проблемалық оқыту: Тапсырма немесе мәселе талқылау мен зерттеуге негізделген оқу тақырыбына айналады.

- Жобалар әдісі: Кешенді тәсілді қажет ететін жобаларды құру және жүзеге асыру негізінде оқыту.

- Рефлексия: Оқу процесі мен білімді меңгеру туралы өзіндік рефлексияға ынталандыру.

- Ынтымақтастық: Топтық жұмыс, бірлескен жобалар, ой, пікір алмасу.

Бастауыш мектепте интерактивті оқыту оқушылардың бойында күрделі дағдыларды дамытуға ықпал ететін қызықты және өнімді орта жасайды.

Интерактивті оқытудың артықшылықтары:

Оқуға деген ынтасын арттыру.

Қарым-қатынас дағдыларын және әлеуметтік қарым-қатынасты дамыту.

Белсенді қатысу арқылы тақырыптарды терең түсіну.

Сыни және шығармашылық ойлауды қалыптастыру.

Қазіргі таңда, жыл сайын технологияларды қолдану ауқымы дамуда. Сонымен қатар, ең алдымен технологияларды тиімді, жүйелі қолдану қажет. Инновациялық білімді интеграциялау, дамыту, жаңаша педагогикалық ойлар мен жаңа өзгерістерді дүниеге әкелу заман талабы. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы өзбетінше ілім іздеп азамат, өз ойын еркін жеткізетін тұлға екендігіне назар қою қажет [3].

Бастауыш мектептегі оқытудың интерактивті түрі оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін айтарлықтай арттырады. Міне, сіз қолдануға болатын кейбір идеялар мен әдістер[4]:

1. Ойын элементтері

Білім беру ойындары: математиканы, тілді немесе басқа пәндерді үйретуге көмектесетін үстел немесе сандық ойындарды пайдаланыңыз.

Квесттер: Студенттер алға жылжу үшін есептерді шешуі және тапсырмаларды орындауы керек тапсырмаларды жасаңыз.

2. Топтық жұмыс

Жоба тапсырмалары: Сыныпты топтарға бөліп, белгілі бір тақырып бойынша жоба құруға тапсырма беріңіз.

Талқылау: Студенттердің пікірімен және идеяларымен алмасуына мүмкіндік беру үшін шағын топта талқылаулар жүргізіңіз.

3. Технология

Интерактивті тақта: Интерактивті тақтаны материалдарды көрсету және оқушыларды процеске тарту үшін пайдаланыңыз.

Білім беру қолданбалары: интерактивті тапсырмалар мен сынақтарды ұсынатын қолданбалар мен платформаларды іске қосыңыз.

4. Көрнекі және аудиовизуалды материалдар

Бейне сабақтар: Жаңа тақырыптарды түсіндіру үшін қысқа бейнелерді пайдаланыңыз.

Слайдтар мен презентациялар: материалыңызды көрнекі ету үшін түрлі-түсті презентациялар жасаңыз.

5. Практикалық жаттығулар

Далалық сапарлар: мұражайларға, саябақтарға немесе басқа оқу орындарына саяхаттарды ұйымдастырыңыз.

Тәжірибе: Студенттер теорияны іс-әрекетте көре алатындай эксперименттер мен практикалық әрекеттерді орындаңыз.

6. Кері байланыс

Сауалнамалар мен сауалнамалар: Студенттердің нені ұнататынын және нені ұнатпайтынын туралы пікірлерін үнемі жинап алыңыз.

Рефлексия: Оқушылар не үйренгенін және оның өміріне қалай қолданылатынын талқылай алатын әрекеттерді өткізу.

7. Жеке көзқарас

Жекешелендірілген тапсырмалар: қажеттіліктеріне бейімделген тапсырмаларды ұсына отырып, әр студенттің қызығушылықтары мен шеберлік деңгейін ескеріңіз.

Мысал сабақ: Тақырыбы: Жануарлар

Кіріспе: Түрлі жануарлар туралы қысқаша бейнеролик.

Топтық жұмыс: Оқушылар топқа бөлініп, зерттейтін жануарды таңдайды.

Презентация: Топтар өздерінің постерлерін сыныпқа ұсынады.

Ойын: Сабақта өтілген материал бойынша викторина.

Бұл әдістер оқуды қызықты әрі тиімді етуге көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Қазақстан Республикасында Білім Беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасы

2. Педагогикалық Шеберлік Орталығы Кембридж Университетінің Білім Беру Факультетімен Бірлесіп Өзірленген Қазақстан Республикасы Педагог Қызметкерлерінің Біліктілігін арттыру Курстарының Деңгейлі Бағдарламасына арналған Глоссарий /оқу-әдістемелік құрал/

3. Бастауыш сынып 2014 №6

4. Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы 2014 №4

УДК 378

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРОССВОРДОВ И ГОЛОВОЛОМОК В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Курганбаева Ж.С., Утельбаева Д.К., Ахметханова А.Д.
Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Түйін: Мақала бастауыш мектептің білім беру процесінде кроссвордтар мен басқатырғыштардың рөліне бағытталған. Мұндай тапсырмаларды қолдану бастауыш сынып оқушыларының логикасы мен ойлауын дамытып қана қоймай, олардың зейінін, есте сақтау қабілетін және талдау мен жалпылау қабілетін жақсартады. Мақала авторы кроссвордтар мен басқатырғыштар оқу мотивациясының дамуына ықпал ететінін атап өтті, өйткені олар материалды игеру процесін қызықты әрі қызықты етеді. Мұндай тапсырмалар шығармашылық және сыни ойлауды ынталандырады және өзіндік жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Summary: The article is devoted to the role of crosswords and puzzles in the educational process of primary school. The use of such tasks helps not only to develop the logic and thinking of younger schoolchildren, but also improves their attention, memory and ability to analyze and generalize. The author of the article notes that crosswords and puzzles contribute to the development of motivation for learning, as they make the process of learning the material more interesting and exciting. Tasks of this kind stimulate creative and critical thinking and contribute to the development of independent work skills.

Современное школьное образование продвинулось вперед во многих аспектах воспитательного и образовательного процесса. Школьная педагогика обогащается новыми исследованиями, которые направлены на всестороннее развитие детей. В последние годы взрослые все больше акцентируют внимание

на интеллектуальном развитии своих детей, перегружая их новыми знаниями и информацией. В настоящее время существует множество интересных «опционных задач», которые помогают развивать познавательные процессы у детей, не причиняя вреда их здоровью и способствуя достижению образовательных целей. Эти задачи направлены на формирование понятийного аппарата, что играет важную роль в обучении и развитии учеников [1].

Среди подобных заданий особенно выделяются математические ребусы и кроссворды. Слово «ребус» происходит от латинского выражения «*non verdis, sed re bus*», что переводится как «не словами, а с помощью предметов». Это своего рода загадка, в которой слово или фраза изображены при помощи рисунков, а также букв, чисел, музыкальных нот и других символов. Ребусы возникли во Франции в XV веке. В России первые упоминания ребусов появились в журнале «Иллюстрация» в 1845 году. Слово «кроссворд» имеет английские корни и состоит из двух частей: *cross* и *word*, что означает «пересекающиеся слова». Кроссворд представляет собой игровую задачу, в рамках которой необходимо заполнить клетки, образующие пересекающиеся ряды, словами [2].

К вопросу о применении развлекательных элементов в изучении математики обращались как российские, так и зарубежные исследователи: В.В. Волин, Е.И. Игнатъев, Б.А. Кордемский, З.А. Михайлова, И.Г. Сухин, В.П. Труднев, К. Баше (1877 г.), Э. Люкас (1883 г.), В. Шустер (1908 г.), В. Аренс (1911 г.), Г. Шуберт (1923 г.), У. С. Барр (1987 г.), Н. Лэнгдон, Ч. Снейп (1987 г.), У. Болл, Г. Коксетер, Г. Э. Дьюдени, С. Ллойд и М. Гарднер. Математические ребусы и кроссворды могут быть полезными во время уроков для активизации познавательной активности студентов, при введении темы и формировании новых понятий. Тем не менее, подобный развлекательный материал чаще всего применяется учителями в рамках внеурочной деятельности по математике. Во время разгадывания задействуются память, сообразительность и знания из различных учебных дисциплин [3].

Следует отметить, что в большинстве проанализированных источников представлены вычислительные ребусы с «звездочкой», причем не существует единой интерпретации их названия. Некоторые авторы называют их числовыми ребусами (Ф. Ф. Нагибин, А. А. Мазаник, Л. М. Фирсова, Л. П. Мочалов), в то время как И. Г. Сухин называет их математическими головоломками, а Я. И. Перельман и М. Гарднер используют разные термины: в некоторых источниках фигурируют «числовые ребусы», а в других – «арифметические ребусы» [4.]

Учитель считает эффективным метод, при котором задачи решаются разными способами, что включает чередование их формулировок и применение различных преобразований для их упрощения или усложнения. Важно не «разжевывать» материал, а создавать ситуации, когда ученики становятся исследователями и сами открывают новые знания. Совершенно необходимо, чтобы ученик обладал возможностью самостоятельно получать знания, что без участия взрослого сложно реализовать. Учитель должен создавать проблемные условия, в которых учащиеся, опираясь на определенные мыслительные

процессы, могут находить решения поставленных задач. При таком подходе у детей развивается уверенность в своих силах, а их познавательный интерес возрастает. Это и есть основа для создания ситуации успеха в обучении [5].

Интерес ученика и успешность его обучения – ключевые факторы, влияющие на полноценное интеллектуальное и физиологическое развитие младших школьников, что, в свою очередь, определяет качество работы учителя. Общество информации представляет собой такую структуру, в которой большинство людей заняты созданием, хранением, обработкой и распределением информации, особенно знаний, которые считаются её высшей формой. Данный этап эволюции общества и экономики отмечается увеличением роли информации, знаний и информационных технологий в жизни людей. В современном научно-техническом контексте быстрое внедрение цифровых технологий в образовательный процесс закладывает фундамент для всестороннего анализа и методического обоснования множества образовательных продуктов, доступных в информационном пространстве. В связи с этим, задача данной статьи заключается в том, чтобы кратко объяснить понятие цифровых технологий, выделить ключевые аспекты цифрового развития образовательной деятельности, рассмотреть её преимущества, а также проанализировать актуальность этих изменений [6].

Кроссворды могут быть использованы на уроках по различным предметам школьной программы. Они помогают:

- организовать самостоятельную деятельность учащихся;
- развить интерес к изучаемому материалу;
- способствовать формированию грамотности в области терминологии [7].

Практическое использование кроссвордов и головоломок на уроках

Интеграция в учебный процесс. Учителя могут внедрять кроссворды и головоломки на различных этапах занятия — для проверки усвоения материала, в качестве введения в новую тему или для закрепления ранее изученного. Например, в завершение урока математики можно предложить кроссворд, где все ответы связаны с математическими терминами, о которых шла речь на уроке.

Домашние задания. Чтобы поддерживать интерес учащихся к материалу, учителя могут предложить головоломки в качестве домашних заданий. Это поможет ученикам в удобной и непринужденной обстановке повторить изученное и укрепить свои знания.

Внеклассные мероприятия. Проведение турниров по разгадыванию кроссвордов и конкурсов по решению головоломок станет замечательной возможностью для внеклассной деятельности. Это способствует сплочению учащихся, поддерживает интерес к обучению и формирует навыки командной работы и взаимопомощи [8].

Применение кроссвордов и головоломок в начальной школе открывает новые горизонты для улучшения образовательного процесса. Такие задачи способствуют развитию мыслительных навыков, увеличивают интерес к обучению и помогают формировать положительное отношение к учебной деятельности. При правильном использовании и

выборе заданий кроссворды и головоломки могут стать эффективным средством для повышения как интеллектуальных, так и социальных навыков учащихся начальной школы.

Список использованной литературы:

1. Зверева, Н. А. Как использовать головоломки для обучения детей: практическое руководство. // Образовательные технологии, выпуск 2, с. 19-23. 2017
2. Смирнова, И. А. Головоломки в образовательном процессе: как сделать уроки интереснее. // Образование и наука, № 5, с. 85-90.2015
3. Бондарь, Т. В. Методика использования кроссвордов в образовательном процессе. // Вестник педагогики, № 2, с. 45-50.2017
4. Станкевич, А. М Роль игровых технологий в обучении младших школьников. // Психология и педагогика, № 2, с. 12-17.2018
5. Дьякова, А. И. Интерактивные методы обучения в начальной школе: использование головоломок и кроссвордов. // Современные проблемы науки и образования, № 4, с. 30-35.2018
6. Федорова, Е. В. Инновационные подходы к обучению в начальной школе: использование кроссвордов. // Научные исследования, выпуск 6, с. 43-48.2020
7. Литвинов, Е. В. Творческие методы обучения: использование кроссвордов и головоломок в начальной школе. // Научные записки, выпуск 3, с. 75-80.2016
8. Яковлева, Т. Г. Методические рекомендации по использованию кроссвордов и головоломок на уроках. // Педагогические технологии, № 4, с. 36-41.2021

ОӘЖ 376.2

ДАУН СИНДРОМЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ КЛИНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ

Кусан Ш.К, Сыбанқұл А.Б., Даниярова А.Д.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассмотрены клинические и образовательные аспекты при работе с детьми с аутизмом.

Summary: The article discusses the clinical and educational aspects of working with children with autism

Даун синдромы медициналық тұрғыда 21-жұп хромосомалардың қалыпты екі көшірмесінің орнына үш көшірмемен көрінетін геномдық патологиялардың бір түрі болып табылады. Адамда сондықтан да кариотипі қалыпты 46 хромосоманың орнына 47 хромосома қалыптасады. Бұл синдромның тағы да 2 түрі айқындалған: 21 хромосоманың басқа хромосомаларға транслокациясы – 4% жағдайда кездеседі. Әдебиеттерге талдау жасау арқылы Даун ауруы олигофренияның зерттелген формасы екендігі анықталған. Алғаш рет оны 1836 жылы француз психиатры Ж. Эскиоль, ал 1959 жылы француз генетигі Жером Лежен бұл синдромды туа біткен хромосомалар санының өзгеруіне және 21- жұп хромосомадағы трисомияға байланысты пайда болатындығын анықтаған.

Даун синдромын ең алғаш рет 1862 жылы ағылшын дәрігері Джон Даун зерттеген болатын. Сондықтан да, бұл ауру «Даун синдромы» деп аталды.

«Синдром» (гр. σύνδρομον, σύνδρομο) – ауру белгілерінің жиынтығы болып табылады. Бір патогенез негізінде бірнеше аурудың қатар кездесуі дегенді білдіреді. 2006 жылдың 21 наурызы күні Даун синдромымен ауыратын адамдардың Халықаралық күні деп белгіленді [1].

Ағылшын дәрігері Джон Лэнгдон Даун 1862 жылы осы синдромды психикалық бұзылыстардың бір түрі ретінде сипаттап мінездеме берген болатын. 1866 жылы осы тақырыпта алғаш баяндама шығып осыдан кейін Даун синдромы туралы ұғым кеңінен таралып бастады.

Даун синдромы – 21-жұп хромосомадағы генетикалық материалдың толық немесе жартылай қосымша көшірмелерінің болуымен сипатталатын хромосомалық патология. Даун синдромы адамдарда ғана емес-маймылдар мен тышқандарда да анықталған. Трисомия – қалыпты жағдайдағы жұп хромосоманың орнына үш гомологтық хромосоманың болуымен сипатталады. Қазіргі таңда Даун синдромымен балаларды көбіне жасы келген әйелдер босанады деген де болжамдар бар. Мұның нақты себебі белгісіз, бірақ анасының жұмыртқа жасушаларының жасына байланысты деп түсіндіріледі. Трисомия мейоз кезінде хромосомалардың ажырамауы себебінен болады. Мозаицизм Трисомия ата-анасының жыныс жасушалары (гамета) қалыптасуы кезіндегі хромосомалардың ажырамауы себебінен пайда болады, сондықтан нәресте организмінің барлық жасушаларында осындай аномалия анықталады. Мозаицизм ұрық жасушаларында дамудың ерте сатыларында пайда болады, соған байланысты кейбір тіндер мен ағзалардың ғана жасушаларының кариотипі өзгеріске ұшырайды [2].

Даун синдромы бар балаларға тән белгілер: эпикантус, жалпақ бет, ашық ауыз, үлкейген тіл, кішкентай мұрын және т.б

Ақыл-ойы мен сөйлеу қабілеті бұзылысының көріну дәрежесі тек туа біткен факторларға ғана емес, баламен қаншалықты оқу-дамыту жұмыстары жүргізілуіне де байланысты болып табылады. Қосымша хромосоманың болуы бір қатар физиологиялық ерекшеліктердің дамуына алып келеді, сондықтан бұл балалардың дамуы баяуырақ. Бала оқуда қиналса да, жүріп, сөйлеп, оқып, жазып үйрене алады. Даун синдромымен ересектердің өмір ұзақтығы орта есеппен 50 жасты құрайды. Осы синдроммен ауыратын көп адамдар некеге отырады. Ер адамдарда сперматозоидтар саны аз, сондықтан Даун ерлердің көбінесе бедеу болады. Ал әйелдердің етеккірі уақытылы келеді, 50 % науқастар бала босанады. Даун синдромы бар әйелдердің 35-50 %-да Даун синдромы бар балалар туылады. Қазіргі таңда Даун синдромымен науқастар қатерлі ісік ауруына сирегірек ұшырайды деген болжамдар да бар. Алайда мұндай адамдар басқалардан жиірек кардиологиялық ауруларымен (туа біткен жүрек ақаулары), Альцгеймер ауруымен, жедел миелоидтық лейкозбен ауырады. Олардың иммунитеті әлсіз, сондықтан бала кезінде жиі пневмониямен ауырып, бала жұқпалы ауруларын ауыр көтереді [3].

Даун синдромында ұсақ және ірі моториканың артта қалуына байланысты, физикалық жаттығулар арқылы дамыту керек.

Балаларда қысқа мерзімдегі есте сақтауы нашар дамыған және ақыл-ой кемістігі де кездеседі. Баламен мақсатты бағытталған жұмыстардың негізінде жақсы нәтижеге қол жеткізуге болады.

Мұндай балаларда зейіннің шоғырлануы қиындық туғызады. Бала ұзақ уақыт бір орында отырса да, бір затқа зейінін шоғырландыруы қиынға соғады. Бала материалды меңгеруі үшін жаңа дағдылар мен ұғымдарды бірнеше рет қайталауы керек. Даун синдромы бар балаларға тәрбие мен білім беруде тиімді әртүрлі әдістемелерді атап өтуге болады. Мысалы: Мария Монтессори әдістемесі, ол ойындар арқылы оқытуды ұсынды. Доман Гленн әдісі, бұл сабақтарды мүмкіндігінше ерте кезден, яғни туған сәттен бастап өтуі тиіс. Сесиль Лупан әдістемесі, негізгі ой баланы қызықтыру, сонымен қатар сабақтар балаға қуаныш әкелуі керек [4].

Даун синдромы бар және де басқа да диагнозы бар ерекше балаларды оқытуда көптеген әдістемелер бар. Бұл мақалада әдістемелердің ішінде даун синдромы бар балалар үшін тиімділерін атап көрсеттік.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. <https://massaget.kz/blogs/daun-sindomyi-25577/>
2. О.Д.Дайырбеков, Б.Е.Алтынбеков, Б.К.Торғауытов, У.И.Кенесариев, Т.С.Хайдарова Аурудың алдын алу және сақтандыру бойынша орысша-қазақша терминологиялық сөздік. Шымкент. “Ғасыр-Ш”, 2005 жыл
3. Авдеева Н. Коррекция нарушения образа себя в раннем возрасте / Н. Авдеева // Дошкольное воспитание. – 2003. – №3. – С. 47-52.
4. Барашнев Ю.И., Барашнева Ю.И. Синдром Дауна. Медико-генетический и социально-психологический портрет – Изд-во: Триада-Х, 2007. – 280 с.

ОӘЖ 378.1

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫ АРАСЫНДА ОҚУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ

Кушербаева Б.У., Давранова Д.Н., Алимхан Ж.Е.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматривается роль учителя в формировании культуры чтения среди учащихся начальных классов. Подчеркивается важность создания благоприятной читательской среды, выбора разнообразной литературы и применения различных методов работы, таких как чтение вслух, обсуждения и игровые элементы. Автор анализирует теоретические основы культуры чтения и демонстрирует, как учитель может вдохновить детей на любовь к книгам, развивая их критическое мышление и эмоциональное восприятие литературы. Также обсуждаются современные вызовы, связанные с цифровизацией и нехваткой времени для чтения, которые требуют от педагогов гибкости и креативности. Статья представляет собой полезный ресурс для педагогов, стремящихся эффективно развивать читательскую культуру у своих учеников.

Summary: The article examines the role of the teacher in the formation of a reading culture among primary school students. The importance of creating a favorable reading environment, choosing a variety of literature and applying various methods of work, such as reading aloud, discussions and game elements, is emphasized. The author analyzes the theoretical foundations of

reading culture and demonstrates how a teacher can inspire children to love books by developing their critical thinking and emotional perception of literature. Modern challenges related to digitalization and lack of time for reading, which require flexibility and creativity from teachers, are also discussed. The article is a useful resource for teachers seeking to effectively develop the reading culture of their students.

Қазіргі білім беру процесінде оқу негізгі орындардың бірін алады. Бұл ақпарат алу құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау дағдыларын қалыптастырады, ой-өрісін кеңейтеді және жеке дамуға ықпал етеді. Бастауыш мектепте мәтінді оқу мен қабылдаудың негізгі дағдылары қалыптасқан кезде оқу мәдениетін қалыптастырудың негізін қалау өте маңызды. Оқу мәдениеті тек техникалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар әдебиетті эмоционалды қабылдауды, оқуды өз тәжірибесімен талдай және салыстыра білуді қамтиды.

Бұл үдерістегі мұғалімнің рөлін асыра бағалау мүмкін емес. Ол әдебиет әлеміне жол көрсетуші болады, балалардың кітапқа деген оң көзқарасын және оқуға тереңірек үңілуге деген ұмтылысын қалыптастырады. Бастауыш сынып оқушылары әлемді белсенді тану кезеңінде ересектердің ықпалына ерекше сезімтал, ал мұғалім әдеби материалды қалай дұрыс таңдау және ұсыну керектігін біле отырып, олардың оқуға деген қызығушылығына айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Сыныпта қолайлы оқу ортасын құру-мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі. Бұл оқу бұрыштарын ұйымдастыруды, мектеп кітапханасын ұйымдастыруды және әртүрлі әдебиеттерді таңдауды қамтиды. Қызықты және өзекті кітаптарға қол жеткізу оқушылар үшін ынталандыру болуы мүмкін. Балалардың оқуды біліп қана қоймай, оқығысы келетіні, одан ләззат пен пайда табуы маңызды.

Сонымен қатар, мұғалім әртүрлі әдістер мен әдістерді қолдана отырып, балаларды оқу процесіне белсенді түрде тартуы керек. Дауыстап оқу, оқуды талқылау, ойын форматтарын қолдану әдебиетке деген қызығушылықты арттырады және мәтінді түсінуді тереңдетеді. Ойын элементтері оқуды қызықты іс-әрекетке айналдыра алады, ал жобалық жұмыстар мен шығармашылық тапсырмалар балаларға материалды игеріп қана қоймай, сонымен қатар шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Дегенмен, мұғалім жиі белгілі бір қиындықтарға тап болуы керек. Балаларға цифрлық технологиялар мен ойын-сауық медиасы қысым көрсеткен жағдайда оқуға деген қызығушылықты сақтау қиынға соғады. Оқу процесінде оқуға уақыттың жетіспеушілігі оқу мәдениетінің қалыптасуына кері әсер етуі мүмкін. Мұндай жағдайда мұғалімнің тек мұғалім ғана емес, сонымен бірге кітап пен әдебиетке деген сүйіспеншілігін оқушыларына жеткізе алатын шебер болуы өте маңызды.

Осылайша, бастауыш сынып оқушылары арасында оқу мәдениетін қалыптастырудағы мұғалімнің рөлі көп қырлы және маңызды. Бұл тек білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар балаларға және олардың қажеттіліктеріне шынайы қызығушылықты қажет етеді. Әдебиеттермен жұмыс істеу әдістерін білім беру процесіне сәтті енгізу кітаптар әлемінде жана көкжиектерді ашуға дайын белсенді және қызығушылық танытатын

оқырмандарды құруға ықпал етуі мүмкін. Бұл мақалада осы рөлдің негізгі аспектілері, мұғалімнің жұмыс әдістері және балаларда оқу мәдениетін қалыптастыру процесінде туындауы мүмкін проблемалар қарастырылады.

Бастауыш сынып оқушылары арасында оқу мәдениетін қалыптастырудағы мұғалімнің рөлі тақырыбындағы әдебиеттерді талдау әртүрлі тәсілдер мен әдістерді көрсетеді, сонымен қатар бұл рөлдің балалардың дамуы үшін маңыздылығын көрсетеді. Зерттеулерде мұғалімнің оқу мәдениетін қалыптастыруға қалай тиімді ықпал ететінін түсінуге көмектесетін бірнеше негізгі аспектілер бар.

Оқу мәдениеті мәтіндерді саналы түрде қабылдауға ықпал ететін дағдылар, әдеттер мен көзқарастардың жиынтығы ретінде қарастырылады. В. А. Сластенин және И. А. Зимняя сияқты авторлар жүргізген зерттеулерге сәйкес, оқу мәдениеті мәтінмен өзара әрекеттесу, оқуды талқылау және оны жеке тәжірибемен салыстыру арқылы қалыптасады. Бұл элементтер балалардың оқу дағдыларын ғана емес, сонымен қатар әдебиетті эмоционалды қабылдауын дамыту үшін өте маңызды [1].

Көптеген зерттеулер мұғалімнің оқу мәдениетін қалыптастырудағы рөлінің маңыздылығын көрсетеді. Н. Н. Стангрейдің (2017) еңбегінде мұғалім оқуға қолайлы атмосфера құра отырып, балаларды жаңа кітаптар мен жанрларды зерттеуге шабыттандыратыны атап өтілген. Мұғалім тек білім көзі ғана емес, сонымен қатар балаларға оқудың қалай қызықты және пайдалы болатынын көрсету арқылы үлгі болады [2].

Ыңғайлы және тартымды оқу ортасын құру мұғалімнің басты міндеттерінің бірі болып табылады. Мысалы, А.И. Асташев (2019) жүргізген зерттеулерде балалар өздеріне қызықты кітаптарды оңай таба алатын мектеп кітапханасы мен оқу бұрыштарын ұйымдастырудың маңыздылығы көрсетілген. Оқушылар әртүрлі әдебиеттерге қол жеткізе отырып, оқу дағдылары мен кітапқа деген қызығушылықты дамытуға бейім [3].

Мұғалім қолданатын әдістердің әртүрлілігі оқу мәдениетін қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. Әдебиетте дауыстап оқу, кітаптарды талқылау және ойын элементтерін пайдалану сияқты тәсілдер қарастырылады. Т. Г. Смирнованың (2020) мақаласында дауыстап оқу тек мәтінді қабылдау дағдыларын дамытуға ғана емес, сонымен қатар балалар мен әдебиет арасында эмоционалды байланыс орнатуға ықпал ететіндігі баса айтылған. Оқуды талқылау сыни ойлауды дамытады және Балаларға кітап туралы өз сезімдері мен ойларын білдіруге мүмкіндік береді [4].

Зерттеулер көрсеткендей, ойын форматтары мен жобалық әрекеттерді қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылығын едәуір арттыра алады. В.п. Рубцовтың (2021) жұмысы әдеби викториналар мен театрландырылған қойылымдар сияқты ойын элементтері балаларға әдебиетті оқу пәні ретінде ғана емес, шабыт пен қуаныш көзі ретінде қабылдауға көмектесетінін атап көрсетеді. Жобалық іс-шаралар оқушыларға кітап тақырыптарына тереңірек үңілуге және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді [5].

Көптеген жағымды жақтарына қарамастан, зерттеулер мұғалімдердің алдында тұрған қиындықтарды да анықтайды. Мысалы, А.В. Шереметеваның (2022) жұмысы оқу процесінің бір бөлігі ретінде оқуға уақыттың жетіспеуіне және цифрлық технологияның балалардың кітапқа деген қызығушылығына әсеріне назар аударады. Бұл факторлар мұғалімдерден оқушылардың оқуға деген қызығушылығын сақтау үшін жаңа тәсілдер мен әдістерді табуды талап етеді [6].

Әдебиеттерді талдау бастауыш сынып оқушыларында оқу мәдениетін қалыптастырудағы мұғалімнің рөлі көп қырлы және мағыналы екенін көрсетеді. Әдебиеттермен жұмыс істеу әдістерін сәтті енгізу және қолайлы оқу ортасын құру балалардың оқуға деген қызығушылығын едәуір арттыра алады, бұл болашақта олардың жеке және академиялық дамуына оң әсер етеді. Дегенмен, мұғалімдер білім беру контекстінің өзгеруіне және технологияның балаларға әсеріне байланысты қиындықтарға дайын болуы керек.

Бастауыш сынып оқушыларында оқу мәдениетін қалыптастыру маңызды міндет болып табылады, оны шешуде мұғалім шешуші рөл атқарады. Қолайлы оқу ортасын құру, қызықты әдебиеттерді таңдау және әртүрлі жұмыс әдістерін қолдану арқылы мұғалім балалардың оқуға деген ынтасын едәуір арттырып, олардың сыни ойлауын дамыта алады. Зерттеулер көрсеткендей, дауыстап оқу, оқуды талқылау және ойын элементтерін енгізу сияқты тәсілдер оқуды қызықты етіп қана қоймай, мәтінді түсінуді тереңдете алады.

Дегенмен, мұғалімдер цифрлық әсерге және оқуға уақыт тапшылығына байланысты заманауи қиындықтарды да ескеруі керек. Бұл факторлар оқу тәсілдерінде икемділік пен шығармашылықты қажет етеді. Мұғалімнің білім көзі ғана емес, сонымен бірге кітап пен әдебиетке деген сүйіспеншілігін оқушыларына жеткізе алатын шебер болуы маңызды. Осылайша, оқу мәдениетін сәтті қалыптастыру оқушылардың одан әрі дамуына негіз болады, бұл олардың жеке және академиялық қалыптасуына оң әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Слостенин, В. А., Зимняя, И. А. Педагогика: учебник для студентов педагогических вузов / В. А. Слостенин, И. А. Зимняя. — 6-е изд., перераб. и доп. — М.: ВЛАДОС, 2017. — 432 с.
2. Стангрей, Н. Н. Роль учителя в формировании читательской культуры у младших школьников / Н. Н. Стангрей // Начальное образование. — 2017. — № 4. — С. 28–32.
3. Асташев, А. И. Создание читательской среды в начальной школе / А. И. Асташев // Педагогика и психология. — 2019. — Т. 18, № 2. — С. 45–52.
4. Смирнова, Т. Г. Чтение вслух как метод формирования культуры чтения / Т. Г. Смирнова // Образование и наука. — 2020. — Т. 22, № 1. — С. 15–23.
5. Рубцов, В. П. Игровые методы в обучении чтению / В. П. Рубцов // Современные образовательные технологии. — 2021. — Т. 9, № 3. — С. 67–74.
6. Шереметева, А. В. Проблемы формирования читательской культуры в условиях цифровизации / А. В. Шереметева // Вестник образования. — 2022. — Т. 10, № 5. — С. 34–40.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПРОФИЛАКТИКИ ВИРТУАЛЬНОЙ ЗАВИСИМОСТИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ

Калиаскар Д.К.

Научный руководитель: кандидат педагогических наук, доцент Б. Ж. Жиентаева
Университет: «Туран-Астана»

Резюме: В данной статье рассматриваются психолого-педагогические особенности виртуальной зависимости у учащихся старших классов. Виртуальная зависимость — широко распространённая проблема среди подростков, негативно влияющая на их успеваемость, социальные отношения и эмоциональное состояние. В статье анализируются причины зависимости и предлагаются психологические и педагогические методы для её профилактики. Рассматриваются способы снижения зависимости от виртуального пространства у школьников через развитие осознанной культуры использования интернета и технологий.

Summary: This article examines the psychological and pedagogical characteristics of virtual addiction among high school students. Virtual addiction has become a widespread issue among adolescents today, negatively impacting their academic performance, social relationships, and emotional well-being. The article analyzes the causes of this addiction and offers psychological and pedagogical methods for prevention. It suggests ways to reduce students' dependence on the virtual space by fostering a conscious culture of using the internet and technology.

В наше время проблема виртуальной зависимости становится актуальной среди старшеклассников. Виртуальная зависимость — это психологическая проблема, возникающая вследствие чрезмерного использования интернета и социальных сетей. Это явление негативно влияет на все сферы жизни подростков, включая их успеваемость, эмоциональное состояние и социальные отношения. Поэтому важно изучить методы борьбы с виртуальной зависимостью среди учащихся и её профилактику. В данной статье рассматриваются эти вопросы, предлагаются психологические и педагогические методы для решения проблемы.

Понятие виртуальной зависимости включает в себя чрезмерное использование интернета и других цифровых технологий, что приводит к поведенческой и психологической зависимости. Такая зависимость может развиваться при чрезмерном интересе к онлайн-играм, социальным сетям, видеоконтенту и другим виртуальным действиям. Подростки, особенно старшеклассники, часто увлекаются виртуальным пространством и начинают избегать реальных социальных взаимодействий. Это оказывает негативное влияние на их психическое и физическое здоровье, а также на социальную активность. Несмотря на положительные стороны современных технологий и интернета, их чрезмерное использование может привести к развитию зависимости [1,75].

Одной из основных причин зависимости от интернета среди подростков является избыток свободного времени и недостаток возможностей его эффективного использования. Многие ученики используют интернет и социальные сети для проведения досуга. Постоянное общение в социальных

сетях, игры и видеоконтент привлекают подростков, отвлекая их от реальной жизни. Виртуальное пространство позволяет подросткам чувствовать себя свободнее и выражать себя, что повышает их самооценку. Всё это может привести к формированию зависимости от интернета [2,123].

Для профилактики виртуальной зависимости необходимы психологические и педагогические методы. В первую очередь, важно сформировать у учеников культуру правильного использования интернета и социальных сетей. Они должны видеть в интернете не только развлечение, но и инструмент для обучения и саморазвития. Для достижения этой цели учителя и родители должны показать школьникам полезные возможности интернета и научить их правильному его использованию. Также важно организовать досуг учеников, чтобы предотвратить зависимость от интернета. Участие в спортивных секциях и кружках помогает подросткам отвлекаться от интернета и развивать свою социальную активность [3,98].

Эмоциональному состоянию учащихся следует уделить особое внимание. Виртуальная зависимость часто возникает из-за эмоциональных проблем, таких как низкая самооценка, чувство одиночества или недостаток социальных связей. Поэтому учителям и родителям важно следить за эмоциональным состоянием подростков и оказывать им необходимую поддержку. Повышение самооценки подростков и мотивация к самопознанию могут помочь снизить зависимость от интернета. Психологи в школах играют важную роль в профилактике виртуальной зависимости. Они должны работать с учениками индивидуально и в группах, помогая им корректировать эмоциональное состояние и снижать зависимость от интернета. Психологи могут развивать у подростков навыки самоконтроля и самооценки, что способствует уменьшению их зависимости от интернета.

Влияние социальных сетей на подростков особенно велико. Одной из основных платформ является Instagram, которую подростки используют для общения, развлечений и самовыражения. Постоянное желание быть онлайн, собирать лайки и комментарии усиливает зависимость. Примерно 60% подростков отмечают, что чрезмерное использование Instagram снижает их настроение [4,96]. Также популярностью пользуется платформа TikTok, предлагающая короткие видео, которые увлекают подростков. Более 40% подростков проводят на TikTok более 3 часов в день, что также способствует развитию зависимости. Постоянное использование TikTok и Instagram снижает интерес учащихся к учёбе и негативно влияет на их психическое состояние.

Одним из эффективных методов профилактики является организация встреч с психологом, которые позволяют учащимся осознавать свои эмоциональные потребности и находить способы их удовлетворения вне виртуального пространства. Это особенно важно для подростков, у которых в силу возраста высока потребность в социальной поддержке и самопринятии. Исследование показало, что школьники, посещающие групповые сессии с психологом, легче контролируют время, проводимое в интернете, и демонстрируют повышенную устойчивость к виртуальной зависимости. В

школах также могут проводиться занятия, направленные на разъяснение опасностей чрезмерного использования социальных сетей и интернета. Учителя и родители должны активно участвовать в этом процессе, поддерживая подростков в формировании положительного отношения к реальной жизни и её возможностям. Абилова (2022) указывает на важность образовательных программ, направленных на развитие у старшеклассников навыков критического мышления, что помогает осознать влияние интернета и не поддаваться чрезмерной привязанности к нему. Поддержка родителей и школы играет ключевую роль в профилактике виртуальной зависимости у подростков. Важно, чтобы родители осознавали свою ответственность в этом вопросе, уделяя внимание воспитанию осознанного отношения к технологиям. Родители могут устанавливать разумные ограничения на использование гаджетов, мотивировать подростков участвовать в семейных и общественных мероприятиях, где они смогут проявить себя вне интернета. Исследования показывают, что поддержка родителей и их активное участие в жизни подростков способствуют формированию у последних более здорового отношения к интернету. Подросткам важно получать эмоциональную поддержку и понимание со стороны взрослых. Школьные психологи, учителя и родители должны совместно работать над развитием у учащихся уверенности в себе и самопринятия, так как эти качества помогают избежать зависимости от виртуального мира. Виртуальная зависимость может быть проявлением низкой самооценки и эмоциональной неуверенности, и поэтому важным аспектом профилактики является создание доверительной и поддерживающей атмосферы вокруг подростков.

Для более глубокого понимания виртуальной зависимости среди учащихся я провела опрос на платформе Instagram, целью которого было выяснить, сколько времени ученики проводят в социальных сетях и как они воспринимают виртуальную зависимость. Более 70% подростков отметили, что проводят в Instagram 3-4 часа в день.

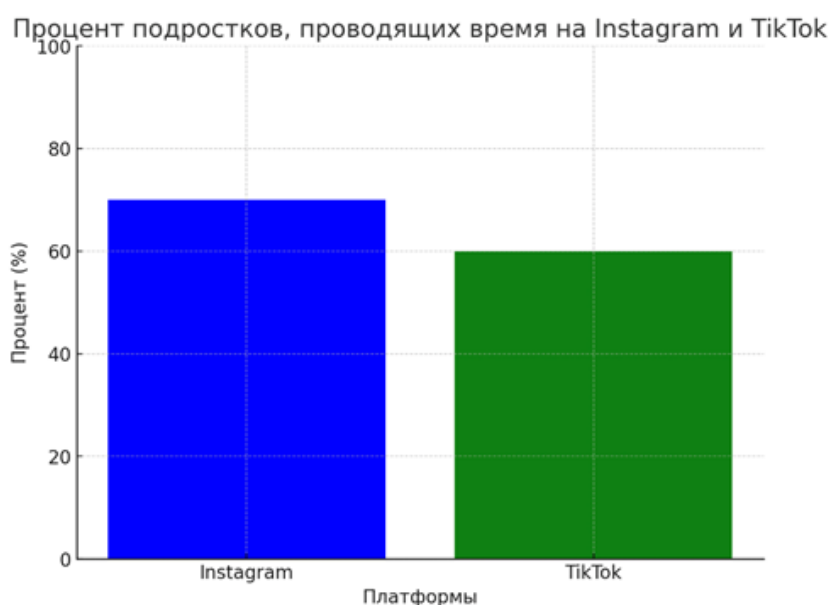

Диаграмма -1: Результаты анкетирования

Из этих результатов видно, что социальные сети широко распространены среди старшеклассников и явно усиливают их виртуальную зависимость. Из-за длительного времени, проведенного на платформах Instagram и TikTok, учащиеся начинают отдаляться от реальных взаимоотношений и становятся зависимыми от интернета. Для предотвращения этого родители, учителя и психологи должны совместно работать над формированием у школьников культуры правильного использования интернета.

В заключение следует отметить, что для профилактики виртуальной зависимости у старшеклассников необходимо комплексное применение психолого-педагогических методов. Сформировав у учащихся культуру правильного использования интернета, эффективно организовав их свободное время и оказывая эмоциональную поддержку, можно снизить виртуальную зависимость. Важно способствовать личностному развитию учащихся через грамотное использование возможностей виртуального пространства.

Список литературы:

1. М.А. Ковальчук – «Психологические аспекты виртуальной зависимости». Алматы, 2019. – 256 стр.
2. С.Т. Айдарханова – «Профилактика интернет-зависимости у подростков». Нур-Султан, 2020. – 198 стр.
3. Г.Ж. Курманбаева – «Педагогические факторы склонности современной молодежи к виртуальной зависимости». Астана, 2021. – 315 стр.
4. Е.И. Муқанов – «Психология интернет-зависимости и её профилактика». Алматы, 2018. – 228 стр.
5. Т.К. Абилова – «Педагогические методы управления виртуальной зависимостью старшеклассников». Шымкент, 2022. – 275 стр

ОӘЖ 371.9

ЕСТУ ҚАБЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Қалмаханова А.С., Бейсен Д.А., Сыбанкул А.Б.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена специальным образовательным технологиям для детей с нарушениями слуха. В ней рассматриваются основные подходы к обучению, включая использование слуховых аппаратов, визуальных методов и интерактивных технологий. Акцент сделан на значении социальной интеграции и эмоционального развития, а также на необходимости подготовки педагогов для работы с детьми с ограниченными возможностями. Исследование подчеркивает важность создания инклюзивной образовательной среды, которая способствует успешной социализации и обучению детей. Статья предлагает рекомендации по внедрению эффективных образовательных практик и технологий, что поможет раскрыть потенциал каждого ребенка и обеспечить равные возможности для его развития.

Summary: The article is devoted to special educational technologies for children with hearing impairments. It examines the main approaches to learning, including the use of hearing aids, visual techniques and interactive technologies. The emphasis is placed on the importance of

social integration and emotional development, as well as on the need to train teachers to work with children with disabilities. The study highlights the importance of creating an inclusive educational environment that promotes successful socialization and learning of children. The article offers recommendations on the introduction of effective educational practices and technologies that will help unlock the potential of each child and ensure equal opportunities for his development.

Есту қабілетінің бұзылуы балалардың оқуына, әлеуметтік бейімделуіне және жалпы дамуына айтарлықтай әсер ететін дамуындағы ең көп таралған ауытқулардың бірі болып табылады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша, әлем халқының 5% - дан астамы есту қабілетінің жоғалуының әртүрлі түрлерінен зардап шегеді, бұл мәселені әртүрлі елдердің білім беру жүйелері үшін өзекті етеді. Есту қабілеті нашар балалар ақпаратты қабылдауда ғана емес, қарым-қатынаста да қиындықтарға тап болуы мүмкін, бұл оқшаулануға және өмір сапасының төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Білім беру жүйесі мұндай балалардың жеке қажеттіліктерін ескеріп, оларды қоғамға біріктіруге және қажетті дағдыларды дамытуға ықпал ететін арнайы технологиялар мен оқыту әдістерін қолдануы керек. Дәстүрлі оқыту әдістері есту қабілеті нашар балалар үшін жиі тиімсіз, сондықтан инклюзивті тәсілдер мен адаптивті білім беру технологияларын енгізу қажет. Бұл технологиялар ең жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін ғылыми зерттеулер мен практикалық тәжірибеге негізделуі керек.

Есту қабілеті бұзылған балаларды оқытудың негізгі аспектілерінің бірі-қол жетімді және қолдау көрсететін білім беру ортасын құру. Бұл есту аппараттары мен кохлеарлық импланттар сияқты техникалық құралдарды қолдануды ғана емес, сонымен қатар балаларға оқу материалын игеруге көмектесетін әртүрлі визуалды оқыту әдістерін қолдануды қамтиды. Зерттеулер көрсеткендей, суреттер, графиктер және мультимедиялық ресурстар сияқты визуалды ынталандыру ақпаратты түсіну мен есте сақтау деңгейін едәуір арттырады. Осылайша, көрнекі оқыту әдістерін енгізу білім беру процесінің қажетті элементіне айналады.

Интерактивті технологиялар есту қабілеті бұзылған балаларды оқытуда да маңызды рөл атқарады. Оқыту қосымшалары мен онлайн-ресурстарды пайдалану жеке білім беру маршруттарын құруға мүмкіндік береді, бұл оқуды қызықты әрі тиімді етеді. Балалар өздеріне ыңғайлы қарқынмен оқи алады, сонымен қатар олардың дамуына ықпал ететін әртүрлі материалдарға қол жеткізе алады. Заманауи технологиялар барлық оқушылардың қажеттіліктерін ескеретін инклюзивті білім берудің жаңа көкжиегін ашады.

Алайда, арнайы білім беру технологияларының жетістіктеріне қарамастан, оларды тиімді пайдалануға кедергі келтіретін көптеген факторлар бар. Осындай факторлардың бірі-есту қабілеті бұзылған балалармен жұмыс істейтін мұғалімдердің жеткіліксіз дайындығы. Оқытушылар өз тәжірибелерінде әртүрлі әдістер мен технологияларды сәтті қолдану үшін арнайы білім мен дағдыларға ие болуы керек. Мұғалімдерді даярлау бағдарламалары тек теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар оларға

осындай балалармен жұмыс істеуге көмектесетін практикалық дағдыларды да қамтуы маңызды.

Оқытудың әлеуметтік және эмоционалдық аспектілері есту қабілеті нашар балалар үшін де үлкен маңызға ие. Көбінесе мұндай балалар құрдастарымен байланыс орнатуда қиындықтарға тап болады және өздерін оқшауланған сезінуі мүмкін. Сондықтан білім беру процесінде әлеуметтік дағдыларды дамытуға, өзіне деген сенімділікті қалыптастыруға және командада жұмыс істей білуге назар аудару қажет. Топтық іс-шаралар, жобалар мен ойындар балалар арасындағы қарым-қатынас пен өзара әрекеттесуді едәуір жақсарты алады, бұл өз кезегінде олардың қоғамға сәтті енуіне ықпал етеді.

Қорытындылай келе, есту қабілеті бұзылған балалардың проблемалары кешенді тәсілді және арнайы білім беру технологияларын қолдануды талап етеді. Есту құрылғыларын, визуалды әдістерді, интерактивті технологияларды және әлеуметтік оқытуды біріктіру мұндай балалардың толыққанды дамуы мен оқуына жағдай жасайды. Педагогтарды мамандандырылған даярлау және инклюзивті білім беру ортасын құру қажеттілігі тақырыптың маңыздылығын және оның қазіргі қоғам үшін өзектілігін көрсетеді. Есту қабілеті нашар балаларға арналған тиімді білім беру жүйесін құру олардың табысты оқуына ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар олардың болашағына үлкен әсер етеді, жаңа мүмкіндіктерге есік ашады және өмір сапасын жақсартады.

Есту қабілеті нашар балаларға білім беру оқу процесін жақсарту әдістері мен тәсілдерін белсенді түрде дамытатын зерттеудің маңызды саласы болып табылады. Бұл бөлімде есту қабілеті нашар балаларға қолданылатын арнайы білім беру технологияларына қатысты бар әдебиеттерге шолу берілген.

Зерттеулер көрсеткендей, есту қабілеті нашар балаларды оқыту олардың ерекше қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескеретін инклюзивті тәсілдерге негізделуі керек. Бірқатар жұмыстар (мысалы, Крапивинаның зерттеулері, 2020) оқытуға тілін, визуалды құралдарды және мультимедиялық технологияларды қолдану сияқты бейімделген оқыту әдістерін қолданудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл тәсілдер қол жетімді білім беру ортасын құруға көмектеседі және оқу материалын түсінуді жақсартуға көмектеседі [1].

Көптеген зерттеулер (мысалы, Сидоренконың жұмысы, 2018) есту қабілеті нашар балаларға арналған визуалды оқыту әдістерінің тиімділігін растайды. Иллюстрациялар, графиктер және бейнематериалдар сияқты көрнекі ынталандырулар ақпаратты қабылдауды айтарлықтай жақсартады. Есту қабілеті нашар балалар материалды визуалды форматта ұсынылған кезде жақсы сіңіреді. Бұл суреттерді, схемаларды және басқа көрнекі құралдарды пайдалануды қамтуы мүмкін, бұл зерттеулерде көрсетілгендей, когнитивті жүктемені азайтуға және есте сақтау деңгейін арттыруға көмектеседі [2].

Жаңа технологиялардың пайда болуымен оқыту қол жетімді және әр түрлі болды. Соңғы жылдары жүргізілген зерттеулер (мысалы, Ивашовтың еңбектерінде, 2021) оқыту қолданбалары мен онлайн платформалар сияқты интерактивті технологияларды пайдалану балалардың ынтасы мен белсенділігін айтарлықтай арттыра алатынын көрсетеді [3]. Бұл технологиялар

жеке білім беру маршруттарын құруға мүмкіндік береді және әртүрлі ресурстарға қол жеткізуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе есту қабілеті нашар балалар үшін өте маңызды.

Есту қабілеті бұзылған балаларды оқытудың Әлеуметтік және эмоционалды аспектілерінің маңыздылығы әдебиетте де көрініс тапты. Зерттеулер көрсеткендей, есту қабілеті нашар балалар әлеуметтік қарым-қатынаста жиі қиындықтарға тап болады (Неверованың жұмысы, 2019). Балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасай алатын инклюзивті білім беру ортасын құру олардың сәтті әлеуметтенуінің кілті болып табылады. Топтық сабақтар, жобалар және бірлескен ойындар әлеуметтік дағдылар мен өзіне деген сенімділікті арттырады [4].

Зерттеулерде анықталған негізгі проблемалардың бірі-есту қабілеті бұзылған балалармен жұмыс істейтін мұғалімдердің жеткіліксіз дайындығы. Рябованың (2022) еңбектері мұғалімдерді даярлау бағдарламалары осы балалармен жұмыс істеу әдістеріне қатысты курстарды, сондай-ақ заманауи технологияларды қолдануға үйретуді қамтуы керек екенін атап көрсетеді. Бұл мұғалімдерге арнайы тәсілдерді өз тәжірибелеріне тиімді біріктіруге және сапалы білім беруге мүмкіндік береді [5].

Арнайы білім беру технологиялары саласындағы жетістіктерге қарамастан, жеңуге болатын бірқатар қиындықтар бар. Қаржыландыру мәселелері, білікті мамандардың жетіспеушілігі және инклюзивті орта құру үшін ресурстардың жетіспеушілігі әдебиеттегі өзекті тақырыптар болып қала береді (Лебедеваның жұмысы, 2023). Барлық оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын тиімді оқу үлгілерін жасау үшін қосымша зерттеулер мен практикалық нұсқаулар қажет [6].

Әдебиеттерді талдау есту қабілеті нашар балаларға арнайы білім беру технологияларын қолдану маңызды және көп қырлы сала екенін көрсетеді. Көрнекі әдістерді, интерактивті технологияларды қолдану қажеттілігі, сондай-ақ оқытудың Әлеуметтік және эмоционалды аспектілеріне назар аудару кешенді тәсілдің маңыздылығын көрсетеді. Мұғалімдерді даярлау және инклюзивті білім беру ортасын құру есту қабілеті нашар балаларды оқытудың сәттілігіне әсер ететін негізгі факторлар болып қала береді. Бұл саланың болашағы қосымша зерттеулер мен тиімді тәжірибелерді енгізуді талап етеді, бұл барлық балаларға сапалы білім беруге көмектеседі.

Есту қабілеті бұзылған балаларға білім беру арнайы білім беру технологияларын қолдануға негізделген кешенді және жеке тәсілді қажет етеді. Әдебиеттерді талдау визуалды ынталандыруды, интерактивті технологияны және әлеуметтік оқытуды қолдану сияқты тиімді әдістер оқу процесінің сапасын едәуір жақсартып, балалардың әлеуметтенуіне ықпал ететіндігін көрсетеді. Тәрбиешілерді осындай балалармен жұмыс істеуге дайындаудың маңыздылығын да бағаламауға болмайды, өйткені білікті мамандар әр баланың қажеттіліктеріне әдістер мен тәсілдерді бейімдей алады.

Балалардың академиялық және әлеуметтік дағдыларын дамыта алатын инклюзивті білім беру ортасын құру есту қабілеті нашар балаларды қоғамға

сәтті біріктірудің негізгі факторы болып табылады. Ресурстар мен мамандардың жетіспеушілігі сияқты қазіргі қиындықтарға қарамастан, осы саладағы прогресс жалғасуда. Оқытудың тиімді модельдерін әзірлеу үшін қосымша зерттеулер мен практикалық ұсыныстар қажет, бұл барлық балаларға тең мүмкіндіктер береді және олардың өмір сүру сапасын жақсартады. Сайып келгенде, білім беру технологиялары әр баланың есту қабілетіне қарамастан кедергілерді жеңу және әлеуетін ашу құралы ретінде қызмет етуі керек.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Крапивина, И. А. Специальные технологии обучения детей с нарушениями слуха / И. А. Крапивина. – М.: Издательство "Просвещение", 2020. – 156 с.
2. Сидоренко, Н. В. Визуальные методы в обучении детей с нарушениями слуха / Н. В. Сидоренко. – СПб.: РГПУ им. А. И. Герцена, 2018. – 112 с.
3. Ивашов, Д. А. Интерактивные технологии в обучении детей с ограниченными возможностями / Д. А. Ивашов. – Казань: Казанский университет, 2021. – 198 с.
4. Неверова, Т. П. Социальная интеграция детей с нарушениями слуха: проблемы и решения / Т. П. Неверова. – Екатеринбург: УрФУ, 2019. – 130 с.
5. Рябова, Е. В. Подготовка педагогов для работы с детьми с нарушениями слуха / Е. В. Рябова. – Ростов-на-Дону: ЮФУ, 2022. – 175 с.
6. Лебедева, М. С. Современные подходы к обучению детей с нарушениями слуха: вызовы и перспективы / М. С. Лебедева. – Новосибирск: НГПУ, 2023. – 145 с.

ОӘЖ 159.9

КИБЕРБУЛЛИНГТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ САЛДАРЫ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЖАҒДАЙЫНА ӘСЕРІН ТАЛДАУ

Қамысбай Ш.Ж., Ануарова Ұ.А., Кундеубек А.А.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: Статья посвящена анализу киберзапугивания и его психологическим последствиям для учащихся. Рассматриваются различные формы киберзапугивания, такие как травля в социальных сетях и электронные угрозы, а также их влияние на эмоциональное состояние жертв. Подробно обсуждаются последствия, включая депрессию, тревожные расстройства и снижение самооценки, которые могут значительно повлиять на учебный процесс и качество жизни. В статье подчеркивается важность комплексного подхода к решению проблемы, включая поддержку со стороны взрослых, психологическую помощь и образовательные программы по безопасности в интернете. Завершение статьи акцентирует внимание на необходимости совместных усилий общества для создания безопасной и поддерживающей образовательной среды.

Summary: The article analyzes cyberbullying and its psychological consequences for students. It explores various forms of cyberbullying, such as harassment on social media and online threats, as well as their impact on the emotional well-being of victims. The article discusses consequences including depression, anxiety disorders, and lowered self-esteem, all of which can significantly affect academic performance and quality of life. It emphasizes the importance of a comprehensive approach to addressing the issue, including support from adults, psychological assistance, and educational programs on internet safety. The conclusion highlights the need for collective efforts from society to create a safe and supportive educational environment.

Соңғы онжылдықтарда технологияның дамуымен және Интернеттің кең таралуымен кибербуллинг жастарға әсер ететін ең өзекті мәселелердің біріне айналды. Кибербуллинг цифрлық құрылғылар арқылы жүзеге асырылатын агрессивті мінез-құлықтың кез келген түрін қамтиды және әлеуметтік желілерде қорқыту, қорлау, қауесет тарату немесе қорлайтын Пікірлер сияқты әртүрлі нысандарда көрінуі мүмкін. Дәстүрлі қорқытудан айырмашылығы, киберқорқытудың өзіндік ерекше ерекшеліктері бар, бұл оны әсіресе жойқын етеді. Кибербуллингтің құрбаны болған оқушылардың эмоционалды жағдайы қатты зардап шегуі мүмкін, бұл бірқатар жағымсыз салдарға әкеледі. Бұл мақалада біз кибербуллингтің психологиялық салдарын, оның оқушылардың эмоционалды жағдайына әсерін және осы салдарды жеңудің мүмкін жолдарын қарастырамыз.

Кибербуллинг агрессивті мінез-құлықтың бір түрі ретінде қазіргі қоғамда ең көп талқыланатын және мазасыз тақырыптардың біріне айналды. Интернет пен әлеуметтік медианың пайда болуымен бұрын тек физикалық кеңістікте жүзеге асырылатын қорлау мен агрессия мүмкіндігі енді виртуалды ортада қол жетімді болды. Бұл құбылыстың дәстүрлі қорқытудан ерекшеленетін өзіндік ерекшеліктері бар және құрбандардың эмоционалды жағдайына, әсіресе жастар арасында жойқын әсер етуі мүмкін. Физикалық зорлық-зомбылықтан айырмашылығы, кибербуллинг жасырын және тәулік бойы болуы мүмкін, бұл жәбірленушіге үнемі қорқыныш пен үрей тудырады [1].

Заманауи технологиялар байланыс, өзара әрекеттесу және ақпарат алмасу мүмкіндігін ұсынады, бірақ сонымен бірге агрессияның әртүрлі түрлеріне жол ашады. Кибербуллинг әр түрлі формада болуы мүмкін, соның ішінде қорлайтын хабарламалар, қауесеттер, қоқан-лоққылар немесе қорлайтын фотосуреттер жариялау. Бұл әрекеттер әлеуметтік желілер, мессенджерлер және тіпті электрондық пошта арқылы болуы мүмкін. Кибербуллинг құрбандары көбінесе өздерінің агрессорларынан аулақ бола алмайды, өйткені олар мектептен үйге дейін барлық жерде кездеседі. Бұл қорлаудан қорғану мүмкін емес деген сезімді тудырады, бұл құрбандардың психологиялық жағдайын едәуір нашарлатады.

Кибербуллингтің эмоционалды салдары өте ауыр болуы мүмкін. Зерттеулер көрсеткендей, кибербуллингке ұшыраған студенттер мұндай проблемаларға тап болмағандармен салыстырғанда депрессия мен мазасыздықтың жоғары деңгейіне ие. Жаңа шабуылдардан қорқу оқшаулануға, достарымен араласудан бас тартуға және оқуға деген қызығушылықтың төмендеуіне әкелуі мүмкін. Теріс әсерлер ұзақ мерзімді болуы мүмкін, бұл тек жасөспірім кезеңіне ғана емес, өмірдің кейінгі кезеңдеріне де әсер етеді. Бұл кибербуллинг мәселесін ерекше өзекті етеді және оны шешуге кешенді көзқарасты қажет етеді [2].

Сонымен қатар, кибербуллинг құрбандардың эмоционалды жағдайына ғана емес, олардың оқу процесіне де әсер етеді. Оқушылары үшін қауіпсіз ортаны қамтамасыз етпейтін оқу орындары кибербуллинг құрбандары арасында оқу үлгерімінің төмендігіне, сабаққа келмеудің жоғары деңгейіне және тіпті суицид қаупінің жоғарылауына тап болуы мүмкін. Бұл жағдай білім беру

мекемелерінен де, ата-аналардан да, жалпы қоғамнан да назар аударуды талап етеді.

Кибербуллингтің алдын алуға және құрбандарды қолдауға бағытталған стратегиялар мен бағдарламаларды әзірлеу қажет. Бұған белгілі бір мәселе туралы хабардарлықты арттыруға, интернеттегі қауіпсіз мінез-құлықты үйретуге және құрбандарды қолдау үшін платформалар құруға бағытталған білім беру бағдарламалары кіруі мүмкін. Кибербуллинг мәселесін шешу ұжымдық жауапкершілік екенін және бұл құбылыспен күресудегі сәттілік барлық мүдделі тараптардың ынтымақтастығын қажет ететінін түсіну маңызды [3].

Осылайша, кибербуллинг-бұл жастар өмірінің әртүрлі аспектілеріне әсер ететін күрделі және көп факторлы мәселе. Депрессия, мазасыздықтың бұзылуы және өзін-өзі бағалаудың төмендеуі сияқты эмоционалды әсерлер зардап шеккендердің психикалық денсаулығына және олардың оқу қабілетіне жойқын әсер етуі мүмкін. Оқушыларға кибербуллингтің салдарымен күресуге және қауіпсіз және қолдау көрсететін білім беру ортасын құруға көмектесу үшін осы мәселеге назар аудару маңызды.

Бұл мақала кибербуллингтің психологиялық салдарын және оның оқушылардың эмоционалды жағдайына әсерін терең талдауға арналған. Біз бұл құбылыстың әртүрлі аспектілерін, соның ішінде себептерін, көріністерін және ұзақ мерзімді салдарын, сондай-ақ құрбандарды қолдау және білім беру мекемелеріндегі кибербуллингтің алдын алу жолдарын қарастырамыз. Талдау барысында жәбірленушілердің де, жалпы қоғамдастықтың да мүдделерін ескеретін осы мәселені шешуге кешенді көзқарастың маңыздылығы атап өтілетін болады.

Кибербуллинг-бұл виртуалды кеңістікте болатын агрессияның бір түрі. Ол әртүрлі әдістерді қамтуы мүмкін, мысалы [4]:

1. қорлайтын хабарламалар, фотосуреттер немесе бейнелер жариялау.
2. жәбірленушінің беделіне нұқсан келтіру үшін жалған аккаунттар құру.
3. жеке ақпаратты ашу қаупі.

Кибербуллинг кез келген уақытта және кез келген жерде болуы мүмкін, бұл оны ерекше алаңдатады. Жәбірленушілер көбінесе стресс пен мазасыздықты арттыратын агрессордан аулақ бола алмайды.

Кибербуллингтің ең ауыр зардаптарының бірі-депрессияның дамуы. Қорқытуға ұшыраған студенттер көбінесе үмітсіздік пен дәрменсіздік сезімін сезінеді. Олар оқуға және әлеуметтік өзара әрекеттесуге деген қызығушылықты жоғалтуы мүмкін, бұл оқшаулануға әкеледі. Зерттеулер көрсеткендей, кибербуллинг құрбандарында мұндай жағдайларға тап болмағандармен салыстырғанда депрессия белгілерінің пайда болу ықтималдығы айтарлықтай жоғары.

Кибербуллинг оқушылардың алаңдаушылығын арттыруы мүмкін. Жаңа шабуылдарды немесе қорлауды үнемі күту қорқыныш пен алаңдаушылық атмосферасын тудырады. Жәбірленушілер әлеуметтік қарым-қатынастан аулақ бола бастайды, Интернетке кіруден немесе басқа адамдармен араласудан

қорқады. Бұл олардың күнделікті өмірінің бұзылуына және оқу үлгерімінің нашарлауына әкелуі мүмкін.

Кибербуллинг оқушылардың өзін-өзі бағалауына айтарлықтай әсер етеді. Үнемі қорлау мен қорлау жәбірленушіні өзінің құндылығы мен қабілетіне күмәндандыруы мүмкін. Теріс пікірлер мен қорлау "мен" теріс бейнесін қалыптастыруға әкелуі мүмкін, бұл өзіне деген сенімділік пен басқалармен қарым-қатынас жасау қабілетіне әсер етеді.

Кейбір кибербуллинг құрбандары PTSD (PTSD) белгілерін дамыта алады. Бұл жағдай травматикалық тәжірибе туралы obsessivті ойлар, кибербуллинг және гиперактивация туралы ескертулерден аулақ болу түрінде көрінуі мүмкін. PTSD өмір сапасын едәуір нашарлатып, қалыпты эмоционалды жағдайды қалпына келтіруді қиындатуы мүмкін.

Кибербуллинг оқу процесіне де кері әсер етеді. Қорқытуға ұшыраған оқушылар зейінін шоғырландыруда қиындықтарға тап болуы мүмкін, бұл оқу материалын игеруді қиындатады. Бұл оқу үлгерімінің төмендеуіне, оқуға деген ынтаның төмендеуіне және сайып келгенде олардың болашағы үшін жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін.

Зерттеулер көрсеткендей, кибербуллингтің құрбаны болған студенттер төмен баға алады. Психологиялық жарақаттар мен эмоционалды сарқылу олардың оқуға көңіл бөлуіне кедергі келтіреді. Сонымен қатар, қорқыныш пен үрей сабақты өткізіп жіберуге әкелуі мүмкін, бұл оқу үлгеріміне де әсер етеді.

Кибербуллинг құрбандар сыныптастарымен және достарымен араласудан аулақ болған кезде әлеуметтік оқшаулануға әкелуі мүмкін. Бұл құрдастарының қолдауының болмауы сияқты қосымша проблемаларды тудыруы мүмкін, бұл олардың эмоционалды жағдайын нашарлатады. Оқшаулану жалғыздық сезімін күшейтеді және үлкен психологиялық мәселелерге әкелуі мүмкін.

Кибербуллингтің ауыр зардаптарына қарамастан, студенттерге бұл мәселені шешуге және эмоционалды күйін қалпына келтіруге көмектесетін стратегиялар бар.

Кибербуллингтің салдарын жеңудің негізгі факторларының бірі-ата-аналардың, мұғалімдердің және басқа ересектердің қолдауы. Студенттер өздерінің тәжірибелері мен қиындықтары туралы ашық сөйлесе алатын сенім атмосферасын құру маңызды. Бұл оларға жалғыз емес екендіктерін сезінуге көмектеседі және олардың проблемалары байыпты қабылданады.

Кәсіби психологиялық көмекке жүгіну қалпына келтірудің маңызды қадамы болуы мүмкін. Психотерапевттер кибербуллинг құрбандарына сезімдерін түсінуге және өңдеуге, стрессті басқару стратегияларын үйретуге және өзін-өзі бағалауды арттыруға көмектеседі. Қолдау топтары да осындай тәжірибені бастан өткерген басқалармен байланыс орнатуға мүмкіндік беру арқылы пайдалы болуы мүмкін.

Мектептер мен білім беру мекемелері осы мәселе бойынша хабардарлықты арттыру бағдарламаларын енгізу арқылы кибербуллингпен күресуде маңызды рөл атқара алады. Оқушылар мен ата-аналарға

кибербуллингтің салдары және оның алдын алу жолдары туралы білім беру қауіпсіз білім беру ортасын құруға көмектеседі.

Қауіпсіз онлайн ортаны құру да маңызды аспект болып табылады. Әлеуметтік медиа платформалары мен интернет-компаниялар бұғаттау механизмдері мен бұзушылықтар туралы хабарламаларды енгізу арқылы пайдаланушыларды киберқауіпсіздіктен қорғау үшін белсенді жұмыс істеуі керек. Оқушылар интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық пен өз құқықтарын білуге үйретілуі керек.

Кибербуллинг оқушылардың эмоционалды жағдайына үлкен қауіп төндіреді, депрессия, мазасыздық, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі және жарақаттан кейінгі стресс сияқты салдарларды тудырады. Бұл салдар құрбандардың оқу процесі мен өмір сапасына айтарлықтай әсер етуі мүмкін екенін түсіну маңызды. Алайда, ересектердің қолдауы, кәсіби психологиялық көмек және білім беру бағдарламалары арқылы студенттерге кибербуллингтің әсерін жеңуге және олардың эмоционалды күйін қалпына келтіруге көмектесуге болады. Қауіпсіз онлайн ортаны құру және кибербуллинг мәселесі туралы хабардарлықты арттыру бұл құбылыстың алдын алуда және жастардың психологиялық әл-ауқатын сақтауда шешуші рөл атқаруы мүмкін.

Кибербуллинг-бұл қоғамнан, білім беру мекемелерінен және ата-аналардан назар аударуды қажет ететін маңызды және өзекті мәселе. Агрессияның осы түрінен туындайтын эмоционалды әсерлер оқушылардың психикалық денсаулығына жойқын әсер етуі мүмкін. Депрессия, мазасыздықтың бұзылуы, өзін — өзі бағалаудың төмендеуі және жарақаттан кейінгі стресс-бұл кибербуллинг құрбандарымен бірге жүруі мүмкін, ұзақ мерзімді проблемалар туғызады, соның ішінде оқу үлгерімінің нашарлауы және әлеуметтік оқшаулану.

Кибербуллингтің салдарын жеңу ересектердің қолдауын, кәсіби психологиялық көмекті және осы мәселе туралы хабардарлықты арттыруға бағытталған білім беру бағдарламаларын қамтитын кешенді тәсіл арқылы ғана мүмкін болады. Оқу орындарының студенттер өз тәжірибелерін ашық талқылай алатын және қажетті қолдауды ала алатын қауіпсіз ортаны құруы маңызды.

Сонымен қатар, интернет-платформалардың пайдаланушыларды кибербуллингтен қорғауға белсенді қатысуы, құрбандарды бақылау мен қолдаудың тиімді тетіктерін енгізу қажет. Интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық туралы білім жастарды цифрлық кеңістіктегі ықтимал қауіптерге дайындау үшін мектеп бағдарламасының ажырамас бөлігі болуы керек.

Қорытындылай келе, кибербуллинг — бұл жеке құрбандардың проблемасы ғана емес, сонымен бірге бүкіл қоғам үшін қиындық. Бұл құбылыстың алдын алу және жою бойынша шаралар қабылдау барлық мүдделі тараптардың бірлескен күш — жігерін қажет ететін міндет болып табылады. Тек осы жағдайда ғана біз барлық оқушылар үшін олардың эмоционалды және әлеуметтік әл-ауқатына ықпал ететін қауіпсіз және қолдау ортасын құра аламыз.

1. Алексеев, И. А. Психология киберзапугивания: влияние на молодежь // Психологический журнал. — 2020. — Т. 41, № 3. — С. 56-65.
2. Барабанов, С. В. Кибербуллинг: современные подходы к проблеме // Вестник образовательных технологий. — 2021. — № 12. — С. 112-118.
3. Кузнецова, М. Н. Эмоциональное состояние жертв киберзапугивания // Журнал детской психологии и психиатрии. — 2019. — Т. 45, № 4. — С. 34-42.
4. Лебедева, А. С. Психологические последствия киберзапугивания: анализ и прогнозы // Социология и психология. — 2022. — № 8. — С. 78-85.

ОӘЖ 371.1

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАМУЫНА ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫҢ ӘСЕРІ

Қожатай А.Ж., Успанова М.Ж., Әлімхан Ж.Д.
«Мирас» Университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются влияние социальных сети на развитие учащихся начальных школьников.

Summary: The article examines the impact of social networks on the development of primary school students.

«Әлеуметтік желі» терминінің өзі Интернеттен әлдеқайда бұрын пайда болған - 1954 жылы әлеуметтік желілер ұғымын Американдық әлеуметтанушы Джеймс Барнс енгізген, бұл жеке тұлғаның басқа адамдармен жан-жақты қарым-қатынасын білдіреді. Желі ұғымы адамдар арасындағы қарым-қатынас жүйесі ретінде тез танымал болды, ал 20 ғасырдың екінші жартысында ол кез келген қарым-қатынасқа («серіктестік желі», «танысу желісі» және т.б.) сілтеме жасау үшін белсенді түрде қолданылды.

Интернетте әртүрлі әлеуметтік байланыстарды сақтау және құру желінің пайда болуынан басталды - электрондық пошта, телеконференциялар, интерактивті байланыс мүмкіндіктері, әртүрлі чаттар. Бастапқыда барлық осы байланыс құралдарының мақсаты қарым-қатынас емес, іскерлік мәселелер мен жұмыс мәселелерін шешу болды. Бірақ интернеттің әлеуметтік және ойын-сауық функциясы тез арада басты рөлдердің біріне ие болды.

Интернеттегі әлеуметтік желілер сонау 20 ғасырдың 80-жылдарында пайда болды деп айта аламыз. Алғашқы әлеуметтік желілер бүгінгі түсініктен біршама алшақ болғанына қарамастан, негізгі принциптер өзгеріссіз қалды. Әлемнің көп бөлігіндегі пайдаланушыларды Біріктірген бірінші желі, әрине, FIDONET, BBS жүйесіне арналған желі болды, соның арқасында мәтіндік хабарлар мен басқа файлдарды бір сақтау орнынан тасымалдауға мүмкіндік туды. олардың орналасқан жеріне қарамастан әртүрлі орындарға әртүрлі орындар. Бұл желі тек оның қатысушыларының жұмысының арқасында ғана болды.

1994 жылы Geocities желісі Іске қосылды - Moderna заманауи әлеуметтік желілерінің прототипі. Бұл желінің пайдаланушылары алты қала санаты үшін өз сайттарын жасай алады. Олар кәмілетке толғанға дейін балалардың іс-

әрекеті үшін жауапкершілік олардың ата-аналарына немесе қамқоршыларына жүктеледі, бірақ ересектер кейде виртуалды өмірде тәжірибесі аз болады және баласының дамуының осы аспектісін басқара алмайды. Сайттар үшін құпия сөздерді және ата-ана бақылауын « орнату әрқашан балалардың қызығушылығын дұрыс бағытқа бағыттауға көмектеспейді және кейде жағымсыз әсер етеді: балалар қызығушылық танытып, тыйымдарды айналып өту жолдарын іздейді. Әлеуметтік желілер тек порнографиялық, экстремистік және ұлтшылдық ақпараттарды таратуға ресми түрде тыйым салады. Сонымен қатар, әлеуметтік желі профильдерін бұзудың жоғары жиілігімен мұндай ақпарат балаларға кез келген уақытта қолжетімді болуы мүмкін.

Сондықтан әлеуметтік желілер өскелең ұрпақтың қалыптасуына айтарлықтай кері әсерін тигізеді деген қорытынды жасауға болады. Мысалы, сөйлеуде. Әлеуметтік желі қолданушыларының мақалаларда, пікірлерде және жарнамаларда балағат сөздерді еркін қолдануы баланың мұндай қарым-қатынас тәсілі қалыпты жағдай деген санадан тыс сенімін қалыптастыруы мүмкін.

Адамдар қарым-қатынас дағдыларын тек шынайы өмірде ғана қолдана алады, ал әлеуметтік желілер мен белсенді виртуалды өмір баланы бұл дағдылар қолданылмайтын және нәтижесінде дамымай, атрофияға ұшырататын жағдайға душар етеді [1]. Әлеуметтену проблемалары, ересектермен және құрдастарымен тұлғааралық қарым-қатынас орната алмау, шынайы достардың болмауы әлеуметтік желідегі парақшаға жиі кірген кезде жойылмайды, бірақ бала үшін жай ғана байқалмайды. Жасөспірімдер мағынасыз әлеуметтік желілерде тым көп уақыт өткізеді. Балалар Интернетте өз парақшаларын орта есеппен 10 жастан бастайды. Олардың 30% - ы ата-аналары онда не істеп жатқанын білсе, бақытсыз болатынына сенімді. Мұндай бос уақытты өткізу біздің денсаулығымызға кері әсерін тигізеді. Дәрігерлерге жиі сұрақтар қойылады: «жақсы көңіл-күймен қалай оянуға болады?», «Күні бойы шаршауды қалай жеңуге және денсаулықты сақтауға болады?». Дәрігерлер оларға жауап беріп, келіседі: «сіз әлеуметтік желілерде көп уақыт өткізбеуіңіз керек. Ұйықтар алдында компьютерде отырмаңыз - ақпараттың көптігі біздің психикамызды тітіркендіреді, ал ұйқы мазасыздана бастайды, ал таңертең біз демалмағандай сезінеміз».

Әлеуметтік желілердің әсерінің тағы бір жағымсыз қасиеті-қазіргі жасөспірім нақты қарым-қатынасты виртуалды қарым-қатынаспен алмастырады және Moderna-мен бетпе-бет сөйлесу кезінде әңгімені жалғастыру мүмкіндігін жоғалтады.бетпе-бет. Бүгінгі таңда психологтар біздің қарым-қатынас жасауды білетінімізге күмәнданады ма? Виртуалды режимдегі қарым - қатынас грамматика мен тыныс белгілерінің ережелерін сақтамауды, ең қарапайым сөйлемдерді құрастыруды, өте нашар сөздік қорын пайдалануды, эмоцияларды смайликтермен алмастыруды қамтиды-мұның бәрі нақты қарым-қатынасқа теріс әсер етеді [2].

Әлеуметтік желілердегі белсенді жасөспірімдердің өзін-өзі бағалауы төмен. Әлеуметтік желілерде сөйлесуге көп уақыт жұмсайтын жасөспірімдер мен жастардың Физикалық Тұрғыдан Нағыз Достарымен, оқумен және

хоббиімен араласуға уақыты жетпейді. Ата-аналармен және мұғалімдермен қарым-қатынас нашарлайды, сәйкесінше мектептегі және жеке өмірдегі жетістіктер көп нәрсені қалайды. Нәтиже-өзін-өзі бағалаудың төмендігі, жағдайды түзету өте оңай, Тек Интернет Пен әлеуметтік желілерге қатысы жоқ Шынайы достарға, оқуға және хоббиге көбірек уақыт бөлу керек.

Сонымен, Интернетте кез келген жасөспірім өзін батыр, өзіне сенімді адам ретінде көрсете алады, бірақ шын мәнінде күрделі бала бола алады. Әлеуметтік желілерде мұндай имиджге ие Бола отырып, Moderna-ға қазіргі қоғамдағы әлеуметтену процесін бастан кешіре отырып, шынайы өмірде адамдармен қарым-қатынас жасау және кездесу қиын болады. Көптеген жігіттер басқа қалалардан достар іздейді, өйткені олар құрдастарымен араласуға қызықпайды және олар әлеуметтік желіде сөйлесу үшін дос немесе қыз табады. Мұндай жігіттер туралы айта аламыз, олар бойдақ және олар үшін шынайы өмір виртуалды өмірмен салыстырғанда ештеңе емес. Дос тапқаннан кейін олар қарым-қатынас жасай бастайды және өз тәжірибелерімен, проблемаларымен және сәтсіздіктерімен бөлісе бастайды. Бұл өте қауіпсіз, сондықтан сіздің виртуалды досыңыз достарыңызға сіздің ойыңыздағы нәрсені айтпауы үшін. Сондықтан жасөспірімдердің көпшілігі виртуалды достарды жақсы көреді.

Жігіттердің көпшілігі әлеуметтік желілерге өздерін қызықтыратын музыканы, фильмді немесе бейнені тыңдау үшін ғана кіреді. Қызығушылық топтарында жасөспірімдер топтар құрып, олар үшін ең маңызды мәселелерді талқылай алады, тәжірибе алмасады және өмірлік тәжірибелерімен бөлісе алады. Өзі туралы жазбаларда (мәртебесінде), түсініктемелерде және фотосуреттерді орналастыруда бейнеленуі мүмкін әлеуметтік желілерде тікелей өзін-өзі көрсету функциясын мектеп оқушылары ешқашан дерлік қолданбайды. Өз пікірін білдірудің жаңа формасы «ұнату» - «ұнату» Белгісін қолдануға айналды. ол жиі тікелей пікірлердің орнына қолданылады. Репост функциясы сонымен қатар өз пікіріңізді жанама түрде білдіруге мүмкіндік береді. Жасөспірімдер ақпаратты қарап отырып, өз көзқарасы бойынша ең қызықтысын таңдап, достарымен бөліседі [3].

Әлеуметтік желілер бізге өзін-өзі дамытуға шексіз мүмкіндіктер береді: мұнда бізді қызықтыратын кез келген фильмді көруге, музыка тыңдауға, ғылыми мақалаларды, кітаптарды, барлық уақыттағы ең танымал ойшылдардың афоризмдерін оқуға, аудиокітаптарды жүктеп алуға болады. көлік. Біз әлеуметтік желілерді макраме тоқуды, шет тілдерін үйренуді, йогамен айналысуды немесе араб билерін Меңгеруді үйрену үшін пайдалана аламыз. Интернеттен көптеген танымдық бейнелерді таба аласыз. Сонымен қатар, әлеуметтік желілер бізге оқуда таптырмас көмек көрсетеді. Біріншіден, олар жаһандық байланыс арнасы ретінде әрекет етеді - біз сыныптастарымызбен жазбалармен, эсселермен және презентациялармен алмасуға болады. Екіншіден, сіз кез келген тақырыпқа арналған қауымдастыққа қосылып, 17-18 ғасырлардағы Ресей тарихын мұқият зерттей аласыз. немесе Батыс елдеріндегі көшбасшылықты дамыту негіздері. Ол үшін қазіргі

әдебиеттерге, бейнематериалдарға және фотоматериалдарға сілтемелер бар, пікірлес адамдармен проблемалық мәселелерді талқылауға мүмкіндік бар. Бүгінгі таңда әлеуметтік желілердің адамдарға тигізетін әсерін асыра бағалау мүмкін емес - бізде үлкен көлемдегі ақпаратты пайдалануға, ойлауымызды дамытуға және өзімізді жетілдіруге мүмкіндігіміз бар-ең бастысы, бұл мүмкіндікті жіберіп алмау [4].

Осылайша, әлеуметтік желілер жағымсыз да, жағымды да. Баланың алға қойған мақсатын белгілеп, әлеуметтік желілерді пайдалануды дұрыс бағытқа бағыттау өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Букреева А. А. Коррекция памяти младших школьников // Научно- методический электронный журнал «Концепт». 2019. С. 121–125.
2. Веракса Н. Е. Детская психология: учебник для академического бакалавриата. Люберцы: Юрайт, 2016. 446 с.
3. Денисова О.П. Психология и педагогика: учебное пособие. М. : Флинта, 2019. 422 с.
4. Долгова В. И., Ключева Г. М., Тавобилова И. Д. Исследование видов памяти первоклассников // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2015. Т. 31. С. 131–135.

ӘОЖ159.9.072

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАРЫНДЫЛЫҒЫН АНЫҚТАУ ӘДІСТЕРІ

Қуандықова Г. М.

Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті "Педагогика және психология"
білім беру бағдарламасының магистранты,
Ғылыми жетекші: Джонисова Г. Қ.-п.ғ.к., БҚИТУ қауымдастырылған профессоры,
Орал қ., Қазақстан.

Резюме: В статье рассматриваются методы определения творческой одаренности учащихся начальных классов зарубежными и российскими учеными. Показано значение изучения мышления одаренных детей, выявления уровня творчества одаренных детей, выбора наиболее талантливых из них и выявления интеллектуальных способностей и личностных особенностей одаренных детей.

Summary: The article discusses the methods of determining the creative giftedness of Primary School students by foreign and Russian scientists. The importance of studying the thinking of gifted children, determining the level of creativity of gifted children, choosing the most talented ones from them, and identifying the intellectual abilities and personality characteristics of gifted children is shown.

Бүгінгі күннің басты талаптарының бірі интеллектуалды тұлғадан қоғамның бүкіл түрін игеруге берілген шығармашылық тұлғаны ұйымдастыру болып саналады. Баланың бойында шығармашылық білімнің негізінде қоғамның көпжылдық шеттерін байқау мүмкіндігін қалыптастыру, оның негізінде ақыл-ой, шығармашылық шығу тегі қалыптасады, оқытушылық

психологияның негізгі қиындықтарының бірі болып саналады. Шығармашылық жұмысты психологиялық-педагогикалық көру орнынан зерттеу, оның аспектілерінің бірі шығармашылық дарындылық мәселесі болып саналады. Осы мәліметтерге байланысты психология бойынша оқытушылар мен мамандардың негізгі жұмысының бірі мектепте баланың психодиагностикалық зерттеулерін жүзеге асыратын кәсіпорын болып саналады. Дарынды балаларды іріктеу, оларды дайындау және дамыту бүгінгі таңда қоғамдастық үшін өте маңызды. Дарынды баланы табу өте қиын мәселе, ол арнайы жобалар мен сауатты сарапшылардың рөлін тудырады және талантты баламен жұмыс істеудің маңызды кезеңі болып саналады.

Дарындылықты ашу тәсілдері бар, өз мүмкіндіктерін жүзеге асыру мақсатында өз жоспарлары әзірленуде. Балалар өз сыйлықтарын уақытында түсініп, өздерінің шығармашылық үдерістерін жетілдіріп, өз міндеттерін өз мойнына алуы үшін өте қиын. Сыйлық кез-келген жылы өзін әр түрлі көрсете алады, сонымен қатар жастарға тән болуы мүмкін. Сыйлық әр жылы әртүрлі салаларда көрініс табуға қабілетті. Мектепке дейінгі жылы сурет салу, музыка, бірыңғай шығармашылық мүмкіндіктер алдын-ала қалыптасады. Ең негізгі мақсат-бұл дарындылықты сипаттауда, оның бірлігі өткінші түрде көрінеді, бұл жағдайда ол белгілі бір жылы немесе оның ерекше ерекшелігі бар. Балалардың бойында ойланатын дарындылық сипаттамаларын ұсына отырып, оны бірден орнату мүмкін емес одан әрі шығармашылық мүмкіндіктер, осылайша кезеңмен өзгере алатын біреу сияқты. Дарынды баланы оқыту мен оқытудың негізгі проблемасы баланың мүмкіндіктері мен қабілеттерін жан-жақты анықтау мақсатында дарындылықтың ерекшеліктерін (түрін, дәрежесін) анықтау және анықтау болып саналады. Осы мақсатта бүгінгі кезеңде талантты баланы табу үшін шетелдік ғалымдар баллдың жүйелі әдісін қолданды, онда идеялар оқытушылар сияқты қарастырылды, осылайша әкесі мен анасы, психология мамандары [1].

Ресей мемлекетінде дарынды балаларды зерттеу және оқыту практикасының қалыптасуының хроникасы кейбір кезеңдермен байланысты. Ол әлеуметтік қажеттілікке және эмоционалды сабақтың қалыптасу деңгейіне байланысты орындалды. Білім барысы мен оның ххг деңгейінің баллы негізінде. алдымен дарындылық деңгейі диагнозы қойылды.

Психология маманы А.М. Матюшкин Ресей еліндегі дарындылық туралы "шығармашылық дарындылық теориясы", И.Б. Шумакова, Г. Д. Чистякова "білім құрылымындағы шығармашылық дарындылықты қалыптастыру" мақалаларында айтты. Мұндағы зерттеулердің мақсаты талантты баланың ойлауын зерттеу, талантты баланың шығармашылық дәрежесін анықтау, олардан дарындыларды таңдау және талантты баланың ақыл-ой мүмкіндіктері мен жеке ерекшеліктерін анықтау болып саналады [2, 51-54 беттер].

Ғалымдар А. Сведель мен Р. Стоунбернердің пікірінше, дарынды балаларды арнайы оқыту барысында олардың мүмкіндіктерін ашу арқылы

таңдау қажет. Дюкердің көзқарасы бойынша, тек жоғары сапалы нәтижеге сәйкес қабілетті орнатуға болады [3, б. 367].

Сарапшылар оқушылардың қалыптасу динамикасын мақсатты зерттеулердің болуын талантты баланы таңдаудың болуын ескеруге кеңес береді. Ақыл-ой қабілеттерін эмоционалды зерттеудің басты мәселесі-бұл тұжырымдаманың көп мағыналылығы. М. А. суық ақыл-ой дарындылығының 6 түрін көрсетеді:

1) мәдени "жалпы интеллект" және $IQ > 135 - 140$ сандық белгісімен бірге "тапқырлықты" орнатудың болуы психометриялық тестті қолдаумен бірге ақыл-ой қабілеттері;

2) "ақылды оқушылар" трендінің сыни бағдарланған тестін қолдаумен бірге айтарлықтай теориялық жетістіктерге қол жеткізген тиімді тұлғалар табылды ;

3) "креативтілік" тестімен сипатталатын ақыл-ой шығармашылық мүмкіндіктері мен жеке тұлғалардың сипаттамалары тапқырлық және ойдың бірегейлігі;

4) жұмыстың нақты саласында жетістікке жеткен және оның осы саладағы нақты, нақты дағдылары мен біліктілігін, яғни "құзыреттілігін" белгілеген тұлғалар;

5) теңдесі жоқ ақыл-ой өркендеуіне қол жеткізген және "талантты" атағымен марапатталған тұлғалар;

6) "ақылға қонымды" атағымен марапатталған, күнделікті өмірде жасалатын іс-әрекеттерді зерттей, бағалай және болжай алатын тұғырлар.

Дарындылық тұжырымдамасын жасаушылар дарынды балаларды табу белгілі бір балалардың қалыптасуын қарастырумен байланысты ұзақ қадам екенін мәлімдеді. Жоғары сапалы қабілеттерді тану тестілеу арқылы анықталмайды. Осы себепті талантты баланы таңдаудың болуы оларды арнайы бағдарламаларға немесе жеке білімге сәйкес үнемі тауып отыруы керек, тек жалғыз қиындықты бағаламау керек.

Дарынды балаларды анықтау-бұл балалардың қалыптасуын қарастырумен байланысты ұзақ қозғалыс. Дарынды баланы оқыту және оқыту барысында уақыт өте келе біртіндеп [4,31-39 б.] белгілеу керек. Балалардың бойында дарындылықты анықтау-негізгі мемлекеттік мүдделердің бірі. Бүгінгі күні Балаларды дарынды және орташа деп бөле отырып, біз балалардың кейінгі өміріне жасанды түрде қол сұғамыз. Балалардың қайталанбас бірегейлігі мұның кепілі бола алмайтындықтан, бала өсу шегіне сәйкес шынымен дарынды болады. Әрине, талантты баланы ашуда жүйелі кезең жасау ұтымды болады. Мұнда әртүрлі тәсілдердің кең ауқымы қолданылады:

* Балаға байланысты зерттеудің әртүрлі нұсқалары (нақты және зертханалық жағдайларда, мектептен тыс жұмыс кезінде);

* Балалардың үй жағдайы, оның ерте жастан бастап ересек болуы туралы деректерді жинаудың әртүрлі әдеттері (ата-аналармен сөйлесу, сауалнама жүргізу, нәресте туындылары, күнделік журнал);

* Мамандандырылған психодиагностикалық тренингтер;

* Педагогтар, ата-аналар, педагогтар тарапынан балалардың жұмысын сараптамалық талдау;

* Ерекше бағдарламаларға сәйкес "конкурстық" сабақтарды жүзеге асыру, баланы мамандандырылған ойын және пәндік бейімделген оқытуға тарту;

* Баланы қоғамдық креативті іс-шараларды өткізудің негізгі маңыздылығына тарту;

* Мамандардың баланың шығармашылық қызметінің шынайы қорытындыларын (суреттер, өлеңдер, өнеркәсіптік модификациялар және т. б.) медициналық сараптау;

* Әр түрлі танымдық және нақты олимпиадалар, конференциялар, спорт жарыстары, шығармашылық жарыстар, фестивальдар кәсіпорны;

* Қабілеттердің белгілі бір түрін қарастыру мәселелерімен біріктірілген әртүрлі әдістерді қолдана отырып, психодиагностикалық зерттеулерді жүзеге асыру.

Балалардың талантын қалыптастырудың болуы, сондай-ақ білім алушының қалыптасуы мен оқыту дәрежесін диагностикалаудың барлық түрлерінің болуы, жалпы алғанда, бала оқитын сыныпта мұғалім болатын мұғалімдердің, сондай-ақ мектеп кітапханашысы мен докторының көзқарастарын, сондай-ақ оқытушылық кеңес беру қабілетін ескеру дұрысырақ. Осы саладағы барлық әдебиеттерді жалпы теориялық зерттеу көрсеткендей, балалардың дарындылығын диагностикалаудың психологиялық-педагогикалық принциптерін жетілдіру бірыңғай дарындылық парадоксын зерттеумен тікелей байланысты.

Динамикалық мәлімдеме дарындылықтың табиғатының академиялық анықтамаларынан маңызды болып саналады. Ол негізінен баланың импровизацияланған диагностикасы туралы қалыптасқан ұстанымды өзгертеді, яғни талантты баланы "лезде" іріктеу кезеңінен бастап ұзақ мерзімді диагностика кезеңіне дейін, олардың жақсару ерекшеліктерін және жаттығу қызметін ескере отырып. Талантты баланы диагностикалау Компаниясының негізгі жағдайларының бірі абстрактілі, үйлестіру және әдістемелік дәрежелерден тұратын диагностикалық модификацияны құру болып саналады.

Оқу іс-әрекеті балаларға барлық күштерін қолдануға мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен бірге оны көпжақты жасайды. Мүмкіндіктерді қалыптастыру мен құрудағы ерекше рөл оқу мен оқудың алдын алады. Мүмкіндіктер жұмыс барысында кенеттен қалыптасуды жалғастыруда, дегенмен бұл кезеңнің көп мөлшері мен өте көп қуат қажет. Арнайы дайындық пен даму мүмкіндіктерді қалыптастыру процесін ынталандырады, жұмыс механизміндегі артық жиектерді алып тастайды. Оқыту барысында студент білімнің екі түрін меңгереді: табиғи және әлеуметтік өмір жағдайында дерексіз және нақты мәселелерді шешу әдістері туралы білім. Теория жер популяциясында жиналған және мүмкіндіктердің қалыптасуын қамтамасыз ететін тіршілік заңдылықтары туралы. Мүмкіндіктерді дамыту үшін маңызды маңыздылық-бұл проблемаларды шешудің ең жақсы сценарийін игеру. Болашақта мұндай қиындықтар және мүмкіндіктердің құрамдас бөлігі болады.

Шығармашылық пен интеллект арасындағы байланыс мәселесі осындай кезден бастап қалыптаса бастады, ал жаңашылдық өзіне тікелей сәйкес келетін жағдай ретінде ерекшелене бастады. Гилфорд шығармашылық сыйлық әртараптандыратын түсінік пен сананы бірлікке бағыттайды дейді. Өзінің көптеген еңбектерінде Гилфорд ақыл мен шығармашылық арасындағы байланысты анықтауға тырысады. Оның сөз тіркестеріне сәйкес, ақыл-ой қабілеттері жаңа материалды тиімді дұрыс қабылдау мен игеруді белгілейді, ал дивергентті ойлау шығармашылық өнімді анықтайды.

Гилфорд шығармашылықтың 4 негізгі шарттарын атап көрсетеді:

1. ұйқылық-бұл алыс ассоциацияларды, тән шешімдерді қалыптастыру мүмкіндігі. Зерттеу:

1) бақыланатын жалғыз құжат ұсынылады, оған мүмкіндігінше көп фамилияларды беруге міндетті.

2) бірқатар болжамды жағдайлар түсіндіріледі, бақыланатын адам аяқталғаны туралы хабарлауға міндетті.

2. семантикалық тенденция-бұл заттың функциясына баса назар аудару және оны жаңа қолдану мақсатында көрсету мүмкіндігі. Тесттер:

1) 5 объект беріледі, бірақ олардың біреуімен ғана тапсырманы шешуге болады. Мысалы, тапсырма "от жағу" объектілері: а) тұтқа; б) құжат; в) қалта сағаты; г) шам; д) доп. Нәтижесі: қалта сағаты, өйткені олардың көмегімен белгіленген мақсат шыны, қабілетті болып табылады қол жеткізілді.

2) 2 объект берілген, 2-ні біріктіріп, қажетті үшінші объектіні қалыптастыру қажет.

3. экспрессивті адаптивті қисықтық-бұл ынталандыру фигураларын өзгерту және олардың бұрын белгілі емес қабілеттерін байқау мүмкіндігі.

Талдау: сабақтар, сіріңке арқылы орындалатын тапсырмалар. Көптеген сіріңкелердің мәлімдемесін өзгерту сызығымен белгіленген фигурадағы құрылым үнсіз шығады.

4. семантикалық күтпеген қисықтық-шексіз жағдайларға қатысты әртүрлі ойларды шығара білу. Тесттер:

1) Қарапайым объектілерді (мысалы, кірпіштерді) барынша пайдалану қабілеттерін сипаттау ;

2) расталған сыныптың өзара қарым-қатынасында бақыланатын адам мүмкіндігінше көп объектілерді сипаттауға міндетті.

ГИЛФОРДТЫҢ зерттеулері қысқа (2-10 минут. және үлкен топтарда. Жаңашылдықты мүмкіндікке сенетіндердің бірі - Е. Р. Торренс. Біреу оны танымдағы кемшіліктерді, хабардарлықты, жетіспейтін компоненттердің дисгармониясын және проспекторды жақын жерде игеру қабілеті сияқты талдайды. әріп.

Е. Р. Торренс тестін 2 түрге бөлуге болады: сөйлеу және барлық түрлері.

Ауызша зерттеу үлгісі:

1."Сұрақ қою және ойлау" тесті 3 элементтен тұрады: А) сұрақтар; б) себептердің болжамдары; в) нәтижелер гипотезалары. Бір катализатордың қасиеті "эльфке ұқсас" суретті ұсынады, мұнда өзінің формасына қарайды.

облыста (А) бақылауға жататын ең көп міндеттерді белгілеу керек, облыста (Б) осы іс-әрекет мақсатында мүмкіндігінше көп факторларды табу керек, облыста (В) оның ықтимал нәтижелерін көрсету керек. Тесттің кез-келген бөліміне 5 минут беріледі.

2. Катализатордың қасиетінде "провиантты жетілдіруге талдау" үрлемелі кішкентай пілдің суретін ұсынады. Тестіленушіге ойыншықтарды ауыстыруға кеңес беріледі (10 минут), сондықтан балалар орындауға қызығушылық танытады.

3. "Ерекше пайдалану" тесті. Ынталандыру-шешімдер үшін картон қораптар. Бақылаушыға оны қолданудың ең үлкен әдісін табу ұсынылады (10 мин).

4. "стандартты емес сұрақтар". Бақыланатын адам осы қораптармен біріктірілген ең көп тапсырмаларды жасауға міндетті (5 мин).

5. "жай ғана тап" катализатор қасиетінде жоқ оқиғаларды тексеруге мүмкіндік береді. Мысалы, "бұлтқа арқан байланған, ол жерге жетеді". Бақылаушы бұдан не шығатынын атап өтуге міндетті (5 мин).

Е. П. Торренстің бұл туралы тұжырымымен келісе отырып, ақыл-ой қабілеттері шығармашылықтың ең негізгі негізі бола алады, адамдардың ақыл-ойы креативті халық бола алады, бірақ адамдар ақыл-ой қабілетінің төмен деңгейімен бірге ешқашан креативті бола алмайды, Мен мұны біздің эмпирикалық зерттеулеріміздің негізіне енгіздім. Деректерге байланысты мен өз зерттеулерімде алдымен балалардың ақыл-ой қабілеттерін диагностикалау мақсатында қазіргі равен матрицасында а фигурасының сынақ тапсырмаларын бағаладым. Біз мектепке дейінгі және кіші мектеп жасындағы баланың мақсатымен ауызша және нақты жұмыс шкаласы бойынша 11-ден тұратын Д Векслер субтестін, сондай-ақ Е.П. Торренс тестін шығармашылық қабілеттерін бағалау және баланың шығармашылық ойлауын қалыптастыру мақсатында 3 тапсырмадан тұратын фигуралық формада қолдандық.

Егер адамдар ерте жастан бастап сыртқы сфераның кез-келген пәнін біліп қана қоймай, сонымен бірге объектіге (таным, белгісіз немесе жаңа) жаңа танымдық түрде жататын болса, онда білім пәнін синтездейді, оның бұрын белгілі емес шеттерін көрсетеді, оның жаңа жақтарын көрсетеді, өткен жұмыстан басқа, маңызды жақтарын таңдайды- бұл шығармашылық мүмкіндіктерді қалыптастырудың негізгі негізі болар еді.

Арнайы ұйымдастырылған оқу процесі арқылы бастапқы мектептің білім алушысының шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру ерекшеліктерін зерделеуге адамды шығармашылықпен тартуға бағытталған кешенді эмоционалды жағдайларды ашу мақсатында келесі үйлестіру шектері орындалады: бастапқы сынып оқытушыларының мақсатымен "шығармашылық дарынды" баланың моделін қалыптастыру мақсатында сауалнамалар, сауалнамалар, әңгімелер, операциялар жүргізіледі, диагностикалық әдістермен танысты, оларды сабақтарда қолдану, сабақтарда дәстүрлі емес, яғни. шығармашылық компоненттерін енгізуге бағытталған әртүрлі міндеттер компанияның драмалық ойындарға, әртүрлі ойын жағдайларына дайындалады.

Осы істерге байланысты мұғалімдер балаға осы тапсырмаларды эмпирикалық топтарда үйретіп, олардың дамуына оң әсерін тигізді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жумадилаева К. «Дарындылықты зерттеу проблемасы.»// Қазақстан мектебі.- 2003. - №2.-.51-54 б.
2. Одаренные дети: Пер. с англ. / Под общ. ред. Г.В. Бурменской и В.М. Слущкого. - М.: Прогресс, 1991. - 376 с.
3. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст. - М.: Наука, 1971. - 280 с.
4. Ноздрин Н.А. Социально-педагогические условия формирования интеллектуальных потребностей у современных подростков.: дисс. на соискание уч. ст. канд. пед. наук // Кострома, 2006. - 31-39 с.

ОӘЖ 371

БАСТАУЫШ СЫНЫП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҰҚЫПТЫЛЫҚ ПЕН ҮНЕМДІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Қуанышбек Ж. А., Шәмші Н. Ә., Камалхан Ұ.К.
«Мирас» университеті, Шымкент қ, Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются вопросы воспитания у младших школьников чувства пунктуальности и бережливости. Этот вопрос требует особого внимания. Формы и методы воспитания пунктуальности и бережливости младших школьников разнообразны и основаны на активной деятельности, активном участии детей в процессе усвоения и усвоения экономической информации.

Summary: The article deals with the issues of educating younger schoolchildren with a sense of punctuality and thrift. This issue requires special attention. The forms and methods of educating punctuality and thrift of younger schoolchildren are diverse and based on active activity, active participation of children in the process of assimilation and assimilation of economic information.

Ұқыптылық немесе үнемділік – адамдардың материалдық және рухани игіліктерге, мүлікке деген қамқорлық қатынасын сипаттайтын адамгершілік қасиет. Үнемділікке тәрбиелеу - бала тәрбиесінің маңызды аспектілерінің бірі.

Мектепке дейінгі және мектеп жасына балаларда адамгершілік сезімдер интенсивті түрде дамиды, мінез-құлық нормалары мен ережелері игеріледі, мінез-құлық қасиеттері мен адамгершілік дағдылары қалыптасады, үлкендермен және құрдастарымен қарым-қатынастар дами бастайды, балаларды киім-кешектерін, ойыншықтарын күтуге үйрету, жиһаздар, ыдыс-аяқ және басқа заттар, олар тезірек ұқыпты болады, оларда үлкендердің жұмысына құрмет, ал немқұрайлылыққа төзбеушілік қалыптасады [1].

Бала бұл ұқыптылық немесе үнемділік түсінігін мүмкіндігінше ерте меңгеруі керек: адам өміріне қажеттінің бәрі еңбекпен жасалады. Әр нәрсеге еңбек беріледі, сондықтан оны ұқыпсыз ұстау, сындыру, оған қамқорлық жасамау, оны жасағандардың еңбегін құрметтемеу деген сөз. Көптеген ата-аналар баласына ештеңеден бас тартпайды, тіпті қажет нәрсемен шектеліп, балаға «басқалардан жаман болмас үшін» сатып алады. Бала кез келген затты

оңай игеретіндей әсер алады, оның қадірін түсінбейді, оның сұлулығын, пайдасын көрмей, уақыт өте келе ойыншығын сындырады.

Балаға кішкентай кезінен бастап түсіндіру керек: әр нәрсе ұқыптылықты қажет етеді, әр заттың өз орны бар, оны қайдан алып, сонда қою керек. Бұл ережелерді балалар оңай үйренеді, егер бала үйдегі тәртіпті үнемі көрсе, ал ересектер оған үлгі болса, балаға тәртіпті сақтауға, ең алдымен оның ойыншықтарын жинауға қатысуға мүмкіндік беріңіз, ал баланың қабілеті артқан сайын өзінің жеке заттарына, содан кейін үйде күтім жасау пайда бола бастайды. Оның бойында тәртіпсіздікті көру және оны жою қабілетінде, өз бетінше қызмет ету қабілетінде көрінетін шеберлік сезімі оянады.

Ұқыптылық тағамға, әсіресе нанға және уақытқа деген көзқарасқа да қатысты болуы керек. Балаға уақытты пайдалануды өз бетінше бақылау қиын. Балалардың іс-әрекетін ұйымдастырған кезде осы немесе басқа әрекетке қанша уақыт қажет екенін және басқа әрекеттерге қашан көшу керектігін түсіндіру қажет. Уақытқа жауапсыздықпен қарау тәртіпсіздікті тудырады [2].

Бала өсе келе табиғаттың қорғаушысы, досы болуы керек. Мұндай бала жасыл желекті бұзбайды, құс ұяларын бұзбайды, орман мен дала гүлдерін ойланбай термейді, құмырсқаларды, көбелектерді, инеліктерді және басқа да пайдалы жәндіктерді жоймайды. Нағыз үнемшілдік мейірімділік пен жомарттықпен астасып жатады.

Халықтың материалдық әл-ауқаты ұдайы өсіп келе жатқан қазіргі уақытта балаларда үнемшілдікті дамыту мәселесі ерекше өткір болып отыр. Молшылықта өмір сүретін отбасы балаға ештеңеден бас тартпауды, гардеробын жиі жаңартып, ойыншықтарды көбірек сатып алуды жөн көреді. Ал тәрбие шамадан тыс жүргізілетін жерде үнемшілдіктің қалыптасуы қиын.

Бала бұл идеяны мүмкіндігінше ерте меңгеруі керек: адам өміріне қажеттінің бәрі еңбекпен жасалады. Әр нәрсеге еңбек жұмсалады; оған қамқорлық жасамау, оны сындыру, ұқыпсыз ұстау оны жасағандардың күш-жігерін құрметтемеу дегенді білдіреді.

Кішкентай балаларда үнемшілдікті дамыту оларға заттарды - ойыншықтарды, көмекші құралдарды, жеке заттарды және бақша мен үйде оларды қоршап тұрған барлық нәрселерді дұрыс ұстауға үйретуден бастау керек. Өйткені, онсыз сіз дәлдікті дамыта алмайсыз. Баланы үйрету керек.

Ұқыптылыққа, үнемділікке тәрбиелеу балалардың ақылға қонымды қажеттіліктерін қалыптастырумен байланысты. Әрине, балалардың жақсы киімдері, жақсы тамағы, ойыншықтары, оқу құралдары, кітаптары болуы керек. Бірақ сонымен бірге ұқыптылық туралы әрқашан есте ұстауымыз керек. Егер балада тек қажетті және ыңғайлы киім ғана емес, сонымен қатар негізінен ата-анасының бос әуре-сарсаңына ұнайтын қажетсіз киімдер көп болса, онда, әдетте, бала оларға қамқорлық жасамайды, ең бастысы, ол әрқашан жаңа, әдеттен тыс нәрсені қалайды. Бақылаулар көрсеткендей, көптеген балалар өз заттарын күтпейді, жоғалтады және сонымен бірге өкінбейді, көбінесе өз заттарын білмей қалады [3].

Баланы еңбекке баулу – оның жан-жақты дамуының, оның бойында еңбексүйгіштік, табандылық, шыдамдылық, тәртіптілік, үнемшілдік сияқты қасиеттерді қалыптастырудың алғашқы шарттарының бірі.

Ата-ананың, балабақшаның, мектептің міндеті –балаларды үнемшілдікке, сонымен бірге заттың құлы ретінде тәрбиелемеуге тәрбиелеу. Балалар заттың қадірін адам еңбегінің нәтижесі деп білуі керек.

Олар үлкендердің жұмысын бақылап, оған мүмкіндігінше қатысқанда; мекемелерде, зауыттарда және құрылыс алаңдарында адамдардың қалай жұмыс істейтінін айтып, көрсеткенде; еңбектің нәтижесі мен табиғат сыйларынан ләззат алуы керек.

Мектеп және басқа білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие жағдайын талдауды, микросоциум ерекшеліктерін, тәрбиеленушілердің, олардың ата-аналарының қажеттіліктерін, тілектерін, педагогикалық ұжымның мүмкіндіктерін ескере отырып, ойын және танымдық іс-әрекеттерді оқу-тәрбие және білім беру жүйесіне енгізу ұсынылады. Мектеп оқушылары ересектер еңбегіне үнемді көзқарасты қалыптастыру үшін оқу-тәрбие процесіне енгізу керек. Бұл материал тыйым салу және адамгершілікке тәрбиелеу арқылы емес, баланы ұқыптылық пен үнемдеудің ертегі және таңғажайып әлеміне баулу арқылы ұқыпты және үнемді балаларды тәрбиелеу жүйесін құруға мүмкіндік береді. Жұмыс барысында балалардың ойын ойнау барысында білім алып, дағдыларды игеріп, қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениетін меңгеруде деп күдіктенбеуі үшін ойынға негізделген түрлі белсенді формаларды қолдану ұсынылады. Үздіксіз оқу жағдайында балалар алған дағдыларын шынайы өмірде оңай қолдана алады. Сондай-ақ, балалар ерте жастан бастап үнемді өндіріс мәдениетіне бейімделеді. Балалармен ұқыпты оқытудың міндеттері бастапқы кезеңде дұрыс киіну/аяқ киім кию, уақытты үнемдеу, өзінің және басқа адамдардың заттарына/ойыншықтарына күтім жасау, жеке гигиенаны сақтау дағдыларынан тұратын сананы қалыптастыруға негізделген [4].

Қалдық материалдардан заттар жасау - балалардың ұсақ моторикасын дамыту үшін өте қызықты және пайдалы әрекет. Қалдық материал балаларға ересектерден тәуелсіздік сезімін береді, өйткені оны өз қалауы бойынша пайдалануға болады, ең бастысы, бұл материалды әрқашан табуға болады, ол әртүрлі, балалардың ойлау және қиялын дамытады. «Тұрмыстық қоқысты» қолдану баланы үнемшілдікке үйретеді, ол ешқашан өз қолымен жасаған ойыншығын сындырмайды, оған күш пен еңбекқорлық танытады, болашақта ол басқа адамдардың еңбегін құрметтей бастайды

«Тұрмыстық қоқыстарды» пайдалану баланы үнемшілдікке үйретеді, ол ешқашан өз қолымен жасаған ойыншығын сындырмайды, оған күш пен еңбекқорлық танытады, болашақта ол басқа адамдардың еңбегін құрметтей бастайды. Қалдық материалдан бұйымдар жасау технологиясын сәндік-қолданбалы өнерге теңестіруге болады; Өйткені жұмыс барысында балалар композиция ережелерімен, түс схемаларымен танысады, дизайн дағдыларын қолданады, эстетикалық талғам, ырғақ, стиль және үйлесімділік сезімін дамытады. Қалдық материалдың қолжетімділігі, жарықтығы және

пайдаланудың қарапайымдылығы балаларға шығармашылық өзін-өзі көрсетуге, өзін-өзі жүзеге асыруға және өзін-өзі растауға шексіз мүмкіндіктер береді.

Материалдық ресурстарды үнемді және үнемді пайдалануға бағытталған ересектермен бірлескен іс-әрекетте «қалдықтардан» материал құрастыру тәжірибесі бар балалар өздерінің жасына сәйкес материалдық ресурстарды тұтынумен байланысты күнделікті типтік мәселелерді іс жүзінде шешуге дайын болады және олар білімнің үнемділігінің жоғары деңгейімен сипатталады.

Әр түрлі материалдармен жұмыс жасай отырып, балалар олардың қасиеттерімен, құрылымымен танысады, еңбек дағдылары мен ептіліктерін меңгереді, ойлауға үйренеді. Сухомлинский де былай деп жазды: «Баланың қолында қаншалықты шеберлік болса, соғұрлым бала ақылды болады». Сөйлеусіз ақыл-ой әрекеті мүмкін емес. Жобалау дағдыларын меңгере отырып, бала сәйкес сөздермен бейнеленген заттар, белгілер, әрекеттер мен қатынастар туралы білімді де меңгереді. Сонымен бірге ол тек білім алып қана қоймайды, ойлауға да үйренеді, өйткені ойлау – өзіне дауыстап айту, сөйлеу – ойлау.

Қалдық материалдармен жұмыс істеу кезінде:

- балалардың жас ерекшеліктерін ескеру;
- қысқа демалыспен үйлестіре отырып, жұмыс уақытын дұрыс бөлу;
- бар дағдылар мен қабілеттерді ескере отырып, алдағы қолөнер тақырыбын ойластыру;
- еңбек процесі балаларда тек жағымды эмоциялар тудыруы керек;
- егер жұмысты орындауда қиындықтар туындаса, балалар мұғалімнің көмегіне сенімді болуы керек;
- егер жұмыс дайындық кезеңінде күрделі манипуляцияларды қажет етсе, мысалы, жылытылатын шұңқырмен тесіктерді тесу, бұл алдын ала жұмысты ересек адам орындауы керек.

Компьютерлік ойындар мен көптеген дайын ойыншықтар баурап алған қазіргі балаларды ештеңемен таң қалдыру қиын. Бірақ біз оларды қолдан жасалған қолөнерге таң қалдыруды және оларды шығармашылық процеске неғұрлым тезірек тартуды үйретсек, соғұрлым олар заттарды өздері жасағысы келеді. Өйткені, әр баланың шығармашылыққа деген құштарлығы болады. Ал шығармашылық қабілеті – адам бойындағы ерекше қасиет.

Осындай жұмыстардың нәтижесінде балаларда практикалық, әр нәрсеге ұқыптылықпен қарап, бағалай білу және барлығын іскерлікке қолдана білу сияқты қасиеттер қалыптасады. Осы материалдармен жұмыс жасау барысында балалардың түс пен ырғақ сезімі дамиды, қол бұлшық еттерін, көзді, сенсомоторлы дағдыларды жаттықтырады, табандылық, байқампаздық, еңбек мәдениеті мен дүниені эстетикалық қабылдау, сұлулық, өз қолдарымен жасалған заттар, қалдық материалдардың қасиеттерін білу, жобалау процесінде материалдарды мұқият және үнемді өңдеу туралы түсініктері қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Иманбаева С.Т., Майғанова Ш.М., Джанзакова Ш.И. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. - Алматы., Дарын-2022

2. Бочарова, Н. И. Педагогика досуга. Организация досуга детей в семье: учебное пособие для вузов / Н. И. Бочарова, О. Г. Тихонова. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2022.

3. Нағымжанова, Қ. Шығармашылық әлеуетті ынталандыру және қалыптастыру [Мәтін] / Қ. Нағымжанова, Н. Нұрғазиева // Қазақстан мектебі. — 2017.- №4.- 69-72 б.

4. Утемов, В. В. Креативная педагогика: учебное пособие для вузов / В. В. Утемов, М. М. Зиновкина, П. М. Горев. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2022. - 237 с

УДК 37.01:159.9

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ У ПОДРОСТКОВ

Құрбанәлі М.Ә.

Университет «Мирас», г. Шымкент, Казахстан

Dsc, профессор Джураева С.Н.

Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами,
г. Ташкент, Узбекистан

Түйін: Жасөспірімдердің азаматтық белсенділігі олардың әлеуметтік жетілуі мен дамуының маңызды аспектісін білдіреді. Жасөспірім кезіндегі азаматтық белсенділікті қалыптастыру қоғамдық өмірге толыққанды қатысу, демократиялық құндылықтарды нығайту және әлеуметтік жауапкершілікті қамтамасыз ету үшін негіздер жасауға ықпал етеді. Мақалада жасөспірімдерде азаматтық белсенділікті қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері қарастырылады, осы маңызды әлеуметтік компоненттің дамуына әсер ететін негізгі факторлар ажыратылады және жастардың азаматтық ұстанымын қалыптастыруға бағытталған заманауи педагогикалық технологиялар талданады. Жасөспірімдерде азаматтық жауапкершілікті тәрбиелеу процесінде білім беру, отбасы және бұқаралық ақпарат құралдарының рөліне ерекше назар аударылады.

Summary: The civic engagement of adolescents is an essential aspect of their social maturity and development. The formation of civic engagement in adolescence helps to create the foundations for full participation in public life, strengthen democratic values and ensure social responsibility. The article examines the psychological and pedagogical foundations of the formation of civic engagement in adolescents, highlights the key factors influencing the development of this important social component, and analyzes modern pedagogical technologies aimed at forming a civic position among young people. Special attention is paid to the role of education, family and mass media in the process of fostering civic responsibility among adolescents.

Формирование гражданской активности у подростков является важной частью их социализации и подготовки к активному участию в жизни общества. В условиях современных социальных, экономических и политических изменений, подростки сталкиваются с множеством вызовов и возможностей, которые требуют от них осознанных решений и участия в жизни общества. Гражданская активность в подростковом возрасте является не только проявлением социальной зрелости, но и важным элементом формирования демократических ценностей, социальной ответственности и патриотизма. В

этой связи вопросы формирования гражданской позиции у подростков становятся крайне актуальными и требуют внимательного исследования [1].

Подростковый возраст — это период активного формирования личных ценностей, мировоззрения и социального самосознания, что делает его ключевым в процессе формирования гражданской активности. Подростки, находясь в стадии поиска собственной идентичности и интеграции в общественные отношения, должны научиться осознавать свою роль в обществе, принимать участие в социальных процессах, принимать решения, способствующие развитию государства и общества [2]. Понимание своей роли как гражданина, осознание прав и обязанностей, активное участие в общественной жизни становятся важными компонентами социальной зрелости и ответственности.

В условиях современной РК, где существует множество вызовов, таких как экономическая нестабильность, социальные изменения, проблемы экологии и прав человека, необходима подготовка молодежи к активному участию в решении этих проблем. Подростки, будучи в возрасте, когда они начинают формировать свои социальные и политические взгляды, должны понимать важность своей роли в процессе общественных изменений, а также осознавать влияние своих действий на будущее страны и мира.

Социальные медиа, интернет-пространство и массовая культура играют большую роль в жизни подростков, формируя их восприятие реальности, ценностные ориентации и поведение. В то же время, несмотря на богатый доступ к информации, подростки зачастую не обладают навыками критического восприятия информации и не всегда могут оценить её значимость для собственной жизни и для общества в целом. Важным аспектом воспитания гражданской активности является развитие у подростков критического мышления, способности анализировать события и принимать осознанные решения [3].

Кроме того, формирование гражданской активности у подростков связано с необходимостью выработки у них социально значимых качеств, таких как ответственность, активность, инициативность и готовность работать на благо общества. В этом процессе важна роль образовательных и воспитательных учреждений, которые должны обеспечивать не только передачу знаний, но и развивать у подростков личную ответственность за происходящие в обществе процессы.

Таким образом, исследование психолого-педагогических основ формирования гражданской активности у подростков имеет большое значение для создания эффективных педагогических стратегий, направленных на развитие социально активной, ответственной и критически мыслящей личности. В условиях быстроменяющегося мира, когда личные и общественные ценности претерпевают изменения, задача воспитания гражданской активности становится одной из главных для педагогического и психологического сообщества.

В условиях современной РК, как и во многих странах, процесс воспитания молодежи занимает важное место в обществе. Одним из ключевых аспектов социальной зрелости является гражданская активность подростков, которая представляет собой не только участие в социальных, политических и культурных процессах, но и проявление ответственности, гражданской сознательности, готовности к социальной и политической деятельности. Современные педагогические и психолого-педагогические исследования подчеркивают, что формирование гражданской активности в подростковом возрасте способствует более глубокому осознанию своего места в обществе и готовности к активному участию в жизни государства. В то же время, воспитание гражданской активности представляет собой сложный и многогранный процесс, который требует координации усилий школы, семьи и социума в целом [4].

Гражданская активность — это не только проявление инициативности и участия в политической жизни, но и способность к социальной ответственности, осознанию своей роли в сохранении и развитии демократических и гражданских институтов. В связи с этим данное исследование направлено на рассмотрение психолого-педагогических аспектов формирования гражданской активности у подростков, а также на выявление наиболее эффективных методов и подходов, способствующих развитию этих качеств.

Формирование гражданской активности в подростковом возрасте невозможно без учета психолого-педагогических особенностей этого периода. Подростковый возраст является критическим этапом в процессе социальной идентификации, становления моральных ориентиров и ценностей. Именно в этот период происходит активное усвоение социальных норм, укрепление чувства личной ответственности, а также формирование ориентации на участие в жизни общества.

Психологические исследования показывают, что гражданская активность подростков тесно связана с их моральным развитием, чувством ответственности и эмпатии. На этом этапе развития подростки начинают осознавать свою принадлежность к социальной группе, набирать опыт взаимодействия с окружающими, осознавать последствия своих действий и принимать участие в коллективной деятельности. Все это способствует формированию более зрелых общественных взглядов и пониманию важности гражданского участия.

В то же время формирование гражданской активности у подростков зависит от множества внешних факторов, включая семью, учебное заведение, сверстников и культурные контексты. Роль каждого из этих факторов в процессе воспитания гражданской позиции подростка имеет свою специфику. Семья играет ключевую роль в установлении базовых моральных ориентиров, формировании социальных ценностей и норм поведения. В свою очередь, образовательная среда, включая как традиционное обучение, так и внеурочную

деятельность, обеспечивает подростков практическими навыками для активного участия в общественной жизни.

Факторы, влияющие на формирование гражданской активности у подростков:

1. Семья как первичный институт социализации.

Семья является основным источником формирования нравственных и гражданских ценностей у подростков. Родители, их отношение к социальным и гражданским вопросам, личный пример играют решающую роль в формировании базовых гражданских установок. У подростков, воспитывающихся в семьях, где активно обсуждаются вопросы гражданской ответственности, социальной справедливости, прав и обязанностей граждан, значительно чаще наблюдается высокий уровень гражданской активности.

2. Школьное воспитание и образовательная среда.

Школа является важнейшей частью социализации подростков, а воспитание гражданской активности должно стать неотъемлемой частью образовательного процесса. Важным инструментом для этого является не только преподавание дисциплин, связанных с правами и обязанностями граждан, историей и политикой, но и вовлечение подростков в различные виды общественно-полезной деятельности. Программы, направленные на развитие лидерских качеств, волонтерства, участие в социальных проектах, имеют важное значение в формировании гражданской позиции подростков. Современная школа должна обеспечивать подросткам не только теоретические знания о гражданских правах и обязанностях, но и практическое участие в общественной жизни.

3. Роль массовых медиа и интернета.

В последние десятилетия медиа и интернет становятся важнейшими каналами формирования мировоззрения подростков. Социальные сети, новостные порталы, блогеры и другие источники информации оказывают влияние на мнение подростков о социальных и политических процессах. Вместе с тем это также создает определенные риски, такие как распространение экстремистских идеологий, манипуляции общественным мнением, использование подростков для реализации чуждых целей. В этой связи педагогические стратегии должны направляться на развитие критического мышления у подростков, воспитание их способности анализировать информацию, различать достоверные источники от недостоверных и принимать участие в социальных и политических процессах на основе осознанных решений.

4. Влияние сверстников и социальных групп.

Подростки в возрасте от 12 до 17 лет активно ищут поддержку среди сверстников, и мнение их социального круга может сильно влиять на их решения и поведение. Мощное влияние сверстников на развитие гражданской активности подростков может быть как позитивным, так и негативным. Поддержка сверстников в рамках общественно-полезной деятельности и волонтерства может стимулировать подростков к участию в социальных

проектах. Однако, если сверстники вовлечены в асоциальные или антигосударственные активности, это может привести к нарушению социального поведения подростков.

Методики и подходы к воспитанию гражданской активности у подростков:

1. Интерактивные методы обучения.

Использование интерактивных методов, таких как ролевые игры, дебаты, обсуждения актуальных общественных вопросов, помогает подросткам не только осваивать знания, но и развивать навыки участия в общественной жизни, принятия решений и ответственности за свои поступки. Это позволяет активизировать их гражданскую позицию и мотивировать к действию.

2. Проектная деятельность и волонтерство.

Организация подростков в проектные группы для реализации социальных инициатив способствует их личностному росту и развитию активной гражданской позиции. Участие в волонтерских проектах, благотворительных акциях и социальных мероприятиях помогает подросткам на практике ощутить свою значимость в решении актуальных общественных проблем, а также развивает у них эмпатию и социальную ответственность.

3. Развитие критического мышления.

Важнейшей задачей является развитие у подростков критического мышления и способности анализировать информацию. Включение в образовательный процесс задач на развитие аналитических и оценочных навыков, а также обучение подростков грамотному использованию интернет-ресурсов, позволяет формировать у них активную гражданскую позицию, основанную на осознанном подходе.

Формирование гражданской активности у подростков представляет собой сложный процесс, который требует комплексного подхода и сотрудничества различных социальных институтов: семьи, школы, медиаплатформ и социальной среды. Психолого-педагогические подходы, направленные на развитие гражданской ответственности, должны быть разнообразными и учитывать особенности подростков, их ценностные ориентиры и психологические потребности. Современные образовательные и воспитательные технологии, такие как проектная деятельность, волонтерство, использование интерактивных методов, критическое мышление и участие в социально значимых проектах, играют ключевую роль в формировании активной гражданской позиции подростков, что, в свою очередь, способствует развитию демократического и социально ответственного общества.

Список использованной литературы:

1. Алексеев, В. В. Психология гражданской активности: от теории к практике. - М.: Просвещение, 2020. — 240 с.
2. Григорьева, Л. В. Образование и гражданская активность молодежи. — СПб.: Речь, 2019. — 180 с.
3. Козлова, Н. И. Педагогика гражданской ответственности в школе. — М.: Изд-во МГУ, 2021. — 220 с.

4. Петрова, Т. М. Подростки в социальном контексте: психология и педагогика. — Екатеринбург: Уральское изд-во, 2018. — 280 с.

ОӘЖ 378.1

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА КӨРКЕМ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ОҚЫП- ҮЙРЕНУДІҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ (2-3 СЫНЫП)

Құрманали Ж.Н., Өмірзақова А.Н., Мыхтибек А.М.
«Мирас» университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Резюме: В статье рассматриваются методы и приемы изучения художественных произведений в начальных классах (2-3 классы). Автор акцентирует внимание на важности формирования читательской культуры и критического мышления у младших школьников. Описываются разнообразные подходы, такие как художественное чтение, игровые технологии, проектная деятельность и творческие задания, которые способствуют более глубокому восприятию литературы. Также подчеркивается значение интерактивных методов, которые помогают детям лучше понять сюжет, основные идеи произведений. Статья предназначена для педагогов, стремящихся эффективно организовать литературное образование в начальной школе.

Summary: The article explores methods and techniques for studying literary works in elementary school (grades 2-3). The author emphasizes the importance of fostering reading culture and critical thinking among younger students. Various approaches are described, including artistic reading, game-based technologies, project activities, and creative tasks, which contribute to a deeper understanding of literature. The significance of interactive methods that help children better grasp the plot, characters, and main ideas of the works is also highlighted. The article is intended for educators seeking to effectively organize literary education in elementary schools.

Мектептегі оқытудың басты мақсаты - оқушының жеке басын қалыптастыру. Оқу пәні ретінде оқу көркем әдебиет сияқты адамға әсер етудің күшті құралына ие. Көркем әдебиет үлкен даму мен тәрбиелік әлеуетке ие: баланы адамзаттың рухани тәжірибесімен таныстырады, оның ақыл-ойын дамытады, сезімдерін жақсартады. Оқушы осы немесе басқа жұмысты неғұрлым тереңірек және толық қабылдаса, соғұрлым ол адамға әсер етеді. Сондықтан, оқуды оқытудың жетекші міндеттерінің бірі ретінде бағдарлама көркем шығарманы қабылдауға үйрету міндетін алға тартады.

К. Д. Ушинский мектептің маңызды міндеттерінің бірі - «баланы кітаппен ақылға қонымды әңгімеге үйрету». Бұл мәселені шешу үшін мұғалім әр түрлі жұмыс түрлеріне сүйене отырып, оқылғанды мазмұнмен, талдаумен және игерумен жұмыс істеуге қолайлы жағдай жасауы керек.

О. И. Колесникованың айтуынша, бастауыш сыныптардағы оқу сабақтары дидактикалық және тәрбиелік жоспарлардың утилитарлық мақсаттарынан басқа, балалардың сөз өнерін барабар қабылдауына байланысты мәселені шешуге арналған. «Қабылдау техникасын үйрету керек», - дейді сөйлеу әрекетінің отандық теориясының негізін қалаушы А.А. Леонтьев.

Көбінесе балалар көркем шығарманы оқи отырып, суреттелгенді дұрыс емес және тіпті дұрыс емес қабылдайды, өйткені оқу сабақтарында мұғалім

көркемдік қабылдауға байланысты қабілеттерді дамыту үшін мақсатты түрде жұмыс істемейді.

М.С. Соловейчик көркем шығарманы бейнелі талдау қабілеті өздігінен қалыптаспайды деп тұжырымдайды. Ал ол жоқ болса, оқырман кейіпкерлердің негізгі іс-әрекеттерін ғана қабылдап, сюжеттің ағымына ілесіп, шығармадағы қиындататынның бәрін өткізіп жібереді. Бұл оқу әдісі балаларда бекітілген және тіпті ересек кезде де сақталады.

М.С. Соловейчик, О.И. Никифорова қабылдаудың ақаулы механизмімен оқырмандар шынайы әдеби шығармадан тек оның сюжеттік схемасын және оның образдары туралы дерексіз, схемалық идеяларды, яғни шағын көркемдік кітаптардағыдай шамамен бірдей екенін жазады. Сондықтан, М.С. Соловейчик, А.А. Леонтьев балаларды «ойлау» қабылдауын, кітап туралы, демек адам және жалпы өмір туралы ойлау қабілетін үйрету қажеттілігі туралы айтады.

Басқа да белгілі әдіскерлер М.С. Васильева, М.И. Омрокова, Н.Н. Светловская. Адекватты қабылдау жұмысты талдау барысында қалыптасады, ол бірлескен (мұғалімдер мен оқушылар) дауыстап ойлауы керек, бұл уақыт өте келе оқылғанды түсінудің табиғи қажеттілігін дамытуға мүмкіндік береді. Әдіскерлердің айтуы бойынша А.И. Шпунтова және Е.И. Иванина, шығарманы талдау оның идеялық мазмұнын, автордың оқырманға жеткізгісі келетін негізгі идеясын анықтауға, шығарманың көркемдік құндылығын анықтауға бағытталуы керек.

Сонымен, көптеген танымал отандық ғалымдар, психологтар және әдіскерлер көркем шығарманы толық қабылдау мәселесінде жұмыс істеді және жұмыс істейді. Олардың ішінде Г.Н. Кудина, З.Н. Новлянская, Т.Г. Рамзаева, М.С. Соловейчик, М.Р. Львов, О.В. Сосновская.

Алайда, қазіргі уақытта көркем шығарманы толық қабылдау мәселесі жеткілікті зерттелмеген, өйткені қабылдау деңгейлерінің бірыңғай жіктемесі жасалмады, ғалымдардың пікірлері терминологияға, қабылдау деңгейлерінің санына, оқушының әр деңгейде иеленуі керек дағдыларына қатысты бөлінді. Сонымен қатар, зерттеушілер мен әдіскерлердің ұстанымдары балаларға автордың позициясын түсінуге үйретуді қашан бастау керек дегенге қайшы келеді, оны игеру көркем шығарманы толық қабылдауды қамтиды.

Көркем әдебиет – жеке тұлғаны жан-жақты үйлесімді дамытудың маңызды құралдарының бірі. Ол адамның өмірлік тәжірибесін айтарлықтай кеңейтеді: ол оқырманның шынайы өмірде ешқашан бастан өткере алмайтын және бастан өткере алмайтын нәрселерді сезінуге, үйренуге және түсінуге көмектеседі.

Л.И. Беленкая балалар тұлғаны қалыптастыратын іс-әрекеттің көптеген түрлеріне әлі тікелей қатыспайтынын, сондықтан көркем әдебиет шындықты танудың ерекше түрі ретінде бала өмірінде ерекше маңызды рөл атқаратынын дұрыс атап өтеді [1].

Көркем әдебиет жеке тұлғаның мақсатты түрде әдеби дамуына ықпал етеді. В.А. Левин әдеби дамуды өз өмірін өз бетінше құратын, халық пен ар-ождан алдында өз іс-әрекетіне жауап беретін қазіргі мәдениет тұлғасын

қалыптастырудың қажетті шарттарының бірі деп түсінеді [2].

Көркем шығармаларды оқу процесінде бала тікелей оқырманның алуан түрлі тәжірибесін жинақтайды: оқырманның түрлі-түсті эмоциялары – қуаныштан қайғыға, тіпті қорқынышқа дейін; әртүрлі жанрдағы, стильдегі, авторлардың, тарихи дәуірлердің шығармаларын қабылдауға байланысты сезімдер. Бала тіркемелерді меңгереді; өз қалауын жүзеге асырады, оқырман таңдауын жасайды; тәжірибеде Дүниежүзілік кітапхана жүйесімен танысады. [3].

Көркем шығармаларды оқу балалардың сөйлеу тілін дамытады: оларда нақты түсініктер мен ұғымдарды қалыптастыру негізінде оқушылардың сөздік қорын байытады, нақтылайды және белсендіреді, өз ойын ауызша және жазбаша жеткізу қабілетін дамытады [4]. Бұл даму көркем шығармалардың әдеби тілде дәл, бейнелі, эмоционалды, жылы лиризммен, балалардың қабылдау ерекшеліктеріне мейлінше лайықты жазылуына байланысты жүзеге асады [5].

Қарапайым, қолжетімді әңгімелер мысалдары бойынша балалар шығарманың мазмұнын, оның негізгі идеясын түсінуге, кейіпкерлермен, олардың кейіпкерлерімен және іс-әрекеттерімен танысуға, осы әрекеттерді бағалауға үйренеді. Бастауыш түрінде балалар көркем шығарма тілінің бейнелеу құралдары туралы түсінік алады [6].

«Әр шығарма үшін, - деп жазды Қ.Д. Ушинский, - біз балаларға өмірдің осы немесе басқа жағын көрсететін терезе сияқты көрінуіміз керек» [7]. Шынында да, көркем әдебиет балалардың қоршаған әлемді танудың маңызды құралы болып табылады. Балалардың көркем шығармаларды оқу кезінде алатын білімдері – қоршаған әлем, құрбылары туралы, олардың өмірі, ойындары, шытырман оқиғалары, табиғат және оны қорғау туралы, Отанымыздың тарихынан алынған алғашқы мәліметтер – әлеуметтік және баланың адамгершілік тәжірибесі.

Сонымен, көркем әдебиет оқушылардың жеке тұлғасын дамытудың тек тәрбиелік емес, тәрбиелік міндеттерін де шешеді. Көркем шығармаларды оқу кіші жастағы оқушылардың бойында адамгершілік ой-пікірлердің қалыптасуына, сезім мен эмоцияның қалыптасуына ықпал етеді. Жігіттер жолдастарға деген көзқарас туралы нақты идеяларды кеңейтеді. Бұл бірлескен істерде, оқуда, ойында, орындалатын жұмыста, қиыншылықта бір-біріне көмектесу, басқаларға (туысқандарға, жолдастарға, таныстарға және бейтаныс адамдарға) мұқият қарау, адалдық пен мейірімділіктің көрінісі. Бастуыш сынып оқушылар адамның жоғары және моральдық дайындығын талап ететін жағдайлармен танысады, әділдік сезімі, қарапайымдылық, сондай-ақ мінез-құлықтың жағымсыз қасиеттері – әділетсіздік, дөрекілік және сараңдық туралы түсінік алады [8].

Кітаптың балаға тәрбиелік әсері де үлгі қуаты ретінде көрінеді, бірақ ол ешқашан оқырманның мінез-құлқына, іс-әрекетіне бірден әсер етпейді; бұл әсер әлдеқайда күрделі және шындықпен делдалды. «Өнер», деп жазды психолог Л.С. Выготский, «ешқашан өзінен ол немесе басқа практикалық әрекетке

тікелей соқпайды, ол тек ағзаны осы әрекетке дайындайды» [9].

Бастауыш сынып оқушыны көркем әдебиеттің классикасымен таныстыру баланың өмірге эстетикалық көзқарасын қалыптастырады, оның әдеби шығармашылыққа, жазушының шығармашылығына, ауызша өнер туындыларын жасаушыларға деген қызығушылығын дамытады, кішкентай оқырманның өз өмірін көптеген басқа адамдардың тағдырларында өмір сүру қабілетін дамытады, күтпеген жағдайларда белсенді әрекет етеді, ойдан шығарылған сюжеттер, сүйікті кейіпкерлерге жанашырлық танытады.

Эмоционалды түрде дұрыс қабылданған кітап балада тұрақты эмоционалды қатынасты тудырады, бұл оған оқу кезінде туындайтын моральдық тәжірибені түсінуге және түсінуге көмектеседі. Бұл эстетикалық және моральдық тәжірибенің органикалық бірлігі баланың жеке басын байытады және рухани дамытады.

Ешбір жағдайда көркем шығармалардың мәтіндері оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін тамаша материал екенін ұмытпауымыз керек, олардың бастысы-оқу шеберлігі. Сөйлеу әрекетінің бір түрі ретінде оқу дағдысының дамуы дауыстап дауыстап оқудың дамыған сөйлеу формасынан бастап, ішкі жоспарда пайда болатын психикалық әрекет ретінде жүзеге асырылады.

Осылайша, көркем шығармаларды оқу және тиісті қабылдау, біріншіден, оқушылардың көкжиегін кеңейтеді және тереңдетеді және олардың білімі мен эмоцияларын байытады; екіншіден, оқушыларға тәрбиелік әсер ету құралы ретінде қызмет етеді; үшіншіден, оқушылардың тілін байытуға және дамытуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Беленькая Л.И. Ребенок и книга. О читателе восьми – девяти лет. – М.: Просвещение, 2012. – с.167.
2. Левин В.А. когда маленький школьник становится большим читателем. – М.: Лада, 2014. – с.192.
3. Көркем шығарма - оқушы үшін өмір болмысын тану құралы [Мәтін] / Қ.М. Байтанасова // Педагог ізденісі: жазушы С.Мұратбеков: жазушының 80 жылдық мерейтойына орай ұйымдастырылған респ. ғыл.-тәжірибелік конф.-конкурс материалдары (28-29 сәуір 2016 ж.). – Алматы, 2016. – 5-10 б.
4. Жұмақаева, Б.Д. Көркем шығарманы талдау - оқушының белсенді әрекеті [Мәтін] / Б.Д. Жұмақаева, К.С. Әбдіқалық // Тіл және әдебиет = Язык и литература = Language and literature. – 2015.- № 3.- 8-16 б.
5. Көркем шығармаларды модульді оқыту [Мәтін]: оқушының эстетикалық сезім, зейінін дамыту / Қ. Айтжанова // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2014.- №9.- 100-106 б.
6. Көркем шығармалар арқылы баланың сөйлеу тілін дамыту [Мәтін] / Д.Б. Байкенова // 12 жылдық білім беру = 12 летнее образование. – 2015.- № 3.- 47-50 б.
7. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. – М.: Просвещение, 2012. – с.557.
8. Көркем шығармашылық іс-әрекетке түстерді оқытып-үйретудің әдіс-тәсілдері [Мәтін] / Ж. Балкенов // Ізденіс. Гуманитарлық ғылымдар сериясы = Поиск. Серия гуманитарных наук. – 2013. - №4.- 249-254 б
9. Выготский Л.С. Психология искусства – М.: Просвещение, 2012 – с.315

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Аббас А.Қ., Алтынбек Г., Сейдалы Ұ.Н.	5
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ	
Абдибахи Ұ.Т.	8
КӘСІБИ DAҒДАРЫС JAҒДАЙЫНДА ЖОО ОҚЫТУШЫЛАРЫНА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕКТИҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	
Абдикадирова Л.А., Мавланова Ш.А., Ізбасар Д.М.	14
БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	
Абдикаримова Н., Мамаева А.	17
БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЗАМАНАУИ ОЙЫНШЫҚТАРДЫ КӨРНЕКІЛІК РЕТІНДЕ ҚОЛДАНУ ӘДІС- ТӘСІЛДЕРІ	
Абдугаппарова А.Д., Жура А.О., Бекен Г.А.	21
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ КӨРНЕКІ ОҚЫТУДЫҢ РӨЛІ	
Абдулла Ж. М., Серік Д. Е., Алдаберген Б. Ә.	24
БАЛАЛАРДАҒЫ СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ МЕН ТҮЗЕТУДІҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ	
Абдурахманова Ф.С., Ордабек Б.А., Тұрғанәлі А.Е.	27
АГРЕССИЯ ЖӘНЕ ЗОРЛЫҚ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОРҒАНЫСТЫҢ БІР ТҮРІ	
Абдурахмонова Д. Е., Жексембай Ж. Ж., Ешім О. Б.	31
ҚОРШАҒАН ӘЛЕМДІ ОҚЫТУДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	
Абдурашидова М.М., Канибекова С.А., Сайдиагзамова Т.С.	35
ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ НАВЫКОВ РАБОТЫ С ИНФОРМАЦИЕЙ	
Абдыкалык У. А., Шыңғысхан М. М., Рахатай Ұ. Қ.	38
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ, JAҒДАЙЫ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	
Абен Г.А., Бахтиярова М.М., Алиаскар Д.О.	41
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА САЛАУАТТЫ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	
Абилханова А.К., Абдуали Н.Б., Бакимова С.А.	44
ОЙЫН ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАМУ ДИНАМИКАСЫНА ӘСЕРІ	
Авилбекова Д.К., Серикбаева А.С.	47
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖҮЙЕЛІ СӨЙЛЕУІН ДАМУ	
Адил А.Б., Холдибекова Ж.И., Садвакас А.К.	51
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	
Айдарбек А. Д., Хандуйсен Г. М., Серик А.М.	55
МҰҒАЛІМНІҢ КОММУНИКАТИВТІК DAҒДЫЛАРЫН ДАМУ	
Айтбек Г.О., Жорабек Ә.У., Мұхтар Б.Ә.	59
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ BAҒАЛАУ	
Айткулова Р.А., Джураева С.Н.	62
РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ ПОДРОСТКА	
Алауадин А.Қ., Қыдырбай А.Д., Баратова У.А.	67
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН АЛДЫН АЛУ ШАРТТАРЫ	

Алимхамедова Г.А., Таштемирова Л.К., Гривцова К.Д. ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ САМОРЕАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	69
Алипбай А.Е. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ	72
Алпысбаева Н.Б., Міралі Н.Б., Бегілда М.Ә. ХАЛЫҚ ЕРТЕГІЛЕРІН ОҚУ КЕЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ШАРТТАРЫ	76
Алтынбай Н., Шаюсупова М.М., Тұрарбек А. ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	79
Аман Б.Б., Анарбай А.Ж., Сатыбалды А.Ж. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ	82
Амангельдиева А.М. АНАЛИЗ РОЛИ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ	86
Анарбай Ә.Қ., Сабырхан Т.Қ., Авабакирова У.А. САБАҚТАН ТЫС ЖҰМЫСТЫҢ ОҚУ ҮЛГЕРІМІНЕ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ	90
Анарбекова С., Михтибек А.М., Құрал А.З. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ	94
Анаркулова А.Д., Жиенқұл А.М., Ералы Н.Қ. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ӨЗІРЛЕУ	97
Анепкина М.Д., Шоманбаева А.О. ИЗУЧЕНИЕ СКЛОННОСТИ К АДДИКТИВНОМУ ПОВЕДЕНИЮ У КАЗАХСТАНСКИХ СТУДЕНТОВ	100
Анетова Ә.Қ., Аширбекова Б. А., Ерик А.Е. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ӘДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ	104
Антонова К.Е., Пайзиева У.Ф., Суюнбаева Г.О. ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ФОНА НА ОБУЧЕНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	109
Артел Б.М., Темиралыева А.Ә., Чуткариева М.С. ЖОБАЛАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ МАҢЫЗЫ	114
Арымбек Ғ.М., Абдуллаева Р.М. ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ВЫБОР ПРОФЕССИИ	117
Арыстан А.Н., Жаксылық А.Б., Тәңірбергенқызы Ұ. ОҚУ ЖОБАЛАРЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	121
Асылбек Ж.Б., Кеңес Ә.Т., Ерубай Б. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ЖӘНЕ БЕЙНЕЛІ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	124
Атабаева З.Т., Литовка Д.А., Чинтиева А.Ш. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ	128
Атаханова Ш.М., Пугач А.С., Сидорова С.М. ВЛИЯНИЕ ШКОЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ НА ЛИЧНОСТНОЕ РАЗВИТИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	132
Ахатова А.Р., Ахмет А.С., Кульмухамедова А.Е. СТУДЕНТТЕРДІҢ УНИВЕРСИТЕТ ӨМІРІНЕ БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	134

Ахметова А., Италмасова Р.Б. «БАРЬЕРЫ В РАЗВИТИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СЕЛЬСКИХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН» (НА ПРИМЕРЕ ШКОЛЫ – ЛИЦЕЯ№1 СЕЛА ЧУНДЖА АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ)	138
Ахылбек М.Ш., Шінәлі Т.Д., Хужантова Қ.Қ. ЕРЕКШЕ ҚАЗЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДАҒЫ ЭМОЦИОНАЛДЫ-ЕРІКТІК СФЕРАНЫ ТҮЗЕТУ ӘДІСТЕРІ	141
Ашимова А.М., Моминова А.Ш., Солтанова Т.Ж. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	145
Бадья А., Италмасова Р.Б. ПОДДЕРЖКА ДЕТЕЙ-СИРОТ В РК: СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	148
Баенова А.М., Джураева С.Н. КВАЗИ-ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ БАЗОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ	151
Базарова А.К., Якимбек Ж., Мурадова Р.А. ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	154
Базат А.Қ., Орынбай С.І., Қалдар А.І. БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ	157
Байдилда А., Бегимова.М.М. СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУҒА ДЕГЕН МОТИВАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ОҚУ ҮЛГЕРІМІНІҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ	160
Бакирова А.Е., Мухаметжан Д.Р., Кудайберген Ж.Б. БАСТАУЫШ МЕКТЕП «ҚАЗАҚ ТІЛІ» САБАҒЫНДА ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ	163
Бақыт А., Мамажарова.Э.К. БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	166
Балабек Ж. Н., Алимхан Ә. Н., Бекпулатова М. С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІН БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ	170
Балтабай М., Егимбаева А. ВЛИЯНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ PISA НА ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ПОЛИТИКУ В КАЗАХСТАНЕ	174
Балхияр Д.Е., Юлдашбекова Д.Г., Батирбекова С.А. БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ МЕДИАҚҰЗЫРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	178
Банникова О.М. ИССЛЕДОВАНИЕ РОЛИ ПРСИХОТЕРАПИИ В ПРЕОДОЛЕНИИ ДЕПРЕССИВНЫХ СОСТОЯНИЙ	182
Басымбек Р.С., Мұхтар А.Б., Абылайхан А.Қ. ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМУ	187
Бекбаева С.А., Миргашева З.Т., Паччахонова К.О. ФИЗИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚҚА ӘСЕРІ	190
Бердан Н.Н., Айтқулова Г.А. ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТРЕНДІ РЕТІНДЕ ЦИФРЛЫҚ ПЕДАГОГИКАНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ-ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ	194

Берікхан Ә.Ж., Балғымбай А. Б., Әжібаева Қ. Ж.	199
ОЙЫН ӘДІСІНІҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУҒА ӘСЕРІ	
Беркинбай Б.Қ., Оразалиева С.Н., Әнапия Ж.Қ.	203
БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ	
Беркінбай Б.Н.	206
ЖОО-ДА ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ БАҒДАРЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМУ	
Бобоева С., Бахритдинова Д.	211
СОВРЕМЕННЫЕ ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКЕ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	
Болат А.А., Бегимова М.М.	215
ВОЗДЕЙСТВИЕ АРТ-ТЕРАПИИ НА УРОВЕНЬ ТРЕВОЖНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	
Болғанбай Г.М., Дауылбай Ә.Т., Серікбек Ш.Қ.	220
ОЙЫН АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАМУ	
Бостан Ж.Н., Бекмұрат Ә.С., Абилхан У.А.	223
КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫ ТҮЛҒАСЫНЫҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	
Буентаева М. А., Джонисова Г. Қ.	227
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ АРНАЙЫ БІЛІМДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫ ӨЛЕУМЕТТЕНДІРУ	
Валеева Л. К., Қуанышбекова А. Т.	231
ПОЗИЦИЯ КАЗАХСТАНА В МЕЖДУНАРОДНОМ ИССЛЕДОВАНИИ PISA	
Вахрушева Д.А.	234
ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ ОБМЕН СТУДЕНТОВ: КЛЮЧ К ГЛОБАЛЬНОМУ ПОНИМАНИЮ	
Волина О.Ю.	236
ИЗМЕНЕНИЕ СТИЛЕЙ РУКОВОДСТВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В СОВЕТСКОЕ И ПОСТСОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ	
Ғалымбек Н.Ғ., Мамажарова Э.К.	238
СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ	
Гребешенко В. Е., Джураева С.Н.	242
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ	
Давранова М.О., Шихалиева М.А., Гриценко А.А.	247
ФОРМИРОВАНИЕ УМЕНИЙ РЕШАТЬ ПРОБЛЕМЫ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ГРУППОВЫЕ ПРОЕКТЫ	
Давыденко Д.А.	249
ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ПЕРФЕКЦИОНИЗМА И САМОРЕГУЛЯЦИИ ПОВЕДЕНИЯ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ	
Данияр Ф.А.	254
ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ	
Джаббарова Ф.Н., Орымбек Н.Е., Тұрдықұлова А.М.	259
1-4 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҮЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	
Дүйсенбек Ж.Ә., Бакирова А.Е., Құлынбет Б.К.	262
БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	
Ергешова Ә.Н., Дауылбай Ж.Р., Қуаныш К.Б.	266
ПСИХОЛОГИЯДАҒЫ БЕЛГІСІЗДІК ПРИНЦИПІ: НЕГІЗДЕРІ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ	

Ермекбаева М. ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ: ТИІМДІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	268
Есали Р.М., Паччаханова И.К., Айтжанова С.В. МОДУЛЬДІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ	271
Есенгелді А.Т., Орынтай А.Е., Бертайқызы Ә. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ	274
Есенгельди А.О., Абдуллаева Р.М. ПУТИ ПРОФИЛАКТИКИ СТРЕССОВЫХ СОСТОЯНИЙ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ	278
Есенова М. А., Камбарбекова М.Н., Абдигапурова Я.Е. БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ САБАҚТАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ	281
Ескермесов А., Италмасова Р.Б. ВЗАИМОСВЯЗЬ ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТЕЛЕФОНА И АСОЦИАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ СРЕДИ МОЛОДЁЖИ (НА ПРИМЕРЕ УНИВЕРСИТЕТА НАРХОЗ, 1 КУРСА ОП КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ И СОЦИОЛОГИЯ)	283
Әбдіжаппарова Ә.Т., Амангелді Ы.А., Өнер Е.Қ. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ ОҢ МОТИВАЦИЯНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	287
Әбибулла С.Б., Абдуллаева М.А., Халмурат Ұ.Н. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛГЕРІМІНЕ МЕКТЕП АТМОСФЕРАСЫНЫҢ ӘСЕРІН ТАЛДАУ	290
Әбіл А.Д., Асангаева Ұ.С. ЖАС ҰРПАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ МУЗЫКАНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ	293
Әлтөре Ә. А., Мұрзуан Ж. Н., Убайдуллаев С.Ж. ТОПТЫҚ ЖҰМЫС АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	297
Әмірбай Н.А. МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДЕСТРУКЦИЯЛАРЫН ЖЕҢУ: ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР	302
Әмірхан І.Т., Касымбекова А.Б., Жүнісова Ж.Т. ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОТБАСЫНЫҢ РӨЛІ	306
Әскер Ж.Н., Амонбай Ж.С., Қожахметова А.Р. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ	310
Әскер Ж.Н., Амонбай Ж.С., Қожахметова А.Р. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ	313
Жаксылық А.Қ. ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	316
Жандарбек А.Г., Мейірман Ж.Н., Асилбек Ұ.Э. ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ЦИКЛІ САБАҚТАРЫНДА КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК DAҒДЫЛАРЫН ДАМУЫ МӘСЕЛЕСІ	319
Жаңабержен Ә.Ш. БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАУІПСІЗДІК КОНТЕКСТІНДЕ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУ	323
Жарылқап А.С., Мырзақулова Қ.Б., Еркін Ә.Е. МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМНІҢ, БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ	329
Жетписбай С.А., Райтаева Г.М., Ибраимқулова З.У. СТУДЕНТТЕРДІ БЕЙІМДЕУ КОНТЕКСТІНДЕГІ ДӘСТҮРЛІ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ	332

Жиентаева Б.Ж., Зікрін Г. ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫ БАР ЖАСӨСПІРІМДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН ПСИХОЛОГ-МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ КҮЙЗЕЛІС ПРОБЛЕМАЛАРЫ	335
Жолай Е.П., Қамбарбек А.Ғ., Минязова Д.И. ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ ДЛЯ МОНИТОРИНГА И ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ БУЛЛИНГА В ШКОЛЕ	340
Жубайова А.М., Аппаз Н.Қ., Алишер Р.Ж. ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА АДАМГЕРШЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	343
Алтынова А.К., Жумабекова Г.А. МЕКТЕП ОҚУШЫЛЫРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	347
Журабоева Л.А., Мамраймова А.Б., Шаукатова С.Ш. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ПРОЦЕССТЕРІНІҢ СИПАТЫ	348
Жүзтай А.Е., Арыстан Ш.Қ., Мұхтархан А.П. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҮЛКЕН КӨЛЕМДІ ЖҰМЫСТАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ	352
Жүнісбек Ш.Н. ЦИФРЛЫҚ ОРТА ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІРІМНІҢ ЖЕКЕ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТ	354
Жүсіпбекова Т.Ә., Жамалова М.Н., Оңласын Г.Қ. ЭТИКАЛЫҚ КӨШБАСШЫЛЫҚ	359
Жұбай Ә.Х., Суюнова М.Е., Кудиярова Т.К. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ТАЛДАУ	361
Жұмажан Н.М., Анаркүл М.Д., Кампаш Н.О. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА КЕҢІСТІКТІК ТҮСІНІКТЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ	364
Зайдин А.Б., Сарсенова Ұ. Ж., Бакирова З.Н. БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА АУТИЗМІ БАР БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДОГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ	368
Заурбекова А.М., Сандибек М. ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ДАМЫТУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ РӨЛІ	371
Зиннунова О.Э., Бүркітбай М.А., Сарсембай Ұ.А. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭМОЦИОНАЛДЫ ДАМУ	374
Зубайдуллаева С., Бахритдинова Д. РОЛЬ ЧТЕНИЯ В РАЗВИТИИ КРЕАТИВНОСТИ У УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ	377
Иристаева Д.Б., Турисбек А.К., Якуббаева Г.Ш. ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	380
Ишматова И.А., Плешкова С.С., Азатханова М.М. ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ НАВЫКОВ РАБОТЫ С ИНФОРМАЦИЕЙ	384
Камаладинова М.Д. ПЕДАГОГТАР МЕН ПСИХОЛОГТАРДЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЯРЛАУДЫҢ ПРАКТИКАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ	386
Карамадинов Е.М. БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАУІПСІЗДІК КОНТЕКСТІНДЕ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУ	390
Карибекова С., Хансеит Б.С., Алданазар А.Б. БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ДАМУ ЖӨНІНДЕГІ БАҒДАРЛАМАНЫҢ ТИІМДІЛІГІН ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ	396

Каримова Э.Р. ДЕФЕКТОЛОГИЯ: НАУКА О ПОМОЩИ ЛЮДЯМ С НАРУШЕНИЯМИ РАЗВИТИЯ	399
Касенова Д., Жарылқасын А. THE ROLE OF VIRTUAL REALITY IN DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATION SKILLS IN ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	402
Касымова Ә., Жаксыбекова Д. ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА	405
Келдібек Н.Ж., Аббасова Э.С., Мамыр А.С. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ҚИЫН БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	409
Кембаева И.О., Абдуллаева Р.М. ҚАҚТЫҒЫСТАРДЫҢ ТҮЛҒААРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІН ТАЛДАУ	412
Кенес А.Н., Ералхан Т.К., Тұрғанәлі А.Е. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ПРОЦЕССИНДЕ ТАНЫМ ПРОЦЕСТЕРІНІҢ ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ	416
Коваленко А. СИНДРОМ ВЫУЧЕННОЙ БЕСПОМОЩНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	419
Косаева Б.Б., Абдуллаева Р.М. КӘСІБИ СТРЕСС ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ	422
Косимбеков А.А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФИЛАКТИКИ БУЛЛИНГА В ШКОЛЕ	426
Көмек Б.Ә., Сейтжанова Г.С., Сағынбек А.Е. ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ТЕМПЕРАМЕНТ ТИПТЕРІНІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫНДА МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	430
Кудайберген Ж.Б., Анарматова Ш.Н., Полатқызы Б. БАСТАУЫШ СЫНЫП САБАҚТАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ТҮРІ	434
Курганбаева Ж.С., Утельбаева Д.К., Ахметханова А.Д. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРОССВОРДОВ И ГОЛОВЛОМОК В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	437
Кусан Ш.К., Сыбанқұл А.Б., Даниярова А.Д. ДАУН СИНДРОМЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ КЛИНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ	440
Кушербаева Б.У., Давранова Д.Н., Алимхан Ж.Е. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫ АРАСЫНДА ОҚУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ	442
Калиаскар Д.К., Жиентаева Б. Ж. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПРОФИЛАКТИКИ ВИРТУАЛЬНОЙ ЗАВИСИМОСТИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ	446
Қалмаханова А.С., Бейсен Д.А., Сыбанқұл А.Б. ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	449
Қамысбай Ш.Ж., Ануарова Ұ.А., Кундеубек А.А. КИБЕРБУЛЛИНГТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ САЛДАРЫ: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЖАҒДАЙЫНА ӘСЕРІН ТАЛДАУ	453
Қожатай А.Ж., Успанова М.Ж., Әлімхан Ж.Д. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАМУЫНА ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫҢ ӘСЕРІ	458

Қуандықова Г. М., Джонисова Г. Қ.		461
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ	ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ	
ДАРЫНДЫЛЫҒЫН АНЫҚТАУ ӘДІСТЕРІ		
Қуанышбек Ж. А., Шәмші Н. Ә., Камалхан Ұ.К.		467
БАСТАУЫШ СЫНЫП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ	ҰҚЫПТЫЛЫҚ ПЕН	
ҮНЕМДІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ		
Құрбанәлі М.Ә., Джураева С.Н.		471
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ	ОСНОВЫ	ФОРМИРОВАНИЯ
ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ У ПОДРОСТКОВ		
Құрманали Ж.Н., Өмірзақова А.Н., Мыхтибек А.М.		476
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА КӨРКЕМ ШЫҒАРМАЛАРДЫ	ОҚЫП-ҮЙРЕНУДІҢ	
ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ (2-3 СЫНЫП)		

ЖАС ЗЕРТТЕУШІ 2024

атты халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

международной научно-практической конференции
МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ 2024

I ТОМ

Педагогика және психология/
Педагогика и психология

Оргкомитет не несет ответственности за материалы, не содержащие научной новизны
или оформленные с нарушением грамматики.

Подготовка оригинал-макета: Т.С. Митрошенко

ISBN 978-601-82177-6-0

